Dr. AUG. NEUMANN,
OLOMOUC,
Sarkandrinum. 6094/49

HLÍDKA

TINLIB

REDAKTOR

Dr PAVEL VYCHODIL

ROČNÍK XLIX

V BRNĚ 1932

TISKEM A NÁKLADEM OBČANSKÉ TISKÁRNY

OBSAH:

Strana

Dr. Jos. Jančík, Katolické jednoty na Moravě . 217, 249, 285, 321, 353, 393

Dr. Ant. Kříž, Aristoteles o indukci 9, 46, 82, 124

Dr. Jos. Miklík, Dějiny Misionární knížky 333

Dr. Aug. Neumann, K dějinám moravských kališníků r. 1485 330
— K dějinám věku poděbradského 369, 405

V. J. Pokorný, Beda Dudík u korunního prince švédského r. 1852 . . . 185

Dr. Fr. Robenek, K rozvratu Evropy na začátku 10. stol. 181

Jan Tenora, Kaple sv. Cyrilla a Methoděje v Brně . . . 1, 37, 73, 113, 150

POSUDKY:

Acta Academiae Velehradensis 231.

Bitnar, Sigismund Ludvík Bouška 303. Boček, Záhada vyhaslých očí 160. Böhnel, Nemravní 91.

Časopis společnosti přátel starožitností čs 53. Čisté manželství 157.

Dewetter, Dáma v zrcadle 194. Dvořáková, Veliký proud 194. Dyk, O národní stát 1917-8 159. Děs prázdna 339.

Finn, Mílek z Kampionu 131. Furych, Brněnský drak 339.

Grmela, Muž tisíce tváří; Žena, jež milovala 304.

Hánek, Popelnice 55; Uchvatitel 195. Havel, Na bludných cestách; Nad propastí 337. Havránek, Za lepším chlebem 578. Hoffmeister Ad., Povrch pětiletky 17. Hofmeister R., Březnické obrázky 231. Honert, O budoucnosti církve katolické a konci světa 192. Hrejsa, Úpadek nebo vítězství? 193. Hrůza, Plátěná vrchnost a jiné povídky 91.

Jedlička, Jarní vítr 265.

Kachník, Mravnost a krasouma 157, Kalista, Mládí Humprechta Jana Černína z Chudenic 192. Kaplan, Paměti dominikánského kláštera ve Znojmě 16. Klicpera, Jindra 422. Klimov, Antikrist 161. Kratochvil, Meditace věků 88. Kvapilová, Literární pozůstalost 159.

Maria, Korále 130. Masák, Dějiny Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje v Brně 230. Martínek, Jakub Oberva; Plameny 130. Mencl, Řeky a moře 53.

Neumann, Zlatý oblak 421. Novotný, Had 232. Novák, Peníze 18.

Palovic, Spiklenci 92. Pecka, Jarní sonata 365. Pejška, Církevní právo 302. Pimper, Národohospodářská čítanka 90. Pospíšil a Foerster, Písně k sv. patronům českým 340.

O' Rahilly, P. Vilém Doyle 89. Rosůlek, Vraždící loutka 55.

Spáčil, Život Krista Pána podle čtyř Evangelií 375, 419. Sabatini, Návrat kapitána Blooda 56. Spesz, Okultizmus a zázrak 303. Stříž, La Saletta 338. Šach, Dokud nepřebolí . . . 19. Schäfer, Zvony 54. Scheinpflugová, Všední den 56. Štursa, Filosofický sborník 157. Svoboda, Zvoničky na moravském Horácku 16.

Téver, Prapodivná historie 265, Tilschová, Gita Turaja 18.

Undsetová, Gymnadenia 266. Urbánek, Věk poděbradský 264.

Vašica, Život Albrechta Chanovského od J. Tannera 338. Vilinskij, Rus se dívá na ČSR 17; Unionismus 158. Vladyka, Hra ve čtyřech 54. R. Vrba, Nad propastí 419. Vrchovecký, Církev a nová doba 52. Vřesnický, Zmařený život 304.

Zela, Náboženské poměry v Olomouci za biskupa Marka Kuena 51. Zeman, Sirotci 55.

Žák, Historický průvodce Novým Městem na Moravě 17.

ROZHLEDY:

Afrika jižní 96. Agrarismus 35. Agrárníci a socialisté 391. Sv. Albert V. jako filosof a přírodozpytec 382. Americký současný román a český 64. Američtí belletristé o Slovanech 309. Anglie 59, 424. Anglikánští pastoři v katolické církvi 306. Alanité 236. Apologický seminář 175. Argentina 135. Archivum historicum Soc. Jesu 99. Atlas orbis christiani antiqui 239. Sv. Augustin 162. Automobil v začátcích 274. Automobilní dostihy 178.

Balbínovo dějepisectví 65. Bankovní zákon 111. Bankovnictví a hospodářské potíže 71. Baťa T. 244. Benátská basilika sv. Marka 202. Benediktini němečtí 135. Ben Hur film 310. Berlin 59; alumnát 208; biskupství 424. Bezbožci v Rusku a jinde 199. Biblická společnost 425. Biologie 238; podvody 170. Bolivie a Paraguay 284. Bolševictví 72, 245. Bolševická škola v Rusku 279. B. Bolzano 61. Božstvo v názvech korejštiny a čínštiny 307. Briand Ar. 112, 213. Budhismus 273. Bytová otázka v čs sněmovně 212.

Castelgandolfo 216. Catholic charities 282. Sv. Cecilie a hudba 426. Církev a církevníci 132. Czernin O. v r. 1917-18 148. Codex iuris pro východní církev 28.

Československá kulturní jednota v XVIII. stol. 24. Čína 235, 282. Černoši, nové směry 203. Čína a Japonsko 112; válka 36, 72, 432. Čtení dle nové methody 278.

Děti hostmi při křtu 144. Dětský — dětinný — dětinský 390. Divadlo bez erotiky 27. Dobroslav Zieglerův a censura 140. Duševné schopnosti a rodní původ 389.

Ecclesia imperatrix — Ecclesia salvatrix 267. Elektromagnet největší 386. Elsasko 239.

Farské budovy v Italii 269. Filatelia 390. Film český 310. Francie 234, 352, v koloniích 213.

Hanácká opera 311. Heidelberská tradice v německé filosofii 201. Hindenburg 134. Hmyz z Evropy do Ameriky 246. Hospodářská krise 35. Hospodářská věda a nynější skutečnost 177. Hrob sv. Methoděje 233. Hudba v starokřesťanské bohoslužbě 168. Husitství na Moravě v začátcích 99. Husova fakulta v Praze 70. Hvězdná obloha 29, 67, 107, 141, 173, 204, 240, 276, 312, 347, 387, 427.

Chyby předešlých 14 let 391.

Indie 352. Intelligence 208. Irsko 132, 282, 424. Islam 60. Italie 96, 178, 431. Italský spolek na podporu chudých kostelů 268.

Japonsko 95, 235, 392. Japonsko a Čína 352, 432. Jazz 240. Jesuité 235, španělští 135, 145. Jugoslavie 95, 165, 351. Jugoslavie a Italie 213.

Katechismus římský 34. Katolictví v německém protestantismu 60; v budoucnu 423. Kněžstvo domorodé 57. Knihopis 33, 69, 108, 140, 174, 206, 314. Koalice v ČS a čestný soud 36. Kolkování peněz po převratě 391. Kolumbovi rytíři 136, 236. Konference sv. Vincence 146. Kongregace pro východní církev 164. Konnersreuth 97, 166, 341. Korejská prvá synoda 95. Košerování 274. Kouzelný prut 171. Krise hospodářská a odzbrojení 209. Křesťansko-demokratické sdružení 179.

Latina světovou dorozumívací řečí? 239. Limpias 341. Liturgie a hygiena 305. Lourdy 341. Lumpárna 350. Lutheráni a helveti v Rakousku 23. Lužičtí Srbové 66.

Machar dnešní 271. Malá Dohoda 432. Maloměšťáctví a snobismus české literatury 237. Mandžusko 215. Mandžukuo 320. P. Maria v jerusalemském chrámě 379. Matica slovenská 202. Mechanismus a bezbožnost 21. Methodisté 269. Mexiko 58. Milanská universita 208. Ministerstva u nás 351. Mírové jednání v létě r. 1917 352. Missie na východě 93. Missionářky první české do zámoří 305. Missing link 272. Modus vivendi 425. Mohammed 197. Montessori M. 176. Mundy Jar. 209.

Nahé umění pro lid 280. Nálada v národě 147. Národní soclalisté v Německu 283. Naše dluhy 244; hospodářství 317. Nationalismus a čs církev 147. Nebezpečí sovětské beznáboženské výchovy 110. Německé literatury očista 384. Nemocnice u sv. Anny v Brně 281. Neslučitelnost v úřadech a sinekurách 72. Nevěra 381. Nezval Vít. dnes démodé 102. Němci v Povolží 272. Německo 112, 212, 247, 320, 351. Niebelungenlied — báseň missijní? 137. Noviny a žactvo 207.

Obuv ve SZ jako symbol 98. Obyvatelstvo zeměkoule 346. Odzbrojení 180, 216. Ochrana zvířat 272. Oxfordské hnutí 424.

Paedagogika vědecká 109. Paříž ústředím náboženstev? 197. Pěvecký sbor moravských učitelů 386. Piaristé kroměřížští 311. Pneumatická církev 163. Podkarpatská Rus 25, 177. Podunajská federace 111. Podvody v biologii 170. Pohlavní poučování 243, 316. Pohřební panegyriky 270. Pojišťování osobní 210. Pokuta za spořivost 111. Polonisace? 247. Polské pravoslaví 96. Polští katoličtí spisovatelé na varšavském sjezdě 63. Pontifex 98. Poslušnost v pravidlech jesuitů 196. Pospíšilův překlad Summy c. G. 137. Potopa v podání různých národů 103. Poutě do Mekky 270. Povětrňáky budoucna 71. Práce nucená 145. Pračlověk 65. Praha, kdo budoval a poškozoval její umění 101. Pravoslavný koncil 136. Pravoslaví v Japonsku 307. Primát římský na Efesinu 57. Protestantští duchovní na schůzi v Mor. Ostravě 198. Před 150 lety 180.

Rakousko a Maďarsko 36. Rakouský boj o výpůjčku 283. Redemptoristé 380. Redukce v Jižní Indii 246. Reparační platy 210. Revoluce 245. Romány životopisné 344. Rothermere o monarchii v Německu a Maďarsku 284. Rozpočet náš 431. Rozvody a děti 342. Rusko 22, 214, 306, 381, 392; smlouvy o neútočení 36; literární politika 169.

Řecko 306. Řecko-katolická bohoslovná akademie ve Lvově 315.

Samospráva v turecké mládeži 176. Söderblomův spis o náboženských dějinách 166. Seipel 283. Sinanthropus Pekinensis 172. Sládek a Vrchlický 346. Slovanská mythologie 311. Smíšené sňatky 342. Slezská epopej 237. Spasitelův zevnějšek 137. Spinozovo jubileum 383. S poctivostí nejdál dojdeš 317. Spojené státy severoamerické 392. Sport a práce 348. Staročeská literatura a nová literární historie česká 101. Starokatolíci a pravoslavní 198. Státní literární pense a podpory spisovatelů 26. Státoprávní český boj 319. Starokatolíci v Brně 343. Starokřesťanské umění 168. Stranické boje u nás 283. Stříbrný J. 392. Studium theologie a znalost starých řečí 109. Světový názor podle W. Diltheye 200. Svoboda 20. Symbolika vrby v starověku 168.

Šanghaj 72. Školky, nová osnova 175. Školské reformy u nás 70. Školství Litvy a Lotyšska 208. Španělsko 23, 196, 270, 284. Švedsko 197.

Tilly 216. Tisková velmoc 66. Theismus a fenomenolog Husserl 380. Tradice 164. Transfuse 274. Trest smrti 35. Turecko 306; vysoká škola 243. Tuka 392. Typy v nové české próse 345. Tyroly 234.

Unie 97. Universalismus a solidarismus 211. Universita papežská 110. Universitní den v Italii 144. Úřednické platy 350.

Wahrmund L. 308. Vatikánská knihovna 28; diplomatie 148; mincovna 211; švycarská garda 248; pinakotheka 426. Wegener A. o posouvání pevnin 105. Velká huba česká 385. Velkomoravské dějiny 271. Velkosrbská idea 214. Vivisekce 273. Vladivostok 215. Vlčkovy dějiny české literatury 139. Volyňské české školství 348. Výbava kostelů 268. Vyhlídky do blízké budoucnosti 247. Východ 236. Vysoké školství 315, 349. Vychovatelské náklady 389. Vysokoškolské nepokoje 34.

Záchranné stanice 209. Zajordání, diecese 270. Základy naší kultury? 23. Země se zmenšuje? 275. Zlato ve Francii 111. Zločinnost mládeže 429. Zženštilost 207.

Žeň a sklizeň 233. Židé 312, v Evropě 178; židovský ženský klášter 270.

HLÍDKA.

Kaple sv. Cyrila a Methoděje v Brně.

Její zrušení a zboření.

Jan Tenora.

Na Dominikánském náměstí na rohu Veselé ulice v Brně stávala gotická kaple sv. Cyrila a Methoděje; bývala jmenována také kostelem, kostelíkem. Původně byla to kaple královská, u královského domu na Rybném trhu, a byla zasvěcena Panně Marii. Této kapli daroval král Václav II r. 1297 desátek ze vsi Pozořic a ze dvoru v Tvarožné.[1]) Potom r. 1322 král Jan daroval Elišce Rejčce, vdově po Václavu II a Rudolfu habsburském, chtěje jí zvláštní přízeň projeviti dům svůj blízko kaple královské v Brně s veškerým příslušenstvím, zvláště s právem podacím k té kapli královské čili Václavově.[2]) Eliška založila panenský klášter řádu cisterciensk ého na Starém Brně, Králové klášter, a novému klášteru darovala dům s kaplí královskou P. Marie v Brně, k níž abatyše dosadila kněze Mikuláše; biskup Konrád potvrdil jej 7. června 1323 za správce kaple sv. Václava. Tuto si povšimněme, že v listinách o tom mluví se o kapli P. Marie a o kapli sv. Václava, a správcem obou byl kněz Mikuláš; byly tam totiž těsně vedle sebe dvě kaple: na rohu Veselé ulice kaple P. Marie a vedle ní dále do Veselé ulice kaple sv. Václava. Kaple tyto byly pod jedním duchovním správcem,

[1]) Cod. dipl. Mor. V. 61.

[2]) Šujan, Dějepis Brna, 2. vyd., 138.

ale nelze jich zaměňovati, — není tedy správno, že by od r. 1323, jak míní Šujan,[1]) královská kaple P. Marie v Brně slula kaplí sv. Václava.

Kaple náležela klášteru Králové a abatyše podávala k ní kněze jakožto správce (rector), jejž biskup potvrzoval; podle Volného (Církevní Topogr. Brn. I. 62) až do r. 1504 připomínají se taková jmenování a potvrzování kněží k této kapli. Později, není však známo kdy, svěřil klášter tuto kapli péči Dominikánů, kteří naproti ní měli svůj klášter a pečovali pak o kostelík bezplatně. Později kaple nejmenuje se jako dotud kaplí P. Marie, nýbrž sv. Cyrila a Methoděje. Kdy se tato změna v titulu kostela stala, není známo; podobá se však pravdě, že se tak stalo až po válce třicetileté; r. 1643, kdy shořel Petrov, byl ohněm zničen také kostelík sv. Cyrila a Methoděje nablízku kolegiátního kostela — potom při druhém obležení Brna r. 1645 musily pro nebezpečí ohně všecky šindelové střechy s budov býti sdělány, a jistě také střecha kaple P. Marie na Dominikánském náměstí byla stržena; z okolností těchto soudím, že když potom kaple zase byla opravena a zrestaurována, náhradou za zničený kostelík na Petrově, který již obnoven nebyl, byla tato kaple na Rybném trhu zasvěcena zemským patronům sv. Cyrilu a Methoději, již dále chceme nazývati zkrátka CM.

Dalších zpráv o kostele nelze se dohledati. V repertáři spisů Králové kláštera, jež se chovaly u klášterního probošta, zapsáno jen, že byly tam účty o vydání 90 zl. u kostela CM v městě,[2]) ale ani není udáno, kdy se nějaká taková oprava stala. O kapli možno jen říci, že nebyla význačnou svatyní; sloužívaly se tam mše sv., stavěl se tam Boží hrob, bývaly tam v adventě roráty, — ale nával věřících nesměřoval do tohoto kostelíka, nýbrž do jiných blízkých nádherně a umělecky vyzdobených farních a klášterních kostelů.

Tak bylo, když císař Josef II začínal r. 1782 své „reformy“. Reskriptem z 12. ledna 1782 zrušoval všecky kláštery řeholníků kartuziánů a kamaldulských, poustevníky, ženské kláštery karmelitek, klarisek, kapucínek a františkánek, a potom 8. března 1782 rozhodnul zrušiti panenský Králové klášter na Starém Brně, klášter tišnovský a u sv. Kateřiny v Olomouci. Moravské gubernium oznamovalo to 14. března brněnskému biskupu hr. Chorinskému, a 18. března komisař hr. Mitrovský v klášteře Králové zrušení provedl. Zprávu o tom

[1]) Tamže 139,

[2]) Zemský archiv mor., K 20/24 (Králové klášter).

podával 13. května 1782 a do ní také zahrnul jako příslušenství kláštera Králové kostelík CM na Dominikánském náměstí. Tehdy duchovní správu v něm bezplatně obstarával dominikán P. vikář Osvald Löchner.

Kostelík neměl majetku; jeho jměním bylo jen 150 zl., odkázaných na mše sv. paní Kniesurkou, které byly uloženy bez dlužního úpisu u brněnského zemského advokáta Rauera na 4%, jenž správně platil ročně 6 zl., za něž se sloužilo 12 mší sv. po 24 kr. a zbytku 1 zl. 12 kr. používalo se na voskové svíce. Jinak neměl kostelík žádného příjmu leda za vyzvánění hran mrtvým, začež se platilo po 2 zl., ale takového vyzvánění bylo v posledních třech letech nanejvýš sedmkrát do roka, — kromě toho vybíral kostelník týdně po kostele, ale toho bylo tak málo, že z toho sotva tři mše sv. po 20 kr. na úmysl těchto dárců týdně slouženy býti mohly. Obnosu za vyzvánění po srážce nepatrného poplatku kostelníkovi, jenž kromě toho od kláštera Králové nějaký deputát k svému ročnímu platu dostával, používalo se na olej do lampy, na voskové svíce a podobné nezbytné kostelní potřeby. Všecek příjem kostelní od r. 1777—1782 obnášel 50 zl., ale vydání téhož času bylo 57 zl. 14 kr.

Skrovný inventář kaple byl: stříbrná monstrance pozlacená, jejíž některé části byly měděné, 2 menší stříbrné kalichy, z nichž jeden byl tepané práce, třetí kalich a ciborium byly měděné a pozlacené, pozlacené byly i dva svícny nástěnné pasířské práce, z mědi byl kotlík na vodu, z cínu 3 páry konviček s tácky, stará lampa před hlavním oltářem, 10 velikých oltářních svícnů a 2 malé a 1 křížek s podstavcem; z mosazu byly také 2 svícny; kaditelnice byla sice pasířské práce, ale špatná a stará lodička nebyla ani od ní. Z paramentů měl kostel 3 bílé kasule, z nichž zvláště jedna byla stará a chatrná, 2 červené, z nichž jedna květovaná, 1 byla špatná modrá a 2 špatné černé, mimo to byla 1 stará červená komže; z prádla byla jen jedna alba, 4 korporály, 2 ručníky, — a všecko bylo staré, opotřebované a malé ceny, až na předměty ze stříbra; stříbrná monstrance a dva stříbrné kalichy byly dány zatím vikáři Löchnerovi do úschovy.[1])

Relaci komisaře hr. Mitrovského oznamovala c. k. dvorská komise 26. května 1782 biskupovi a žádala po něm, aby se vyslovil, je-li nutno, aby kostelík CM do budoucna musil býti zachován, nebo může-li býti zachován. Biskup odevzdal tu záležitost konsistoři, která 11. července podávala mu své dobré zdání: kostel není nutný a nemůže býti ani zachován, nepřikáže-li se mu nějaký fond; byl-li by fond, bylo by si přáti, aby byl zachován proto, že není v diecesi žádného kostela, jenž by byl těmto předním patronům Moravy

[1]) Konsistorní archiv v Brně, A 17.

zasvěcen; zatím však kdyby kostelu ani fondu se nedostalo, ani zachován nebyl, je nutno, aby jeho nadační jistina k jinému kostelu byla přenesena s týmž závazkem.

V tomto smyslu odpovídal potom 18. července biskup klášterní zrušovací komisi, že nemá sice kostel CM náležející zrušenému klášteru Králové za nutný, ale přece že míní, že by měl býti zachován, a to tím více, protože kromě něho není žádného v diecesi, jenž by byl ke cti těchto moravských zemských patronů zasvěcen; ale v tomto případě k jeho zachování musil by nějaký fond býti přidělen, protože kostelu nedostává se příjmů.

Přes rok záležitost potom odpočívala, až zasáhl sám Josef II a listem z 19. listopadu 1783 ustanovil, ježto kostel CM není již nutný, aby se věnoval za skladiště pro ekonomickou komisi a vojsku odevzdal. Gubernátor Ludvík hr. Cavriani oznamoval to 26. listopadu 1783 biskupovi a při tom podotknul, jak by podle jeho mínění památka na sv. Cyrila a Methoděje trvati mohla: císaři má se podati zpráva o budoucím pořádku pobožností v brněnských kostelech a při té příležitosti zároveň že se gubernátor chce přimluviti, aby byl slavné památce sv. Cyrila a Methoděje, jež si moravský národ za své zemské patrony vyvolil, zasvěcen kostel přeložených augustiniánů u bývalého jejich kláštera, a aby tam hned také jejich obraz dán byl. Ale biskup 1. prosince poučoval gubernium, že kostel augustiniánský, protože byl podle obyčeje církevního již posvěcen, nemůže býti znova posvěcen, ani že nemůže býti jeho titul u sv. Tomáše zrušen, nýbrž že může býti jen k dřívějšímu jeho titulu titul sv. Cyrila a Methoděje připojen a obraz těchto světců že může býti buď na některý pobočný oltář dán, nebo podle možnosti na hlavní oltář, kde se však ponechá obraz sv. Tomáše.[1])

Po tomto přípisu neslyšeti již nic o dalším podobném pokusu přenésti titul sv. Cyrila a Methoděje z této zrušené kaple jinam. Kaple sama byla zrušením panenského kláštera Králové také zrušena a cennější předměty z ní, jak již řečeno, byly dány do úschovy k Dominikánům; to bylo provedeno již v květnu r. 1782. Snad ještě potom, dokud nebyla kaple odsvěcena a odevzdána vojsku, sloužíval tam vikář Osvald Löchner, ale jistě není správný údaj Volného,[2]) jenž dovolává se Cerroniho spisu Geschichte der bildenden Künste, že by ještě po zrušení řádu domi-

[1]) Tamže.

[2]) Volný, Círk. Topogr. Brn. I. 62.

nikánského (v Brně provedeno 24. října 1784) byly r. 1784 o nedělích a svátcích tam slouženy mše sv. (v adventě o 4. hod. ráno). Je totiž úřední zpráva gubernátora Cavrianiho z 2. června 1784, že bývalý kostel CM jest již odsvěcen a vojsku za skladiště předán. A v tomto úředním přípisu na vrchního ředitele komorních statků von Kaschnitze zasahuje gubernátor do dalších osudů kostelních: Je prý nápadno, že kostelík (Kirchl) ještě má zevnější podobu kostela, protože viděti u něho ještě veliká okna, jež bývají jen u kostelů, a potom nad vchodem jsou napsána jména sv. Cyrila a Methoděje jako patronů moravských s jejich velikým obrazem. Je prý to vůbec neslušné a látkou k satyře, pokračuje gubernátor, ale zvláště když již skutečně v tom bývalém kostelíku rozličné věci uloženy jsou, a může to prostému lidu, jenž většinou smýšlí materiálně a soudí jen podle toho, co do smyslů padá, zavdati příčinu k nevoli a pohoršení, nekatolíkům však k posměškům; upozorňuje se tedy vrchní ředitel, aby u tohoto kostelíka, jakož se mělo státi hned po jeho odsvěcení, nejen zmíněný nápis a obraz svatých hned dal zatříti, nýbrž aby také zařídil, aby veliká okna bez prodlení byla pozměněna, a tím aby podoba s kostelem přestala.[1])

Kaschnitz[2]) odpovídal na výzvu gubernátorovu 24. června 1784, že by byl dal hned podle pokynu kostel pozměniti, kdyby nebyly projeveny námitky se strany vojenského skladiště; teď bylo však docíleno dohody a velitel skladiště chce povoliti, aby okna byla tak pozměněna, aby ozdoby velkých oken od shora dolů byly zazděny; a tak aby okna z vrchního zahrocení do pořádného čtverce mohla býti upravena. Kaschnitz zařídil, aby se tak hned stalo; a tak aby zevnější podoba u tohoto stavení zanikla; obraz na kostele dal již zatříti.

Rozpočet na předělání oken obnášel 171 zl. 44 kr. V podrobném účtě zednický mistr Valentin Stiebock vykazoval, že 4 velká a 3 malá okna starogotického tvaru a výšky byla zazděna v nižší čtyřhranná obyčejná okna, nové rámy byly vezděny a zevnější zchátralá zeď byla opravena; vápna potřeboval 2 fůry (6 zl. 42 kr.), písku 18 fůr (po 21 kr. = 6 zl. 18 kr.), cihel 5500 (tisíc po 5 zl. 54 kr. = 32 zl. 27 kr.), zednická práce stála 22 zl. 45 kr. a nádenická 7 zl. 15 kr. — celkem 75 zl. 27 kr.; zámečník Kašpar Sesula vykazoval, že v srpnu 1784 okno s osmi křídly, 3 okna s třemi křídly a čtyři okna se 4 křídly znova okoval a u pěti oken drátěnou síť opravil; čítal si 21 zl. 54 kr., ale dáno mu jen 20 zl.; — stolař Filip

[1]) Zemský archiv mor., Králové klášter, K 20/24.

[2]) Anton Valentin von Kaschnitz zu Weinberg, Mittelsrath und Kammeralgüter Oberdirektor.

Luňák zhotovil 1 veliké okno s 8 křídly, 3 trojkřídlová a 3 čtyrkřídlová; čítal si 24 zl. 45 kr., ale dáno mu 21 zl. 30 kr.; — sklenář Ignác Hoffmann 7. srpna zasklíval ta okna: do osmikřídlového zasadil 372 starých koleček, do šestikřídlového 282 starých, do 2 čtyrkřídlových 196 starých, do 3 tříkřídlových oken 174 starých a 85 nových koleček; z jeho účtu na 26 zl. 29 kr. dáno mu 24 zl. 30 kr.; — kameník Václav Lorand (účet je z 3. srpna 1784) stesal ostění gotických oken a pro háky do okenních rámů vytesal díry, začež mu dáno 2 zl. 26 kr. 1 d. Vyplatilo se tedy řemeslníkům 143 zl. 53 kr. 1 d., takže se proti rozpočtu ušetřilo ještě 27 zl. 50 kr. 3 d.[1])

V červenci a srpnu 1784 byl tedy kostel CM u oken pozměněn — znetvořen. Zvláště zedníci udělali „důkladnou" práci; tak zazdili hroty oken, že po jejich kružbách nebylo ani známky.

Ale z těchto akt také zřejmě plyne, že ještě dříve, než byla okna upravena, byl již změněn zevnějšek, zejména střecha. Napřed každá kaple (CM i sv. Václava) měla svou zvláštní střechu, a nad kaplí CM zvedala se ještě vížka, na níž byly dva zvony. Jakmile vojsko převzalo kaple, vížka i zvony odstraněny, a místo bývalých dvou střech udělána nad oběma kaplemi jednotná střecha. Ale při tom zle utrpěla zvláště kaple sv. Václava; gotická klenba v ní, vyšší než klenba v kapli sv. Cyrila a Methoděje, byla stržena; z ní, jak pravdě podobno, je svorník, jenž byl potom zazděn v rohu kasáren do Panenské ulice, a nyní je v městském museu; do něho se sbíhalo šestero žebroví; na svorníku je vytesán beránek s korouhví (agnus Dei) a hlava mužská (sv. Václava? či Václava II krále?); bývalá gotická klenba nahražena byla rovným trámovým stropem. Potom byla také okna v kapli sv. Václava zazděna a na osvětlení zůstal jen čtyrhranný zbytek okna po pravé straně oltáře, hrot okna po levé straně a velké okno ve stěně z kaple CM.

U kaple CM od Dominikánského náměstí zazděn byl vchod do kaple, ale gotický portál přece ponechán, než velký obraz sv. Cyrila a Methoděje s nápisem nad ním byl zatřen; za vchod do kaple byla pak prolomena nová čtverhranná jednoduchá široká vrata pod západním oknem, jež bylo zkráceno; na té straně dvě dlouhá gotická okna nestejné výšky sice zůstala, ale kružby z nich byly vylámány.

Takové zohavení vyžádala si osvícenská doba, o níž si zapsal na cihelnou dlaždici jeden z dělníků nebo řemeslníků, když upravoval zrušenou kapli pro vojsko, tato slova: „Tho: Rix. Husitn haben hir gearbeitet in dem catholischen Zirilo St. Methudi cassis in dem Jahr

[1]) Zemský archiv mor., Králové klášter K 20/24.

1784 samt die Piraten(?).“[1]) Nepřetvořili ovšem ani tímto barbarstvím budovu tak, aby nebylo poznati, že byla kostelem, — a tím více dojímal pohled na tuto stavbu vzpomínkou na bývalý kostel, na zneuctěnou historickou památku, na úmyslně poškozené umělecké dílo, z nejstarších v celém Brně. Proto jak zrovna hřeje vzpomínka na návrh kunštátského kaplana Jos. Sankotta z r. 1860, aby výbor Dědictví sv. Cyrila a Methoděje zakročil u náležitých vrchností, aby se účelům náboženským navrátil kostel sv. Cyrila a Methoděje v Brně i s dřívějším příbytkem pro kněze, aby v kostelíčku tom mohly se konávati služby boží jako u hrobu svatojanského v Praze, a zároveň aby se výbor postaral o to, aby dům, jenž stojí ve spojení s kostelíčkem sv. apoštolů, buďto darem nebo za peníze přešel v majetnost Dědictví a tam aby se zřídila tiskárna a skladiště, jak je tomu u otců Mechitaristů.[2]) Návrh ovšem nemohl býti uskutečněn. Kostel zůstal dále tak, jak byl, a za vojenské správy nápis na budově hlásal, že je to jen: „k. k. Augmentationsmagazin“ — a v bývalém kostele CM byla složena sedla, řemení a podobné věci. Všecka budova ve správě bezohledné vojenské správy, která dovedla památky beze všeho porozumění ničiti a kaziti, která však nic neopravovala, velmi trpěla uvnitř i zevně, pustla, chátrala. Venku byla číslem 1. Veselé ulice, k apsidě přidělána bouda, trafika, potom kamnař, na zeď lepeny plakáty a návěští, — kout nevzhledný. Tak posud pamatují starší lidé bývalý kostel sv. Cyrila a Methoděje.

*

Popis tohoto kostelíka ze starších dob nemáme. Teprve z doby krátce před zbořením jeho August Prokop: Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschtlicher Beziehung II. 309 (vydáno 1904) praví o něm: Stavba je zvláštní, originální, také svým členěním výtečný výtvor; pravděpodobně pochází jako kaple sv. Václava ve Vlašském dvoře v Kutné Hoře od krále Václava II. Loď je do čtverce s osmihranným pilířem uprostřed, jenž nese čtvero křížové klenutí nad prostorou, jehož diagonální žebroví má v klenbě svorníky; malý polovicí osmiúhelníka uzavřený presbytář, jenž sestává z jednoho klenbového pole a kněžiště, má u jižní stěny sedilie a jest osvětlován úzkými okny; se-

[1]) Dlaždice je v městském lapidariu.

[2]) Em. Masák, Dějiny Dědictví sv. Cyrila a Metoděje v Brně. I.

verně k presbytáři přiléha druhá malá kaple, oratoř, ve výši prvního poschodí; točité schody, nyní zazděné, spojovaly dříve oba prostory. Architektura a detaily odpovídají stavbám rané gotiky na Moravě.

*

Byly tu, jak již řečeno, budovy dvě: na rohu Dominikánského náměstí a Veselé ulice kaple CM (dřívější Mariánská kaple) a těsně vedle ve Veselé ulici přistavená v bývalé galerii kaple sv. Václava. Vedle kaple CM navrch směrem k starému zemskému domu byl původně královský dům, z něhož stala se pak budova náležející klášteru cisterciaček na Starém Brně, a po zrušení tohoto kláštera byly z ní vojenské kasárny (Nonnenhauskaserne). Apsis kaple CM vystupovala do Veselé ulice a měla tři užší okna; kromě nich měla kaple na této straně ještě dvě větší okna.

Uvnitř v kapli CM nahoře na stěně v presbytáři byly výklenky později udělané a na levé straně apsidy vedle oblouku byla stěna ozdobena velikou freskou s postavami světců,[1]) na pravé straně byl apoštolský kříž (ruka s křížem v kruhu), a kromě toho byly tam ještě dvě malé fresky, každá jiného slohu a z jiného období: konsekrační kříž a nápis poškozený: . . . rete . . ore . . marti V K! Noveb . .

Pod kaplí sv. Václava bylo sklepení a skladiště (obchod, potom sklad ledu) a tato spodní část náležela dokonce k souseduímu domu ve Veselé ulici č. 3., a zdivo bylo tam na mnohých místech prorážено úžasným způsobem pod pilíři, takže bylo tam plno trhlin. Vchod do kaple sv. Václava byl z prvního poschodí kasáren. Uvnitř v kapli byly po bocích jediného oltáře až od podlahy dva gotické výklenky (repositoria) s kamenným ostěním a v severní zdi na straně k oknu do kaple sv. Cyrila a Methoděje gotické sanktuarium.

Kaple o sobě byly malé; šířka kaple CM obnášela 10·70 m a délka 12·10 m; plocha obou obnášela 300 m². (P. d.)

[1]) Bretholz, Geschichte der Stadt Brünn, 64 tab. III. vidí tu „Přemyslidenzyklus“, ale více podobá se pravdě, že jsou tam znázorněni světci: arch. Michael, sv. Vojtěch, sv. Vít, sv. Ludmila, sv. Václav a j.

Aristoteles o indukci.

Dr. Ant. Kříž.

Jest-li poznání objektivní, t. j. nutné, obecně platné, je dosaženo cíle, totiž pravdy, která podle Aristotela záleží v souhlase myšlenky s věcí.[1]) Podle Kanta také pravda záleží v souhlase poznání s předmětem, ale souhlasu toho dosahujeme prý jedině proto, že předměty jsou utvářeny podle pravidel rozumu, podle kategorií a priori v rozumu našem obsažených. Kantův názor je subjektivistický jako většinou novodobá filosofie, počínající Descartesem. Kant také nenalézá žádné cesty od svého „já" k světu vnějšímu.[2])

Pravda a klam také podle Aristotela jsou v myšlení, ne ve věcech samých.[3]) Neboť pravda záleží ve výpovědi, že jest, co skutečně jest, a není, co není, čili pravdu mluví,[4]) kdo má rozlišené za rozlišené a spojené za spojené, takže pravdy se drží, kdo rozeznává, co je různé, a spojuje, co je shodné; nepravdu má v případě opačném, kdo považuje předměty za jiné, než jaké jsou.

A tak pravda je v soudu, protože jen v něm je vysloveno bytí nebo nebytí, spojení nebo rozlišení. Z možnosti klamu vyjímá Aristoteles pouze vnímání a intuitivní myšlení. Je-li nebezpečí klamu při vnímání celkem malé, jest už větší u představ. Proto také mínění, jehož pravda jest uprostřed mezi nutnou pravdou a klamem, jest podrobeno klamu; předmět mínění mění se každý čas a tím i soud, který teď je pravdivý, odpovídá skutečnému stavu věcí, po kratší nebo delší době však může se státi klamným.

Ale i když pravda a klam jsou v myšlení, v soudu, přece důvod pravdy je mimo myšlení v objektu: jsoucí je mírou poznání. „Vědění je měřeno věditelným".[5]) O pravdě soudu můžeme mluviti jen tehdy, jestliže představuje obraz reální skutečnosti. Nezaručuje tudíž pravdy přesvědčení subjektivní, subjektivní jistota; tato plyne teprve z důkazu reální platnosti spojení představ.

Jen věčné a nezměnitelné může býti předmětem poznání. Smyslové věci jsou podnětem směru myšlení, ale jsou i látkou, v níž obecné

---

[1]) Met. 1011 b 26.
[2]) srv. Kritik d. r. Vern., Vorrede zur 2. Aufl. XXVI n.
[3]) Met. 1027 b 25.
[4]) ib. 1051 b 3.
[5]) Met. 1057 a 12 n.

musí býti teprve nalezeno; neboť obecné má existenci pouze v jednotlivém. I snaží se Aristoteles, aby nalezl bezpečnou cestu, methodu,[1]) která od nahodilého a zvláštního vede k nutnému a obecnému při malém pokud možno omylu. Nutné a obecné ve věcech jest jen podstata, tvořivý pojem (τὸ τί ἦν εἶναι), který na jedné straně představuje činnou sílu v přírodním dění, na druhé straně, ježto je parallelita bytí a myšlení, tvoří logický důvod, z něhož může býti odvozeno a vysvětleno jednotlivé jako následek. Methoda tudíž musí směřovati k tomu, aby se myšlenkově a slovně pevně stanovil podstatný pojem a systém vědecky ukončených pojmů, a tak aby se v myšlení dosáhlo adaekvátního obrazu veškeré skutečnosti.

Vnímání neposkytuje vědění, pravého poznání, ono neříká nic o tom, zda vlastnost, znak jednotlivé věci přísluší všem individuím, která náležejí k témuž druhu, zda je specifickým znakem individua. Vnímání je sice prvním stupněm na cestě k vědění, ale zpravuje nás pouze o jednotlivém, zjevuje nám pouze „že", nikoli „proč", není poznáním obecného, nutného. Vědění záleží v poznání příčin a důvodů věcí.[2]) Odvození předmětu z jeho nutných příčin je důkaz,[3]) proto věda ve vlastním slova smyslu je vědění z důkazů. Platnost a nutnost zaručuje jen vědecká dedukce, t. j. odvození zvláštního z obecného. Platí-li věta pro celý druh, platí nutně také o jednotlivé věci toho druhu.

Odkud však pocházejí obecné věty, principy důkazu? Vnímání jich dáti nemůže, ježto se zabývá zvláštním. A i kdybychom vnímali, že v trojúhelníku součet úhlů rovná se dvěma pravým, byli bychom nuceni pátrati po důkaze;[4]) bez tohoto neměli bychom žádné znalosti. Ale ani rozum nemůže obecných vět v sobě obsahovati, neboť pak by věděl dříve, než se něčemu naučil. Aristoteles však vrozeného vědění neuznává;[5]) pojmy nejsou aktuelně v duši, nejsou vrozené, nepřinášíme jich s sebou na svět, jsou v duši pouze dle vlohy, v možnosti. Přece však Aristoteles praví, že všechno učení vzniká z předchozího poznání,[6]) vědění bývá přivoděno jen zprostředkováním něčeho, co už před tím jsme znali,[7]) a že obecné

[1]) srv. Top. I, 2.
[2]) Anal. post. I, 2, 14; II, 11. Eth. Nik. 1141 a 17; Met. 982 b 2 n.
[3]) Anal post. I, 4 zač.
[4]) ib. I, 31.
[5]) Anal. post. II, 19, 99 b 26; De an. 429 a 27 n; Met. 992 b 33.
[6]) Anal. post. II, 1, 71 a 1.
[7]) Met. 992 b 30; Eth. Nik. 1139 b 26.

principy, bez nichž poznání vůbec není myslitelné, musí býti již známy, na př. že ve všem je buď klad nebo zápor[1]) že tedy klad a zápor jednoho a téhož nemohou býti zároveň pravdivé.

Věděti znamená znáti důkaz, vědecké odvození zvláštního z obecného.[2]) Důkazu však nelze podati o všem,[3]) neboť důkaz musí vždy vycházeti od jistých principů, které samy dokázány býti nemohou. Protože tedy tyto principy nepřipouštějí už důkazu, nazývá je Aristoteles bezprostředními, přímými[4]) (ἀρχαί: ἄμεσοι, κοιναί, συλλογιστικαί, ἀποδεικτικαί). Dělí je na společné, obecné, a na vlastní (οἰκεῖαι[5]).

Obecné (κοιναί) jsou ty, iimiž dokazujeme. Aristoteles počítá k nim princip kontradikce a exclusii tertii;[6]) k nim druží se princip identity, který Aristoteles pokládá za jiné vyjádření principu kontradikce.[7]) Tyto principy jsou tedy mimo důkaz, neboť nelze o všem podati důkaz, muselo by se postupovati do nekonečna. Ty principy jsou základní zákony myšlení vůbec. Jako ontologické zákony jsou nejen formální, nýbrž i materiální principy pravdy. Jimi musí se říditi veškeré naše myšlení, abychom dosáhli pravdy. Jsou nejpevnějším základem, v němž nemůžeme se klamati.[8]) Jsou bez předpokladu (ἀνυπόθετον[9]). Princip kontradikce, který Aristoteles pokládá za zakladní, zní: Jedna a tatáž věc nemůže v tomtéž vztahu nějaký znak míti a zároveň nemíti.[10]) Naprosto nikdo nemůže pokládati něco za jsoucí a zároveň za nejsoucí, kdyby to omylem učinil, souhlasil by se dvěma výroky sobě odporujícími. Kdo té vědy neuznává, odstraňuje podstatu;[11]) neboť musí tvrditi, že všechno jest nahodilé, ježto podstatou je to, co nemůže býti jiné, než jaké to jest. A kdyby protiklad nebránil přisouditi vše možné té které věci, splynulo by patrně vše v „jedno“.[12])

---

[1]) Anal. post. II, 1, 71 a 12.
[2]) Eth. Nik. 1139 b 31.
[3]) Met. 997 a 7.
[4]) Anal. post. II, 19, 99 b 22; I, 32, 88 a 36; I, 2, 72 a 14; Met 996 b 26.
[5]) Anal. post. I, 32, 88 b 27.
[6]) Anal post. I, 11, 77 a 31; I, 32, 88 a 37; Met. 1011 b 23.
[7]) Met. 1011 b 30 n; 1051 b 3 n.
[8]) Met. 1005 b 12 n.
[9]) ib. 997 a 7.
[10]) ib. 1005 b 19; Categ. c. 10.
[11]) Met. 1007 a 21 n.
[12]) Met. 1007 b 19 n.

Podobný význam mají také principy vlastní (οἰκεῖαι[1]), které tvoří předmět jednotlivých věd, na př. velikost a číslo.[2]) Jsou to tedy věty, které každá věda musí předpokládati; jsou rovněž nedokazatelny[3]) a mají platnost jen pro určitý druh věcí.[4])

O těchto vlastních principech tvrdí Aristoteles, že pocházejí ze zkušenosti.[5]) Ale také o obecných principech říká, že by bylo absurdní míti vědění, aniž bychom si ho byli vědomi;[6]) také tyto principy musí aspoň v jistém smyslu pocházeti ze zkušenosti. V duši je potence k vědění, která se teprve působením vnějšího světa prostřednictvím smyslů rozvinuje v aktuální vědění. Ale už při vnímání působí poznávací mohutnost (δύναμις κριτική[7]), která se blíží činnosti rozumu; srovnáváním totiž, spojováním a rozlišováním zavádí se jednota v mnohost. Vjemy nenásledují pouze za sebou a nemizí, ale zůstávají v duši jako když v bitevní řadě, obrácené na útěk, zůstane stát nejdříve jeden voják, potom jeho příkladem druhý, třetí, až zaveden opět pořádek a bitevní linie obnovena.[8]) Když totiž to, co je společné různým vjemům, dochází klidu, vzniká v duši obecné. Ač vnímání týká se zvláštního, přece už v něm a jím obecné přichází k vědomí; z tohoto relativně obecného vzniká vyšší obecné, „až nedělitelné a všeobecné stojí.“[9])

A tak v mechanickém průběhu představ duch kriticky zpracovává danou látku, zkušenost pozvedá k methodě induktivní. Indukcí, epagogou, získány první základy (δῆλον δὴ ὅτι ἡμῖν τὰ πρῶτα ἐπαγωγῇ γνωρίζειν ἀναγκαῖον.[10]) Indukce není nic jiného než vědomé napodobení přirozeného vývoje poznání od vjemu k paměti a od paměti ke zkušenosti. Postupuje od zvláštního, smyslům daného, k obecnému,[11]) jest jedinou cestou, jíž můžeme dosíci obecného,[12]) takže vědění spočívá na indukci a tím na vnímání.[13]) Indukce však není

[1]) Anal. post. I, 2, 71 b 23.
[2]) ib. I, 10, 76 a 35; 32, 88 b 28.
[3]) ib. I, 9, 76 a 16.
[4]) Top. I, 18, 108 b 22.
[5]) Anal. pr. I, 30, 46 a 17.
[6]) Anal. post. II, 19, 99 b 22 n; Fys. VIII, 3.
[7]) Anal. post. II, 19, 99 b 35.
[8]) ib. 100 a 10.
[9]) ib. 100 b 2.
[10]) Anal. post. II, 19, 100 b 3.
[11]) Top. I, 12, 105 a 13.
[12]) Anal. post. I, 18, 81 b 2.
[13]) ib. I, 18, 81 a 38 n.

odůvodněním, nýbrž k němu jen vede; jest v jistém protikladu k důkazu, ale na druhé straně je předpokladem pro důkaz. Neboť bez indukce není principů, bez principů důkazu;[1]) jí můžeme usuzovati o každém problému ze známého.[2]) Aristoteles jmenuje indukci také úsudkem, mluví o úsudku z indukce,[3]) ba i o důkazu z toho, co je pro nás dřívější.[4])

Úkolem indukce je stoupati od toho, co je pro nás (subjektivně) dřívější a známější (πρότερον πρὸς ἡμᾶς[5]) k tomu, co je (objektjvně) dřívější o sobě (πρότερον τῇ φύσει). „Dřívější a známější pro nás jmenuji, co je blíže smyslovému vnímání, prostě dřívější a známější, co je dále. Nejdále pak je obecné, nejblíže jsou jednotlivé věci.“ Vědecké myšlení má proto úkol obrátiti ono πρότερον πρὸς ἡμᾶς v πρότενον τῇ φύσει, zvláštní uvésti na obecné, zjevy na svůj důvod. Indukce, jak řečeno, tvoří v jistém smyslu protiklad k syllogismu, který podává objektivní bytí, kdežto indukce zůstává na straně subjektu.[6]) Syllogismus dle své podstaty je se středním pojmem dřívější a známější, pro nás však je důkaz indukcí názornější.[7])

Jako ideál tanula Aristotelovi na mysli indukce úplná;[8]) ovšem poukazuje, že není úplně dosažitelná, neboť úplná znalost všeho zvláštního je při nekonečnosti jeho nemožná.[9]) A tak vzniká otázka, jak možno z malého poměrně počtu jednotlivých případů usuzovati na obecné, a ježto indukce spočívá na vnímání, které samo od sebe nemůže poskytnouti poznání, vědění, jak možno větám, vzniklým takovým postupem, přisuzovati obecnost a nutnost?

Aristoteles otázky neřeší přímo sám, ale řešení zcela jasně naznačuje. Musíme si připomenouti onen psychologický a logický vztah, totiž, co je πρότερον πρὸς ἡμᾶς a co πρότερον τῇ φύσει. Co jest πρότερον τῇ φύσει, jest podstata věcí a objevuje se ve vývoji našeho poznání jako ὕστερον πρὸς ἡμᾶς; psychologická priorita (πρότερον πρὸς ἡμᾶς) je tedy jen zdánlivá. Poznáváme-li podstatu, nabýváme-li

[1]) ib. 100 b 3.
[2]) Top. I, 1, 100 a 18.
[3]) Anal. pr. II, 23, 68 b 15,
[4]) Anal. post. I, 3, 72 b 31.
[5]) ib. I, 2, 71 b 23.
[6]) Anal. pr. II, 23, 68 b 32.
[7]) ib. ř. 35 n.
[8]) Anal. pr. I, 30, 46 a 20 n; Hist. an. I, 6, 491 a 11.
[9]) Top. VI, 6, 145 b 16.

o něčem pojmu, je sice tento pojem pro nás vždy pozdější, ale ve skutečnosti je dřívější, realisován byl dříve ve formě, poznán později. Forma mimo nás zdokonaluje náš rozum, přispívá k uskutečnění formy v rozumu, tato pak umožňuje poznati onu formu mimo nás.

Forma podle Aristotela je vždy na začátku a na konci vývoje; je to zákon synonymity a homoideality, který v přírodě představuje pořádek a řád. Příroda je řád, a vše, co je dle přírody, není neuspořádané jako špatná tragedie,[1]) nýbrž řídí se týmž řádem.[2]) Tudíž vše, co je přírodou, děje se vždy týmž způsobem nebo aspoň povětšině.[3]) Má tedy povahu přírody vše, co se děje stále a vždy. Přirozeným nebo od přírody jest, co dosahuje — pohybováno immanentním principem — cíle, není-li překážky. Co pak se děje vždy nebo obyčejně, neděje se neuspořádaně, náhodou.[4]) Vše, co je přirozené, je také původní, dřívější (co je přirozené, je dokonalé a dokonalé předchází nedokonalému), co je nahodilé, děje se náhodou, je pozdější. Neboť náhodou se děje, co se odchyluje od přirozeného, co vybočuje z nutného nebo obyčejného. Náhoda tedy je jako spolupříčina tam, kde se něco může státi jinak, než jak vyžaduje pravidlo.[5]) Proto Aristoteles zdůrazňuje, že bytosti přírodní musíme pozorovati na pravidelném, nikoliv na nepravidelném. A v Rhetorice[6]) píše: „Z náhody se děje, čeho příčina je neurčitelna a co se neděje za nějakým účelem, ani ne vždy, ani po většině, ani v pořádku — přirozeně se děje, co má příčinu v sobě, a sice dle určitého pravidla a řádu; neboť to se děje buď vždy anebo obyčejně týmž způsobem.“ Vše, co vzniká, vzniká z něčeho určitého, každá změna má svá pravidla, v každém střetnutí a spolupůsobení věcí jsou pevné vztahy a zákony.[7])

Tak rozeznává Arístoteles, co je přírodou (φύσει), přirozené, co představuje řád, a co je náhodou, nahodilé, v němž řádu žádného není. S přirozeným srovnává ještě zvyk. Praví: „Zvykem je to, co se děje často. Zvykem je něco, co je podobno přírodě, neboť

[1]) Met. 1090 b 19.

[2]) Fys. VIII, 1, 252 a 17; De coelo II, 14, 296 a 33; III, 2, 301 a 10; De gen. an. III, 10, 760 a 31; Met. 984 b 16; Pol. 1321 b 7; Rhet. I, 11, 1370 a 7.

[3]) Anal. pr. I, 3, 25 a 14 n.; Fys. II, 8, 198 b 35; De gen. et corr. II, 6, 333 b 5; De part. an. III, 2, 663 b 30; De gen. an. IV, 8, 777 a 20.

[4]) Fys. 199 b 14—26; Rhet. 1369 a 32.

[5]) Fys. I, 5.

[6]) I, 10, 1369 a 32 nn.

[7]) Fys. 188 a 31; De coelo 288 b 29; Met. 1071 b 34.

také to »často« je blízko tomu »vždy«[1]); příroda však představuje stále »vždy«, zvyk »často«.“ Viděti to nejlépe v jednání lidském. Tu nazýváme zvykem, co lidé činí často.[2]) Děje přírodní jsou neměnné, stálé; v jednání lidském však stálost může se díti také pouhým zvykem, a tak i zvyk se podobá přírodě. Děje přírodní však nepředstavují zvyk, nedějí se často, ale vždy, t. j. nutně, věčně.[3]) Padá-li kámen dolů, nepadá dolů ze zvyku, nýbrž přirozeně, stále.[4]) Přirozené zjevy jsou nezměnné, všude mají tutéž platnost, jako na př. oheň pálí v Řecku i v Persii[5]) Co je přirozeně, nemění se, na př. kámen přirozeně dolů tíhnoucí nezvykne si tíhnouti vzhůru, byť i někdo stokrát vzhůru jím házeje jej tomu zvykal.[6]) (P. d.)

[1]) Rhet. I, 11, 1370 a 7 n; srv. De mem. 2, 452 a 30.
[2]) Rhet. I, 10, 1369 b 6.
[3]) Fys. II, 9, 200 a 16; Eth. Nik. 1139 b 18—36.
[4]) Eth. Nik. II, 1, 1103 a 14 n.
[5]) ib. V, 10, 1134 b 25.
[6]) ib. 1103 a 14.

Posudky.

Paměti dominikánského kláštera sv. Kříže ve Znojmě. Dle různých pramenů sestavil P. Řehoř M. Kaplan řádu kazat. Nákl. kláštera dominik., Znojmo 1931. S. 143.

Množství látky a jmen by vyžadovalo obšírnějšího spisu o dějinách proslulého dominikánského kláštera znojemského; arciť by látku i prameny její bylo napřed důkladně probádati a kriticky určiti, k čemuž ještě jest asi velice daleko. Spis náš jen stručně podává chronologický přehled osudů klášterních, a to většinou jen zevnějších, jelikož na líčení života klášterního a jeho duchovního působení asi není potřebných pramenů.

Pro širší obecenstvo, jemuž mají „Paměti“ asi především posloužiti, bylo by dobře všechny latinské výroky přeložiti, hlavně však po m. s. předeslati něco víc o založení a úkolech řádu kazatelského a neposléze též o jeho slibech chudoby, ježto jde o řád mendikantský a toliká část „Pamětí“ se obírá nabýváním a pozbýváním statků všeho druhu. Také domácí řád bylo dobře krátce vypsati: převor (volen či jmenován?), vikář atd., jelikož jest o nich pořád řeč.

Spis obsahuje nejednu zajímavou zprávu z dějin kdysi významného města, z dějin umění, jež v klášteře bylo pěkně zastoupeno, a j. Přidáno několik obrázků, většinou zdařilých. V textu třeba opraviti: Gindel (obyč. Gindl), ztratili bitvu, vrátil se zpět, částka výpalného (89, ač míněno celé), v čase války a j.

Jak se dovídáme, přinesl nynější olomoucký universitní docent Dr. Neumann mnoho látky k dějinám dominikánského řádu v našich krajích z generálního archivu římského. Snad budou v ní také nějaké zevrubnější zprávy o Znojmě?

Zvoničky na moravském Horácku. 73 obrázkové doklady, slovy doprovází J. F. Svoboda. Národopis. společnost čs, Praha 1932. 25 Kč.

Pěkná tato knížka vydána v „Národopisné knihovně“; o kapličkách a lidovém výtvarnictví ze šumavského Podlesí vydala táž „Národ. spol.“ taktéž cenný spis.

Zvoničky na Horácku vznikaly podle p. spis. teprve v 2. pol. 18. stol., a to následkem teresianského „ohňového patentu“, kde nebylo ani kostelův ani kaplí se zvony na případní hlášení ohně. Časem tyto zvonky konaly i službu zvonů kostelních (klekání, pohřební průvody), a zvoničky samy tu a tam sloužily účelům náboženským.

Obrázky nám pěkně znázorňují, jak kde venkovští řemesníci, především tesaři, úkol svůj pojali a provedli. Nejsou to díla umělecká, ale z části svérázná a zajímavá.

Historický průvodce Novým Městem na Moravě. Sepsal Karel Žák, prof. st. reálky v N. M. na M. Nákladem vlastním, Nové Město 1931. S. 93 s obr., 15 Kč.

Pilný pracovník Novoměstska jistě se tímto spiskem zavděčí obyvatelům i návštěvníkům toho krásného kraje, jichž proud se kromě „Moravského Švycarska" začíná obraceti také tam.

V I. části vypisuje dějiny města vůbec, při čemž poznámky o současných událostech politických, válečných i kulturních, jakož i o správě obecní poskytují čtenáři vítaného poučení vůbec.

V části II. a III. jest vlastní průvodce po městě a okolí, seznamující s význačnějšími budovami a památkami. Škoda, že nemohlo tu býti více obrázků.

Sloh jest živý a poutavý. Leckteté epitheton ornans (42 ohnivý nápis Salus publica . . ., vzácné porozumění a p.) neb obrat (60. ulicí . . . střikne nám v létě do cesty zeleň parku, 74. sokolovnu, prý grandiosní, stínou [?] alejí od své zadní fronty odstavuje st. realka a p.), úsloví, jako: od dob války (m. od války, od moru), záměna: vystaven a vystavěn a j. se snadno přehlédne.

Jak zmíněno, krajina novoměstská i jiné podél dráhy z Brna k Něm. Brodu (Tišnovsko, Bystřicko, Žďársko atd.) zaslouží, aby výletníky byla více navštěvována než dosud, což ovšem předpokládá více známosti o nich a výhodnější spojení. Novému Městu samému p. spis. svým průvodcem prokázal aspoň po oné stránce velmi dobrou službu.

Valerij S. Vilinskij, Rus se dívá na Č. S. R. Nakl. Václav Petr, Praha 1931. S. 142.

Známý spolupracovník četných časopisů zdejších i cizích, podává tu sbírku svých statí o čs poměrech politických, literárních, náboženských, částečně i hospodářských. Statě jsou jednak povšechné, jednak navazují na určitá jména.

Kdo v knize podle nadpisu čeká Rusovu kritiku Čechoslovenska, bude zklamán, neboť p. spis. k nám tu mluví více jako host než jako přísný posuzovatel, zdvořile, šetrně, snad až příliš uznale. Dokladů netřeba a i neradno uváděti. Naprosto však nelze souhlasiti se vším, co tu (91 dd) napsáno o past. Maťiarikovi („čs mahatma Gandhi"). Ref. zná ovoce M—y nauky a vlivu z nejbližšího okolí, a nemůže leč politovati jeho obětí po stránce jak duševné tak tělesné; tenhle mazdanismus nemůže působiti leda zhoubně, a na knihy, které M. vydává, věru škoda peněz.

Adolf Hoffmeister, Povrch pětiletky. Illustrováno. Nakl. Sfinx, B. Janda, Praha 1931. S. 136, 24 Kč.

V dopisech k různým zájemníkům v Čechách líčí známý cestovatel, co zažil v nynějším Rusku. Nebyl sice hostem vlády jako jiní pisatelé o témže předmětě, byl jen cestovatelem, ale ovšem nikoli nevítaným — sic by jím ovšem vůbec nebyl býval. Podotknouti to

je dobře proto, že v jeho zprávách můžeme očekávati a také nalézáme víc podrobností ze všedního života než od návštěvníkův úředních. Co nám zde jest velmi nesnadno, představiti si tamní „kollektivní“ živobytí, to nám popisy H—ovy usnadňují; z velké části totiž, ne venkoncem, na př. ne život po venkově.

H. líčí svižně a vtipně, ne bez sympathií pro Rus a její nynější ruch, ale zdá se, že věcně. Do úvah, co bude či nebude, se bohudíky nepouští, nedbaje konečně ani v popisech vědecké úplnosti. Možná, že i při těch věcech, jež líčí jako doporučitelné, si jako humorista myslí něco jiného, totiž: zajímavo, ale sám bych tak nechtěl žít! Snad ani nadpis knihy: P o v r c h pětiletky — není bez významu.

* * *

A n n a M a r i a T i l s c h o v á, G i t a T u r a j a. Román. Praha 1931. S. 295.

Nový román Tilschové je pojmenován po mezinárodní tanečnici, která se za války stává nebezpečnou vyzvědačkou, ale vlastní hrdinkou jest odnárodněná Slovenka Michaela, jež jako vídeňská ošetřovatelka doprovází zajatého zraněného důstojníka francouzského do Švycar. Tam se zaň provdá, ale skoro současně nálézá tam svého zlého ducha v Gitě Turaji: dovídá se, že tanečnice byla již dříve milenkou jejího muže, a za to ji ze žárlivosti zrazuje jako vyzvědačku francouzským úřadům, potom však sama trpí až k zoufání výčitkami, že přivodila zatčení a smrt ženy, která ji od počátku okouzlovala a vábila svým záhadně dobrodružným životem. V odcizení muže a ve ztrátě tohoto podivného idólu je tedy celá tragedie hrdinky, jež sice v některých chvílích dává na jevo, že je katoličkou, ale jinak je mrtva nábožensky, stejně tak jako národně. A tak mezinárodním a beznáboženský bezbarvým je vlastně celý tento román, jehož zběžně črtané a filmově skoro ubíhající sceny přenášejí se rychle z Vídně do Švycar, do Francie a opět do Vídně a jehož postavy jsou směsí všech možných národů, nejvíce snad židů. Celek je jakýmsi soustředěným obrazem mezinárodního víření za války, kde lidé nemyslí na vlast ani na bojující vojska, ale ženou se jen za svými osobními pudy a vášněmi a řítí se většinou do propasti cynismu, nihilismu nebo všelijakého blouznění. Při četbě cítíme, jak je nám to všechno dnes již cizí a — prázdné.

K a r e l N o v ý, P e n í z e. Román. Praha 1931. S. 296.

Již ve svých předešlých dvou románech z venkovského života („Samota Křešín“ a „Srdce ve vichru“) zdůrazňoval mladý, nesporně nadaný spisovatel neobyčejně silně přísnost a spravedlivost, jaká vládne lidským životem. Na osudech svých hrdinů, lidí chudých i bohatých, dobrých, ale zvláště vášním oddaných, ukazoval názorně, že život nikdy neodpouští, ale vymáhá mnohdy nemilosrdně splacení každého dluhu, žádá často až krutě dostiučinění za každý hřích.

Stejně je tomu také v novém románě, jehož děj je soustředěn na krátkou dobu hrdinova pobytu v Praze. Námět sám je velmi jednoduchý i starý: bývalého bankovního úředníka, jenž po zradě své ženy odešel do francouzské cizinecké legie a utekl pak odtud do vlasti skoro jako žebrák, přepadne taková touha po rychlém zbohatnutí, že se vloupá do banky, uloupí peníze, ale přitom zabije proti své vůli přikvapivšího domovníka. Co následuje, jest již jen podrobným líčením kletby tohoto zločinu: člověk bez náboženské víry, smýšlením socialista, ba spíše komunista, marně se snaží omluviti svůj čin socialistickými frasemi o majetku a kapitálu, marně si namlouvá, že každý pátý muž, který byl ve válce, je vrahem, že neexistuje žádné svědomí atd. — právě výčitky svědomí a boj s přízraky vedou jej k tomu, že se zbavuje uloupených peněz a zrovna okamžik před zatčením končí ranou z revolveru.

Kletbu peněz a zvláště kletbu vraždy vylíčil tu autor opravdu účinně a zcela životně, uváděje na scenu výjevy z dnešní Prahy, podzemní i obchodní, maloměšťácky prosté i poválečsky hýřivé. Nezapomněl ani na kostel, kam se jeho smutný hrdina na okamžik uteče, k zoufalství již zmučen svými přízraky. Vzpomene si při tom také na zpověď, ale zažene tuto myšlenku hned socialistickou frasí: „Ale to je středověký způsob chytání hříšníků, aby se vykoupili měšcem.“(?) A tak se vykupuje „moderně“ vlastní krví v podezřelém hotelu . . . *M.*

Josef Šach, Dokud nepřebolí . . . Nakl. „Knihkupectví u Jindřišské věže“ F. Hanek, Praha 1931. S. 178, 14 Kč.

Povídka z venkova. Vypravuje, tak trochu po starosvětsku, o nešťastné i šťastné lásce, vsouvá zbytečně příběh i říkání o celibátě kněží, jak se o něm běžně mluvívá (prý „zvrácený systém“), mladému lesníkovi, jemuž jeho vyvolená byla dala košem a po nějakém vybírání vzala si otcova hosta, gymnasijního ředitele, dostane se náhrady, a když se setká s bývalou láskou, chovající své dítě, osten sice ještě píchne, ale když sám dostane potomka, shledává, že co bylo, přebolelo.

Povídka tato není jen idyllou zdravého venkova a lesního zátiší. Je v ní také dosti z venkovské nezdravoty, klepařství a jiných úkladů. Leckde odůvodnění není zcela pravděpodobné, přesládlé rozprávky unavují. Vzrušivý jest popis lesníkova boje, napřed s pytlačkou, jež se potom stala jeho ženou, pak s pytláky. Nedopadlo tedy všechno dobře pro všechny, ale pro hlavní osoby ano. A o to v takovýeh povídkách jde.

Rozhled

Náboženský.

Svoboda.

Z myšlenek se clo neplatí, praví pořekadlo. Křesťanská morálka ovšem nepraví, co se jinak říká, že by každý si směl mysleti, co chce. „Volná myšlenka“ svým názvem uvádí v omyl. Nehledě k tomu, že myšlení vůbec není volné — ani u zdravého člověka ani u blázna —, ani v tom oboru, jejž má „Volná M.“ na mysli, totiž náboženském, ona sama svobody a volnosti neuznává a nedává: její stoupenci právě mají mysleti, jen jak ona chce!

Ale tento omyl a sebeklam není od včerejška. Odjakživa ozýval se, uvnitř neb i zevně, odpor proti duševním poutům, a „nesloužiti“ bylo heslem touhy po svobodě, ať už chápané jakkoli, správně či nesprávně.

Tímto různým hlediskem se vysvětlují také různé úsudky. Abychom zůstali v oboru nám blízkém, připomeňme si prarůzné úsudky na př. o středověku, jenž jedny uchvacuje svou soustředěností, jiné odpuzuje svým duševním nevolnictvím. Liberalismus jest mezi lidmi skoro tak starý jako zákonnost, a vydává-li se v novověku za strážce svobody na př. státní, totiž naproti církvi, jest na stejném omylu jako tamta „Volná Myšlenka“: nejde mu o svobodu vůbec, nýbrž o tu, jakou on chce a, pokud může, nařizuje.

Souvěký život náš se zevně od svobody vzdaluje čím dál více. Pouta státní, společenská, pracovní obepínají jej tolikerými způsoby, že pro samostatnost, samočinnost a tedy svobodu zbývá již málo. Starý výrok Písma: zachováš-li přikázání, zachovají ona tebe — vžívá se, arci v jiném smyslu, tak, že lidé již jakoby necítili, mohlo-li by býti jinak: závazným neboli povinným stává se již kdeco, a lidé si skoro libují, že jsou zbaveni samočinnosti, starosti a námahy o vlastní rozhodování.

Tak utváří se život zevní: všechno se předpisuje (uzákoňuje) a v tom se upevňuje také přesvědčení, že o všechno je takto postaráno. Zevní život jde jako stroj, jistě, ale i neúprosně. Poruchy, u každého stroje nezbytné, opravují se podle stejných zásad. Anebo také neopravují, jelikož to vždy není možno, a takto se prozrazuje vadnost soustavy.

Svoboda v ů l e, jak jí učí náš názor, tedy svoboda člověka relativní, nikoli naprostá a dokonalá, těmi zevnějšími pouty není sice zrušena, ale přece dotčena. Jest-li už naše nedokonalé poznávání, co nám dobro či zlo, jednou závadou docela svobodného rozhodování, stálý tlak okolností, životní zvyk, nikdy neodkládaná jeho pouta, tvoří, jak se říká, druhou přirozenost, opět jednu závadu svobodného rozhodování.

Mluvívalo se, a to ještě nedávno, o eldoradě svobody. Nyní mluví se o něm čím dál méně. Ideál ten mizí všude, kde se celkový život utváří jako pohon a chod stroje; a to pokračuje skoro všude. Společnost, státní a každá jiná, sama si jej tak utváří, v theorii tedy zase svobodně, ačkoli každým článkem svého řádu si svobodu vlastně omezuje.

S těmito zevními pouty docela dobře obstojí svoboda vlastní, svoboda ducha, svoboda vůle, třebas ji mnozí prohlašují za sebeklam. Psychologie determinismu nerozlišuje pojmů: svobody naprosté, jíž podle našeho názoru (indeterminismu relativního) ve tvorstvu vůbec není, svobody relativní, řekli bychom částečné, kdyby název ten nesváděl k nedorozumění, a naprosté nesvobody, jež jest právě sebeklamem determinismu, z jehož hlasatelů sotva který by se v skutečnostj přiznal k důsledku, že musí chtíti.

Arci souvisí tento spor s jiným, zásadním: s bojem o duši; i jest hrozná ironie v tom, že tolik myšlenkových, tedy duševných sil se vynakládá na to, aby se vykořenilo přesvědčení o duši, o myšlence jako díle ducha, podstatně rozdílného od těla.

Práci pro tuto psychologii bez psychy, duševědu bez duše, konají ony soustany, jež mechanismus našeho společenského života (státního, pracovního atd.), jak tu právě vylíčen, vidí v životě lidském vůbec, společenském i jednotlivém. Jsou to soustavy materialismu v různých odstínech, i když se ani nezdají materialistickými. Nehledíme-li k starším, jež se počítají mezi filosofické, je to nyní na př. psychoanalyse, theorie plemenná, běžná theorie hospodářská (marxismus) atd.

Proti jednostrannému spiritualismu byl nutný empirismus. O tom není sporu. Jen že empirismus ve svém vítězném rozběhu se zaběhl, zapomínaje předně na empirii, zkušenost vlastního nitra, a podle toho na to, že zevní, smyslová zkušenost podává jen hromadu staviva, jež teprv něco jiného nad smysly může uvésti v soustavu vědy.

V nevolnictví společenském, v jakém žijeme a dále — vhod nevhod žíti budeme, je tedy také pochopitelno, že přirozená touha po svobodě si hledá ventil a průchod tam, kde jí zevními prostředky neuzavřen: v oblasti nábožensko-mravní. Zde jsou možny všechny výstřednosti, a těch možností se právě používá. Službovolná theorie pak (věda, belletrie, výtvarné umění, eugenika, sport atd.) znamenitě umí naváděti, proč a jak třeba žíti „podle přírody“, hověti pudům, jejichž vývoj a projevy bylo zatlačilo náboženství a svědomí, prý na ujmu zdraví. Narazí-li se takto přece na zevnější překážky, na př. policejní, nutno odkliditi tyto, ne zastaviti výstřednosti.

Úsloví o „svobodné vědě“ platí vlastně jen v tomto smyslu: prolomiti zásady náboženství křesťanského. Marxismus již mnohé své věty opravil pedle zkušenosti, jež mu za pravdu nedává, psycho-

analyse a j. nauky, jež vylučují osobní odpovědnost, se poopravují, ale ssedlina v životě zůstává.

Děti po vyučování utíkající ze školy, do níž celkem třebas nechodí nerády, jsou jakoby obrazem lidstva utíkajícího z vezdejšího nevolnictví: bez rozmyslu, kudy a kam.

Není planým výmyslem, že úsilí o svobodu skoro vždy se obrací hlavně proti náboženství a církvi. Uvádívá se to i s pošklebkem. Ale ne zcela právem. Třebať blíže přihlédnouti, kdo jsou útočníci, jak byli zpracováni atd. Bouře zuřívá hlavně proti výšinám. Církev odnášívá tu tresty, zasloužené celou společností, a podléhá na čas v boji nestejných zbraní. Vybíjíť se na ní právě nevázanost, proti níž ona obyčejně bojuje sama, snášejíc úder, jenž vlastně platí jiným. Není vždy nejhorší to, co se nejsnadněji uráží.

*

nl. — Rusko.

Poslední číslo (první letoší) skvostné „Illustrazione Vaticana" přináší článek z pera Mons. Michaela d'Herbigny pod názvem: Pius XI a Rusko. Bolševické listy přinášejí často útoky na papeže s nejrůznějšími karikaturami. Třetí internacionála chce vyvrátiti Řím z kořene. Lid ruský však je dalek této nenávisti k papeži. Chová dosud v paměti, že papež po 2 léta denně živil 160 tisíc ruských hladových dětí. Vládní listy však zobrazují papeže, jak sám nabíjí kanon namířený na ruské dělníky. Bolševici nemohou zapomenouti papeži dvou věcí: 1. že při konferenci v Janově 1922 žádal, aby mocnosti se zavázaly neuznati Ruska de jure, dokud nebude dáno lidu ruskému právo a svoboda vyznávati své náboženství; 2. že vyzval celý svět k modlitbám za ubohé, zdeptané Rusko dne 19. března 1930.

Boj protináboženský pokračuje stále: kostely se zavírají a zrušují, kněží jsou zatýkáni a žalařováni — většina katolických duchovních je v žaláři, — vyučování katechismu znemožněno, příprava bohoslovců ke kněžství potlačena, berou se lístky na chléb a práci kněžím a všem, kdo jdou do kostela, zkrátka otroctví v nejhorší formě. Popravy biskupů, kněží a věřících se nyní již nepočítají, konají se skrytě, rafinovaně. Dva biskupové katoličtí Mons. Boleslav Sloskan a Mons. Antonín Malecki odsouzeni jeden na Sibiř, druhý k nuceným prácím r. 1926 beze všeho soudního procesu. V lednu 1931 deset katol. kněží německých, ale ruských poddaných, bylo odsouzeno po dlouhé vazbě k 10letému žaláři. Jaká je jejich vina? Konali funkce kněžské. Při těchto hrozných zprávách se nutno zastaviti a zamysliti. Dojem ještě zvyšují obrázky hlavně odsouzení Mons. Cieplaka a Budkiewicze nakreslené anglickým novinářem Cullaghem. Ale papež neztrácí naděje. Dle promluvy v konsistoři na svátek sv. Petra a Pavla 1930 modlitby po mši svaté jsou za Rusko. Sv. Teresii Ježíškově svěřil papež Rusko; v jejím klášteře v Lisieux se vše koná na záchranu Ruska. Nová kollej „Russicum" v Římě připravuje budoucí apoštoly Ruska. Papežská komise pro Rusko pracuje

ze všech sil, aby zmírnila bídu ruského lidu, ale nestačí na vše. Pisatel článku končí důvěrou, že lid ruský tolik uctívající Pannu Marii bude jednoho dne vysvobozen.

*

nl. — Španělsko.

Biskupové španělští obezřele mlčeli, když se projednávala ta „republikánská ústava". Na Nový rok vydali společný pastýřský list, jenž obsahuje v 11 bodech pokyny pro katolíky. První tři obsahují protest proti potlačení právní osobnosti církve, proti monopolu školskému, civilnímu manželství a pronásledování řeholí. Povinnosti katolíků jsou: Poslušnost papeže, hájení práv církve, láska k vlasti — vyjímaje poslušnost zákonů, které jsou proti Bohu a církvi — osobní zdokonalení a boj za náboženskou školu. Španělští katolíci musí bojovati: proti laické škole, proti civilnímu manželství, proti tupení víry. Nikdo nesmí zůstati nečinným. I na poli politickém musí katolík podporovati stranu zaručující práva církve. Hlavní zřetel musí býti věnován dobrému tisku; bez něho jest vítězství nemožno. Nejedná se o odpor proti vládní formě, nýbrž o hájení práv církve.

Jesuitský řád ve Španělsku zakázán. Z novinových zpráv se člověk nedoví, jaké vlastně toho byly pohnutky: katolický tisk jen hořekuje a odsuzuje, liberální jen jásá a přichvaluje — pravdy se odtud nedovíte. Že majetek řádu nové panstvo silno lákal položiti jej „na (svůj) oltář vlasti", lze bez hádání předpokládati podle tolika předchozích zkušeností skoro na celém světě.

*

Základy naší kultury?

V lib. „Frankf. Ztg." se rozepsali o universitách a též o tomto předmětě. Známý Th. Hecker napsal toto: „Je skvostné slyšeti od prof. Tillicha, že k podstatě university patří filosofie a humanismus . . . K předpokladům naší filosofie patří podle prof. Tillicha osvojení základů, na nichž naše kultura spočívá, totiž řecké a římské antiky. Znamenitě! Avšak nejsou žádné jiné základy naší kultury? Člověk se zachvěje (es ist einfach erschütternd), když filosof, nejen doktor, nýbrž dokonce professor a bohužel i theolog, smí tu vynechati prosté (simples) historické faktum, že k nepopěrným základům naší kultury náleží křesťanství, nebo řekněme prostě: víra. Dostali jsme řeckou a římskou antiku v těle a duchu křesťanské víry a jenom jí také ji uchováme. Arabští filosofové objevili Aristotela před námi, ale pro svou kulturu neutvořili řecko-římských základů. Celý nevýslovný zmatek této doby vychází na jevo skutečností, že člověk může býti ve jméně zajedno s jiným, s nímž se ve věci úplně rozchází."

*

Lutheráni a helveti v Rakousku

měli společný sjezd ve Vídni, kde usneseno pro obojí obce zavésti jednotnou správu. V čele volené církevní nejvyšší rady bude biskup (luth.) a správní práce povede jemu po boku kancléř-úředník.

Vědecký a umělecký.

rk. — Československá kulturní jednota v XVIII. století.

9. ledna 1932 Fr. Novák psal v N. Pol. o informatoru anglického ministra Palmerstona J. Blackwell-ovi z r. 1848, kde Blackwell soudí, že Češi a Slováci v podstatě jsou jedno.

K tomu doklad z Uher samých. Zeměpisec J. T. Szászky ve své zeměpisné příručce „Introductio in orbis antiqui et hodierni Geographiam", druhé vydání z r. 1777, str. 574. pojednávaje o obyvatelstvu Uher rozděluje Slovany uherské na pět jazykových skupin: Slavonicus (sermo), originis Sarmaticae, pro nationum numero, in Bohemicum, Croaticum, Vindicum, Rascianicum atque Russicum distinguitur.

Komitáty uherské byly tehdy většinou národnostně smíšené hlavně z Maďarů, Slovanů, Němců a Valachů i Srbů. Čistě maďarské byly pouze: komitát Jászság, Jazygum seu Philistaeorum regio (obyvatelé: Jazyges Hungari, Chunorum seu Cumanorum posteri), Kunsag, Cumanorum maior regio Kis-Kúnok seu Cumania minor a malý komitát Zaránd východně od Bekeše v kraji Vilagošském.

Bohemo-Slavi zemí českých nazývají se Češi — „sua se lingua Tsechos adpellant". Spisovatel charakterisuje je takto: alacres ii sunt, et per indolem bonam, non minus ad litteras et artificia, quam ad rem militarem, cum primis idonei (str. 489.). Bohemo-Slavi v Uhřích obývali namnoze severo-západní komitáty. Většinu měll v komitátu Trenčínském, Zvolenském a Turčanském. V ostatních byli již více smíšeni s Maďary a Němci. Tak komitát Bratislava (též Chorvaté), Nitra, Tekov, Hont, Nové Hrady. V posledních dvou komitátech nazývají se tito Bohemo-Slavi Krekátsi. Orava a Liptov na severu měly sice obyvatelstvo čistě slovanské s nepatrnou kolonisací šlechticů maďarských v Liptově, avšak jsou čítáni prostě mezi Slavi snad pro své nářečí bližší polskému. Kolonisaci maďarskou na nynějším Slovensku tvořila poměrně přece jen nepočetná šlechta — Ungari nobiles — která držela četné statky a hrady. K východu pronikal živel Bohemo-Slavů do komitátů: Spiš, Šaryš, kde se již stýkal s Rusy, Zemplin (Rusové), Abauj (též Rutheni; forma Slavi bez bližšího označení), Gemer, Bors, Heves (též Srbové Rasciani zvaní) a k jihu do komitátu Bekeš. Csongrad, Szathmar jakož i Pešt (též Srbové), Solth-Calocsa (též Srbové), Piliš (též Srbové) a Stoliční Bělehrad obývány byly též Slovany, jejichž nářečí není blíže určeno. Bohemo-Slavi však šířili se k jihu za Dunaj komitátem Ostřihomským, Komárenským, v němž přibývalo též něco Srbů, Šoproňským až do komitátu Somogy a Tolna jižně od jezera Blatenského! Západními komitáty běžel pak pruh osad charvatských z Charvatska přes Somogy, Szala, Vasvar, Györ, Šoproň, Mošoň a

Bratislavu až do naší jižní Moravy, jak tomu bylo až po dobu nejnovější. Szászky nejen že zaznamenává značné rozšíření živlu československého v Uhrách, ale zdůrazňuje především jeho kulturně jazykovou jednotu v polovici 18. století stejným označením „Bohemo-Slavi".

*

m. — Boj o kulturu na Podkarpatské Rusi.

Pod tímto názvem otiskl v pražských „Lit. Nov." 7 opravdu zajímavé úvahy spisovatel Ivan Olbracht, jenž se zdržoval delší dobu v oné zemi tak málo u nás známé. Vyslovuje se tu velmi důrazně zejména proti vládním počešťovacím snahám, jež narážejí na mnohem větší odpor než kdysi snahy maďarisační. Ukazuje na skutečných případech, že Maďaři prováděli svou odnárodňovací politiku mnohem duchaplněji než si obyčejně myslíme a s větší pomocí mozku, než jak se nynější aparát pokouší počešťovat. Odpor proti tomu bude stále silnější, jak bude přibývati gramotnosti a jak poroste vrstva vzdělanců přílivem absolventů škol.

Dnes jde Podkarpatskou Rusí velké národnostní hnutí a velký kulturní i jazykový boj mezi ruštinou a ukrajinštinou, neboť nedávný ještě jazykový zmatek z dvacátých let se zjednodušil aspoň do té míry, že v středu zájmu zbyly jen tyto dva. Čeština, která se tam zdánlivě rozmáhá zakládáním českých škol, českých legionářských zemědělských kolonií i četných existencí obchodních a živnostenských a ovšem i velkým českým úřednickým aparátem, zůstane po nějakou dobu ještě jazykem úředním a obchodním. Ne více.

Bojové síly Rusů a Ukrajinců jsou si dnes úplně rovny, ale Ivan Olbracht přesvědčivě tvrdí, že ukrajinština zvítězí. Odůvodňuje to především tím, že ruštině lid nerozumí, kdežto ukrajinština jest jeho dialektům velmi blízká. Pak tím, že vůdcové ukrajinského hnutí jsou bojovní, iniciativní, politicky informovaní a jsouce z části uprchlíky z Polska, jsou v bojích již od dob Badeniových dobře vyškoleni. Ukrajinština má také na své straně většinu mládeže, vyšlé již z domácích škol, a vyslovily se pro ni také největší politické strany země, totiž strana řecko-katolická a křesťansko-sociální, socialně demokratická a komunistická. A konečný důvod: literatura na Podkarpatské Rusi píše se dnes ukrajinsky.

Starší slavjanofilská literatura z minulého století byla representována katolickými kněžími: Alex. Duchnovičem, Alex. Pavlovičem a nejlepším z nich básníkem Popradovem. Nová literatura jest již uvědoměle ukrajinská. Je to literatura malého, chudého a bojujícího národa a zračí se v ní jeho potřeby, jeho vzory a sny. Jsou to historické povídky s romantickým kultem hradů a hrdin, jsou to národní pohádky a pověsti, nejzajímavější to zjev podkarpatské literatury, pak realistické obrázky ze soudobého vesnického života a v nich mnoho vlastenectví, sentimentu a sociálního soucitu, ale

i odboje a vzdoru; je tu podkarpatská příroda a kult národní písně.

Touto literaturou razí sí ukrajinský jazyk a kultura rychle cestu na P. R. Ruština je tu dnes mrtvým papírovým jazykem, cizím všemu modernímu politickému i kulturnímu životu, neboť jest jen výrazem starého slavjanofilství a touhy bezmocného kmene opříti se o silného bratra. A podporuje-li se dnes ještě se strany Čechů mravně i hmotně ruský směr, možno si to vyložiti jen dvojím způsobem: buď naprostou neinformovaností o podkarpatských věcech neb opravdovou snahou zdržovati vývoj a udržovati v zemi zmatky.

Stav věcí na Podkarpatsku je tedy dnes, podle Olbrachta, takový: Maďarština patří minulosti. Počeštění země je nemožné. Podkarpatského dialektu velká většina nechce a je na něj již pozdě. Ruština je archaismus, udržovaný dosud na živu jen setrvačností a uměle. Podkarpatská Rus bude ukrajinská.

*

m. — Státní literární pense a podpory spisovatelů. Polemikami v novinách vyšlo najevo, čeho většina veřejnosti ani nevěděla: že při ministerstvu školství a nár. osvěty existuje již od blahých dob ministra G. Habrmana a tehdejšího odb. rady B. Zahradníka-Brodského fond jakýchsi liter. pensí čili officielně životních příspěvků spisovatelům, zřízený prý jaksi náhradou, že nebylo možno uskutečniti jinou krásnou myšlenku: usídliti zestárlé spisovatele ve hradech a zámcích, jež obsadila zatím nová agrární a socialistická šlechta. Vyšlo také najevo, že návrhy těchto spisovatelských pensistů byly ministerstvu podávány Svatoborem a Moravským kolem spisovatelů. Jména jejich byla pečlivě tajena, až teprve nyní, kdy se hledí na všech stranách šetřit, přece jen se dostala ve známost veřejnosti. A tato byla nemálo překvapena, když mezi nimi četla i jména takových „potřebných" lidí, jako je na př. J. Herben(!), B. Zahradník-Brodský (!!), St. Guth-Jarkovský, G. Preissová a řada jiných, kteří mají již důchody ze svého povolání, ale ovšem náležejí k okruhu Svatoboru nebo Mor. kola spisovatelů.

Vznikly z toho málo příjemné polemiky a diskusse, v nichž Svatobor zvláštním prohlášením vysvětloval věc tím, že liter. pense měla býti jen významnou poctou bez zřetele „na chudobu" spisovatelů. Ale přesto zvítězilo mínění ostatní veřejnosti a zvláště asi tlak ministerstva financí, takže ministerstvo školství a nár. osvěty se rozhodlo provésti v tomto směru revisi: podle zprávy Ad. Veselého chce ministerstvo viděti v liter. životních příspěvcích ne poctu, nýbrž skutečnou sociální pomoc starým (přes 60 let) spisovatelům, jejichž dílo má celonárodní význam, kteří jsou opravdu potřební a nepožívají vyšší státní nebo zemské pense. Kromě toho má býti tento příspěvek dáván ne jako doživotní renta, nýbrž vždy jen pro

běžný rok, takže bude možno podporovati více spisovatelů a nebude již pensistů.

Pro zajímavost uvádíme několik čísel z rozpočtu téhož ministerstva pro r. 1932. Z úsporných důvodů byla položka pro písemnictví snížena proti minulým rokům o 150.000 Kč, tedy na obnos 1,530.000, rozdělený takto: pro podpůrnou činnost spisovatelských institucí 350.000, státní péče o činnost literární a publikační 740.000, na koupi literárně cenných pozůstalostí po spisovatelích 20.000 a na základ k pensijnímu a invalidnímu pojišťování spisovatelů, umělců a jejich pozůstalých 250.000.

K tomu je zajímavo srovnati nepoměrně vyšší položky pro divadla (20,660.000 Kč), pro hudbu (8,146.000) a pro výtvarnictví (5,764.000)! A ještě zajímavější by bylo srovnání s položkami třebas ministerstva zemědělství na různé subvence!

*

m. — Na divadle to jde i bez erotiky.

Ukazuje to básník Jos. Hora (Lit. Nov. č. 19) na příkladu pražských divadel, jichž hraje denně 18 a z nichž ovšem většina sahá ke starému osvědčenému prostředku, jak lákati obecenstvo. Věčná erotika — praví básník — chytá stále ještě na jevišti. Tleská se jí stejně ve Stavovském, v Komorním, jako v divadle na periferii. Hladové oči lidí mladých i starých sledují horečně rafinovaná citová i smyslná dobrodružství na scéně, promítají si je do sebe. Divadla se ochotně přizpůsobují. Od erotiky salonu až do erotiky předměstské krčmy jdou divadelní večery. Tu to mají lidé černé na bílém, jak se uvolňují staré formy erotického soužití, tu to mají jedni v podobě freudovské psychologie, jež je tak blízká roztěkanému dnešnímu intelligentu, druzí v sentimentální revui, podložené pepickým vtipem, blýskající toaletami a nahou pletí.

Za takového stavu možno se skoro diviti, že jsou v Praze také divadla, v nichž erotický moment je zcela podřadný. A jsou to právě divadla nová, která vznikla teprve po válce a musila si teprve hledati své obecenstvo. J. Hora uvádí zejména scénu Burianovu a t. zv. Osvobozené divadlo. Burian, bývalý sportovec, přišel k divadlu přímo s hřiště, druhé divadlo vyrostlo ze studentského ovzduší. Obě scény se vyhýbají erotické sugesci, jíž působí jiná divadla na průměr obecenstva. A přece mají největší úspěch z nových pražských divadel a získaly si největší kádr stálého obecenstva, a to obecenstva mladého, hochů i děvčat.

J. Hora vysvětluje tento úspěch zvláštní způsobilostí šířiti kolem sebe dar smíchu, jenž budí v lidech nějaký optimismus, dávající zapomenouti na dnešní zmatenost. Kdežto erotika dnešního dramatického průměru, i když přitahuje lidi, dává jim píti z kalných nápojů, po nichž je v hlavě smutno, i když vzrušují.

*

nl. — Z vatikánské knihovny.

Vánoční nálada ve Vatikáně byla zkalena velikým neštěstím, které stihlo vatikánskou knihovnu, nejbohatší na světě. Dne 22. prosince odpoledne v tak zvaném starém křídle „braccio vecchio“ spadla střecha tříposchoďové stavby, prorazila strop proslulého sálu Sixta V, kde byly vystaveny nejcennější umělecké předměty, většinou dary. Ohromná tíže prorazila i podlahu Sixtova sálu i pod ním studijního sálu, zřízeného Lvem XIII pro učence celého světa. Prefekt knihovny vatikánské, Mons. Ludvík Tisserant sdělil, že zřícením části knihovny vystavěné Sixtem V v letech 1586—1588 spadlo do ssutin asi 15 tisíc knih hlavně ve studijním sále; více než polovina knih jednajících o Německu, třetina o Anglii, dále knihy církevního a světského práva. Mnohé z těchto knih lze nahraditi duplikáty, ale bohužel některé velmi cenné jsou poškozeny velmi. Nejvíce se pociťuje ztráta katalogů knihovny, které byly poškozeny nejvíce. Ze sálu Sixtova byly před časem odneseny mnohé knihy. Bohužel byly zničeny skvostné dary jedinečné krásy darované papežům. Tam spadla do ssutin jedna skříň s drahocennými rukopisy, které na štěstí nebyly příliš poškozeny. Zničen byl drahocenný nábytek a křestní nádoba ze severského porculánu, které užito bylo při křtu Napoleona Eugenia, syna císaře Napoleona III; dále nádherná vása z malachitu a jiná z granitu. Dobrý pastýř z ryzího zlata, dar Františka Josefa I, byl zachován. Nástěnné malby se zachovaly. Bohužel při zřícení zahynuli 4 dělníci a jeden učenec Dr. Matasso. Komise stavitelův a odborníků nedávno uznala nutnost posíliti pilíře sálu Sixta V. Dříve než se začalo, zřítily se dva pilíře a způsobily tuto spoustu. Podle toho sotva je správno, že by bylo šlo o nadstavbu.

* *

nl. — Codex iuris pro církev východní.

Když Pius X započal a Benedikt XV prohlásil nový „Codex iuris canonici“, byly obnoveny žádosti mnohých katolických biskupů různých východních obřadů, by obdobný Codex byl vydán i pro církev východní. Bullarium S. Congregationis de propaganda fide o pěti svazcích v obou vydáních z r. 1715 a 1839 je rozebráno. Žádosti o kodifikaci církevního práva východního jsou starého data. Již Pius IX r. 1862 zřídil k tomu cíli zvláštní komisi. Učený benediktin Giambattista Pitra sbromáždil příslušné prameny z různých knihoven Říma a Evropy. R. 1864—68 uveřejnil dva svazky „Juris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta“.

Pius XI ovšem pochopil důležitost tohoto podniku; nebyly mu také tajny obtíže záležející nejvíce v partikulárním právu jednotlivých ritů. R. 1929 zřídil komisi kardinálů pro kodifikaci církevního práva východního. V čele stojí kard. Gasparri, dále v komisi zasedá kard. Sincero, Cerretti, Ehrle a sekretář Cicognani. Zřízeny 2 komise: jedna pro hledání pramenů, druhá pro konečnou úpravu textu. Postup

bude zachován týž jako u našeho kodexu. Připravené texty budou zaslány jednotlivým biskupům, aby se o nich vyslovili. První komise pro hledání pramenů je velmi pestrá. Partikulární právo Maronitů má na starosti Mons. Dib, Ruteny zastupuje P. Korolevskij, Melchity Coussa a Abella, Rumuny kanovník Balan, Kopty Gozman, Syry P. Ricciotti, Ethiopy P. Grébaut, Chaldeje P. Vosté, Armeny P. Hatzuni a Bulhary P. Souarn. Z prací komise se vytvořily příslušné kartotheky jednající o různých odborech právních. Je to práce ohromná vyžadující mravenčí píle a trpělivosti. Jen ooborník, jakým jest kard. Gasparri, mohl se ujmouti tohoto díla.

*

hd. — Hvězdná obloha v měsíci únoru 1932.

Ve skorých hodinách večerních na začátku února jsou po obou stranách poledníka na jižní části nebe rozložena nejkrásnější souhvězdí celé oblohy. Vypadá to jako výkladní skříň, v níž jsou vyloženy nejvzácnější skvosty nebeské klenotnice. Jsou to hlavně hvězdy těchto šesti souhvězdí: Nejvýše k severu, směrem ku polárce, téměř v našem nadhlavníku, jest souhvězdí Vozka, Auriga, jehož hlavní hvězda Capella, Kozička, nepokojně se jiskří a mihotá, jakoby neustále poskakovala. Nejníže k jihu, nad obzorem, jest souhvězdí Velkého psa, jehož největší hvězda Sirius je zároveň nejjasnější hvězdou celé oblohy, a jiskří a mihotá se ještě více než Kozička ve Vozkovi. Kdo máš jakékoli kukátko, podívej se jím na tyto dvě stálice, zvláště na Siria, pohybuj poněkud kukátkem, aby hvězda v zorném poli opisovala kruh nebo elipsu, a budeš velice mile překvapen tím rozkošným pohledem, který se zjeví tvému udivenému oku. Hvězda bude totiž zářiti ve všech duhových barvách, a bude se ti zdáti, jakoby z ní jiskry sršely ua všechny strany.

Na západní straně čáry, spojující Vozku a Velkého psa, je souhvězdí Býka, v němž jest líbezná hvězdokupa Kuřátek, a pak červenavý Aldebaran, hlavní hvězda, okolo něhož jest rozložena hvězdokupa Hyad. Poněkud níže, k obzoru, mezi Býkem a Velkým psem, jest veliké a krásné souhvězdí Orion, v podobě ohromného, poněkud nepravidelného obdélníku. V jeho vrchní části září velká červenavá hvězda Beteigeuze, kdežto v dolní části jest modro-bílý Rigel. Uprostřed mezi těmito hvězdami jsou v rovné řadě tři hvězdy druhé velikosti, zvané Jakobova hůl, jimiž prochází nebeský rovník, a pod nimi hned jest — pouhému oku dobře viditelná — velká mlhavina v Orionu, která se jeví na obrazech, pořízených podle fotografických snímků, jako rozevřená tlama divoké šelmy. Kdo máš nějaké kukátko po ruce, podívej se na Kuřátka a na Hyady s Aldebaranem v Býkovi, podívej se také kukátkem na Beteigeuze a i na Rigela i velikou mlhavinu v Orionovi, a budeš jistě povděčen, že jsi viděl něco pěkného.

Na východní straně čáry, spojující Vozku a Velkého psa, jest velké souhvězdí Blíženců, v podobě dlouhého, úzkého obdélníku. V tomto souhvězdí dosahuje sluníčko v létě, 21. června, svého nejvyššího bodu na své roční dráze, když jest letní slunovrat.

Toto místo letního slunovratu můžeme sobě nyní dobře vyhledat a na nebeské báni obhlédnout. Spojme přímou čárou v Orionovi hvězdy Rigel a Beteigeuze, uprostřed půjde tato čára přes Jakobovu hůl, pak prodlužme tuto čáru od hvězdy Beteigeuze přímo ku poláree, a nad hvězdou Beteigeuze ve vzdálenosti poněkud kratší nežli je vzdálenost od Rigela k Beteigeuze, najdeme tam vedle sebe tři hvězdičky, dvě jsou třetí velikosti, a jedna čtvrté, ale všechny tři jsou dobrému zraku ještě dobře viditelné. U těchto tří hvězdiček dotýká se ekliptika, skutečná dráha naší země, a zdánlivá dráha slunce, obratníku raka, a tam je slunce 21. června každého roku, když jest nejvýše na nebi, čili při letním slunovratu. Tyto tři hvězdičky jsou z onoho obdélníku, který tvoří souhvězdí Blíženců, nejvíce pošinuty na západ. Na východní straně souhvězdí Blíženců jsou dvě největší hvězdy tohoto souhvězdí, totiž Kastor, blíže ku polárce, s pod ním jasnější Pollux. Mezi souhvězdím Blíženců a Velkým psem je souhvězdí Malého psa, jehož největší hvězda jest Prokyon, Malý pes.

Když sobě spojíme přímými čárami těchto šest jmenovaných hvězd, a to Capellu-Kozičku ve Vozkovi, Aldebarana v Býkovi, Rigela v Orionovi, Siria ve Velkém psovi, Prokyona v Malém psovi, a Polluxa v Blížencích, pak obdržíme dosti pravidelný šesti-úhelník, který v sobě zahrnuje nejkrásnější část hvězdné oblohy vůbec. Tímto šesti-úhelníkem prochází zároveň také Mléčná dráha, táhnoucí se od severozápadu od souhvězdí Kassíopeie přes souhvězdí Persea a Vozky k jiho-východu, majíc po levé čili východní straně souhvězdí Blíženců a Malého psa, a po pravé čili západní straně souhvězdí Býka, Oriona a Velkého psa.

Z oběžnic vládne na večerním nebi na začátku února zářivá Krasopaní neboli Venuše, a sice na západním nebi. Leč v polovici února objeví se jí na východním nebi nebezpečný soupeř, totiž Jupiter. Tento bude 7. února v opposici se sluncem, bude tedy od slunce vzdálen 180 stupňů, čili bude zrovna vycházet, když slunce bude zapadat. Poněvadž se jeho východ bude každým dnem urychlovat, proto bude na konci února vycházet už o více než dvě hodiny dříve nežli slunce zapadne, takže po západu slunce bude státi už dosti vysoko nad obzorem. Kdo se nevyzná dobře mezi hvězdičkami, mohl by se snadno domýšlet, že jsou na nebi dvě večernice, jedna na západě, Venuše, a druhá na východě, Jupiter. Obě representují se hodně důstojně a hodně nápadně. Vždyť Jupiter září v opposici více nežli jeden a půlkrát jasněji nežli Sirius, nejjasnější hvězda celé oblohy. Ale Venuše září ještě třikrát jasněji nežli Jupiter. A jeho jasnosti bude pomalu ubývati, v květnu klesne jeho jasnost pod jasnost Siriovu, kdežto jasnosti Venušiny bude přibývati, až

22. a 23. května dosáhne největšího lesku, kdy bude zářiti desetkrát jasněji nežli Sirius. Stojí za to povšimnouti sobě těchto tří nejjasnějších těles nebeských na večerní obloze, na východě Jupitera, na západě Venuše, a na jihu Siria. Kdo se na ně dívá jenom poněkud pozorněji, brzy postřehne rozdíl. Kdežto Jupiter a Venuše září světlem klidným, pokojným, stálým, Sirius svítí světlem neklidným. A kdo by se podíval na všechna tři tělesa nebeská kukátkem, ten by viděl ren rozdíl ještě nápadnější. A Sirius by se mu líbil asi nejvíce, poněvadž jeho paprsky hrají ve všech duhových barvách. Tím právě se rozeznávají od sebe oběžnice a stálice: stálice září světlem neklidným, nepokojným, kdežto oběžnice svítí klidně.

Na Jupiterovi lze právě nyní pozorovati ještě jednu zajímavou zvláštnost, o které se může každý přesvědčiti na vlastní oči. Jupiter stojí nyní mezi souhvězdími Raka a Velkého lva. Na levo od Jupitera jest Regulus, největší hvězda od Velkého lva, a na pravo od Jupitera jest Praesépe, Jesličky, pěkná hvězdokupa v souhvězdí Raka. Pravidelný pohyb všech oběžnic, tedy také Jupitera, děje se od západu na východ, tedy zde od Raka k Velkému lvu, leč nyní můžeme se přesvědčiti na vlastní oči, že Jupiter se pohybuje zrovna opačně, totiž od východu k západu, čili od Velkého lva k Rakovi. Tento pohyb je zpětný, kdežto onen pravidelný jest přímý. Každá oběžnice, když jest v opposici se sluncem, pohybuje se zdánlivě nazpět, opisuje při tom zdánlivě tak zvanou kličku neboli smyčku, které sobě starověcí hvězdáři nedovedli řádně vysvětliti, až jim to Koperník svou soustavou ozřejmil. Kolik našich roků potřebuje některá oběžnice ke svému oběhu okolo slunce, tolik kliček nebo smyček vykoná za jeden svůj oběh. Jupiter na př. oběhne jednou okolo slunce za 11 našich roků a 315 dní. Vykoná tedy za tento oběh téměř 12 kliček. Výklad je dosti jednoduchý. Dejme tomu, že jedou dva vlaky stejným směrem po dvojích rovnoběžných kolejích, a sice jeden vlak osobní, a druhý rychlovlak. Osobní vlak vyjel dříve, má tedy nějaký předskok, my jedeme za ním v rychlovlaku. Za nějakou dobu jej dohoníme. Nežli jej dohoníme, vidíme, že jede stejným směrem jako my, ale když jej dohoníme, a jedeme těsně vedle něho, pak se nám bude zdáti, že jenom my jedeme, kdežto osobní vlak vedle nás bude podle našeho zdání nepohnutě státi, ačkoliv jede svou rychlostí dále tímtéž směrem jako my. A když jej konečně předjedeme a budeme se dívati za ním nazpět, pak se nám bude zdáti, že osobní vlak nejede tímtéž směrem za námi jako my, nýbrž naopak, nám se bude zdáti, že jede dokonce nazpět. To jest ovšem všechno zrakový přelud. Ty dva vlaky jsou na nebeské báni dvě oběžnice, na př. naše země a Jupiter. My jedeme rychlovlakem, poněvadž oběhneme okolo slunce téměř dvanáctkrát nežli Jupiter jednou. My jej tedy dohánímе, a skutečně v jistých dobách zdá se nám, že oběžnice stojí, že se vůbec nehýbe — hvězdáři tomu říkají, že je stationér, — pak se dá do zpětného pohybu, pak zase je stationér, pak zase pokračuje v pravidelném přímém oběhu, až my ji

zase doženeme. Všechny oběžnice ovšem obíhají okolo slunce neustále přímým směrem, tak jako naše země, ony kličky jsou jenom zdánlivé.

Tak Jupiter bude se pohybovati zdánlivě do zadu až do 8. dubna t. r., přiblíží se dosti blízko ku hvězdokupě Jesličky v Rakovi, tam se poněkud zastaví, a pak se pustí přímo podle ekliptiky směrem k Regulusovi ve Velkém lvu, k němuž dospěje 5. srpna t. r. a pak se bude dále přímým směrem pohybovati na své dráze okolo slunce, až na konci r. 1932 opustí souhvězdí Velkého lva a vstoupí do souhvězdí Panny.

9. února t. r. po sedmé hodině večer bude lze spatřiti na večerním západním nebi velmi pěkný pohled. Sejdou se tam totiž Venuše a srpek přibývajícího měsíce. V tu dobu bude měsíček hodně blízko nad Venuší. Takové blízké setkání nestává se často. Budiž na tento pěkný pohled výslovně upozorněno. Na druhý den, 10. února, bude měsíček už hodně daleko od Venuše, a to nalevo nahoru. Tato vzdálenost nám zároveň ukazuje názorně, jaký kus cesty měsíček urazí na nebeské báni za jeden den. Je to asi 13 stupňů, neboli asi 26 průměrů úplňkových.

Jasnosti Siriovy užívá se jako měřítka, a proto píšeme, že Jupiter jest o více než 1·5krát jasnější než Sirius, ale Venuše jest o více než třikrát tak jasná jako Jupiter, a v květnu, až bude Venuše ve svém největším lesku, pak bude desetkráte tak jasná jako Sirius.

Sirius je stálicí, jako naše slunce, proto jeho jasnost se nemění, je celý rok stejná, Sirius jest nejjasnější hvězdou mezi stálicemi. Jupiter a Venuše jsou oběžnicemi, tělesy vlastně tmavými, jako naše země, nemají tedy svého vlastního světla, a září jenom odraženým světlem slunečním, jejich jasnost se proto mění, podle toho, jak jsou vzdáleny od slunce a od nás, a podle toho, na kterém místě své dráhy okolo slunce se nacházejí. Naše země je vzdálena od slunce 150 milionů km, Venuše 108 mil. km, a Jupiter 778 mil. km. Kromě toho Venuše obíhá okolo slunce uvnitř naší dráhy, poněvadž jest blíže ke slunci, Jupiter je dále od slunce nežli my, jeho dráha je tedy mimo naši dráhu, neboli za ní. Když tedy Venuše jest mezi sluncem a mezi námi — hvězdářsky se tomu říká dolní konjunkce —, pak jest nám nejblíže, a pak by měla být nejjasnější, a když jest za sluncem, — vědecky se tomu říká horní konjunkce — pak jest od nás nejvíce vzdálena, a pak bude ovšem její jasnost malá. V okamžiku dolní a horní konjunkce nevidíme Venuši ovšem vůbec, poněvadž se utápí v paprscích slunečních, ale vidíme ji nějakou dobu před a po těchto konjunkcích, a pak jest před a po dolní konjunkci hodně jasná, dokonce mnohem jasnější nežli Sirius, ale za to před a po horní konjunkci jest hodně slabá, nedosahujíc daleko jasnosti Siriovy. Za dolní konjunkce jest její vzdálenost od nás jenom asi 40 mil. km, totiž naše vzdálenost od slunce (150 mil. km.) minus její vzdálenost od slunce, totiž 108 mil. km. Za to v horní konjunkci, když jest za sluncem, jest její vzdálenost od nás: našich 150 mil.

km ku slunci, a pak ještě její vzdálenost za sluucem, čili 108 mil. km, dohromady 258 mil. km. Hvězdáři to ovšem vyjadřují jinak. Ti totiž měří průměr jejího kotoučku, po případě jejího srpku. V horní konjunkci vidíme kotouček Venuše, jehož průměr obnáší jenom 9·5 obloukových sekund, kdežto v dolní konjunkci měří průměr jejího srpku 62 obloukové sekundy, tedy téměř sedmkrát tolik, to jest asi jedna oblouková minuta. Před a po dolní konjunkci vidíme z Venuše nikoli celý kotouč, nybrž jenom zcela úzký srpek, který jest však hodně veliký, oněch 62 sekund v průměru, a odtud ta jasnost.

Asi 36 dní před dolní konjunkcí a 36 dní po dolní konjunkci dosahuje Venuše největšího lesku, kdy září asi desetkrát jasněji nežli Sirius, tak jasně a nápadně, že ji lze viděti v pravé poledne v blízkosti slunce i pouhým okem, když víme, kde ji třeba hledati. Letos bude dolní konjunkce Venuše se sluncem 29. června, to bude ovšem neviditelná, přecházejíc před sluncem, ale 36 dní před tím, tedy 22. a 23. května bude v největším lesku jako večernice, a 36 dní po dolní konjunkci, tedy asi 5. a 6. srpna bude zase v největším lesku jako jitřenka. Na tento zajímavý zjev bude svého času poukázáno.

S Jupiterem se to má podobně. Jupiter jest od slunce vzdálen 778 mil. km. V opposici, letos 27. února, vychází zrovna, když slunce zapadá, jest nám nejblíže, totiž svých 778 mil. km minus našich 150 mil. km, čili asi 628 mil. km, a když on jest v přísluní a my v odsluní, pak se to ještě zmenší. My totiž obíháme okolo slunce uvnitř jeho dráhy. V opposici slunce ozařuje plně jeho celý terč, který proto jasně září, když jest nám nejblíže. Za to, když Jupiter jest v konjunkci se sluncem, totiž když jest za sluncem, pak jest od nás nejvíce vzdálen, totiž našich 150 mil. km, a jeho 778 mil. km k tomu, dohromady 928 mil. km, a pak ovšem září slabě, arciže před a po konjunkci, poněvadž v konjunkci samé jest neviditelný, ztápěje se v paprscích slunečních.

*

KNIHOPIS.

Archiv zur Klärung d. Wünschelrutenfrage. Bd. I, N. 1. S. 72, 5 m. Oldenbourg, München 1931.

St. Baley, Psychologia wieku dojrzewania. Atlas, Lwów 1931. S. 264.

H. Hefele, Goethes Faust. Fromann, Sruttgart 1931. S. 204, 4·20 m.

C. Journet, La jurisdiction de l'Eglise sur la cité. Brouwer, Paris 1931. S. 232, 12 f.

Kościol katolicki w Rosji. Materjały do jego historji i organizacji. Wyd. sekretar. arcybiskupa mohylowskiego. Sesz. 1. s. 123, 5 zl. Warszawa 1932.

J. Pfeiffer, Das lyrische Gedicht als ästhetisches Gebilde. Niemeyer, Halle 1931. S. 114, 5·50 m.

W. Schöllgen, Soziologie u. Ethik des religiösen Ärgernisses. Schwann, Düsseldorf 1931. S. 190, 5 M.

T. Spáčil, Doctrina theologiae orientis separati de sacra infirmorum unctione. Pont. instit. stud. orient., Roma 1931. S. 259. Orientalia christiana sv. 24 č. 2.

W. Strasser, Die Denkmethoden u. ihre Gefahren. Thieme, Leipzig 1931, S. 534, 87·50 m.

Vychovatelský.

Vysokoškolské nepokoje oznamují se z několika měst a dějí se z několika příčin, i politických. Rozvážní vychovatelé a občané sice říkávali a říkají snad ještě, že studenti mají studovati a ne dělati politiku, ale jsou i vychovatelé a učitelé právě těch studentů, kteří je ke kravalům vybízejí a štvou, obyčejně ze sobeckých pohnutek. A politika, totiž politika ne těch štváčů, ale obecná? Vždyť prvé větší bouře studentské v bývalém Rakousku v revolučním roce 1848 byly právě politické, a všichni občané jich neodsuzovali, ba mnozí je podporovali, a jiní byli rádi, že nepotřebují nastavovati své kůže.

V tom smyslu politické jsou snad nepokoje v Bělehradě proti zastřené diktatuře Živkovičově, ačkoli druhové v Záhřebě a v Lublani by k nim jistě měli více důvodů.

Jinde jsou příčiny národnostní, v jejichž pozadí jest budoucí otázka chlebová. Ve Vídni i v Pešti brání se proti nepoměrnému přespočtu židů, kteří pak v povolání jsou obratnější v nalézání životních výhod. Vídeňská říšská rada se dokonce zabývá osnovou „Studentenrecht“, s níž nemůže jaksi býti hotova.

Na čs školách ozývá se odpor proti přílivu cizích posluchačů, již domácím prý ubírají místa a ostatního. —

V Německu před válkou byly spory o obsazování professur (a j. úřadů) podle náboženského vyznání, kde katolická menšina byla velice zkracována. U nás bez povšimnutí naší politiky nastávají poměry podobné, i neškodilo by dávati na to více pozor!

*

Katechismus římský.

Ctihodný Catechismus Romanus (Tridentinus) za Pia IV byl jako jiné určen především katechetům, ale již před ním a vedle něho skládány též katechismy pro lid a pro mládež. U nás rozšířen byl hlavně Canisiův („císařský“, z rozkazu Ferdinanda I složený — Summa doctrinae christianae), v Italii Bellarminův (z rozkazu Klementa VII).

R. 1930 vydaný „Catechismus catholicus“ jest prací několika let a několika znalců za vedení kard. Gasparri. V I. díle jest návod k 1. sv. přijímání (26 otázek), v II. (240 ot.) vlastní katechismus pro děti, v III. (595) katolická nauka pro vyšší školy a obecenstvo vůbec. Na konec jsou přídavky, mezi nimi zvláště nárys biblické dějepravy z katechismu Pia X.

Vyskýtaly se zprávy, že „Cat. cath.“ bude zaveden pro celou církev. Na štěstí se to nestalo, neboť různé kraje potřebují různých příruček, o nichž se všude pilně pracuje.

Hospodářsko-socialní.

H o s p o d á ř s k á k r i s e.

Spousta spisů a článků věnovaných této věci ukazuje zas jednou, kolik prázdné slámy možno namlátiti beze všeho výtěžku. Obecenstvu se již také omrzuje sledovati učené i neučené, ale tím resolutnější rozpravy o řešení krise, ačkoli dychtivě očekává, zdali se konečně začne a kdy a jak. Nejjednodušší recepty, jako že by lidé měli býti hodnější, pak že by krise pominula, jsou nejlacinší, ale ovšem také nejméně účinné, kde třeba rychlé pomoci.

Obvyklá rada, aby všecko převzal a spravil s t á t, pozbývá také působivosti, když vidíme, jak on sám skoro n e j š p a t n ě j i h o s p o d a ř í. Pošetilý rozběh v podpoře n e z a m ě s t n a n ý c h, p o z e m k o v á r e f o r m a, která stála miliardy a nemůže býti zaplacena ani zabranými statky, po níž teď — už teď! — jak zbytkové statky jsou na prodej, tak obcím přidělené lesy jsou nesnesitelnou přítěží, tak státní hospodaření na převzatých statcích jest ve psí, to vše není doporučením. Ostatně z nedalekého východu dostáváme pořád zprávy, že ten vzor státního hospodaření je skutečně vzorkem bez ceny: Rusko pomalu ale jistě se vrací k zásadě, že práci nutno ceniti jednotlivě.

Zvědavost našeho obecenstva jest především napjata otázkou, klesnou-li naše p e n í z e. Ti, kdo o tom něco vědí nebo tuší, nepíší o tom, ale pokud mohou se zajišťují. Převážení peněz přes hranice jest nyní tak ztíženo, že nehledě k obtěžování obecenstva, což by ještě nebylo nejhorší, škodí obchodu i průmyslu.

Jest ku podivu, že a g r á r n í strana, která u nás vládne a nepostrádá bystrých hlav, tak hanebně hospodaří, že ani svému stavu, podle něhož se zove, nedovede přispěti. Všecka její moudrost je v prohibitivních clech, ačkoli ví, že nás naše nynější rolnictvo vyživiti nemůže, aspoň ne podle nynějších požadavků. Nápad, aby se u nás více pěstovalo d o b y t k á ř s t v í, ovšem na ujmu potravin, prozrazuje měšťáka, který neví, že krmivo pro dobytek by bylo třeba dovážeti, než by ho tu bylo dost. V e g e t a r i á n i by ovšem také vypočetli, jaké ztráty obnáší převážné požívání masa.

*

T r e s t s m r t i.

Německý sněmovní výbor pro trestní zákoník nemůže se o této otázce dohodnouti. Jeho předseda, proslulý právník Kahl, odvolal svůj návrh na zrušení trestu, jelikož prý se nyní množí případy vražd, a nálada lidu není pro to zrušení. — Všechna čest právnické učenosti, ale tohle přece není zákonodárná zásadnost!

Zákoník církevní se o tom trestu nezmiňuje, spíše se zdá nepřímo jej vylučovati, jak tu již poznamenáno, avšak an se do občanské pravomoci státu nevměšuje, nechce tu asi býti směrodatný. Jinak těžko zazlívati lidový požadavek: ať tedy páni vrazi napřed přestanou vražditi!

Politický.

U n á s.

Sněmovna mele, jak se často říká, na prázdno. Zasvěcení vědí, že závady jsou v nepříjemných otázkách, jež mají býti rozhodnuty, na př. ve věcech hospodářských. Teď se najednou vidí, že vládnou osoby neschopné nebo příliš samostatné ve svém počínání atd. Vládnoucí lidé agrární udělali pro svou stranu zajisté, co mohli, ale že neudělali všecko, co se kde čekalo, a co udělali, neudělali šikovněji, tak že celá kára vrže, odtud i ve straně odpor. Socialisté obojího směru šli při tom svou cestou, a jsou celkem spokojeni, nebojíce se ani přeměny vlády: padnouť při každé na měkko.

Nepěkné věci, které na sebe navzájem prozrazují volení zástupci lidu, daly podnět k návrhu, aby byla ustavena č e s t n á r a d a 8 mimoparlamentních členů z politických stran, která by rozhodovala ve věcech osobní cti mezi příslušníky vládnoucích stran. K tomu „Národní rada čs“ (předs. Prokůpek) připomíná, že již na podzim r. 1927 vypracovala příslušný čestný řád, podle něhož prý za našich poměrů se doporučuje takové spory vyřizovati raději smírně.

*

M a ďa r s k o a R a k o u s k o.

Hospodářské poměry obou zemí jsou bědné, poměr mezi nimi a námi nepřátelský, na škodu obojí strany. V dohledné době možno čekati, že se rozhodne královská otázka v Maďarsku, při čemž i Rakousko, pokud nechce k Německu, by bylo nějak zúčastněno. Nějaký podunajský spolek těchto tří států by snad zamezil příchod Habsburga do Maďarska, jenž se našim zahraničním politikům tolik příčí. Pověsti, že bychom za to obětovali Maďarsku kus Slovenska (Košice), se vyvracejí. Ostatně Německo myslí, že by do toho spolčování mělo také co mluviti. V R a k o u s k u jsou i křesťanští sociáli nespokojeni se svou, prý nalevo příliš povolnou vládou. Volá se opět po Seipelovi. Zdali by ten se stranou neukázněnou a málo průbojnou co pořídil, jest ovšem otázka.

*

V ý c h o d.

S m l o u v y o n e ú t o č e n í zavírá Rusko s Polskou, Rumunskem a snaží se k ní pohnouti i Japonsko.

Toto i přese všecko smírné mluvení ve Svazu národů postupuje válečně proti Číně. Mandžursko obsazuje prý, aby tam hájilo své příslušníky proti čínským hordám, v pravdě, aby tam mělo odliv pro své lidi a zmocnilo se tamních bohatých pokladů zemních, jichž Čína nevyužitkuje.

Netušené možnosti se tu naskytují: válka s Ruskem, jehož vojsko prý je dobré, ale kdoví zda dostatečné, a válka s USA, které mají s Japonskem staré již účtování. Válka s Ruskem — co by mohla přinésti?

HLÍDKA.

Kaple sv. Cyrila a Methoděje v Brně.

Její zrušení a zboření.

Jan Tenora. (Č. d.)

Začátkem XX. století stala se transakce mezi obcí města Brna a vojenskou správou, podle níž přejímalo město kasárny jesuitské a dominikánské (Nonnenhauskaserne) i s kaplí sv. Cyrila a Methoděje a kaplí sv. Václava; smlouva byla z 15.—17. června 1902 a předání a převzetí kasáren stalo se 12. listopadu 1903. Při předání si vojenská správa vymiňovala kapli CM až do jara příštího roku na skladiště dělostřeleckého pluku č. 5; bylo tam dříví. V březnu 1904 převzala kapli městská obec a chtěla ji upotřebiti na skladiště všelijakých předmětů ze starého alumnátu.

V zasedání městské rady 2. listopadu 1903 bylo usneseno zbourati jesuitské kasárny a dominikánské nechati zatím in suspenso. Za tohoto průtahu žádal r. 1904 vrchní oficiál Leopold Masur městskou radu o kapli CM na uschovávání archivalií, ale nebylo k tomu svoleno. V kapli zatím skládaly se předměty určené pro městské lapidarium, které se zakládalo; dozor nad tím měl zemský archivář Dr. Bretholz.[1]) ale konečným míněním městské rady o kapli bylo: zbořiti ji.

[1]) Všecko toto a další je podle úředních akt v městském stavebním úřadě v Brně, a podle akt ústřední komise pro umělecké a historické památky ve Vídni (oddíl Mähren, Brünn, Nonnenhauskapelle Demolierung, časově od 7. června 1904 do 1. března 1909). Tato akta ústřední komise jsou nyní v archivu ministerstva školství a osvěty v Praze; za laskavé zprostředkování, že jsem jich mohl použíti, uctivě děkuji p. vrchnímu radovi správní osvětové služby ing. Stanislavu Sochorovi.

V létě 1904 byl v Brně universitní profesor vídeňský a generální konservátor Dr. Riegl, aby prozkoumal malby na stěnách dominikánské křížové chodby, a při té příležitosti se dověděl, že se zamýšlí zbořiti kapli. Učinil o tom oznámení ústřední komisi pro umělecké a historické památky (k. k. Zentral-Kommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale), jež došlo 7. června 1904; upozorňoval, že kaple má cenu nejen uměleckou, nýbrž i historickou, ježto lze s ní vhodně spojiti vzpomínky na dobu českých králů; za příčinu zboření udává se, aby elektrická dráha mohla pohodlněji jezditi. Nová stavební čára není skrze kapli citelně rušena, sotva je dotčena; není tu tedy vskutku ani zbla piety, myslí-li se kapli beze všeho zbořiti. Navrhoval pak, ježto konservátor Hrach je v komitétu pro stavební čáru, aby byl vyzván, by podal zprávu a rozhodně aby se vyslovil proti bourání, když bylo Brno v posledních desítiletích ze středověkých památek tolik již ztratilo, že mnoho už nezbývá a každé promeškání by se dvojnásob těžko pociťovati musilo. Kaple že by po nutné adaptaci mohla býti bezevšeho pro bohoslužby zařízena, ale její vysoký světlý prostor s oratoří je úplně způsobilý i pro účely profanní.

Ústřední komise žádala vskutku 19. června svého konservátora profesora německé techniky Ferdinanda Hracha, aby o tom obratem referoval a jako člen komise rozhodně vyslovil se proti bourání. Prof. Hrach, jenž byl již zatím 18. června poslal starostovi Dr. Augustu Wieserovi rytíři von Mährenheim přípis, v němž prosil, aby kaple byla zachována, hned, jak vyzvání ústřední komise obdržel, prohlédl si důkladně kapli a pak ve schůzi komitétu pro stavební čáru ozval se, aby kaple byla zachována. Potom 15. července dopsal starostovi obšírně o té věci odpovídaje si sám na dvojí otázku, kterou si byl předložil: 1. má kaple zvláštní cenu umělecko-dějinnou? a 2. jsou důvody pro zbourání naprosto nutkavé? Popisoval kapli postavenou přibližně do čtverce o světlosti asi 10 až 11 m; osvětlení měl za velmi příznivé, a za zvlášť zajímavé a nadmíru cenné pokládal zbytky figurálních fresek z nejstarší doby velmi dobře znatelných a dokládal: již stáří této kaple, která nezůstala v dějinách umění nepovšimnuta,[1]) ale také originální tvar uvnitř, krásné proporce šířky a výšky, jednoduchost a přísnost gotických forem a zbytky fresek v tomto světlem

[1]) Kapli jako vzácnou stavbu oceňoval r. 1876 význačný funktionář ústřední komise Grueber: vnitřek, ačkoli prostor jest omezen, překvapuje skoro nepochopitelným rozsahem (zpráva Dr. Della v Korrespondentu z 18. dubna 1908).

prozářeném prostoru úplně oprávňují přáti si, aby byla kaple zachována, tím více, ježto v Brně není zrovna mnoho středověkých stavebních památek — vždyť nejen odborníci, nýbrž i cizinci, kteří mají smysl pro umění, hledají takové památky, a kdo vidí, jak jsou vším právem uchváceni a nadšeni kostelem sv. Jakuba, kostelem na Starém Brně, starým dvorem a portálem na radnici nebo křížovou chodbou dominikánskou, musí pokládat za nemožno, aby kaple byla odstraněna. Ale zboření není ani z dopravních ohledů nezbytné a rozšíření Veselé ulice toho také naprosto nevyžaduje, neboť bylo by možno stavební čáru ve Veselé ulici přiměřeně upraviti a výstupek apsidy by mnoho nevadil; krám v rohu kaple musil by ovšem býti zbořen. Ale uvádí se jako podnět k zboření kaple také, aby byla volna celá fasáda starého zemského domu, nač obec z kasáren a kaple na rozšíření náměstí dominikánského chce obětovati přes 800 m^2 drahé plochy, — není tu tedy, jak prof. Hrach cítí se povinen zjistiti, slepá zuřivost, aby se jen bořilo, nýbrž hlavně esthetické ohledy; — ale proto, aby byla uvolněna fasáda starého zemského domu, nijak není nutno zbořiti kapli, ježto by pohledu na fasádu jen velmi málo vadila; umělcovou věcí je zevnějšek kaple pokud jen možno esthetický upraviti a budovu vedle ní vhodně přizpůsobiti; při čemž by bylo varovati se, aby tam nebyl postaven činžovní dům. Kaple by mohlo potom býti použito buď k bohoslužbám, nebo mohla by býti slavnostní síní dívčího gymnasia, jež by se vedle postavilo, nebo museem. Konečně prosil prof. Hrach starostu, aby se svým vlivem o zachování kaple přičinil: všecko, co má smysl pro starobylost, pro umělecké výtvory předků, navždycky bude děkovati zástupcům města, kteří částečně v rukou mají zachování starých památek nebo jejich odstranění, tedy smysl pro umění nebo barbarství.

Toto své zakročení oznamoval prof. Hrach 18. července ústřední komisi a přiložil opis svého přípisu k starostovi, dodávaje, že posud je málo náklonnosti, aby se kaple zachovala, ale že přes to myslí, že se může ještě toho dosáhnouti. V Brně pak ještě 17. září činil v dalším přípisu k starostovi pokus o zachování kaple, když podle usnesení komitétu pro stavební čáru se zdálo, že na rozhodujícím místě nechce se upustiti od zbourání; napsal, že nemůže uznati nezbytnou nutnost dopravních ohledů, ani že neubude obci žádný značný obnos, zůstane-li kaple státi, ježto jen velmi malá plocha pro sousedící dům ve Veselé ulici by se zbořením získala; Domini-

kánské náměstí zůstane, bude-li kaple zachována, uzavřeno, což by bylo velikou předností. Podle jeho mínění by se doporučovalo, aby obecní rada si křižovatku tam prohlédla, a aby kaple byla přístupna, pak že asi velmi mnozí byli by pro zachování této stavby, a připojil pak ještě, že neuběhne pokojně, bude-li kaple zbořena, nýbrž že se to bude prudce vyčítati, protože má význam umělecko-dějinný a znalci umění se o ni zajímají a budou její osud sledovati.

Současně prof. Hrach zasílaje opis ústřední komisi ve své zprávě podotkl, že zachovati kapli stalo se pro dopravní poměry velmi pravdě nepodobným, zvláště když hloubka stavebních parcel je velmi malá; mínil pak, že by snad mohl se učiniti ještě pokus tak, aby ústřední komise přímo zasáhla, případně že by se mohlo poukázati na to, že se vyhoví žádosti obecní rady o subvenci na restauraci dominikánské křížové chodby.

Jak z přípisů prof. Hracha jasně vysvítá, udávala městská rada za důvod pro bourání kaple dvojí moment: praktický a esthetický. Rozhodujícím byl praktický, jak nepřestávala tvrditi: vedle kaple Zámečnickou ulicí měla jezditi elektrická dráha a křivka která tam byla nutna, vyžadovala prý zbourání kaple; kromě toho i apsis vystupující do Veselé ulice překáží prý komunikaci, ježto Veselá ulice byla by tam příliš úzká. Druhý moment, esthetický, záležel v tom, že městská obec chtěla značně rozšířiti Dominikánské náměstí tak, aby byla volna barokova fasáda zemského domu a viditelna již ze Zámečnické ulice, a tu vadilo, že kaple stála hodně před upravovanou stavební čarou na Dominikánském náměstí. Ale tento moment byl již podružnější, jak se skutečně projevovalo při všem dalším jednání o kapli.

Ústřední komise učinila podle návrhu prof. Hracha a sama zahájila přímé jednání s městskou radou brněnskou o zachování kaple. Její president Helfert poslal 19. října 1904 přípis brněnskému starostovi, v němž zdůrazňoval, že zničení kaple, která je z nečetných památek gotické doby, a je zajímavá jak svou stavbou tak i zbytky fresek rovněž z gotické doby pocházejících, bylo by převelice litovati. Ústřední komise je daleka toho, aby nutným požadavkům moderní dopravy umíněně odporovala, ale tuto nezdá se, jak se nedávno generální konservátor Dr. Riegl přesvědčil, že by bylo absolutně nutno kapli odstraniti, aby se na rohu potřebná křivka získala. Pro moderní umění milovné obyvatelstvo nejkrásnější ozdobu měst tvoří jejich stará umělecká díla, svědkové to jejich dějin a jejich minulého

vývoje. Bylo by snad při poněkud dobré vůli možno zachovati takový klenot ke cti brněnského měšťanstva a přece povolně vyhověti přemocnému tlaku požadavků všedního života.

Místo odpovědi — ještě 12. ledna 1905 urgovala ústřední komise brzkou odpověď — hleděla městská rada postaviti veřejnost před hotovou věc. Záminkou stala se teď stavební čára. Pro Veselou ulici byla již dříve určena a pro Dominikánské náměstí odbor pro její stanovení navrhl 8. listopadu 1904 čáru tak, aby prostor před starým zemským domem, kde prve pro kasárny nebylo viděti pravého portálu, byl úplně volný, nezastavěný; náměstí mělo se tam rozšířiti o značnou plochu bývalých kasáren, ale kaple CM i s kaplí sv. Václava podle vytyčení obou těchto stavebních čár měla býti zbourána a odstraněna. Když bylo o tom jednáno v odboru, byl prof. Hrach osamocen, když zastával, aby se kaple zachovala, všickni ostatní byli proti; dal jen do protokolu: ježto obec neodvolatelně trvá na svém usnesení o zboření kaple, že žádá, aby se při bourání se vším cenným šetrně zacházelo.

Městská rada přijala návrhy komitétu pro vytyčení stavební čáry 19. prosince 1904 (obecní zastupitelstvo potom 14. března 1905) a usnesla se hned podle toho, že nevezme žádného ohledu na kapli, protože komunikační zájmy toho nepřipouštějí, aby byla zachována. Stanovisko rady v té věci posílil ještě ředitel průmyslového musea (!) Julius Leisching: poradil starostovi, že „může své svědomí tím upokojiti“, že dá kapli zaměřiti a fotografovati a fresky sníti, aby byly uloženy do musea. Jednal tak o své ujmě, bez vědomí ústřední komise, která s tím nesouhlasila a tak si vyřešení nepředstavovala; jisto, že Leisching velmi ztížil tím ústřední komisi její úsilí o zachování kaple.

Koncem ledna 1905 vešlo v Brně ve známost, že se kaple brzy zboură. Konservátor Dr. Bretholz 27. ledna oznamoval to Dr. Rieglovi, jemuž od ústřední komise všecka ta záležitost svěřena byla, pravě, že bojoval o kapli, jak mohl; zdálo prý se po nějaký čas, že se o věci bude ještě jednou uvažovati a že budou přibráni znalci umění; sám že navrhoval, aby byla kaple přenesena na hřbitov, a že mu bylo slíbeno, že i ten způsob bude vážně zkoušen. Ale ve skutečnosti že se nic nestalo, a stavebnímu úřadu a komitétu pro stavební čáru, pro něž oba má význam jen princip užitečnosti, nikoli princip umění, dáno bylo za pravdu. Kaplička má již v nejbližších dnech býti zbourána; podle mínění Bretholzova ať ústřední komise telegraficky pro-

testuje a žádá, aby se sešel komitét znalců, a to nejen stavebních, a ať ústřední komise trvá na tom, aby také její zástupce byl povolán; škoda této stavby.

Dr. Riegl odstoupil přípis ústřední komisi 30. ledna, která hned telegrafický protestovala proti bourání a žádala, aby svolán byl znalecký komitét. Hned pak psala obšírněji a vyjadřovala, jak je překvapena, že se má začíti v nejbližších dnech s bouráním, a že se jí na její zakročení posud ani neodpovědělo; upozorňovala ještě o hodině dvanácté na zvláštní cenu kaple a kladla starostovi na srdce, aby otázku o kapli předložil odboru znalců k dobrozdání, a aby dal ústřední komisi možnost, aby také ustanovila svého zástupce. Upozorňovala pak ještě, že města menšího významu než Brno snaží se s velkými hmotnými obětmi takové památky zachovati, a že by se musilo velice litovati, kdyby zemské hlavní město Brno pokud se týče pietní péče o umělecko-historické dědictví od předků převzaté, zůstalo za četnými venkovskými městy v Dolních Rakousích a Čechách. Současně obrátila se ústřední komise na moravské místodržitelství, aby přimělo městskou radu k tomu, aby takový znalecký odbor byl ustaven. Místodržitelství skutečně 4. února se přimlouvalo, aby se stalo po přání ústřední komise.

Ani prof. Hrachovi na všecka jeho podání starosta dosud neodpověděl, až teprve 31. ledna. Odkazoval na usnesení z 19. prosince 1904, že se kaple zbourati musí, ale že zvláště na jeho (Hrachův) podnět usnesl se odbor pro stavební čáru, aby byla stavba kaple od městského stavebního úřadu ve všech částech zaměřena a přesně poznamenána, a rovněž že budou ještě před bouráním fotografické snímky zajímavé stavby zhotoveny. Kromě toho připomínal starosta, že prof. Hrach slíbil, že oznámí vhodnou osobu, která by pro městský archiv sňala ony části fresek, které se snad ještě hodí.

Městská rada nemohla ani dobře ignorovati úsilí ústřední komise a proto rozhodla se, že zřídí tedy ještě zvláštní komisi, která by se vyjádřila, zda esthetické a umělecko-historické důvody za zachování kaple se přimlouvají; sama se dožadovala již 1. února vídeňského vrchního stavebního rady Alexandra Wielemansa šl. von Monteforte, byl-li by ochoten jako volený městský expert také do Brna přijeti. Ústřední komisi odpovídal pak starosta 4. února omlouvaje prodlení s odpovědí tím, že se konaly porady o stavební čáře, jichž býval vždy prof. Hrach jako umělecký expert súčasněn, a že proto myslili, že prof. Hrach sám všecko oznamoval. Starostovi ovšem nenáleží

souditi o ceně kaple, ale od nepaměti byla skladištěm (magacínem) a nikdy se neozval hlas proti takovému jejímu používání; nedělá dobrého dojmu, neboť fasády jsou v nepěkném stavu a restaurace byla by nákladná. A co říci o závadě při dopravním ruchu? Prof. Hrach sám jediný v komitétu pro stavební čáru byl pro zachování kaple, všichni ostatní byli proti, ale na jeho návrh potom povoleno, aby stavební úřad kapli ve všech částech zaměřil, aby se kaple fotografovala, a učiní se také pokus, aby se fresky sňaly a v městských sbírkách zachovaly; ústřední komise aby na tuto práci jmenovala odborníka. Město Brno že je vždy hotovo pečlivě uchovati umělecko-historické památky, — v posledních letech značným nákladem byly stavitelské památky, kostely, sloupy, radniční portál a j. důkladně restaurovány a právě se pomýšlí na restauraci křížové chodby u dominikánského kláštera, — pročež nechť ústřední komise neobviňuje ho z nedostatku historicko-uměleckého smyslu, nýbrž ať uváží nutkavé důvody, které jsou bohužel na překážku vyhověti přání ústřední komise. Starosta že je úplně přesvědčen, kdyby delegát ústřední komise, jenž by se neřídil výhradně zájmy umělecko-historickými, nýbrž také si předložil zásady racionálního zastavění města, na místě situaci si prohlédl, že stanoviska obecního zastupitelstva v Brně nebude neschvalovati. — Podobně odpověděl starosta 5. února na místodržitelství.

Městská rada měla odhlasováno, aby se kaple zbourala, a na tom mínila setrvati. V zásadní věci bylo již rozhodnuto, ale aby nebylo nových výtek a stížností, a aby zároveň trochu odzbrojila ústřední komisi, chtěla vyplniti usnesení, aby se fresky zachovaly. Dne 1. března psal starosta ústřední komisi, aby jmenovala odborníka, jenž by fresky sňal, a dokládal, že je to velmi pilné.

Ústřední komise nereagovala na tuto žádost, protože se nevzdávala posud naděje, že se jí přece podaří celou kapli zachovati. President Helfert ani se nezmínil o freskách, když 10. března 1905 děkoval starostovi za přípis ze 4. února, a zároveň oznamoval, že ústřední komise podle starostova návrhu požádala vrchního stavebního radu z ministerstva železnic Hugona Koestlera, aby zajel do Brna přezkoušet, nedalo-li by se účelu dopravního dosáhnouti, i když by byla interesantní kaple zachována. Koestler vskutku dojel do Brna 19. března, a potom 21. března podal ústřední komisi svou zprávu; vyslovil se v ní sice, že pro dráhu, zvláště o jedné koleji, je místa dost, ale jinak v obšírném rozkladu byl při obci: pokládal za vyloučeno změniti pravoplatnou stavební čáru, a projevoval, ponechá-li

se kaple, že se bude zvláště tupý úhel u nové stavební čáry na Dominikánském náměstí velmi nepěkně vyjímati; nepěknou podívanou že by také bylo, že by štíty domů vedle kaple na náměstí i ve Veselé ulici kapli výškou přesahovaly, což si město přeje zameziti; také Veselá ulice z 12 m šířky byla by apsidou kapelní zúžena na 8·5 m, čemuž by se mělo vyhnouti zvláště na křižovatce, takže by dopravní poměry byly značně příznivější, kdyby se schválená stavební čára dodržela; obci zdá se takové zúžení ulice v nově regulované části města právem nepřípustné, a proto mohlo by se pro ponechání kaple zakročiti jen tehdy, kdyby změna stavební čáry ve Veselé ulici tak byla možna, aby domy naproti kapli uhnuly dozadu; ale už jsou tam nově postaveny domy č. 10 a 8, a domy č. 6, 4 a 5 se staví, je tedy změna stavební čáry vyloučena; dále ponechání kaple bylo by vyhlídce na krásnou barokovou fasádu zemského domu ze Zámečnické ulice podstatně na ujmu a Dominikánské náměstí jistě by harmoničtěji působilo, kdyby na sever novými domy postavenými podle stavební čáry bylo uzavřeno.

Zprávou Koestlerovou měla ústřední komise potvrzeno, že u kaple je pro elektrickou dráhu místa dost, další jeho rozklad odmítala však naprosto; neuznávala jeho kompetence ve věci, pro kterou nebyl poslán, a dokládala, že v esthetické otázce, jak fasáda zemského domu vynikne zbouráním kaple, není odkázána na rozhodnutí odborné technické autority.

Odpovídal tedy president Helfert 7. dubna starostovi do Brna, že u kaple podle zprávy Koestlerovy je místa pro elektrickou dráhu dost, a připojil, že nemůže tedy uznati naprosto žádného důvodu pro zboření kaple, památky to, jichž málo ze staré doby zbylo; proto že žádá nejsnažněji, aby byla zachována kaple, která je ozdobou města Brna; na konec pak uchování fresek dotkl se jen slovy, že jejich snětí, což by zajisté malíř Melicher přiměřeně učinil, mohlo by býti jen pramalou útěchou za nenahraditelnou ztrátu cenné stavby. Ústřední komise totiž již věděla, že zase popudem ředitele Leischinga byl mlíř Melicher vyzván, aby dojel do Brna a podal rozpočet na snětí fresek; toto se dálo opět beze všeho podnětu ústřední komise.

Než nahodila se tehdy ještě příležitost povolati si další pomoc. Ministerstvo kultu a vyučování poslalo ústřední komisi 17. března přípis, že zvědělo, že jsou v Brně v kapli na Dominikánském náměstí pamětihodné fresky, jež zachovati je velmi nutno, a žádalo

za zprávu o tom, i co se navrhuje. Na toto vyzvání odpovídala ústřední komise také 7. dubna vyličujíc podrobně rozdílné stanovisko města Brna a své vlastní. Obec že uvádí pro zbourání kaple moment esthetický: aby byla fasáda zemského domu viditelna hned ze Zámečnické ulice, — ale ústřední komise mimo to, že nikdy by se nemohla odhodlati k tomu, aby pro lepší esthetický účinek některé pamatky jednoduše obětovala jinou památku, a k tomu ještě cennější umělecky i stářím, má za zcela správný náhled prof. Hracha, jak jej starostovi zdůraznil, že u starších proslulých pamětihodností v městech často se stává, že z ulic není viděti na náměstí nic pamětihodného, ale že tím větší bývá překvapení na náměstí nad zvláštním jeho rázem; — starosta brněnský ostatně sám připouští, že esthetický motiv nebyl rozhodující, i když vyslovuje pochybnost o umělecko-historickém významu kaple a poukazuje na nepěkný stav fasády kapelní. Druhému momentu, praktickému, který obec uvádí, musily by se ideální zájmy ústřední komise podříditi, kdyby byla jeho udržitelnost prokázána: jsou to dopravní poměry, na kterých už tak často se svezla fanatická bourací zuřivost městských otců. Ale stavební rada Koestler uznal, že je tam pro elektrickou dráhu místa dost. Zbývá tedy z důvodů uváděných pro zboření jen ohled na stanovenou stavební čáru, ale tu ústřední komise absolutně nemůže uznati žádné nutkavé příčiny k zničení oné památky. Postavení ústřední komise je však teď tím obtížnější, že ředitel Leisching poradil starostovi, aby se stavba zaměřila, fotografovala a fresky sňaly, a že už o tom s malířem Melicherem vyjednával; stalo se tak bez vědomí ústřední komise, kteráž by mohla míti snětí fresek jen za ubohou útěchu za ztrátu kaple. Proto že se ústřední komise obrací ještě jednou na starostu o uchování kaple, a prosí také ministerstvo, aby ji podporovalo, ale co nejspíše, ježto nebezpečí je v prodlení. (P. d.)

Aristoteles o indukci.

Dr. Ant. Kříž. (Č. d.)

Má-li indukce míti platnost, smíme-li z jednotlivých případů usuzovati na obecné, musíme předně v přírodě uznati onen řád, stálost zákonů přírodních, dle nichž se vše děje nutně a nezměněně. Neboť kdybychom toho řádu neuznávali, byla by všude jen nesouvislá a neuspořádaná směs, části, v nichž by nebylo jednoty. Neznali bychom ani ničeho příčiny, a vědění bez příčin není věděním. „Víme, když známe příčinu a že tedy toto a toto nemůže býti jinak.“[1])

Je tedy nutno znáti příčinu jevů a jejich příčinnou souvislost, zákon příčinnosti nabývá velkého významu. Ovšem tento nemá platnost pouze subjektivní, nevzniká jen ze zvyku, proto, že by lidé pozorovali, že se něco děje často, tedy že by si jen zvykli, že určité děje následují po sobě, nýbrž je to zákon skutečný, obecně platný: Každá věc musí míti svou příčinu a svůj princip (ἄνευ αἰτίου καὶ ἀρχῆς ἀδύνατον εἶναι ἢ γένεσθαι[2]). Ostatně i zvyk, že děje v přírodě následují po sobě, může vzniknouti jen tím, že se ve skutečnosti také dějí „vždy“, nutně. Tedy jen potud možno říci, že kausalita má původ subjektivní, ve zvyku, neboť bez vnímajícího subjektu nebyli bychom si ho také vědomi. Na co jsme si pozorováním přírody zvykli, ježto se děje často, platí v přírodě vždy.

Aristoteles uvádí příklad:[3]) Kdybychom byli na měsíci a viděli, že země staví se před měsíc, přece bychom neznali příčiny zatmění. Pozorovali bychom sice, že se měsíc zatměl, ale neměli bychom ještě poznání „proč“; neboť smyslové vnímání netýká se obecného. Přece však pozorováním, že se to opakuje často, můžeme získati obecné a obdržeti důkaz; neboť opakováním jednotlivého stává se obecné patrným.

Jednotlivé jevy však nenásledují prostě po sobě, nýbrž proto, že předcházející jev je příčinou následujícího. Každé A má po sobě B a musí je míti, protože B je jeho následkem. Potřebujeme míti vždy

[1]) Anal. post. I, 2, 71 b 9.
[2]) Rhet. 1364 a 11.
[3]) Anal. post. I, 31.

důvod, musíme znáti podstatu obou zjevů. Představuje-li příroda řád, je to proto, že podstata zůstává stejná, jen modifikace se může měniti. Čili: I když něco se mění, netýká se změna podstaty, nýbrž jen relativních kvalit; věc sama se nemění, jen její relativní stavy. Vědění podstaty pak je identické s věděním příčiny.[1]) I cílí všechno vědění přece vždy k podstatě věcí a k jejich podstatnému určení.[2]) Vědění a důkaz týče se vždy toho, co trvá, ne co se mění, sice bychom měli vědění jen pro jistou dobu a pro jistý případ, neboť čas je měřítkem pohybu a ne toho, co se jinak chovati nemůže.[3])

Tak dále při řešení otázky, jak z několika pozorovaných případů můžeme se dopátrati pravdy obecné, je velmi důležité pozorování, že určité znaky, vlastnosti věci jsou jí něčím podstatným, tedy že stejné věci mají nutně tytéž (podstatné) vlastnosti. Aristoteles se táže,[4]) jak může ten, kdo dokázal, že v trojúhelníku součet úhlů rovná se 2 R, tvrditi, že to platí o každém trojúhelníku! A odpovídá, že to může říci jen tehdy, když nabude přesvědčení, že je to něčím podstatným trojúhelníku, aby jeho úhly činily 2 R. Čili soudíme, že ta vlastnost jest obsažena ve specifické přirozenosti věci, a tedy že musí přináležeti také všem ostatním věcem dosud nepozorovaným, které s pozorovanou věcí mají jednu a tutéž specifickou přirozenost, a že tedy ta vlastnost jest obecným a podstatným určením celého druhu.

Ježto příroda jest řád, chová se vždy stejně, a zákony, jimiž se řídí, se nemění, nutno při užití indukce předpokládati platný princip: stejné věci mají nutně tytéž podstatné vlastnosti, anebo: stejné příčiny působí dle přirozenosti stejné účinky.[5]) Ač indukce liší se od syllogismu formou, neboť syllogismus odvozuje z vět obecně platných věty partikulární a indukce postupuje opačně od vět partikulárních k pravdě obecně platné, dále syllogismus odvozuje závěr z návěsti horní obecně platné pomocí středního terminu, indukce pak klade jednotlivé členy za termin střední, který se pak objevuje v závěru jako pravda obecně platná, stává se vlastně indukce syllogismem, jehož horní praemissou jest princip, který

[1]) ib. II, 2, 90 a 31.
[2]) Anal. pr. I, 30, 46 a 3 n.
[3]) Fys. IV, 2, 221 b 1 n.
[4]) Anal. post. I, 1.
[5]) Rhet. I, 4, 1360 a 6; Anal. post. II, 16.

není pouhým součtem jednolivých faktů, neboť ten by nám nic neříkal, nýbrž plyne a je odůvodněn oním řádem přírody, a zní: Stejné příčiny působí dle přirozenosti vždy stejné účinky. Jestliže pak příčina A působí účinek B, plyne závěr: Příčina A působí vždy účinek B. Není to pak nic jiného, než užití základních zásad myšlení, především zásady identity, která jest jen jiným vyjádřením zásady kontradikce.

Že konstantnost, která vládne v našich pojmech, jest uskutečněna v tom, co vnímáme, je Aristotelovi nepochybné. Každý jednotlivý vjem je případem obecného pravidla. Jest částí celku a celek je dříve než části, takže věci musí se chovati v určitém, stejném způsobu. Všechny věci, jejichž části jsou možné, jsou možné jako celek, a všechno, co je možné jako celek, toho zpravidla jsou možné také části.[1]) I je úkolem indukce hledati ono obecné pravidlo a když je nalezneme, důkazem se přesvědčiti, že mu dané všude odpovídá. U faktů musíme vždy hledati obecné principy a tyto musí vždy souhlasiti s fakty.[2])

Tak indukcí lze z vlastností jedinců získati a zjistiti podstatné vlastnosti pojmu druhového a ze stále a stejně se opakujících zjevů přírodních možno poznati společný zákon. Ale je patrno, že pouze smyslovým vnímáním nemožno získati apodeiktického vědění,[3]) neboť pouhý součet vnímaných faktů sám o sobě nic neříká, leč že v tolika a v tolika případech stalo se to a to; tu s vnímáním musí býti spojena vždy úvaha, reflexe, že je tomu tak ve všech případech jako v případě jednom neb několika.[4]) Vědění dosahujeme nikoli viděním, nýbrž z vidění (οὐχ' ὡς εἰδότες τῷ ὁρᾶν, ἀλλ' ὡς ἔχοντες τὸ καθόλου ἐκ τοῦ ὁρᾶν,[5]) neboť vidění, vnímání poskytuje nám jednotlivou skutečnost, která teprve myšlením pozvedá se k obecnému zákonu. V druhých Analytikách, které Aristoteles nazývá spisem o methodě (τὰ μεθοδικά[6]), ke konci[7]) klade bezprostředně blízko sebe indukci a rozum a stanovení prvních principů připisuje zdánlivě jak oné tak tomuto. Z toho je zřejmo, že

[1]) Rhet. II, 19, 1392 a 30.
[2]) srv. De an. mot. 1, 698 a 13.
[3]) Anal post. I, 31, 88 a 9—16.
[4]) ib. 88 b 16.
[5]) ib. 88 a 13.
[6]) Rhet. I, 2, 1356 b 19.
[7]) Anal. post. II, 19.

Aristoteles spojuje indukci s rozumem, indukce je prostředkem, „nús“ činnou silou při určení obecného. Na témž místě[1]) označuje rozum jakoby principem principů a tím principem vědění vůbec (ἐπιστήμης ἀρχὴ καὶ ἀρχὴ τῆς ἀρχῆς).

A tak indukce, která začala sensualisticky, končí zdůrazněním rozumu. Indukce jest jen přípravným poznáním. Významu dostává se jí teprve jako podkladu vyššího apodeiktického poznání. Toto je zprostředkováno činností ducha sebe sama vědomého, který jako místo pojmů je principem vědění.

Činnost rozumu cílí vždy k ukončení, ke klidu. Předpokladem Aristotelovy logiky i metafysiky je kongruence forem myšlení s formami jsoucna. Pojem (forma) dle své reální stránky, ve své objektivaci ve věcech je působící silou v přírodním dění, dle své logicko-formální stránky je nejcennějším prvkem poznání. Ukončením poznání poznávající a poznané jsou identické, rovněž myšlení a myšlené; pojem, vytvořený myšlením a podstatný pojem, působící v přírodě, se kryjí. Musí tedy zákony našeho rozumu, který je místem forem (pojmových[2]), souhlasiti se zákony přírody.

Z toho důvodu není při indukci nutna absolutní úplnost, „nús“ na základě několika jednotlivých věcí může poznati obecné, co platí pro celý druh, protože dle své přirozenosti jest uschopněn pro obecné a nutné. A ježto je shoda myšlení a bytí, musí platiti o celém druhu věcí, co „nús“ shledal jako nutnou podstatu, resp. nutné znaky několika věcí.[3]) „Nús“ však chápe znaky, které ve skutečnosti jsou nutné a podstatné, i nečiní jich teprve on nutnými určeními, jak v nové době myslel Kant.

A tak na základě intuitivního uchopení může rozum stanoviti obecné věty, které mají nepodmíněnou platnost pro všechny druhy a proto mohou sloužiti jako praemissy v dokazování. Indukce, pozorování jednotlivin, je vždy jen přípravou, hromaděním prvků, které jednotného vysvětlení mohou nabýti teprve synthetickou ideou. Tím ovšem význam indukce je poněkud zúžen, neboť ve skutečnosti teprve intuitivním uchopením činného rozumu získána idea, pod kterou možno jednotlivé zjevy shrnouti a kterou se tyto řídí, nalezen zákon objektivně platný pro určitou část reality.

---

[1]) ib. 100 b 14.

[2]) De an 432 a 2.

[3]) Anal. post. I, 32, 88 a 14 n.

Má-li tedy indukce jako methoda míti vědeckou cenu, nemůže ani podle Aristotela, jak se mnohdy nesprávně tvrdívá,[1]) záležeti v pouhém výpočtu pozorovaných jevů, neboť tím dověděli bychom se pouze, „že“ něco jest, nikoliv „proč“, které je podle Aristotela cílem vědeckého bádání. A Aristoteles sám s velkou důvěrou uzavíral z několika málo zjevů na obecné, často ve svých fysikálních a přírodovědných pozorováních má tvrzení, která přesahují rozsah toho, co skutečně pozoroval, na př. co platí o jednom druhu pohybu, přenesl na všechny druhy, neboť chovají se přirozeně stejně.[2]) (P. d.)

[1]) Srv. na př. Dratvová, Logika pro střední školy, Praha 1928, str. 81, která i jinak se zálibou uvádí našim studentům nespravedlivá odsouzení Aristotela! — Vidíme také, jak neoprávněna byla výtka Baconova Aristotelovi, že prý dokazuje čistě dogmaticky, pouhými všeobecnými důvody. Bacon však sám počínal si jednostranně, nedoceniv nezbytného doplnění indukce dedukcí; jeho indukce je sensualistická, a tuto tak přecenil, že i prohlásil, že prý věda obejde se i bez nadání! Nám však je zřejmo, že A. byl na správnější cestě než Bacon, v jehož methodě tkví kořeny moderního sensualismu a materialismu.

[2]) Fys. 261 b 22; srv. Meteor. 357 b 26.

Posudky.

Dr. Stanislav Zela, Náboženské poměry v Olomouci za biskupa Marka Kuena (1553—1565). Podle původních pramenů zpracoval. Nákl. vlastním, Olomouc 1931. S. 250.

V šestnáctém století, kdy myšlenka náboženská stála v popředí všeho života, zápasilo se o náboženství také v Olomouci; proudy německého luterství zalévaly město, živel protikatolický ovládl městskou radu, a predikanti dali se na výboj. Za biskupa Marka Kuena nastalo tam zjevné rozdvojení u víře, jemuž biskup usilovně bránil. Byl to první rekatolisační biskup, jenž bojoval neohroženě za práva a svobodu církve: zakročoval úspěšně proti predikantům za bojů o katolické kostely a fary v městě; podařilo se mu obsaditi dvě uprázdněné městské fary vhodnými katolickými faráři; za útoku na veřejné školy katolické usiloval povznésti školu kathedrální; hájil stanovisko církevní ve sporu s městskou radou o zadávání oltářních obročí. Velmi usiloval o výsadu o přijímání pod obojí způsobou doufaje, že nastane sblížení s utrakvisty a že katolíci, kteří po kalichu toužili, budou církvi zachováni. Ale v té věci se zmýlil, u luteránů olomouckých byla výsada jen novým podnětem k domáhání se predikanta a vlastního kostela, — náboženský smír nebyl již možný, a zápas na život a na smrt byl nevyhnutelný; biskup Marek se ovšem konce nedočkal, ale neminul ho začátek zápasu náboženského ještě ve sporu s městskou radou o klášter Všech svatých; ve sporu tom biskup podlehl, protože stál osamocen, bez opory ve svých řadách a nakonec z vlastního tábora napaden zezadu.

V šesti statích p. spis. podrobně vypisuje tuto biskupovu činnost a péči, aby nastal obrod moravského katolictví. Nemohl se sice biskup dopracovati výsledků pronikavých za tehdejšího náporu sektářství, protežovaného moravskou šlechtou, proti níž často ani moc panovníkova nic nezmohla, nemaje nad to dostatečné opory v kleru, ale sám osvědčil se katolíkům vůdcem spolehlivým.

Spis je rehabilitací biskupovou proti nespravedlivému posudku císaře Ferdinanda; ovšem biskup politikem ani diplomatem nebyl, ale památku biskupa vpravdě katolického po sobě zůstavil. V Olomouci má podíl na zásluze, že katolický ráz města byl zachován, a ježto katolický živel v městě náležel převážnou většinou k národnosti české, biskup Marek, jenž Olomučanům psával jen česky, má svůj význam i po stránce národní.

Monografie tato je spisem skutečně vědeckým a hodnotným; je založena na poctivém a důkladném studiu původních archivních pramenů, jež jsou přesně a objektivně zpracovány; dobře hodnoceny jsou i akty úřední a vhodně vytčen a srovnáván ráz doby. Proto

také doba biskupa Marka tak výrazně a určitě po všech stránkách pro Olomouc objasněná bude mezi pevnými základy další stavby dějin biskupství olomouckého. Vývody spisovatelovy jsou dokládány a podepřeny přehojnou citací, — někdy až nadbytečnou; přidáno pak 22 zajímavých a důležitých příloh. Když mezi (přehojnými) prameny uveden i nespolehlivý T. V. Bílek (Statky a jmění . . .), bylo snad záhodno uvésti též důkladnou, neprávem umlčovanou a zapomínanou studii prof. Dr. J. Hodra o jiném, příbuzném spise Bílkově (Dějiny řádu Tov. Ježíšova a působení jeho, 1896) v „Hlídce" r. 1897 a také samostatně vydanou.

Svědomitý spis správně a pěkně psaný zasluhuje všeho uznání. *tj.*

Dr. Josef Vrchovecký, Církev a nová doba. Nákl. Matice Cyrillomethodějské, Olomouc 1932. S. 326, 34 K.

Vedle soustavné apologetiky a apologie církevní, která určitým logickým postupem vykládá bytnost a nauku církve a ji odůvodňuje, po př. obhajuje, velmi působivě pracují jak monografie o jednotlivých částkách nauky té, tak obranné spisy, které jaksi příležitostně se obírají otázkami a námitkami časovými, běžnými. Tohoto druhu je spis náš. Není ovšem možno se omeziti na to, co vytýká neb namítá „nová doba", jelikož i ona se namnoze dotýká minulosti, a proto nutno častěji zasáhnouti do dějin.

Známá, často opakovaná pravda, že by mnohé pochyby a námitky odpadly, kdyby byla lepší znalost církve, její nauky a jejích dějin, zůstává stále pravdou, ale právě proto, že zůstává pravdou námnoze neuskutečněnou, jeví se potřeba zaujmouti stanovisko k tomu, co se nesprávně o církvi mluví a píše.

Náš spis po úvodě jaksi půdorysném (boj proti církvi, o náboženství, o nějaké nové církvi) probírá jednotlivé částky velikého poslání církve katolické: její původ, rozdíl od jiných církví, její poměr k potřebám člověka a lidstva (zbožnost, mravnost, věda, vychovatelství, hospodářství atd.). Výklady jsou jasné a celkem přesvědčivé, třebas ve zvolené osnově nemohou býti vždy úplné, dopodrobna rozvedené. Problematických otázek zůstává i jinak dosť a dosť, tak že by nebylo správné ani upřímné, domnívati se nebo namlouvati, že všechny důvody jsou průkazné. Podle svého zvyku opírá je p. spis. nejčastěji o výroky cizí, při čemž velkou úlohu hrají výroky učenců katolicismu cizích a nepřátelských. Je to mosaika skutečně velmi poučná a zvláště u širšího čtenářstva působivá. Retorsní důkazy mají v těch kterých případech značnou váhu, třebas jich nemožno tak optimisticky přeceňovati, jak se tu někdy děje. Neotřesena tím ovšem zůstává důležitá otázka praktické apologetiky: co tedy lepšího vědí nebo přinášejí odpůrcové té a té částky v nauce nebo praxi církevní?

Vzhledem k opravdu bohatému a celkem zdařile podanému obsahu budiž tento spis co nejlépe doporučen. V 2. vydání, jehož jest mu co nejspíše přáti, snadno se opraví neb doplní, čeho třeba, na př.

s. 57 o palimpsestě, 216 o křížových válkách, jména Lacroix, Ehrhard a p.

Časopis společnosti přátel starožitností československých v Praze. Ročník 39. 1931. Předpl. 17 K.

Časopis vstupuje rokem 1932 do čtyřicátého ročníku. Záslužná jeho činnost je na stálém vzestupu; za bedlivého vedení redaktora Josefa Pelikána je cenným a vítaným doplňkem Českého Časop. Hist. i Sborníku Hist. Kroužku. Podává vědecké hodnotné články ze všeho oboru dějin i místopisu z Čech, Moravy i Slovenska, které svou zajímavostí zajisté zasluhují pozornosti širšího čtenářstva. Tak na př. v posledním ročníku jsou články místopisné (Domečka, Faust, Teplý), archeologické (Guth), rodopisné (Hellich), z církevních dějin (Šimák), z dějin obecních (Roubík), hospodářských (Nožička), z dějin řemesel (Zuman). Časopis poslední dobou stal se ještě orgánem historické vlastivědy československé, když Památky archeologické od tohoto odboru, jejž dosud zdárně pěstovaly, ustoupily; zasluhuje tedy tím většího povšimnutí a rozšíření. A poněvadž chce bráti zvláštní zřetel na dějiny církevní čsl. a na církevní topografii, budiž co nejlépe doporučen. *tj.*

* * *

V. E. Mencl, Řeky a moře. Román. Nákl. Edice Aspasia, Praha 1932. S. 155, 21 K.

Nečetl jsem ještě díla tak nejasného a zmateného, jako je tato prvotina neznámého dosud spisovatele. Poznamenává sice na prvních stranách, že bude vypravovati „obsáhlý děj", jakousi „závěť muže, stříbrného ve vlasech", ba docela slibuje: „Budu vám předčítat záznam neobyčejné síly o dvojenství úst. Texty písní opsané z námořních zkazek a melodií, doprovázenou příběhem skrčeného látače plachet . . ." (8). Navnazeni tímto slibem prodíráte se s největší námahou odstavci a stranami, plnými jen apostrof k hrdinovi i čtenáři a zcela nesouvisle nahromaděných úsečných poznámek a vzpomínek, obrazů i paradoxů — ale marně čekáte na jakýkoli děj, marně se snažíte představiti si nějak oslovovaného hrdinu. Na s. 35. znovu prohlašuje autor: „Začínám popisovati, buďte shovívaví" —, ale jste-li skutečně tak obětavě shovívavi, že pročtete půl druhé stovky stran, jste zase tam, kde jste byli na začátku. Máte jen dojem velkého myšlenkového i citového chaosu, jímž patrně překypuje duše autorova: jen ojediněle blýskne tu jasná a dobrá myšlenka, objeví se nový obraz, ale hned je to zavaleno přívalem slov a vět, neurovnaných, nelogických, leckdy snad úmyslně ještě zatemňovaných jakýmisi nečeskymi, nezvyklými výrazy. P. spis. sám to asi cítil, neboť poznamenává, že děj románu bude „nesrozumitelný těm, kteří míjejí strom zaslepení, a bludem pokouší duch k smíchu" (8). Rozumíte této větě? A takovými se každý odstavec jen hemží. Přiznávám, že nerozumím ani jeho pozdější radě: „Zdá-li se vám

dílo spletené, suďte půlhodinu strachu nebo žárlivost a budete rozumět“ (35). Je tu i dosti náboženských vzpomínek a obrazů, ale jsou stejně zmatené (na př. o přijímání chlapcově, 93). Spisovatel oznamuje na obálce, že se tiskne jeho druhý román a tragedie. Budou také tak velikým omylem jako tato života neschopná prvotina? Pak by bylo opravdu škoda věnované jim práce! *M.*

Otomar Schäfer, Zvony. Román. Nakl. A. Neubert, Praha 1932. S. 143, 12 Kč.

Soused přijde z vojny na dovolenou, chalupa prázdná, žena pryč s jiným. Známý obrázek. Nové je, že lékař, s nímž se dovolenec na příchodě setkal, vzkáže místnímu faráři, aby se dovolence ujal, jenž je tak trochu zvláštní a mohl by si provésti něco nedobrého. Farář, učiněná dobrota, vyhoví a s příchozím se takořka mazlí, ač vlastně není tuze proč: máť tento na zatím živobytí s sebou, a víc než to, má kde přebýti, žena dlící na blízku mu tam tajně uklízí, a sousedi rádi si s ním v hospodě posedí; ale ovšem, bez extravagancí nebylo by toho románu. Nadpis románu jest odtud, že i sem přijdou zabavit zvony, náš voják se postaví na odpor, v nejvyšším jeho nebezpečí přiběhne manželka, jest raněna, odprosí jej a že prý si mu netroufala na oči, a on zase jí vyzná, že by této vzpoury nebyl podnikl, kdyby se byla k němu vrátila, když ji volal.

Všecko by snad bylo hezké, jen kdyby p. spis. tak nehorázně nenadsazoval a ve svých úvahách na př. na str. 67—68 tak bujně neklábosil o věcech, pro něž nemá smyslu. Na jednom místě myslí, že slova: „Víra tvá tě uzdravila“ „řekl Pán v kterési slabé chvíli“! O latinské floskule tu a tam vstřiknuté ať se s p. spis. spraví čtenáři k latině nepřejní.

Ladislav Vladyka, Hra ve čtyřech. (Děvče na konci týdne). Román. Nakl. Sfinx-Janda, Praha 1931. S. 271.

Pražská trampská dvojice na vyjížďce k Moráni nevolností děvčete nucena uchýliti se místo stanu do villy, již právě byla najala (ne pronajala, jak říká) jiná, nikoli trampská, ale již obstarožnější dvojice, ovdovělá továrnice Tausigová a její vrchní účetní, ženatý. Odtud začíná „hra ve čtyřech“, v níž stáří vábeno mládím, a vábeno marně: trampka se stane úřednicí Tausigové, ale i bez její ostražitosti odolává jejímu účetnímu, a u trampa Tausigová taktéž nezdá se nacházeti porozumění. Ve ville, kterou si tato zatím v týchž lesích byla vystavěla, spáchána krádež, majetnice by do ostudy ráda zapletla onu svou úřednici, a takto po útočném výjevu mezi starým a mladou dojde ke konci, jenž by jinak mohl býti oddalován jakkoli, jelikož nejde o příběh uzavřený.

Humoristický tento román, slohem dovedně propracovaný, zvláště v hovorech (tu a tam jsou slova nejasná), podává přiléhavé úryvky ze života těch několika osob, jež asi jsou velkoměstsky typickými.

Obsah naznačen podtitulem: t. z. weekend pražského děvčete z kanceláře, hezkého, vtipného, trampsky školeného, ale nic víc. Prázdnota.

Viktor Hánek, Popelnice. Román. Nakl. A. Neubert, Praha 1932. S. 351, 22 K.

Ukvapené sňatky, lehké, bezohledné rozvody a rozchody, zcela dle pražské skutečnosti. Překvapuje však, že „lidé společnosti" mohou v tanečnici, která je na začátku své vítězoslávy, ještě hledati stálou, domáckou manželku. Dva spřátelení mladíci se do ní à prima vista najednou zamilovali, bez jejího vědomí. Jeden jsa námořníkem uhne na daleký východ druhému, solidnímu obchodníku, jemuž ji známí zprostředkují, ale vniterně nesblíží — ona jede za uměním do světa. Svého milovníka na východě, jemuž se zatím přiblížila tanečnice domorodá, ani nezná, ale je k němu přičarována kouzly jakéhosi tamního bonze, jenž by ji rád za chrámovou tanečnici a pro sebe. V potyčce zahyne tento i obě ženské; z pražské si její milovník odnáší useknutou nabalsamovanou ruku, jejímž polibkem se v Praze otráví.

Všední obrázek života pražského je tedy, a to ze značné části dokreslen fantastikou východu, jež mnohým čtenářám bude napínavou. V románě jest mnoho nahoty, ovšem venkoncem přenáramně krásné, mnoho překypujícího citu i smyslnosti. Japonský učenec, jenž jen úkradkem mohl své spisy dostati do Paříže, až po smrti bonzově ostatek tam doveze sám, jest postava tajemná, záhadná, s dějem málo souvislá, ale jako část orientálské výzdoby konečně snesitelná.

J. V. Rosůlek, Vraždící loutka. Detektivní román. Nakl. Sfinx Janda, Praha 1932. S. 134, 9 K.

Jeden lord má libůstku sbírati loutky. V Palermě zavraždí jej a jeho sekretářku člověk vydávající se za jeho synovce. Francouzský dektektiv jsoucí právě v Palermě na dovolené ujme se věci a v Londýně s tamním kollegou dají usvědčeného vraha odsouditi.

Osamostatniti se i v detektivkách byla by českým čtenářům snad milá a těm kterým spisovatelům čestná neb i výnosná věc. Zatím aspoň spisovatel je Čech, ostatní jest mimočeské. Na přílišné rozrušení jest román trochu krátký a nepříliš spletitý. — Místy by bylo opraviti jeho češtinu.

Adolf Zeman, Sirotci. Druhá kniha legionářské trilogie „Mrtvá baterie". Nakl. Sfinx, B. Janda, Praha 1932. S. 374 s mapkou, 25 Kč.

V tomto oddíle legionářských bojů vypsán osudný obrat. Vítězoslavně vstupují do Irkutska, v dohledu je Bajkal, zvýšené naděje. Zatím gen. Janin jmenován velitelem spojeneckých vojsk, gen. Štefánik opouští legionáře a odjíždí atd. — legionáři se stávají „sirotky", jimž nezbude než také se pokusiti o návrat do vlasti, aniž povalili vlády bolševické.

Setkáváme se tu se jmény známými z prvého oddílu i s novými. Příhody jejich vylíčeny živě a názorně, ovšem se všemi světlými i stinnými stránkami válečných pochodů.

Rafael Sabatini, Návrat kapitána Blooda. Román. Přeložila B. Paličková. Nakl. Sfinx Janda, Praha 1932. S. 304.

Dobrodružné romány ze života námořnického minulých, předparníkových dob bývají nejzajímavější, i pro ty, kteří se v mluvě a názvosloví námořnickém nevyznají. Sabatiniho hrdina v tomto románě, Iroangličan, ranhojič i kapitán Blood jest postava opravdu zajímavá, ušlechtilostí mile se odrážející od mořských lupičů, bukanérů, flibustýrů a pirátů, s nimiž měl co činiti, jsa nevinným politickým psancem, odsouzeným takto k životu mezi nimi. Španělské kořistnictví v t. zv. západní Indii, v střední Americe dráždilo chtivost nejen všelijakých dobrodruhů, ale i jiných vlád, anglické, francouzské atd., a takto bylo rušno v Atlantiku. Náš kapitán byv nešťastnou náhodou nějaký čas odloučen od svého mužstva po četných dobrodružstvích se k němu vrací, aby se vydali na další.

Překlad jest plynný, ale nikoli prostý nesprávností mluvnických.

O básních Olgy Scheinpflugové „Všední den“ píše pražský „Zvon“ v č. 17: „Autorka rozdává své umění mnoha směry, hraje divadlo, píše divadelní hry, zpívá, píše romány a básně, snad i maluje a kdož ví, co všecko ještě, je tedy přirozeno, že nikde nemůže být její duše celá. To právě vidíme v těchto básních prozrazujících spíše rozmary chvilek než opravdovou práci. Někdy upadá až do pouhého klábosení. Ráda si zahrává s proverby, ale přemýšlejte o nich! Proč právě ve všední den by byli lidé beze jmen? Kdo miluje máj, ten prý šťasten není, ten je jen mlád. Jak to? A duchaplnosti: život je vážná věc, svět není pro tanec. Jinou ideovou náplní sbírky jest motivace Ona a On jen sexuální, bez problémových starostí. Ozve se i trivialita: krásné být milován aspoň volem. Formálně potácí se autorka mezi poetismem a tradicionalismem, kterému se začíná přicházet na chuť. Určitě však jest autorka lepší na jevišti nežli v těchto básních. -pa-“

Rozhled

Náboženský.

Primát římský na Efesinu 431.

Papežský okružník z 25. prosince m. r. „Lux veritatis“ uzavírá projevy o sněmě Efesském a používá té příležitosti k poznámkám o primátě a koncilním úkolu. Je to prvý sněm, jehož akta známe. Názory cařihradského Nestoria, které na tom sněmě podle zjevného smyslu odsouzeny, bývají ještě nyní theologickými znalci probírány a zjišťuje se jakási nejasnost v nich, jak obyčejně v heresích bývá. V jádře byly to názory christologicky podle Písma i obecného učení nepřijatelné a pro víru v božství Kristovo povážlivé. Určením, že jedna jest osoba (persona, hypostasis) Krista o dvojí přirozenosti (natura, fysis, božské a lidské) = unio hypostatica, jasně vytčena důležitá částka christologie: odmítnut nepřímo znova arianismus o Kristu jako tvoru, a odňata půda monofysitismu (o jediné přirozenosti Kristově) z téhož století a monotheletismu (o jediné vůli a činnosti) ze stol. 7, třebas tyto bludy na východě mnoho zmatků a nepokojů vyvolaly. Pravoslaví nemůže popříti, že ačkoli na východě samém vyvstali rázní odpůrci těchto smyšlenek, římským nástupcům sv. Petra náleží hlavní zásluha o zjištění a zachování správné nauky, již pak poddilo i pravoslaví.

Nestorius sám se opět a opět namáhal o souhlas papežův (Coelestina I), předpokládaje tedy jeho věroučnou autoritu. Sněm svolán mezitím než došel do Cařihradu list papežův, nauku Nestoriovu odsuzující, od císaře Theodosia, s čímž papež dodatečně souhlasil a pověřil své vyslance předsednictvím sněmu. Z příkazů jim daných památný jest na př. tento: ad disceptationem si ventum fuerit, vos de eorum sententiis iudicare debetis, non subire certamen. (Srv. požadavek Husův v Kostnici atd.) Bouřlivým souhlasem přijata slova legátova o sv. Petru, qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus vivit et iudicium exercet, byv ustanoven od samého Krista jakožto fidei columna et Ecclesiae catholicae fundamentum.

Podle Pia XI dějiny i tentokráte jsou lux veritatis temporumque testis — a dějepis jím býti má!

*

nl. — Domorodé kněžstvo.

„Unione missionaria del clero italiano“ si obrala za úkol podporovati všemožně formaci domorodého kleru. Sekretář Propagandy arcibiskup Mons. Carlo Salotti měl v budově Propagandy úvodní programovou řeč o významu a nutnosti domorodého kleru. Je to program církve,

která je pro všechny národy. Domorodý kněz lépe a snáze působí maje důvěru sourodáků. Direktivy papežů — hlavně Pia XI listem „Rerum Ecclesiae“ — směřují k této formaci.

Zajímavé jsou číslice: Čína má 2084 missionářů a 1433 domorodých kněží. Indočína jen 368 misionářů a 1199 domorodých kněží. Domorodý klerus není inteligencí pozadu, ani hrdinností. První seminář založený v misijních zemích v Siamu má 100 mučeníků pro víru. I černá Afrika (Uganda) má mučeníka, dnes na oltáři, Abba Ghebre Michaela. Potěšitelný je stav a prospěch chovanců Propagandy. Jest jich 180, z nich 36 Číňanů. Patří 30 národnostem. V Italii téměř veškerý klerus je zapsán do této missijní jednoty.

*

nl. — Mexiko.

V ustavičně bouřlivém a neklidném Mexiku obnoven plnou silou kulturní boj. „Modus vivendi“ byl r. 1929 uzavřen za těchto podmínek. 1. Stát uzná alespoň „de facto“ katolickou církev a její hierarchii. 2. Náboženství nebude vyučováno ve školách ani ne soukromých; bude však svobodně vyučováno v kostelích. 3. Dle ústavy členové kterékoliv náboženské společnosti se mohou obrátiti na příslušné úřady za příčinou „reformy, zrušení nebo prohlášení jakéhokoliv zákona“. 4. Dá se plná amnestie katolíkům, kteří se chopili zbraní. 5. Stát bude uplatňovati zákony „bez sektářského ducha a předsudků“. Církev bude moci obnoviti veřejný kult v celém Mexiku dle zákonů. Zhotoví se soupis kněží, budou do něho však zapsáni jen kněží schválení od biskupa. Biskupové vyzvou ozbrojené katolíky, že jest vhodno, aby složili zbraň, když jim vláda dá amnestii, a mohou klidně žádati změnu zákonů.

Za nesmírné radosti lidu byly 29. července 1929 obnoveny v celé republice bohoslužby. Ale radost netrvala dlouho. Církev přesně splnila podmínky, ale vláda ne. Pod záminkou, že nemůže ovládati situace, začala vláda kruté pronásledování jednotlivých katolíků z pomsty. Vloni v městě Veracruz vnikla policie do kostela, kde tři kněží vyučovali 2 tisíce dětí katechismu; jeden kněz byl zastřelen a jeden těžce zraněn. Ač kněží byli zapsáni do vládních seznamů, začala vláda omezovati počet kněží, na 20—100 tisíc jednoho. Nedodržení smlouvy tedy bylo víc než dosti v jednotlivých státech republiky.

Čtvrté století od zjevení P. Marie ve Guadalupe slavené 12. prosince za ohromné účasti — toho dne navštívilo milostný obraz přes 260 tisíc katolíků — rozrušilo sektářské nervy. Hned 14. prosince se sešel parlament a odhlasoval 21. prosince zákon, že pro 1,300.000 katolíků v hlavním městě a okolí se povoluje působiti 24 katol. kněžím. Arcibiskup mexický Mons. Pasquale Diaz protestoval u presidenta republiky Ortize Rubia veřejným listem. V odpověď dal president vyhlásiti zákon. Arcibiskup nařídil kněžím, aby setrvali na svých místech a ustoupili jen násilí; věřícím doporučil poslouchati kněží

a dovolávati se ochrany zákona. Toto nařízení hrdinského arcibiskupa mělo účinek, že v několika dnech dle sdělení liberálního listu Il Grafico bylo podáno na 60 tisíc právně vypracovaných protestův dovolávajících se 24. paragrafu ústavy, který zaručuje svobodu náboženského projevu.

Bývalý president Calles, původce dřívějšího pronásledování, prý obrátil. Ale ovšem, čeho natropil, odčiniti nemůže.

*

Anglie.

Podle letošího „Catholic Directory" jest nyní v Anglii s Walesem 2,235.237 katolíků, o 28.993 víc než vloni, totiž r. 1930. Přestupů jest o 95 méně: 11.980, nejvíce v obvodě westminsterském a poměrně v cliftonském (zde 440 na 27.800 katolíků); největší překážkou jsou i v Anglii smíšené sňatky.

Veřejných kostelů a kaplí je 2274, o 46 víc. Kněží přibylo 97, z toho 78 světských. Křtů dětských přibylo 2848 (66.128), ačkoli celkem porodův ubývá. Sňatků přibylo 586 (23.631)

Středních škol je 519, o 8 víc; žactva ubylo o 544, jelikož do nich teď docházejí děti let válečných.

Obecných škol ubylo 20, jelikož vláda zvýšila požadavky na jejich výpravu. Žáků však přibylo 4645 (384.129).

V dolní sněmovně přibyl katolíkům 1 poslanec (25); v horní též 1 (46). Tři prvorozenci lordů přibyli.

*

Z Berlina.

Zřízením berlinského biskupství, jež odděleno od vratislavského, učiněn důležitý krok v katolickoněmecké církevní organisaci. Biskupská residence s příslušenstvím jest v budově, kde úřadoval vojenský štáb, jehož někdejší slavný náčelník Moltke st. prý kdysi řekl: Katholisch müssen wir doch einmal alle werden. Zatím toto hlavní město říše přes nepopěrné pokroky katolictví nezdá se ještě býti na cestě k tomu, ano pochybná chvála „znalců", že jest nyní nejsvětovějším, t. j. asi nejsvětáčtějším městem v Evropě, naznačuje, že se spíše od cesty té odchyluje. Avšak cesty Prozřetelnosti jsou nám nevyzpytné, a ta zajisté nepřipustí, aby namnoze vzorné snahy, neposléze také oběti a statečně přestálé útrapy německých katolíků vyšly na marno!

Kostel sv. Hedviky, dosud skromný ústřední útulek berlinských katolíků, buduje se v kathedrálu. Přistavuje se prostorný presbytář pro kapitolu a alumny, galerie pro diplomaty a tribuny pro zpěváky. Rotundová kaple za kostelem se s ním spojuje mohutným obloukem. Na hlavním oltáři vztyčen bude kříž a plastika Beránka.

*

Katolictví v německém protestantismu.

Tak zkrátka označujeme proud, jenž by protestantský suchopar „slova“, t. j. bohoslužebné řečnění a jen řečnění rád zavlažil a oživil prvky, jak se moderně říká, mystickými, totiž svátostnými. Sám se zove „Hochkirche“, ač není totožný se směrem v Anglii tak nazývaným.

Vůdcem jest prof. Dr. Friedrich Heiler, bývalý katolický theolog, jenž 1919 ve Švedsku se přihlásil k lutheranismu přijímáním pod obojí a v četných spisech svoje názory obhajuje proti katolickým, které zove „complexio oppositorum“, sám arciť přes velikou svoji učenost ve svém „oekumenickém myšlení“ slučuje věci neslučitelné. Koncem září a začátkem října m. r. na (13.) sjezdu této Hochkirche v Berlině řídil H. třídení exercicie, pozůstávající z církevních hodinek, deního slavení Eucharistie, jež velmi četně přijímána, promluv a zpovídání; promluvy H—y postupovaly známou cestou očistnou, osvětnou, jednotící a účinnou. Zdůrazněna potřeba svátostí; H. sám v Eucharistii vidí jaksi záruku apoštolské posloupnosti v církevních společnostech, na níž mu také záleží, jen že se nemá státi „zákonnou institucí“. I u něho hraje ještě velkou úlohu alogismus, evangelismus (Frohbotschaft), citovost atd., ačkoli nejednu katolickou pravdu, kterou ještě včera potíral, dnes uznává. Nedávno se dal povýšiti na biskupa té své církve a domnívá se býti povolaným prostředníkem mezi protestantismem a katolictvím! Arciť nezdá se jeho „vývoj“ býti ještě ukončen.

S oním sjezdem byl spojen sjezd františkánských tertiářů v protestantismu, kteří hlavně zastupují onen čtvrtý oddíl v exerciciích probíraný: čin. Bůh dej, aby jich co nejvíc vedl tam, kam v hloubi srdce mnozí z nich zajisté, třeba zatím nevědomky směřují, k tomu totiž, co Heiler nazývá: den ganzen Christus bejahen! Jsmeť i my přesvědčeni, že Bůh dobré skutky odměňuje nad jiná dobrodiní často světlem pravé víry — i přes chybné vedení na př. takového Heilera.

*

Z islamu.

Od r. 1924, kdy zrušen kalifát, nemá islam jednotného řízení. Co se zdálo nemožným, stalo se: sjezdy v Mekce a v Kaiře r. 1926 se většinou vyslovily proti znovuzřízení kalifátu.

V prosinci 1931 byl panislamský sjezd v Jerusalemě, který se usnesl žádati islamskou universitu v Jerusalemě, aby čelila židovské a zionismu. K anglické vládě (mandátu) jevilo se smýšlení rozštěpené, ale svorný byl požadavek, aby hedžaská dráha jakožto majetek náboženský byla vrácena správě islamské; s čímž Anglie sotva si tuze pospíší.

V Indii a v Africe jest mocný nápor islamu proti křesťanství. V Turecku, jakž ostatně i jinde, očekává se, že katolický missionář bude pracovati s nějakým úspěchem v řeči turecké, jsa zproštěn úkolů politických (francouzských).

Vědecký a umělecký.

Bernard Bolzano.

Vloni připadala 150letá památka narozenin († 1848) tohoto znamenitého, teprv nyní oceňovaného filosofa a mathematika. Král. č. společnost nauk vydává jeho spisy (I. sv. Funktionenlehre, 1930), rozpravy o něm jsou četné. Jelikož jeho blahodárná činnost byla násilně přerušena v oboru náboženském — byť na pražské universitě prvým professorem (1805) t. z. Religionswissenschaft, ač ještě nebyl knězem, a vzorným universitním kazatelem — obrátili k jeho památce pozornost i učenci církevní.

U nás o B. psáno kdysi v „Osvětě“ V. Vlčka. Jelikož literární činnost jeho byla německá a význam její vůbec neznám, nebylo v české veřejnosti většího zájmu ani o něj ani o ni. Co jemu samému uškodilo, že totiž byl více knězem a kazatelem než politikem, to v české pověsti přesunuto: ji zajímalo více, že byl proti pražským přímluvám odsouzen od císaře (Františka I). Jak nyní zjištěno, popouzel proti němu osobní lékař císařův bar. Stifft, jejž zase naváděl dvorní farář Dr. Frint, spisovatel učebnice, jíž i Bolzano se měl říditi, ale nemohl, jednak že nebyla ukončena, jednak že mu nevyhovovala ani po stránce vědecké ani didaktické. Domněnka, že by byl i sv. Klement Hofbauer se svým kruhem byl štval proti Bolzanovi, ukázala se nesprávnou.

B. hned v prvých letech měl nepříjemnosti, že od knihy té upustil, ale zastal se ho jeho arcibiskup hr. Salm, a Frint byl z university přesazen na venkov, ale již po dvou letech ustanoven dvorním farářem, a odtud neustal brojiti proti učení Bolzanovu, až tento přes svou skvělou obranu z 31. března 1818 (otištěna ve „Philos. Jahrbuch“ 1931) a příznivá vyjádření kruhů církevních (arcib. Chlumčanský, pozd. arcib. Gruber, bisk. Zängerle a j.) i světských zbaven (24. pros. 1819) professury i kazatelství přímým rozkazem jinak dobráckého, ale k nejbližším vlivům příliš poddajného císaře, který přes návrh dvorní studijní komise, aby B. než bude znova ustanoven, dostával 800 zl. pense, povolil jen 300 zl. a zakázal Bolzana vrátiti jeho dosavadnímu úřadu, ba zakázal jej ustanoviti dokonce při vídenské hvězdárně; arcibiskupovi ponechal na vůli, jak chce B—a dále zaměstnati.

Co B—ovi vytýkáno za blud, to on po řádném vysvětlení odvolal, věda, že jde o pouhá nedorozumění, jak v tehdejším filosofickém slohu byla skoro nezbytná, a žil pak v soukromí. O své třístovkové pensi se ve své náboženskofilosofické vyrovnanosti vyslovil: „. . . má to pro mne cosi uspokojivého (Woltuendes). Byloť odjakživa mým přáním, z dober světských užívati ne příliš mnoho, nanejvýš jen tolik, kolik by na každého připadlo ze stejného podělení; odjakživa nebylo mi trapněji (bänger), než když se zdálo, že se mi dává přednost před druhými.“

Tak mluviti jeho protivníci ovšem nemohli.

Výtky B—ovi činěné a jím vysvětlené v sebeobraně jsou nám dnes tak malicherné, že nepochopíme, jak mohly vésti k takovým koncům, řekněme podle nynějšího zvyku, ke zničení takové existence, vzorného kněze a učence nad tolik jiných vynikajícího. Ale slepý, namnoze sobecký zelotismus nezvítězil tehdy ani poprvé ani naposledy!

V odpovědi B—ě na výtku, že 170 posluchačům (z 800) dal známku 2. třídy, zajímá nás toto. Předně je to poměr 1 : 5, kdežto v jiných předmětech shledal i poměr 1 : 3. Neměl po 13 let proč tak přísně klassifikovati, jelikož nikdy neměl tolik méně připravených zkoušenců. Je prý přísný, to přiznává, ale hlavně v 1. semestru, zvláště v 1. ročníku; v druhém ročníku bývá poměr 20 : 200 až 250, v třetím sotva 1 až 10 : 160 až 150. Přísně dbá toho, aby si studenti opatřili opisy jeho přednášek, a podle nich studovali. Hlavní závadu lepšího prospěchu vidí u některých v nedostatku přípravy na universitní studium, jmenovitě v nedostatečné znalosti němčiny u velké většiny nově příchozích, aby mohli s porozuměním sledovati přednášky — ačkoli sám prý ve svém oboru mnoho poznatků (Vorbegriffe) nepředpokládá — a aby se německy dovedli vyjadřovati. Závadou také jest u nich „die unselige Gewohnheit des gedankenlosen Auswendiglernens", jak to v náboženství obyčejně bývalo.

Co do nauky vzbudil B. nelibost a podezření, že odsuzoval válku (tehdy, za válek napoleonských!) a vyslovil naději, že příště bude odsuzována tak, jako prý nyní (tehdy!) odsuzujeme souboj. Dále odsuzoval „all die tausendfältigten Rangordnungen u. Scheidewände unter den Menschen, die so viel Böses anrichten"; ty že „budou odkázány do náležitých mezí, kdy každý bude se svým bližním zacházeti, jak má bratr s bratrem."

Jinak vyčítán B—ovi jakýsi rationalismus v nauce o Trojici, Eucharistii a j., ale nezaujaté zkoumání ukazuje, že i tu byl docela na půdě církevní; ve (chvalné) snaze, přiblížiti katolická tajemství lidskému porozumění a procítění, může se ovšem najíti nějaký nepřesný výraz, ale o bludech tu mluviti nelze.

Že byl B. polokantovcem, bylo ustálenou nesprávnou domněnkou: B. jest přímým a nikoli podceňovatelným odpůrcem základních pouček Kantových.

V nauce politicko-společenské (o válce, kastovnictví atd.) ozývá se arciť něco z theorií (ale bohužel jen theorií!) t. z. revoluce, ale jí předbíhá B. chvalitebně svou dobu! Císaři Františkovi I byla odporna slova „Verfassung", „Constitution" — lékař jeho Stifft směl mu proto jen mluviti o „Leibesbeschaffenheit" — a jelikož B. se jich neštítil, bylo zle.

Z katolických filosofů se Bolzana ujal m. j. bonnský prof. Dr. H. Fels jak v jeho životopise (Lipsko 1929), tak ve zmíněné stati „Phil. Jahrbuch", v níž uzavírá: „Bolzano byl navzdor svým nepřátelům a také vzhledem k nim lidsky velikým a šlechetným, vědecky vynikajícím myslitelem, jemuž my dnes máme mnoho zač děkovati." Škoda naše jen, že nebyl, ač Pražan, spisovatelem českým.

O Bolzanu jako mathematikovi by musel psáti odborník. V stati jmenovaného časopisu píše berlinský prof. W. Dubislav o něm jakožto „Vorläufer der mathematischen Logik“ — B. nazýval logiku obyčejně „Wissenschaftslehre“, a tak také nazval jeden ze svých hlavních spisů. D. nazývá B–a „klassikem exaktní logiky“, jenž i v tom oboru tehdejší badatelské pokolení daleko předběhl, ale dlouho zůstal nepochopen.

*

m. — Ke sjezdu katolických spisovatelů polských, jenž se konal dne 17. ledna ve Varšavě a o němž také některé naše noviny přinesly povšechné zprávy, podává několik bližších poznámek P. Jan Urban v „Przegl. P.“ (únor 1932). Sjezd byl myšlen jako shromáždění „lidí péra“, bez ohledu na příslušnost k různým politickým skupinám, hlásícím se k zásadám katolickým. Zastoupeny byly publicistika i krásná literatura a vědecké písemnictví, ale převahu měli i hlavní roli hráli publicisté. Jednání se súčastnili redaktoři skoro všech velkých polských deníků, jež se počítají k táboru katolickému, ale také lidé, kteří zaujímají přední místa v různých táborech politických.

Sjezd si postavil dvojí úkol: uvésti do života všepolské Sdružení katolických spisovatelů a stanoviti vůdčí linii, jaké se mají přidržovati katol. spisovatelé při své literární práci. První organisační úkol nebylo těžko vyplniti: ve zvláštní komisi byly prodebatovány stanovy takového sdružení, dříve již připravené v Poznani, a zvolen výbor, který má provésti legalisaci stanov a Sdružení ustaviti. Těžším se ukázal úkol druhý: při stanovení zásad zavazujících katolickou činnost spisovatelskou objevily se různé názory o poměru katolické publicistiky k jistým konkretním zjevům současného života. Nakonec se nalezly kompromisní formule, a jako takové dosti všeobecné. Tak na př. stanoveno, že katolická publicistika má státi na stráži zásad latinsko-západní civilisace, musí plniti svůj úkol v obraně pořádku a volnosti tím, že bude dbáti zákonů božích i lidských bez jakýchkoli vedlejších ohledů, a konečně musí chrániti rodiny, odpírajíc namířeným proti ní útokům. V tom smyslu byla přijata řada resolucí: o křesťanském rázu polského státu, o nezaměstnanosti a bídě, proti navrhovaným změnám zákona manželského a trestního, proti zmáhající se prostopášnosti v literatuře, divadlech a kinech, o inserátech v novinách, o činnosti katolických spisovatelů v novinách nepřátelských katol. mravouce atd.

V polské veřejnosti byl sjezd přijat celkem velmi příznivě. Denní tisk psal podrobně o jeho průběhu a otiskl resoluce. Došlo však také k některým polemikám, z nichž je patrno, že všichni účastníci nerozjížděli se spokojeni. Ziskem však je již to, že všichni uznali potřebu sblížení katolických spisovatelů, což bude míti velký význam pro konsolidaci veřejného mínění katolického v zemi.

*

m. — Současný román americký a český.

Není pochyby, že američtí romanopisci pronikají vítězně světem. Potvrdí to každý, kdo sleduje poněkud třebas jen náš knihkupecký trh a zvláště stále ještě rostoucí překladovou literaturu. Po Cooperovi, Bret Hartovi, Mark Twainovi a Edg. A. Poeovi, kteří se dosud hojně vydávají a čtou, přišel romanticky dobrodružný Jack London (1876—1916), pak Upton Sinclair (nar. 1878), který odhalil před světem pravdivé poměry americké, psychologicky mnohem hlubší Sherwood Anderson (1876), nedávno Nobelovou cenou vyznamenaný Sinclair Lewis (1885), starší Theod. Dreiser, John des Passos, Edny Ferber (1887), Willy Cather (1876, autorka pěkného románu o arcibiskupu-misionáři v Novém Mexiku), Jos. Hergesheimer — a v poslední době řada nových, dosud méně známých jmen, jež se objevují v různých sbírkach dobrodružné nebo detektivní četby.

Některými z nich obírá se zajímavý článek spisovatele Jiřího Bandrowského „Současný román americký" v krakovském „Przeglądu Powszechném" (únor 1932). Autor vyličuje tu sice své osobní dojmy, jak se od dětských let seznamoval s jednotlivými spisovateli, ale při tom podává také nejednou věcný úsudek o celkovém rázu této americké belletrie.

Za její charakteristickou známku pokládá polský spisovatel především její velikou upřímnost a bezprostřednost, neustupující ani před brutálností. Ne nadarmo prohlásil Nobelův laureát Sinclair Lewis ve své programové řeči stockholmské, že americká literatura nemůže býti ani „hezkou" ani „příjemnou" — hledáť pravdu a život čili přesněji: pravdy života. Pokud se týká spisovatelské techniky, všichni dnešní spisovatelé američtí ovládají ji neobyčejně dobře, mnohem lépe než jejich evropští učitelé; tyto převyšují také finančními prostředky, jež jim dovolují vykonávati neobyčejně důkladná přípravná studia k chystaným románům, zkrátka investice, o jakých evropský spisovatel nemůže ani sníti. Po stránce literární techniky a formy jsou díla amerických spisovatelů skvělá.

Lidský a životní materiál, jejž mají k disposici, je přebohatý a přerozmanitý, je to poklad skoro nevyčerpatelný. Rozmanitost prostředí jest dokonce větší než v Rusku a na Dalekém východě, smělost a odvážnost lidského jednání bezpříkladná; odtud přebohatý materiál anekdotický, rozmach daleko širší než u spisovatele evropského a při tom i větší víra v člověka a život. — Připojíme-li k tomu velkou pronikavost, dokonale rozvinutou a vyškolenou schopnost pozorovatelskou a hlubokou, svědomitou znalost psychologie i snahu vžíti se do člověka, objeví se nám více méně dokonalá podoba dnešní americké literatury románové — ale zároveň také hlavní důvody jejího úspěchu.

Podstatu této literatury vidí Bandrowski v jejím úsilí přemoci prokletí a otroctví materialismu. Polský spisovatel nemá však mnoho

naděje v úspěch této snahy: zdá se mu, že materialismus zakořenil se již příliš v amerických duších a jeho okovů, v jiné třebas formě, nedovedou se zbaviti ani sami spisovatelé.

S touto charakteristikou amerických romanopisců je zajímavo srovnati úsudek německého kritika o současném románu českém. Je to pražský slavista dr. Eug. Rippl, jenž napsal do revue „Slavische Rundschau" (1932, č. I.) stať „Gegenwartsprobleme in der jüngsten čechischen Prosa". Vytýká tu většině českých prosaiků nejnovější doby přílišnou závislost na hmotném faktu, na všední zkušenosti, na nevyčištěné síle temných pudů, kde nejde již o vlastní erotiku, nýbrž o odhalování, ba dokonce obhajobu hrubé sexuality (Jar. Maria) a o pornografii (V. Nezval), jež vedou někdy až k životnímu pessimismu a nihilismu (na př. u A. C. Nora, J. Weissa a B. Kličky).

Čeští prosaikové podle dra Rippla pěstují dále ve svých románech až nadměrně své osobní bolesti nebo se spokojují líčením nicotného povrchu materiálních zjevů, honí se úporně po látkových zvláštnostech a sestavují „studenou cestou" nemožné postavy a situace, nemajíce pochopení pro velká pozadí života a mohutný děj současných společenských bojů a přesunů.

Jako výjimku z této povšechné charakteristiky nejnovější české prosy staví německý kritik jen Vl. Vančuru, J. Čepa a J. Durycha.

*

Balbínovo dějepisectví objasňuje Władysław Bobek studií „Úloha kultu marianského v dějepisecké tvorbě Balbínově" (Sborník Matice Slovenskej 1931, s. 142 dd). Na rozdíl od dosavadních životopisců — Vydry, Menčíka, Rejzka —, kteří jeho práce o proslulých svatyních marianských (Varta, Tuřany, Svatá Hora, Stará Boleslav) cenili hlavně s hlediska náboženského, ukazuje, jakou měrou sbírání pramenů k nim rozšiřovalo jeho zájem o dějiny místní a české vůbec, k nimž podal tolik příspěvků již v oněch spisech hagiografických a ještě více v ostatních (Epitome, Miscellanea, Obrana). Úcta marianská, přinesená z domu od zbožné matky, zesílená věrou ve vlastní uzdravení na přímluvu P. Marie a v blahodárný vliv této úcty v katolické restituci, pronikala celou bytost a řídila činnost jeho nábožensko-vlasteneckou, jež tedy se stala významnou i po stránce čistě literární, vědecké. Marianský „kult byl, jak se zdá, rozhodující pro fakt, že se Balbín stává amatérským sběratelem dějin marianských zázraků a postupně vyrůstá na nejvýznamnějšího dějepisce barokní doby v Čechách", praví B.

*

Pračlověk.

Ve sbírce „Geschichte der führenden Völker" (Herder, Freiburg) vydal proslulý paleolog Hugo Obermaier „Urgeschichte d. Menschheit". Tertiérní člověk podle něho není vědecky prokázán. Období

neandertalské ukazuje, že „se člověk v šedém pravěku z nedokonalých tvorů, částečně připomínajících konstituci zvířecí, znenáhla vyvíjel v typy výše stojící. Že ještě starší člověk heidelberský byl stavěn ještě primitivněji, nelze vážně pochybovati vzhledem k proporcím dolní čelisti mauerské a tvaru jeho části čelistní (Kinngegend) vůbec.“ Nejvyšší stupeň zaledovění jest od nás vzdálen asi 30.000 let. Palaeolithické nálezy náležejí asi střední době diluvia, jež trvalo asi 5 až 6 settisíc let. Člověk doby ledové nepostrádal rozumu, náboženstvo-mravního citu a uměleckého smyslu, jak ukazují četné nálezy zvláště v jeskyních španělských.

Je zbytečno opakovati, jaká tu nejistota a různost mezi badateli. Nejnepříjemnější jest různost, ne-li propast mezi tím, co o anthropologii píše paleontologie na př. směru Obermaierova (katol.) a co píší starozákoníci nebo dogmatikové. Vědecké jistoty a tedy jednoty se tu sotva kdy dočkáme, ale jakási blízkost výkladů, třebas i hodně podmínečná, byla by tu přece žádoucí.

*

Lužičtí Srbové.

Sčítání lidu r. 1925 ukázalo, že v Prusku jich od r. 1843 ubylo na 60.000 (90.667 — 33.820); 9000 mělo obojí řeč mateřskou. V Sasku r. 1832 jich bylo 40.482, r. 1925 27.640; 226 s obojí řečí mateřskou.

V poslední době zvlášť jich ubývá, tak že německá úřední statistika již nenalezá výlučně „wendisches Sprachgebiet“. Působí tu hlavně industrialisace, útěk do měst a nesporně také přirozený příklon k německému dubisku, jak již Kollár o něm básnil, t. j. k německé osvětě. Na saském území se r. 1925 14%, r. 1927 19% jejich dětí neúčastnilo lužicko-srbského vyučování, a to prý z vůle rodičů.

Dolní Lužice jest, jak známo, převahou protestantská, Horní převahou katolická. Tato prý jest národnostně houževnatější, působením svého kněžstva, na něž nemálo působil bývalý lužicko-srbský seminář v Praze, jenž by nyní ovšem byl nemožný.

*

nl. — Tisková velmoc.

Francouzské „Bureau International du Travail“ asi před 3 lety chtělo pořídit sčítání novin a časopisů v celém světě. Ale práce byla příliš obtížná, i omezena tedy na časopisy z r. 1925 a 26. Zprávy byly uveřejněny v revue „Etudes à Documentation“. Před stoletím bylo v celém světě několik set novin a časopisů. V r. 1926 bylo v Německu 3812 deníků a 4309 týdeníků, v Belgii 1100 časopisů, v Kanadě 1500, několik tisíc v Číně a 2000 ve Španělsku. V Dansku je 320 deníků, 750 týdeníků a měsíčníků, celkem 1,100.000 výtisků, takže na 3 obyvatele připadá jeden výtisk. Ve Spojených Státech 2400 deníků a 14.800 týdeníků. V roce 1914 měly denní

listy 28,700.000 výtisků; v roce 1923 již 35.780.000. Žurnalistika v tom roce měla 10.267 závodů se 238.550 zaměstnanci. V Paříži vycházelo v r. 1926 na 100 denních listů, z nichž některé mají přes půl milionu výtisků. V Anglii 2400 denních listů; jeden z nich má přes milion výtisků. V Italii na 1000 deníků a týdeníků. Nyní ovšem jsou číslice značně vyšší.

Ve Spojených Státech listy za inserty dostaly 750 mil. dolarů. Kolik asi stálo 2,900.000 tun papíru na noviny? Vydaje anglických novin v roce 1926 činily půldruhé miliardy zlatých franků. A při tom jeden londýnský deník r. 1929 vydělal 5,650.000 zlatých fr.

Mons. Pizzardo, sekretář Katolické akce v Italii, řekl při jisté schůzi: „Když Primo de Rivera dlel v Římě, byl tam i jiný boharý Španěl. Ten daroval za milion lír kostelu krásný kalich. Čím větší zásluhu by si byl získal onen boháč, kdyby byl daroval ten milion některému katolickému listu, který hájí zájmy církevní?“

*

hd. — Hvězdná obloha v březnu 1932.

Veškera krása zimních souhvězdí jest v březnu shromážděna na západní obloze, odkud bude pomalu mizet pod obzorem. O vládu na večerní a noční obloze dělí se v březnu Venuše-Krasopaní na západě, a Jupiter-Královmoc na východě. Jupiter vládne po celou noc, kdežto Venuše zapadá na začátku měsíce tři a půl hodiny, na konci měsíce čtyry a jednu čtvrtinu hodiny po slunci. V druhé polovině března přidruží se k Venuši na západní obloze Merkur, jejž tento měsíc možno nejlépe pozorovati z celého tohoto roku. Kdo by rád uviděl Merkura, jehož prý ani Koperník za celé své dlouhé živobytí vůbec neviděl, ten může začít už 10. března hledat za západní obloze, poněkud na levo od toho místa, kde slunce zapadlo, a to směrem k Venuši nahoru, tam někde jest Merkur. A když také by se nepodařilo nalézti jej hned první dny po 10. březnu, v následující dny, zvláště v druhé polovině března, bude za jasné oblohy zcela jistě možno jej nalézti. Vždyť bude přes půl druhé hodiny nad obzorem, a ku konci měsíce bude zapadat až sedm čtvrtí hodiny po slunci. Jeho jasnost bude obnášeti asi polovinu jasnosti Siriovy, bude tedy vždycky ještě hodně jasný, a ke konci měsíce klesne na jasnost Aldeberanovu v souhvězdí Býka. Bude tedy vždycky ještě zářiti jak hvězda první velikosti. Dne 23. března dosáhne své největší východní elongace od slunce, bude tedy od něho nejdále vzdálen na levo, k východu, a sice téměř 19 stupňů. Komu by se podařilo nalézti Merkura 21. března, ten by se mohl pokusiti také vyhledati sobě Urana, který bude ten večer asi tři stupně pod Merkurem.

Nejpříznivější doba k vyhledání Merkura bude snad večer 20. března za jasné oblohy. Vysoko nad obzorem bude se skvíti jasným světlem Venuše, a od Venuše směrem k onomu místu, kde zapadlo

slunce, tam bude poněkud nad obzorem zářiti Merkur, když se tam podíváme 20 až 30 minut po západu slunce. Hned po západu slunce zůstane na západní obloze světlá záře, to budou zbytky záře sluneční, ale až slunce klesne hlouběji pod obzor, pak se objeví nový kužel matného světla, vybíhající nahoru směrem k Venuši, a v tomto kuželi bude zářiti Merkur. Toto nové světlo nebude pocházeti od slunce, nýbrž to bude světlo tak zvané zvířetníkové, nebo zodiakální, jehož původu posud neznáme. Zve se světlem zvířetníkovým nebo zodiakálním, poněvadž je vždycky spojeno s ekliptikou čili zvířetníkem nebo zodiakem. Toto světlo zvířetníkové lze nejlépe pozorovati nyní v předjaří na západě, a to na večerní obloze, a na podzim na východě před východem slunce. Právě v tuto dobu vystupuje na západní obloze ekliptika, zdánlivá dráha slunce, hodně příkře do výše, to jest oná část ekliptiky, kterou bude slunce v nejbližších měsících putovati, a v níž dosáhne při letním slunovratu své největší výše. Jsou to souhvězdí Skopce, Býka a Blížence.

Měsíček bude v březnu v konjunkci s těmito oběžnicemi, totiž bude zároveň s nimi procházet poledníkem: 3. března bude po poslední čtvrti, a bude ráno, před východem slunce na východní obloze v konjunkci se Saturnem. Saturn bude při tom asi čtyry stupně nad měsíčkem. — 11. března bude měsíček v konjunkci s Venuší večer na západní obloze, Venuše bude při tom státi o dva stupně jižněji. — 19. března bude měsíček v konjunkci s Jupiterem, tento bude při tom o tři stupně jižněji. — 31. března bude měsíček zase v konjunkci se Saturnem, ráno před východem slunce na východní obloze. Saturn bude při tom zase o čtyry stupně severněji.

20. března večer o 21. hodině vstoupí slunce do znamení Berana neboli Skopce, tím překročí rovník z jihu na sever, vyhoupne se z jižní na severní polokouli. Tím okamžikem začne na naší polokouli jaro, ten den je dnem jarní rovnodennosti.

V prostoru mezi velkými oběžnicemi Marsem a Jupiterem obíhá okolo slunce asi 1100 oběžniček čili planetoid, jejichžto dráhy jsou propočítány, a oběžničky samy jsou pojmenovány a očíslovány. Je dosti možná věc, že jsou to zbytky zaniklé nějaké velike oběžnice, která kdysi v těchto místech okolo slunce obíhala a nějakou katastrofou vzala za své, snad nějakým výbuchem se roztrhala v nepravidelné kusy nebo ohromné balvany. Jedna z nejzajímavějších těchto oběžniček jmenuje se Eros, byla 17. února m. r. v opposici se sluncem a přiblížila se při tom naší zemi až na 26,150.000 km. V nejpříznivějším případě může se Eros přiblížiti k zemi až na 22 mil. km, to je tak blízké sousedstvo, kterého nemůže dosáhnouti žádné jiné těleso nebeské krom našeho měsíčka, který jest od nás vzdálen průměrně okolo 384.000 km.

Všechny tyto oběžničky jeví se v dalekohledu jenom jako lesklé světlé body; jejich průměru a tím i přesné velikosti nelze určiti. Oběžnička Eros má podle měření hvězdářských průměr asi 20—32

km dlouhý, a je divné, že takové nepatrné tělísko můžeme ještě v takové veliké vzdálenosti viděti. Leč moderní pomůcky hvězdářské jsou tak dokonalé, že lze jimi pozorovati tělesa velikosti Erosu i ve vzdálenosti desetkráte větší, ať už hvězdář užívá k tomu dalekohledu nebo fotografické desky. Vždyť jsou mezi oběžničkami praví pidimužíci, jako Albert nebo Alinda, jejichžto průměr obnáší sotva 5 nebo 6 km. Dobrý chodec by rovník těchto tělísek pohodlně obešel za 3 nebo 4 hodiny, kdyby ta tělesa měla tvar kulovitý. Vždyť i první a menší ze dvou měsíčků Marsových, Fobos, má průměr ani ne 10 km dlouhý, a jest od nás i v nejpříznivějším případě vždycky dvakrát tak vzdálen jako Eros byla v lednu a únoru m. r., a přece jej lze v dalekohledu viděti. A k tomu ještě zářící plocha Marsova ztěžuje jeho pozorování. A kdyby Eros měla v tu dobu, když jest nám nejblíže, průměr jenom 150 m dlouhý, i tenkráte by ji hvězdář svým dalekohledem pohodlně našel nebo na fotografickou plotnu zachytil. Ba, kdyby Eros měla průměr jenom 75—100 m, ale měla při tom jasnost sněhové koule, ani tak by neušla pozornosti hvězdářově.

Na s. 33, 11. ř. zd. má býti 7. února (m. 27.).

*

KNIHOPIS.

N. Baynes, Constantine The Great and the Christian Church. Amen House, London 1931. S. 107, 6 s.

L. Berg, Was sagt Sowjetrussland von sich selbst. 4. Aufl. Kath. Tat, Köln 1931. S. 176, 2 m.

T. Bętkowski, Chirurgja ćwiczeń fizycznych i sportu. Wyd. Ossolin., Lwów 1931. S. 172.

K. Bihlmayer, D. christliche Altertum. 9. vyd. Schöningh, Paderborn 1931. S. 236, 7·20 m.

J. Heerinkx, Introductio in theologiam spiritualem, asceticam et mysticam. Marietti, Torino 1931. S. 356, 15 l.

B. Heigl, Antike Mysterienreligionen u. Urchristentum. Aschendorff, Münster 1931. S. 112, 2·45 m.

E. Holenstein, D. psycho-physiologische Problem. Schöningh, Paderborn 1931. S. 157, 8 m.

L. Hopf, Relativitätstheorie. Springer, Berlin 1931. S. 156, 4·80 m.

H. Junker, Die biblische Urgeschichte. Hanstein, Bonn 1932. S. 58, 1·60 m.

J. Kleiner, Zarys dziejów literatury polskiej. Wyd. Ossolin., Lwów 1932. I. s. 228.

J. Mausbach, Dasein u. Wesen Gottes. I. Der kosmologische (s. 270, 4·25 m), II. D. teleologische Gottesbeweis (s. 291, 4·60 m) Aschendorff, Münster.

F. Melzer, Im Ringen um den Geist. Der neue Weg der Literaturwissenschaft. Furche, Berlin 1931. S. 192, 6 m.

E. Messenger, Evolution and Theology. The Problem of Man's Origin. Burns Oates, London 1931. S. 327, 12/6 s.

V. Molè, Historja sztuki starochrześcijanskiej i wczesnobizantyńskiej. Jakubowski, Lwów 1931. S. 420.

St. Sosabowski, Wychowanie żołnierza-obywatela. Wojsk. inst., Warszawa 1931. S 349.

Th. v. Sosnowsky, Die rote Dreifaltigkeit Freiheit, Gleichheit, Brüderlichkeit. Benzinger, Einsiedeln 1931. S. 268, 6·40 m.

Vychovatelský.

Školské reformy u nás.

Nejvíce starostí působí ministerstvu osvěty podle všeho úprava poměru měšťanské (obecné) školy ku střední. Jeden čas mělo se za to, že v nynější peněžní tísni nebudou se měšťanské školy dále rozmnožovati, ano že některé budou zrušeny. Kdyby se na příslušných místech se školstvím vážně a upřímně smýšlelo, našel by se jistě způsob správné reformy: upraviti obecné školy a jejich učivo tak, aby měšťanské školy, jež co do věku žáků a z velké části i co do učiva jdou souběžně s obecnými, vůbec odpadly. Avšak proti samozřejmé zásadě hospodárnosti hmotné i duševné se zbytečnosti ještě rozmnožují.

Za to se pořád „obrábí" školství střední, jen aby se přizpůsobilo školám měšťanským. Nedbá se výstrah, jak špatně připraveni středoškoláci přicházejí na vysoké školy, a pak-li ano, tedy se příčiny hledají jinde, než kde jsou. Je zajisté nápadno, že ministerstvo školství se školstvím vysokým tak málo spolupracuje, s ním styků nevyhledává a jeho návrhů nebo požadavků stran střední školy nevyhledává, ba ani nedbá. A přece vysoká škola učí a vychovává z velké částí čekatele učitelství středních škol! Demokratie, zvrhající se často v horror intelligentiae, domnívá se, že i zde možno a nutno prováděti reformu zdola nahoru. A měla by přece dosť práce sama u sebe dole, ve školství nižším, kde se sice podle drobtů padajících se stolův amerických a j. pořád dějí změny, ale na organické vybudování není času a podle všeho ani schopností!

Mnoho tu arciť zavinili sami vysokoškolští professoři, pokud pracovali a pracují také v paedagogice. Původně z politických důvodů si hleděli jen učitelstva obecných škol, a z t. z. setrvačnosti — německy se ona zove Trägheit — většinou při tom zůstali. Střední školství u nás jistě nemá s vysokoškolstvím takových styků, jaké by měly býti. Arciť mluviti a jednati s učiteli středních škol předpokládá víc než přednášeti učitelstvu škol nižších!

*

Husova fakulta v Praze

měla podle své ročenky m. r. 6 řádných prof., mimoř. 1, lektorů 5; doc. Dr. Fr. Bartoš stal se mimořádným s učebným příkazem českých dějin se zvláštním zřetelem na husitství.

Posluchačů bylo 123 (97 ř., 26 m.), v letním semestru bylo posluchačů českobratrských 38, 49 „evangelíků vůbec", československých 67.

V létě 1931 usneseno vydávati čtvrtletník „Theologická revue".

Z poznámky: „Mimo to studovali někteří naši bohoslovci i v cizině, v Cyrichu, Strasburgu, Marburgu, Halle, ve Vídni, Basileji, Ženevě, Paříži, Edinburghu, Glasgově, Pittsburgu a Chicagu" — lze souditi, že studia stipendijní, o něž u protestantů na velkou výhodu jejich vzdělání tak štědře postaráno, po válce neztenčeně zas obnovena.

Hospodářsko-socialní.

Bankovnictví.

Bankovní pohromy u nás vyrovnal stát sanacemi dříve než došlo k otřesům, jaké byly a jsou na př. v Rakousku nebo Německu. Vyrovnání to ovšem nezůstalo beze stop v státním hospodaření, neboť beze dna není nádržka ani čs. bohatství. Viděti dnes, že se tu na všech stranách nedostává.

Žádá se a v chystaném bankovním zákoně bude asi stanoven přísnější dozor na peněžní ústavy. Jakýsi dozor už je tu dlouho, ale, jak se ukázalo, nedostatečný. Neníť ani možno, aby jeden člověk občasnými prohlídkami zjistil pravdu, zvláště kdyby mu schválně byla zastírána.

S dozorem spojeno také ručení. Může je stát, byť jen i částečně převzíti? To, že stát hledívá předejíti úpadky peněžních neb jiných závodů, zdá se naznačovati, že cítí jakousi povinnost, odvrátiti od nich, tedy od svých občanů hrozící pohromu. Avšak důvodem tu není vlastní odpovědnost, nýbrž nebezpečí hospodářské, zvláště jde-li též o styky s cizinou.

Nejpovolanějšími dozorci vlastně jsou ti, o jichž majetek v závodech běží, akcionáři, podílníci a jak ještě jinak se jmenují. Theoretickou možnost prohlídky knih a inventáře mají zaručenu ještě rakouskou judikaturou. Ale prakticky tato možnost = 0.

Nejsou a nebyly všechny bankovní úpadky zaviněny. Dnešní i dřívější nesnáze pocházely odtud, že bylo dost peněz a mnoho podnikavosti, řekněme také: nezřízené ziskuchtivosti. Peníze se bez rozvahy strkaly na př. do (průmyslových) podniků, ty měly platiti vysoké úroky, aniž kale vydělávaly, nemohouce dostati pohledávek od dlužníků atd., a takto se hroutili obojí: penězodárci i jejich dlužníci.

Skutečných neplech, na př. nehorázných platů vyšším činovníkům ovšem omluviti nelze.

*

Povětrňáky budoucna.

Povětrňáky čili větrné mlýny zdají se býti odsouzeny již jen za štafáž krajinomaleb. Nemají zaručeného pohonu a nevyplácejí se. Nyní se dovídáme z Německa, jehožto širé pláně na severu měly mnoho povětrňáků, že těmto laciným mlýnům nastává lepší budoucnost. Major Kurt Bilau v Berlině zhotovil těže ze zkušeností leteckých mlýn s propellerem a opravuje povětrňáky přidělávaje ke křídlům „ventikanty“ ze železného plechu. Jelikož křídla jsou různé délky, šířky a sklonu, nutno ventikanty pro každý mlýn zvlášť vyměřiti a zhotoviti.

Prvý povětrňák takto opatřený pracuje od lonska v Ristedt u Brem a budí pozornost zájemníkův, an pracuje i za docela mírného větru, kdy ostatní četné povětrňáky okolí se ani nehýbají.

Politický.

U n á s.

Jednota koalice, pokud možno o její jednotě mluviti, jest prý ohrožena, jelikož strana živnostenská nesouhlasí se zvýšením daně z obratu. Odpor jest pochopitelný, neboť již celá ta daň jest odporná — ne tak pro zatížení daňové, jež by bylo převaliti jinam, ale pro nemotorné její předpisy, jež obchodníkům často dělají víc práce a útrat, než daň sama obnáší. Nepochopitelno však jest, že se vládní předpisy vydávají bez vládního dorozumění; což platí nejen o této věci, ale i o jiných, důležitějších. S p r á v a, stálá to bolačka staré monarchie, u nás nijak nepokročila!

Chystaný zákon bankovní a s ním na pohled souvislý zákon o neslučitelnosti jistých úřadů s povoláním poslanců vyvolal sčítání, jak to nyní v které politické straně jest. Kdyby každá strana propočítala ty druhé a výpočty se pak prozkoumaly, dověděli bychom se pravdy. Zatím jsme se jen dověděli, že toho „mnohoobročnictví" jest nejvíce v stranách prý „s čistými rucemi", jak se zde po Adolfu Stránském po jedné jeho řeči ve sněmovně říkalo.

*

V á l k a n a v ý c h o d ě.

Podle zpráv, že Mandžursko se má státi samostatným císařstvím pod posledním císařem čínským a ovšem pod „ochranou" Japonců, jichž je tam však jen asi 186.000 (tamní podnebí jim nesvědčí), bylo by ono již války prosto. Má to snad býti t. z. stát nárazníkový.

Boje se nyní soustřeďují kolem velkoměsta Šanghai. (Píše se všude po anglicku Shanghai, u nás Šanhai a Šanchaj; gh má naznačiti hrdelnici, kdežto h nebo ch by cizinci vyslovovali jinak.) Jméno samo znamená „nad mořem", ač město (asi 1·5 mil. obyvatel) není u moře, nýbrž podél řeky Hoang-pu, ale od moře i velikým lodím přístupné.

Š. jest největší tržiště východní Asie, kde však nejsou pány Číňané, nýbrž cizinci, hlavně Japonci. Jeden znalec, který v posledních letech tamní poměry zkoumal, jistí, že by Japonsko bez čínského odběratele se s obchodem svým i průmyslem octlo na mizině, kdyby si nenašlo jiných odbytišť. Čína to ví, proto japonské zboží bojkotuje — jen v přístavě šanghajském jest kolem 800.000 japonského zboží, a nikdo ho nekupuje, nejméně ovšem houževnatý Číňan. Toť hlavní příčina boje o Š.

Sympathie cizí veřejnosti zdají se více přáti napadeným Číňanům; zbraně dodávají ovšem, kdo mohou, obojím, a Francie prý dosti zjevně straní Japoncům. Stálé války občanské v Číně, stálá nebezpečí cizinců tam žijících — snad už minuly doby zbavovati se jich násilím, zvláště těch, již nejsou jen kořistníky, nýbrž také mnoho přinesli a přinášejí — budí ovšem obavy. B o l š e v i c t v í se v Číně nadmíru rozmáhá, intelligence na západě vystudovavší působí rozvratně. Japonsko nuceno se bolševictví brániti na dvě strany — proti ruskému i proti čínskému, jež oboje se hrozí spolčiti, a v této defensivě by offensiva jeho nabývala jiného osvětlení, než že by to byla pouhá hrabivost.

HLÍDKA.

Kaple sv. Cyrila a Methoděje v Brně.

Její zrušení a zboření.

Jan Tenora. (Č. d.)

Ministerstvo skutečně podle intencí ústřední komise již 17. dubna výnosem k moravskému místodržitelství projevilo, že by bylo velmi litovati zboření kaple, protože jedná se o velmi významnou středověkou památku stavitelskou, kde uvnitř uchovány jsou drahocenné fresky, zvláště když vrchní stavební rada Koestler pokládá šířku ulice pro elektrickou dráhu za dostatečnou. Podle mínění ministerstva poúkaz města, že je stavební čára pravoplatně určena, nemůže se pokládati za udržitelný, protože je v moci obce stavební čaru změniti. Ministerstvo nařizovalo tedy místodržitelství, aby zakročilo u starosty, aby veškerým svým vlivem působil k zachování kaple, což místodržitelství učinilo již 20. dubna opakujíc slova výnosu ministerského, že i malé obce přinášejí značné oběti, aby jejich staré stavební památky byly zachovány.

Než městská rada dávno byla odhodlána nedbati na nic. Zdá se, že u ní působila při tom také zaujatost národnostní. Česká menšina brněnská, která byla na radnici beze všeho zastoupení a za každou maličkost musila podstupovati tuhý zápas, vytýkala aspoň, že schválně má se elektrická dráha vésti Zámečnickou a Dominikánskou ulicí, jen aby nebyla vedena podle Besedního domu, a tím více byla přesvědčena o pravdivosti takových tvrzení, když kus kolejí elektrické dráhy, jenž byl z Pekařské ulice položen do bývalé Eliščiny třídy směrem

k Besednímu domu, byl potom vytrhán a dráha místo tam vedena do úzkého vchodu do Dominikánské ulice, kde bylo místo daleko ještě užší než ze Zámečnické ulice vedle kaple CM. Charakteristické také je, že u města Brna tohoto názvu „kaple sv. Cyrila a Methoděje" za všeho jednání o ní vůbec neužívali, — vždycky to byla jen kaple klášterní (Nonnenhauskapelle) nebo Mariánská kaple, — jakoby se jméno zemských patronů, apoštolů slovanských, nesmělo na radnici ani ozvati. Snad i proto, aby nebylo památky na tyto moravské světce, trvalo se na zbourání kaple, na níž liberální panstvo na radnici nemělo žádného zájmu, a k níž cítilo jen odpor a nepřátelství.

Na 11. dubna 1905 bylo svoláno obecní zastupitelstvo. Ještě téhož dne žádal prof. Hrach listem, aby se laskavě vyslyšela přání všech, kteří milují umění, a navrhoval zároveň, jak by se mělo zastavěti Dominikánské náměstí, aby i s kaplí docílilo se eminentně malebné skupiny; ale dopis zapadl bez účinku. Vždyť již byla připravena zpráva pro zasedání, v níž se prohlašovalo, že stavební čáry na Dominikánském náměstí a ve Veselé ulici jsou již dávno pravoplatny, ale také se udávalo, že delegát vyslaný ústřední komisí se aspoň ústně vyslovil pro zboření kaple z dopravních ohledů. V zasedání samém starosta Wieser, když byl oznámil dopis ústřední památkové komise, vyslovil se podle zmíněné zprávy, že je nevyhnutelno kapli zbourati. Ústřední komise, která nemá žádných ohledů, že sice oznámila, že není nutného důvodu pro zbourání, ale že městská rada není s to, aby navrhla změniti pravoplatně určenou stavební čáru, což by předpokládalo zachovati kapli; než že však přece žádá městská rada o úvěr 600—1000 K, aby se vše z kaple oddělalo, restaurovalo a dalo do musea; fotografie že se také obstarají.

Než proti zbourání vystoupil v zasedání rozhodně městský rada a zemský poslanec Dr. Fischel, jenž pokládal kapli za jednu z nejlepších památek města Brna, za skutečně uměleckou památku z 13. století, která pro pěkný styl a vnitřní architekturu měla by býti zachována, a protestoval, aby každá umělecká památka bez nutného důvodu padala za oběť moderní době. Starosta na to jen podotýkal, že obecní zastupitelstvo již dvakrát schválilo zbourání kaple, a že nikdo tehdy proti tomu nic nenamítal. Potom byla zpráva starostova vzata na vědomí.[1])

Starosta Wieser odpověděl pak prof. Hrachovi na jeho poslední dopis, že obec zvláště z finančních důvodů trvá na svém odmíta-

[1]) Moravská orlice, 13. dubna 1905.

vém stanovisku, že také obecní zastupitelstvo nedbajíc žádných námitek učinilo takové usnesení a že se budou prodávati získaná stavební místa. Prof. Hrach oznamoval to 22. dubna ústřední komisi s politováním, že se jeho úsilí nezdařilo; ze začátku ještě prý mohl doufati ve zdar, ale bohužel právě u některých architektů, kteří přece měli míti porozumění, a u žádného zástupce z městského technického odboru nenašel podpory.

Také moravskému místodržitelství odpovídal starosta 29. dubna: dopis ústřední komise ze 7. dubna předložil opět obecnímu zastupitelstvu, a to se jednohlasně vyslovilo neustupovati od svého usnesení; předložil také dopis místodržitelský z 20. dubna, ale zase jednohlasně zastupitelstvo trvalo na svém. Pro toto zrale uvážené usnesení nerozhodla jen stavební čára, nýbrž i důvod, že by oběť obce přinesená obnosem aspoň 40—50.000 K za tím účelem, aby stanovenou čárou na Dominikánském náměstí vynikl starý zemský dům, jenž je jistě také stavební památkou, byla marna, kdyby zůstala dole státi kaple, která není nikterak pěkná a vyžadovala by velmi značný náklad na restauraci. Nejdůležitějším je však moment dopravní; dráha o jedné koleji mohla by sice jezditi, ale vozy bez ohrožení chodců nikoli. Městská rada tedy lituje, že za dnešního stadia nemůže splniti přání ústřední komise ani místodržitelství, — ale postarala se, aby malíř Melichar z kaple fresky sňal. Ohrazuje se však rada zároveň, jakoby neměla smyslu pro zachování historických a uměleckých památek, vždyť restaurovala portál radnice, věž Jakubskou i radniční, sloup Mariánský atd. a bude restaurovati křížovou chodbu dominikánskou, pomůže-li stát a země; již před delší dobou obrátila se proto na ústřední komisi se žádostí a předložila rozpočet, ale nedostala dosud odpovědi; bylo by si velmi přáti, aby ústřední komise svůj živý zájem o zachování starých památek v Brně tak ukázala, aby městu Brnu opatřila značnější finanční příspěvek na restauraci tohoto krásného uměleckého díla, jakých je málo.

Místodržitelství odeslalo dopis starostův ministerstvu, jež jej oznámilo 12. května ústřední komisi; tato v listě prof. Hrachovi z 18. května litovala, že společné úsilí obou zůstalo bez výsledku.

Odmítavou a zrovna urážlivou odpovědí ústřední památkové komisi odbyla městská rada bezohledně všecky snahy o zachování kaple; zůstala na svém mocenském stanovisku jsouc nepřístupna každé žádosti a přímluvě. Jen tolik učinila, že podle svého usnesení dala sníti z kaple fresky. Ředitel průmyslového musea Julius Leisching vyjednal

to s vídeňským malířem Bohumilem Melicharem. Začátkem května 1905 dojel Melichar do Brna; snímal starou velikou fresku na levé straně apsidy, která vážila 200 kg, a sňal také konsekrační kříž, apoštolský kříž s rukou a nápis již poškozený, — zbytky to z jiných period. Doma ve Vídni pak ty fresky upravoval a poslal je potom drahou 2. května 1906 do Brna, kde byly uloženy do městského musea. Za všecku svou práci dostal 800 K.

Ale usnesení městského zastupitelstva, aby se zbourala jak kaple CM (Mariánská) tak i sousedící kaple sv. Václava, narazilo na překážku: spodní část kaple sv. Václava náležela k sousednímu domu ve Veselé ulici a bourati nebylo možno, dokud nebude od majitele domu stavitele Antonína Müllera vykoupena. Tím byl dán odklad, za něhož obnoveno bylo úsilí, aby kaple byla zachována. Ústřední komise nepouštěla toho pořád se zřetele; po prof. Dr. Rieglovi zájem a zachování kaple u ústřední komise převzal univ. profesor Dr. Max Dvořák, jenž vřele jejího zachování se zastával. Se strany ústřední komise nescházelo nic; stále také za jednání o udělení státní subvence na restauraci křížové chodby u Dominikánského kláštera kladla důraz na zachování kaple (r. 1905, 1906). Rovněž mor. místodržitelství ještě 8. dubna 1906 žádalo o zprávu, jak je se zachováním kaple, a 3. května urgovalo odpověď. Městská rada vyžádala si proto zprávu od městského stavebního úřadu, jenž ji podal 12. května v takovém smyslu, jak si rada přála. Dotýká se dobrého zdání technického odboru železničního, podle něhož není kaple v cestě dopravě, ale poukazuje, že tam na křižovatce je veliký dopravní ruch; koleje by byly od kaple 4 m, ale nemohlo by býti řeči o pohodlné dopravě, neboť křižovatka ve středu města nezbytně potřebuje rozšíření. Stavební úřad oceňoval pak kapli historicky a stavitelsky; podle Raabových „Historische Blätter“ je z r. 1297, ale historicky není o kapli co podotknouti (sv. Cyril a Methoděj žili prý 500 let před kaplí), objekt přecházel od držitele na držitele; je to právě starý objekt. V Kuglerově prvním umělecko-dějinném díle není o kapli zmínky. Ale přece náleží k uměleckým dílům: vnitřek kaple, třebas jednoduchý, vykazuje přece pravidelnou a umělou konstrukci. Ale vnitřek je bohužel v příkré protivě se zevnějškem, takže podívaná na kapli žádá její odstranění z důvodů estetických: je to nezdoba (Unzierde) města. Má-li býti zachována, musejí býti změny přípustny stylisticky a historicky; opravy však vnitřku i zevnějšku vyžadovaly by přibližně 33.000 K, k tomu musilo by se vykoupiti právo sousedního spoluuživatele asi 10.000 K

a výtěžku za stavební plochu ubylo by nejméně obnosem 14.000 K — celkem 57.400 K, což se nemůže od samé obce žádati. Brno má z té doby krásnější památky, starý zemský dům zbořením kaple lépe vynikne, získá se místo, ušetří se veliký náklad, — a konečně cena kaple nemůže se přespříliš vysoko odhadovati, — nebude ztraceno městu zvláštní umělecké dílo, bude-li zbořena; jednotlivé cenné části konstrukce, jak se stalo již s freskami, mohou se dáti do městského musea.

Podivno je, že stavební úřad, když chtěl historicky a umělecky hodnotiti kapli, nezmiňuje se ani o Církevní Topografii Volného ani o Prokopově Markgrafschaft Mähren, v němž byla kaple popsána v II. díle vydaném r. 1904. Těžko říci, byla-li to nevědomost či úmyslnost: aby se zdálo, že nikde o kapli není zmínky, že tedy nestojí za zachování.

Podle zprávy městského stavebního úřadu vyzněla odpověď z 19. května 1906 na místodržitelství: zachování kaple by stálo 54.000 K, fresky byly již pro museum sňaty, a kapli nelze zachovati z důvodů uvedených již 1. května 1905; rovněž překážejí usnesení obecní rady, která již vícekráte se stala; nové usnášení mělo by stejný výsledek.

Potom nastal delší klid. Město totiž nemohlo kaple sv. Václava bourati, protože nemělo na to stavení výhradního práva; vyjednávalo se stavitelem Müllerem o výkup jeho části, ale dohoda se protahovala. Obě kaple stály zanedbány, bez každé opravy.

Zasáhl zase městský stavební úřad — asi na popud těch z městské rady, kteří chtěli vynutiti zbořeni kaple, a zároveň souseda donutiti ke konečné dohodě. Dne 26. srpna 1907 připomínal stavební úřad, že poslední dobou viděti u kaple veliká poškození, a dva dni potom prohlížela je stavební komise. Shledala, že ve zdivu kaple CM i vedlejších prostorů jsou naskrze značné trhliny, že zeď proti zbořeným kasárnám jest asi o 15 cm nakloněna a že se tam klenutí ode zdi oddělilo, čímž se utvořila asi 4 cm široká otevřená mezera. Žebroví je většinou vadné, ježto spáry jednotlivých kamenů jsou buď vypadané nebo vylomené. Cihelné klenutí mezi žebrovím a zděmi je v polovici ke kasárnám většinou poškozeno, jednotlivé cihly jsou posunuty, a na omítce klenutí je plno trhlin; kamenné podstavce dřívějšího dřevěného přepažení kaple byly z dlažby vyraženy. Komise uznala, že je nutno celé klenutí kaple zabezpečiti podpěrami, a kde není možno klenutí spraviti, ať se odstraní a nahradí buď novým cihelným nebo dřevěným; ať se také prohlédne vazba a opraví, nebo

ať se dá nová, a ať se započne s opravami hned, aby stavba nespadla. Zástupce stavitele Antonína Müllera Dr. Weizmann namítal však, že takové vady jsou odedávna a zvláště trhliny že jsou staré, ale technický zástupce obce poznamenal, že jsou novějšího data a k jeho tvrzení připojili se odborní znalci. Než Weizmann trval na svém a chtěl to prokázati fotografiemi.

Účelem této komise bylo zjistiti, není-li stav kaple nebezpečný, a bylo-li by shledáno takové nebezpečí, mělo se hned započíti s bouráním. Ale takové nebezpečí nebylo; zdivo bylo velmi pevné, — velmi těžko se potom bouralo. Kaple stála dále, uvnitř podpěrami zabezpečena.

Zato však pokročilo jednání o výkup soukromého práva stavitele Antonína Müllera u kaple sv. Václava; konečně v březnu 1908 bylo vykoupeno i s boudou (krámem) v rohu kaple za skutečně veliký obnos 100.000 K. Tak stala se městská obec jedinou majitelkou kaple CM i kaple sv. Václava, a neodvratně nastával konec obou kaplí; obec mínila se za veliké obnosy, jež stála transakce s kasárnami, odškodniti tím, že zpeněží jako stavební místo plochu, která zbude po kaplích.

Konec urychloval městský stavební úřad. Zase 11. března 1908 poukazoval, že trhliny u kaple stávají se na pováženou, a navrhoval, aby se opět stav kaple vyšetřil. Komise za tím účelem byla určena na 13. března a byl k ní také pozván prof. Hrach. Po shlédnutí stavby opakovali znalci ve svém dobrém zdání protokol vyšetřovací komise z 28. srpna 1907 a dodávali k němu, že od té doby trhliny se ještě rozšířily a zeď ke kasárnám ještě značněji se odklonila; tento stav že je zrovna nebezpečný a ohrožuje život lidí na tržišti. Uvnitř komise shledala, že Mariánská kaple má klenutí na spadnutí a zevnější zdi že jsou uchýlené a schátralé, a v kapli sv. Václava ukázala se taková poškození, že se musilo o ní za všech okolností uznati, že je na spadnutí. Proto byli znalci toho názoru, že zbourání kaplí je nutno ze stavebních i bezpečnostních ohledů, a to tím více, protože na odvrácení velikého nebezpečí musila by se hned nákladná přestavba prováděti. Komise pak navrhovala, aby za bourání kamenné žebroví bylo pečlivě oddělováno a poznamenáno, aby potom zase mohlo býti sestaveno. A protože je zřejmo, že u kaple bylo mnoho stavebních změn, mělo se při ubourávání pečlivě pátrati po zbytcích staveb, jež mohly míti význam pro stavební dějiny této kaple, a mělo se takové pátrání pokud možno rozšířiti také na základy.

Prof. Hrach podle zprávy této komise nabyl přesvědčení, že obecní zastupitelstvo neodvolatelně již se usneslo na zbourání kaple, a viděl sám její nebezpečný stav, — sám u sebe byl však přesvědčen, byl-li stavební stav kaple sv. Václava špatný, že uměle bylo k tomu pomáháno bezohledným bořením opěrných zdí sousedových. Teď nemoha nic jiného označil návrhy, aby bylo všecko cenné uchováno, za přiměřené a správné, a žádal jen při tom, aby byl uvědoměn, kdyby se za bourání něco uměleckého a historicky památného našlo.

Městská rada měla v protokolu podklad pro svůj úmysl; na akt na rubu napsáno: „teď bourání zaříditi“ [1]) s datem 19. března 1908. Vypsány oferty na bourání (26. března) a práce zadána staviteli Heřmanu Mainxovi.

Ještě před velkonocemi (byly 19. dubna) začátkem dubna 1908 začalo se bourati od střechy, ve zdivu po vrstvách, jakož byl nařídil stavební ředitel Dr. Hans Kellner. Práci při ubourávání se zájmem sledoval stavební rada Lang, vrchní oficiál Masur i stavitel Mainx. A když hroty původních gotických oken byly zbaveny zdiva, jímž byla r. 1784 z úředního rozkazu zazděna, objevily se v netušené kráse kružby v oknech obou kaplí. Prof. Dr. Dell, jenž se rovněž o kapli velmi zajímal, žádal hned, aby byla kaple zachována, a prof. Hrach tak byl vzrušen a nadšen tímto objevem, že hned 7. dubna dopsal starostovi, že vzhledem ke skvostným kružbám v oknech kaple, při jejíž bourání každého přítele umění srdce bolí, ještě jednou žádá, aby zastaveno bylo bourání a aby byla zachována a restaurována tato nejstarší památka v Brně. Usnesení, aby se bourání zastavilo, znamená umělecko-historický nesmrtelný skutek! Zároveň dopsal prof. Hrach také ústřední komisi o objevu nádherných kružeb rané gotiky, takže srdce bolí, že se má zbořiti tato nejstarší památka v Brně, a žádal, aby ústřední komise hned poslala, kdo by u starosty ještě vliv měl, aby kaple byla zachována a restaurována; sám že se obrací na městskou radu a že s podporou dopisujícího člena archeologického institutu prof. Dr. Della zařídil akci v novinách; ale znova: nesmí se ani chvíle ztratiti. A ještě 11. dubna expresním dopisem zakročoval u ústřední komise.

Starosta odepsal prof. Hrachovi hned 8. dubna, že nemůže zastaviti usnesení o bourání a opakoval důvody toho: 1. za transakci s kasárnami přinesla obec tolik finančních obětí, že musilo se také

[1]) „Nunmehr die Demolierung zu veranlassen.“

počítati se zpeněžením stavebního místa kapelního; 2. kaple byla částečně cizím majetkem, a to cizí právo k ní s nepatrnou volnou plochou musila si obec před nedávnem získati za obnos okrouhle 100.000 K; což schválilo obecní zastupitelstvo rovněž jen s předpokladem, že bude možno zpeněžiti stavební místo kapelní; 3. stanovená stavební čára je pravoplatná — jí získá zase zemský dům — a ta vyžaduje zboření kaple; 4. klenutí v kapli, severní a západní zdi jsou na spadnutí a musily by se při rekonstrukci většinou rozebrati, takže by vlastně z rekonstrukce povstala nová stavba; náklad by byl veliký a obec naprosto nemá peněz; 5. kaple se hrubě neboří, nýbrž pečlivě odbourává a všecko cenné se uschovává; obec zajisté byla přesvědčena, že se při bourání najde ještě více cenných věcí, nebyl tedy pro ni dopis prof. Hracha žádným překvapením, protože vskutku ještě více se očekává; o každém nálezu podá se mu zpráva; 6. obec zamýšlí příležitostně projektovati novou obecní stavbu tak, aby byla postavena stejně veliká a stejná kaple jako je bouraná, a budou všecky její částky upotřebeny, — ač ovšem taková nová stavba, jak se samo sebou rozumí, nemá toho významu, jak by měla rekonstrukce kaple na místě samém.

Tu byly shrnuty všecky důvody, které se uváděly pro zbourání kaple. Napřed byly jen ztížená a znemožněná doprava a vytyčená stavební čára, ale teď již hlavně se zdůrazňovala otázka peněžní; rekonstrukce by vyžadovala velikého nákladu, a pozbylo by se ještě více stavební plochy, — ale tato se mohla dobře zpeněžiti, pokud by zbyla po zboření kaplí a upravení podle stavební čáry. A takové materiální stanovisko vystupuje vždy více u obecního zastupitelstva do popředí a zatlačuje všecky ideálnější náměty.

Nález vzácné staré gotické kružby v oknech vzrušil opravdu všecky, kteří měli smysl pro umění. Hned se rozvířila rušná akce pro zachování kaple již bourané. Poslanec a městský rada Dr. Fischel s Rohrerem jun. a Dr. Bretholzem osobně intervenovali u starosty, aby kaple byla za každou cenu zachována. Docíleno bylo aspoň toho, že první náměstek starostův Rohrer st. ráno 10. dubna dal zastaviti další bourání a městská rada téhož dne odpoledne to vzala na vědomí.

Zatím také již 9. dubna v průmyslovém museu řada přátel umění se ozvala. V přípisu na starostu zdůrazňovali, že nejen zajímavá a řídká konstrukce vnitřní, nýbrž především půvabný útvar apsidy s pěknými dobře zachovalými okny rané gotiky, jež teprve teď ob-

jeveny, měly by býti podnětem, aby tato charakteristická stavba nejen pro Moravu, nýbrž i pro celé Rakousko tím spíše byla zachována; také jeho poloha skýtá po každé stránce nevyrovnatelně krásnou pamětihodnost města a vzhledem na poměrně dobré zachování stavby nejsou překážkou žádné technické a materiální obtíže. Hluboce litují, že se stavba právě bourá, a zdá se, že je zvráceno původní usnesení obce nebourati; žádný přítel umění, žádný věrný syn tohoto města toho neschválí, — bude to co nejostřeji odsuzováno nejen na Moravě, nýbrž daleko za hranicemi Rakouska. Kaple není překážkou dopravy, rekonstrukce nebude ani mnoho státi, a proto varují přátelé umění co nejdůtklivěji a prosí, aby se zastavilo bourání vzhledem na kulturní význam; podporovati umění náleží dnes ve všech vzdělaných zemích k nejdůležitějším činitelům veřejné správy a všude rozhodně se žádá péče o staré dochovalé stavby. Projev tento podepsalo 33 význačných osobností, mezi nimiž Leisching, Rzehak, Dr. Fischel, Dr. Bretholz, Dr. Schober, Emil Pirchan, Hrach, Dr. Dell, Dr. Josef hr. Pötting-Persing, Rudolf Rohrer jun., Matzura, prof. Otto Fischer atd.

Tento přípis došel do městské rady, když již bylo bourání zastaveno, a odtud vzal stavební ředitel Dr. Kellner podnět, aby byla svolána anketa, v níž by se projednávalo, má-li se kaple zachovati. (Tvrzení v dopise, že prý původním usnesením obce bylo zachovati kapli, bylo ovšem nesprávné.) Dne 11. dubna byla rozeslána pozvání na anketu do radnice na 14. dubna. (P. d.)

Aristoteles o indukci.

Dr. Ant. Kříž. (Č. d.)

Induktivní postup je tedy třeba doplniti ideou, která teprve osvětlí souvislost jednotlivých jevů a v komplex jednotlivých faktů zavede jednotu. Tím také indukce není pouhým výsledkem smyslového vnímání a smyslové zkušenosti — které ovšem pro poznání skutečnosti svůj význam podržují, neboť činnost rozumu je na ně odkázána [1]) —, ale pravé vědecké ceny dodává jí teprve osvětlení rozumem činným, který uchopuje obecné a nutné ve věcech.[2])

Indukce je tak podmíněna psychologicky i logicky. Nezáleží pouze na psychickém přesvědčení, ježto indukci provázívá přesvědčení, víra (πίστις [3]), nýbrž i na logické evidenci, neb závěr je skutečně do určité míry obsažen jako intellektuální součástka v praemisách. Základem je tedy evidence logická. Uznává-li však Aristoteles objektivnost poznání, přece nenechává bez povšimnutí stránky subjektivní. Není objektivního vědění bez subjektivní jistoty.[4])

---

[1]) Anal. post. I, 18, 81 a 38 n.

[2]) Indukci blíží se analogie, kterou A. theoreticky od indukce odděluje; neboť indukce postupuje od zvláštního k obecnému, analogie však soudí ze zvláštního na zvláštní (An. pr. 69 a 13; Top. 156 b 14; Rhet. 1402 b 16). K indukci A. přirovnává jako jí podobný příklad (παράδειγμα, Rhet. II, 20, 1313 a 26; Anal. post. I, 1, 71 a 10). V Retorice na uv. m. uvádí dva druhy příkladů: jeden druh záleží v tom, že uvedeme fakta, která jsme dříve viděli, a na základě jich soudíme o případě novém! Tak řečník, chtěje pojednati o thematu: „Musíme se zbrojiti proti králi perskému a nedopustiti, aby si podrobil Egypt", řekl: „Ani Dareios nepřišel dříve do Řecka, dokud nepodrobil Egypt. Rovněž Xerxes nenapadl Řecka, dokud nedobyl Egypta. A tak i nyní král přeplaví se k nám, až obsadí Egypt. Z toho důvodu nesmíme mu to dovoliti." Jiný druh příkladu je v tom, že sami něco podobného vymyslíme, jako v podobenství a bajce. Podobenství je tvar příkladu, jehož užíval Sokrates. Na př.: Úřady ve státě nesmějí se obsazovati losem, neboť bylo by to totéž, jako kdyby někdo chtěl volbu kormidelníka ponechati náhodě, losu, a nechtěl, aby tu rozhodla dovednost kormidelníkova, nebo kdyby chtěl zápasníky určovati losem, ne dle schopnosti. Jako skladatele bajek uvádí A. zvláště Sterichora a Aisopa a vypravuje Sterichorovu bajku o koni, jelenu a člověku a Aisopovu bajku o lišce a ježkovi.

[3]) Fys. V, 1, 224 b 30; Top. I, 8, 103 b 3; Met. 1067 b 14.

[4]) Anal. post. I, 2, 72 a 25.

Kriteriem pravdy však zůstává zřejmost objektivní, tato jest jen spojena s jistotou subjektivní.[1])

Z prvých a nejdůležitějších ideí, které rozum uchopuje, jsou ony základní zákony myšlení, princip kontradikce a identity, které jsou výrazem řádu v přírodě; mají význam předně ontologický a potom logický. Pravdivé poznání je možné jen v objektu, který jinak býti nemůže.[2]) O tom, co je v ustavičném střídání, nemůže býti poznání, vědění, pouze mínění; tu věříme, že něco jest tak, jak si to představujeme, že však to může býti i jinak.

Představuje-li příroda určitý řád, dějí-li se její díla vždy týmž pořádkem, není-li překážky,[3]) naskytá se otázka: Odkud ten řád v přírodě, kde máme záruku, že jevy přírodní probíhají vždy týmž způsobem, takže můžeme souditi nejen o jevech přítomných a minulých, nýbrž i o budoucích, že „ve většině případech to, co má přijíti, jest podobno tomu, co se stalo?“[4]) Kde nalézáme důvod pro zákonitost a stálost přírody? Neboť stálá a pravidelná činnost věcí poukazuje k nutnému a nezměnitelnému zákonu přírodnímu; ač ta činnost přírody působí dojmem vědomé rozvahy jako u člověka, přece však, praví Aristoteles, děje se bez vědomí přírody, jako umění působí v umělci.[5])

Aristoteles otázku tu řeší známým učením o prvním nehybném hybateli, který je na počátku pohybu, života, vývoje. Slovem „nehybný“ chce Aristoteles vyjádřiti, že je činný, jenom že u něho není žádné změny, žádného vývoje. Je to substance o sobě, věčná, která dala světu první popud k pohybu, k životu, k vývoji, a vůbec je původcem jednoty a řádu v přírodě. Jeho podstatou je činnost, skutečnost (ἐνέργεια), všeho ostatního je podstatou možnost. Aristoteles praví: „Zdá se, že takový princip a taková bytost věčná, oddělitelná, pro sebe existující, jest a jest právě od nejvzdělanějších lidí hledána, neb odkud by se vzal ten řád, kdyby nebylo něco věčného, odlučitelného, trvalého?“[6]) A obrací se rozhodně proti materialistickému pojetí světa. Neboť

---

[1]) Není tudíž kriteriem pravdy pouze zřejmost subjektivní, myšlenka zřejmá a jasná!

[2]) Anal. post. I, 33, 89 a 6 n.

[3]) De part. an. I, 642 a 17.

[4]) Rhet. II, 20, 1394 a 8.

[5]) Fys. II, 8, 199 b 28.

[6]) Met. 1060 a 26 n.

v nerozumné hmotě, ani pouze v přírodních silách, nelze hledati rozumných zákonů, příčinu jejich nutno hledati v rozumné bytosti! Aristoteles káře u materialistů nedostatek systému, protože se jeví u nich nedostatek dobra a nejvyššího dobra u přirozenosti všehomíra, t. j. řádu[1]) a jednoty.[2]) „Jeden však buď pánem!“

První nehybný hybatel, t. Bůh musí býti pokládán za první a nejvlastnější a nejpůsobivější příčinu.[3]) Jen Bůh je příčinou jsoucího jako jsoucího. Jest první pravda[4]) a nejvyšší dobro,[5]) pohybuje, aniž se sám pohybuje, je život a život je v něm. Činem jeho vznikl pohyb a život v nebeských sférách, vznikl život na zemi. Jako čistá, nehmotná a dokonalá forma je na počátku vývoje, v němž je stále činný, neboť jeho podstatou je činnost (ἐνέργεια[6]) a udržuje život — neboť jest entelechií — v dokonalosti a řádu, takže vše probíhá ve věčné pravidelnosti.[7]) Jest princip, na kterém závisí bytí i život všech věcí, nebe i země.[8]) On naplnil svět, učiniv vývoj souvislým, učinil svět dokonalým, takže v přírodě nikde není skoků. Jest roven hospodáři, který obstarává domácnost, jest roven vojevůdci,[9]) který velí vojsku, v němž zavedl pořádek a kázeň.

Jest jasno, že Aristoteles chápe toho prvního hybatele transcendentně a spojuje mechanický a teleologický řád v jednotu. „Musíme uvážiti, jak přirozenost všehomíra má dobro a nejvyšší dobro, zda jako něco odloučeného a samobytného, nebo jako řád (immanentní), anebo oboje, asi jako tomu je u vojska. Neboť zde je dobro jak v pořádku, tak ve vojevůdci, ovšem především v tomto. Neboť zajisté vojevůdce není závislý na pořádku, nýbrž obráceně. A tak i v přírodě díky prvnímu původci pohybu, života a prvnímu účelu, je vše v soustavném řádu, i když rozdílně, ryby, ptáci a rostliny; a není to tak, že by jedno s druhým nemělo souvislosti, ale ta souvislost tu jest.“

[1]) ib. 1074 b 36.
[2]) ib. 1075 a 18, 35.
[3]) 1069 a 37 n.
[4]) Met. 993 b 29 n.
[5]) ib. 1072 a 35 n.
[6]) ib. 1071 b 12—22.
[7]) Fys. VIII. ke konci.
[8]) De coelo I, 9, 279 a 29; Met. XII, 7.
[9]) Met. 1075 a 12 n.

Dobrota prvního hybatele stará se o všechno, co žije,[1]) stará se také o člověka, který svůj život utváří podle něho,[2]) proto vrchol, dokonalost člověka záleží v činnosti rozumové (myšlení) a v činnosti mravní, ve ctnosti, která je s rozumem. Bůh jako forma, která dala popud k vývoji, jako entelechie, jest zase cílem, účelem vývoje světa a života. Jest předmětem touhy i rozumu, žádosti, vůle i myšlení!

V přírodě všechno děje se za jistým účelem.[3]) Účelu však nelze odděliti od intelligence, neboť účel může určiti jen příčina rozumná, bytost duchová. Ale příroda rozumu nemá,[4]) neboť mrtvé věci a také rostliny nemají ani smyslového poznání. Z toho důvodu Aristoteles v účelnosti přírody vidí dílo vyšší intelligence, od níž běh přírody dostává směr jako šíp od střelce. Příroda je činná dle stálých, neměnných zákonů,[5]) představuje jistý řád, kterého se jí dostalo zákonodárcem, pořadatelem, a v níž jeví se stále působnost jeho rozumu. Vznik, zánik, změna, vývoj nejsou nahodilou hrou přírodních sil, ale výsledkem určitého plánu, který činí z přírody uspořádaný celek. Dění přírodní pak probíhá dle určitých principů a zákonů, které jsou pravidelné a stálé. Bůh tedy zaručuje účel, směr a smysl přírody. Tím umožněna je také jistota našeho poznání, když můžeme souditi nejen o zjevech minulých a přítomných, ale i o budoucích v přesvědčení, že týž zákon jeví se za týchž okolností vždy týmž způsobem.

Příroda je tak zařízena a utvořena, že nevědomě a nutně slouží účelu. Aristoteles poukazuje na organismus rostlin, u nichž zařízeno je vše účelně a zvláště na instinktivní činnost zvířat,[6]) která je důkazem, že příroda jedná dle účelů. Tak uvádí mnoho příkladů o vlaštovkách, pavoucích, mravencích, jelenech, jeřábech a včelách. Zvířata ta konají účelně podivuhodná díla pouhým instinktem. Není to rodová zkušenost, ale spíše působení zákonitosti přírody, jejímž původcem je zákonodárce, pořadatel, který všemu vytkl cíl činnosti; hned první živočich konal

[1]) De gen. et corr. II, 10. De gen. an. II, 1.
[2]) srv. Eth. Nik. X, 9.
[3]) Fys. II, 8.
[4]) De part. an. I, 1, 641 b 9 n.
[5]) Fys. II, 9, 200 a 16; Eth. Nik. V, 10, 1134 b 25.
[6]) Fys. II, 8, 199 a 20 n. Hist. an. IX, 5; 6, 612 a 3 n.

vytčený mu úkol nevědomě, instinktivně a tak obezřele, že působí dojmem rozumnosti.

A tak je tomu ve všech dílech přírody. Všechno nevědomě a nutně slouží účelu a tím myšlence, která jej vytkla. Účelně jedná také člověk, jenom že svobodně. U něho záleží na vůli. Člověk jediný má představu účelu a účel ten vědomě — neb má rozum — může chtíti, člověk jediný má vůli, může chtíti, co chce, jeho vůle je svobodná.

Instinkt i rozum jsou původu božského, jimi Bůh pohybuje.[1]) Aristoteles praví, že živočichové pohybují se touživostí, která se jeví[2]) 1. vůlí u živočichů, kteří mají rozum, když totiž s touživostí je spojena představa nebo myšlenka účelu,[3]) a 2. instinktem, když není představy účelu. Je tedy hybnou silou u živočichů touživost, která se jeví u nerozumných tvorů jako nevědomá touha, instinkt, který je vždy účelný; u rozumných bytostí je hybnou silou rozum, ale sám o sobě nehýbe, musí přistoupiti touha, která se tu stává vůlí, ví, po čem touží, a má také účel, k němuž se vztahuje. V tom smyslu Aristoteles praví, že, co je předmětem touživosti a rozumu, je původně jedno.[4]) V tom smyslu také vůle je vlastně „uvědoměný instinkt".

S toho stanoviska vidíme, že Bergsonova intuice, kterou definuje jako „uvědoměný instinkt" je vlastně vůle a týče se už jednání, nikoliv poznání, nemůže to býti sám o sobě nástroj poznání.[5]) Bergsonova filosofie však nedává podkladu ani lidskému jednání. Neboť toto je na rozdíl činnosti v ostatní přírodě vědomé, sebevědomě tíhne k cíli, ale podle Bergsona je to vlastně nemožno. Neboť podle něho je vše v ustavičném pohybu, jest jen životní rozpjetí (vital élan), t. j. neurčitý pochod životní, stále se vyvíjející, do nekonečna. Tím ovšem, že stále vyvíjející se skutečnost jde do nekonečna, odstraňuje, řečeno s Aristotelem, všechnu účelnost jak v přírodě, tak v lidském jednání, které vždy směřuje k určitému cíli.

[1]) Met. XI, 7.

[2]) srv. De an. III, 9—10.

[3]) a s tím spojená příjemnost nebo nepříjemnost. De an. III, 7.

[4]) Met. XI, 7, 1072 a 27.

[5]) Neprávem také Schopenhauer mluví o „vůli bezvědomé"; vůle bez vědomé představy není vůlí!

Jako Bůh ve světě je principem jednoty, tak rozum lidský, který má původ v Bohu, je principem jednoty v poznání. Ale poznávaje formy zdokonaluje se jimi pouze, sám jich netvoří. Věci existují i bez lidského rozumu. Pouze ve výtvorech umění lidský duch tvoří — proto vědy, týkající se umění, nazývá Aristoteles poietickými —, kdežto věci či formy přírody, v níž působí rozum Boha, může jen pozorovati, je nalézati a poznávati. Formy předmětenstva a formy v rozumu jsou tytéž, tu ovšem jen potenciálně, dokud se působením forem vnějších předmětů neuskuteční. Korrespondence forem předmětenstva a forem rozumu lidského předpokládá pak bytost, která v obou hybně působí. (O. p.)

Posudky.

Dr. Josef Kratochvil, Meditace věků. Dějinný vývoj filosofického myšlení. Díl čtvrtý. Filosofie nejnovější. Barvič & Novotný. Brno 1932. S. 396, 50 K.

Tímto svazkem dokončil autor své dílo o dějinách filosofie. Svazek jest objemnější než předcházející, protože látka, která se v ní probírá, jest velmi obsáhlá. Dílo začíná důkladným rozborem nauky myslitele, který měl na myšlení minulého století a též i na myšlení dneška neobyčejný vliv, totiž Kantem. Asi na čtyřiceti stranách zabývá se jeho systemem a na konci i jeho odpůrci. Uznává se přesnější formulace některých filosofických problemů, ale podotýká se, že se Kantovi jejich definitivní rozluštění přece jen nepodařilo. Téměř všeobecně tvrdili učenci, kteří nechtěli o scholastice slyšeti, že původce německého kriticismu zničil navždy metafysiku jako vědu, takže každé metafysické tvrzení má ráz čistě hypothetický. A to byla prý hlavní zásluha Kantova. Divná věc, že právě bezprostřední stoupenci Kantovi — Fichte, Schelling a Hegel — se pustili do planých metafysických spekulací a diskreditovali tím filosofii jako málokdo před nimi a po nich.

O hlavních zástupcích filosofie od dob Kantových podává se věrný obraz a líčí se hlavní rysy jejich nauky. Autor nespokojuje se pouhým registrováním těchto nauk, nýbrž podává též vhodnou kritiku, rozlišuje mezi trvale cenným a pomíjejícím. Ze slovanských myslitelů věnuje největší pozornost Solověvu, který na mnohých místech svých spisů píše o křesťanství a církvi katolické tak nadšeně, že by toho snad ani apologeta nedovedl.

Předností díla je, že pojednává též o české filosofii: v období romantickém, o filosofii směru positivistického a o soudobé filosofii české.

Značná pozornost věnuje se novoscholasticismu, o němž i myslitelé směru Kantova mluví s úctou. Praví se o něm, „že spočívá ve svých principech na filosofii Aristotelově a na středověké scholastice, ale ovšem ani tyto principy se nepřijímají snad jako dogmata, nýbrž scholastika snaží se veškeré své nauky odůvodniti a posíliti spolu vymoženostmi novodobého bádání. Ve všech filosofických disciplinách, zvláště v psychologii, kosmologii, ethice, theodicei a filosofii náboženství vyrovnávají se dávné principy s moderními vymoženostmi vědeckými.“ (341, 342.)

Že se nežádá otrocké repristinace veškeré nauky aristotelskotomistické, ukazuje na př. lovaňský myslitel De Wulf ve své „Introduction à la philosophie néoscholastique“, v níž mimo jiné obhajuje samostatnost a nezávislost novoscholastické filosofie naproti theologii. Známý Mercier nazval psychologii „živoucí vědou, která se musí vyvíjeti s biologickými a anthropologickými vědami.“

Geyser, německý novoscholastik, vytkl si v předmluvě své „Psychologie“ úkol, spojiti základní pojmy Aristotelovy s výsledky moderní empirické vědy. Významné jest, že u mnohých myslitelů nejnovější doby pozorujeme zjevný souhlas s realismem Aristotela a Tomáše Aq. I o metafysice soudí se v novější době příznivěji. „Metafysický myšlenkový směr, který dnes pozvolna nabývá převahy v Německu, je zase theistický“, psal nedávno tübingský prof. Konstantin Oesterreich. Volkelt obhajuje theismus v posledním díle „Phänomenologie und Metaphysik der Zeit“. Lotze zakončil své dílo o metafysice slovy: „Bůh to ví lépe.“ Driesch nazývá v díle „Der Mensch und die Welt“ člověka spolubojovníkem božím. Eucken prohlásil, že veškerý životní heroism má svůj kořen v náboženství. Paulsen žádal náboženské vzdělání pro výchovu lidstva. Na sjezdě evangelicko-sociálním r. 1899 měl Paulsen přednášku o změnách ideálu výchovy. Na výtku, že málo zdůraznil náboženský moment, odpověděl: „V posledních letech byli nám různí vychovatelé doporučeni, Schopenhauer, Rembrandt a j. Já bych řekl: Nikoli; může se jen říci: Ježíš jako vychovatel našeho národa a lidstva. Nevěřím, že tento bod bude jednou překonán.“ Odstranění náboženství ze škol nazval Wundt barbarstvím. Z myslitelů novější doby nezastával se nikdo tak houževnatě víry v Boha jako Fr. Brentano, odpadlý kněz, po jehož smrti vydal jeho žák Alfred Kastil obsáhlé jeho dílo „Vom Dasein Gottes“. Kantovi vytýkal Brentano, že nebyl reformatorem ve filosofii, že zavedl do ní methodu zvůle, že v jeho myšlení je celá řada „nejkonfusnějších rozporů“. Zdá se mně však poněkud odvážným výrok, že dílo Brentanovo „Über die Zukunft der Philosophie“ značí kladný poměr ke katolické církvi (270). Nesprávna jest poznámka o Renanovi (185), že byl původně katolickým knězem. Před svěcením na podjáhenství opustil Renan seminář. Před časem v „Hlídce“ o tom psáno, co u Renana a j. znamená přidávaný titul abbé.

Přehledný a při tom přece dosti podrobný spis o dějinách celé filosofie má tedy naše písemnictví z péra katolického učence. Přejeme dílu co největšího rozšíření. Vydáno bylo za podpory ministerstva školství a národní osvěty. *Dr. J. Vrchovecký.*

P. Vilém Doyle T. J. Duchovní studie od Alfreda O'Rahilly, professora na národní universitě irské. Autorisovaný překlad pořídily Anglické panny ve Štěkni u Strakonic, vyd. 1931. S. 419, 30 K.

Doyle (1873—1917) byl syn vyššího irského úředníka, stal se jesuitou, rád by byl do zámořských missií, ale bylo mu souzeno zůstati ve vlasti, kde horlivě a rázně působil v duchovních cvičeních, zvláště mezi zuboženým irským dělnictvem, v probouzení katolického vědomí, až jej světová válka povolala na bojiště, kde ujímav se v největších nebezpečích přečetných vojáků v potřebách duševných i tělesných sám zahynul ranou granátu u Ypern.

Svižně psaný životopis opírá se o zprávy osobní a o zápisky i dopisy Doyleho. Pronikavá činnost zevnější byla u tohoto obdivného

kněze podložena živou věrou, důvěrou i láskou, hlubokou, ale účinnou zbožností, neoblomnou vůlí sloužiti přese vše překážky Bohu i bližnímu. Zvláštním rysem jeho svatosti jest neúprosné, nesmlouvavé sebepřemáhání, které zocelovalo jeho vůli v nezlomnost. Některé z jeho pravidel o sebezáporu jest sice přemrštěné, ale všude prosvítá opravdovost náboženského přesvědčení, ta opravdovost, jíž se nám namnoze nedostává, abychom o sobě i kolem sebe pracovali s úspěchem — v té nám ovšem je D. zářivým vzorem.

Volá-li se u nás po duchovních životopisech, jež by byly blízké nynějšímu životu a tedy praktické, hle, tu jest jeden velmi dobrý, příkladně velmi poučný.

Národohospodářská čítanka. Populární úvod do národního hospodářství. Napsal Antonín Pimper, šéfredaktor „Národních listů". Druhé, rozmnožené a přepracované vydání. Nakl. A. Neubert, Praha 1932. S. 260, 27 K.

Kniha tato velmi dobře vyhovuje skutečné potřebě nejširších kruhů, především pisatelů novin co do části politicko-hospodářské, u nichž namnoze viděti, že sami nerozumějí, o čem píší. V požadavcích nemožností jeví se často bezmezná naivnost, jež u čtenářů ještě nevědomějších působí sice agitačně, ne-li demagogicky, ale jen je plete a vybízejíc k určitým krokům, spolkovým resolucím, peticím atd. vodívá jen k úhozům do vody, jelikož úřady se jimi říditi nemohou a proto takové projevy házejí prostě do koše.

Co tu řečeno o pisatelích novin, platí též o spolkových řečnících, a konečně o čtenářích novin a členech spolků, kteří kdyby se lépe vyznali v tom, co čtou, po př. slyší, sami by novináře a spolkové nebo schůzové řečníky „volali k pořádku" a takto sami přispívali k tomu, aby poučovatelé se sami napřed poučili o tom, o čem chtějí poučovati jiné; ubohá úroveň mnohých novin a schůzí by se v této důležité části pozvedla.

P. spis. rozdělil svoje poučky v částku theoretickou (základní theoretické pojmy národohospodářské) a praktickou, v níž jedná hlavně o peněžnictví. Rozdělení toho snad nebylo potřebí, jelikož i v druhé částce se podává mnoho theorie. Avšak na tom tolik nesejde. Hlavní jest, že poučuje o všech složkách národohospodářských, a že o nich poučuje stručně sice, ale jasně a srozumitelně, na rozdíl od mlhavých a konfusních výkladů, s nimiž se v národohospodářských, domněle znaleckých a vědeckých úvahách velmi často setkáváme. Zevrubnější mohlo snad býti poučení o hospodářských krisích (61); jejich periodičnost se na pohled zdá zřejmou, ale k vysvětlení konečně sotva čím přispívá. U bursovních akcí mohla býti zmíněna (i v ukazateli) t. ř. kontremina, o níž se často čtává; ovšem vysvětliti všecky taje hospodářsko-peněžních bojů není snadno a nebylo konečně ani úkolem tohoto spisu, sestaveného k rychlému poučení lidovému, což se mu celkem dobře zdařilo.

* * *

Ant. Hrůza, Plátěná vrchnost a jiné povídky. Hradec Kr. 1931. S. 144.

Knížka podává tři povídky, jež svým vznikem spadají asi do starší doby autorovy tvorby — před lidový román „Krystaři". Přimykají se více ke sbírce povídek „Bludné touhy" než k prvotině „Ze svahů příkrých": spisovatel nepřekonal tu ještě docela záliby v romantických, skoro exotických námětech, nevyhnul se místy ani svému bývalému hledanému a proto nezáživnému slohu, ale přesto jeví se tu již snaha přiblížiti se skutečnému životu a vytvářeti postavy živých lidí. Nejvýše po této stránce stojí titulní povídka, otištěná před více než 20 lety v brněnském „Obzoru": vytvořil tu postavu tvrdé, uzavřené selky, jež dovede býti tvrdou i k jedinému dítěti a končí pak tragicky jako oběť vlastní pýchy ponížené vyzrazením utajovaného hříchu z mládí. Stejně pochmurně je zladěna také druhá povídka „Ke dnu . . .", u níž se ještě jeví autoru tak příznačná snaha zahalovati prostý děj jakýmsi tajemným ovzduším. Přesto dlužno jen s radostí uvítati, že spisovatel jistě nevšední chce vydávati v knižních souborech i své starší práce uložené dosud namnoze v časopisech a podati tak i širší veřejnosti přehled svého životního díla. *M.*

M. B. Böhnel, Nemravní. Román vyspívajícího mládí. Sfinx Janda, Praha 1931. 3. vydání. S. 251, 15 K.

Román to vlastně není, jenom ukázky z ostudné kroniky nuselské reálky, jejichž pozadím jsou skutečné nebo domnělé pohlavní poklesky několika žáků a různá odezva různých professorů k nim. Nadpis „nemravní" jest ovšem ironický, a v tom jest už jedna vada knihy, které jde — jinak vážně, to budiž uznáno — o otázku dospívání: nerozeznává se tu mezi naturalia non turpia a skutečnou nemravností. Odsuzují se pokusy proti této, ale nevysloví se spasná formule všeléku: jak tedy postupovati u dospívajících hochů. Nevyslovuje se, jelikož jí vůbec není, leda by kdo u dospívajících těch dětí hověl zásadě vyžití, jako v přírodě! To by vypadalo!

Velmi nesympathicky vylíčený, nadmíru krutý professor mathematiky jest mezi osnovateli schůze na pohlavní poučení, na níž přednáší a demonstruje lékařka, tedy zcela podle požadavku poučování odborného. I tento prostředek tu odsouzen jak obecenstvem, tak spisovatelem, jelikož povídal a ukázal příliš mnoho; v odsouzení prosvítá však též odpor, že schůze pořádána stranou konservativní, mravně přísnější, naproti straně liberálnější, zastoupené v professorském sboru jednak frázovitým mluvkou, jednak stoupencem laisser faire, jenž oslovuje studenty slovem: kamarádi! A opět se praví, že naše škola jen učí, po př. trestá, ale nevychovává: čtáváme to napořád, avšak přes to pořád neslyšíme, jak se to má co do výchovu pohlavního díti — nečteme toho ani v našem románě, neboť co se v něm o tom praví, nejsou než nicotné fráze. Jen toto lze

vytknouti, nikoli to, že nic lepšího neví, neboť neví prostě nikdo, podle jakého povšechného pravidla tu postupovati.

Historky o špatných professorech se ovšem rády čtou, zvláště jde-li nad to o věci pohlavní, jako v tomto románě, který také se zdá nadržovati rozšířenému předsudku, že nejlepšími učiteli a vychovateli jsou t. z. miláčci žactva, a na četných místech takořka nenávistně a tuším přepjatě píše o povinnostech školy („. . . cítili se řetězy spjati ke školské kázni jako galejní otroci k lavici“ a pod.).

Přilepený obrázek ukazuje, jak z Ameriky se vrátivší boháč zakládá školskou osadu v přírodě, odpoutanou od vlivů města, pokrokovou prý tím, že bude přístupna dětem všech společenských tříd (teprv teď?) a pod. Jsou to prastaré zkušenosti a — utopie. Školy v přírodních samotách — jak dlouho jsou možny? A odchovanci jejich — jak se vyznají pak v městech, kam je život většinou nutně ještě v mládí zanese? Pro závěr románu ovšem hlavní jest, že onen krasořečný professor z nuselské reálky se stane ředitelem tohoto nového ústavu, ožení se na Staroměstské radnici, jak se výslovně podotýká, a vydá se na svatební cestu studovat (!) cizozemská školská zařízení onoho druhu.

Spiklenci. Bouřlivé léto. Román. Napsal Jan Palovic. Nakl. A. Neubert, Praha 1932. S. 275, 18 K.

Jsme v začátcích velké francouzské revoluce. Na venkovském bohatém hraběcím sídle se ještě hýří, když v Paříži se chystá převrat. Hraběnka, žena ušlechtilá a lidumilná, koná své hostitelské povinnosti, ale sama s dětmi chrání se všech výstředností, ač obletována a i nástrahami obestřena. Nicméně i ona s dětmi stane se obětí revoluční zuřivosti, již rozdmychují i vlastní služebníci. Z vězení jí s nasazením svého života pomůže její ctitel, který již dlouho marně o její přízeň usiloval, a ona při útoku na zámek ovdověvši podá svému zachránci ruku v bezpečném ženevském útočišti.

Románů a povídek z té doby jest až nadbytek; o to se postaralí především Francouzi sami. Ale nevyčerpatelné bohatství tehdejších událostí stále ještě láká následovníky, mající na očích zároveň revoluce novější a nejnovější; hlavní náměty — příčiny revoluce, její oběti buď zachráněné nebo utracené atd. — se celkem opakují. Náš román vypráví plynně a poutavě ukázku z tehdejších příběhů, typickou, ale více soukromou, jen částečně souvislou s dějinami doby. Vypráví mnoho kluzkého, ale celkem způsobem nikoli kluzkým. Jelikož i přes módní demokratismus se rádo čte o aristokratii a jejím romantismu i lžiromantismu, najde i tento román jistě uznalého čtenářstva dosť.

Rozhled

Náboženský.

Z missií.

Rozmach missijní činnosti a jejích výsledků mohl by býti ukázán jen celkovou statistikou, na niž tu není místa, jež by však názorně ukázala nepoměr prostředků a výsledků. Dějepis nás učí, že sdružení missijní činnosti s politikou těch kterých států, ačkoli nebylo pro onu bezvýsledné, nevzneslo hlubších a trvalých úspěchů v životě domorodců, tedy ovoce, o které jest nade vše státi. Novější methody, náboženství Kristovu přiměřenější, ukazaly se účinnějšími. Věřící čerpá odtud posilu své důvěry nejen v Prozřetelnost, ale i v niternou moc božské nauky, která vítězně sama sebou si podmaňuje nesmrtelné duše.

Jest ovšem značný rozdíl mezi missiemi u národů bez kultury a civilisace, t. ř. divochů, a u národů se starou kulturou, starší, než je křesťanská. V obojí ona politická stránka měla svůj kladný význam, již na př. v ochraně věrozvěstů co do osobní bezpečnosti. Bylo by nevděkem to zneuznávati. Bylyť i v tom cesty Prozřetelnosti. Že však bývalo, a je dosud, při tom mnoho nebezpečí pro dobrou věc samu, nesmí se rovněž přezírati; stačíť poukázati na politické i osobní znásilňování těch, již měli býti získáváni, na špatný, pohoršlivý příklad oněch státních ochránců atd., o jakých už Písmo praví, že pro ně jméno Páně bývá tupeno mezi národy.

K dalekému východu obracejí se nyní zraky světa pro tamní politicko-válečné zápletky, jež možná připravují obrat nedozírného významu i po stránce kulturní a náboženské. Čína na př., veleříše — smíme-li tu ještě mluviti o jedné říši, od převratu v republiku octla se ve vleku bolševictví, tak cizího jejímu duchu. Zákonodárce této republiky Sun Yat-sen, byl spřátelen s moskevskými náčelníky bolševictví a v jejich duchu jednal a jednati dával, přese vši svobodomyslnost. Čínská mládež se vzdělávala v Moskvě, která dodělala, co u jiných bylo začato studiemi na západě. S vyššího hlediska není nezajímavo, že jiná východní velmoc, ač politicky Číně zatím nepřátelská, v sebeobraně staví se tomu proudu na odpor a mimoděk přispívá nynější čínské vládě proti němu.

V obojí této říši missie katolické zdárně pokračují a budí zájem obyvatelstva vzdělaného i nevzdělaného.

Nastává otázka, jak se ku katolictví chovají vyznavači a obhájci náboženství domácího, a jak se utváří poměr obojího. Nesporno jest, že vlivem katolictví jednak mizí nejhrubší domácí pověry a zvyky, jednak že kladně se v budhismu a ostatních tamějších naukách vyhledává a vytyčuje, co by je povznášelo na náboženství. Jsou to především myšlenky obracející od naturalismu a pantheismu k transcendenci theismu, ba monotheismu. Praví-li na př. Rigveda: „Věčné

jest jedno, ale má mnoho jmen“, katolictví těmto a podobným myšlenkám zjednává důraz a jasno; indický „svaz Brahmy“, přesně již monotheistický, snad bude míti četné následovníky v sousedství.

Podle názorů na božství mění se ponenáhlu též názory na život lidský ve světě. Mizí pessimismus na př. s nirvánou, záporem života, mizí snižující třídění lidí, nevážnost k ženě a dětem, neplodná snášelivost, jež tak často vyvyšována nad křesťanskou lásku k bližnímu, postupuje k dobročinnosti, duchovní (vyučování) i tělesné atd.

U domorodých vzdělanců mnohá křesťanská myšlenka ovšem neproniká jako křesťanská, náboženská, nýbrž jako humanita, poznaná z pramenů mimo-, ba protináboženských. Ale nevadí, na etiketě, na známce: made in ... tu nezáleží. Duch boží vane, kde, kudy a jak chce, aniž můžeme stopovati jeho cest, tím méně mu jich předpisovati. Nevadí na př., že mladé Turecko čerpajíc i z kalných pramenů západních proti dosavadnímu názoru islamskému přisuzuje také ženě duši a tedy lidskou rovnoprávnost, — jako znalci myšlenkových dějin nevadí, ač bolí, že západní věda plivá — sit venia verbo — po klukovsku do studně, z níž pila a stále pije, do studně „vody živé“.

Zachovají se ony východní filosoficko-náboženské soustavy ke křesťanství, podle něhož se omlazují a zušlechťují, také tak jako tato věda? Vstoupí i ony u domorodců v soutěž se snahami křesťanskými? Zatím namnoze asi ano! Majíť před těmito velký náskok především v nationalismu, že jsou to, z části skutečně, z části domněle, soustavy domorodé, národní, zvláště pokud budou hověti domácím lidským předsudkům a třebas i neplechám, tak jako západní věda namnoze jen proto je tak vážena, že a pokud hoví naturalismu i nižší ráže. Křesťanské národy pak dosud, ač už bylo času dosť, mimokřesťanským nedávají tuze vábného příkladu všelidské, anationální snášelivosti, neřkuli bratrství!

Druhá věc jest, že východ i jih osvojuje si především zevnější vymoženosti naší civilisace, techniky atd., čímž se rozdíly na pohled vyrovnávají, a nitro jednak zanedbává, jednak povážlivě vysouvá, jak se křesťanům vůbec vyčítá na př. z hinduismu; arciť zapůsobí na křesťany k ř e č e m toho druhu příliš důvěřivé docela jinak ukázkový zjev na př. takového pohrdače mahatma Gandhi, octne-li se nablízku. Avšak nebezpečí, že mimokřesťané takto nenabudou toho, co jim vlastně křesťanství dáti chce, ducha Kristova, jest asi nesporné.

Pravděpodobno jest, že křesťanství v oněch soustavách zastoupí „živel rozkladný“. Tyto dny opakujeme si Spasitelova i apoštolská slova o duchovním kvasu a kvašení. I v dějinách Evropy nastal takový rozklad, jakmile se křesťanství začalo uplatňovati v životě antickém a pak germánském. Jen v půdě takto zkypřené mohlo se ujmouti čerstvé, životaschopné símě. Doba byla zralá k rozkladu, hniloba byla příliš pokročila, synkretismus nauky byl stejně nemožný jako kompromis života; kdo toho neuznává, nezná buď jednoho nebo druhého ze soupeřících živlů, nebo žádného.

Postupem na východ křesťanství splácí, čeho se mu z východu dostalo. Postup jest velmi pomalý, ale nadějný.

*

Japonsko

brání se proti agitaci ruských bezbožců, již nabývají půdy jednak v proletariátě, jednak mezi učitelstvem, žactvem a úřednictvem; nedávno objevená liga s časopisem „Hanshukyo“ (= boj všemu náboženství) měla mezi členy i přes 100 bonzů různých budhických sekt.

Jak známo, není ani budhismus ani šintoismus vlastně náboženstvím — onen spíše filosoficko-fantastickou spekulací, tento uctíváním předků, a i praktické Japonsko touží po náboženství. Katolické missie pracují tam úspěšně. V Tokiu dávané exercicie na začátku školního půlletí navštěvovaly pilně nynější i bývalé žačky — většinou ještě nekatoličky, a biblické hodiny taktéž; Bible si totiž počínají všímati i spisovatelé mimokřesťanští. Když žačky jedné školy chtěly dávati Mozartovo Requiem, byl požádán missionář, aby jim slova vysvětlil.

*

Prvý koncil na Korei

se konal v Seoul 11—26 září m. r. o 100. výročí tamní církve. Předsedal ap. deleg. pro Japonsko a Korei arcib. Mooney; biskupy provázeli po třech jejich kněží, již také se zúčastnili porad.

Státní úřady pozdravily sněmovníky, děkujíce jim za vykonanou práci, a gen. guvernér podal při recepci té apošt. delegátu — volnou jízdenku 2. třídy na všechny dráhy poloostrova, dar jistě nejen čestný, ale i velmi praktický.

*

Jugoslavie.

Pravoslaví zavádí cosi podobného jako jest katolická akce. Bratrstva vedená „bogomoljci“, většinou laiky, působí tak mezi obyvatelstvem, zvláště mezi studentstvem.

Náboženství ve škole mají víc než dosud vyučovati duchovní; potíže působí však otázka odměny.

Diktatorská vláda ovšem podporuje pravoslaví i ve školství, „vyvlastňujíc“ katolíkům školní budovy i učitelské byty. Pravoslavní učitelé se posílají do katolických osad, a katoličtí do Starého Srbska mezi obyvatelstvo pravoslavné, aby byli neškodní. Ve sněmovně má 7½ milionu pravoslavných 207 poslanců, 5½ milionu katolíků 85, z nichž někteří pro katolictví mnoho neznamenají. Ani školské učebnice nejsou ke katolíkům nestranné. Biskupové odpírají, jak mohou, ale jim se zabavují i pastýřské listy. Konkordát jest pořád ještě na cestě, od r. 1925. —

Katolická kathedrála v Bělehradě má býti na pozemku 5000 m velkém, darovaném obcí, na místě velmi vhodném, 65 m dlouhá,

33 široká, 45 vysoká, korunovaná 10 m vysokým křížem. Zasvěcena má býti sv. Janu Kapistranu z řádu františkánského; z 12 pobočních oltářů jeden zasvěcen sv. Cyrillu a Methoději, patronům arcidiecese. Sbírky na stavbu však dosud nevynesly dostatečné jistiny.

*

Italie

má podle posledního (7.) sčítání 41,220.424 obyvatel. Z nich jest 41,060.963 katolíků, 47.885 židů, 5896 pravoslavných, 814 moslimů, 2326 různých jiných vyznání, 82.569 protestantů — 2‰, kdežto r. 1911 jich bylo 3·6‰.

Zevně jest živel a život katolický bezpečný, zvláště když odklizeny neshody mezi actio catholica, jež jest myšlena zcela nepoliticky, pokud to ve veřejné činnosti vůbec možno, a nároky fašismu. Vniterní život katolický nesnadno z daleka oceňovati — že slavnosti a vůbec okázalosti, o nichž tolik čteme, ho ještě nedělají, rozumí se samo sebou. Fašismus nacionalněpoliticky založený není v duchu katolickém vůbec, a na území slovanském i německém přinese ještě mnohé rozpory u katolíků svým bezohledným povlašťováním. Náš „pokrok“ teď umí se dovolávati církevní spravedlivosti v kostele, po př. ve škole, pozapomínaje na s v ů j pojem suvereního, t. j. všemocného státu, a žádaje po církvi jinde, čeho by jí zde u nás nedovolil neb aspoň neodpustil. Čekati dnes od fašismu, aby Slovincům neb Chorvatům neb Němcům dovolil dáti slovinské atd. biskupy a kněze, jest naprosto marné. Podaří-li se do duchovní správy najíti neb vychovati jen lidi podle fašismu a pokroku nevlastenecké, t. j. ke každé národnosti nestranné a spravedlivé, bude to velký kus práce. A přece ještě práce bezvýsledné, jelikož jim vláda prostě zakáže slovinsky atd. vyučovati. Takto bude svět svědkem, že Řím, který právě tolik usiluje o domorodé kněžstvo v krajích missijních, doma v nedalekém sousedství svou zdravou zásadou, danou lidskostí a zájmem náboženství, neprorazí.

*

Jižní Afrika

má 83.000 evropských a přes 100.000 domorodých katolíků v samé Unii; mimo ni (Basuto, Rhodesie, Swazi) roztroušeny žijí desetitisíce obojích.

*

Pravoslaví v Polsku

jest od 6 let autokefalní s varšavským metropolitou a synodem v čele. Diecesí jest 5: Varšava, Volyň, Vilna, Grodno a Podlachije; nyní jest arcibiskup varšavský také biskupem volyňským. Duchovních jest přes 1500, farností 1435, mužských klášterů 11, ženských 6. věřících se čítá 3—4 miliony.

Jde o bývalé území ruské. Jeho vláda je r. 1839 a 1874 (Podlachii a Cholmsko) prostě zařadila mezi pravoslavné, ač do té doby se celkem hlásilo k Římu.

Nejistota hranic po válce a zmatky tehdejší vůbec zavinily, že Poláci teprve r. 1923 se vzchopili k unijní práci, která se jim dosud jak vládou, tak nacionalistickým tiskem ztěžuje. Směrnice z Říma nařizují, aby se hledělo na jednotu víry a uznání katolické nejvyšší hlavy (s modlitbami za ni a za příslušného katolického biskupa), obřady však aby přechozím byly ponechány beze změny. Zvláštní hierarchie pro tamní unity jako je v Haliči, se nezřizuje. Z řeholníků působí tu basiliani, redemptoristé a jesuité (noviciát v Albertyně).

V novinách častěji se objevují zprávy, že přestoupili popi i celé osady, a jiné, že některý z těchto popů neb některá z těch osad zas odpadla. Staly se takové případy na př. když ten onen pop doufal v lepší zaopatření v unii nebo když některá osada měla nějaké mrzutosti s pravoslavnými úřady. Proto zdůrazněno z Říma, aby přestupy bedlivěji se zkoumaly, zvláště přestupy popův od samého papežského delegáta.

*

Konnersreuth.

Nového, spolehlivého nelze sděliti nic, úřední šetření trvá. Co se vypráví v novinách a na schůzích, není správno vydávati za zjištěné. Theol. prof. Wunderle a Mager ohražují se veřejně proti spisu F. Gerlicha, který prý Konnersreuthem přiveden k přestupu z protestantismu, a dodávají: „Dotazy G-ovy a faráře Naber a k Spasiteli [který prý mluví skrze Teresii] znamenají jednání, které nejen vylučuje veškeru vědu, ale příčí se také církevním způsobům. I s náboženského stanoviska nutno rozhodně odmítnouti, aby se T. Neumannové používalo přímo jako Kristova orakula k přezkoušení vědeckých zkoumání.“ Věc se jaksi nepříjemně zamotává, a authentických vyjádření není. Co na př. mysliti o tom, když teprv nedávno se psalo, že se má zjistiti, zdali T. skutečně ničeho nepožívá? Vždyť se to pokládalo již dlouho za zjištěno, tak že nynější pochybnost by vlastně znamenala výtku (vědomého nebo chorobného) podvodu!

S theologického hlediska nutno ještě podotknouti, aby se na ty úkazy nepřipínalo tolik apologických nadějí. Budou-li uznány za nadpřirozené, zbude vždycky ještě dosť lidí nedůvěřivých, a účinek nebude ten, jaký se očekává. Vždyť v Palestině stalo se tolik zázraků, a kolik svědkům pomohly? V Lourdech prý se děje tolik zázraků, a kolika Francouzům pomáhají?

Vědecký a umělecký.

Pontifex.

Kdo zná latinsky, ten bez rozpaků si to slovo odvodí z pons (most) a facere (dělati). Tedy pontifex = stavitel mostů, mostař.

A přece je to odvození nesprávné. Nesprávnost je tu ne tak v etymologii jako ve významu slova, jenž nikdy a nijak nesouvisel s mostařstvím, nýbrž od začátku, co výraz ten známe, znamená vykonavatele posvátné služby.

Etymologicky není slovo to dosud s jistotou objasněno. Zdá se odvozeno z umbrického puntis, které naznačuje cosi posvátného. Hned od začátku známých římských dějin setkáváme se s družinou pontifiků v kněžských kollegiích Říma, v nichž snad zastupovali živel sabinský; po nějaké souvislosti s mosty není stopy.

R. 1189 povolil Klemens III francouzské bratrstvo „Fratres pontifices", jež se (bezplatně) věnovalo lidumilné práci mostařské, stavějíc silnice, mosty, převozy atd. a jehož činnost a podpora odměňována i odpustky. Zbohatši z četných zbožných odkazů klesalo, až je Pius II zrušil. Ti tedy navázali na obvyklé odvozování slova pontifex, jehož původu jinak neznali.

Jak název pontifex maximus přešel na (římské) císaře (do r. kolem 375 po K.) a na papeže, to náleží jinam.

*

Obuv ve SZ jako symbol.

Příslušná místa jsou: 2 Sam 15, 30; Ezech 24, 17. 23; Ex 12, 11; Dt 25, 9; Ruth 4, 4; Ex 3, 5; Jos 5, 15. V národopisném časopise „Erdball" (1932, s. 67) snaží se Ida Posen ukázati, že název obuvi naal, jenž původně značí závěr, upoutání a pod., obnáší také symbolický význam některých úkonů v občanském i náboženském životě starozákonním. Prý když David odchází z města na poušť, aby tam čekal konec odboje synova, a jen u něho, nikoliv u jeho průvodců se zvlášť poznamenává, že šel bos, značí to, že přerušuje všechno spojení se synem; tedy nejen smutek, v němž byli i průvodci. Naopak když u Ezechiele se žádá, by v zármutku nechali obuv na nohách, je tím naznačeno, jak se výslovně praví, aby „lkali každý se svým bratrem".

K požívání prvé oběti paschální káže se míti obuv na nohách na známku společenství, nikoli na ochranu před horkem; u židů oasy Mzab, kteří si zachovali některé starší obyčeje, děvče před sňatkem nesmí, ač je tam také horko, nositi obuvi, nýbrž až po sňatku — znak upoutání.

Bezdětná vdova zouvá bratru svého nebožtíka, nechce-li s ní vejíti v sňatek (t. z. levirátní), obuv. Dnes je pro tento obřad zaveden

zvláštní střevíc „chaliza“. Vůči Ruth zouvá se příbuzný sám, vzdávaje se takto svého práva i povinnosti.

Na dvou posledních místech zmíněné a až dosud v islamských mešitách žádané odkládání obuvi značí rovněž odloučení ode všeho, co jest mimo posvátné místo. Kdyby prý tu šlo o ozdobu neb ochranu nohou, byl by spíše na místě opak toho příkazu.

*

Archivum historicum Societatis Jesu začalo letos, zatím půlletně, vycházeti v Římě; redaktorem jest P. Leturia, příspěvky (články a listiny) v latině nebo v jiném ze světových jazyků, výpisky z archivů ovšem v originále. Ročně předplácí se 30 lir, sešit je za 18 l. Adresa: Sign. Dirett. AHSI Borgo S. Spirito 5 Roma 113.

Nelze nežli s radostí uvítati tento sborník, jenž má zevrubněji seznamovati s dějinami Tov. J., ježto jsou z velké části dějinami církve i států v posledních 3 stoletích. Spolupracovníky jsou nejen jesuité, nýbrž i jiní učenci. Jesuité mají sice již nyní znamenité dějepisce mezi sebou, ale poměrně tomuto předůležitému odvětví vědy přece nevěnovali tolik pracovníků, jak bylo záhodno a potřebno. Proto tím lépe, že se k tomuto časopisu odhodlali.

*

nn. — Z počátku husitství na Moravě.

V ČMM r. 49 podává prof. Odložilík pozoruhodnou studii o dosud málo známé části mor. dějin církevních. P. spis. použil k ní jednak rkpu Cerroniho sbírky mor. archivu zemského, jednak traktátův otištěných Pezem, ale dosud vědecky nevyužitých. K některým výsledkům studie však třeba opravné poznámky.

Postulaci Jana Železného za biskupa prohlašuje za naříkatelnou, ačkoli se stala většinou kapitoly olomoucké a postulace byla později podepřena jmenováním Jana administrátorem, což učinila Sv. stolice. Proti tomu nebylo žádného odporu již z důvodů historických, neboť O. jistě ví, že Sv. stolec dosadil Olomouci (bez kanonické volby kapitolou olomouckou provedené) nové biskupy, když běželo o to, „aby zamezila (církev) světský vliv na rozhodnutí kapitul a aby v čelo církevní správy postaveni byli mužové, kteří by dovedli uhájiti úspěchů boje Ondřejova.“ (Krofta, Kurie a církevní správa zemí českých, IV. kap. Otisk str. 2.) Tak tomu bylo i po smrti biskupa olomouckého Václava Králíka. V době vznikajícího husitství bylo jistě potřebí postaviti v čelo mor. církve muže církvi neochvějně věrného, k čemuž se nehodil Aleš ve všem oddaný novotářskému královskému dvoru. Protežoval-li ho Václav IV, bylo to samo sebou doporučení velmi špatné, a proto bylo jeho potvrzení předem vyloučeno. Kurie, resp. koncil tedy užil svého dřívějšího práva a jme-

noval Jana Žel. administrátorem biskupství olomouckého, aby mu dal muže, jakého tehdy bylo vskutku třeba.

O. hojně cituje Bretholzovu fundamentální studii „Die Übergabe Mährens“ uveřejněnou v AOG, sv. 80. Nápadno jest, že necituje passus ze stížnosti kapitoly na Alše podané koncem r. 1416. V ní se praví, že Alše uvedli do olom. kathedrály právě vůdcové husitské strany moravské, že v přítomnosti Alšově se sloužila t. z. viklefská mše, podávalo se pod obojí, a když katolický magistrát schytal tyto přívržence kalicha i s oním knězem a postavil je Alšovi k potrestání, tedy on nic neučinil ani jim ani tomu knězi. Zde se tedy Aleš jeví jako zřejmý ochránce husitství. A za takových okolností měla býti jeho volba potvrzena Sv. stolcem, resp. koncilem? Vynechání tohoto důležitého místa je tím podezřelejší, považíme-li, že O. naproti tomu cituje závazek Alšův daný Vechtovi, kterým se zavazuje Aleš potírati šíření bludů Husových a Viklefových a bojovati proti husitskému kněžstvu. Proč O. neuvedl doklad, jak to Aleš prováděl v praxi?

Divně také O. předvádí polemiku dolanského faráře, M. Pavla z Prahy, s husitskými kněžími v Ratajích. Pavel zašel k nim a polemisoval s nimi. Vida marnost vší námahy, odebral se do Kroměříže, kde je obvinil z kacířství. O. uvádí výrok obou kněží, jímž vyslovili ochotu dostaviti se k biskupu Alšovi, aby hájili — pravdu. Jak jim Pavel z Prahy „ukřivdil“, jest viděti nejlépe z toho, že podle O. „se postavili mužně na obranu ... Husa a Wiclifa“ a ve svém traktátě netoliko hájili bludné učení o církvi, nýbrž dokonce i sprostě napadali církevní vrchnost, píšíce o souložních shromážděních v Olomouci, lhářích a nadutcích v Římě, smilnících a Sodomitech v Brně a travičích a žráčích v Kroměříži. Tedy vyložené zastávání bludařů církví odsouzených a neslýchané tupení duch. představených mělo dokazovati katolickou pravověrnost kněží z Rataj!

Rovněž stojí za povšimnutí O—vo měřítko pro katolíky a pro husity. Na str. 55 předvádí M. Pavla z Prahy jako profesora pražské university, jenž později s několika jinými byl poctěn pozváním císařovým, aby v Budíně vybudoval universitu. Tyto věci jistě sdostatek svědčí o vynikajících vlastnostech Pavlových. Jaké tedy překvapení jest, když na str. 67 se čtenář dovídá, že právě v tak fundamentální věci, jako jest pojem církve „Pavel nemohl dokázati svých názorů ani z Písma ani ze sv. Otců“, a to dvěma venkovským kněžím v Ratajích! Kdo pozorně čte uvedené místo O—vy práce, vidí, že věc měla své pozadí. Pavel chtěl z Rataj vyváznouti se zdravou kožní a chtěl disputovati na bezpečnějším místě, než byla fara v Ratajích. Způsob, jímž Pavel vyváznul, nazývá O. „záludným jednáním“ (68). Když ale si v Ratajích vymohli oni kněží na M. Pavlovi prohlášení za pravověrné a potom se otevřeně postavili proti Pavlovi na obranu Viklefa a Husa a při tom ještě neslýchaně potupili církevní vrchnost, to není O—vi záludností?

*

m. — Kdo budoval a kdo poškozoval uměleckou Prahu.

Pokrokový pražský týdeník „Čin“ (1932, č. 27) přináší podrobný obsah přednášky známého historika umění Zd. Wirtha o vývoji města Prahy hlavně po stránce architektonické a umělecké. Praha dle něho vyrostla ve slavné dílo vlivy přirozenými i uměleckými, jejichž vývoj byl určován jejími dějinami. Od konce 9. stol. mísí se tu kultura slovanská a byzantsko-orientální se západořímským křesťanstvím. Vedle hradu a tržišť vynikají tu četné kostely a kláštery. Gothika století 14. dává jim nový ráz — škoda, že si můžeme jen ve fantasii představiti skvělý obraz Prahy Karla IV. Do výstavby Prahy zasáhl ničivě odboj husitský, který znamená pro rozvoj města těžkou ránu. Stavba budov zaražena, mnoho staveb pobořeno, Malá Strana proměněna ve spoušť, Strahov, Zderaz, Vyšehrad zničeny.

Nově vybudovala uměleckou Prahu renaissance zvláště v době obnoveného katolicismu. Tehdy renaissanční přestavba, zpočátku jen ojedinělá, zasáhla celé město. Barok v letech 1630—1780 vyznačoval se rozvojem technické a umělecké práce: vytváří nové pojetí stavebního celku, vytyčuje mu několik nových dominant, buduje nově kostely a kláštery, řeší nově náměstí a vedení ulic a tak mění podstatně ráz města. Ranní barok znamená architektonickou monumentalitu.

Toto umělecké obrození Prahy přetrhl násilně josefinský racionalism, jenž rušil kláštery a nechal pustnout staré kostely. V 19. stol. pak roste theoretičnost, upadá stavba měst jako uměleckých výtvorů, a místo toho nastupuje zájem technický, hygienický a civilisační. Kvapná přestavba Prahy ve stol. 20. a hlavně po převratu jest jen kvantitativní, ale nemá zvláštní kvality. Moderní vývoj podlehl kompromisu a zlozvykům doby více než kterákoli z předešlých dob. Místo zákonné výstavby vidíme laické řešení, vedené většinou spekulací.

Tak musil odborník znovu potvrditi i tak zv. pokrokovým kruhům, co jest ostatně již dávno známo: Prahu umělecky vybudovaly doby rozkvětu katolicismu, poškodily ji husitismus, josefinismus i moderní spekulace. Přesto ovšem bude se třebas v témže časopisu psáti dále o době „temna“.

*

m. — Staročeská literatura a nová literární historie česká.

Prof. Miloš Weingart v „Časopise pro moderní filologii“ (1932, č. 2) právem poukazuje na skutečnost, že z osnov čs jazyka na středních školách byla téměř úplně vyloučena staročeská literatura. Pokládá to za důsledek jejího křiklavě nespravedlivého odsouzení Jar. Vlčkem, který ve svých Dějinách české literatury napsal: „Romantické básnictví staročeské se vzorům svým nerovná. Veškera naše duchovní i světská poesie věku XIII. a XIV. má pro dnešního čtenáře ne-

odborníka význam jen historický.“ Tento názor Vlčkův je dnes již zpopularisován a projevuje se obecným podceňováním staročeské literatury. A přece jest — podle Weingarta — úplně nesprávný. Dnes již známe staročeskou vzdělanost docela jinak než ji znali naši předchůdcové a můžeme býti na ni právem hrdi. A zvláště „staročeská poesie není tak chudá a estheticky slabá, jak se myslilo dříve a jak myslí ještě ti, kdo hájí Rukopisy. Vyniká mistrovskou formou a podivuhodně vyškoleným jazykem. Žádný jiný slovanský národ nemá ze století XI. až XIV. stejně bohatou a krásnou poesii . . . To všecko je dosud málo známo; pravé staročeské památky jsou ovšem svým středověkým duchem i jazykem mnohem tíže přístupny nežli skladby podvržené. Proto také se nedivíme tomu, že se česká poesie a umění vůbec dosud pravými památkami inspirovaly poměrně méně . . . Staročeská literatura bývala a bývá dosud jen předmětem filologických popisů a rozborů, ale nedostalo se jí dosud rovnocenného zobrazení, jehož předpoklady by ovšem musily býti jemná a složitá kulturní vnímavost, rozhled po středověkých literatutách a po dějinách středověkého umění a hudby a především oddané vcítění se v ducha středověké křesťanské kultury. Toho všeho se dosud staročeské literatuře nedostalo.“

A nedostane se jí toho ovšem tak dlouho, dokud budou na školách papouškovány fráse o temném středověku a dokud se bude žákům vtloukati názor, že česká literatura začíná se teprve Husem.

*

m. — Vít. Nezval je dnes démodé.

Tak píše o básníku, jenž byl do nedávna prohlašován za vůdce mladé básnické generace české, kritik A. M. Píša v „Lit. nov.“ (č. 3), redigovaných „levicovými“ literáty Jos. Horou, Ad. Hoffmeisterem a E. Vachkem. Píša, posuzuje novou Nezvalovu sbírku „Tyranie nebo láska“, nalézá tu „nejpustší artistické odrhovačky, nad pomyšlení plytké a nevkusné, nastavované z nejnahodilejších nápadů, ze slov, jež zrovna slina na jazyk přinese, z rýmu a asonancí, které mohly vzniknouti někde při společenské hře; tyto verše, chvílemi vydekorované banální exotikou a pitoreskností, neprozrazují ani minimum zážitkové intensity a umělecké kontroly. To, co kdys mělo snad u Nezvala půvab lyrického rozmaru a umělecké roztržitosti, proměnilo se nyní v samolibě exhibicionistickou manýru. Nicméně bylo by optickým klamem souditi, že tato lyrika, která svým vznikem, rázem i oblibou představuje se jako produkt zhola úpadkový, vyskytuje se u Nezvala teprve ode dneška. Dříve ovšem leckterý z těch, kdož se dnes opožděně rozhořčují, spatřoval v tomto lyrickém šišlání genialitu zázračného dítěte.“

Kritik poukazuje také, jak Nezval v této sbírce předvádí opět jednu ze svých proměn: z epikurejského anarchisty usiluje se proměnit v uvědomělého a bojovného sociálního revolucionáře, vykládá

a aplikuje si zvulgarisovanou abecedu marxistického komunismu prudkými výpady proti soukromému vlastnictví, které dnes dělá z lásky „všeobecné neštěstí“, zaviňuje tyranský ráz manželství a rodiny; proti soukromému životu, sobecky uzavřenému, který prý je důsledkem principu soukromého vlastnictví a životní formou pokrytectví; jeho literární formou je Nezvalovi symbolismus, jejž nyní dává rovněž do klatby, vzývaje sociální revoluci, aby rozmetala celou dnešní soustavu životních lží. Ale touž rukou, která píše zuřivě retorické, tendenční obžaloby a výzvy sociálně-revoluční, zároveň poličkuje Nezval bezděky svou druhou tvář: artistního hračkáře. V tom, kterak zároveň chce sloužit jak měšťácké nudě, tak proletářské revolučnosti, je „takový stupeň básnické bezcharakternosti a frivolity, jakého snad není u nás příkladu“.

Pro ty z našeho tábora, kteří ještě nedávno byli nadšeni Nezvalem pro jeho občasné zakoketování s katolicismem nebo proto, že z osobní známosti otiskl nějaké verše ve „Tvaru“, mohou býti poučením — když jim nestačily jeho dva hloupé pornografické romány — ony básně z poslední sbírky, v nichž stejně jako proti soukromému vlastnictví a kapitalismu s naivní hřímavostí protestuje proti „náboženské pověře, od dětství mrzačící člověka hrůzou ze smrti a pekla“. I po této stránce je tedy Nezval opravdu „démodé“.

*

rš. — Potopa v podání různých národů.

Kniha Wolleyova, Ur a potopa, v níž se praví, že archeologicky byla potopa biblická dokázána, vzbudila znova zájem o problém biblické potopy. Někteří odborníci souhlasili s názorem Wolleyovým, ale jiní se proti němu stavěli odmítavě aneb hodně zdrželivě. Univ. docent vídeňský Dr. Walk dokonce upírá archeologii možnost rozřešiti tento problém spokojivě (Anthropos 1931, str. 297 n) a praví, že poslední slovo zde promluví pravděpodobně náboženské dějiny. Měl také v květnu 1931 ve vídeňské Leogesellschaft přednášku o tradicích o potopě mezi různými národy, kterou uveřejnil i v ročence této společnosti za r. 1931, str. 60—81.

Před několika roky byly zprávy o zkazkách o potopě mezi národy ještě málo známy, zvláště vnitřní, severní a východní Asie a celá Afrika byly téměř bez nich. Ale výzkumy a hledání posledních let vyplnilo mnohou mezeru, takže dnes se může klidně říci, že mythy o potopě jsou rozšířeny po celém světě, zde více, onde méně; největšího rozšíření nalézají tyto mythy v Sev. Americe!

Jest rozlišovati dvě skupiny výkladů těchto mythů. První skupina hledá jejich původ ve skutečných událostech, jiná vidí v nich mythy solární nebo lunární. První skupina zase se dělí na dva směry. Jeden praví, že potopa byla událostí místně ohraničenou, jiný, že byla zjevem universálním. Jest nyní otázka: Jedná se v těchto mythech o skutečnou událost, či jsou to mythy astralní? Jsou mythy, které

mají ráz mythů astrálních, ale je také celá řada mythů neastrálních. A právě mythům nejstarších národů, kteří se počítají k prakulturním, chybí úplně astrální zabarvení. Ukazuje to autor na mythech Andamanesů, kmene Potawatomi ze Sev. Ameriky, kmene Kato z centr. Kalifornie, kmene Wiyot, Pomovše ze Sev. Ameriky, kmene Yamana z Ohnivé země, a kmene Kurnai z jihovýchod. Australie. Všechny mythy těchto primitivních národů nemají ani stopy po astrální stavbě, a pak mají společnou monotheistickou základnu a ethické motivování. Tedy v nejstarších dobách lidské kultury vyskytují se mythy o potopě se základnou monotheistickou a s ethickým odůvodněním, totiž že potopa přišla pro nějakou vinu člověkovu.

Z tohoto poznáváme, že zpráva o biblické potopě musí býti starší než kultura sumersko-babylonská; zpráva o potopě u těchto národů nezná žádné morálky. Patří tedy biblická potopa, poněvadž je založena monotheisticky a ethicky, k prasemitské tradici, která se připíná k nejstarší kultuře lidstva. Biblická zpráva o potopě nás tedy nevede do Babylonu, nýbrž do prakultury lidstva, s níž má společnu právě onu monotheistickou a ethickou základnu. Z toho lze již také vyčísti odpověď na otázku, zda Bible v této věci je závislá na Babelu. Dle výzkumů srovnávací náboženské vědy nelze pokládati zprávu o potopě, jak ji zachovaly sumerskobabylonské texty, za původní. Původní formu tohoto mythu ve svých charakteristických rysech nám zachovaly právě zprávy nejprimitivnějších kmenů. A jim úplně blízko je zpráva biblická. Tedy Bible nečerpala z babylonské tradice. Ale nelze jistiti ani opak. Sumersko-babylonská zpráva je také zachovaná původní událost ovšem ve svém pozdějším polytheistickém zabarvení, kdežto zpráva Bible je zachována v původním znění. Tím má svou vniterní převahu nad zprávou sumersko-babylonskou. Ovšem podobnosti jsou tu a právě ty nadhazují otázku: Nejsou tyto podobnosti částečně tím vysvětlitelny, že zátopa v dolním Eufratu oběma zprávám propůjčila kolorit? Lze připusiti, že historicky určitelná zátopa měla pro tradici potopy u Babyloňanů a Israelitů podružný význam, že totiž vyzdobila epicky pratradici o potopě, kterou lidstvo zažilo mnohem dříve ve své pravlasti. A kde byla tato pravlast? Z okolnosti, že tradice o potopě ve svých charakteristických známkách — v monotheistickém a ethickém základě — se nalézá u pranároda jihovýchodní Asie, lze právem souditi, že katastrofa stihla pralidstvo v jižní nebo jihovýchodní Asii. Pro to svědčí ještě celá řada jiných ethnologických náznaků. Z tohoto kraje odneslo si lidstvo vzpomínku na potopu do svých sídel po celé zeměkouli. Událost sama, kterou archeologicky objevil Wolley, stala se toliko jednou, a to v pravlasti lidstva a jest nejvěrněji zaznamenána v Bibli. Tolik přispěla ethnologie a na ní založená srovnávaci věda náboženská k osvětlení problému potopy.

*

hd. — Alfred Wegener o posouvání pevnin.

Podle theorie Laplace-ovy, v níž vykládal, jak povstal náš nejbližší vesmír, totiž naše sluneční soustava, a v ní naše země, zůstal vnitřek naší země tuhou a táhlou žhavou hmotou, jejíž skupenství lze sobě těžko představiti. Kromě toho zůstaly v nitru země uzavřeny žhavé plyny a výpary, mající ohromnou sílu rozpínavou, kterou se snažily vyraziti ven. Kde se jim podařilo prolomiti tlakem z vnitřku zemskou kůru, tam povstala sopka, a pak seismické chvění povrchu zemského. Povlovným chládnutím žhavého nitra zemského se povrch zemský svrašťoval a krabatil, tak jak to vidíme na vysychajícím jablku: povrch zemský pukal, kupily se a vypínaly se do výše hory a pevniny, z nichž mnohé zase pohltily vody, takže z nich zbyly jenom někde jednotlivé ostrovy, a jinde celá souostroví, jako mezi Evropou a Amerikou v Atlantickém oceaně, a mezi Amerikou a Asií v Tichém oceaně.

Alfred Wegener, který r. 1931 tak tragicky zhynul jako pravý mučeník vědy a svého nadšení, popírá, co tvrdí Laplace. Na základě svých studií, která konal od roku 1910, praví Wegener, že vnitřek naší země není výhní, naplněnou žhavými plyny a výpary, nýbrž že celá naše země jest tělesem úplně masivným, celistvým, jehož tuhost převyšuje tuhost ocele. Povrch země nepopraskal dle něho následkem nějakých katastrof, nýbrž povlovným, nenásilným posouváním v rovině vodorovné.

Toto posouvání se dálo dle něho dvojím směrem, a sice jedno od pólu směrem k rovníku, on toto posouvání nazývá útěk od pólu, a za příčinu udává odstředivou sílu, povstalou následkem otáčení země okolo osy. Tato odstředivá síla jest ovšem největší právě na zemském rovníku, — každý bod rovníku uběhne následkem otáčení země za jednu sekundu 464 m, — zároveň jest na rovníku nejvíce hmoty zemské následkem vzdutiny a vypukliny povrchu zemského, která zde povstala sploštěním zeměkoule na obou točnách. Druhé posouvání děje se dle Wegenera směrem k západu, a to vzedmutím ohromných spoust mořských vod, které při přílivu bijí do břehů pevnin, a tyto tlačí k západu. Víme, že příliv a odliv, toto jakoby žilobití nebo dýchání moře, stoupání a zase klesání mořských vod, působí přitažlivost slunce, a hlavně našeho měsíce. Wegener tvrdí, že pevniny zemské nejsou pevně spojeny se spodními vrstvami zemskými, nýbrž že spočívají na jakési tuhé a táhlé hmotě, kterou učenci nazývají mágma, mohli bychom říci, že je to tuhá, táhlá láva před sopečným výbuchem. Na této tuhé, táhlé hmotě pevniny plovou tak asi jako kry ledové na vodě, a klouzají po ní, zůstávajíce pozadu, když kluzká hmota pod nimi ubíhá při otáčení země kolem osy, a vzedmuté vody mořské při tom ještě mocně bijí při přílivu do jejích břehů.

Wegener tedy tvrdí, že pevniny byly původně souvislé a pohromadě, až v dlouhých dobách minulých se pomalu od sebe vzdálily. Na důkaz svého tvrzení poukazuje na očividný příklad, který

se bude zdáti na první pohled správným pro každého, kdo jenom zběžně by se podíval na mapě na východní pobřeží Jižní Ameriky, hlavně Brasilie, a na západní pobřeží Afriky, tam, kde se do moře vlévají africké veletoky Niger a Kongo, a mezi nimi jest bývalá německá kolonie Kamerun. Východní, téměř pravouhelné pobřeží Brasilie, kde jest předhoří San Roque a města Pernambuco a Bahia, jest jakoby vykrojeno z území západní Afriky, a kdyby bylo možno sešoupnouti Jižní Ameriku a Afriku dohromady, pak by pobřeží Brasilie úplně zapadlo do onoho výkrojku Střední Afriky. Ale nejenom zde, v Brasilii, nýbrž i jiné jižnější části Jižní Ameriky shodují se s protilehlými částmi západní Afriky. Wegener tvrdí proto apodikticky, že Jižní Amerika a Afrika kdysi souvisely, a že v nesmírných dobách minulých se od sebe vzdálily. Ale on tvrdí ještě dále, že pevniny neustále, ještě i nyní klouzají od sebe na oné tuhé, táhlé hmotě, která vyplňuje dutinu zemskou pod nimi. A podle jeho přesvědčení drží světový rekord této rychlosti, — abychom mluvili moderně, — největší ostrov na světě, totiž Grónsko, které rok co rok se posouvá na západ o dva celé metry. Ostatní díla světa se posouvají za jedno tisíciletí jenom o tři metry.

Aby přesvědčil sebe a také učený svět o pravdivosti svého tvrzení, podniknul Wegener čtyry výzkumné cesty do Grónska; na čtvrté, kterou podniknul 1931, tam zahynul. Pro theorii Wegenerovu mluví nejenom nápadná shoda východního pobřeží Jižní Ameriky a západního pobřeží Afriky, které na první pohled hned úplně zapadají do sebe, nýbrž také vrstvy hornin v obou těchto dílech světa se nápadně shodují. Pohoří jižní Ameriky a jižní Afriky připadají mu jakoby byly od sebe odtrženy, ačkoliv dnes jest mezi nimi moře 8000 km široké. Také ložiska kamenného uhlí v Severní Americe jsou jakoby pokračováním stejných ložisk v Evropě. I ze zvířeny uvádí Wegener velmi zajímavé doklady ve prospěch své theorie. Nejzajímavějším z těchto dokladů zvířecích jest malý norský hlodavec, lumík obecný, Myodotes lemmus, německy Lemming. Tito hlodavci totiž v jistých dobách v ohromném množství opustí skandinávské hory, zaplaví, putujíce od východu k západu, veškera území, spadající na západě k Atlantickému oceanu, všecho zpuštoší, přeplavou potoky i řeky, ba na konec vrhají se do moře, a plavou západním směrem, až je ovšem síly opustí, a oni šmahem hynou ve vodách Atlantického oceanu. Přírodozpytci sobě dlouho lámali hlavy, jak vyložiti tento nápadný zjev, jemuž není nikde podobného. Wegener vykládá tento zjev jednoduše na základě ústního podání norského lidu. Totiž takto: Jako naši tažní ptáci na podzim táhnou do teplých krajin, tak také lumíci putovávali odjakživa z té či oné příčiny do krajin západních, směrem, ve kterém ležela kdysi země jejich touhy, Atlantis. Když pak tato byla pohlcena mořskými vlnami, lumíkům nicméně zůstal pud, který je dosud táhne a vábí na západ, neodolatelně, jdou za tímto pudem, až všichni bídně hynou v mořských vodách.

Wegener tvrdí, že Grónsko jest tou starobylou Atlantidou, aneb aspoň jejím zbytkem. Před 50 nebo 100 tisíci let souvisela ještě s Norskem, pak se od něho utrhla a pomaloučku se posouvala k západu, od Norska pryč. Kdo ví kolik tisíců nebo milionů pokolení lumíků putovalo od východu k západu, když mezitím Grónsko se píď za pídí vzdalovalo od břehů norských. Mezera, ponenáhlu a nenápadně se šířící, nebyla jim na začátku překážkou, kterou hravě přeplavali.

Wegener sice zhynul, ale s ním nebyla pohřbena jeho theorie. Neboť námořní hvězdárna ve Washingtonu vyslala celou výpravu asi 18 učenců do severního Grónska, kteří tam nechají svou loď zamrznout, a budou přesnými nástroji měřickými co nejdokonaleji pozorovati, zda-li ta domněle pevná půda pod našima nohama jest skutečně pevná, totiž pevně spojena s nitrem zemským, nebo zda-li klouzá po oné tuhé, táhlé hmotě, která jest pod ní. Za tím účelem tam budou do skalnaté půdy zapuštěny dva betonové sloupce, na tři metry vysoké, křiklavě pomalované, přesně třicet kilometrů od sebe vzdálené, z nichž jeden bude státi na půdě grónské, a druhý na půdě ostrova západně od Grónska ležícího, jehož jméno jest Grantland. V následujících dvou letech budou pak letcové z létadel každý měsíc z přesné výšky 5000 m tyto značky fotografovat. Tyto fotografie budou pak přesnými měřickými stroji vyměřovány, a bude pátráno, zda-li jejich vzájemná poloha a vzdálenost se mění. Zároveň bude přibrána do rozpočtu i polární hvězda, která utvoří s oněmi dvěma sloupy za zemi trigonometrický trojuhelník, pomocí jehož se onino učenci chtějí přesvědčiti, zda-li se snad i Grónsko i Grantland nepohybují stejným směrem a stejnou rychlostí.

*

hd. — Hvězdná obloha v měsíci dubnu 1932.

Na západní večerní obloze září Venuše, skutečná Krasopaní, co den větším leskem, až k největšímu 22. a 23. května. Pak bude i pouhým okem viditelná v pravé poledne. Na začátku dubna září na obloze až asi do tří čtvrtí na 22. hodinu, na konci dubna bude zapadati asi půl hodiny před půl nocí. Pohybuje se v souhvězdí Býka, z okolí Kuřátek-Plejád, mezi Plejádami a Hyádami, mezi nimiž září červenavý Aldebáran, a postupuje podle ekliptiky tímtéž směrem, kterým za ní bude v květnu a červnu postupovati slunce, směrem k souhvězdí Blížencův, v němž slunce okolo 21. června dosahuje svého nejvyššího bodu na obloze. 15. dubna přejde Venuše nad Aldebáranem, devět stupňů severně nad ním, a 19. dubna dosáhne své největší východní elongace od slunce, tedy své největší vzdálenosti od slunce, která bude obnášeti necelých 46 stupňů.

Brzy z večera září už na večerní obloze hodně vysoko na jižní straně klidným a jasným světlem Jupiter, mezi souhvězdím Velkého Lva a Raka. V lednovém čísle bylo na straně 31—32 poukázáno

na to, že Jupiter, jenž byl 7. února v opposici se sluncem, bude se pohybovati v únoru a v březnu zpětným směrem, tedy nikoli, jak všechny oběžnice okolo slunce obíhající, od západu k východu, nýbrž od východu k západu. Tímto směrem přiblížil se Jupiter dosti blízko ku hvězdokupě „Jesličky“ v souhvězdí Raka, ale 8. dubna se zastaví, bude v zastávce, ale pak se zase rozhoupá a pustí se přímým směrem od západu k východu, vkročí do souhvězdí Velkého Lva, dospěje na začátku srpna t. r. k Regulovi, první hvězdy ve Velkém Lvovi, a pak už bude tímto přímým směrem postupovati dále. My jej pak ovšem nebudeme bohužel viděti, poněvadž bude 26. srpna v konjunkci se sluncem, a bude se stápěti v paprscích slunečních. Až v září se pak zase objeví na ranní obloze před východem slunce.

V největší blízkosti Regula ve Velkém Lvu jest nyní také Neptun, poněkud málo na východ, tedy na levo od Regula. Leč pouhým okem jej nelze spatřiti, třeba k tomu aspoň dobrou obzorku míti.

Měsíc bude v dubnu v konjunkci s Venuší 10. dubna, a sice úzký srpek přibývajícího měsíce. S Jupiterem bude měsíc v konjunkci 15. dubna, a sice měsíc po první čtvrti. V obou případech bude měsíc severně, tedy nad oběma jmenovanými oběžnicemi.

V dubnu bude také lze pozorovati dvojí létavice čili podle lidového rčení padající hvězdy od 10. až do 25. dubna t. r. — Na severo-východní straně oblohy to budou „Lyridy“, vycházející ze souhvězdí Lyry, jejíž hlavní hvězda jest jasně zářící Vega. K nim se přidruží na jiho-východní straně oblohy „Virginidy“, vycházející ze souhvězdí Panny, které jsou nápadny tím, že jejich rychlost na obloze jest dosti malá, jenom asi 30 km za sekundu.

20. dubna vstoupí slunce ze znamení Skopce do znamení Býka, čili správně ze souhvězdí Ryb do souhvězdí Skopce.

*

KNIHOPIS.

F. Wagner, Geschichte d. Sittlichkeitsbegriffes. II. D. Sittlichkeitsbegriff in d. hl. Schrift u. in d. altchristlichen Ethik. Aschendorff, Münster 1931. S. 286, 14·40 m.

K. Wais, Kosmologja szczegółowa. Studia Gnesnensia II. Gniezno 1931. I. S. 392.

Al. Żychliński, Życie wewnętrzne. Rozważania teologiczne. Wyd. dominik., Lwów 1931. S. 364.

Vychovatelský.

rš. — Paedagogika vědecká.

O jejím podceňování píše mnichovský prof. Göttler v „Katech. Blätter". Učíť prý ona o tom, co buďto každý zná, neb o tom, čeho nikdo nemůže věděti. Není prý třeba vědomostí theoretických, stačí míti lásku k dítěti, zájem o věc a osobní kouzlo, jako to vše má matka.

G. poukazuje k tomu, že poměr vychovatele k dítěti jest úplně jiný, než poměr matky. A přece i mezi matkou a dítětem vznikají rozpory z nepochopení matčina. Proto tím více musí se snažiti vychovatel pochopiti chovance, a to mu právě umožňuje vědecká paedagogika, spojená s psychologií dětí. Ale ani to nestačí. Je to jen nutný předpoklad, jak svědčí čím dále tím více vyhledávané rodičovské poradny pro výchovu dětí (v Německu). Tím více je třeba těchto theoretických znalostí pro výchovu školní, které scházejí právě podmínky domova. Ani osobnost nikdy nenahradí metody. Osobnost docílí pěkných výsledků teprve tehdy, když je to osobnost methodicky školená. A methody neurčuje ani tak látka jako duch žáků. Nediktuje tedy methody učitel, nýbrž žák, a proto je nutno znáti žáka, což podává zase jen vědecká paedagogika.

Nesmí se pak zapomenouti na jednu okolnost. Organisují se dnes nové školy. Při této organisaci nebude se a nehledí se na osobní zdatnost, nýbrž na objektivní výsledky psychologických a paedagogických věd. I z tohoto důvodu nutno pěstit vydatně paedagogiku, aby se mohlo čeliti různým nesprávným směrům a mohly se uplatniti směry zdravé. Ba právě nyní nutno pěstovati paedagogiku vědecky, aby se mohlo nepřátelům poukázati na výsledky vědecké práce, což bude nejlepší odpovědí.

Němci mají svůj institut pro vědeckou paedagogiku v Münsteru a poměrně hojné publikace z toho oboru. G. na konci článku praví: Ano, vědu i pro praktiky, pro všechny praktiky, kteří jsou si vědomi, že při výchově nevystačí s láskou a osobností, kteří z lásky k svým chovancům a k svému národu a z odpovědnosti sledují a pěstují také vychovatelskou vědu, ji podporují vlastními příspěvky a chtějí obojím, vědou i láskou, dospěti k vychovatelské moudrosti.

*

rš. — Studium theologie a znalost starých řečí.

Poněvadž přibývá ústavů bez latiny a řečtiny, přicházejí do theologie mnozí kandidáti s velmi chatrnými vědomostmi a znalostmi v těchto jazycích. Tomuto nedostatku odpomáhají si bohoslovecká učiliště různým způsobem, někdy i hodně blahovolným. Loňského roku, jak oznamuje „Archiv für kath. Kirchenrecht" 1931, nařídil

bisk. ordinariát v Limburgu: Abiturienti všech ústavů, jichž vysvědčení oprávňuje k návštěvě university, a učitelé, kteří vykonali rovnocennou zkoušku doplňující, musejí předložiti vysvědčení o vykonané zkoušce z latiny v rozsahu reál. gymnasia, kterou vykonali před státní komisí. Abiturienti r. gym. tohoto vysvědčení nepotřebují. Ale obojím nutno zpravidla ještě před přijetím složiti zkoušky z řečtiny v rozsahu gymnasia. V mimořádných případech mohou před přijetím složiti zkoušku jen z části látky, ale musí zkoušku doplniti po prvních podzimních prázdninách.

Co do hebrejštiny, které se v Německu učí také na střední škole, ti, jichž vysvědčení maturitní nemá známky z ní anebo má známku nedostatečnou, musejí prokázati své znalosti z hebrejštiny aspoň na počátku třetího semestru před určenou komisí.

Na konec nařizuje ordinariát katechetům na nehumanitních ústavech, aby zavčas upozornili své žáky na tyto předpisy, by event. kandidáti bohosloví mohli zavčas soukromým studiem doplnit, čeho jim nepodává ústav.

*

rš. — Nebezpečí sovětské beznáboženské výchovy ohrožuje již děti i mimo Rusko. Zvláště Německo začíná již pociťovati vliv bolševictví ve svých školách. Poslední dvojčíslo mnichovských „Katechetische Blätter“ 1932 přináší výzvu výboru německého katechetského spolku, aby všichni věnovali velikou pozornost bolševickým vlivům ve škole, aby chránili děti před bezbožectvím, které se mezi nimi šíří. V témže dvojčísle jsou probrány marxistické vychovatelské zásady a methody v Rusku i v Německu, kde se komunistické buňky objevují již i v katolických školách. V jiných článcích se pojednává o náboženském vyučování u dětí v socialistickém prostředí, o politickém štvaní mládeže, o péči o děti městské v neděli, o všímání si dětí i mimo náboženské vyučování.

*

Nová papežská universita o třech fakultách, theologické, filosofické a právnické má býti postavena na pozemku u Lateránu. Do ní má býti přeneseno také kanonistické studium u sv. Apollináře. V ní asi mají býti prováděny myšlenky okružníku „Deus scientiarum dominus“.

Hospodářsko-socialní.

Z peněžnictví.

Poplašné zprávy, jakoby naše vláda, i když se jí „podařila“ 600milionová výpůjčka z Francie (pod zárukou výnosu z kuřiva, jež právě zdraženo, aniž zlepšeno), chtěla sáhnouti na vklady občanů v peněžních ústavech, se vyvracejí. Nynější vládou totiž. Že úroky pobírané z vkladů jsou postiženy vlastně dvojí daní, tedy že střádalové jsou za spořivost ještě trestáni, ovšem znechucuje. Kdo tedy má dobré spojení s cizinou a moc peněz, utíká s nimi tam, nyní především do Francie, ale ještě i do Nizozemí nebo do Švycar.

Francie totiž obávajíc se pro svůj frank toho, co kapitál před několika lety nadrobil marce a rakouské koruně, začala za min. Poincaré skupovati zlato, kdekoli bylo, hlavně v Americe, kde pomáhala skupina Morganova. Takto má nyní svůj frank „podložen“ měrou neslýchanou a zajištěn od každé kontreminy. Arci leží tento zlatý podklad a poklad ladem, bez výtěžku, a francouzský rozpočet i nad ním kolísá; sněmovna nynější proto není s onou Poincaréovou politikou zcela spokojena. —

Náš právě přijatý bankovní zákon opatřuje — zcela správně — přísnější státní dozor na peněžní ústavy, které naši svoboděnku většinou na sanaci oškubaly o mnoho a mnoho milionů, kdežto chudákům válečné půjčky nesměly — podle vlasteneckého nazírání p. Dra K. Kramáře — býti ani z části zplaceny. Zdali přísnější dozor na banky povede k zadržování úvěru, aby se tolik nepůjčovalo na nejisto, nutno vyčkati. Možno to je, ačkoli thesaurisací vkladů a nepůjčováním by se peněžní ústavy ubíjely také.

Jiná jest, jak jejich úřednictvo přijme zákonem tím ukládané spoluručení za ztráty. Vyhnou se mu ti, kteří už mají dosť, odchodem z ústavů? —

Podunajská federace, ať si z ní co bude či nikoli, není a nebude tuze skvělým pomníkem hospodářské prozíravosti „státotvorných“, totiž státy dělavších politiků z r. 1918—9. Je věrný obraz rozzuřeného pantáty, který ve vzteku rozbije hrnec a pak jej hledí zdrátovat. Nejvěhlasnější z těch státníkův arciť už nežijí, ale i ti ještě za živa se mohli přesvědčiti, co ztropili; škoda jen, že nevíme, jak o tom soudili. Rozhodně se velkovýroba velikých státníků, groiße Männer, ani tentokrát nevydařila.

Politický.

Aristide Briand
náležel sice k nedobře pověstné vládě advokátů ve Francii a katolické církvi zasadil mnohou těžkou ránu jako průkopník odluky státu od církve a t. z. laicismu ve školství, ale ke konci života i tu leccos napravil, pokud mohl, a vůbec jako pacifista zaslouží zvláštní zmínky. Pařížský nuncius i arcibiskup dosvědčují, že si přál umříti jako katolík a k velkému překvapení nezasvěcených ustanovil si katolický pohřeb. Podrobnější zprávy snad přijdou později — kdyby se byl stal opak, noviny by nebyly tak málomluvné!

Již za války nezavíral se návrhům na mír, arci především jen s Rakouskem. Po převratě hleděl mírniti rozpory i s Německem — jména Locarno a Kellog připomínají, co pro mír vykonal. Ale na francouzskou netykavku, s níž pro Němce prý smíru není — na mír versaillský — ani on sáhnouti nenechal. Zdali z přesvědčení či jen z národní zásadovosti, kdož ví, když on sám nejen trpěl ale i pomáhal, aby se versaillské podmínky odrobovaly.

Jakousi měrou byl i stoupencem Panevropy, třebas ne v utopické podobě, jak ji má na mysli Coudenhove Calergi. Ale i v tom středoevropském sdružení měl na paměti přednost, ne-li svrchovanost Francie. Dějiny se však opakují jen z části, na evropské pevnině jsou vedle Francie nyní dvě velmoci, jež jistě Francii neuhnou.

Clemenceau prý říkal o Briandovi, že — na rozdíl od jiného státníka opačného založení — mnoho neví, ale všemu rozumí. Znamením doby jistě porozuměl nebo se snažil porozuměti.

*

Německo
bude svého presidenta voliti ještě jednou. Že kandidát nár. socialistův, jenž teprve nyní se namáhal o říšské občanství, dostal v prvé volbě tolik milionů hlasů, jest ovšem s německého hlediska nemalou potupou a zdá se vyvraceti běžný názor o významu lidového vzdělání v politice. V tomto zajisté německý národ nad jiné vyniká. Ale jiná stránka politiky, silná strana opposiční, rovněž není bez významu. Třebas tato vznikla z nespokojenosti s domácími poměry — nouze a bída, nouzové předpisy atd. —, v tomto případě znamená také silný odpor k německé politice zahraniční, k politice smlouvání, a mohla by býti výstrahou, kdyby se dostala k rozhodování.

*

Čína a Japonsko.
Mandžurie jako samostatný stát, pod diktaturou posledního čínského císaře a ovšem japonskou, zdá se býti zřízen definitivně, aspoň pokud Japonsko nepodlehne.

U Šanghaje boje polevily, trochu možná pod nátlakem Svazu národů, hlavně však asi proto, že Japonsko si vybojovalo cestu k jednání diplomatickému s Čínou, jednání o věci obchodní. Čína nesjednocená a roztříštěná bude tu ovšem v nevýhodě.

HLÍDKA.

Kaple sv. Cyrila a Methoděje v Brně.

Její zrušení a zboření.

Jan Tenora. (Č. d.)

Snaha zachovati kapli vnesena byla také do veřejnosti. V ranním čísle 11. dubna uveřejnil Tagesbote zprávu o objevu krásných kružeb v oknách, které jsou podívanou, jaké druhé v Brně není a jaká se ani v druhých městech tak hned neuvidí. Tvrzení zastávané od tolika let od znalců umění, ale bohužel bez výsledku, prokázalo se býti správným, že by bylo nezodpověditelným hříchem zbourati tuto stavbu, jaké se žádná jiná v Brně vyrovnati nemůže. Také ti, kteří neznají charakteristického vnitřku této staré architektonicky velice vynikající kaple, budou si teď přáti, aby byla zachována, aby se jim pak nevyčítalo, že navždycky obětovali umělecké dílo, jichž v Brně není tolik; kostelík je z nejlepší doby gotického slohu. Aby městská rada odvolala své usnesení o zbourání kaple, podal ředitel Leisching s dorozuměním Dr. Bretholze, Dr. Della a prof. Hracha zevrubně odůvodněnou žádost na městskou radu, aby bourání bylo hned zastaveno, s četnými podpisy vynikajících osobností; kéž by jen nalezla zaslouženého povšimnutí!

Současně v časopisu Mähr.-schles. Korrespondent uveřejnil prof. Dr. Dell článek o kapli, kterou nazýval perlou raného umění a odsuzoval zničení této půvabné stavby jako vandalismus, — ke článku připojeny obrázky: pohled zevnější (s upravenou střechou), pohled

na vnitřek a půdorys, a téhož dne 11. dubna večer jednalo se o kapli na schůzi německých inženýrů, kde Dr. Dell vřele zaujal se kaple, této malé, dějinně a umělecko-historicky nejvýše cenné budovy, a předseda spolku prof. Hrach vyličoval, co všecko již v té věci udělal, a že i na poslední dopis ze 7. dubna dostal zase odmítavou odpověď. Stavební ředitel Dr. Kellner pokusil se nesnáze ty urovnati, a oznámil, že bude o tom rozhovor v anketě. Spolek pak poslal městské radě také svůj dopis o kapli, o této starobylé památce nejpůvabnější a nejpůvodnější rané gotiky. Přípis prohlašuje: bourání je násilný čin, který by brněnskému obyvatelstvu vynesl herostratickou pověst; „optejme se: máme my, potomci svých otců z dávno minulých staletí, právo lehkovážně ničiti pomníky, jež svědčí o vynikajících uměleckých poměrech a o obětavosti oněch dob? tak málo si vážíme zděděné hroudy, že si troufáme jednoduše se zemí srovnati ozdobu, jež je posvěcena pěti až šestistoletými dějinami a nedá se vůbec oceniti? nemáme naopak také závazků piety, lásky k vlasti?“ Důvody zastupitelstva nemá spolek nikterak za nevývratné. Zboření kaple není podmínkou uvolnění fasády zemského domu, doprava netrpí, čára stavební nesouvisí s kaplí a naopak výstupek apsidy kapelní je esteticky oprávněný, výlohy v takovém případě nesmějí rozhodovati, a není vyloučeno, že by stát a země nebo druzí činitelé přispěli. Co se konečně týče architektonického vyřešení oné strany Dominikánského náměstí, zvláště kdyby samo město plochu tam zastavovalo, lze je neobyčejně půvabně uzpůsobiti, jak by se nikdy už po zboření kaple dosáhnouti nemohlo. Proto spolek, jenž je podle svých stanov oprávněn zaujmouti stanovisko k veřejným uměleckým otázkám, nejsnažněji žádal, aby se bourání hned zastavilo a na rekonstrukci pomýšlelo.

Za takového vzrušení myslí konala se 14. dubna 1908 odpoledne na radnici schůze pozvaných. Město zastupovali první náměstek starostův Rudolf Rohrer st., druhý náměstek vládní rada Kandler a přítomni byli městští radové stavitel Exner, Hrdliczka, Dr. Fischel, obecní rada Matzura, dále městský stavební ředitel Dr. Kellner, stavební rada Lang, potom dvorní rada Dr. Schober, architekti Hrach, Dr. Dell a Monter, zemský archivář Dr. Bretholz, majitel knihtiskárny Rudolf M. Rohrer jun., akad. malíř Emil Pirchan, Dr. Hirsch a jiní přátelé umění a odborníci; omluvil se městský rada Dressler a Jelinek a dvorní rada hr. Pötting-Persing. Ředitel Leisching zaslal z Vídně telegram, jímž opětně se nejdůtklivěji přimlouval, aby byla kaple

trvale zachována, aby byla přenechána na městské museum a vedle na stavební ploše aby byla postavena nová radnice.

Jednání zahájil náměstek Rohrer, navrhnul prohlídku kaple a projevil, že prý městská rada nestojí umíněně na svém a je přístupna úvaze, a že byli pozváni beze všeho nátlaku zvenku. Když byl stavební ředitel Dr. Kellner rovněž vyzval, aby aspoň znalci si místo prohlédli, prohlásil za debaty Dr. Dell, že sám už tak učinil: je tam pět zdí, z nichž jsou dvě zachovalé a tři potřebují oprav, než že nejsou horší, než byly u brněnského dómu, a že se stanoviska nynější techniky bylo by vysvědčením chudoby, kdyby se zeď 19 m a 13 m dlouhá a 9 m vysoká nemohla zase upraviti.

O $3^1/_4$ hod. šlo se na prohlídku a po návratu o $3^3/_4$ hod. pokračovalo se ve schůzi; předsednictvo převzal vl. rada Kandler. Ještě před architekty ujal se slova městský rada Dr. Fischel a vřele se zastával této památky, která mezi nejstarší a nejpůvabnější náleží, a zdůrazňoval, že beze sporu mají povinnost k obyvatelstvu, aby kaple s obdivuhodnou apsidou byla zachována. Bude to státi peníze, ale pomůže stát, země i soukromníci; není tu omluvy a výmluvy, město musí míti také peníze na památné stavby, na estetické uspokojení obyvatelstva. Vytýkal, že staré slavné Velké náměstí tak si zohavili, proto že musejí chrániti, co ještě zbylo z rané gotiky. Vyzýval městský stavební úřad, aby zamezil každé přenáhlení, aby se získal čas, a zatím aby se obstaralo dobrozdání cizích znalců i zdejších odborníků, a tak aby se zachovala mimořádně krásná památka, pokud jen možno.

Potom však přímo proti Dr. Fischelovi obrátil se městský rada Hrdliczka: projevil veliké politování, že už tehdy, kdy byla věc akutní, nenabyl Dr. Fischel jiného přesvědčení, — teď když se vydalo přes 100.000 K za místo a za snětí fresek, je trochu pozdě: svým časem mínil prý také Dr. Fischel, že se má ustoupiti od zachování, budou-li fresky a jiné cenné věci uchovány. Tolik let měl kapli erár, byla pustošena až radost, a žádný se o ni nestaral, ale teď, protože má ji obec, žene se útokem, ačkoli prve žádný se nenašel, kdo by se pro zachování vyslovil.

Takové výtky odmítal pak Dr. Fischel poukazem na svou intervenci u starosty a na své vystoupení v sezení městské rady, a dovolával se archiváře Bretholze a ředitele Leischinga. Potom za německý spolek dějepisný, jenž má 300 členů, podával dvorní rada Dr. Schober prohlášení o zachování kaple, na němž se výbor včera

usnesl, a pak sám mínil, lze-li vůbec kapli rekonstruovati, aby se tak stalo, a aby se za kaplí nechala úzká ulička, — potom že by kaple byla rozhodně podstatnou částí Dominikánského náměstí. Dr. Hirsch, jenž mínil, že v nynější formě nebude kaple rozhodně žádnou ozdobou města, na poznámku Dr. Kellnera, že prof. Dell vypracoval o vzhledu onoho místa velice pěknou skizzu, dodal pak, bylo-li by možno rekonstrukcí kaple město ozdobiti, že by bylo to žádoucno.

Hlavní slovo měl Dr. Kellner, jenž podával přehled všeho posavadního jednání. Když Brno učinilo transakci s erárem, postavilo místo starých staveb nové s nesmírným nákladem a tím ztratilo 839.340 K, z toho připadá na Dominikánské kasárny asi třetina, tedy 280.000 K, k tomu za šest let úroky: 66.000 K, pak výkup soukromého práva Ant. Müllera s malou plochou: 100.000 K, — celkem 446.000 K, a odrazí-li se tato malá plocha u sv. Václava, zbude ztráta 400.000 K. Vzhledem k takové ztrátě stavební čára, která chtěla celou frontu zemského domu učiniti patrnou, vedla se tak, aby roh nebyl ztracen, než i tam z ohledu na elektrickou dráhu rožní staveniště bude rozhodně ztraceno. Co kapli mimořádně krásnou činí, jsou interesantní architektonická žebroví a kružby, pak sedilia, která jsou zatím v museu, a fresky, rovněž teď v museu. Stavba sama však za eráru, kdy se nic nedělalo a nikdo se o kapli nezajímal, sešla a zchátrala, a teprve když kapli převzalo město, byla poznána zvláštní důležitost této památky: je skutečně zvláštním, krásným zakončením náměstí a bylo by nepochybně záhodno ji zachovati; ale stavební čáry žádají ji zbourati. Když byl pak Dr. Kellner podal přehled posledních událostí od poslední úřední stavební komise v březnu až do nynější akce za zachování kaple, prohlásil, že je také všeobecně pro zachování, a že přemýšlel, jak by bylo možno provésti, aby se kaple zachovala, a aby zároveň město, když již ztratilo 400.000 K, ještě další škody 100.000 K netrpělo. Navrhoval tedy, aby kaple sv. Václava byla zbourána a již nestavěna, — kružby ovšem byly by zachovány; u Mariánské kaple aby se severní zeď podezdila a západní zeď aby se rekonstruovala; klenutí uvnitř aby se přece jen oddělalo, a zdi aby se několik roků nechaly státi, až do konečného rozřešení, co s kaplí bude; žebroví se označí, aby se potom mohlo zase zaklenouti; všecko, co je na zdivu uchýlené a zchátralé, aby se odstranilo, a kružby v oknech aby se tak opatřily, aby se žádné strany se škoda nestala. Stavební čára ovšem musí býti znova stanovena; o způsobu, jak by kaple mohla býti rekonstruována, učinil ve svých

skizzách prof. Dell dobré návrhy, ať se tedy zhotoví projekt s rozpočtem, a získají-li se potřebné obnosy od města, země a státu, mohla by se kaple rekonstruovati.

S těmito návrhy souhlasil Dr. Dell, podotýkal však, že zdi nejsou přece jen tak špatné, a jako architekt poukazoval, že stavba je z doby, kdy byl stavěn kolínský dóm. Umělecká cena stavby byla by od celého světa uznána; z kaple bylo by možno udělati pozoruhodnost prvního řádu. To ať se uváží, a jemu ať se jen nevytýká, že svévolně zasahuje do úředního práva nebo že dokonce úřady obtěžuje. Prof. Hrach potom vítal přeradostně a převděčně, že konečně, jak se podle řeči stavebního ředitele zdá, bylo ustoupeno od obvyklého tvrdošíjného a zamítavého stanoviska vzhledem ke kapli Mariánské. Ale přimlouval se také ještě za kapli sv. Václava, neboť právě tyto dvě stavby vedle sebe jsou mimořádně charakteristické; kdyby se dole prolomené a proražené zdi zazdily a západní zeď pořádně spravila, myslil, že by přece bylo možno kapli sv. Václava zachovati; snad by dala se zabezpečiti opěrným pilířem. A v kapli Mariánské kdyby se západní zeď pořádně zesílila, nebylo by snad třeba klenutí odbírati a postačilo by snad je jednoduše vyměniti a vyzdíti.

Potom slova se chopil Dr. Bretholz; ujišťoval sice, že sympatisuje se zachováním kaple, ale stanovisko jeho bylo jaksi rozpačité. Prohlašoval jménem městského musea, ač osobně jiného byl mínění, že se jeho správa 1904 smířila s myšlenkou, že kaple sv. Václava[1]) musí padnouti. Sám že všecko dělal, aby byla kaple zachována; tak r. 1904 psal ústřední komisi, aby někoho poslala, kdo by kapli prohlédl, ale nestalo se. Pak zaútočil přímo na ústřední komisi: stojí prý na podivném stanovisku, aby město samo všecko platilo, ano dokonce hrozila, že nepřimluví se o subvenci na restauraci křížové chodby ve starém zemském domě, přikročí-li se k bourání kaple; konečně však od toho ustoupila, a možno subvenci očekávati. Ale ani potom nemohlo se už nic dělati, protože je neodvolatelné usnesení městské rady, že kaple musí padnouti, a na toto stanovisko že se také do jisté míry postavil, totiž že kaple nestojí za to; zachránili, co bylo cenného, ač ovšem trochu bolelo srdce, že musí umělecké dílo padnouti. Ale co už v Brně nemusilo padnouti!: kostel sv. Mikuláše, nádherná brána Židovská, nádherná studně před místodržitelstvím! Když však teď prof. Dell vyzval, aby se kaple restaurovala,

[1]) V protokolu o anketě není tu dobře rozlišováno mezi kaplí P. Marie (jak u ankety říkali) a mezi kaplí sv. Václava.

radostně to pozdravil. Ale je možno kapli zachrániti? To závisí jedině a výhradně na úsudku odborného stavebního úřadu, — a podle něho nelze kaple sv. Václava zachovati. A chceme ji zachovati? To záleží na tom, seženou-li se potřebné peníze, snad 50—60.000 K. Pokládal za nutno, aby ústřední památková komise určitě ujistila, že stát aspoň třetinou nákladu přispěje, pak aby přispěla země, když chtějí zachovati nejstarší a nejvýznějšší umělecké dílo, co Morava má; obec, která již tolik na restauraci kostela sv. Jakuba a Jesuitského, radnice, křížové chodby přispěla, dosti dá, ponese-li ztrátu stavební plochy. Tak by bylo možno kapli zachrániti, a za pět, za deset let by se děkovalo, že tak krásnou památku pro budoucnost zachovali.

V další debatě architekt prof. Monter připojil se k prof. Hrachovi a navrhoval, aby se zvolila komise z odborníků; promluvil pak o zastavení přiléhající plochy bývalých kasáren, kde chtěl míti reservované místo pro veřejnou městskou stavbu, — třebas museum, nikoli však činžovní domy. Mínil, že se nemusí celé průčelí zemského domu nechávati volné, a že by starému zemskému domu nijak neškodilo, kdyby místo za kaplí bylo zase zastavěno, vždyť původně nebylo nikterak úmyslem, aby bylo celý zemský dům viděti, nýbrž určitě bylo v plánu tehdejšího architekta, aby jen větší, levá část byla viditelna.

Prof. Hrach uváděl pak na pravou míru výroky Dr. Bretholze o ústřední komisi: na jeho podnět od r. 1904 zasahovala, ale nikdy nestála na stanovisku, aby obec nesla náklady, a vůbec ani se nemluvilo o tom, co to bude státi, nýbrž jen, aby kaple byla zachována. Jinak souhlasil s prof. Monterem, aby se místo nad kaplí nezastavovalo činžovními domy, — s ohledem na zemský dům nemohlo by se ani jíti do dostatečné výšky.

Když městský rada Exner ze své padesátileté zkušenosti byl potvrdil, že nelze opraviti u kaple sv. Václava zeď k Veselé ulici a podélnou zeď k sousednímu domu, a že by se musily jednotlivé části zrovna nové stavěti, zastával Dr. Dell, že je přece možno kapli zachovati. Dr. Kellner poznamenal pak, že mínění prof. Hracha, jakoby prve byl mluvil jménem městské rady, je mylné, neboť se o tom nekonala žádná porada; co mluvil, jest jeho osobní náhled, kterýž jest ochoten zastávati i v městské radě. Hledal řešení přijatelné pro zájmy obecní i pro přátele umění, chtěl postaviti jen zlatý most. Jaký by byl náklad na rekonstrukci, nemůže žádný říci. Přimlouval se tedy za to, aby se netrvalo na rekonstrukci kaple sv. Václava, pak by bylo možno dosíci zdárného konce.

Než prof. Hrach hájil svůj názor na rekonstrukci celé stavby: nemůže prý si dobře představiti, že by se u kaple sv. Václava nemohla beze všeho nová zeď nastavěti, a rovněž prof. Monter mínil, že by se přímo mohla nastavětí až na vrch do kapelní výšky, kterou udával Dr. Dell na 25 m, a že by se také na druhé straně musila provésti nástavba, ale městský rada Exner pravil, že místo, které tu zbývá po postavení takových zdí, nestačí na stavění, a Dr. Kellner se ptal, kdo dá peníze na takové stavby, zda obec, kterou transakce stála půl milionu?

Dr. Bretholz dodal k debatě, že otázka se vyhrocuje tak, má-li se Mariánská kaple zachovati a kaple sv. Václava rozbourati; se svého osobního stanoviska praví, že potom upouští od zachování celé kaple; zboří-li se jedna kaple, je celkový dojem ztracen, — polovice je jednoduše odtržena. Fresky a sedilia jsou již v museu, dostanou-li ještě krásné kružby v oknech, stojí kaple za zachování? Architekti musejí se vysloviti, možno-li na střední cestu nastoupiti nebo nikoli.

Na tuto přímou výzvu odpověděl prof. Hrach, že je z vnitřního puzení povinen vystoupiti za zachování celé kaple. Kaple sv. Václava tvoří totiž charakteristickou část celého založení; padne-li, je samo sebou pramalá možnost, aby druhá kaple byla zachována, — potom musí i druhá část padnouti. Ještě navrhoval prof. Monter, třebas nesmírné obtíže působí rekonstrukce celé stavby, aby přece poškozené části byly znova postaveny, ale zase ozvala se námitka Dr. Kellnera, kdo že dá peníze. Prof. Hrach měl však i na toto odpověď; přimlouval se, aby se stal pokus sehnati potřebný náklad, aby se však napřed udělal rozpočet, jenž by měl zřetel na to, že zdi musejí se znova postaviti. Dr. Kellner mínil, že podnět prof. Hracha zasluhuje uvážení, ale když se ještě žádalo, aby se kaple nechaly už tak jak jsou, a aby se už nic nebouralo, nesouhlasil pravě, že se musí ubourati ještě, co je nutno, neboť teď vzhledem na dopravní ruch ve Veselé ulici a na onom místě zvláště za nynějšího stavu, jak stará stavba jest, nemůže žádné odpovědnosti převzíti.

Rozpravu ukončil prof. Dr. Dell, jenž upozorňoval, když se musí ještě něco ubourati, jak bylo by si při tom počínati šetrně a obezřele, a dodával, že nebyla by žádná náhrada za kapli, kdyby byly jednotlivé části oddělány a budova zbourána, neboť by tím byla zničena duchovní koncepce stavby. Kaple působí krásným, povznášejícím dojmem a z toho důvodu ať je zachována, pokud jen možno.

Předsedající vládní rada Kandler shrnul výsledek jednání takto: anketa si přeje, pokud možno, zachovati kapli tak, jak je, a navrhuje, aby se učinily pokusy, aby podle plánu, který se zhotoví, byl uhrazen náklad na rekonstrukci od státu, země a obce. Ale musí se pamatovati na to, že městská rada z bezpečnostních ohledů je zavázána taková opatření učiniti, jaká se jeví býti nutnými; nemůže se tedy nikterak zaručiti, že, jakkoliv se vřele za to prof. Dell přimlouval, bude moci nechati ještě dále státi zdi, pokud bezpečnost ohrožují. O otázce bourání bude se raditi městská rada v pátek a učiní pak potřebná opatření. Podle ujištění stavebního ředitele, jenž dá přiměřené návrhy, a po přání ankety, bude jen to zbouráno, co musí býti k vůli bezpečnosti. Všecko ostatní snad zůstane, usnese-li se na tom městská rada, státi až do té doby, kdy anketa po předložení plánů a rozpočtů bude moci posouditi, je-li možna rekonstrukce nebo nikoli.

Prof. Hrach potom ujišťoval, zachová-li městská rada kapli, že se přičiní ze všech sil, aby ústřední komise měla také zájem o opatření prostředků. Dr. Kellner podotkl ještě, že mínil, že by bylo účelným, aby bylo klenutí Mariánské kaple odděláno; má-li však anketa za to, aby bylo necháno, musí se ovšem ochrániti střechou, což by se doporučovalo, je-li anketa přesvědčena, že klenutí vydrží; sám že o tom přesvědčen není, a myslí, že by bylo lépe klenutí včas sejmouti, aby se nestalo, co ve Znojmě, kde věž sama se rozsypala. Na tato varovná slova pravil Dr. Dell, že, upřímně řečeno, běží mu více o studium stavby, než o zachování; rád by věděl, co tam je, — tak na př. je mu velmi důležitým viděti, na čem klenutí v kapli sv. Václava spočívá. Když pak byl předsedající ještě se optal prof. Hracha, co myslí o klenutí v Mariánské kapli, a v odpověď dostal, že se stanoviska konservátorova nepřikládá mu tak závažného významu, bylo-li by odbouráno. ujistil anketu, že městská rada bude věnovati této věci plnou pozornost, a se vynasnaží, aby akce vůbec byla provedena, nebude-li usneseno, aby se trvalo na zbourání kaple. Anketa byla skončena o $5^1/_4$ hod. odpoledne.

Bylo po anketě; účinek její nebyl žádný: nenastalo žádné vyjasnění, ani sblížení názorů, ani zjednodušení. Prof. Hrach stále žádal, aby se zachovalo všecko, — a městská rada dávno již byla se usnesla, aby se zbouralo všecko; propast mezi těmito stanovisky byla nepřeklenutelna. Návrh Dr. Kellnera, aby se obětovala kaple

sv. Václava, ale zachovala kaple Mariánská (sv. Cyrila a Methoděje), byl pokusem o východisko z nouze, ale pokusem za tehdejšího stavu věcí beznadějným.

Jen prof. Hrach ještě pořád věřil, že možno kapli zachovati. Po anketě 15. dubna vypsal ústřední komisi všecko, co se posud stalo, posílal výstřižky z Korrespondentu s článkem Dr. Della a z Tagesbote se zprávou o anketě dokládaje, tam že jest ovšem obsažen jen názor městského stavebního ředitele, nikoli však vyjádření jiných účastníků; podotýkal, že ředitel chtěl navrhnouti zachování sice větší kaple, ale zboření velmi sešlé malé kaple, ale konečně že byl vysloven souhlas s návrhem Hrachovým, aby byl napřed vypracován nárys a rozpočet na rekonstrukci obojí kaple, a teprve kdyby naprosto nemohly se sehnati prostředky na to, že by se městská rada mohla usnésti, aby malá kaple se vypustila a jen velká kaple se zachovala. Je to tedy otázka peněžní: lze docíliti zachování stavby, pakli také stát, země a druzí faktoři značnými subvencemi zasáhnou, protože obec nemůže už mnoho věnovati; prosil tedy ústřední komisi o účinné přispění. Ústřední komise ujistila ho 24. dubna vskutku nejúčinnější podporou po předložení rozpočtu.

Ale prof. Hrach oddával se příliš ilusím a přeceňoval svůj úspěch. Spoléhal příliš snad na oporu v ústřední památkové komisi, která zase získala i ministerstvo a místodržitelství. Ale právě zásah ústřední komise byl městem nevlídně přijímán; její důtklivé připomínky zdály se městské radě býti příkrými a urážlivými, jakoby jen stroze na město dorážela a na druhé straně málo a neochotně město podporovala. A sám prof. Hrach neuměl svými projevy, sice pravdivými, ale příliš vehementními a ostrými, získati si město; jeho podněty ve spolcích, jeho články v časopisech, jeho projevy ve veřejnosti, jeho přípisy městské radě zdály se býti přímým nátlakem a proto odpuzovaly. Snad by bylo lépe bývalo, kdyby byl více diplomaticky obracel se na rozhodující vládce města, kdyby bez nátlaku vemlouval jim své přesvědčení o umělecké a historické ceně kaple tak, aby konečně přijali jeho myšlenku za svou, — ale nakonec ani to nebylo by asi nic platno bývalo. (O. p.)

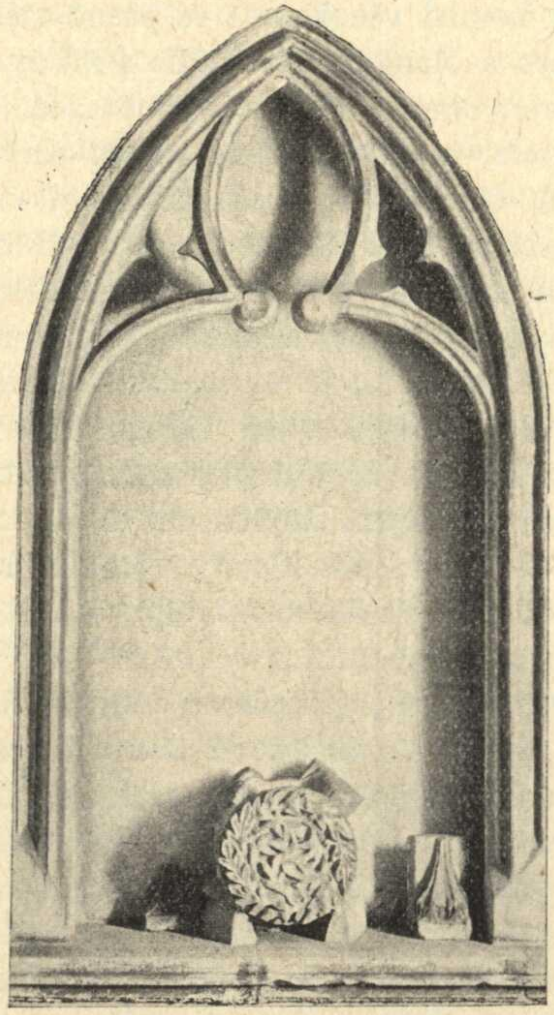

Sedile z kaple sv. CM.

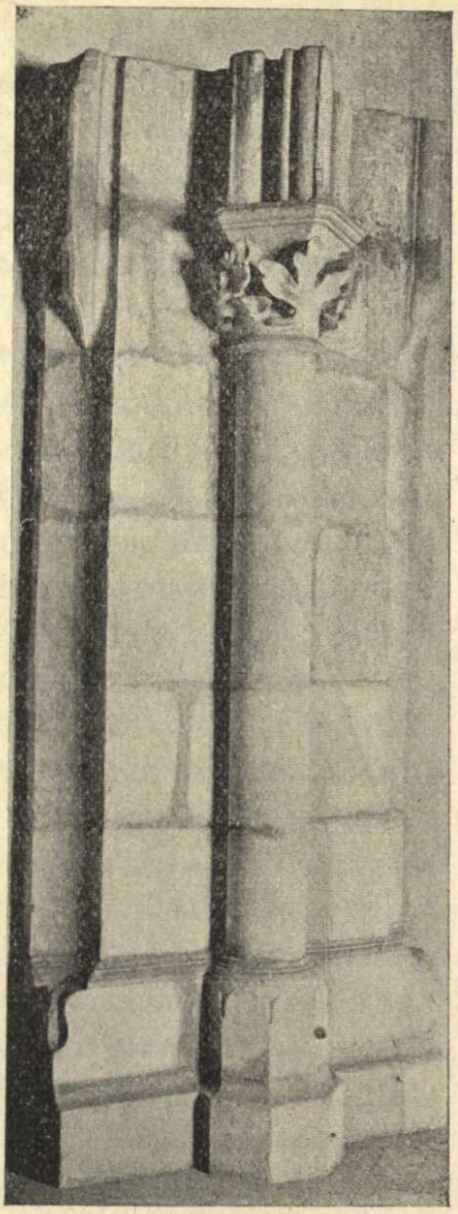

Gotický sloup z kaple sv. CM.

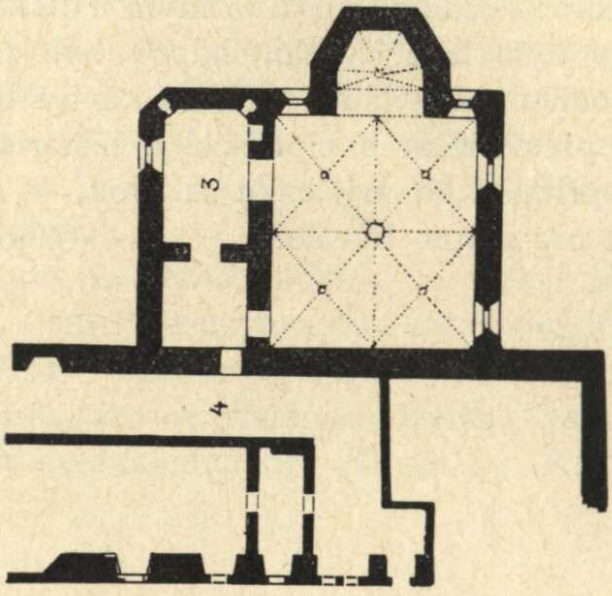

Půdorys kaple sv. Václava (3)
a kaple sv. CM ve výši 1. poschodí.

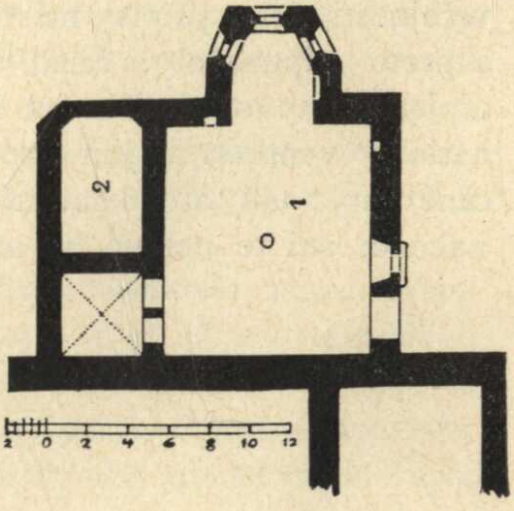

Půdorys přízemí.

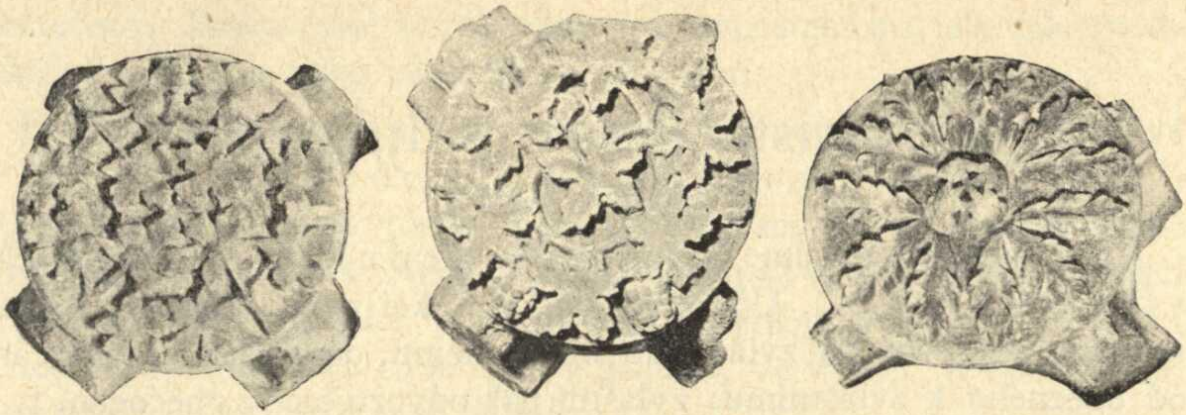

Svorníky z kaple sv. CM.

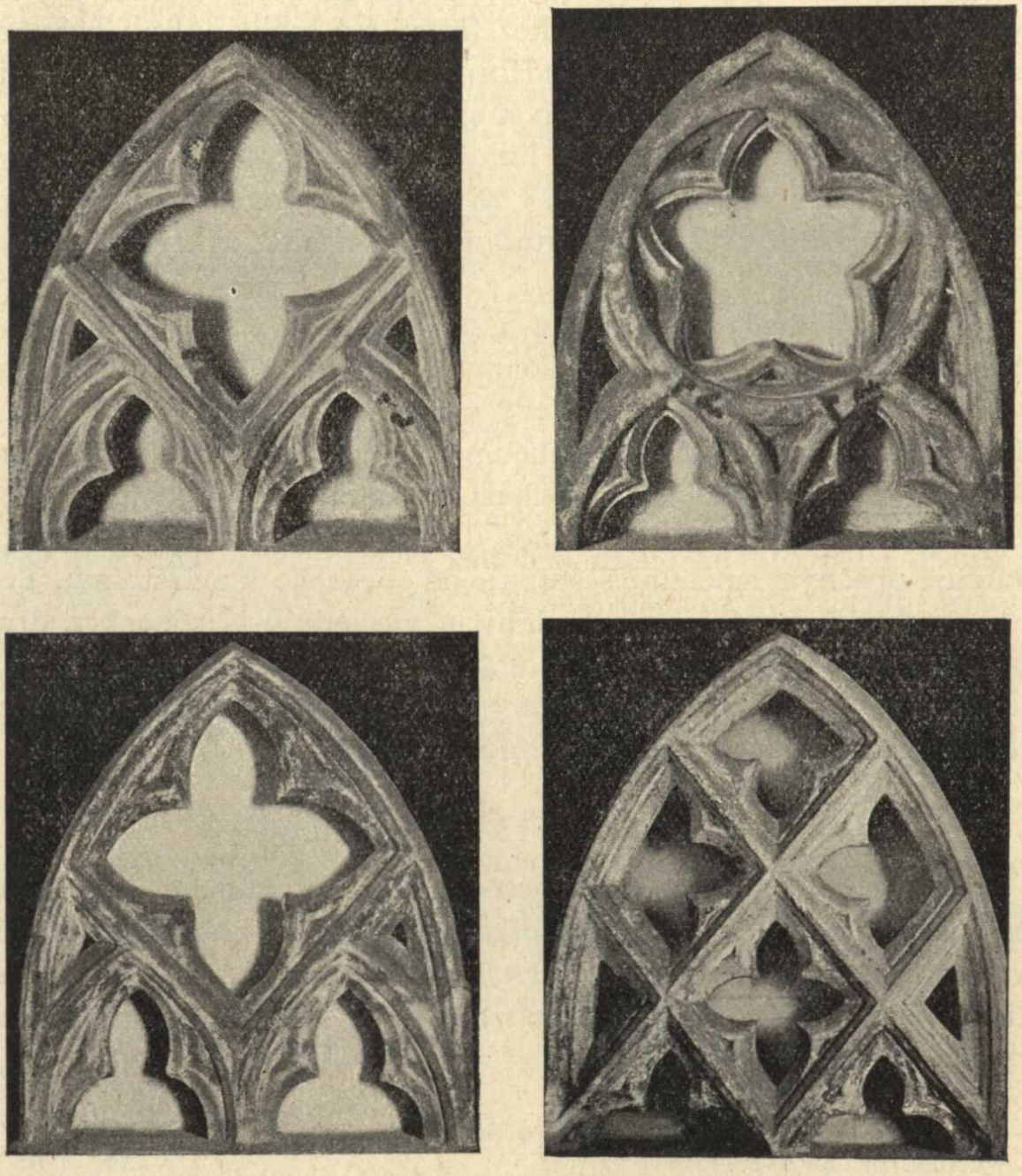

Gotická okna z kaple sv. CM.

Aristoteles o indukci.

Dr. Ant. Kříž. (O.)

Když indukcí získáme principy pro d e d u k c i, můžeme začíti s důkazem (ἀπόδειξις). Učíme se buď indukcí nebo důkazem.[1]) Je-li indukce stoupání od zvláštního k obecnému, je důkaz sestupování od obecného k zvláštnímu; zvláštní pak odvozujeme z obecného, t. j. dokazujeme. V myšlení opakujeme postup od dřívějšího k pozdějšímu; neboť obecné v sobě je dřívější, pro nás pozdější. Funkcí myšlení je pak úsudek (συλλογισμός), jehož formu má každý důkaz; neb tento je úsudkem z nutných praemis.[2]) Horní věta musí býti obecná. Praemisy srovnává Aristoteles s látkou, závěr s činností podstatného pojmu. Jako společným působením formy a látky vzniká věc, která oproti oběma činitelům jest něco nového, tak v závěru vysloveno poznání; ale zůstává výsledkem praemis a potud je potenciálně už dříve v těchto obsažen.

Tak obě methody i n d u k c e a d e d u k c e s e d o p l ň u j í, jsou hlavní methodou vědeckého zkoumání, neb člověk pravdu netvoří, jen ji nalézá. Nejdříve nutno jevy pozorovati a pak je vysvětlovati.[3]) Induktivní postup začíná své zkoumání hledáním jednotlivostí a vzájemným jich srovnáváním dochází k obecnému a nutnému, s čím shledáváme se u všech věcí téhož druhu.[4]) Deduktivní methoda postupuje opačným směrem, sestupuje od obecného k zvláštnímu. Tedy obě methody se vzájemně doplňují a vysvětlují a jedna bez druhé nedostačuje. Zkoumání je pak úplné a dokonalé, protože se vrací tam, odkud vyšlo. Obě methody také proniká otázka po příčině, jejich spojením jest možna definice (ὁρισμός).

K l a s i f i k a c e v ě d.

Poznání musí býti nutné, obecně platné. Aristoteles zdůrazňuje, že nutnost a obecná platnost nikdy nemůže pocházeti z pouhého vnímání, ze zkušenosti. Jen pevný, nezměnitelný, sám s sebou identický pojem může býti předmětem vědy, filosofie, a míti pravou

[1]) Anal. pr. I, 18, 81 a 40.
[2]) ib. I, 4, 25 b 30; 41 b 36; Anal. post. I, 4, 73 a 24.
[3]) Anal. pr. 46 a 18.
[4]) Top. I, 12.

skutečnost. Pojem věci je základem její poznatelnosti, ale jako podstata, forma je také základem jejího bytí.

Podstatnou formu precisuje Aristoteles také pojmem jiným. Nazývá ji také podobou ideje,[1]) mluví přímo o τοῦ σχήματος μορφή.[2]) Σχῆμα (figura) dává formě geometrický smysl; příkladem uvádí Aristoteles trojúhelník. Neomezená rozmanitost kvalitativních formací je chápatelná v obrazích prostorových. Poznání naše tedy spěje ku schematisování, neboť co je stále v proudu, ve vývoji, je neomezeno, neurčitelno a nemůže býti poznáno.

Aristoteles určuje formu ještě dále. Schéma formy je mu terminem, omezením. To naznačil dvěma výrazy: určení (ὅρος) a omezení (πέρας[3]). „Podstata všech věcí je v určení." „Omezení slove i účel i podstata i prapodstata každé věci. Neboť je hranicí, omezením našeho poznání a také věci."[4]) A tak forma je konkretisující, omezující, jí stává se věc teprve tím, čím jest, jí stává se látka věcí určitou. „Omezením slove kraj každé věci, za nímž ničeho z ní nenalezneš, ale v němž všechno té věci je uzavřeno; dále to, co určuje tvarovou velikost a to, k čemu něco tíhne jako k cíli, totiž to, k čemu směřuje pohyb nebo činnost, nikoliv to, odkud to neb ono vychází, někdy však oboje, i to, odkud pohyb i činnost vychází, i to, kam směřuje." Omezením tedy, odkud činnost vychází i kam směřuje, je forma. Forma, třebas vázána na pomíjivou jednotlivou věc, jest nepomíjivá, jest identická s druhovým pojmem. Jako pojem koule není dotčen vznikem a zánikem určité kovové nebo dřevěné koule, tak ani podstatná forma. Tato pak znamená immanentní zákon a tím v jistém smyslu integrovanou součást věci samé, která existuje jen v individuu a s individuem.[5]) Forma však není jen ideální, myšlené prius, ale je vpravdě skutečný a působící činitel v přírodě. Jednotlivé věci, sestávající z látky a z formy, jsou pak skutečné. A co je na nich poznatelné, může býti jen forma, obecné.

Jen v jednom smyslu má forma význam ideje jako myšleného vzoru, totiž v umění. Tu forma znamená vzor, který umělec má ve svém rozumu před svým dílem a potom jej ve svém díle usku-

[1]) Met. 1029 a 4.

[2]) De part. an. I, 1, 640 b 34; II, 1, 647 a 33. Fys. VII, 3 245 b 6. Cat. 8, 10 a 11.

[3]) De gen. et corr. II, 8, 335 a 21.

[4]) Met. 1022 a 4 n.

[5]) ib. 1034 b 10 n; 1036 a 36.

tečňuje. Ale v přírodě znamená forma ideu, immanentní věcem, uskutečněnou v přírodě. Proto schvaluje Aristoteles mínění Platonovo,[1]) že je tolik ideí, kolik je v přírodě druhů. Poněvadž pak naše poznání vychází od věcí, které dávají popud, znamená forma věcí také princip, který určuje naše poznání, ježto rozum náš poznává věci dle formy, dle pojmu.

Vlastní cestou k utvoření pojmů je abstrakce, která jest obsažena v indukci v širším smyslu. Abstrakce přivádí nás od smyslových věcí k obecným pojmům, které jsou nutné. Nejsou pak pojmy výsledkem pouhého smyslového vnímání, neboť v abstrakci projevuje už činnost rozumu, bez něho by abstrakce nebyla možná. Rozum abstrahuje podstatu věcí ze smyslových věcí, t. j. odstraňuje znaky různé a přihlíží k znakům podobným, k tomu, co věci mají identického, podstatného, až dosáhne pojmu. To vše se děje analysí, usuzováním a definicí.[2])

V této souvislosti naznačil Aristoteles klasifikaci věd. Vědy jsou ve stupnici tím výše, čím jsou abstraktnější. Neboť tím jsou přesnější, lepší, ježto jsou vzdáleny smyslových vjemů, čímž jsou také obtížnější. Jsou pak tím níže, čím méně je u nich abstraktního, čím více mají určení, konkrétního. Tedy kriteriem věd je stupeň abstrakce.

Dělí je na theoretické, založené na pozorování, cílem jejich je pravda; tyto dělí na abstraktní a konkrétní, na př. abstraktní mathematiku, arithmetiku oproti geometrii, astronomii a harmonice. Dále rozděluje vědy na poietické, založené na tvoření, a na praktické, založené na jednání, cílem jejich je dílo,[3]) popud k pohybu není v předmětu činění, nýbrž v jednajících. Praktikové, i když zkoumají, jak se věc má, přece nepozorují, co je věčné, nýbrž co má význam pro jiné a pro přítomnost.

Theoretické vědy, které se zabývají podstatou, rozděluje Aristoteles dle stupně abstrakce na fysiku, mathematiku a první filosofii čili metafysiku, nebo jak sám ji jmenuje, theologii.[4])

Kromě toho mluví Aristoteles o dialektice a sofistice,

---

[1]) Met. 1070 a 7.

[2]) ib. 1078 a 9 n. De coelo III, 1, 299 a 16. Anal. post. I, 27, 87 a 30. De an. III, 4, 429 b 21.

[3]) Met. 993 b 20; 1025 b 21; 1064 a 10.

[4]) ib. 1064, b 3.

které však zabývají se pouze přívlastky vedlejšími, nahodilými, relativními, nikoliv podstatnými, ani jsoucnem samým o sobě. Dialektika pracuje s poznatky, kterých se první věda dodělala, kdežto sofistika zdá se býti vědou, ale není.[1]) Aristoteles chválí, že Platon zcela přiléhavě prohlásil, že sofisté poučují o tom, co není.[2])

Nejníže ve stupnici jest fysika, která se zabývá věcmi, pokud se pohybují.[3]) Jak Aristoteles vysvětluje,[4]) fysika má co činiti s věcmi tělesnými a smyslovými; její pojmy jsou materiální, λόγοι ἔνυλοι. Neabstrahuje od látky a jejích smyslových vlastností, jako barvy, tíže a od přirozeného pohybu těles, nýbrž jen od konkrétních jednotlivých věcí.

Fysiku dělí Aristoteles na anorganickou a organickou. Anorganická jedná o světové stavbě, o vzniku a zániku, o meteorologii a mechanice. Jsou tedy jejím předmětem tělesa neoduševnělá. Kde však vystupuje forma jako duše, začíná fysika organická. Pojednává o duši, o smyslech, o rostlinách a živočišstvu. Patří sem tedy část psychologie, fysiologie, embryologie, botanika, zoologie anthropologie. Ale lidskou duší, pokud je povahy duchové a jest „oddělená" od látky, je dosaženo meze; tu fysika přestává. Duše člověka jest objektem fysiky, jen pokud člověk je plodem přírody.[5])

Další stupeň tvoří mathematika, zabývá se už více abstraktním, abstrahuje od smyslových vlastností těles a jejich pohybu; jedná už o něčem trvalém, ale ne samobytném, pozoruje velikost a formu.[6])

Nejvýše jest metafysika, první filosofie, která pozoruje immateriální formy; zabývá se jsoucnem, pokud je jsoucí, a ne pokud je ještě něčím jiným, a vrcholí v učení o Bohu; proto ji Aristoteles nazývá theologií. Jejím předmětem je také nauka o duši, pokud duše náleží věčnému a ne na kolik je poutána k tělu.[7]) Jako theoretické vědy zaujímají nejvyšší místo mezi vědami, tak metafysika jest nejvyšší mezi vědami theoretickými. Neboť má předmět nej-

[1]) ib. 1004 b 25.
[2]) 1064 b 28.
[3]) 1061 b 3 n.
[4]) De an. I, 1.
[5]) Fys. 194 b 9 13.
[6]) De an. 429 b 18 n, 431 b 12 n. Met. 1025 b 30 n.
[7]) Met. 1026 a 4 n.

vznešenější a vědy mají cenu dle předmětu vědního.[1]) Metafysika se zabývá tím, co nemá pohybu a je nepomíjivé, v čem se projevuje božství; vyšetřuje podstatu všeho, co jest, nezabývá se jednotlivinami a jejich přívlastky, předmětem tedy má jsoucno v jeho všeobecnosti a ne jeho části. „Tuto pravědu pěstujeme, abychom vybředli z nevědomosti, pěstujeme ji pro poučení a nikoli pro nějaký užitek.“[2]) Filosofie tedy nepěstujeme pro žádný účel vedlejší ani pro užitek postranní, nýbrž pokládáme ji za samojedinou svobodnou mezi naukami, jen ona trvá jaksi sama pro sebe. Ostatní vědy jsou jejími služkami, paní a velitelce své nesmějí se protiviti.[3])

A tak vědeckost filosofie (a tím obtíž) záleží v její neinteresovanosti a abstraktnosti; jest vědou nejjednodušší, jest vědou o prvních příčinách. Věda tato všechno ví, aniž má vědění jednotlivých podrobností (μὴ καθ' ἕκαστον ἔχοντα ἐπιστήμην αὐτῶν[4]), není vědou o jednotlivostech, nýbrž pracuje s obecninami, pojmy a hledá obecné zákony. K jejímu osvojení je potřebí času, zkušenosti, kterou dává délka času. Proto hoch může se státi mathematikem, filosofem však nikoliv.[5])

Jako cena věd je různá, tak také mají různý cíl. Nejmenší cenu dávají lidé vědomostem čistě praktickým (na př. rolnictví, lékařství), větší cenu už uměním, sloužícím nikoliv zachování života, nýbrž jeho okrase (na př. hudba, malířství). Největší cenu však přikládají vědám theoretickým (fysice, mathematice, filosofii). Cílem prvních je potřeba, druhých libost, třetí mají cíl svůj v sobě, t. j. moudrost, která se zabývá příčinami a principy.[6]) Cílem filosofie je zavésti všude jednotu a vysvětliti pořádek světa a jeho účelnost. V tom je krása, a poznáním krásy poznáváme i příčinu a původ všeho. Krása je tedy jen prostředkem k cíli.

Než někdo začne filosofovati, musí si osvojiti a n a l y t i k u,[7]) t. j. logiku elementární a methodiku, která jest nástrojem (ὄργανον) myšlení.

[1]) ib. 1064 b 6.
[2]) srv. Met. 982 b 18 n.
[3]) ib. 996 b 3 11.
[4]) ib. 982 a 2.
[5]) Eth. Nik. 1142 a 12 n.
[6]) Met. 981 b 18 n.
[7]) ib. 1005 b 1 n.

Praktické vědy dělí Aristoteles ještě[1]) na základní vědu praktickou, e t h i k u, k níž druží se p o l i t i k a;[2]) v této vůdčí vědou je z á k o n o d á r s t v í, jednotlivostmi se zabývá s t á t n i c t v í. Za součást politiky pokládá Aristoteles také h o s p o d á ř s t v í (oikonomiku), s t r a t e g i k u a ř e č n i c t v í.

Celkem podal Aristoteles podobnou klasifikaci věd jako Platon ve Filebovi a Státníku; i v tom se shodují, že oba astronomii počítají k vědám mathematickým.

[1]) Eth. Nik. I, 1, 1094 a 18 n; VI, 9.
[2]) srv. Rhet. I, 2, 1356 a 26.

Posudky.

Jaroslav Maria, Korále. Praha 1932. S. 164.

Kniha je souborem statí a úvah, polemik, útoků i osobních vzpomínek, jak je plodný romanopisec příležitostně napsal jaksi jen na okraj svého díla. Některé z nich jsou dnes již anachronismem, a literatura neměla by nejmenší škody, kdyby jich autor nevyvolával znovu ze zapadlých časopisů. Ale mnohé jsou opravdu zajímavé, ne tak pro věc či osobu, o níž pojednávají, jako spíše pro samého spisovatele, jenž tu dává s nemalou leckdy otevřeností nahlédnouti do svého nitra nebo do svých osudů i osudů svého literárního díla. Jeví se tu ovšem opět oním starým satirikem, ba sarkastikem, jenž otevřeně šlehá své přátele i nepřátele, nešetří ani nejbližších, ba ani sama sebe. Účtuje s dramaturgy pražských divadel za to, jak zacházeli s jeho divadelními hrami, a neváhá prohlásiti, že divadlo je pekelná výheň, ba blázinec, kde se musí zkaziti neb aspoň nalomiti každý charakter. Rozebírá psychologii velké cizoložnice Anny Kareninové, ale dává se nadchnouti i obrazem sv. Justiny. Vzpomíná Vojana, Knüpflera i Máchy, stejně jako svých zkušeností s válečnou censurou a se ctitelkami, jimž vozil do Prahy sádlo. Uvažuje pochmurně o trestu smrti i podivné justici dnešních porot, ale se zvláštním zájmem zabývá se básníky, kteří dovedli líčiti odporné a zločinné děje. O jednom z nich, německém spisovateli Grabbeovi, výslovně praví, že jej vždy lákal přítažlivostí až příšernou. „Zločineckých pudů, vyhošťovaný ze slušné společnosti, posmívaný v životě společenském, utloukaný v literatuře, proklínaný vlastními lidmi — toť můj případ.“ Podobný případ jest Jiří Karásek, v němž vidí zakleto všecko, co zavání ďáblem, peklem a zločinem . . . Zločin a peklo, zvrhlost a nepřirozenost — ta slova opakují se v knize skoro tak často, jako podobné sceny v románech Mariových. Mluví tu sice také několikrát o náboženství, tvrdí, že umění, které vytvořil katolický kultus, je z nejskvělejších a nejhodnotnějších (21), vypravuje, jak ve zlých chvílích vcházel do katolického kostela a tam nalezl opět klid, ale abychom nebyli v pochybnostech, přiznává jinde, že jej do chrámu lákaly hlavně varhany a ticho. A dodává: „Má duše je již nenapravitelně ztracena a patří peklu. Tisíc kostelů se všemi pány pátery už jí nepomůže.“ (107) Jsou tato slova jen literární pósou, či spíše, jak se zdá, skutečným zoufalstvím člověka, kterého v životě „přítažlivostí až příšernou“ lákalo vždy to, co „zavání ďáblem, peklem a zločinem.“? *M.*

* * *

Vojtěch Martínek, Jakub Oberva. Román. 2. vydání. S. 270, 15 K. — Plameny. Román. 2. vydání. S. 278, 15 K. Nakl. Sfinx Janda 1932.

Jsme tu blízko ostravských dolů a hutí, ale ještě na rolnickém venkově. Zámožný sedlák zmocniv se po smrti manželčině i jejího podílu a stav se starostou obce zpychne ještě víc a jde bezohledně za bohatstvím a mocí. K vážnosti mu má přispěti i sňatek s osobou panštější, nežli jsou domácí roby. Ale ta jsouc zároveň ušlechtilejší mysli, nesblíží se s ním duševně a sotva jej dovede tu a tam trochu zkrotiti; nemanželského jeho synka mu připomíná, jen aby naň a na matku, kdysi služku toho statku, nezapomínal. Po smrti sedlákově, již si uhnal furiantstvím při práci — je zánět pobřišnice mezi následky tělesného náporu se sochorem?, — vychovává něžně dědice statku, málo schopného pro sedlačinu, dává jej studovati, ale on se jí předčasně zamiluje do neznámé paní a nešťastnou náhodou se zabije právě při matčině pokuse přivoditi po dobrém rozchod zamilovaných. Nemanželský synek nebožtíka muže zatím prošel četnými cestičkami chacharství, dochází u vdovy podpory, kdykoli požádá, ale byv jednou od jejího bratra ze statku vyhnán pokusí se zapáliti a jest zatčen. V něm, který časem pracuje také v dolech a hutích, zasahuje do románu také živel vlastně ostravský, líčený i zde jednostranně víc po stránce stinné, v bídě hmotné i mravní, pro čtenáře celkem arci zajímavěji než ony tahanice selské. Román vyniká drobnokresbou povah i příběhů, v celku zdravým realismem. Dějové obraty však nejsou vždy nejšťastněji zestrojeny. Sympathickou postavu těžko tu najíti. Není jí hrubě ani ona manželka sedlákova, rozumná, jemná, dobročinná, jež nápadníku při námluvách sice přímo řekla, že si jej vezme, jelikož se vdáti musí, aby nebyla příbuzným na obtíž, ale v manželství nejeví chuti, upraviti soužití snesitelně, zužitkovati svoji duševnou převahu nad hrubým sice, ale ne zcela nízkým, do ženy opravdu zamilovaným, na ni pyšným mužem vychovatelsky. Bezručsky žalobný tón, jenž se v líčeních toho kraje vůbec stal dominantou, převládá i zde; bylo by záhodno zahráti o tamním životě též jinou.

Francis J. Finn, Mílek z Kampionu. Povídka ze studentského života. Z angličiny přeložil Jaroslav Ovečka. Nákl. Československ. akc. tiskárny, Praha 1931. S. 208. „Raná setba".

V příběhu hlavně poutá, jak se dvě děti, hoch a děvče, dostaly v zajetí malé cigánské tlupy, každý jiným způsobem, a jak podivuhodně odtud vysvobozeny, jsouce svými už pokládány za zhynulé. Děvče jest hodná katolička. Často se v povídce opakuje o dením sv. přijímání; snad etwas weniger, wäre mehr, v povídce totiž. Chlapec jest ještě ničím, ale příklad a slova děvčete přivedou i jej do církve, když se octli pod ochranou jesuitského ústavu v Kampioně. U amerických studentů jest přirozeně mnoho řeči o sportu, který se tentokrát ukázal také velmi prospěšným.

Nebylo by dobře naše mladé čtenáře při takové příležitosti učiti také výslovnosti cizích, často čítaných jmen a slov? Na s. 88 a 163 („jas, který vídáváme tak zřídka...", P. rektor vztýčiv se") nemá, podle souvislosti, býti: nezřídka (často) a Ben (umírající)?

Rozhled

Náboženský.

Církev a církevníci.

S uspokojením čtávají a opakují našinci, jak se zkušenostmi válečnými a poválečnými zvedla vážnost naší církve ve světě. Ale naopak, jakmile ta církev a její zástupci se pokusí touto vážností zasáhnouti do běhu věcí občanských, aby se — jen ku svému prospěchu a zdaru — řídily tím, co církev jest povolána a povinna, vděk nevděk, hlásati, zvedne se odpor proti této „osobivosti“, jež se stotožňuje s úsilím o moc a nadvládu, a hned jest po ruce středověk.

Bylo by malomyslné, neuznávati, že vážnost naší církve za posledních 50 let ve světě značně vzrostla, zvláště tam, kde se myslí a uvažuje. Není pochyby, že církev sama svým duchovním úsilím si takto mnohou mysl i mimo svůj okruh připravila. Avšak tato její zbraň — „toť jest vítězství, které přemáhá svět, víra naše“, praví apoštol Jan v prvém svém listě — ač jest všelidská, každému člověku přiměřená, potkává se ve světě s mnohými jinými, jež buď samy sebou jsou proti ní namířeny nebo proti ní namířeny býti mohou. Jsouce pak makavě bližší časným zájmům člověka neb i lidstva, mají u něho převahu a zatlačují do pozadí zájmy, za něž bojuje církev. Vážnost církve ve světě zůstává takto více idealní, theoretickou: jakmile chce proniknouti do života, naráží na překážky, jež namnoze jsou nepřekonatelné, — život jde svou, jak se v theorii vůbec uznává, nedobrou cestou dále. Převaha moci, fysické moci, je silnější, a také se rozhodněji uplatňuje. Vzpomeňme na př. diplomatie, kde se ještě nejvíc dá na jakousi formu: nuntius bývá doyenem sboru, ale stačí, že ministr se rozkatil, aby nuntius byl vyhnán a diplomatické styky se přerušily, což jinak jest velmi vzácné.

Církev, toť církevníci, jako stát jest ve svých občanech, t. j. občanech svého území, jehož církev jako církev ovšem nemá. Rozdíl obojího poměru se vůbec cítí, i když ne všichni příslušníci tam nebo zde jsou si ho přesně vědomi. V jednom jest celkem zřejmý: církev daleko více nežli stát zasahuje do osobních záležitostí svých příslušníků. V státní společnosti, a podle toho také v občanské společnosti vůbec žárlivě se střeží hranice mezi záležitostmi soukromými a společenskými neb jinak veřejnými, a ony jsou pro stát i spoluobčany jakousi netykavkou, kdežto církvi jsou hlavní: smýšlení a jednání osobní, jednání v rodině, a odtud šíře a dále v okolí, až k nejvyšším právům i povinnostem občana, příslušníka dvojí říše, duchovní i světské, jež jen časem splývala téměř v jedno, ale nikdy, ani v theokratii, docela nesplynula; „civitas Dei“ zůstává ideálem.

Církevnictví, t. j. náboženské smýšlení a jednání, jak nám je církevní nauka hlásá, jest nejosobnější, jednotlivci nejvlastnější záležitostí, jelikož podstatně vniternou, duševní, kdežto záležitosti

státní jsou více zevnější, společenské. Když občané tolik žádají po státě, aby konal, často až příliš mnoho, není námitek zásadních: stát na to tu jest, aby svým dílem o časné zájmy občanů se staral, již mu na to platí, a aby takto vzhledem k rovnováze celku doplňoval, kde úsilí jednotlivců nestačí.

Vůči církvi nikdo rozumný obdobného požadavku nevysloví, leda nanejvýš tam, kde by i v případech možnosti se nedostávalo potřebné péče a ochoty v poskytování náboženských prostředků. Jinak jest nejvlastnější povinností a právem každého, aby se o své duchovní záležitosti staral sám, používaje církví dávaných prostředků.

A přece v skutečnosti tento jedině správný názor jak náleží neproniká: jako u některých občanů vláda jest odpovědna za všechno a všechno má pro ně dělati sama, tak u mnohých, ba přemnohých církevníků — soudě podle jejich počínání — církev má se starati o všechno, čeho k svému působení potřebuje. Je to názor málo sice uvědoměný, názor primitivní a naivní, ale je tu a namnoze převládá. Neproniká ještě s dostatek názor, že církev nemá sama těch prostředkův a nástrojův („orgánů“) jako stát, aby ve věcech smíšeného rázu svou působnost umožnila, že nástroji jejími jsou právě její příslušníci, církevníci.

Slovo „svépomoc“ v hospodářském životě nemá již toho lesku jako ve svých začátcích: mnozí její hlasatelé pomohli jen sobě na ujmu jiných. V církevním životě nebyli a nejsou vždycky jen prostí církevníci vinni, že tu svépomoci tak malo: i ta chce býti vypěstěna, a to tím spíše, čím častěji se tolik zdůrazňuje autorita, autorita mnohdy v těch věcech neschopná a nehybná. Svépomoc v náboženském a církevním životě značí odhodlanost jednoho každého církevníka, podle církevní nauky žíti, ale i působiti, pracovati o zájmy náboženské, každý ve svém okruhu. A čím se okruh ten v občanském životě šíří, tím také přibývá možností; arciť i závazků, jako je v souvztažnosti práv i povinností vůbec. Neškodí v novinách a schůzích jásati nad vážností církve ve světě, probouzeti takto a povznášeti celkové s e b e v ě d o m í. Ale ještě důležitější jest burcovati jednotlivá s v ě d o m í: čím pak ty a ty jsi přispěl k její vážnosti ve svém okruhu: v rodině, v obci, ve své společnosti, v státě? A mnohý novinář anebo řečník, i z těch monopolních katolíků, již prý náš katolicismus vedou, by se rozpačitě odmlčel!

*

I r s k o

slaví letos památku příchodu svého patrona Patricia (Patrick), který 432 na Erinu přistál (prý na severovýchodě v místě Saul u Downpatrick-u), hlásat křesťanství.

Neoctnul se tenkrát na ostrově poprvé. Narozen (kolem 372) ve Skotsku z křesťanských rodičů — otec byl římský decurio — v 16. roce věku byl válečnými loupežníky zavlečen do Irska, kde byl pasákem, zachovávaje si v pohanském okolí vědomí křesťanské a

touhu, hlásati tomuto druidy ovládanému národu Krista. Podařilo se mu jaksi uniknouti do Gallie. Tam se vzdělal v nauce křesťanské (sv. Martin, Vincenc Ler., Germanus Aux., Honoratus), odebral se do Říma a od Celestina I vyslán do Irska; jméno Patrik dostal prý až při svěcení na biskupa.

Irsko nebylo nikdy římským vojskem obsazeno, křesťanů tam bylo pořídku jenom na jižním pobřeží, tak že křesťanská osvěta se na ostrově šířila v díle Patrikově samobytně. A to tak skvěle, že v 6.—8. století, kdy evropská pevnina nájezdy seveřanů zpustošena, Irsko mohlo své lidi vysílati jí za učitele — až do Polska a Bulharska.

Protestantský převrat v Anglii krutě zasáhl do osudův Irska: několikaleté otroctví Patrikovo stalo se jakoby předobrazem několikasetletého otroctví tohoto „ostrova svatých", jemuž mnozí unikli jen vystěhováním do Ameriky, jiní podlehli mravně, mnozí však jen hmotně. V otroctví se ovšem osvětě nedaří. Proto se k otroctví přidružila i příhana pochopitelné zaostalosti, jíž v celém světě „Ajriši" (irish) stíháni. Ale ovšem také otročina, jak ji na Irech prováděli tak pokročilí Angličané, stala se v celém světě příslovnou. Arcibiskup Downey při letoší slavnosti (17. bř.) pravil: „Kdyby obloha byla papírem a moře inkoustem, mohla by býti naděje, sepsati útisky a útrapy Irska."

Z politických zpráv je znam zápas mezi irským severem a jihem o vyznání: zda katolické či protestantské (anglik.) Anglikáni již delší dobu šíří názor, že sv. Patrik založil církev bezřímskou: Jindřich VIII a Alžběta vlastně jen obnovili poměr původní, když prohlásili nezávislost britského křesťanství na církvi římskokatolické!

Nebýti ani jiných důkazů proti tomuto padělání dějin: proč pak tolik settisícův irského obyvatelstva podstupovalo tolik — krvavého i nekrvavého mučenictví, když nesmýšleli „římsky"?

Nápor tento se stupňuje zvláště nyní, kdy se chystá eucharistický sjezd v Dublině. —

Z politických zpráv nejnovějších je dále známo, že nynější vláda irská odpírá přísahu věrnosti k říši britské a dosavadní poddanské poplatky, t. j. že Irsko chce býti státem zcela samostatným. Schopné lidi na to má, neboť jimi zásobovalo a zásobuje i jiných krajů dosť. Arcibiskup Downey v oné promluvě také pravil, že Irsko jest ještě dnes z onoho mála krajin, kde heslo: víra a vlast! má srozumitelný význam. Dejž to Bůh!

*

Německo.

Před 2. volbou presidenta říše, jímž tedy zvolen protestant Hindenburg, m. j. hlasy katolíků, ač proti 1. volbě daleko ne tolikým přírostkem hlasů, jakého dobyl „katolík" Hitler, napsal jeden protestantský list („Reichswart", hr. Reventlow), zda Hindenburg ví, že „protestantismus za kulisami a úředně jest utlačován a tísněn, jako ještě nikdy za těch 300 let od 30leté války", a že „pod tím katolickým panem Hitlerem (nebo pod p. Hugenbergem) se s evangelickou církví bude nakládati spravedlivěji."

Jak obyčejně! Že se tu a tam napravila některá z křivd, jichž tolik napácháno na katolících, jest protestantismus utlačován!

Reventlow také vyzývá: „Neopouštějme svého Pána a Spasitele Ježíše Krista, který v tomhle Prusku je zcela opuštěn!“ Možná, ale nikoliv od katolíků, kteří tam ještě daleko nemají, co jim rovnoprávně patří!

V Berlině jakýsi 30letý G. C. Sommerfeld vede „řád německých benediktinů“. S. byl postulantem u trapistů, kde něco z benediktinství poznal, a chce nyní touto novou společností jak odpadlé katolíky tak jinověrce prý liturgickou obnovou získávati pro „una sancta“. Ve znaku má mitru a berlu, při večerní mši bývá přijímání a požehnání — prý svátostné —, káže protestantský theolog. Navazují styky s ústavy pro spalování mrtvol, jelikož by rádi i jejich členům, kteří prý „namnoze krátce před smrtí pociťují potřebu duchovní služby“, vyhověli a také při pálení poslední poctu prokazovali. Všecky obřady se dějí německy. Jako každý extravagantní vůdce nachází ovšem i S. mezi mládeží takové, kteří se jím chtějí nechati vésti.

*

Argentina.

Vláda se uvolila státním nákladem zříditi nová 3 arcibiskupství a 6 biskupství; všech biskupství v Argentině bude pak 18.

Poměry argentinské budou zajímati i nás Čechy, jelikož se dějí pokusy o tamní české osídlení, které zatím naráží na nepřekonatelné překážky hmotné (a zdravotní), ale není asi zcela beznadějné.

*

Jesuité ze Španělska

ze své pravlasti vypuzeni vlastně již pětkrát, nikoli jen třikrát, máme-li na mysli i dvoje kratší období. Poprvé vypuzeni rozkazem Karla III 1767, po čemž za krátko řád vůbec zrušen až do r. 1814. V revoluci 1820 vyhnáni, ale již po třech letech je Ferdinand VII zavolal zpět. Delší dobu (1835—1852) trvalo vyhnanství další a zas následující 1868—1877. Jak dlouho potrvá nynější?

Sečteme-li tyto dvě řady let, shledáme, že od prvého vypuzení, nehledě ke zrušení 1873—1914, kromě posledního období pokaždé jesuité sotva měli kdy se ve svých působištích zaříditi. V posledním arci se zařídili dobře, tak že nejen luza má bohatou kořist pro svou pustošivost, ale i vláda pro zábor. Kolik hodnot mravních i hmotných při tom pozbude národ, nelze ovšem odhadnouti.

Zajímavo by bylo zjistiti, kolik z těch nyní prý vypuzených 4000 bylo občanů španělských, jichž přece tak zkrátka vypuditi nelze, a kolik cizinců. Či jsou to vesměs cizinci? —

Velkonoční průvody („vzkříšení“ a j.), ve Španělích zvlášť okázalé, i národopisně zajímavé, konány prý letos namnoze jen v kostelích, tedy ovšem bez obvyklého rozvinutí. V Seville

průvod na Zelený Čtvrtek (průvod u nás neznámý) rušen živly revolučními.

*

Pravoslavný koncil

byl stambulským patriarchou slibován již po světové válce, jenž ovšem tehdy nemohl věděti, jak se jeho autorita v několika letech prohlášením autokefalních církví zmenší. Přes to neustoupil dosud od svého předsevzetí. Přípravou mají býti t. z. předsynody, z nichž jedna konána v červnu 1930 v klášteře Vatopedi na Athosu, druhá má býti letos o letnicích, tamtéž. Každá pravoslavná církev má sem vyslati 2 úřední zástupce, a patriarcha doufá, že tentokrát přiměje k účasti i zástupce z Ruska. Jednati se má o sblížení pravoslavných církví, o pravoslaví v Americe, o výchově duchovenstva a zvláště mnišstva, o postupu proti mylným soustavám socialním, o kodifikaci církevního práva (o níž se, jak známo, již pracuje v Římě) a pod.

Patriarcha mluví o sblížení na př. se starokatolíky neb anglikány, ale o obraně proti katolictví, protestantismu (jenž jim tolik theologů odchoval!) a j. Papeže výslovně pořád uznává jen za primum inter pares, neuznávaje tedy ani příslušných výroků na sněmech pravoslavím uznávaných! Kdyby prý papež jako primus inter pares svolal obecný sněm, nenamítal by patriarcha nic proti účasti při něm, ale aby se k římské církvi připojil, bylo by nutno na tomto sněmě probrati a schváliti všechno, co římskokatolická církev od začátku schismatu od pravoslaví odchylného v nauce a liturgii zavedla.

Tedy vůle k unii podstatně podmíněná a víc než pochybná. Avšak cesty Prozřetelnosti nejsou a nebudou řízeny ze stambulského patriarchátu!

*

nl. — Kolumbovi rytíři v Americe

oslavovali 1. dubna padesátileté výročí svého založení. Celkový počet jich jest asi 600.000. První číslo slavnosti byla promluva velmistra Martina Carmody, která byla radiem rozšířena po Spojených Státech a Kanadě. Kromě toho 2500 místních výborů mělo svůj vlastní program, jehož hlavním číslem byla mše sv., sv. přijímání a promluva o Katolické akci.

Původ této mohutné katolické organisace byl nepatrný. R. 1882 kněz Michael Gioney, farář v Newhaven, založil pro své farníky bratrskou organisaci, která 29. března téhož roku byla úředně schválena. Její účel byl pomáhati potřebným, hájiti víru a vyučování náboženství. Z Vatikánu byl zaslán velmistrovi pozdravný telegram.

Vědecký a umělecký.

Zevnějšek Spasitelův

jest předmětem 2 článků s obrázky v „Illustr. Vaticana“ (č. 6), které však nepodávají nic nového. Prof. Cecchelli píše o podobě Kristově, že v nejstarších pramenech křesťanských se předpokládá jako nevzhledná. Origenes sám zachoval úryvky z útočného spisu Celsova (Alethes logos) z r. asi 177/8, který, snad podle pravdy, se vysmívá křesťanům, že na rozdíl od Řeků svého Boha si představují tak nepěkně (malé postavy, neušlechtilé tváře). Vývody spisovatelů křesťanských (Origenes, Justinus, Irenaeus, Klemens Alex) ovládá očividně „obraz služebníka božího“ u Isaiáše 52, 14; 53. S vousy představuje se Kristus Pán na východě, ale i na západě.

Jules Repond píše o oděvu Spasitelově, že jím bylo asi řecké himation, řásný přehoz 7—9 loktů, jednobarevný, bez umělých výšivek a jiných ozdob. Židé prý národního kroje neměli: již před zajetím babylonským (597) předvádějí je pomníky v úboru assyrském.

*

Niebelungenlied — báseň missijní?

Mnichovský prof. Alois Schröfl se domnívá, že starší druhý díl „Niebelungů“, t. z. „Niebelungen-Not“ je dílem pasovského biskupa Pilgrima (v 2. pol. 10. stol.). Složil prý jej, aby touto captatio benevolentiae získal ostřihomský dvůr svým missijním podnikům, které zamýšlel v Uhrách. Odchyluje se od pověstí uherských i německých schválně líčí blahodárný vliv německé osvěty na panovnický dům a společnost velmožů v Uhrách, uvádí sympatické postavy Etzela, Rüdegera atd.

Slovesná činnost Pilgrimova jest vědecké kritice z části pochybná; obviňují jej i z padělání listin, čemuž jiní zase odporují. Jmenovitě se pochybuje, že by byl „Niebelungenlied“ dal napsati také latinsky. Kdyby onen nález Schröflův se ověřil, měli bychom tu zajímavý příspěvek k německé missijní činnosti v počátcích křesťanství na území uherském.

*

tj. — O Pospíšilově překladě díla sv. Tomáše Aq Summa c. Gentiles

zvěčnělý biskup Dr. Antonín Podlaha ve Filos. Sborníku Dr. Jos. Kratochvila uvádí, jak Pospíšil pojal úmysl vydati „Summu“ v českém překladu, jak sám těžkou tu práci podnikl a nabídl ji Dědictví sv. Prokopa, aby ji vydalo. Skutečně překlad „Summy“ měl býti podílem Dědictví na r. 1920, ale k vydání nedošlo. 23. září 1924 psal Pospíšil Podlahovi, že na vydání překladu nepomýšlí, ježto by se rukopis musil napřed důkladně opravit, a že by vydání jeho bylo s velkým hmotným risikem spojeno.

Stať biskupa Dr. Podlahy doplňuji tu podle listů zachovaných v pozůstalosti Pospíšilově. Když byl od apošt. administrátora v Trnavě povolán prof. Alois Kolísek přednášet na jeho bohoslovném ústavě filosofii, pokládal za nutně potřebné zařídit literární seminář filosoficko-theologický, což chtěl učiniti ve formě „Kroužku slovenského", a mínil mezi první cvičení a práce dáti překlad Summy contra gentiles do slovenčiny. Oznamoval to 22. října 1923 Pospíšilovi a ptal se, co je s jeho českým překladem tohoto díla, a nepůjčil-li by mu aspoň něco ze svého rukopisu. Pospíšil půjčil Kolískovi celý rukopis a dal mu právo poopraviti text. Kolísek dal si pořizovati strojový opis Pospíšilova rukopisu, neboť, jak dí, v původině Pospíšilově bylo by technicky dosti těžko opravy prováděti. V létě 1925 žádal však Pospíšil o vrácení svého rukopisu, a Kolísek 6. října 1925 poslal zatím I. knihu a 117 stran oklepu strojového, v němž tu a tam byly opravy mluvnické, nikde věcné, a potom když chtěl míti Dr. Pospíšil celý svůj rukopis, vratil jej ovšem bez dokončení oklepu.

Pospíšil vyjednával totiž tehdy s presidentem České Akademie Josefem Zubatým o vydání překladu „Summy". Dopsal mu 2. října 1925, když mu byl Zubatý poslal otisk práce z pozůstalosti Dra Jedličky, jejíž uveřejnění obstaral, a připsal, že z ní s uspokojením Pospíšil uvidí, jaký prospěch z jeho velikého díla o filosofii sv. Tomáše Akvinského může a má míti také česká filologie. Pospíšil děkoval, a zmíniv se o svém překladu „Summy", pro který nenalezl dosud nakladatele — hmotné prostředky Dědictví svatoprokopského nestačí na tuto publikaci — prosil, aby president Zubatý uvážil, zdali by nemohla Česká Akademie vzdáti malý hold sv. Tomáši, tomuto největšímu katolickému filosofu, a vydati svým nákladem jeho bezmála nejlepší dílo. Zubatý odpovídal 5. října, že nemá práva pronášeti rozhodující slovo: to je věcí I. tř. Akademie, a že nemůže ani nehodlá nikdy se vtírati do věcí, které jsou mimo jeho pravomoc; že může jen tolik říci, že podle jeho soudu by Summa sv. Tomáše přeložena a v překladě vydána býti měla; co učiniti může, že učiní: soukromě se zeptá, co by tomu páni členové I. tř. říkali a byli-li by ochotni dobrý překlad Summy vydati. Další zprávu podával 12. října: „o Summě jsem — ovšem soukromě — hovořil se dvěma významnými členy I. tř., zaujímajícími důležitá místa ve vedení Akademie i třídy; ti se srovnávají, jak s radostí mohu konstatovati, s míněním mým. Jiný člen téže třídy je rozhodně proti tomu; protože je to člen, který by měl v jednání jistě důležité slovo, a člen, o jehož stanovisku jsem měl předem mínění, které se mi potvrdilo, vyžádal jsem si od něho také předem jeho názor. S jinými jsem nemluvil, ale jak je a celou situaci znám, myslím, že rozhodnutí třídy by spíše vyznělo v souhlase s míněním mým. Byl by v třídě patrně konflikt, ale nebyl by první a bezpochyby ani poslední, Bylo by ovšem nezbytné, abyste poslal spis s žádostí o uveřejnění I. třídě; byli by voleni dva referenti, z nichž jedním by asi byl onen člen,

který by byl proti uveřejnění, a rozhodovala by třída.“ A 17. října 1925 psal zase Zubatý: „odpor, o němž jsem psal, není zásadní (což mne utěšuje), nýbrž řekl bych dočasný; dovolím si Vám podati zprávu ústně s písemným dokladem.“

Potom ještě v říjnu měl Zubatý přednášku v Brně, na níž praelát Pospíšil byl; druhého dne Zubatý jej navštívil; po té návštěvě vykládal praelát s povděkem, že má naději, že bude možno vydati překlad v České Akademii. Další korespondence jeho o vydání Summy není.

Praelát Pospíšil zemřel 18. prosince 1926. Vykonavatel jeho poslední vůle kan. Adolf Tenora dotázal se 8. února 1927, zdali možno spoléhati na to, že by Akademie překlad ten vydala, a co by bylo v té věci zařídíti. Odpovědí byl přípis z 25. března: „První třída České akademie, jednajíc v své schůzi dne 19. března 1927 o Vašem dotaze ze dne 8. února 1927, usnesla se požádati Vás, abyste jí nejprve zaslal rukopis překladu Summy contra gentiles zesnulého Dra Jos. Pospíšila, načež teprve by třída mohla rozhodnouti, zda překlad vydá či nikoli.“

Na to byl rukopis překladu zaslán 12. dubna 1927 biskupu Podlahovi, jehož styky s Dr. Pospíšilem byly známy, a byl jako člen Akademie požádán, by rukopis České akademii laskavě dodal a se informoval, míní-li jej ona skutečně vydati tiskem; kdyby pak nemohla nebo nechtěla díla toho se podejmouti, by překlad sám u sebe ponechal a, jak za vhodné uzná, práce té použil; a kdyby ani použíti ho nebylo možno, aby Akademii sv. Tomáše pak již zůstal třebas i jako rukopis na památku zesnulého p. praeláta. České Akademii bylo současně oznámeno, že rukopis překladu dodá biskup Dr. Podlaha, aby třída mohla rozhodnouti o vydání.

Na zásilku nedostalo se z Prahy vůbec již odpovědi. Když pak letos biskup Dr. Podlaha zemřel, byl učiněn dotaz, co se stalo s rukopisem (t. j. překladem Summy). Na to byl 18. března 1932 z pozůstalosti Dra Podlahy do Brna vrácen a přiložen k aktům po prael. Pospíšilovi.

*

m. — O Vlčkových Dějinách české literatury, které vyšly nedávno v novém doplněném, čtyrsvazkovém vydání, uznává se nyní již i v táboře jeho bývalých straníků, že nevyhovují dnešním požadavkům. Referentu „Naší doby“ (duben 1932) líbí se ovšem nejvíce ona část, kde autor vykládá široce „o periodě dovršené katolické protireformace a celkového národního i literárního úpadku“, ale přiznává také, že moderní literární kritika právem vytýká českému žáku Schererovu až přílišnou plasticitu a samozřejmou jasnost ve tvorbě četných portrétů, zjednodušených na úkor dramatického složitého problému povahového. Proto některé partie Vlčkova díla již neobstojí v přítomné době, kdy se hledá pohled do samé výhně tvořivosti českého ducha, pohled nezatížený tradiční

sestavou a starým racionalistickým pojetím literárních vědců předcházejícího období.

Upřílišený racionalism hettnerovský vytýká Vlčkovi také F. X. Šalda ve svém „Zápisníku“ (č. 8—9 1932). Již tento racionalism zaviňuje, že literárnímu historikovi uniká hlubší dějinný život a jemnější jeho projevy. Dějiny tvorby literární jsou Vlčkovi po výtce jen „dějinami ideí a jejich vědeckých a uměleckých forem“ — to je stanovisko, kterým se vystačí na př. při dějinách osvícenství, ale které selhává na př. již při dějinách romantické poesie. Partie o básnickém romantismu českém nejen nevyhovuje dnešním požadavkům, byť sebe mírnějším, nýbrž byla zastaralá již v době svého početí a vzniku. Platí to do značné míry i o době barokní, době velikého napětí a vniterního rozpětí mezi naturalismem a transcendentnem, která byla pojmově Vlčkovi tak cizí. K těmto zásadným nedostatkům historicky tvořivé konstituce Vlčkovy přistupuje i malý rozhled v cizím literárně historickém bádání. Šalda tu poukazuje zvláště na pojednání o jansenismu na půdě české a potvrzuje několika doklady, že se Vlček „sám nepoučil s dostatek o podstatě a literárně dějinném významu tohoto francouzského hnutí, ba že neměl ani ponětí o vývojové logice francouzské literatury“.

Vlčkův spis, který sahá až k 40 letům XIX. stol., zůstane ovšem na dlouho základním dílem našich literárních dějin a bude tak dále šířiti zastaralé, protestantskou tendencí zbarvené názory zvláště o době barokové.

*

nn. — Ziegler a rakouská censura.

V bohaté knihovně bisk. semináře v Hradci Král. se mimo jiné chová rukopis VI. svazku Zieglerova „Dobroslava“, který (dle úř. přípisku) byl předložen 15. března 1820 státní censuře. Kněz J. L. Ziegler označil svou knihu za doplněk Hájkovy kroniky. Censor Mägel měl u sebe rukopis až do 9. srpna 1820, kdy jej Zieglerovi vrátil s tímto přípisem: „Die in diesem sechsten Theil vorkommenden heftigen Ausdrücke und Schimpfwörter gegen die Protestanten sind vorläufig abzuändern und dann dies Manuskript neuerdings der Zensur vorzulegen.“ Na českém titulním listě pak čteme: „Die hie und da vorkommenden anstössigen Ausdrücke dieses Fortsetzers der Böhmischen Hagekischen Chronik, eines eifrigen Katholiken, werden von dem Herausgeber, Professor Ziegler gemildert werden.“

*

nl. — Kniha v Japonsku.

Veřejných knihoven jest asi 5 tisíc, do kterých ročně přijdou 30—32 miliony čtenářů. Inserce v novinách z poloviny jednají o nových knihách. V Tokiu ve studentské čtvrti Kanda a v universitní Hongo jest celá řada knihkupectví četně navštěvovaných studenty. Ze 3400 nakladatelství jedno překonává druhé ve vydávání knih.

Dříve převládala literatura překladová; nyní jsou více v oblibě práce původní. Z ankety pořádané r. 1929 se seznalo, že toho roku bylo vydáno 10 tisíc knih; z nich bylo jen 400 překladů. Dle odborů: z úvodů do dějin filosofie v počtu 50 jen 6 bylo překladů; ze všeobecné filosofie vydáno 200 knih; z nich 40 překladů. O náboženství vydáno 20 knih; jen jediný překlad Drummondových Dějin světových náboženství. O dějinách náboženství 15 knih, o šintoismu 12, o budhismu 100, o křesťanství 80; z nich překlady: Harnackův Sv. Augustin a Následování Krista.

Japonci se zajímají velmi o světovou literaturu; jsou vědychtiví a vytrvalí ve studiu. Císař Meiji řekl: „Japonci musí hledati vědu v celém světě.“ Poslední dobou veliké knihkupectví v Tokiu Iwanami rozšiřuje po celém Japonsku nejmodernější propagandou katolické publikace. R. 1930 vydalo „Katorikku Kenkyu“ Studie o katolicismu, obsahující různé články o církvi katolické. Osawa Akira vydal „Smlouvu lateránskou“. Dále byly přeloženy okružníky „Quadragesimo anno“ a „Casti connubii“. Jinak publikace japonské pokládají katolicismus za jakousi sektu protestantskou; není tam dosud jasného a rozšířeného pojmu o katolické církvi. Vedle všemožných sekt protestantských oplývajících peněžními prostředky a propagandou jest jen hrstka misionářů katolických. Všech obyvatel v Japonsku je 64,700.557; z toho jen 93.323 katolíků. Vedle misionářů cizozemských jest 63 kněží japonských, 224 seminaristů a 230 sester. Jediný biskup katolický v Nagasaki Mons. Hayasaka má diecési se 54.542 katolíky.

*

hd. — Hvězdná obloha v květnu 1932.

Za vlažných večerů květnových a červnových doporučuje se všimnouti sobě na obloze ekliptiky neboli zdánlivé dráhy sluneční, a skutečné dráhy země, po které totiž naše zemička nás unáší okolo slunce. V těch měsících je tato dráha vymezena nápadnými mezníky, které možno snadno nalézti. Když slunce zapadlo, září nad ním skvělá Venuše, která jest první mezi těmito mezníky. Od Venuše na levo, už na jiho-západní obloze, září Jupiter, který už překročil poledník, a pohybuje se pravým směrem od souhvězdí Raka k Regulusovi v souhvězdí Velkého Lva. Jupiter je tímto druhým mezníkem. Třetím jest Regulus, první a největší hvězda ve Velkém Lvovi, k níž Jupiter nyní směřuje. Čtvrtým mezníkem je Spica (Klas), v souhvězdí Panny, která v květnu září v poledníku. Když sobě z večera všimneme vysoko na obloze Velkého vozu, a prodloužíme jeho oj obloukem dolů, směrem k obzoru, dospějeme napřed k žlutavé hvězdě první velikosti, v souhvězdí Volaře (Bootes); tato hvězda jest Arktur, a když tento oblouk prodloužíme ještě níže k obzoru přes Arktura, pak dospějeme k první hvězdě v souhvězdí Panny, kterou je Spica (Klas). Od Spiky na levo, směrem východním, vynořuje se z mlh obzorových zářící, nepokojná hvězda čer-

vená, z níž jakoby jiskry sršely, to jest Antares, první hvězda souhvězdí Štíra, který bude krášliti letní oblohu. Lze jenom snažně doporučiti, aby každý, kdo má jakoukoliv i malou obzorku, podjal se té malé námahy, a svou obzorku obrátil na Antaresa. Za svou malou námahu bude totiž bohatě odměněn tím skvostným a okouzlujícím pohledem, který se mu v zorném poli jeho obzorky naskytne. Každý, kdo má jenom trošku smyslu pro krásu v přírodě, řekne zcela jistě, že to, co tam vidí, jest jako vzácný drahokam. —

Venuše postoupila ze souhvězdí Býka do souhvězdí Blíženců, a až dosáhne 22.—23. května nejvyššího jasu, bude v těch místech souhvězdí Blíženců, kde slunce okolo 21. června dosahuje na obloze své nejvyšší polohy při letním slunovratu. Tam, kde nyní stojí Jupiter, mezi souhvězdím Raka a Velkého Lva, tam bude slunce putovati v první polovici srpna, v druhé polovici srpna půjde slunce okolo Regulusa v souhvězdí Velkého Lva, až v polovině měsíce října dospěje ku Spice v souhvězdí Panny. Mezi Spikou a Antaresem jest nepatrné, ale dobrému oku zřetelně viditelné souhvězdí Váh, jehož dvě hlavní hvězdy, poněkud slabší nežli hvězdy Velkého Vozu, stojí šikmo nad sebou. Slunce půjde okolo nich na začátku listopadu, na jehož konci dospěje k Antaresovi v souhvězdí Štíra.

Merkur bude 8. května v největší západní elongaci od slunce, která bude obnášeti asi 26 a půl stupně. Merkur bude tedy jitřenkou, na pravo od slunce, ale poněvadž se pohybuje v jižní části své dráhy a proto vychází jenom asi půl hodiny před sluncem, proto bude těžko jej nalézti v blízkosti slunce. Ale při jasné obloze to stojí za pokus.

Neptun jest v souhvězdí Velkého Lva v největší blízkosti Regulusa, na levo nebo východně od tohoto, tak asi na čáře, kterou bychom mohli vésti od Regulusa ku Spice v souhvězdí Panny. Ovšem že pouhým okem ho nenalezneme, bylo by k tomu potřeba většího dalekohledu neb aspoň dobré obzorky.

Leč nejzajímavějším zjevem na květnové obloze jest Venuše, která bude ve dnech 22. a 23. května v největším lesku, takže bude viditelna i na denní obloze, dokonce i v pravé poledne, když bude slunce na obloze zářiti. Ovšem třeba při tom věděti, ve kterých místech ji třeba hledati, a kdo tomuto zajímavému zjevu věnuje jenom chvilku času a trochu trpělivosti, ten ji zcela jistě najde.

Co to znamená, že Venuše bude v největším lesku neboli jasu? To znamená, že Venuše dosáhne jisté polohy mezi sluncem a mezi naší zemí, ve které bude zářiti aspoň padesátkráte jasněji nežli kterákoli hvězda první velikosti, ku př. Véga v souhvězdí Lyry nebo Spica v souhvězdí Panny, anebo asi desetkráte jasněji nežli Sirius, nejjasnější hvězda celé oblohy. Dne 8. září 1931 byla Venuše v horní konjunkci se sluncem, to znamená, že byla za sluncem, tedy od nás nejvíce vzdálená, ovšem při tom neviditelná, ztápějící se v paprscích slunečních. Před tímto 8. zářím byla jitřenkou, tedy na pravé straně slunce, a na ranní obloze. Po 8. září, po horní

konjunkci prošla za sluncem z pravé strany na levou, objevila se na konci listopadu 1931 na večerní a západní obloze jako večernice, a blíží se naší zemi, až 29. června 1932 bude v dolní konjunkci se sluncem, bude mezi sluncem a naší zemí, bude nám nejblíže a bude míti proto největší terč, ale bude ovšem zase neviditelná, ztápějíc se zase v paprscích slunečních. Na této cestě od horní konjunkce k dolní konjunkci dospěje 22. a 23. května tohoto roku na jisté místo své dráhy, kde bude od slunce vzdálena asi 40 stupňů, bude nám sice ukazovati jenom srpek, a ten dosti úzký, ale zato hodně veliký, podobný srpku měsíčnímu před první čtvrtí. A to jest právě poloha, ve které Venuše bude v největším jasu, tak že za jasné oblohy vrhá i stín. Vždyť Venuše jest krom našeho měsíce nejjasnějším tělesem na obloze.

Jak ji tedy nalézti na obloze 22. anebo 23. května, když bude zároveň slunce zářiti? Všimněme si po několik dní před touto dobou večer, jaká jest asi vzdálenost mezi zapadlým sluncem a už zářící Venuší. Tato vzdálenost bude obnášeti asi 40 stupňů: to jest něco méně nežli polovina vzdálenosti mezi naším nadhlavníkem, a tím bodem, ve kterém náš poledník se dotýká obzoru. Ve jmenované dva dny 22. a 23. května bude slunce procházeti zrovna mezi Plejádami a Hyádami v souhvězdí Býka, a Venuše bude v souhvězdí Blíženců přibližně asi tam, kde slunce bývá okolo 21. června, při letním slunovratu, když dosahuje svého nejvyššího bodu na obloze. Když tedy budeme hledat Venuši v pravé poledne, když totiž slunce prochází poledníkem, pak bude Venuše ještě hodně na levo od slunce, směrem k východu, odkud slunce přišlo, a sice oněch uvedených asi 40 stupňů, nebo necelou polovinu vzdálenosti mezi nadhlavníkem a obzorem.

Pohodlnější by snad bylo, kdybychom počkali, až slunce postoupí po poledni na jiho-západní část oblohy, tak asi před třetí hodinou, pak totiž bude Venuše procházeti poledníkem, pak ji budeme míti v poledníku, anebo aspoň v prostoru okolo poledníka, a když pak prohledáme očima ona místa v poledníku, kde bývá slunce v letním slunovratu nejvýše na obloze, tam najdeme zcela jistě Venuši.

V životopise císaře Napoleona se vypráví, že když se stal prvním konsulem, tedy už tak jako samovládcem, který udělal pořádek ve francouzské republice, že se kdysi v poledne ocitnul na pařížské ulici, kde pozoroval nějaký horečný ruch a shon obecenstva, ve kterém jeho si nikdo ani nepovšimnul. Lidé chvatně běhali, hlučně rozmlouvali a na oblohu sobě ukazovali. On tam nic zvláštního neviděl. Až když se otázal, co se to stalo, bylo mu sděleno, že lze viděti na obloze zrovna Venuši, i při záři sluneční. Když se přesvědčil na vlastní oči, že tomu skutečně tak, prý jej zamrzelo, že se k vůli takové malichernosti úplně zapomíná na něho.

Vychovatelský.

m. — Děti hostmi při křtu.

Mnichovské „Katechetische Blätter“ a po nich souhlasně také vídeňské „Christlich-pädag. Blätter“ (1932, duben) přinesly zajímavý časový návrh. Upozorňují, jak se na mnohých místech uděluje „první a nejpotřebnější svátost“ jakoby za zavřenými dveřmi, zběžně, skoro řemeslně, zvláště v městech. A přece se dnes tolik mluví a píše o „liturgickém hnutí“, na všech stranách se doporučuje věnovati pozornost tomu, aby lidé lépe chápali význam a krásu obřadů . . . Právě křest je tak bohat na obřady, které dovedou na vnímavou dětskou mysl působiti hlubokým dojmem a přivésti ji k porozumění posvátných znamení. Proč nevyužít těchto pokladů?

Proto pisatel, povzbuzen podobným příkladem v Granadě, navrhuje, aby katecheta nebo duchovní správce pozval dle možnosti děti k účasti při křtu. Nemají tu ovšem býti jen zvědavými diváky, nýbrž opravdu a zbožně spolučinny: mohou s knězem očekávati křtěnce u brány kostelní, po prvních obřadech uváděti jej v průvodě ke křtitelně a při tom společně se modliti Otčenáš a Věřím. Také u křtitelny stojí s rukama sepiatýma, nejblíže křtěnci jeho sourozenci s rozžatými svícemi. Na konec modlí se společně Otčenáš za pokřtěné dítě a volnou modlitbu za nás všechny, abychom setrvali v milosti křestní.

Pisatel článku tvrdí, že tato dětská pobožnost působila velmi dobře tam, kde ji zavedl, a došla velké obliby. Snad by tento návrh zasluhoval také u nás pozornosti!

*

nl. — Universitní den v Italii

se konal 13. března, sbírky pro Katolickou universitu Božského Srdce v Miláně. Jakou důležitost přičítá Vatikán této universitě, vidno z listu, který poslal rektoru university Augustinu Gemelli O. S. F. prefekt Kongregace seminářů a universit, kard. Bisleti. V něm chválí činnost universitních profesorů, prospěch studentů, účast na vědeckých kongresech a vyslovuje za vše dík rektorovi s přáním zdaru pro sbírky. Sbírky se konaly vždy s velikým nadšením a obětavostí. Prvního roku 1923 vynesly 1,045.883 lir a 28 cent, 1931 dostoupily 3,038.462 lir 25 c. Letos jest podpory pro universitu velmi třeba, neboť byl pro ni zakoupen ohromný klášter u kostela sv. Ambrože, který byl před léty zkonfiskován a proměněn v kasárny a nemocnici. Byl koupen za 10 milionů lir. Adaptace nutné ovšem budou také mnoho státi. Druhým důvodem pro úspěch sbírky jest, že katolická universita bude míti letos novou fakultu, totiž politických, hospodářských a obchodních věd. Tato fakulta byla již povolena královským dekretem. Doktorát politických věd uschopní přijetí do služeb diplomatických a veřejných; druhé dva doktoráty otevrou přístup do bank atd. Při nové fakultě bude zřízena dvouletá statistická škola, která rovněž bude vydávati diplomy.

Hospodářsko-socialní.

Španělští jesuité.

Podle prohlášení jenerálního představeného jesuitů (Ledóchowského) vedli jesuité ve Španělích 6 ústředen pro vysokoškolské nebo vůbec vyšší studie, 20 kollejí, z nich 15 internátů, pro střední studie, 2 observatoře (Tortosa, Granáda), 10 studijních domů pro svůj dorost, scholastiky, jichž bylo 1155, a velkou osadu malomocných ve Fontilles. Všechny tyto budovy náležejí buďto Sv. Stolci nebo zakladatelům, kteří o vedení požádali jesuity (na př. vyšší obchodní škola v Bilbao, kde působilo 50—60 jesuitů), nebo státní provincii, na př. Loyola, nebo diecesi, na př. Manresa, Salamanca, Tortosa. Veliký seminář v Comilas, kde bylo přes 300 studujících z celého Španělska, budovatel nabídl Sv. Stolci, a ten jej svěřil jesuitům. Ani budovy ústavní nebo kostely ani pozemky nejsou majetkem jesuitů, kterým byly svěřeny jen k používání a ku práci pro obyvatelstvo.

V tisku, odkud tato zpráva vypsána, neudává se, zdali vláda, totiž ti, kteří zrušení řádu ve Španělsku navrhli a provedli, zajisté ne bez zálusku na tučnou kořist, o těch poměrech věděli či ne, jelikož nebude tak snadno tento majetek zestátniti.

*

„Nucená práce“.

Mezinárodní úřad práce zabýval se ve smyslu Svazu národů též touto otázkou, veledůležitou pro státy kolonialní a v jádře skoro totožnou s otázkou otroctví, jež by vzdělaný svět již pro hanbu rád odklidil, avšak ve skutečnosti neodklizuje. Státy kolonialní vidí, že si takto vychovávají revolucionáře, stálé nebezpečí svých osad a bílého plemene vůbec. Lidumilové, především církevní, vidí s bolestí, jak se s těmi „divochy“ nakládá, a hledí jim slovem i skutkem nadlehčiti, ale proti přemoci je toho všeho málo.

Nucenou prací (travail forcé ou obligatoire) rozumí onen mezinár. úřad „práci nebo službu, která se na jednotlivci hrozbami vynucuje, aniž on se k ní zcela samovolně nabízí.“

Úřední výměr tento není výstižný, neboť jednak by znemožnil u lidí k práci neochotných přinutiti je k prácím na př. v zájmu obecnosti, jednak dává bělochům přece možnost oklikami prováděti otročinu, na př. dlouhodobými smlouvami, z nichž by najatí lidé nemohli ani důvodně vyváznouti, jsouce jakoby nevolníky nájemců. Jsou tedy oprávněny snahy, tento výměr vyplniti podrobnější kasuistikou, na př. aby najímání nedálo se, jako u otroctví, v davech, po obcích nebo kmenech, honbou pochytaných a do cizích krajů zavlékaných; aby pracovní doba, denní i roční, jakož i mzda byla lidsky stanovena a zdravotní požadavky zachovávány; aby nebylo k práci zneužíváno dětí; aby k práci nenutili soukromníci ve svůj prospěch, atd. atd.

Takto se pojem nucení k práci určitěji vymezuje i co do námitek, že „divoch“ přirozeně jest náchylný k lenosti a štítí se práce, kterou civilisatoři pokládají za nezbytnou, právě v zájmu domorodců a jejich povznesení.

Víme, že nadšenci pro přírodní život horují pro to, aby se ty „děti přírody“ nechaly na pokoji, nechaly se žíti tak, jak samy žíti chtějí. Hledisko to jest nesprávné z několika důvodů. Jednak ten „život podle přírody“ jest namnoze tak pokleslý, že přestává býti člověka důstojným i ukládá povinnost o jeho povznesení se starati; nemluvíme tu ani o činnosti missijní, ale vůbec. Neníť konečně ten život podle přírody ani zdravotně ani společensky tak ideální, aby vylučoval otročinu jak pod živly, tak pod lidmi. Jednak jest povinností „vzdělávati zemi“, dobývati jejích pokladů atd., v zájmu obecnosti.

Státy sice nerády slyší, když se jim vyčítá otročina v jejich koloniích — v popředí prý je tu Francie (!), pak Portugalsko a Belgie (v Kongu) — avšak málo proti ní dělají: jednak se mlčí ke krutostem soukromníků, kteří jinak vyhrožují odbojem, jednak se důrazněji nezakročuje proti přehmatům aneb aspoň nedbalosti úřednictva. Jest pochopitelno, že někdy vůči vzdoru lidí k práci neochotných překypí krev a dojde ke krutosti. Ale zločin i hanba je v soustavném krutém vykořisťování bezbranného obyvatelstva, jež by mělo k pracovitosti lidsky býti vychováváno. Namnoze se vůči němu nešetří ani té opatrnosti, jak se nakládá na př. s užitečným dobytkem; ký div, že místy domorodého obyvatelstva ubývá a zaměstnavatelé se bojí nedostatku dělnictva!

Jiného druhu nucená práce se zavádí neb aspoň zamýšlí v některých státech evropských; zatím nejurčitěji v zubožením Bulharsku. Místo hraček „na vojáci“ a přesportovaného sportu bude jistě obecnosti i jednotlivci prospěšnější, bude-li se již mládež závazně naváděti a cvičiti v práci užitkové, a to bez rozdílu stavů, ač ovšem s tříděním podle síly a schopnosti. Komu konečně by záleželo na vojenském výcviku — vždyť nás čeká odzbrojení, ale až kdysi . . . —, i ten bude opatřen v práci lépe než v obvyklém tělocviku. Poučila o tom válka s dostatek.

*

nl. — Konference sv. Vincence.

Úřední správa pařížského ústředí vydala přehled činnosti za rok 1930. Konferencí na celém světě jest 11.103; členů 154.935. Celkem bylo rozdáno chudým a potřebným rodinám a jednotlivcům 166,833.481 franků. V Italii je 617 konferencí; 9892 členové rozdali 5,385.911 fr. Konference sv. Vincence působí v četných státech. Brzy budou slaviti století svého působení; první konferenci založil v Paříži Bedřich Ozanam. U nás byly také rozšířeny, nyní jejich úkoly z části koná „Charita“, arci ne s tak lacinou režií.

Politický.

U n á s.

„České slovo“, tedy orgán strany, která v přední řadě o sobě a zdejších obratech poválečných může říci: „národ sobě!“, žaluje, že z národu nadšeného „se stal národ ne resignovaný, nýbrž otupělý, bez vznětu, bez víry v lepší budoucnost.“

To by bylo zlé!

V dějinách českých by tento a takový přemet z nejvyššího nadšení do nejhlubší malomyslnosti nebyl ničím novým, ale nyní by překvapoval tím více, čím méně nesnází náš nový stát poznal, vlastně zakusil, jsa naproti sousedním vlastně teprve na začátku toho, co vývoj věcí přinese — dobrého či zlého. Lidé, kteří vidí dále za oponu, praví, že zlého, a odtud ona nálada.

Dějiny se opakují a neopakují — jak chcete. Byly doby, a dosti dlouhé, kdy si Čechové dělali své dějiny sami — nejžalostněji snad po Husovi v 15. stol. a pak krátce začátkem stol. 17., tentokrát arci majíce mocné ochránce v protestantském zahraničí, z nichž jim vzešlo mnoho podpory, ale ještě více pohrom a škod. Isolace pohusitská, která národu hrozila z úpadku dokonalou zkázou, vzala za své úmluvou habsburskou zač. 16. stol., čímž národ zase vstoupil v styk s Evropou, jmenovitě západní. Dnes není sice v isolaci, ale jakoby cosi podobného obcházelo strašíc, a že doma jen těžko proráží poznání, že za těch 13 let se staly veliké chyby, jichž nutno dále se vystříhati, a ještě tíž pokusy o nápravu, odtud pessimismus. Naše obklíčení, buďto zjevně nepřátelské — oko za oko, zub za zub! — aneb aspoň k našim osudům lhostejné neslibuje nám nic dobrého zadarmo. Vše bude záležeti na tom, co si vymůžeme; ale jen po dobrém, neboť násilné zisky nebývají trvalé, jmenovitě pak jimi nebudou v pacifismu, budeme-li kdy k němu též odsouzeni. —

Tahačky v p o l i t i c k ý c h s t r a n á c h, jmenovitě v živnostenské a agrární, mají v pozadí mnoho osobního, kterouž nemocí ostatně trpí všecky strany, jen že v ostatních jsou úlohy lépe rozděleny anebo není proč se rozčilovati, jelikož se všecko shledává v nejlepším pořádku, dokud nepůjde o pohlavárské kapsy. —

V č s. c í r k v i vystupuje za vedení univ. prof. Dra Zd. Nejedlého proud proti výstřednímu n a t i o n a l i s m u, což není milo protektorce té církve, národní demokratii — protektorce více officiosní než u všech členů uvědomělé, ale protektorce v tisku po případě velmi energické, energičtější, než by tato „elita národu“ měla uznávati za rozumné a svému tisku trpěti. Když na př. katolický biskup v řeči ke katolickému lidu nazve občanský sňatek v souhlase s čelnými autoritami své církve uzákoněným konkubinátem, koná vůči svému lidu svatou povinnost, od níž ho nesmí a nemohou odvrátiti politické pohrůžky národnědemokratického tisku. —

Smrt předposledního rakousko-uherského ministra zahraničí O. hr. Czernina, české věci ovšem docela cizího, vzbudila vzpomínky, jak to vlastně bylo r. 1917 a 1918 se separátním mírem Jisto jest, že Karel I o něj usiloval a že v příslušném listě (v březnu 1917) daném švakrovi Sixtu Bourb. pro předsedu Poincaré uznal právo Francie na Elsas-Lotrinsko, o něž se hlavně jednalo; zdali právo historické či jen válečné, těžko říci. Czernin v soukromí vyslovil obavy, aby v případě separátního míru Ludendorff nevtáhl do Rakouska, do Čech, což by ovšem nebylo bez úspěchu bývalo, ježto tu nebylo skoro vojska, ale začátkem dubna 1918 prohlásil zástupcům Vídně, že Clemenceau s ním navázal jednání o separátní mír, což se prý rozbilo o požadavek Elsas-Lotrinska. Clemenceau nad touto „diplomatickou" frisurou skutečnosti dopálený prohlásil výrok Czerninův za lež, Německo na věc upozorněno, a Karlu nezbylo než jeti za Vilémem II do Spa (12.—13. května 1918), přivoliti k utužení spolku rakousko-německého, k jednotnému německému velení nad obojím vojskem a k závazku již nejednati o separátní mír. Věc válečná jak v Italii tak ve Francii visela na vlásku, bláznivý Ludendorff zvítězil sice u Viléma, ale prohrál na bojišti a nyní se ženou si dobývá vavřínů ultragermánským a protikřesťanským spisováním.

*

Vatikánská diplomatie.

Kurie je dnes diplomaticky zastoupena u 36 států, jako 35 států a maltský rytířský řád jest u ní diplomaticky zastoupen. Bez diplomatického rázu je 22 papežských delegatur v různých zemích. Politické věci vyřizuje t. z. státní sekretariát (kard. E. Pacelli), ovšem také mnoho jiných, ne právě politických; je to takořka úřadovna pro všechny ne přesně náboženské projevy a styky se světem, kdežto čistě náboženské obstarávají různé kongregace. Že nunciové nyní proti dřívějšku častěji a účinněji zasahují do církevních poměrů, kde jsou ustanoveni, vysvětluje se hlavně potřebou nových úmluv s vládami, někde, na př. u nás, i zvláštními událostmi a příslušnými příkazy Kurie; leccos arci se vysvětlí až později, až to bude historické, aby se teď lidé tuze nerozčilovali.

Vatikánský stát sám pro sebe zaměstnává necelé 100 úředníků.

Všem, kdo si o mých sedmdesátinách v dobrém na mne vzpomněli, uctivě děkuji. *P. V.*

HLÍDKA.

Kaple sv. Cyrila a Methoděje v Brně.

Její zrušení a zboření.

Jan Tenora. (O.)

Návrh Dr. Kellnera, byl-li upřímný, mohl býti dobře míněn: měl vyjíti naproti jak těm, kteří usilovali o zachování kaplí, tak těm, kteří byli pro bourání, — s obou stran mělo se ustoupiti, aby se pak všickni na střední cestě sešli. Ale protože byl poloviČatý, nevyhovoval nikomu; stranu pro zachování neuspokojil, a strana pro bourání jej odmítala; jedněm bral příliš mnoho a druhým dával příliš málo. Pro kapli sv. Cyrila a Methoděje bylo to poslední ozáření uměleckého díla před jeho zmarem. Pro městskou radu byla to poslední připomínka, aby porozuměla památce umělecko-historické, ale účinek seslabil nadmíru sám Dr. Kellner svým výpočtem, co tam na staveništi obec již ztratila, a že by musila ještě také další náklad nésti.

Všecky ty řeči a návrhy, všecko hodnocení kaple nemělo na obecní zastupitelstvo vlivu. U městské rady bylo už dávno rozhodnuto, tam nebylo vůle kapli zachovati. Všecka anketa a co s ní souviselo, bylo jen protivným zdržováním a nemilým nátlakem, aby déle ještě bylo odkládáno dávné usnesení, — ale pevně bylo rozhodnuto, že každý takový útok na mocenské posice se odrazí a že se nestrpí odpor odnikud. Bylo již trochu pozdě, pravil při anketě městský rada Hrdliczka: fresky už byly sňaty, žebroví a kružby se zachovají, — a proto kaple se zboura.

O anketě podaly veřejnosti zprávy „Tagesbote“, „Mähr.-schles. Korrespondent“, „Moravská orlice“, „Lidové noviny“ v ten smysl, že se má učiniti pokus získati potřebné prostředky k rekonstrukci, a teď že zbourány budou pouze ty části, které z důvodů bezpečnostních musejí býti zbořeny. „Korrespondent“ ještě 18. dubna přinesl článek Dr. Della (s obrazem, jak by vypadaly kaple po restauraci), jenž vyzýval, aby se přispívalo, by obě kaple byly zachovány: bude-li také tato stavba zbořena, nebudou moci naše hříchy, spáchané opomenutím, ničím omluveny, ničim zastřeny býti; s rozhořčením bude celý umělecký svět na nás pohlížeti. Ještě pak v poslední chvíli 28. dubna přinesl „Tagesbote“ zprávu oficiosního časopisu „Korrespondenz Wilhelm“, že anketa se vyslovila o zachování této zajímavé umělecké památky, a že jest si snažně přáti, aby toto dílo z doby, ze které v Rakousku není již přemnoho stavebních památek, zůstalo zachováno, ježto se nezdá, že jest nutný důvod k zbourání, a zachováním stavby zbyla by půvabná pamětihodnost. A téhož dne 28. byla také v časopisu „Vaterland“ zpráva, že je v nebezpečí starý umělecký předmět: mariánská a sv. Václavská kaple, půvabná gotická kaple, jejíž vnitřek připomíná kapitulní síň v Moulbronnu, a rovněž vysloveno nejsnažnější přání, aby zajímavá památka byla zachována.

Ale téhož dne 28. dubna 1908 padlo konečné rozhodnutí. Bylo sezení obecní rady; přítomno bylo 48 členů, omluvili se d'Elvert, Dr. Fischel, Matzura a Radnitzky — zajisté úmyslně nepřišli, protože již napřed věděli, jak se tozhodne, a že je marno proti tomu vystupovati. Předsedal starosta Dr. August rytíř von Wieser. O kaplích referoval Dr. Kellner: vylíčil průběh všeho dosavadního jednání, přiznával, že řešení, jež by všecky uspokojilo, je těžké, a mínil, že by bylo toto vyhnutí: 1. kaple sv. Václava se zbourá; 2. zdi Mariánské kaple se zabezpečí; 3. klenutí tam se snese a žebroví a sloup se pečlivě uschovají; 4. zdivo kolem kaple Mariánské se zarovná a ochrání malými stříškami; 5. zbytky kružeb proti poškození úplně se zabezpečí; 6. nebude námitek proti stavební čáře na Dominikánském náměstí, kdyby se východní zeď kapelní přibližně prodloužila; 7. restaurační projekt Mariánské kaple s typy fasád pro sousední domy ve Veselé ulici a na Dominikánském náměstí se zhotoví a vypočte se náklad na restauraci; 8. jest se energicky starati o příspěvek země a státu, ovšem i město musí přispěti a musejí se sbírky mezi přáteli umění zaříditi. Podával pak tyto návrhy městské rady: 1. ať se vezme na vědomí informativní zpráva a výsledek ankety; 2.

ať podle toho zůstanou státi ony části kaple, jižní, východní a severní zdi s apsidou, jež nehrozí spadnutím; 3. po vypracování restauračního projektu a výpočtů, o kolik by snad tím vzešlo obci více výloh, budou podány konečné návrhy.

Potom dal starosta zapisovatelem přečísti podání Františka Helana, Růženy Spurné, Eduarda Tilla a za spolek majitelů domů v Brně Ferdinanda Schmidta, jímž žádali jako sousedé kaple, aby se kaple hned zbořila: je prý to od let zřícenina a překážka dopravy; čekali trpělivě dlouho, až obec vykoupí servitut Antonína Müllera s nesmírnými obětmi, a teď na žádost některých šovinistických ctitelů starožitností, kteří příkře a apodikticky přejí si, aby kaple se zachovala, má zůstati; je tam jen plno prachu a nečistoty a stálo by to ohromné peníze; ale ať se kaple zboří hned. Obecní rada Ferdinand Schmidt navrhoval pak, ať se hned pokračuje v bourání kaple. Ob. rada Dr. Reiszig navrhoval k tomu, aby se všecky části kaple, které mají uměleckou a historickou cenu, zachovaly a uschovaly. První náměstek starostův Rohrer, který mezitím převzal předsednictví, vyložil pak návrh Schmidtův v ten smysl, aby svého času učiněné usnesení o zbourání kaple zůstalo v platnosti, při čemž by podle dodatku Dr. Reisziga cenné architektonické zbytky se zachovaly. Tento návrh byl velkou většinou přijat.

„Tagesbote" 25. dubna oznamoval průběh zasedání;[1]) zmínky o zbourání kaple byly i v „Moravské orlici" a „Lidových novinách". Více se česká veřejnost při akci o zachování kaple nesúčastnila; do jednání na radnici nemohla zasahovati, protože tam žádného zastoupení neměla, ale ani jinak se neozvala ani v novinách ani na schůzích. Péče o zachování kostela sv. Cyrila a Methoděje, kostela patronů zemských a apoštolů slovanských, nezabrala mocným zájmem a ohlasem českou veřejnost, jež byla tehdy zmítána a rozvířena stranickými politickými zápasy v Brně i na celé Moravě, a jež s velikým úsilím se domáhala aspoň toho, aby se českému obyvatelstvu v Brně v otázce školské stalo trochu po právu. Je to opravdu dějinná ironie: Němci zápasí o zachování kostela slovanských patronů!

Zápas byl marný. Dodatkem k přípisu ze 14. dubna bylo 29. dubna 1908 oznámeno řediteli Leischingovi a spolku německých inženýrů, že městská rada své usnesení o zbourání kaple nepozměnila, a že tedy bude zbořena, ale že vše cenné bude šetřeno, zinven-

[1]) Tento referát provázel prof. Hrach v čísle zaslaném ústřední památkové komisi poznámkami projevujícími nesouhlas.

továno, od poškození zabezpečeno a v museu uschováno, aby svého času mohla se u některého městského ústavu stejná kaple postaviti, kde by se použilo všech zachovaných součástek. Podotýkalo se pak konečně, že prof. Dell podrobně tuto stavbu zakresluje, a že se mu o všech důležitějších případech podá vědomost. Marný byl již zájem arcivévody Františka Ferdinanda o kapli, jehož vojenská kancelář žádala 30. dubna ústřední komisi o zprávu, pokud článek „Vaterlandu" odpovídá skutečnosti. Marně psala potom ještě 4. května městské radě ústřední památková komise, že pokládá za svou povinnost co nejdůtklivěji žádati, aby městská rada učinila opatření, aby obě kaple, Mariánská i sv. Václava, úplně svou stavbou zachovány byly. Plán, aby kaple ve věrné rekonstrukci jinde byla postavena, byl by jen ubohou pomocí v nouzi, jenž by se stanoviska péče o památky nemohl se schváliti, neboť moderní péče o památky nehledí již výhradně na to, aby formy některého stavebního díla se zachovaly, nýbrž chce, aby byl brán zřeteł také na ony všecky zdánlivé nezávažnosti (imponderabilien) v místní tradici a historických vzpomínkách, které se pojí s některou památkou; přenesení některé památky však i tehdy, kdyby estheticky úplně se podařiti mohlo, rozrušilo by všecky ony vztahy s okolím památky, jimž historická pieta tolikou cenu musí přikládati. Na ještě větší povzbuzenou dokládala ústřední komise, že je přesvědčena, že Brno se svými památnými dějinami pozná jako svou neodbytnou povinnost, aby jeho památka domácího umění, jež jest z nejctihodnějších a nejkrásnějších, v každé příčině přiměřeně zachována byla; ústřední komise je ráda ochotna navrhnouti u ministerstva pro ten účel státní subvenci, jež by byla poměrům přiměřena. Marně také ministerstvo kultu a vyučování po článku ve „Vaterlandu" vyzývalo 5. května mor. místodržitelství, aby obratem podalo obšírnou zprávu a aby působilo, by zbourání až na další bylo zastaveno. Bylo pozdě; v Brně na aktě o zasedání obecního zstupitelstva z 28. dubna bylo již napsáno a starostou Wieserem podepsáno usnesení: „Podle návrhu obecního rady Schmidta pokračovati hned v bourání; umělecko-historické stavební zbytky šetřiti." Podle tohoto nařízení se bouralo dále, až se zbořilo všecko.

Roztrpčen oznamoval prof. Hrach ústřední komisi 5. května, že obě kaple jsou již ze dvou třetin zbourány, zakročení jeho a některých druhých bylo bez výsledku, a anketa byla komedie; obecní zastupitelstvo usneslo se 28. dubna definitivně na zbourání a přijalo stanovisko obchodníka železem, obchodníka vínem, jedné paní

a spolku domácích pánů (!), že se má zachování a rekonstrukce kaple z ohledu esthetického (!!), morálního (!!) a finančního zavrhnouti, a že ti, kteří v nejlepším úmyslu zastávali, aby zachována byla stará historická a umělecká památka a krásná pamětihodnost města, jsou „šovinističtí ctitelé starožitností", — což se ovšem týká také ústřední komise. Referát městské rady v onom zasedání obecního zastupitelstva je mistrovským kouskem: zamlčuje se tam, co bylo důležito vysvětliti. Jistý obecní rada, s nímž prof. Hrach mluvil, mínil, že se mělo již dříve něco dělati, nikoli na poslední chvíli, — nevěděl, že ústřední komise již r. 1904 a 1905 tolikrát zakročovala! Obec zaplatila za nároky souseda ve Veselé ulici a za boudu na rohu 100.000 K; kdyby byla nechala sousedu ten bezcenný prostor, ať si ho používá, a jen boudu vykoupila, mohla by s uspořenými snad 80.000 K kapli restaurovati a nic by nepozbyla ani na prodejné ploše, protože by, kdyby kaple zůstala, mohly domy do předu býti posunuty, — ale raději hlavou do zdi, než kapli zachovati! Aby se zamezily — i jinde — podobné případy, mínil prof. Hrach, aby se takovému jednání vpálilo v novinách zasloužené označení, a že v té příčině stane se, co sám může udělati.

Jako prof. Hrach svému rozhořčení, tak i ústřední komise dala své nevoli průchod v přípise k ministerstvu kultu a vyučování (koncept z 27. května): označovala jednání brněnské obecní rady za naprosto nekorektní. Bylo sice bourání zastaveno, anketa svolána a účelné návrhy učiněny, — ale přes to již 28. dubna bylo usneseno, aby se v bourání pokračovalo, a do dneška je skoro dokončeno. Překotné usnesení obecní rady lze si odvoditi z jednomyslného přání obecního představenstva, aby stavba byla se světa sprovozena, než ještě státní správa bude míti kdy, aby zboření překazila, — a takový výpočet souhlasil. A později 22. června srovnávala se ústřední komise s prof. Hrachem, že by se mohl ten případ pro širší kruhy v novinách jak se patří odsouditi.

Ani tehdy ještě neměla ústřední komise odpovědi od městské rady brněnské na přípis ze 4. května; došla teprve 24. června (ddto 17. června) a podepsána byla náměstkem Rohrerem; ústřední komisi ovšem uspokojiti nijak nemohla, vždyť kaple byla již úplně zbořena. Obsahem bylo, že bylo o kaplích konána anketa, jejíž výsledek byl předložen obecnímu zastupitelstvu, jež se však po delší debatě usneslo kapli docela zbourati. Rozhodovala prý při tom kromě zvláštní zchátralosti jednotlivých částí kaple především okolnost, že

je velikou dopravní překážkou, že transakce o dominikánské kasárny s kaplí stojí již obec úžasnou oběť okrouhle 400.000 K, že by městu finančně stísněnému — jež by musilo konečně největší část restauračního nákladu nésti — velmi těžkým připadalo ony prostředky sebrati, jež rekonstrukce takové stavby vyžaduje. Byla tedy kaple úplně zbořena, — podotýká se však ještě znova, že všecky umělecko-

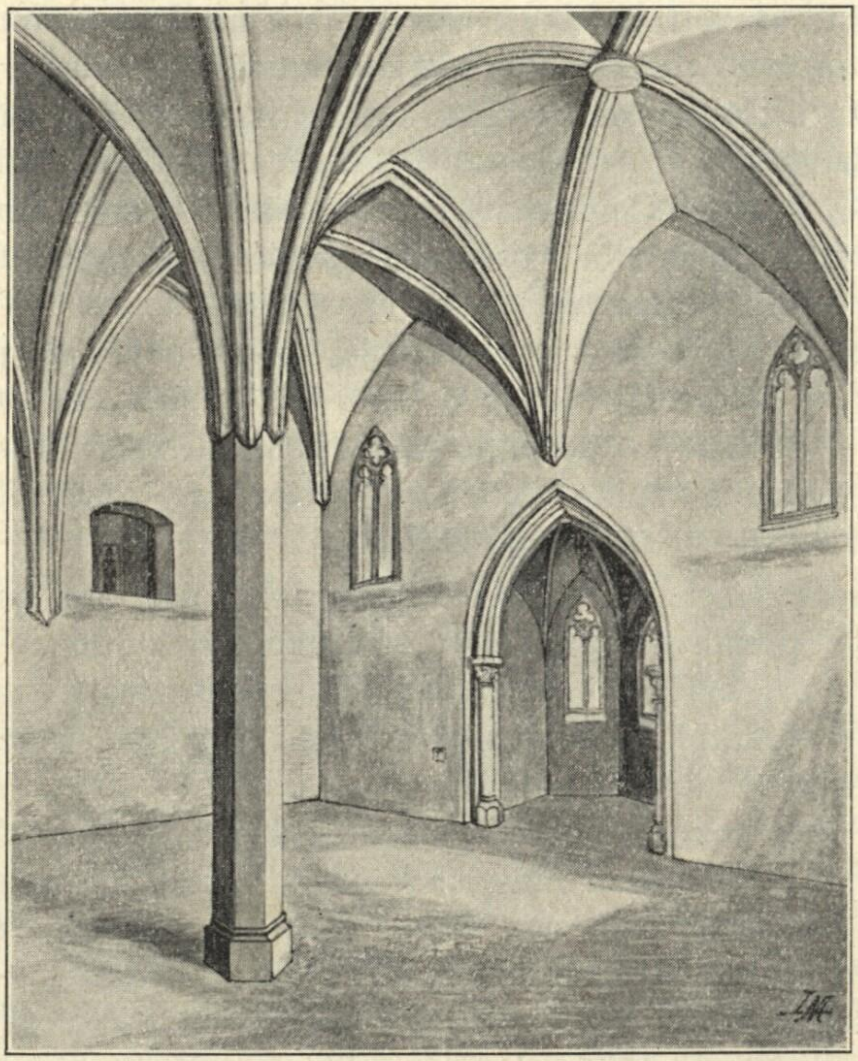

Vnitřek kaple sv. Cyrilla a Methoda před zbořením.

historicky významné části byly pečlivě sdělány a uschovány, aby případně u některého vhodného městského ústavu zase mohla býti zřízena kaple stejné velikosti, u níž by se všech kusů použilo.

Všecko jednání dospělo ke konci; kaple sv. Cyrila a Methoděje, kaple sv. Václava bývaly, — už nebyly. Zájem o ně však ještě trval. Všecky poslední zprávy o nich předkládala ústřední komise vojenské kanceláři arcivévody Františka Ferdinanda, jenž nepřestával

se o to zajímati, a do jehož sbírek zařazeno bylo také 10 fotografií z obou kaplí, jež zaslal prof. Hrach 14. září ještě s přípisem na ústřední komisi; v něm nemohl potlačiti svého vzrušení a pobouření nad zbořením kaplí: byl-li stavební stav kaple sv. Václava špatný, což podle jeho přesvědčení úmyslně bylo zaviňováno, bylo přece vždycky možno jeho zajištění a upravení bez nepoměrného vynaložení technických a peněžitých prostředků, i kdyby městská rada stokrát se vyslovila, že stavba nedá se zachovati. Za bourání přesně měřil tu stavbu prof. Dell, takže se může vbrzku publikace očekávati.[1]) Za intervence Hrachovy byly všecky pamětihodné části uloženy do musea v dominikánské křížové chodbě: žebroví, které ovšem má nejmenší význam, nalezlo ve staré hrobce svůj odpočinek, u vchodu před křížovou chodbou umístěn jest nástěnný pilíř apsidového oblouku z Mariánské kaple s bohatší okenní kružbou, a v přilehlé části křížové chodby uloženy jsou okenní kružby, ostění dveří a svorníky sv. václavské kaple, a kružby, svorníky a sedilie z Mariánské kaple.

Ježto v posledním přípise městské rady brněnské nebylo zmínky, byly-li pořízeny snímky fotografické a architektonické, dopsala ústřední komise 13. října 1908 zkrátka městské radě, že může asi předpokládati, že při zbourání kaple byly zhotoveny příslušné architektonické nákresy (po případě i fotografie) a žádala o kopie. Městská rada poslala potom v prosinci 1908 (pres. 17. prosince) pět plánů a 14 fotografií gotické kaple na Dominikánském náměstí v Brně — bez přípisu; byly pak předloženy k nahlédnutí také arcivévodu Františku Ferdinandovi. Ústřední komise ocenila je 22. prosince takto: podle předložených fotografií vysvítá, že kaple byla velmi zajímavou stavbou, jež malou prací mohla býti upravena na ozdobu města. Zboření tohoto stavitelského díla je co nejvíce litovati.

Ministerstvu kultu a vyučování oznámila ústřední komise již před tím 30. října, že všecko její úsilí od začátku, a zvláště prof. Hracha, jenž bojoval za věc vpravdě obětavě, bylo nadarmo: předstírané zájmy dopravní a momenty finanční rozhodly. Ministerstvo pak 20. prosince 1908 vymezilo ústřední komisi konečný úkol, měla míti v evidenci celou záležitost bývalé kaple P. Marie a sv. Václava, aby svého času, kdyby se snad plán brněnského obecního zastupitelstva, rekonstruovati kapli jinde, uskutečniti měl, mohla se dorozuměti s rozhodujícími činiteli podle zásad péče o památky.

[1]) Nebylo nic uveřejněno; prof. Dr. Dell rozmrzen zbořením kaple nechal práce.

Akta skončena, uložena, a prof. Dr. Max Dvořák plány a fotografie dal do rubriky u ústřední komise nadepsané: „Monumenta deperdita“. — V Brně na radnici na ukončená akta bylo již 20. července 1908 poznamenáno: „zboření bylo provedeno“.

Stálo 4953 K 99 h. Stavitel Mainx odvezl si ze zbořeniště 15 fůr rumu; za stavební materiál čítal městu 350 K, z nichž po srážce výloh za lešení obnosem 186 K 30 h odvedl 163 K 70 h.

Byl konec. Ze slibů dávaných před zbouráním nesplnilo se nic: kaple stejné velikosti, u níž by byly použity všecky zbytky z kaplí, jinde postavena nebyla.

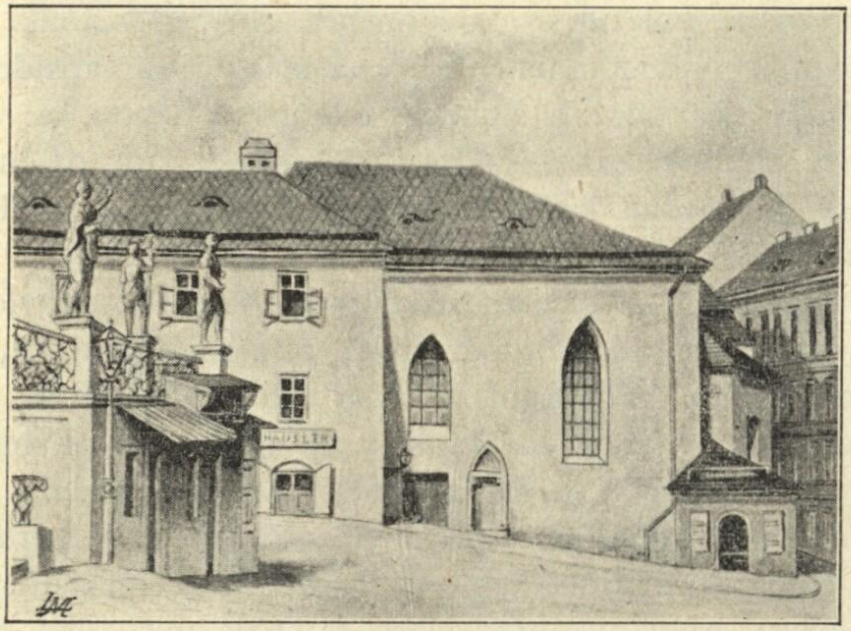

Pohled na kapli sv. Cyrilla a Methoda zvenčí.

Zbořenisko po kasárnách i po kaplích zůstalo potom po léta nezastavěno, a ohyzdný dřevěný plot ohraničoval pusté místo se zbytky staviva tam, kde architekti chtěli míti vhodné městské budovy přiměrné k okolí starého zemského domu. Všichni svorně se vyslovovali, aby tam snad nebyly postaveny vysoké činžovní domy, — ale čemu se vzpírali, stalo se skutkem r. 1928; moderní vysoká budova setřela všecek soulad a půvab Dominikánského náměstí; umělecký dojem zmizel a vyzývavě se tam vetřela umělecky bezvýznamná stavba.

Zboření kaple sv. Cyrila a Methoděje a kaple sv. Václava dalo samo zřetelnou odpověď na dilemma: „smysl pro umění — či barbarství?“

Posudky.

Filosofický sborník věnovaný moravskému filosofu Dru Josefu Kratochvilovi k 50. narozeninám. Redigoval prof. Dr. Antonín Štursa. Nakl. Barvič a Novotný, Brno 1932. S. 282.

V prvé, větší části, podává Sborník 18 statí obsahu filosofického, které mile překvapují rozmanitostí opravdu vhodně volených themat i zdařilým jich zpracováním. Zastoupeny dějiny filosofie, vlastní pole oslavencovo, apologetika, ethika, esthetika, paedagogika. I odborník z našeho neb jiného tábora sezná tu vedle známého také leccos méně známého neb aspoň zapomínaného, co dobře znova a znova na pamět k úvaze uváděti v zájmu pravdy.

V druhé části jsou osobní vzpomínky, jmenovitě seznam oslavencových prací od velepilného bibliografa V. Bitnara.

Jubilant může ze Sborníku míti opravdu radost!

Mravnost a krasouma. Napsal Dr. Josef Kachník, děkan metropolitní kapituly olomoucké. Nakl. V. Kotrba, Praha 1931. S. 88, 6 K. Vzdělavací knihovna katolická, nové řady č. 11.

Úvodem probírá p. spis. rozdíly mravnosti a esthetičnosti, pak ve třech oddílech pojednává o krásnu, v jednom o mravním dobru na rozdíl od krásna a konečně v VI. o umění a tvorbě umělecké vzhledem k požadavkům mravnosti.

Uspokojivého výměru krásy a krásna dosud nemáme, tak jako máme určitý výměr mravnosti, my totiž, kteří vyznáváme mravní zákon boží. Odtud, že ho neuznávají všichni, vznikají různé názory a úsudky — nejen o životě vůbec, ale zvláště o esthetice, jejích nárocích a požadavcích. A konečně, jako v životě vznikají pochyby o jednotlivostech co do mravnosti, tak také, a ještě častěji v umění.

Povšechné zásady jsou v našem spise jasně vytčeny a odůvodněny. Svědectví starší i novější vhodně vybrána. V 2. a třetí statí posledního (VI.) oddílu pojednáno o ožehavé otázce pohlavní v umění. Rozpory mezi theorií a praxí byly tu vždycky, arci za různých dob nestejně. Ani umění s náměty náboženskými, určitěji řečeno, křesťanskými neřídilo se vždy křesťanskými zásadami, dokonce ani v samých svatyních, jak vůbec známo. „Duch doby“! Co do nudit na př. poznamenává J. Zellinger (Bad u. Bäder in d. altchristlichen Kirche, 1928), že ani nejstarší křesťanské umění se jich neštítilo: arciť jich nehledalo, ale kde je předpokládal námět, na př. pokušení v ráji, úkon křestní, Daniel v jámě lvů, byly po způsobu antickém zobrazovány. Ale předesílá (39): man bedenke, mit welcher Selbstverständlichkeit die Katechumenen gemäß der frühchristlichen Praxis entkleidet ins Bassin stiegen!“ Jistě však má p. spis. pravdu, když s čelnými znalci o nynějším umění soudí přísněji nežli běžné názory a praktiky; tyto aspoň velmi často prozrazují vlastně uměleckou

impotenci, která sexualitou a nuditou jen láká a dráždí, nic lepšího neumějíc — v básnictví jako v malbě a sochařství. Neškodí to říci jedenkrát a častěji i t. z. katolickým umělcům!

Čisté manželství. Průvodce pro katolické snoubence. Nakl. Ondřej Junek, Týn nad Vltavou 1932. S. 62. Lidová knihovna, sv. 3., seš. 1—2.

Je to překlad okružníku „Casti connubii". Předesláno několik poznámek proti M. Hirschfeldovi a jinému ničiteli přirozených úkolů manželství, frankfurtskému volnomyšlenkáři („svobodnému mysliteli") Wolfovi. Některé výrazy jsou upřílišené. Naše doba zove se tu dobou nevzdělanosti; no ano, není té vzdělanosti, jaké by si bylo přáti, a příští doby budou ještě vzdělanější, ale jinak?

Plození a výchova dítek zove se i zde hlavním účelem manželství. Jak už jindy zde v „Hlídce" podotčeno, katolická theologie a sociologie nynější neupozaďuje už tak šmahem jiných, neméně důležitých účelů manželství. Ani bezhříšně bezdětná manželství se nemíjejí se svým účelem; a naopak!!

Velmi vhodný jest přídavek, jenž vykládá postup mše sv. za snoubence a podává doslovný překlad příslušných modliteb.

Knížka ozdobena třemi pěknými obrázky, z nichž na třetím však měl býti vymazán německý nápis. Také tisk měl býti pečlivější.

Unionizmus. Napísal Dr. Valerij S. Vilinskij. Rukopis do slovenčiny upravil Ladislav Šulgan-Lazovský. Výbor reprodukcií usporiadal Dr Jozef Myslivec. Auktorka kresieb Tatjana Rodzianková. Vydal Spolok sv. Vojtecha, Trnava 1932. S. 353 + XIX.

V prvé částce pojednává spis o důvodech unionismu na základě pojmu a úkolu křesťanství a církve, pak vypisuje původ a dějiny východního rozkolu, naukové i jiné rozdíly od římského katolictví a soudobé pokusy o sjednocení. Vůbec přijatý výraz „pravoslaví" atd. jest ovšem chybně přeložená „orthodoxie", „pravověří", kterýž výraz od r. 843 zavedený znamenal původně správnou nauku křesťanskou proti různým bludům, na př. obrazoborectví, ale neprávem zůstal platným i proti nauce a církvi římskokatolické.

Jelikož pravoslaví nejurčitěji a nejmocněji zastoupeno Ruskem, docela vhodně, zvláště pro nás, probrány v částce druhé dějiny církve ruské, které myšlenkovou závislostí na Cařihradu a pak různými vlivy, zvláště politickými, vysvětlují vznik a trvání rozkolu v této mohutné oblasti slovanské. K dějepisnému přehledu pak připojen rozhled po nynějším stavu ruského pravoslaví, nynějším totiž, jak jej zastala světová válka a ohromný převrat bolševický, jenž pravoslaví vlastně rozpoltil a v Rusku samém je s náboženstvím vůbec usiluje zničiti.

V dodatku jest výklad obrázků, jimiž kniha vyzdobena, seznam pramenův a ukazatel jmen.

Slovenské vydání této vážné, velmi poučné práce, jež každého katolického Slovana — nehledě k těm, o nichž jedná — musí zajímati, dlužno s povděkem vítati již proto, že Slováci, jsouce pravoslavným bližší než my, kromě Poláků jsou zvláště povoláni pro unii pracovati a to tím spíše, jelikož na Slovensku byl vždy živý kladný zájem o věci ruské.

Viktor Dyk, O národní stát 1917—1919. Předmluvu napsal Dr. Ant. Hajn. Vydal a poznámky připojil J. O. Novotný. Nakl. A. Neubert, Praha 1932. S. 340, 32 K.

R. 1927 vydal Dyk své „vzpomínky a komentáře", výbor ze svých prací tištěných, rozšířený několika dotud netištěnými. V naší knize „O národní stát" sebrány jiné Dykovy novinové články z let 1917—19. Je to doba, kdy „Národní výbor" z r. 1916 a poslanecký „Český svaz" řídili českou politiku, až ji nový „Národní výbor" r. 1918 (13. čce — 30, později 38 členů) dovedl na cestu čs samostatnosti.

Básník, z nemalé části politický, projevil i v politických článcích svůj neobyčejný bystrozrak a kritickou soudnost. Byl členem t. z. státoprávní demokracie, ale pohled jeho směřoval k dobru všenárodnímu, i domníval se ovšem, že mu poslouží nejlépe svým směrem pokrokářským, jejž arciť na sklonku života viděl stupňován „až ke zblbnutí".

Články jeho, zde z různých listů sebrané, jsou velmi poučné pro čtenáře soudného. Kritika jeho jest osobně poctivá. Zdali vždy správná? Odsuzoval, někdy příkře, ty, kteří pro národ hledali a viděli schůdnější i účelnější cestu než dokonalé odštěpení od monarchie. V duchu Havlíčkově hlásal radikalismus nedůvěry k Vídni, skoro do konce války arci důvodně. Když ale píše o jejích, totiž císařových federačních nabídkách, že přišly pozdě, naskytne se pozdějšímu politikovi otázka, přišly-li i národu skutečně příliš pozdě!

Mnoho dá Dyk — aspoň ve slovech — na lid a jeho hlas. Víme všichni, co to vlastně jest. Dyk uznal za nutné pozastaviti se nad ohražením páně praesidentovým, že „se nenechá komandovati ulicí"! Věříme, že Dyk opravdu předpokládal v lidu neboli v národě myšlenky a tužby, jak o nich píše. Ale víme také, že v něm tolikou měrou rozšířeny nebyly, ani v intelligenci ani v ostatním občanstvu.

* * *

Literární pozůstalost Hany Kvapilové. Druhé vydání. Praha 1932. S. 376.

Vydavatel literární pozůstalosti slavné kdysi pražské herečky, básník Jar. Kvapil, prohlašuje sice v úvodě, že kniha není jen literární kuriositou — ale možno jistě právem se domnívati, že k jejímu úspěchu (možno-li tak nazývati fakt, že po 25 letech dojde k 2. vydání knihy) přispěla více sama osobnost autorky než umělecká hodnota jejích spi-

sovatelských pokusů. Ukazují sice její nesporné nadání umělecké, jemuž nestačil jen projev herecký, ale většina jich jsou jen náčrtky, k jejichž propracování nedostávalo se H. Kvapilové času i klidu, nebo nedokončené povídky a konečně velmi četné poznámky a úvahy, zápisky a vzpomínky, dotýkající se hlavně divadla a vlastního hereckého umění, ale také osobního života. I do povídek a studií k povídkám vkládala, jak je přirozeno, mnoho ze svého vnitřního vývoje, zvláště v dívčích letech, ale také ze svých bojů o umělecké proniknutí. A to je právě ono kouzlo, jež obestírá literární pozůstalost umělkyně a vábí k ní aspoň ty, kteří měli možnost ji znáti: celá kniha dává nahlédnouti do její duše, jemné a nejvýš citlivé, jak ukazují i její povídkové črty, plné lásky a soucitu k lidem trpícím a opovrhovaným, zvláště k hercům a žebrákům.

Soulad, jenž se jeví v této duši a o němž mluví také vydavatel pozůstalosti, nebyl však trvalý ani úplný. Je to viděti zvláště z jejích posledních dopisů Růž. Svobodové, kde se dotýká také svého poměru k náboženství. Přiznává tu, jak už v dětství ztratila víru, nikdy se neuměla modlit — a přece prý nikdy nemůže setřásti se sebe křesťanské ctnosti. Jindy zase vidí právě v těchto ctnostech, v pokoře a skromnosti, které prý jí byly v dětství vočkovány, kořeny zla, jaké ji potom v životě stíhalo. Také z jiných poznámek a vzpomínek vysvítá, že její poměr zvláště ke katolicismu byl zcela záporný: v kostele upoutává ji zpěv, hra barev a světel, národní kroje Slováků atd., ale odpuzuje ji pohled na nevzhledného kněze, protiví se jí monotonní modlení babiček a vyhání ji „církevně hloupé žvanění o jediné svaté církvi katolické“ (344). Umělkyně zaplatila daň své povrchně liberální době, když jí, jak později vypravuje, zošklivěly náboženství dojmy v jakémsi církevním ústavě na mešní roucha a když prožila „strašné otřesy, které v dítěti zvedaly hory smutků a zděšení“. (361). *M.*

Viktor Boček, Záhada vyhaslých očí. Tajemství rodiny Forstovy. Detektivní román. Nakl. Sfinx Janda, Praha 1932. S. 341, váz. 25 K.

Příbuzný rodiny Forstovy, jejíž dva příslušníci, otec a syn, nalezeni v lese neznámým způsobem oslepeni a druhý v den úmrtí otcova po roce nalezen zastřelen, použije letních prázdnin na dějišti těch událostí, v okolí hraběcího zámku, k pátrání o těchto tajemstvích: žádný z oslepených totiž neprozradil své rodině, proč a jak oslepen a ani přítel druhého, který o tom zvěděl, nechtěl nic prozraditi. Rodina totiž byla blízce příbuzná s hrabětem, u něhož otec byl myslivcem, a oslepení bylo dílem pološíleného hraběte-otce, který sám si kdesi na východě oční chorobu byl uhnal a doma v tajném oddělení zámku konal pokusy na zvířatech i lidech, jak čeliti slepotě, již právě sám vyvolával. Nová vražda člověka v tom okolí neznámého přiměla i úřady republiky k pátrání, jehož se tedy účastní náš mladý spisovatel, pak domnělý professor, nápadník

správcovy dcery (správce také vinen z vraždy), vlastně však soukromý detektiv, který svým „professorským" chováním má za svého známého, otcem ke sňatku pobízeného, nevěstu od něho odpuditi, a jiní. Konec pátrání, jež vedlo i do podzemních chodeb, ba lidomoren, do všelijakých tajných místností zámku a příšerných děr, jest, že vrahem jest sám hrabě, majetník zámku, vrahem z důvodů rodné cti, aby nevyšly na jevo jeho a zvláště otcovy kousky.

Hrůzostrašné působiště a příšerná práce tohoto jest sice nejpůsobivějším námětem detektivky, ale také její největší slabinou, uvážíme-li, že to má býti příběh z naší doby a z českého podzámčí. Detektivka smí pracovati pravděnepodobnostmi, ba i nemožnostmi, pokud je dovede učiniti aspoň poněkud pravděpodobnými. A toho zde postrádáme, neboť z pohádkového omámení co chvíli nás vytrhne podrobnost ze života nynějšího v lidnatém kraji, kde pro takové zločinné tajnosti není místa a ani tolik času, kolik ho toto vypravování vyžaduje — vypravování celkem nikoli neobratné, ale místy přece jen unavující. Prospělo by více umírněnosti jak v invenci, tak v popise.

V i k a r i j K l i m o v, A n t i k r i s t. Román. Přeložil B. J. Baša. Nákl. vlastním, Rovensko 1932. S. 267.

Antikristem se tu jmenuje bolševictví a líčí se útěk několika smělců s bolševického popraviště k dobrovolnickému vojsku na jih. Vstoupí do něho pod Kornilovem a pak Děnikinem, prožijí jeho porážky i vítězství, až jeden po druhém se stanou obětí války. Román tedy jest více popisem strastné jejich cesty na jih, na níž stále číhalo bolševické nebezpečí, a pak popisem válečných podniků a srážek. Popis jest protkán úvahami o poměrech ruských po válce, o obyvatelstvu buďto svedeném nebo netečném, úvahami důvěřivými do budoucna, jež, jak víme, se nesplnily. Silno se v knize ozývá antisemitismus.

Podle oznámení na konci knihy je toto již osmý svazek spisů V. Klimova, z nichž pět rozebráno, což v záplavě spisů o poválečném Rusku svědectvím spisovateli příznivým.

Rozhled

Náboženský.

Sv. Augustin.

1500leté jubileum v r. 1930 vyneslo theologickému a filosofickému písemnictví dlouhou, ale celkem pěknou řadu spisů. Jeden z lepších přehledů aspoň německých spisů podává v letoší „Th. Revue" freiburský dogmatik E. Krebs, který sám se oné ušlechtilé augustinské soutěže zdařilým spisem o tom světci jako člověku a církevním učiteli súčastnil.

Není ještě všechno z tohoto velikého života a učení dostatečně objasněno, a snad nikdy beze zbytku nebude. Jednak není o všem dostatečných dokladů, jednak obsáhlá oblast proměn v životě a předmětů v nauce nezůstala bez vlivů na psaní světcovo. Ohromná duševná katastrofa životní byla sice jeho spravedlivým, ba přísným soudem ve „Vyznáních" literárně, jako obrácením v zahradě milanské již dlouho před tím životně vyřízena, ale v jeho charitologii, tak neschůdné části křesťanské věrouky, nezůstala beze stop nejistoty a nejasnosti. V názorech o praedestinaci a církvi, o žádostivosti, o poznání Boha a pravdy vůbec, v názorech platonských mezi křesťanskými, ve výkladě Bible, v odůvodněních nauky katolické najdou se nesrovnalosti a stíny, jež v dalších dějinách církve jednostranně vykládány vedly k četným a velikým zmatkům. „Bezpodmínečný augustinismus vždycky připravil církvi nové starosti a boje", dí K.

Ale přes to přese vše roste Augustin ve své velikosti u všech myslitelů, čím zevrubněji o něm bádají — jistě známka velikosti pravé. Úsudky jejich se dosti často rozcházejí co do výkladu jeho slov a důkazů, jsou však za jedno v úsudku o jeho bystrozraku, o jeho bezvýhradné pravdymilovnosti a především o jeho horoucí touze sloužiti pravdě v lásce k Bohu a bližnímu. Církev, k níž tolik lnul, již proti sektářství (donatismu a j.) tak ohnivě hájil, neuznala všech jeho vývodů za své, ale přes to v něm ctí jednoho ze svých největších učitelů a kajících světců, kteří slovem i příkladem tím jistěji vedou k Bohu, čím lépe jej poznali. Inhorresco, in quantum dissimilis ei sum, inardesco, in quantum similis ei sum (Conf. 11, 9). On jest Pán a Tvůrce, předmět naší úcty, po př. bázně. On jest nám se připodobnivší Spasitel, předmět naší důvěry a lásky, konec konců pak náš cíl, k němuž nevykořenitelnou touhou po blaženosti jsme přirozeně určeni. Toto je také A—ovo zdůvodnění mravnosti vůbec, které ještě stále se hledá.

Platonské ohlasy v jeho vývodech zavdaly a zavdávají dosud podnět k domněnce o sklonu k pantheismu. Ale zcela neprávem. Noetika jeho jest sice jiná než aristotelsko-thomistická: věčná pravda se v osvícení zjevuje, a duch lidský se jí otvírá, jsa pro ni uzpůsoben, a na-

bývá takto pravé moudrosti (sapientia), poznání vyššího světa, kdežto vezdejší, všední zkušenost, vnímání smyslové dává jen vědění (scientia). Jeho důkaz jsoucnosti boží vrcholí v tom, že oblast pravdy, jak ji poznáváme, uvádí na pravdu podstatnou, osobní, tedy Boha, bez něhož by pravdy vůbec nebylo. Ačkoli tedy nerozvíjí důkazu kosmologického, nepomíjí kosmologických úvah, v nichž se člověk obírá světem mimo sebe jako dílem věčného osobitého Tvůrce. O pantheismu není tu tedy možno mluviti.

Protestantismus dovolával se, jak známo, hlavně Augustina v nauce o milosti (charitologii) a spáse (soteriologii). Dovolával, ale již přestává, jelikož lepší poznání příslušné nauky A—ovy ukazuje, že — přes nějaké nejasnosti — není v ní odůvodněna hlavní věta protestantské soteriologie: fideismus čili fiducialismus, jistota spásy z pouhé víry a důvěry. Písmo mluví tak jasně o záslužných skutcích z víry a ve víře, že tu možno použíti známého výroku Augustinova o sv. Pavlu: jak by bylo možno, aby tak veliký učitel, jako Augustin, neznal příslušných výroků biblických!

Co do nauky o církvi přepíná se u A. stránka t. z. pneumatická, podle níž by, krátce řečeno, nešlo o společnost viditelně zřízenou a řízenou, nýbrž jen ideální, v stejné asi celkem víře a v lásce, jak se často mimo katolictví ustavovaly a ustavují a mnohé i lepší duchy právě svým domnělým idealismem na chvíli okouzlují. Stačí poukázati na výroky A—ovy o učící církvi, na jeho kladný poměr k římskému papeži, na jeho úporný boj proti souvěkým schismatikům na jeho africkém působišti (donatistům atd.), aby se ukázalo, jak bezdůvodně nazýván je v té věci pouhým pneumatikem. Arci právě v příslušných a jiných spisech nacházejí se poznámky, které se tomu podezření zdají nasvědčovati. Tak na př. právě v těchto dnech čte katolický kněz v breviáři, v A—ových homiliích o Eucharistii, jak dává důraz na tuto stránku, jednoty a lásky, nejednaje tam zevrubněji o podstatě eucharistického tajemství, o skutečné přítomnosti Páně atd. Je to dáno účelem těch spisů: prori schismatikům, kteří porušují jednotu církve, zdůrazniti její potřebnost a vystříhati od rozkolu a nepokojů jím vyvolávaných. Jestiť mu Eucharistie svátostí lásky a pokoje, jež ve víře sjednocuje účastníky. Ve své živé letoře obrací zřetel především k tomuto, tehdy velmi ožehavému úkolu, předpokládaje známou a uznávanou nauku základní, o níž při té příležitosti neměl proč se šířiti.

O A—ových „Vyznáních“, jež se nejvíce překládají a širším obecenstvem nejvíce čtou, soudí někteří znalci, že jsou v sebeobžalobě nadmíru přísná. Celkem se uznávají za dramatické vylíčení A—va ascensus ad Deum, vzestupu k Bohu, za obět chvály a díku jemu. Kéž by se také tak četla, a ne jenom pro zajímavost zpovědi o bludných cestách, po nichž Augustin z dopuštění božího teprve k pravdě a spáse dospěl!

*

Tradice
čili ústní podání jest podle katolické věrouky, jak se obyčejně předkládá, vedle Bible hlavním pramenem katolické nauky. Počítáme-li patristiku k tradici, pak jest právě jmenovaný sv. Augustin jedním z předních nositelův jejích, ale, jak v předešlé stati naznačeno, není jím ve všech částkách své nauky — nad tím jest jiná instance, která celou tradici zastupuje a hlásá, t. j. učící a věřící církev, již i on uznal ve známém výroku, že by Evangeliu bez její záruky nevěřil.

Nesnadný pojem tradice vymezuje jeden novější dogmatik (Deneffe) takto: hlavně je to neomylné, stálé, živé, církevní hlásání víry. Odvozeně jsou to památky a prameny, z nichž toto prováděné hlásání lze poznati.

Dějepisu náleží vyšetřovati, kdy a jak tyto prameny skutečný obsah církevní nauky dosvědčují. Poměr obojího pojmu tradice k nauce biblické nejeví se správně vyjádřen, když se tato od oné odděluje jako zvláštní pramen nauky. Podle řečeného nauka biblická jest částí, arciť úcty nejhodnější, celkového pokladu víry, jejž církev chová a předkládá. Vímeť, že i spisy novozákonní vznikly ze živého podání svědků života a učení Spasitelova, nebyvše ani jím ani za jeho pozemského pobytu napsány a neobsahujíce — podle známého výroku Evangelistova — daleko ani všeho, co on konal a hlásal. Když tedy ten neb onen bludař žádal, aby byl usvědčen z Písma a jen z Písma, byl to požadavek nerozumný, zneuznávající podstatnou povahu víry katolické, křesťanské. Požadavek ten arci způsobil, zvláště od protestantismu, že pravda katolická namnoze dokazována z Písma, pak z patristiky a z tradice, kdežto v pravdě je zde důkaz jediný, jejž ovšem možno k objasnění methodicky rozvésti v jeho složky.

Jak jiný dogmatik (Ranft) ukazuje, dějiny náboženství i jinde, mimo křesťanství, dosvědčují, že tradice má v nich význam původní, základní, že co napsáno, spočívá na ní, ač ovšem se dále stalo směrodatným; m. j. nynější názor na nejstarší knihu biblickou, Genesi, je zcela v tomto smyslu vybudován.

Ve sporech náboženských často se pohřešuje jeden požadavek dorozumění: určitost, pokud jí ovšem v těch věcech dosíci lze. Ale jest velmi užitečná, ba nezbytná, nemá-li nastati zmatek z nemístného zatajování a smlouvání.

*

Kongregace pro východní církev.
Od křížových výprav a pak od čilejšího mezinárodního styku v 16. stol. rostl počet východanů, kteří se vraceli k původní jediné církvi, zachovávajíce z části svou liturgii a bohoslužebnou řeč. V Italii byl značný počet Řeků, pro které zřídil Řehoř XIII 1573 „Congregatio de rebus Graecorum“; Klemens VIII rozšířil její působnost na všechny

země missijní, a od té doby se zove „C. de propaganda fide“, zkrátka Propaganda. Řehoř XV jí dal 1622 vlastní stanovy. Ve zvláštních případech ustanovovány v ní ještě zvláštní výbory, na př. od Urbana VIII „Congregatio super dubiis orientalium“ a „Congregatio super correctione Euchologii Graecorum“; Euchologium jest u východňanů rituale, pontificale a podstatná část missálu. Klemens XI tuto kongregaci rozšířil v „C. super correctione librorum orientalium“ vůbec.

Pius IX 1862 ustavil „C. de propaganda fide pro negotiis ritus orientalis“, která měla s Propagandou dotavadní společného praefekta, společnou pečeť a místnost, ale zvláštní poradce, činovníky, úřadovny a archiv.

Z úvahy, že jiné jsou úkoly Propagandy mezi církvemi křesťanskými na východě a mezi krajinami missijními, vznikla konečně za Benedikta XV 1917 dosud poslední „Congregatio pro ecclesia orientali“, v níž předsedá sám papež a záležitosti vede kardinál-sekretář s ostatními 16 kardinály, sídlícími až na 5 v Římě. Úředníci jsou: 1 assessor a jeho náměstek, 13 jiných úředníků, 2 tlumočníci a 40 poradců (konsultorů).

Obřadů, jimiž se tato kongregace obírá, je v podstatě 5: alexandrijský, antiochijský, armenský, chaldejský a byzancký. Tento zaujímá největší oblast — Rusko, Balkán atd. až po Syrii a Egypt. Obřadní řeč je v něm několikerá, ale obřadní texty se v podstatě shodují s původním řeckým.

Každý obřad má svoji hierarchii. Počet různých stupňů a tedy jmen ve východních hierarchiích udává G. Monti v „Ill. Vatic.“, odkud tyto zprávy vypsány, na 100.

*

Jugoslavie.

Poměr vyznání byl v r. 1931: pravoslavní 46·6% (r. 1927 46·67%), římští katolíci 39·4% (39·29), řečtí katolíci 0·4% (0·34), protestanté 1·8% (1·91), moslimi 11·1% (11·22), židé 0·5% (0·54)

Až do letoška podělovalo státními příspěvky jednotlivá vyznání ministerstvo náboženství, jehož úkoly teď přeneseny na ministerstva práv a vyučování. Na r. 1932/3 připadá na pravoslavné 33,859·627 din., na řecké a římské katolíky 26,259.414. Pravoslavní církevní hodnostáři dostávají nějaké přídavky (patriarcha má ročně 1,340.000 d.), katoličtí (kromě arcib. barského) ne. Na chudobné faráře pravoslavné rozpočtena podpora 1,347.994 d., na katolické nic. Římskokatoličtí nemají sice rodin, ale mnozí také ne dostatečných příjmů. Na bohoslovné ústavy rozpočteno u pravoslavných 7,327.879 d., u katolíků 5,690.804 d. —

V pravoslavném písemnictví vzrůstá dříve neznámý útočný ráz protikatolický; pozorovati v tom vliv ruských slavofilů, jmenovitě Chomjakova.

O tom, že biskup kerkský Dr. J. Srebrnić sokolským jednotám své diecese poukázal na povážlivé výchovné zásady českého Dra

Tyrše, jimiž se chtějí říditi (naturalismus), psáno již v novinách. Biskupovi za to „uspořádána“ kocovina s výkřiky, aby zhynul on i ostatní „otroci Říma“.

*

Söderblomův spis o náboženských dějinách vyšel vloni v 6. vydání (něm. Kompendium d. Religionsgeschichte, Berlin, s. 392), o němž nebožtík ještě spolupracoval (vyd. Tiele). O hlavní otázce křesťanských dějin, o Kristu a jeho díle, pojednáno jen docela stručně, více vzhledem k laickým čtenářům. Oekumenická these nebožtíkova jest i zde: 3 hlavní oddíly „svaté katolické církve podle 3. článku víry“ jsou církve východní, církev římsko-katolická a „evangelicko-katolická odvětví“. Hledáme-li v této církvi i jen nějaké jednotné naukové pojítko, hledáme ovšem marně, a takto sen Nathana Söderbloma, jistě poctivě míněný, musí zůstati pouhým snem. V r. 1930 na lausanské konferenci mimokatolických vyznání chtěl pravoslavný arcikněz Sergěj Bulgakov (nyní v Paříži) mluviti o úctě marianské, která pravoslavné i katolické církvi je skoro ve všem společná, ale po několika větách bylo mu předsedou zabráněno dále mluviti, an prý mluvil o nebezpečných otázkách, t. j. o vymizení marianské úcty z protestantismu. Bulgakov o tom sám vypravuje ve slavnostním sborníku, jejž německá „Hochkirche“, jediná ze společností protestantských (ač se pořád dovolávají starobylosti!), vydala na památku Efesina.

*

Konnersreuth.

Jak tu minule poznamenáno, rozpoutal se o tajemných jevech u Teresie Neumannové boj, který se pohříchu málo shoduje s náboženským významem věci. Jádro její jest: jelikož veškero pozemské dějstvo nutno vykládati přirozeně, pokud možno, t. j. pokud zřejmé důvody nenutí k výkladu nadpřirozenému, zázračnému, jest i v případě k—ském postupovati tak, aby uváženy a odváženy byly všechny okolnosti, jež by rozhodly o přirozeném či nadpřirozeném rázu těch úkazů.

Jde tedy o výklad jejich, nikoliv o ně samy, jež každým svědkem jsou uznány za úžasné a při smýšlení i chování Teresině za úctyhodné. Ale výklad, jest-li vůbec možný, mohou podati jenom skuteční znalci těch oborů, kterých se úkazy týkají, tedy psychologie, pathologie, parapsychologie atd., na konec theologie. Nevídaný a neslýchaný ráz — neslýchaný aspoň v této míře — sám sebou nestačí na rozhodnutí: věda biologická a pathologická stále pokračuje a pokročila již tak, že neodborníci nemají o tom potuchy, nejméně pak širší obecenstvo, byť sebe zbožnější a zázraků chtivější.

Ani to ještě nestačí, když odborníci se přiznávají, že tu stojí před hádankou. Hádanka ta právě vybízí k zevrubnému, všestrannému vyšetření, jež — pokud víme — dosud neprovedeno.

Nestačí ani svědectví protestantů neb jinověrců vůbec, mnohým katolíkům tolik imponující, pokud neměli příležitosti, případem tím se jak náleží obírati. Nedávný výrok na př. bonnského prof. Verweyen-a, jenž není na katolickém stanovisku, dí, že případ odkazuje k pramenům energie, jež nutno hledati tam, kam odkazují tyto události a přímé dojmy: u božského Spasitele, jak T. sama říká: „žiji ze svého Spasitele". Smysl toho tajemství jest podle V—a duševní otřes současníků, usmíření (Sühne) — vše se tu bez proselytství neb umělého předvádění (Macherei) vztahuje na Boha a lásku k bližnímu.

I když je to vše pravda, není tím pořád ještě řešena ona hlavní otázka: přirozené či nadpřirozené (zázračné)? Vždyť i nadpřirozené prostředky spásy, jichž se účastníme, jsou na to, aby u nás vydávaly bohulibé ovoce v přirozeném životě, aniž tu mluvíme o vlastních zázracích.

V tom tedy také není jádro otázky.

Minule tu poznamenáno, jak trapně působí, že teprve nyní se vyslovují pochybnosti, zdali T. N—ová skutečně ničeho kromě Eucharistie nepožívá: i katoličtí lékaři praví, že tato okolnost vědecky ještě s dostatek nezjištěna! Odpírání potravy se ostatně vyskytuje u visionářek častěji (K. Emmerich, D. Lazzari, L. Lateau, T. Higginson a j., i mezi kanonisovanými svatými); arci je v našem případě doba toho (6 let) mimořádně dlouhá.

Nejdůležitější u T. N—ové jest, že ona když její extase pomine, nic o tom neví, co v ní mluvila. Každý katolický theolog (srv. Benedikt XIV, De beatificatione... 3, 49) musí odmítnouti domněnku, že Spasitel používá jejích mluvidel bez jejího vědomí ke svým projevům. Toť naprosto vyloučeno, a tím také odpadá hlavní opora názoru, že dalšího šetření v té věci není třeba (o mluvení v cizích jazycích, kardiognosi atd.)

Psalo se, že rektor milanské university Gemelli byl papežem vyslán do K. a že mu pak podal kladnou zprávu. G. sám to prohlásil za nepravdivé (8. čce 1931): nikým nebyl pověřen, nikomu nic nereferoval, sám nechce o povaze úkazů k—ských usuzovati ani tak ani onak.

„Konnersreuther Sonntagblatt" zaznamenává všecko, co se u T. N—ové děje, a to zcela ve smyslu zázračnosti. Kruh těchto lidí navštěvuje N—ovou podle libosti, nestaraje se o vymíněné dovolení řezenského ordinariátu, a proti všem pochybám staví svoji častou autopsii. To však nestačí, kde není potřebných vědomostí. Vyhrožují Německu pohromami, kdyby T. N—ové neuznalo, jako prý stihly Španělsko, že biskupové odmítli úkazy v Limpias!

Episkopát německý vyčkává, ale případu zmocnila se agitace, která se neomezuje na pravdivé líčení skutečnosti — což by bylo docela v pořádku —, ale osobuje si úsudky, k nimž nemá potřebných podmínek.

Vědecký a umělecký.

Starokřesťanské umění v katakombách, nejen technicky namnoze už nejasné, ale i co do významu zhusta pochybné, různě se také vykládá. Na snadě jest především výklad dějinný, jak jej zastává hlavně badatel Styger: umění to převážně zobrazuje posvátné dějiny v jich postavách. Jiný výklad neméně vážných badatelů (Kraus, Wilpert, Künstle) je dogmaticko-naučný. Rozdíly obojího výkladu nejsou snad toliké, aby nebyla možna synthese, neboť i dějinné obrazy mohou míti a v tomto případě jistě mají svůj symbolismus. Ten také vyznačuje jiný, třetí výklad, sepulkrálně-symbolický (Schultze, Lother). V podrobnostech jest však různost výkladů daleko větší, neodborníku nepostižitelná.

*

Hudba v starokřesťanské bohoslužbě byla jako v soukromém životě křesťanů skoro vyloučena. Důvod byl, že v antice hudba byla sloučena s modloslužbou jakožto magický prostředek vlivu na božstva a co s tou modloslužbou namnoze nechvalného souviselo (tance, extase atd.). Proto nepřevzala církev ani nástrojů v židovské psalmodii obvyklých a trpěla snad, ač to jisto není, při zpěvu Žalmů neb hymnů, jenž pilně pěstován, nanejvýš průvod citery nebo lýry.

Římané původně hudbě tuze nepřáli; flétna jim dlouho byla skoro jediným hudebním nástrojem (collegium tibicinum Romanorum). Teprv od Řeků převzali jiné nástroje (lýru, tympanon, zvonky a j.) — hluk měl rušiti vliv chthonických démonů na účinky modlosłužby. Řecká mystika později i tuto hudbu, jakož i krvavé oběti zavrhovala, ovšem časem i zpěv vůbec. Co se dálo při veřejné modloslužbě, dálo se mutatis mutandis i při soukromých slavnostech (hostinách, svatbách atd.) Když ještě Julian Odp. pohanským kněžím zakázal obcovati nemravným divadlům, není divu, že církev od začátku byla proti orgiastickým produkcím všeho druhu, jež právě instrumentální hudbou nejvíc působily. Tradiční nechuť k této hudbě trvala dlouho a trvá vlastně dosud, aspoň tolik, aby hudba se přizpůsobila zpěvu a nad ním nepřevládala.

*

Symbolika vrby v starověku. H. Rahner věnuje tomuto předmětu velmi učenou rozpravu v innsbr. ZkTh 1932, 231, z níž tuto jenom nějakou poznámku, užitečnou při výkladě některých míst patristických. Když na př. sv. Ambrož v Hexaemeru (3, 13) píše: salix . . vitibus habilis vinciendis . . . a dovolává se známého místa o harfách („nástrojích“) pověšených na vrbách v Ž. 136, 2, nebude si čtenář s místem věděti rady, není-li

mu známo, že tak plodná vrba byla v křesťanském starověku symbolem cudnosti. Divný tento názor pak se vysvětluje z domněnky v starověku vůbec rozšířené, že odvar vrbového květu (listí, zrnek) působí neplodnost. Alexandrijské studium (Origenes) tento přírodnický poznatek převzalo a v křesťanství rozšířilo (Method Filip., Hilarius, Jeronym a j.), tak že sv. Albert Vel. ještě v 13. stol. se cítil povinna ve svém přírodopise vegetabilií poznamenati o vrbě: Magicis autem studentes dicunt, quod semen eius in potu haustum exstinguit libidinem et feminas facit infecundas.

Hellenistická botanika tedy a řecké lékařství, jehož lankvary nejvíce v Alexandrii se nabízely, vešly v známost i mezi křesťany, alexandrijský pak sklon k výkladům symbolickým se „chytil vrby" v onom dryáčnickém smyslu i ve výkladě Bible: řeky babylonské (Ž. 136) — řeky zmatku a rozmařilosti, k vrbovým proutím se přivazovala réva — křesťané jsou révovím Kristovým, nástroje své, těla, věšejí podle onoho Žalmu na strom čistoty a je tam upoutávají.

Ne právě důležitý, ale jistě zajímavý doklad styků antiky s písemnictvím křesťanským! Rozumí se samo sebou, že doslovný výklad Ž. 136, 2 o harfách resignovaně zavěšených na vrbách ve své básnické obraznosti zůstává práv — škoda jen, že se jím neřídilo pozdějších „básníků" víc!

*

m. — Změna kursu v literární politice sovětské.

Před několika lety zřídila sovětská vláda t. zv. Asociaci proletářských spisovatelů, jejímž úkolem bylo odstranovati z ruské literatury vlivy cizích a sovětům nepřátelských živlů. Nyní koncem dubna prošla mezinárodním tiskem zpráva o usnesení Ústředního výboru všesvazové komunistické strany (z 23. dubna), jímž se tato Asociace rozchází. Všichni spisovatelé, kteří podporují sovětskou vládu a účastní se na socialistické výstavbě, mají se sdružiti v jediném svazu sovětských spisovatelů, v němž komunisté budou pouhou frakcí. Táž změna má býti provedena ve všech uměleckých organisacích a jejím provedením se pověřuje organisační byró. Usnesení bylo odůvodněno tím, že jakost i mnohost literární tvorby a umění za výstavby tak vzrostla, že není dále třeba jejímu růstu pomáhati zřizováním a udržováním zvláštních proletářských organisací.

Toto usnesení vysvětluje asi správně Václ. Běhounek v pražském, komunistům silně nakloněném „Činu" (č. 38): Komunistické vedení není spokojeno s prací proletářských spisovatelských organisací, s úrovní jejich práce, která se pohybovala v theoretických debatách na špatné ideově-umělecké úrovni, bez zřetele k hlubokým společenským změnám a s ulpíváním na vnějším průběhu výstavby, zatím co vedle nich sílela literatura t. zv. poputčíků a souběžců, prosáknutá trockijskými vlivy a evropštějšími obzory a nalézající v čtenářstvu široký ohlas. Proto se rozhodlo sloučiti literární organisace v jediný svaz sovětských spisovatelů, aby v něm nekomuni-

stičtí spisovatelé byli majorisováni spisovateli proletářskými a tak aby zavládl proti nim ostřejší politicko-administrativní kurs než dosud a konečně i jejich likvidace.

Cesty, kterými sovětská literatura jde — ať už dobrovolně nebo umělými zásahy politického vedení — směřují k umění bez třídní společnosti, které má býti dosaženo v druhé pětiletce. V ní prý nebude rozporů mezi fysickou a duševní prací, neboť vůbec odumře dnešní rozdělení práce, rozdíl práce a zábavy, a budou likvidována zaměstnání. Není divu, že proti podobným pochybným marxistickým theoriím a theoretikům, kteří ohnivě na schůzích vykládají své myšlenky, aniž positivně něco tvoří, kteří zakládaji svou kariéru na citátech, povstává v Rusku odpor a že se začíná tušiti nebezpečí toho i pro literaturu. Je těžko mluviti s nevědomými fanatiky výstavby, že tato má také své nedostatky, které nejsou snad vinou „třídních nepřátel", ale především vlastních nespolehlivých a nepoučených lidí. Proto mají býti nepohodlní spisovatelé, kteří pronášejí svůj názor o těchto věcech, učiněni neškodnými ve vnucené společné organisaci, kde budou ovšem vždy přehlasováni . . .

V. Běhounek sám pochybuje, že tato nová cesta, kterou zahajuje letos Ústřední výbor sovětů, bude znamenati zlepšení úrovně proletářské literatury. „Pravda jest, že kulturní úroveň mas roste, ale žádné písemnictví nebylo ještě vytvořeno administrativně-organisační cestou a nařízeními, jak se proces snaží urychliti v Rusku. Bylo by věru pro socialismus žalostné, kdyby právě jeho umění mělo míti tento smutný primát."

Tento primát ovšem již socialismu zůstane!

*

P o d v o d y v b i o l o g i i.

Na s. 172 zmíněné rekonstrukce pračlověka s co možná zvířecí podobou nebývají daleko od podvodu, ale u dostatečně povolného soudce mohou se snad pokládati za výtvory intuitivní obrazotvornosti, která prý také patří k vědecké vloze. Horší jsou již podvody, jichžto příklad před lety dal H a e c k e l zobraziv embryo člověka a zvířete týmž odlitkem, že jako je to původně jedno. Neuvěřitelno jest, že ještě v nejnovější době učenci sahají k takovým prostředkům, jako na př. vídenský prof. Dr. K a m m e r e r, který na ropuše chtěl ukázati, že změna obvyklého okolí, ovzduší a j. životních podmínek jsouc opakována může u zvířete vyvolati přizpůsobení dědičné, a takto nový druh. Usvědčen, že přírodu „opravoval", zastřelil se.

Jiný, taktéž ve Vídni v ústavě prof. Przibrama pracující biolog, W. F i n k l e r uřezával broukům hlavy a nasazoval je na trupy jiných, různorodých, prý s tím výsledkem, že obě části srostly a zvířata žila docela pravidelně dál. Dokázalo se mu brzy, že hlava nikdy tak nepřiroste a tím méně se spojí s ostatním ústrojím, aby byl další život zvířete možný.

Rus Plavilščikov Finklera ještě přetrumfl, neboť jemu se nové zvíře řídilo podle nasazené hlavy, na př. sameček s nasazenou samičí hlavou jevil samičí sklony, hovnivál s chroustí hlavou ožíral listí atd.

K „objevům" takovým pořizovány obrázky „podle skutečnosti", a fotografie jest nemyslícímu člověku jistým důkazem, jako nejednoho v prvém okamžiku splete známá žertovná fotografie, kde lovec drží zajíce zrovna tak dlouhého jako je sám. Fotografie pak se uplatní ve filmu, a názorný důkaz pro bezmeznou evoluční theorii jest u širšího obecenstva hotov. Ne nadarmo komisař ruské osvěty Lunačarskij Kammerera podporoval, ba volal na moskevskou universitu, a výzkumy Finklerovy v Rusku tak chtivě přijaty. Koncem minulého roku kolovaly v obrázkových listech otisky z ruského filmu „umějí-li zvířata mysliti", kde dvě opice, orangutan a šimpans mají dokázati, že ano, ačkoli pozorný divák snadno pozná, že lidská ruka, a to dosti neobratně, jim všecko k jejich kousku přichystala, a ne oni sami, jak výklad filmu namlouvá.

*

Kouzelný prut.

V Mnichově vychází od čce r. 1931 „Archiv zur Klärung der Wünschelrutenfrage" jménem zvláštního spolku (od r. 1911), který se tou otázkou zabývá; jest i mezinárodní svaz na její prozkoumání. Hlavní spolupracovníci sborníku hr. Klickowström a v. Maltzahn vydali vloni objemnou příručku (Handbuch d. Wünschelrute) o ní.

Zvyk hledati kouzelným prutem kovy jest prastarý; že bylo při tom hodně pověr, lze si domysliti, an pochod je tak tajemný. V 15.—17. stol. za rozmachu hornictví bylo ho často používáno. Vodu jím hledati začali asi později, podle nastávající potřeby.

Ti, kteří se touto otázkou vědecky zabývají, odmítají okkultismus a hledí se opírati o zjištěné nebo tušené poznatky přírodovědné. Velikolepé vynálezy novodobé, založené na magnetismu, radioaktivitě atd., ukazují netušené možnosti. Nyní zjištěné neustálé krátkovlnité prozařování těles a těl ze světového prostoru, zjištěné stálé záření ze živého tkaniva (mitogenetické) otvírá nové pohledy na poměr okolí k organismu, zvláště živočišnému a lidskému.

V úkazech kouzelného prutu nemá, jak nyní zjištěno, hlavní úlohy tento (ze dřeva nebo kovu), ale svalstvo hledačovo. Není tu tedy kouzelného vlivu hmoty na hmotu, na př. vody na prut! Je tu především dráždění fysikální, dráždění svalové innervace. Ale u pokusů jinak zdařilých se ukázalo, že dráždění závisí na soustředěné a upřené představě hledačově: nenastalo na př., když hledaje vodu a mysle jenom na ni kráčel přes ložiska uhlí neb kovů. Psychologická činnost se tedy pak projevila v účinku fysiologickém, v napětí jedněch svalů a ochabnutí druhých (t. z. supinačních), jež působí na pružný prut a vyvolává jeho pohyb.

Zevrubnější vysvětlení těchto přírodních hádanek ještě nepodáno.

Často zneužívaného slova „medium“ lze tu o hledači skutečně použíti: jest v něm jakási zvláštní citlivost přirozená — ne získaná ani nacvičená, jejíž arci slabou a vzdálenou obdobou jest citlivost některých lidí ku změnám počasí. Domněnka, že úspěšní hledači jsou lidé chorobní, nepokládá se venkoncem za odůvodněnou. Mimořádná citlivost pro jisté vlivy arci tu jest.

*

Sinanthropus Pekinensis.

Skoro třicet let, zvláště pak od r. 1920, poutají pozornost učenců fossilní nálezy v Číně. R. 1927 Američan prof. Davidson Black z pekinského Union-Medical-College nákladem nadání Rockefellerova začal kopati ve vápencové půdě pahorkův u Chou Kou Tien. R. 1930 do léta bylo tu již prohledáno 8800 cbm zeminy a asi 1500 beden jejích kusů s fossilním obsahem dopraveno do Pekingu k prozkoumání. A jde tu zatím jen o jedno jeskyňové skalisko! Z koster nalezeny zatím jen 2 vrchní části (kalotty) lebek; drobné nalezené zlomky z hlav náležely prý nejméně 12 různým jedincům. Vedle toho nalezeny četné zbytky zvířeny, m. j. netopýrů, koně, vepře, skotu, jelena, psa, hyeny, medvěda a tygra; z primátů jen zbytek paviána.

Zbytky poukazují na dobu staršího diluvia, tak že by tyto zbytky lidské lebky byly zbytky nejstaršího člověka dosud známého. Srovnání se zbytkem t. ř. pithecanthropus erectus (též horní částí lebky), nalezeným 1894 E. Dubois-em na Javě, ukazuje, že nositelé těchto lebek náleželi k jednomu druhu, že i pithecanthropus byl člověk jako sinanthropus; na blízku tohoto byly nalezeny stopy ohně, mnoho různých kamenných nástrojů a nádob z rohu a z jelení lebky.

Co do stáří byl by to, jak podotčeno, nejstarší dosud známý člověk, tedy předchůdce neanderthalského (primigenia), zastupující třetí známý stupeň v rozvoji člověka — od nynějšího přes neanderthalského nazpět počítáno. Rozvoj spočívá především v utváření a objemu lebky s mozkem, vytváření obličeje (čela, čelistí), uvolnění hlavy na páteři atd.

Ale jak vypadal takový pračlověk, aspoň jeho hlava, nelze si ani zdaleka představiti. Všechny rekonstrukce jsou libovolnými fantasiemi, neboť měkké části, jež dodávají vlastního vzezření, se nezachovaly.

Že onen primitivní člověk byl skutečný homo sapiens, ukazuje vedle zmíněného příslušenství, jež si hotovil, již jeho jsoucnost sama, kterou si dovedl proti silnějším zvířatům i proti nepřízni podnebí (ledová doba!) uhájiti.

*

hd. — Hvězdná obloha v červnu 1932.

Venuše-Krasopaní dosáhla 22. a 23. května největšího jasu, kdy ji bylo možno viděti i za pravého poledne, v záři sluneční, ovšem že za jasné oblohy. Od onoho jakoby nejvyššího vypětí její záře a krásy ochabuje, slábne, klesá se své výše, blíží se ke slunci, nám zdá se, jakoby sjížděla po večerní obloze dolů k zapadlému slunci, s nímž se sejde ku dolní konjunkci 29. června. V ten den bude přecházeti mezi naší zemí a mezi sluncem, a bude se stěhovati z levé, východní strany slunce na pravou, západní stranu, z večernice stane se jitřenkou. — Jako v první polovině roku krášlila svým leskem oblohu večerní, tak bude v druhé polovině zase krášliti svým leskem oblohu ranní. V červenci vyhoupne se z paprsků slunečních, objeví se před východem slunce na východní, ranní obloze, bude se od slunce rychle vzdalovat, až 5. srpna dosáhne zase nejvyššího lesku na ranní obloze, kdy zase bude možno spatřiti ji v pravé poledne při záři sluneční. Svým časem bude zase na to poukázáno. V červnu blíží se Venuše rychle slunci, na začátku června zapadá ještě asi dvě a půl hodiny po něm, 25. června zapadá současně s ním, 26. června zapadá už dříve nežli slunce, až 29. června dosáhne dolní konjunkce se sluncem.

Dne 22. června sejde se Venuše jako na rozloučenou se svým mladším bratříčkem Merkurem na západní obloze, při čemž bude Merkur přes tři stupně nad Venuší. Leč škoda, že budou spolu zapadati asi půl hodinky po slunci, tak že jejich spojení nebude možno pozorovati. Ostatně doporučuje se prohledati v poslední dny června po západu slunce severo-západní část oblohy, bude tam totiž zářiti Merkur, který bude zapadati pak asi hodinu po slunci, a bude zářiti asi dvakrát tak jasně jako Véga, první hvězda v souhvězdí Lýry. Merkur vystupuje v tu dobu silno nad rovník, dosáhne dokonce vyšší deklinace než slunce, tak že bude na obloze výše nežli slunce, když toto dosáhne při letním slunovratu svého nejvyššího bodu v souhvězdí Blížence.

Když v druhé polovině června zmizí Venuše ze západní oblohy, zůstane tam jako jasné těleso jenom Jupiter, který bude večernicí až do konce července, pak i on zmizí z večerní západní oblohy, až 26. srpna dosáhne konjunkce se sluncem. Jupiter jest neustále ještě mezi souhvězdími Raka a Velkého Lva. 9. června dožene jej srpek přibývajícího měsíce, jenž bude asi dva stupně nad Jupiterem. Škoda, že tato pěkná konjunkce nastane o 11. hodině dopoledne, kdy jí nebudeme moci pozorovati ve světle slunečním. Večer, až se nám za soumraku Jupiter zjeví na obloze, bude měsíc už dávno pryč, a sice hodně daleko na levé straně Jupitera. Když víme, že měsíc urazí na obloze mezi stálicemi každou hodinu takový kus cesty, kolik obnáší asi jeho průměr, pak sobě snadno vypočítáme, kolik svých průměrů bude od Jupitera vzdálen za sedm aneb osm hodin po zmíněné konjunkci. Zároveň se při tom přesvědčíme na vlastní oči, že měsíc vlastně se pohybuje mezi stálicemi od západu

k východu, když o 11. hodině byl u Jupitera, večer bude už hodně nalevo od Jupitera, 10. června dospěje k Regulusovi ve Velkém Lvu, leč zase bohužel o 7. hodině ráno, tak že zase nebudeme moci tuto konjunkci pozorovati. Ale večer 10. června zase budeme moci na vlastní oči se přesvědčiti o tom, neboť srpek měsíce bude už zase hodně na levo od Regulusa, a sice podle ekliptiky směrem ku Spice v souhvězdí Panny.

Zato nám srpek měsíce 10. června pomůže velmi pohodlně, abychom zjistili místo, kde se nachází Neptun. Dne 10. června bude totiž měsíc před první čtvrtí — která bude 11. června — v konjunkci s Neptunem, a sice po 19. hodině večer, při čemž bude Neptun něco méně nežli jeden stupeň pod měsícem. V těch místech, na levo, čili východně od Regulusa, směrem ku Spice v souhvězdí Panny, jest nejbližší hvězdička sice jenom čtvrté velikosti, ale dosti jasná a dobrému oku dobře viditelná, s názvem Rho Leonis, a u této hvězdičky jest právě Neptun. Když tedy víme, že po sedmé hodině večer dne 10. června jest zde v těchto místech srpek měsíce v konjunkci s Neptunem, pak zde Neptuna jakoukoliv obzorkou zcela jistě najdeme.

21. června vstoupí slunce o 16. hodině odpoledne do znamení Raka, čili do souhvězdí Blížence; tím dosáhne svého nejvyššího bodu v ekliptice, čili svého nejvyššího bodu na obloze, dotekne se obratníku Raka, a tím okamžikem nastane astronomické léto. Na severní točně je v tu dobu poledne půlletního dne, na jižní polokouli nastává zima.

*

KNIHOPIS.

G. Bardy et A. Fricot, Le Christ. Encyklopédie populaire des connaissances christologiques. Bloud a Gay, Paris 1932. S. 1280, 60 f.

H. Bošković, Problem spoznaje. „Duh. Ž.“, Zagreb 1931. S. 243.

C. Cereti, La tutela giuridica degli interessi internazionali. Vita e Pensiero, Milano 1931. S. 100, 15 l.

E. Duplessy, La chasse aux bévues, erreurs et ignorances religieuses. Téqui, Paris 1932. S. 238.

H. Getzeny, Kapitalismus u. Sozialismus. Pustet, Regensburg 1931. S. 278, 4·60.

E. Habel, Mittellateinisches Glossar. Schöningh, Paderborn 1931. S. 440, 6 m.

B. Heigl, Antike Mysterienreligionen u. Urchristentum. Aschendorff, Münster 1932. S. 112, 2·20 m.

A. Hufnagel, Intuition u. Erkenntnis nach d. hl. Thomas Aq. Aschendorff, Münster 1932. S. 223, 14·35 m.

R. Jolivet, Etudes sur le problème de Dieu dans la philosophie contemporaine. Vitte, Lyon-Paris 1932. S. 244, 24 f.

Ch. Journet, La jurisdiction de l' Eglise sur la Cité. Desclée, Paris 1931. S. 235.

P. Ketter, Im Lande der Offenbarung. Reiseschilderungen aus d. Orient. Paulinusdruckerei, Trier 1931. S. 268, 4 50 m.

B. Laba, Patrologia. Acad. theol., Leopoli 1931. S. 164.

R. Linhardt, Die Sozialprinzipien d. hl. Thomas v. Aq. Herder, Freiburg 1932. S. 254, 8·80 m.

E. Magnin, L' Etat. Conception païenne, conc. chrétienne. Bloud a Gay, Paris 1930. S. 160.

Vychovatelský.

Apologický seminář.

Apologetika je z prvých předmětů, které bohoslovec studuje. Nemůže takto býti leda všeobecná, neboť k apologickému probírání zvláštních a podrobnějších otázek scházejí předběžné vědomosti, tak že zevrubná obrana celé katolické soustavy jest vlastně nejúčinnější na konci theologického studia, tedy na začátku kněžského působení.

Štyrsko-hradecký známý kanonista Dr. Haring opravdu navrhuje, aby při bohoslovných učilištích byly vedeny takové apologicko-praktické semináře o sporných otázkách a námitkách z celé theologie se zřetelem k posluchačům, kteří theologické studium již ukončili nebo končí.

*

Ze školky.

České školky neboli mateřské školy dostaly nové osnovy: „Sociální a paedagogické základy nové školy mateřské“, jež vydala společnost „Nová škola mateřská“ a sestavilo několik odbornic a odborníků s prof. Chlupem v čele. Úkolem je všestranný povinný výchov dětí od dokončeného třetího roku až do 6 let. Školka se tu jako prvý stupeň a příprava včleňuje do soustavy školské vůbec a má tyto částky: tělovýchovu, výchovu smyslovou; výchovnou práci, kreslení, učení věcné, mateřštinu, zpěv, výchovu sociální a mravní, písmo, číslo a paedagogicko-psychologický výzkum dětí při volné hře.

Látka rozdělena jest na 10 měsíců podle roční doby a potřeb člověka: září jest měsícem hraček, říjen ovoce, listopad šatstva, prosinec těla, leden člověka, únor počasí, březen zvířat, duben ptactva a hmyzu, květen rostlin, červen zahrady, pole a lesa; červenec a srpen — nic, neboť nejde tu o útulnu, jíž mnohé dítě i jeho matka potřebuje vždycky, nýbrž už o „školu“ s celým příslušenstvím, tedy i s prázdninami.

Kritiku osnovy ovšem třeba ponechati odborníkům a jejich listům. Paedagog snad vytkne, že látky je pro děti trochu mnoho. Ale, vždyť víme, že mnoho slov neznamená vždy mnoho věcí, a že ze všech se nestřílí. Stará pochybnost a námitka, má-li školka skutečně býti zařízena jako učební škola či spíše jako „herna“, theoreticky i prakticky se zdá býti vyřizována více ve prospěch školy. Pochopitelně již i z té příčiny, že se snáze najdou pěstounky, které dovedou dětem vštěpovati poznatky, než které s dětmi dovedou zacházeti také jako matky nebo chůvy!

Náboženský člověk pohřeší v osnově zmínky o náboženství. Jde tu ovšem o školu, a tedy i školku t. z. laickou; proto . . . Za jiných poměrů by pěstounka nábožensky smýšlející snadno dovedla říditi se osnovou tak, aby se náboženská složka dětského výchovu náležitě uplatnila, ale dnes by se takto vydávala v existenční nebezpečí; tu

má slovo hlas lidu, vždyť jsme v demokratii, a na jeho základě vyšší politika! Naopak by u pěstounek naladěných proti- nebo beznábožensky sotva co pomohlo jmenovati v osnově také náboženství.

Ostatně, kde se pracuje o osnově pro školu náboženskou, když novináři listů toho směru pořád křičí, že tu školu musíme míti? Pracuje se o ní snad v klášterních učitelských ústavech? Či jinde? —

I obecná škola jest pořád oblažována novými dotazy o zlepšení vyučovacích osnov. Učitelstvo a ředitelstvo těch škol nabývá takto hojně příležitostí, cvičiti se v úředním slohu. Reptá sice mezi sebou dosť hlasitě, ale bez účinku; zde jinak odbojný duch se neuplatňuje — o pěstech v kapsách nelze však již mluviti, jelikož se to týká i učitelek. —

Mnoho se pojednává o výchovné a učební methodě italské lékařky Marie Montessori. Ta pozorujíc dítě, kterak se hledí něčím zaměstnati a tomu, čím se právě zaměstnává, věnuje celou pozornost, vyvodila odtud zásadu, že třeba dítěti ponechati více samočinnosti, a jí raději jenom napomáhati než činnost ukládati. Hlavní jest při tom buditi a udržovati pozornost, ale ne tak příkazy a napomínkami jako příležitostmi a předměty, by samy dětskou pozornost budily a vábily. Okolí (učebny, lavice, stolky, učebné pomůcky atd.) mají býti více přizpůsobeny dětským poměrům a potřebám; nyní obvyklé sály s přiměřeným příslušenstvím tomu nevyhovují.

Myšlenky ty jistě mají zdravé jádro, ale nesmí býti přepínány ani ve výchově ani ve výuce. Omezujíce stálé napomínání a řízení potřebují zase také jakéhosi omezení, aspoň časem, aby dítě navykalo práci spořádané, účelné. Život není hra, životní práce nemůže záviseti jenom na volbě podle záliby. A tu třeba tedy jakéhosi vedení od těch, již vésti dovedou, znajíce cíl a cesty k němu. —

Turecké mládeži se ponechává poslední týden dubna — tak se aspoň oznamuje ze Stambulu —, aby sama „dělala vrchnost“: z dětí 10—14 letých se vybírá guvernér, starosta města, policejní ředitel atd. Úřední osoby jen dávají pozor, aby se při tom nedálo nic proti veřejnému pořádku.

To už opravdu není ani po turecku!

Hospodářsko-socialní.

Hospodářská věda a nynější skutečnost.

Přední německý novinář (Ph. Wolff) hořekuje v čelném berlinském deníku nad bezradností národohospodářské vědy vzhledem k nynějším světovým nesnázím. V Německu a v Anglii prý — možno přidati: i ve Francii — od začátku moderní doby jest kvetoucí věda národohospodářská. Na jejích čestných listech jsou nejslavnější jména, statisíce mladých lidí se jí se zápalem věnovalo, písemnictví její rostlo tak, že by všech těch tištěných poznatků jejích nepojal žádný knihovní palác. Vznikly četné soustavy a theorie na vysvětlení daných jevů a vytyčení nových, ovšem lepších směrnic pro budoucno. A po tom ohromném úsilí, jež vědecký důvtip na tyto otázky vynaložil, nedostali jsme se konečně, v roce 1931, přes nejprimitivnější, nejprostějšímu (simpelsten) rozumu přístupné prostředky.

Míněny asi prostředky, jež vynucují na př. nouzová opatření, dále nepoměr mezi výrobou a spotřebou, nedostatek vzájemnosti mezi hospodářskými činiteli v jednotlivých státech i mezi státy a pod.

Znevažovati si proto vědu hospodářskou vůbec bylo by zajisté ukvapeno. Avšak nemožno jí ušetřiti výtky, že namnoze nehleděla k potřebám života, jak se vyvíjel a měnil, že se pěstovala jako věda soběúčelná, jak se klamně říkává o vědě vůbec, že i v ní vládl jakýsi pourlartismus, co zatím skutečnost šla svou cestou až do nynější slepé uličky.

*

Podkarpatská Rus

je stálým bolestínem čs politiky ve vlastním smyslu i politiky hospodářské. O oné, že PR má podle ústavy míti samosprávu se svým sněmem atd., marno zatím mluviti; vždycky se namítne, že obyvatelstvo není pro to zralé — možno a pravděpodobno —, ale co se dělá, aby dozrávalo, o tom neslyšeti.

Horší jest, že v této nikoli neúrodné zemi panuje taková bída, že cizí spisovatel (L. Renn), jenž tam na zkušenou pobýval, mohl bez námitky v evropském tisku rozšířiti zprávu o hladě v zemi.

PR má 1,268.962 ha neboli 12.686 čkm, 709.315 obyvatel (r. 1930), od r. 1921 o 20·02% víc. Země by je tedy mohla dobře aspoň uživiti. Ale pozemková reforma tam provedena tak, že přes polovinu veškeré půdy má v moci a správě t. z. veřejná ruka, totiž hlavně stát a pak obce, nejhorší to, jak známo, hospodáři. Vyvlastněn i soukromý, dobře spravovaný majetek, a tím se hospodářství jen zhoršilo. Slibovalo se, že orné půdy přibude vzděláním pastvin a lesů, regulací řek a vysušením t. z. „Černého močálu“, obchod pak že se usnadní zlepšením spojení, ale jako ten močál zůstává močálem, tak i jinde stalo se málo nebo nic, ačkoli celkem PRus stojí peněz dosť.

Po stránce kulturní pak těžko říci, v čím zájmu jest, aby se nadržovalo pravoslaví!

*

Italie
si v té světové mizerii pochvaluje svoje hospodářské pokroky. Soustava fašistská bála se otřesů, jež by mohly nastati návratem tolika Italů z cizích zemí, kde se smýšlí a žije docela jinak nežli v nynější Italii. Nedošlo k tomu, nová Italie tyto cizí živly, namnoze marxovské, prý celkem dobře strávila a zapřáhla ve svůj program. Z nebezpečné přítěže se stali dobří pomocníci, kterých stát obrátiv se více než dotud k otázkám a potřebám hospodářským a technickým, výhodně může upotřebiti k podnikaným úkolům. I cizí svědkové uznávají, že Italii přibývá na př. dobrých silnic, lepších prý než jinde, účelných staveb železničních a pod. Bařiny v Campagni se usilovněji vysoušejí, města se zvelebují. A co nejhlavnějšího, obyvatelstvo, jehož toliký počet byl nucen hledati obživy v cizinách, má ji nyní doma — nezaměstnaných nepřibývá jako jinde.

Není snad sebechvála tato venkoncem oprávněna, ale co skutečně se v Italii pracuje, zaslouží jistě uznání. Stíny její politiky jsou arci též dosti temné.

*

Židé v Evropě.

V r. 1925 bylo v zemích bývalého Rakouska a v Rusku něco přes třetinu evropských židů — proti 90% v r. 1825; dnešní Polska jich má 30% (2,845·364, 10·5% svého obyvatelstva, Varšava 372·493), dnešní Rusko 29·25% všech evropských židů, a v 7 jeho městech (Minsk, Charkov, Dněpropetrovsk, Leningrad, Moskva, Kiev, Odesa) jest ještě po 50.000 až 153.000 židů. Anglie má jich ve svém hlavním městě ještě víc, Francie ne tak, ale v obou říších domohli se, jak známo, velikého vlivu.

Nové radikální proudy v Německu a v Rakousku jsou silno antisemitské; poměry na peněžním trhu k tomu svádějí.

*

Automobilismus
jest zajisté vymoženost nedocenitelná, ačkoli stojí tolik obětí a skoro se zdá, jakoby jím za dřívější týrání (tažného) dobytka nastupovalo týrání lidí. Automobilních nehod je tolik, že si jich čtenáři novin přestávají všímati, nejde-li o osoby známé neb nehody mimořádné. Že by jich snadno mohlo býti daleko méně, není pochyby.

Jaký účel a smysl mají však automobilní dostihy, mimo reklamu těch kterých firem? Mezi odborníky tato otázka vede jen k rozpačitému mlčení, nanejvýš k nicotným výkladům. Konské dostihy sice také mnoho smyslu neměly a nemají — týrání zvířat z panské libůstky! Ale automobilní?

Politický.

U nás.

Když Lueger měl papeži Lvu XIII vysvětliti, proč v katolicko-konservativní straně dělá revoluci zakládaje stranu novou, a co tedy tato strana má za program, odpověděl m. j. těmito slovy: „Katolická lidová strana dělá, co chtějí ministři, naše strana usiluje o to, aby ministři dělali to, co chceme my“.

Strana, strana, pořád jen strana! Právě u nás má toho „stranictví“ dosť už kde kdo. Ale málo platno! Kde není diktatury, t. j. absolutismu, nutno počítati, jak počítal jeden podle obecného úsudku vynikající (agrární) ministr, když k němu přišla deputace lidí s vysokoškolskými podmínkami a požadavky: ... a kolik hlasů máte za sebou? Ojedinělá politika pamětníkům vídenské říšské rady ještě za monarchie připomíná poslance Rosera, který rok co rok při rozpočtě marně obnovoval svůj návrh na zrušení „lotynky“, malé loterie.

Politika jest prý jako provrtávání hodně tvrdé desky. Strana, která tuto práci chce konati se zdarem, potřebuje na to zdatných lidí, především mezi těmi, kteří politiku přímo dělají, t. j. ve sněmovně a ve vládě. (Vláda se tu dělí od sněmovny, pokud kdo nevěří, že vládne lid, t. j. sněmovna.) Demokratie úspěšná není ve vládě důvěrníků strany, nejsou-li to zároveň schopní rozumem i povahou schopní vůdcové. Strany sekulární (slovo to pochází z lat. saeculum, věk, nikoli odtud, že pořád dostávají seku) jen takto se právem udržují, a uplatňují se i proti přemoci, ať vládní, ať stranické.

Zvláštní jsou naše poměry v tom, že tak pevna služebvolnost k vládě, jak právě jest, s nechutí ke změnám, i kde se ukazují ne-li nutnými, tedy aspoň prospěšnými, a kde by jinde v takových případech jistě nastaly. V tisku vládních stran jsou arci značné rozdíly: v jednom se vládní opatření hájí neb aspoň bez kritiky přijímají skoro jako v tisku přímo vládním, v druhém se bez kritiky přijímá jen to, co je v zájmu té které strany, tedy se služebvolností podmíněnou, na výpověď. Nestranné, zájmů celku dbalé vychovávání politické to ovšem není.

*

Křesťansko-demokratické sdružení,

které chce býti nad stranami, založeno ve Vídni a vede je Richard Redler, dříve člen skupiny t. z. náboženských socialistů, jež asi ze zásadních pochybností opustil. V poradním sboru jsou také duchovní (praelát Dr. Drexel, P. Bichlmair). Nezávislost na politických stranách jest mezi hlavními body programu. Nezávislost taková tane na mysli mnohým, kterým jde o ozdravění veřejného života, kde politické strany provádějí zřejmou tyranii svědomí. Ale ovšem je tu tedy strana nová! A nový jest úkol, jak překonati všeobecné zpolitisování, zpolitisování i těch zájmů, jež politické nejsou. Výstavba může začíti jen zdola, od jednotlivců a rodin pod heslem, že stát jest sice mocný činitel

v životě národů, ale přece ne všemohoucí, že fikce státu, takovéhoto státu nesmí oprávněných požadavků složek státních ovládati, nýbrž jimi že se má stát říditi, jim sloužiti!

*

Odzbrojení
dosud u Svazu národů neprojednáno. Říká se, že hlavně vinou Francie, jejíž zástupce Tardieu v poslední poradě projevil tak silno svoje a své vlasti obavy o její bezpečnost, že se pánové bez usnesení rozjeli, a především zástupce SS amerických s nevolí odjel domů referovat, že zubožené Evropě není pomoci a že jí ani nezaslouží, jelikož si nechce pomoci sama snížením nákladů vojenských.

V názvosloví: odzbrojení kvalitativní a kvantitativní znamená ono druh výzbroje (na př. letadla, samozřejmě se všelijakými pumami, tanky atd.), toto počet vojska. Tento nyní bohužel znamená, i u nás, také míru státní podpory v nezaměstnanosti. Onen znamená sice také pokrok techniky a podporu průmyslu: ale když se na př. tolik a tolik vojenských letadel ročně roztříští, vypočtiž si, kdo tomu rozumí, jaká díra v státním rozpočtu tím vzniká.

*

Před 150 lety
navštívil papež, zatím naposledy, kraje nám blízké, Vídeň a j. Pius VI, na nějž náhodou připadlo t. z. proroctví Malachiášova pojmenování „Peregrinus apostolicus“, podnikl tuto cestu, aby Josefa II a jeho družinu odvrátil od neblahých zásahů do věcí čistě náboženských. Ubíral se, všude okázale vítán, přes Udine, Lublaň a Štyrský Hradec a po 24denní cestě dorazil do Vídně, kde pobyl 4 neděle jako host císařův, arci málo vítaný; známý hr. Kounic na př. jej přijal ve své kanceláři jen po kancelářsku oblečen, ač ovšem věděl, že přijde. Inu, osvícenec!

Návrat se dál přes Mnichov, Altötting, Augsburg, Kaufbeuern a Tyrolsko.

17 let později na smrt nemocen byl papež z rozkazu Napoleona I vlečen přes Alpy do Valence, kde zemřel, neohrožený mučeník v boji za spravedlivé zájmy církve.

HLÍDKA.

K rozvratu Evropy na začátku X. století.

Dle Liudprandova spisu „Antapodosis“.

Dr. Fr. Robenek.

Po každé zhoubné válce, která rozvrátila klidný rozvoj národů a uvrhla lid do bídy, dostavila se s konservativní reakcí též neúprosná kritika všech viníků, kteří měli podíl ve válečné katastrofě, i příčin, které ji připravovaly. V prvé půli X. století, kdy po zničení říše Velkomoravské stali se Uhři téměř půlstoletí kulturní Evropě obávanou metlou boží, hrůzyplným postrachem národů, protřásána byla živě otázka, kdo tuto pohromu Evropě přivodil. Annaly francké svalují veškeru vinu dlouholetých válek uherských na velkomoravského krále Svatopluka nazývajíce ho „nádobou (vagina) veškeré věrolomnosti“, „králem, který všechny okolní krajiny lstí a pletichami rozvrátil a uvedl ve zmatek, obcházeje vůkol a žízně po lidské krvi“, „lebkou plnou lsti a úkladů“.[1]) Trevirský annalista Regino uznává sice Svatopluka za krále „velmi moudrého a nadáním velmi bystrého“, leč metá mu v tvář obvinění z věrolomnosti, nestydatosti a pyšné nadutosti, když se vzbouřil proti králi, svému vrchnímu pánu, jenž jej přízní svou zahrnul i páskou příbuzenství k sobě připoutal. Nemírná vládychtivost, pýcha a sobeckost Svatoplukova byla dle toho příčinou dlouholetých potomních válek, v nichž Uhři po Evropě prováděli dílo zkázy.

[1]) Annal. Fuld. ad a. 894. 884.

Tato zdrcující kritika německých pramenů podává výmluvné svědectví o Svatoplukově politické orientaci, objasněné z opačné strany poměrem jeho k německému biskupu Wichingovi. Vždyť Wiching označen byl svými rodáky za zrádce německé řeči, když působil jako biskup ve slovanské říši Svatoplukově. Ale právě jeho dobrá shoda s panovníkem objasňuje zajímavě národnostní poměry ve Velké Moravě. V podunajské říši Svatoplukově zůstávaly posud zbytky různorodých národností, ačkoli Slované politicky i kulturně byli živlem naprosto vedoucím. Otázka národnostní řešena byla tam způsobem velmi smírným, když Wiching a pravděpodobně s ním i řada jiných významných hodnostářů národnosti německé zaujímala v slovanském státě Svatoplukově význačné postavení. Národnostní mír porušen byl teprve zkalením přátelského poměru s říší Arnulfovou.

Jinak pojímá běh událostí znamenitý spisovatel langobardský Liudprand, biskup z Cremony. Úsudek, který z úst jeho slyšíme, má tím větší cenu, že vychází od muže všestranně vzdělaného, který znal dobře poměry italské, který prokázal jako kancléř krále Berengara Ivrejského a později jako přední rádce císaře Otty I oběma znamenité služby na dvoře císařů byzantských, obratný diplomat, který zpraven byl stejně dokonale o poměrech v kalifátu Cordobském ve Španělsku jako o východním světě slovanském. Liudprand prošel tvrdou školou života, která ho naučila dívati se na život přísným okem sebekázně, hledajícím v překotném běhu událostí neúprosný soud dějin, jenž spíše či později zjednává průchod pravdě a právu. Svůj historicko-filosofický názor životní opírající se o pragmatický nexus událostí vtělil ve vrcholné dílo „Antapodosis-Odplata“ v letech k. 958 sepsané a shrnující velkou životní pravdu ve stručnou poučku: kdo se domnívá, že pomocí zla vykoná něco velkého, ztratí na konec všechno. Ideu tuto rozvádí a uplatňuje pak dokonale na králi německém Arnulfovi, který přivoláním Uhrů zničil sice říši Velkomoravskou, ale přivodil tím vlastní říši a celé Evropě škodu nejhorší.

Celou třináctou kapitolu první knihy zmíněného spisu věnoval Liudprand osvětlení této otázky, při čemž slovy Písma i svými vlastními výtkami zahrnuje přímo krále Arnulfa. Píše tam takto: Když tedy Arnulf, přemocný král národů bydlících v krajinách severních, Svatopluka knížete Moravanů statečně se hájícího poraziti nemohl, rozbořil bohužel ony přepevné valy, které se nazývají všeobecně „clusae (závory)“, jak jsme nahoře podotkli (kap. 5), a na pomoc povolal

Uhry, národ výbojný, smělý, neznalý Boha všemocného, obeznalý však dobře se všemi zločiny, dychtivý jen krveprolití a loupeže. Může-li se ovšem nazvati pomocí to, co se stalo brzy potom, po jeho smrti, jak jeho vlastnímu lidu, tak také ostatním národům na jihu a západu přebývajícím, těžkým nebezpečím, ba přímo záhubou.

Co se tedy stalo? Svatopluk byl přemožen, byl podmaněn, stal se vasalem; leč on nebyl sám. O té slepé panovačnosti krále Arnulfa! O toho nešťastného, trpkého dne! Svržení jediného človíčka stalo se záhubou celé Evropy. O slepá ctižádosti! Kolik žen připravilas o manžely, otce o syny, panny o jejich počestnost, kněžstvo a národy o jejich svobodu; chrámy jsi zničila, zalidněné země proměnilas v pustiny! Četli jste, probůh, slova věčné Pravdy říkoucí: co platno člověku, byť všechen svět získal, a na své duši škodu utrpěl; anebo jakou dá člověk výměnu za duši svou? (Mt 16, 26.) Když tě nezastrašila přísnost spravedlivého soudce, kéž by umírnilo tvoji zběsilost aspoň společenské chování. Vždyť jsi přece jen člověk mezi lidmi. Třebas vznešený svým vysokým postavením, přece však přirozeností se od nich nelišící. Politování hodný a ubohý je takový stav, když druhy plazů a ptactva, které nesnesitelná divokost a smrtonosný jed od lidí odděluje, jako jsou baziliškové, šelmy, rinoceři nebo draci, jež pouhým pohledem přinášejí prý všem záhubu, mezi sebou však zůstávají vzhledem k svému vzniku a pudovému obcování krotkými a neškodnými; člověk však stvořený k obrazu a podobenství božímu, znalý zákona božího, mající užívání rozumu, může bližního svého nejen nemilovat, nýbrž i velmi nenávidět. Pohleďme, co pravil o těchto lidech ne nějaký bezvýznamný Jan, nýbrž onen vynikající panic, znatel nebeských tajemství, jemuž Christus na kříži odporučil matku Pannu — panici: Kdo nenávidí bratra svého, vrah jest; a víte, že žádný vrah nemá života věčného v sobě zůstávajícího. (1 Jan 3, 15.)

Těmito slovy mluví spisovatel biskup k císaři Arnulfovi káraje jeho nesmírnou panovačnost, která neznala správné míry v jednání proti nepřátelům. Arnulf zaslepen vášní počínal si krutě nelidsky, neboť trest, kterým Svatopluka a jeho říši zahubil, nebyl nikterak úměrný jeho provinění, o němž se Liudprand ani nezmiňuje. Nenasytná pomstychtivost Arnulfova snížila jeho důstojnost královskou pod přirozenost lidskou a způsobila svým barbarismem uvolnění mravního řádu rozvášněním nízkých pudů a nelítostného sobectví.

Poslední věta třináctého kapitoly líčí stručně výsledky Arnulfova neblahého počinu: „Po porážce knížete moravského Svatopluka učinil Arnulf mír a zmocnil se království. Mezitím Uhři uvědomivše si dobře výsledek a zhlédnuvše krajinu strojili v srdcích zlo, které se potom zřejmě ukázalo.“ Brzká smrt Arnulfova byla Uhrům-Turkům mocným znamením k všeobecnému útoku. Padla Morava, ale i země sousední staly se potom po desetiletí bezmocnou hříčkou uherské sveřeposti a běsnění, jemuž nic neodolalo. Celá téměř druhá kniha zmíněného spisu podává bohatou illustraci hrůzných těchto dob, kdy se Evropa před Uhry bázní chvěla.

Ký div, že v hanebné a v ohavné smrti Arnulfově viděl biskup Liudprand trestající ruku boží za těžký přečin přivoláním Uhrů na lidstvu spáchaný (kap. 36.). Budiž ponecháno jeho vlastnímu vědomí, zda dosáhl za to odpuštění tuhým pokáním, či onou hroznou smrtí, kdy rozhlodán byv za živa nesčíslnými červy, duši vypustil.

Právě značný časový odstup událostí umožnil Liudprandovi, aby klidněji uvažoval a nestranně referoval o věcech, které se sběhly více než před půl stoletím a které tak mocně rozvířily hladinu tehdejšího života. Jeho pojetí osoby Svatoplukovy odklání se zřejmě od tendenčně zahrocených pramenů východofranckých a blíží se značně stanovisku kurie římské, která spatřovala ve Svatoplukovi předního a účinného šiřitele římských směrů v celém světě slovanském a nejmocnější hradbu proti upřílišeným požadavkům východního Říma. Kurie římská neváhala proto zesíliti církevně politickou pravomoc Svatoplukovu v jeho říši způsobem mimořádným. Zpravodajové stojící ve službách a v intencích německých i byzantských zkreslili proto významnou osobnost krále Svatopluka, která se neosvědčila dosti povolným nástrojem jejich expansivním snahám. Vývoj událostí dal plně za pravdu politice kurie římské a Svatoplukově, třebas tato se odkláněla od zděděných a ustrnulých tradic a působila nesoulad v poměru obou říší Arnulfovy a Svatoplukovy. Diktovaly tak zájmy vyšší.

Liudprand veden byl sice při sepsání svého díla pohnutkami ethickými, nedálo se to však na ujmu historické objektivity. Svědectví jeho má proto cenu tím vzácnější.

Beda Dudík u korunního prince švedského r. 1851.

Václav J. Pokorný.

Z uložení moravského zemského výboru poslán byl na jaře 1851 rajhradský benediktin, prof. Dr. Beda Dudík, potomní zemský historiograf, do Švedska, aby tam pátral po knižních a rukopisných fondech, odvlečených na sklonku války třicetileté ze země. Výsledky té studijní cesty podal Dudík následujícího roku v publikaci „Forschungen in Schweden für Mährens Geschichte", jež podnes badatelům v literární historii staršího období skýtá velmi cenný materiál a jest nezbytnou příručkou. Vědecký zájem o archivy a bibliotheky sblížil Dudíka zřejmě s učeným světem švedským; málo jest však známo, že benediktin rajhradského kláštera přišel do styku, a to nikoliv jenom obřadného, s korunním princem, který později v letech 1859—1872 vládl Švedům jako král Karel XV. Návštěvě Dudíkově v královském paláci štokholmském a jeho rozmluvě s následníkem trůnu přikládán význam tak neobyčejný a s hlediska zahraniční politiky důležitý, že rakouský zplnomocněnec u švedského panovnického dvora, hr. Crivelli, den po audienci, která se konala 17. června, vyzval Dudíka, aby učinil o ní zevrubný záznam, jenž pak byl do Vídně poslán a presidentu ministerstva, Schwarzenbergovi, dne 26. června předložen.

K památné návštěvě Bedy Dudíka u královského prince a následníka trůnu Karla dne 17. června 1851 došlo náhodně, bez jakýchkoli příprav a zásahů s diplomatické strany. Podnět k ní zavdala universitní slavnost v Upsale. O této slavnosti zmiňuje se Dudík v relaci, podané rakouskému zahraničnímu úřadu, jen letmo; šíře se o ní rozepisuje 26. června v dopise bratru Antonínovi,[1]) podrobně pak ji líčí v dopise rajhradskému opatu Viktoru Schlossarovi ze Štokholmu dne 20. června.

Beda Dudík, od 1. června 1851 meškající na půdě švedské, se dověděl, že v pondělí 16. června koná se v Upsale velkolepá, na světě ojedinělá slavnost, jež se opakuje vždy po třech letech: promování magistrů; tentokráte mělo jich býti 93. V průvodu barona Cederströma, u něhož bydlel a který ho učil švedsky, a P. Hubera, katolického misionáře z Bavorska, působícího ve Štokholmě, zajel v neděli odpoledne parníkem do Upsaly, kde mu potřebné informace o slavnosti, jež měla národní ráz, podal jakýsi Švycar, ve Švedsku usedlý a s tamními poměry dobře obeznámený. V pondělí o 8. hod. ráno představil se rektoru university, vrchnímu bibliothekáři Dru Skröderovi, jenž o jeho příchodu byl už zpraven a hned ho také pozval

[1]) Srv. „Švedské a římské dopisy Dudíkovy" v Archivu literárním (při Arše) II., 1922, str. 329—344).

na slavnost. Vida však Dudíka oděného, jak u misionářů ve Švedsku obyčejem, po černu, s černým šátkem na krku, podotkl zrovna, má-li host s sebou slavnostní oděv. Tím byla míněna vysoká bílá kravata s bílým límcem a frak, nebo u duchovních černý kabát se stojatým límcem. Dudík k svému ústroji musil vzíti alespoň bílou kravatu a tak jen mohl býti uveden do sálu, kde se seznámil s komisaři upsalské university, mezi nimiž bylo několik známých literátů. Všecky stavy byly zastoupeny: důstojníci v parádních uniformách, ministři, vysoké státní úřednictvo, četní biskupové, probošti atd. Když, provázen svým bratrem Gustavem, vkročil do sálu korunní princ Karel, kancléř obou zemských universit, v Upsale a Lundu, účastníci slavnosti se postavili do řad, při čemž Dudík, aby nebyl pro svůj oblek na odiv, stoupl si za jakéhosi Šveda širokých ramen a tak se kryl. Po úkloně páni se opět rozestoupli, také hranatý Šved opustil svoje místo, takže Dudík pojednou tu stál osamocen „in conspectu ecclesiae Svecicae". Než se vzpamatoval, přistoupil už k němu následník trůnu a aniž si dal Dudíka představiti, rovnou oslovil ho několika běžnými větami.

Byv pravděpodobně říšským archivářem prof. Nordströmem již dříve upozorněn na účel Dudíkova pobytu ve Švedsku, položil mu několik otázek stran průběhu jeho prací. Když mu bylo odpověděno, že upsalský vrchní bibliothekář Dr. Skröder odňal mu veškeru naději, jakoby všecko pátrání nemělo vésti k cíli, řekl krátce: „Jeden to praví, jiný to ví". Po té se vzdálil. Na to „jiný" položil tak nápadný důraz, že si toho Dudík zvlášť povšiml a dopátral se později, co tím princ myslil: byl' teprve před nedávnem nařídil, aby jistá obsáhlá sbírka důležitých rukopisů, přidělená knihovně, do té doby jen povrchně prozkoumaná, dala se uspořádati; za ten krátký čas nemohl se ovšem bibliothekář s jejím obsahem obeznámiti. Za chvíli na to princ přišel opět k Dudíkovi a poznamenal, že v Německu takovéto promoční slavnosti odstraňují a že se zamýšlí učiniti tak i ve Švedsku. Dodal však, že jemu takové slavnosti se líbí a že nikdy nepřipustí, aby byly zrušeny, jak si přálo několik novotářů.

Toto přecházení princovo vzbudilo pozornost ostatních, že se počali kupiti s dotazy kolem profesorů, s nimiž Dudík dříve byl hovořil. Tu přistoupil říšský archivář Nordström, princův sekretář, nejlepší přítel Dudíkův ve Štokholmu, a vytýkal mu, proč si nevzal sebou svoje řádové roucho, že rektor hodlá jej posaditi na čestné místo. Dudík se omlouval, že nemohl tušiti, že bude uveden do takové společnosti, a pak vzpomněl i nějakého insultování o Hodu Božím Svatodušním.[1]) „Však v tom okamžiku jsem cítil, jak by bývalo dobré, míti svůj hábit po ruce. Švedové by aspoň viděli, že mnich vypadá právě tak jak oni!"

[1]) Za pobytu Dudíkova ve Švedsku stálo před soudem 10 konvertitů, jimž za přestoupení z protestantismu na katolictví hrozilo vyhnání ze země. „Jen v Chině to tak nepřátelsky s katolíky vyhlíží jako zde!" (Dopis Antonínu Dudíkovi 5. VI. 1851.)

Pak se šlo v slavnostním průvodu do chrámu arcibiskupského, kde před hlavním oltářem postavena byla tribuna, na které po mnohých latinských řečech, zpěvech a odpovědech mladým magistrům vstavovány byly na hlavy věnce z bobkového listí. Podobné věnečky připevněny byly všem doktorům — také Dudíkovi — již před procesím do kostela na levou stranu prsou. Ceremonie, jež měly čistě církevní ráz a připomínaly druhdy zvyklosti na jesuitských školách u nás, potrvaly od 10 do 2 hod. Hostina, na níž bylo na 280 osob, připravena byla v botanické zahradě ve velké skleněné dvoraně, kde je postavena také busta Linnéova.

Tam přišel princ opět k Dudíkovi a to s podivnou otázkou: co soudí o panslavismu? Dostav za odpověď, že taková idea není ničím jiným než čirým výplodem mozku (Hirngespinst), tázal se po důvodech toho názoru. Vývody Dudíkovy ho zřejmě zajímaly, přerušil je však za krátko: „Zde jest mnoho uší, přijďte zítra ke mně do Rosendalu."

„To příčina" — sděluje Beda Dudík svému bratru Antonínovi — „že ještě ten večer 16. na zpáteční cestu jsem se odebrati musil. Parní loď byla ale již cestujícími přeplněna, takže jsem do kajuty se dostat už nemohl. Věda, že noc studená, postýroval jsem se ke komínu, a tak pod ním sedě, k ránu šťastně do Stockholmu jsem se přeplavil. Noci teď žádné není; celou noc je tak světlo, že se čísti i psáti může . . ."

V úterý dne 17. června po 2. hod. odpolední byl Dudík, který se do královského paláce štokholmského dostavil oděn hábitem benediktinským, následníkem trůnu bez veškerých obřadností přijat. Asi dvouhodinný rozhovor v kabinetě princově byl navázán otázkou, nadhozenou předcházejícího dne při setkání v Upsale.

Princ: Nuže, co soudíte o panslavismu? Nemá Rusko značnou, ba jistou naději, že přivede na svou stranu rakouské Slovany?

Dudík: Panslavismus jest výtvor fantasie, ačkoli nelze zatajiti, že Rusko jistou dobu se snažilo zavázati si slovanské učence. Pokud však Rusko bude se držeti východní církve, nelze na spojení východních a jihozápadních Slovanů pomýšleti. Východní církve však Rusko opustiti nemůže, poněvadž by se musilo zřeknouti sebe sama, neboť jen právě zde má ten kolos svou oporu.

P.: Tedy vy jste toho náhledu, že Rusko svoji morální sílu bere z náboženství?

D.: Skoro bych měl přisvědčiti, jelikož car jest hlavou církve a tedy jej ozařuje dvojí nimbus: jako tělesného i duchovního otce svých dítek.

P.: Tím však je švedský král též; i on jest hlavou církve.

D.: Jenže hlavou stavovským zřízením značně omezovanou. Hlavou, jež může, pravda, volně mysliti, nesmí však volně jednati; hlavou, jež konstitucí a usnesením říšských sněmů z r. 1809 a 1810 je sice postavena, nikoli však upevněna.

Když po té princ žádal jasnějšího vysvětlení, Dudík, pozoruje, že se ho to dotýká, vymluvil se, že mu jako cizozemci nepřísluší

v přítomnosti následníka trůnu pronášeti úsudky o záležitostech tak ožehavých. Hovor odbočil potom opět na ruské věci.

P.: Co myslíte, mohlo by býti Rusko nebezpečno střední Evropě?

D.: Slovo „nebezpečný" má velký rozsah, i je těžko tuto otázku zodpověděti; snad by byla lehčí, kdyby zněla: Má Rusko budoucnost? A tu vycházeje s historického stanoviska, musím odpověděti kladně: 70 milionů Slovanů, obývajících Evropu, nemělo dosud společných dějin. Byly doby, kdy Italie, pak Španělsko, Francie, dříve Německo, řídily osudy Evropy a udávaly tón — ještě celý Východ čeká na své poslání. Pro přítomnou dobu, pro naše časy hodina Ruska však dosud neudeřila.

P.: Není-liž pravda, mocnou překážkou jsou Poláci?

D.: To jsou ohrožovatelé evropského míru, a jako dříve snažili se těžko dosažitelného cíle dosíci kompaktními massami, tak nyní jako krtci usilují o to malými podkopy a protipodkopy (durch kleine Minen und Contre-Minen). Neštítí se vstupovati do služeb Ruska, mluviti ruskou řečí, od sibiřských stepí až k Visle, od Karpat k Bílému moři, všude žijí polští Ahasverové — a ačkoli miliony srdcí, přece jeden tlukot: Ještě Polska nezhynula! Každý dělá podkopy, a ví Bůh, kde doutná jiskra.

P.: Nešťastný národ, ti Poláci! Také měli ústavu, a kam přišli? Ano, tak daleko to dochází, když králové povolují, když křik jednotlivců pokládají za hlas národa. Jste v Rakousku šťastnější od té doby, co císař Ferdinand poděkovav se, odstoupil?

D.: I když ne právě šťastnější, tedy jistě tak šťastnými budeme, neboť osudy naše řídí energický, rytířský král.

P.: Jakže, vy máte konstituci a mluvíte pouze o císaři Františku Josefovi, kterého, žel, dosud neznám?

D.: My v Rakousku jsme stále ještě zvyklí viděti náplň veškeré moci v králi. Toliko pod monarchistickou, nikoli konstituční ústavou může regent jednati podle hlasu svého srdce, a kdykoliv habsburští králové tak činili, jejich národové byli vždy šťastni.

P.: Zajisté absolutně vládnoucí král může snáze něco dobrého provésti než konstituční, omezovaný stavovskými a různými volenými sbory. Naše ústava, jak se mi zdá, se vám asi nelíbí?

D. (nepoliticky, než úmyslně): Jsem vychován v čisté monarchii, moje chudá matka učila mne ručky k modlitbě spínati nikoliv za nějaký zákonodárný nebo poradní sbor, nýbrž za mého císaře a jeho rod. K tomu nabyl jsem sám dosti vlastních zkušeností, a proto pravím hlasitě a otevřeně: Zde ve Švedsku královská moc klesla pod nulu, tisk jest bezuzdný, stavové se mezi sebou hašteří a komunismus stal se všeobecným heslem.

Princ s nápadnou sdílností odhaluje Dudíkovi své nitro; zdá se, že výtka o úpadku moci královské přišla mu velmi vhod. Přisvědčuje, že královský otec jeho jest příliš povolný a proto měl s ním i s celou rodinou půtky; musil ostře vystoupiti proti královým návrhům branným. Nechtěje přihlížeti slabosti králově, složil 1848

všecky svoje hodnosti a odebral se na venkov; byl blízek toho, sáhnouti si na život (ukázal Dudíkovi dvě pistole, pověšené na tapetě). Teď však všecko se již změnilo, vojenská síla čítá na 48.000(?) nadšených, bojechtivých mužů, jak se ukázalo, když se mělo táhnouti na pomoc Dansku. Zval Dudíka k návštěvě vojenského ležení, aby se přesvědčil o jich duchu i zbožnosti. — „Proč jen nešlo Rakousko na Prušáky, na ty mluvky? Nenávidím pruskou obojakost, a důkladné naučení by jim nebylo na škodu. Kdybychom my hraničili s Rakouskem a měli takového Schwarzenberga,[1]) vedlo by se nám zajisté lépe. Však co není, může býti . . .“

Po tom odbočení vrátil se následník k Dudíkovu odsudku švedského tisku.

P.: Považujete tedy náš tisk za nebezpečný?

D.: Schöbergova „Volkstimme“ pošlapává co je svatého a ctihodného, špiní krále i arcibiskupa, podrývá, a hlásá komunismus.

P.: Proč tedy nekoupí toho muže?

D.: Styděl bych se, míti v ruce moc a penězi získávati nízkou stvůru, která, pokud se drží v ruce hůl, mlčí, potom však tím prudčeji vybuchne, když pozoruje slabost a strach a když snad na druhé straně vidí, jak se její touha po zlatě ukojuje. V době, jako jest naše, není nic nebezpečnějšího, jako coufati před takovými podlými dušemi. Silné slovo, a když to nepomáhá, silná rána, a tyto hetéry veřejného pokoje zalezou do svých špinavých skrýší, v jichž temnotách se byly zlíhly. Tu zkušenost mám z Rakouska.

P.: A přece vaši studenti jsou takoví radikálové!

D.: Mládež od přirozenosti je radikální a nechá se strhnouti; proto myslím, že i studenti z Upsaly nebo Lundu jistě byli by první při nějakém pozdvižení lidu.

P.: U nás nemohou býti nikdy nebezpečni, poněvadž jsou vzdáleni hlavního města. Co soudíte, hodí se hlavní města pro university?

D.: Abych tuto otázku mohl zodpověděti, musil bych napřed věděti, zda obyvatelstvo Švedska en gros má snahu po vyšším vzdělání a zda mu chcete k němu usnadniti přístup, zjednati mu možnost vyššího vzdělání?

P.: Čísti, počítati, psáti a povinnosti k Bohu i k lidem má a musí každý Šved znáti; vyšší vzdělání budiž pak přístupno méně hlavám, za to však schopným. Nenávidím mnohovědění (Vielwisserei) bez hlubšího základu, jaké se dnes všude, také u nás, ujímá.

D.: Za těchto předpokladů musím se vysloviti pro to, že residenční města nejsou vhodná pro university. Jednak pro svůdnou požívavost hlavních měst, pro nevyhnutelné používání praktických talentů k veřejným úkonům všeho druhu přeměnou práce učitelské, která vyžaduje celého člověka, v zaměstnání vedlejší, jednak pro škodlivý vliv velké části nestudujících posluchačů na vědeckost takových přednášek, jež se pohybují v přístupnějších oborech vědění, atd.

[1]) Min. Felix S.

P.: Smýšlím stejně jako vy a proto nikdy nepřipustím, aby v Štokholmu zřízeny byly ústavy, jež by shromažďovaly mnoho mladých lidí na jednom místě, a pak, my ve Švedsku nepotřebujeme učenosti vyumělkované, lépe málo a důkladných lidí než davy vševědů. Švedsko chová v sobě mnohé vzácné síly, jenže jsme jich neuměli najíti.

D.: Dvě věci, myslím, že jsou nezbytny u těch mužů, jež Prozřetelnost vyvolila za nástroje svých plánů, vůdce lidu a vladaře: vedle silné, rozhodné vůle především znalosti lidí a správného porozumění a pochopení každého daného okamžiku. Kolik to mužů bylo by velikých a zachovalo se v paměti současníků i budoucího pokolení, kdyby byli uměli v pravý čas ustoupiti s dějiště a vedení osudů předali jiným rukám.

P. (znatelně blíže přisedaje a pohrávaje si prsty na Dudíkově klobouku): Ah, vím, narážíte na Metternicha. Patříte také k těm, kteří jej odsuzují? — A když Dudík prohlásil, že tato zkušenostmi osvědčená věta pronesena byla všeobecně, dodal: Tedy také králové mají ustoupiti s trůnu, poznají-li, že nejsou zrozeni pro dobu, ve které žijí, a tíhu koruny přenésti na hlavu schopnější?

D.: Dle mého názoru má každý vlivný muž jen jednu činnost v životě, v níž dostoupí vrcholného bodu a následkem toho dosáhne i úcty. Není-li zaslepen sebeláskou, cítí brzy, že mu ubývá sil a tu je čas, aby dobrovolně ustoupil. U hlav korunovaných nutno ovšem dobře rozlišovati mezi panovníky absolutně vládnoucími a konstitučními. První, jako seniorové nebo lépe jako hlavy svých dynastií, poněvadž vládnou Dei, nikoli populi gratia, pohlížejí na své říše a trůny jako na veliký majorát, v němž nesmí býti podniknuta žádná podstatná změna bez přisvědčení rodinné rady. Při takovém zařízení nemůže se to s tím odstoupením bráti doslova, jelikož slabší, jenž snad nese jméno, bývá podporován silnějším podle zásad sebezáchovy a rodového soužití, čili jinými slovy: kamarila — je to zlopověstné slovo — členové rodiny slabosti zakrývají. Naproti tomu v konstitučním státě, kde se tvoří oposice na oposici, kde zákon vyžaduje pevné ruky, porady rozhodné vůle, říšský sněm důsledného řízení, sestavování ministerstev velkého, velmi velkého znalce lidí atd., kde zasahování toho neb onoho člena rodiny jest pokládáno za porušení ústavy, kde vládní zásady mění se s lidmi — tu slabost regentova jest neštěstím národa, tu můj náhled ukázal by se býti ne nesprávným.

P.: Vidím, že smýšlíte monarchisticky; já rovněž. Říkají o mně, že jsem příliš konservativní, možná; netoužím po t. z. popularitě, vím, že náš lid má zdravé jádro a je dynastii oddaný. Vím také, že mne vojsko a všichni mladí šlechtici v něm sloužící milují. Proto klidně hledím budoucnosti vstříc, ano těším se ze zmatků, jež víc a více, zvláště v Norsku, povstávají, neboť vězte, že v naší zemi jest skutečně 5 až 6 tisíc komunistů, také naši říští stavové množí nepořádky, král stále a stále povoluje — to uspíší rozklad.

Jen ať to tak jde dále a věřte mi, že staneme na prahu revoluce. Pak ovšem musí zjednati pořádek moje věrné bajonety a můj lid. Švedsko znovu povstane.

D. (zděšen nad projevem příštího švedského krále): Takový stav je však velmi nebezpečný. Ano, kdyby mělo Švedsko ještě dřívější provincie, Finsko, Estonsko neb aspoň Dansko!

P.: Finsko a Estonsko jsou pro Švedsko ztraceny a možná, že ne k jeho škodě. A Dansko — —

D.: I Dansko bylo by se mohlo cítiti šťastným pod žezlem krále, který ví, kam jde, jehož pevná vůle nerozhodné povzbuzuje k činu, slabé k síle. Šťastné bude Švedsko, až silná a pevná ruka chopí se jeho kormidla; bude však také tolerantnější? (Schválně užil jsem těchto slov; zasáhla!)

P. (zachmuřen, avšak slavnostním, jakoby proklamačním tónem): Každý, kdo přestoupí od mé víry ke katolictví, musí ze země. Ještě jako hoch udal jsem syna svého komorníka jako katolíka a zasadil jsem se o to, že musil do vyhnanství. (Domnívám se, že narážel na malíře Nilsona.)

Poznal jsem, že by se nehodilo na mne jako řeholníka pokračovati v tak nebezpečném rozhovoru, proto jsem se opravil, dodav: Myslím, tolerantnější naproti cizincům. Neboť i já nahlížím, že každý má býti opravdu tím, čím je. A tu vyprávěl jsem princi, kterak o svatodušní neděli na veřejné ulici bylo na mne posměšně pokřikováno „proklatý katolík!“ Podotknul jsem, že něco podobného v civilisovaných státech se dnes již nepřihází.

Tato moje příhoda zřejmě nebyla mu milá, i omlouval ji, jak se obyčejně dělává. Zatím přišel adjutant. Princ povstal a po opětovném srdečném stisknutí ruky a ujištění, že se mám se všemi svými záležitostmi obraceti přímo na něj, propustil mne u dveří svého kabinetu.

Posudky.

Zdeněk Kalista, Mládí Humprechta Jana Černína z Chudenic. Zrození barokního kavalíra. Nákl. vlastním s podporou České akademie, Praha 1932. I. Část textová, s. 269. II. Část poznámková, s. 125.

Velmi pěkně vypravené, v I. části snímky rukopisů a obrázky ozdobené dílo vypravuje nám na začátek o mládí jednoho z čelných českých šlechticů 17. stol. až do jeho svatby s vlašskou šlechtičnou na císařském dvoře vídenském, syna i širšímu čtenářstvu ze spisu Fr. Dvorského známé hraběnky Zuzany Černínové. Větší část I. dílu však, nežli se dostaneme k životopisu Humprechtovu, po kritickém úvodě zobrazuje české dějiště ke konci vlády Rudolfa II a dále: předvádí zástupce českých, císaři věrných i odbojných stavů, líčí poměry nábožensko-politické v zemi před obratem bělohorským a po něm, popisuje dějiny a osoby rodu Černínů z Chudenic a seznamuje takto všestranně s domácím prostředím, v němž se zrodil a dětství prožil onen „barokní kavalír". Značná část životopisného začátku toho totiž popisuje jeho cestu do zahraničí za vzděláním, hlavně do Italie a do Belgie, opět v sytém vylíčení tamních poměrů společenských.

Bohatý obsah podán způsobem velice poutavým, slohem takořka románovým.

II. část obsahuje sta poznámek, jež namnoze obsah I. části nejen vysvětlují, ale i doplňují.

I v čilé naší produkci dějepisné zaujímá toto dílo, založené na důkladné znalosti pramenů, místo vynikající.

V. H. Honert, O budoucnosti katolické církve a konci světa. Dle pátého, opraveného vydání přeložil a druhé české vydání vysvětlivkami opatřil Václav Oliva. Nakl. Družstvo Vlast, Praha 1931. S. 330, 18 K.

O budoucnosti církve nás poučil sám Spasitel: nestrašil jenom, jak činí včerejší, dnešní a asi budou činiti také zítřejší strašpytli, ale také těšil, povzbuzoval a vítězství zaručoval. A již také starozákonní Ecclesiastes k otázce: co bude? odpověděl prostě: co bylo! O církev netřeba míti strachu, ale ovšem o církevníky. Ale tu nepomůže žádné předvídání nebo prorokování, nýbrž jen to, aby každý z nich byl na svém místě a konal svou povinnost k Bohu a bližnímu — povinnost ne jako břemeno v něčím cizím zájmu, nýbrž jako provádění svého přirozeného a nadpřirozeného úkolu na světě v zájmu především vlastním. Carpe diem! platí i v tomto smyslu.

O konci světa nás ani Spasitel ani Zjevení vůbec určitěji nepoučuje, a jistě ne bez příčiny: pro věčnou spásu člověčenstva na tom nezáleží, aby o něm co více vědělo.

S těchto hledisk náš i všecky jemu podobné spisy mohou pro křesťana míti pouze význam zajímavosti, nikoli posílení a povzbuzení. P. překl. ze své duchovní správy jistě ví, kde třeba nasaditi páky, co činiti a čeho nechati. V tomto vydání Honertova přes 60 let starého spisu s povděkem třeba přijmouti vložky p. překl. o apokalyptismu, zvláště v zemích českých, o známkách proroctví pravého, kde však by bylo daleko hlouběji sáhnouti do parapsychologie atd., a konečně stať o t. ř. proroctvích sv. Malachiáše, ne snad že by na nich dále co záleželo, ale aby aspoň ti, kteří o nich píší, byli o nich lépe poučeni. Pan vyd. sestavoval spis se zájmem i se znalostí věci. Že se někdy kloní k souhlasu s názory tam probíranými jako Honert a další vydavatelé, není divu; ale častěji udávaný důvod, že ta a ta věštecká osoba byla zbožná atd., není ještě důkazem pravdy. Ale, jak praveno, zajímavý spis to je a mnohým snad i prospěje k lepšímu rozhledu v dějinách církve a k poučení o jejím významu.

Úpadek nebo vítězství? Zkoumání podstaty křesťanství. Napsal Hrejsa František. Nakl. Jan Kobes, Praha-Plzeň 1932. S. 181.

K otázce o úpadku či vítězství odpovídá tento spis nám zaslaný rozlišením: úpadek církve a církví, tedy křesťanství v obvyklých podobách, ale vítězství nějaké budoucí, obnovené a obrozené církve, až Ježíš Král promění srdce lidstva a posvětí jeho vůli (180). Jakými cestami tak učiní, se tu nepraví — jen povšechně: v církvi římské lidstvo vychoval z barbarství ke kultuře, v reformaci je vysvobodil zpod autority a v renaissanci mu dal prostředky, aby se povzneslo rozumem i mocí k nebývalé výši.

Ethicky naladěnému tomuto finale předesláno „zkoumání podstaty křesťanství“, vypracované v duchu módní theologie protestantské, narýsované však jenom zběžně, s obvyklými pochybami a námitkami proti křesťanským, vlastně katolickým naukám i řádům. Rozepsati se o tom dalo by celou knihu, jakých však už je dosť — jen je znáti! Tajemství dědičného hříchu, nesporně tajemství hrůzné, člověku naprosto nepochopitelné, je tu prostě odmítnuto, a podle toho též vykoupení zcela jinak pojato, než je pojímá theologie kladná. Avšak tajemství to vyslovuje apoštol Pavel v listě nikomu nepodezřelém (k Řím.) zcela určitě, a ve spise prováděné rozlišování toho, co patří či nepatří k původnímu evangeliu Pavlovu, zde nic nevysvětlí.

O těch a jiných zásadních věcech tu hovořiti vedlo by daleko a bylo by, jak řečeno, také zbytečno; zde je dorozumění nemožné — nezbývá než aby každý zůstal při svém, jest-li o svém právu přesvědčen, křesťan tedy a katolík katolíkem.

I drobných poznámek by byla dlouhá řada. Hned „místo předmluvy“ uvádí výrok M. J. Husi, pronesený mnoho století před ním od sv. Řehoře V., že nevíra Tomášova nám víc prospěla než víra věřících učeníkův ostatních. S. 22 srovnáno křesťanství s ohlávkou hozenou od jakési tajemné moci barbarům na šíji hned při jejich

narození; nebyl prý to „jed z Judei“, jen materiál, „ostatní vše je římské“; a což Východ, bez „posvátné latiny“? Cosi jako peklo jest přece i mimo křesťanství (24 a j.), stejně úsilí očistné (29). Kardináli se nesvětí (28). Synoptická Evangelia že napsána až roku 70—90? a žádné učeníkem Kristovým? U výkladu o rozdílech pratextu jejich řeckého a latinských překladů nebudí velké důvěry v páně spis. znalost řečtiny, an píše: hamarthia, hamarthema (70 a j.). „Království boží“ má ne jeden význam, a co o něm na s. 136 napsáno, není než sofistika, zde opravdu víc než nemístná. Kanonisace ovšem se vztahuje na nebožtíky (145), ale co v tom divného? vždyť jen kdo vytrvá až do konce . . . !

* * *

Helena Dvořáková, Veliký proud. Román. Praha 1932. S. 296.

Od románu „Mlhy úsvitu“, o němž jsem tu svého času referoval, vydala spisovatelka román „Mámení“ a sbírku novel „Mary z jedenačtyřicítky“. Nový román „Veliký proud“ nevykazuje nějakého pokroku v její tvorbě. Ani jeho námět není nijak nový. V „Mámení“ vylíčila skeptického a slabošského medika, jenž se potácí mezi dvěma ženami, šlechetnou revolucionářkou a prohnanou hraběnkou-nevěstkou. Zde je hlavní postavou mladý lékař, velikášský ctižádostivec, toužící objeviti serum proti rakovině, ne tak pro dobro lidstva a pokrok vědy, jako spíše pro vlastní slávu. Stojí také mezi dvěma ženami: ušlechtilá proletářka, jejíž dítě léčil a jež mu pak posluhuje, z jakési neuvědomělé lásky k němu sama si naočkuje jím vynalezené serum a umírá pak rakovinou, když její bohatá soupeřka vítězí nad lékařovými smysly a konečně i srdcem. Obě tyto ženské postavy se spisovatelce nejlépe podařily, zejména první z nich: tato prostá žena, jejíž obětavá, trpělivá a skrytá láska je více láskou mateřskou než mileneckou, je kreslena velmi životně a lidsky. Za to postava lékaře, jehož vynález se ukáže naprostým omylem, je známa již z četných jiných románových prací; jeho slabošská náladovost a výbušná vznětlivost působí pak mnohdy přímo trapně.

Slohu učila se H. Dvořáková, jak bylo zřejmo na prvních dílech, zvláště u Ch. Louis Philippa. Ani po této stránce není tu viděti pokroku, spíše naopak: její sloh stává se běžnějším, méně pečlivým i výrazným.

Karel Dewetter, Dáma v zrcadle. Praha 1932. S. 240.

Nová kniha Dewetterova obsahuje 9 novel podobného rázu, jaký vyznačoval již několik povídkových sbírek v dlouhé řadě jeho spisů. Autor, jenž psal i pohádkové knihy pro mládež, básně a obrazy z doby obrozenské a napoleonské, jest především romantikem — sám se tu na jednom místě nazývá „starým přítelem všeho neobyčejného a romaneskního“ (91); má nesporně pěkný dar fabulační, bohatou obraznost a časem nabyl i jisté slohové obratnosti. Také tyto novelky

lehce se čtou a zaujmou snad nenáročné čtenáře, kteří mají rádi fantastické, vzrušené a záhadné příběhy. Ale i tito asi brzy postřehnou, jak se některé náměty opakují a mění se jen kulisy. Je to zvláště starý, prastarý již romantický námět, že oživnou obrazy, že se zjevují záhrobní přízraky dávno mrtvých, aby tu prožívaly milostná dobrodružství, že se poznávají v takových chvílích lidé, kteří prý se setkali již dávno před svým zrozením na této smutné hvězdě atd. Láska, o kterou jde ve všech novelách, jest ovšem také romantická, strhuje jedince obyčejně jediným „magickým pohledem smaragdových očí" (tyto dva přívlastky opakují se nesčíslněkrát), nedbá žádných překážek a končí se nešťastně, zklamáním, resignací i sebevraždou; nějaký kardinál docela uchovává památku na svou první nešťastnou lásku v relikviáři místo ostatků svatých a jiný ctnostný kněz v pokušení spaluje si nad svícnem ruku! Vážnější čtenář sotva tu nalezne něco, proč by měl sáhnouti po této knize Dewetterově. *M.*

Viktor Hánek, Uchvatitel. Román. Nakl. A. Neubert, Praha 1932. S. 407, 25 K. Sebr. spisů č. 16.

Ze dvou selských synků horské vesnice starší studuje práva, ač by raději doma hospodařil, mladší určen za dědice hospodářství, ale podnikavá krev jej vydá agentu pro Ameriku. V přístavě podaří se přistěhovalci utéci, najde práci, bohatství i manželku u majetníka pozemků a stád. Starší dodělá svůj doktorát, ale s právnictvím provozuje i hospodářství tak, že skoupí od sousedů pozemky i usedlosti, zvelebí podle své domněnky obec průmyslem, nasadí v ní dělníkův odjinud a ve své nenasytnosti znepřátelí sobě i rodině všechny v okolí, jako zůstává cizím své ženě a dětem.

Děj románu jest poutavě vypravován a našeho čtenáře bude zajímati zvláště v částkách o Americe, kde není nouze o dobrodružství. Vůdčí myšlenka, zobraziti čili odzrcadliti, jak p. spis. říká, uchvatitele, činí povahokresbu muže jinak venkoncem čestného nápadně jednostrannou a dává místy zapomněti na určitější drobnokresbu, na př. o jeho podnicích. Aby selský syn měl v záložně svůj volný podíl, toho nebývá; otec jeho se zdá zámožným a jindy se zove jen domkařem.

Návštěva bratra z Ameriky, u něhož bychom podle obvyklé představy spíš očekávali choutky uchvatitelské, ale v pravdě nacházíme smýšlení ušlechtilé a soucitné, nesblíží sice stanoviska obou bratří, ba evropský si od amerického ještě chce vypůjčiti na nové podnikání, ale domluvami jeho přece jest ve své umíněnosti otřesen a sblíží se především se svou hodnou ženou, bývalou to láskou bratrovou, i jest naděje, že i ostatní své kroky zařídí k umírněnosti a ke skutečně blahonosnému počínání v okolí.

Mravní opravdovost celého vypravování budiž obzvláště vytčena s pochvalou a doporučením. Jenom bude asi mnohý čtenář při slovech: „jezovitsky pronášel . . ." nespokojeně zvědav, jak se to vlastně dělá!

Rozhled
Náboženský.

Poslušnost v pravidlech jesuitů.

Známé škaredé jméno „Kadavergehorsam“ uvádívá se ve spojení s pravidly jesuitskými, s jejich exerciciemi atd., jako by vyjadřovalo jejich jádro a ducha, kterým se hlavně nesou. V „Stimmen d. Zeit“ (1932, červen) rozepisuje se o tom W. Kratz S. J. (Jesuitenfabeln in einem kath. Schulbuch, totiž v dějepise církve pro vyšší školy, jejž napsal J. Lortz). Popírá ovšem, že by to byla ústřední idea jesuitského smýšlení, poukazuje na jeho čelné heslo: O(mnia) a(d) m(aiorem) D(ei) g(loriam), jak prý je sv. Ignác 177krát v řádových pravidlech zdůrazňuje, a jak v jesuitských i jiných spisech bývá uváděno.

S poslušností, ale i s 8. přikázaním Desatera souvisí předpis: „Máme (musíme) býti ochotní (odhodlaní, náchylní), jak příkazy a návody tak i mravy svých představených spíše uznávati za dobré a chváliti, než haněti“. Je prý to 10. z 18 pravidel o církevním smýšlení, obzažených ne v stanovách řádu, nýbrž v „Duchovních cvičeních“, určených všem katolíkům. V následujících slovech sv. Ignác pravidlo to odůvodňuje poukazem na pohoršení, které by vzniklo, kdyby se o nechvalných vlastnostech u představených veřejně mluvilo buď na kázaních nebo před prostým lidem. Kratz připomíná tu řeči Savonarolovy.

Ani nového pojetí ideje poslušnosti prý sv. Ignác nezavedl, nýbrž ji jen silněji zdůraznil, jako na př. sv. František A. ideu chudoby.

Taktéž odmítá K. výtku, jakoby exercicie podle sv. Ignáce zaváděly jen dressuru vůle. —

Nenáleží nám, jesuitskou nauku v té neb oné věci obhajovati — toť jistě dovedou oni sami nejlépe. Výstřelky servilné nebo byzantinsky rigoristické co do autority se tu vyskytovaly a vyskytují, toť nesporno.

*

Španělsko.

Stálé nepokoje ukazují jako vždycky, že uvolněná šelma se nespokojí s obětmi, které jí hozeny na pospas, osobami a věcmi náboženskými. Katolíkům vedle protestů nezbývá než chystati se k boji volebnímu; a je také nejvyšší čas, aby tak činili — nejen pro tento případ, ale pro vždycky. Práva jsou tu, ale třeba je hájiti.

Výnos vlády proti jesuitům (24. ledna 1932) opíral se o 26. článek ústavy, jenž vylučuje slib poslušnosti k jiné vrchnosti nežli státní; tomu prý se příčí známý 4. slib v ústavě jesuitské, zavazující zvláště k poslušnosti k náměstku Kristovu.

Vládním theologům a právníkům ovšem marno dokazovati, že je to jen výslovné zdůraznění řeholní a vůbec katolické poslušnosti, tak že by ono státní opatření postihovalo vlastně katolíky vůbec —

u nás na př. se takto argumentuje již dlouho. Náhodou právě Španělsko mělo z onoho 4. slibu po celá staletí ohromné výhody, kulturní i hmotné, v missijní práci jesuitů. Avšak učiti se z dějin nebývá zvykem revolucionářů.

*

Paříž ústředím náboženstev?

Jean Izoulet tak navrhuje. Hebrejský profetismus a francouzský apoštolát dohromady sloučeny by prý dovedly vymaniti nás ze zmatků, pod nimiž sténáme, a obnoviti tvář země. I v tom vidí missi Israele. Sebevědomí jeho není neoprávněno, a Paříž by nebyla špatně voleným východiskem. Ale jinak?

*

Švedsko

má jen asi 4000 katolíků (biskup Dr. Erich Müller). Od r. 1929 bývá v Stockholmě jednou za měsíc mše sv., nedávno zasvěcena tu kaple ke cti sv. Jana Bosco; je tam asi 200 něm. katolíků, 60 paní a dívek je sdruženo ve spolku sv. Hildegardy. Po 400 letech se vrátili dominikáni. Katolickým kněžím nedovoleno vésti matriky katolíků, kteří tedy jsou odkázáni na pastory protestanské. (Srv. zde str. 191.)

*

Mohammed

(velebený) zemřel v Medině 8. čna 632. Byl vyučen obchodníkem, a životní jeho dílo, islam, bylo mu skutečně obchodem znamenitým. V mladších letech zachvácen byl jakýmsi eschatologickým apokalyptismem, hlásal proto přípravu na konec modlitbou a almužnami; nádech kommunistický mu znepřátelil krajany, což jej přimělo obrátiti se jinam a uvedlo na dráhy válečné. Násilnictví, po př. lest a věrolomnost vedla jeho bezohledný postup, pro nějž pokaždé, když byl pochybné hodnoty, se našlo zjevení Allahovo. Zdali byl vědomý či chorobný impostor, nelze zjistiti. Člověk by skoro zoufal nad t. z. zdravým lidským rozumem, uváží-li, že nauka duchovně tak prázdná tolik staletí dovede tolik milionů poutati, ba v nejnovější době i proti křesťanství na př. v Africe vítězně postupovati.

Okolnosti byly jejímu rozšíření arci příznivé: východ heresemi a sektami rozrýpaný, byzantský vliv v úpadku, Evropa v bouřích stěhování národů atd. Ještě v novém věku nebyla daleka možnost, aby se islam zmocnil Evropy, nebýti Říma a Habsburgů, neboť Francie i protestanté spíš islam podporovali. Nespoutaní, svobodní synové pouští zaváděli všude nejkrutší otroctví, těla i ducha, skromní obyvatelé pustin stupňovali přepych a hýření na vrchol, třebas bez alkoholu. Čtyry pravoplatné ženy dovoluje Korán, jiných ovšem do syta: Mohammed jen oněch měl devět, poslední a nejmladší 9letou (!) Aiši, jsa sám přes 50; v jejím pavilloně také zemřel; jakou nemocí, neví se.

Ohromný význam islamu v dějinách velí při té příležitosti ho vzpomněti. V náboženství byl jeho význam, ač je čistým mono-

theismem, negativní, nadmíru škodlivý, an náboženskou, duchovní myšlenku smyslnostmi „ráje“ zdiskreditoval, zesměšnil. Byla to hrůzná metla křesťanstva, bohužel daleko ne tak léčivá, jak mohla býti.

*

Protestantští duchovní ze Slovenska a z Těšínska měli schůzi v Moravské Ostravě. Poprvé sešli se tu s nimi také němečtí a polští pastoři z těch krajin. Rokovalo se o různých potřebách pastorace. M. j. usneseno domáhati se, aby protestantská fakulta v Bratislavě byla postátněna.

*

Starokatolíci a pravoslavní měli vloni v říjnu společné porady o poměru svých vyznání navzájem. Z toho, co o nich nedávno (v Berně) uveřejněno, vyjímáme:

Obojí zástupci uznávají 7 prvých obecných sněmů. O Efesinu však byl nedlouho před tím bonnský starokatolický biskup Moog pro mezinárodní sjezd starokatolíků vypracoval zprávu, v níž m. j. praví, že starokatolíci uznávají Krista za Boha, ale nehloubají dále „über das Wie u. Was der Menschwerdung Jesu“; jelikož božství Kristovo prohlášeno již od Nicaena, kdežto o podstatě vtělení učí právě Efesinum, je v onom uznání jakýsi kaz. Symbola uznávají obojí dvě: apoštolské a nicaenocařihradské, toto však bez Filioque; starokatolíci ohlásili, že příští vydání jejich liturgických knih v Německu a v Rakousku nebudou již vůbec míti Filioque, které dosud mají, ač jen v závorkách. Zdvořilost opravdu nadkatolická!

Z Bible přijímají obojí také knihy deuterokanonické.

Tradice podle starokatolíků jest výklad a doplnění Bible jednomyslným písemným podáním starocírkevním. Církev jest ve víře a mravnosti strážkyní pro věřící závaznou (autoritativní); která?

Svátostí uznávají obojí 7. Křest se však u obojích uděluje jinak: trojí polití jest u pravoslavných platno jen v případě nutnosti. Zpovědní povinnost starokatolíci odmítají, ale k dobrovolné soukromé zpovědi má býti poskytována příležitost. Pravoslavným je zpověď před sv. přijímáním závazná. Jeden pravoslavný arcibiskup se tázal, bývají-li u starokatolíků biskupové vždy ordinováni jen od jednoho či ode tří biskupů; prvý starokatolický arcibiskup utrechtský byl totiž ordinován jen od jednoho. Starokatoličtí biskupové smí býti ženati, čehož u pravoslavných dosud nebylo.

Očistec obojí zamítají, ačkoli se modlí o boží slitování nad nebožtíky. Obojí též odmítají přemíru uctívání svatých, jak je v církvi katolické.

Starokatolíci, jejichž předním mluvčím byl utrechtský arcibiskup Kenninck, usilovali podle zmíněné bonnské porady o formální společenství s pravoslavím, za něž jednal metropolita Germanos; pravo-

slavní však namítli, že k tomuto rozhodnutí nejsou zplnomocněni, ale že o tom bude jednáno na letoší letnicové prosynodě na Athosu — byla-li či nebyla, o tom nemáme zprávy. Společenství (intercommunio) mají tedy starokatolíci zatím jen s anglikány.

*

Bezbožci.

O ruských psáti bylo by snad už únavné: stačí poznamenati, že jsou skutečně vynalézaví a neúnavní. Zdali v Rusku odpor stoupá či slábne, těžko podle zahraničních zpráv posouditi. Z posledních zajímava je ta, že v Engels-u, hlavním městě sovětu povolžských Němců, zřídili radio-universitu, která výlučně německy přednáší nastupujícím šiřitelům bezbožectví, čeho na to potřebují; posluchači mohou býti lidé s „elementárním vzděláním", kteří dospěli 18. roku.

V Německu obstarávají tu ruskou práci t. z. volnomyšlenkáři v dělnictvu, kterým Rusko dodává příkladů a posil. R. 1925 založena v Teplicích internacionála proletářských volnomyšlenkářů (sídlo ve Vídni). Na jejím sjezdě v Děčíně 1930 navrhoval ruský vůdce Jaroslavskij, aby se připojila k moskevskému svazu „bojujících bezbožců". Když návrh nepřijat, založena úsilím Rusů v Berlíně „internacionála prolet. volnom.", a vídenská za to se spojila s bryselskou v „intern. Unii volnom." (sídlo v Praze). Berlinská se pokládá za komunistickou, vídensko-pražská za socialistickou, ale konec konců je to jedno.

Za důvod nevybíravého ovšem boje udávají, že pomysl Boha, a tedy náboženství, je základní oporou kapitalismu; proto třeba je vykořeniti.

„Volné myšlení", jímž se na to jde, není ovšem vůbec myšlením, neboť to by jednak nesměšovalo kapitalismu s majetkem vůbec, jednak by myslilo a hledělo dále, než sahá nos.

Ačkoli proti takovému myšlení theoretický i praktický boj se zdá marným, nutno jej vésti přece. Konservatismus chybuje hlavně v tom, že se mnohdy neumí vymaniti ze zastaralých představ o potřebném majetku — to theoreticky —, a neumí správných představ, jež mu hlásá katolická mravouka, vtěliti ve skutek — to prakticky. K tomuto ovšem nemá ani mnoho příležitosti, neuměje se stávati „kapitalistou", aby totiž mohl ukázati kapitalismu správné cesty k nápravě —, na dělání kapitálů jsou právě veřejní i tajní podněcovatelé „volného myšlení". Je tu skutečně často pravda: kdo by chtěl, nemůže, a kdo by mohl, nechce! Nadto někdy skutečně jest příliš úzkostlivý v úsudku o kapitalismu správném či nesprávném: aby onomu, totiž majetku správně nabytému a, co tu hlavní, správně používanému neublížil, štítí se i v potřebných případech vystoupiti rázně i ve vlastních řadách proti kapitalismu neoprávněnému, ač ho ve svědomí podle katolické mravouky neschvaluje.

Vědecký a umělecký.

jv. — Světový názor podle W. Diltheye.

Poslední desítiletí minulého století a začátkem tohoto století nezabýval se nikdo tak intensivně otázkami světového názoru jako Vilém Dilthey, bývalý professor berlínské university. Po celý svůj život pátral po příčinách, proč se světové názory rozcházejí, proč nemáme jednoho, vědecky dokázaného názoru o světě, jehož pravda by se dala každému dokázat logickými důkazy.

Kořenem všech světových názorů je podle Diltheye život sám a nikoli věda. Světové názory vyvíjejí se za nejrůznějších podmínek. „Tak jak je země pokryta nesčetnými formami živočichů, mezi nimiž se neustálý boj o existenci a o prostor k rozšíření odehrává, tak vyvíjejí se v lidství formy světového názoru a bojují spolu o moc nad duší", dí ve sbírce úvah vloni vydané („Weltanschauungslehre", str. 84). Může být tento boj ukončen tím, že jeden světový názor zvítězí, když dokáže svou objektivní pravdu a bludy jiných názorů? Dle Diltheye to možné není. „Světové názory nejsou plody myšlení" (86). „Vzájemný boj světových názorů nedospěl v žádném hlavním bodu k rozhodnutí. Dějiny provedly výběr mezi nimi, avšak jejich veliké typy stojí vedle sebe svou vlastní mocí, nedokazatelné a nezničitelné. Nemohou žádnému důkazu děkovat za svůj vznik, protože nemohou býti žádným důkazem zničeny" (87). Každá metafysická hlava luští záhady světové se svého stanoviska a tak dospívá k názorům odchylným.

Nebylo by však možno, aby se reorganisací filosofie dospělo k pravdě samé? Dilthey na to odpovídá, že „jenom fantasté sní o nových základech filosofické vědy" (205). Různými světovými názory jeví se různé typy myšlení, a o žádném z nich nelze říci, že je jedině pravý a že vede k pravdě. Různými názory o světě jeví se též svět z různých stran. „Žádný světový názor nemůže být metafysikou dokázán jako všeobecně platná věda" (216). A podobně nemohou prý být žádnou vědou vyvráceny. „Tento nesmírný, nepochopitelný, nezbadatelný vesmír zrcadlí se různě v náboženských prorocích, v básnících a ve filosofech. Každý světový názor je historicky podmíněn, proto omezen, relativní" (222). Různými názory světovými nabýváme jenom vědomosti o různých stránkách vesmíru. Každý světový názor je prý v té příčině pravdou, ale je též jednostranný. Dle Diltheye není možno, abychom všechny tyto strany vesmíru poznali. Klidně můžeme prý v každém názoru uctívat i část pravdy.

Rozluštil filosof světové záhady? „Nemám žádného rozluštění světové záhady, avšak chtěl jsem vám sdělit životní náladu, která mně vyrostla z úvah v důsledcích historického vědomí" (218).

Kdo bedlivě dílo D. pročte, pozná, že o jednotném, moderním, vědecky založeném světovém názoru u Kantem orientované filosofie mluviti nelze, ano, že tato filosofie sama takový názor zásadně popírá.

*

jv. — Heidelberská tradice v německé filosofii. V červnu minulého roku přednášel o tomto předmětu hlavní stoupenec novokantismu badenské školy Rickert při otevření nové budovy fakulty filosofické. Z přednášky vyznívá myšlenka, že ani filosofie se neobejde bez tradice. Podstata heidelberské tradice prý záleží v tom, „že její zastanci neztrácejí při filosofické práci nikdy spojení s minulostí, a že i systematikové mezi nimi používají dějin filosofie k tomu, aby svému myšlení dodali vědecké pevnosti a zároveň filosofické universality“ (Rickert, Die Heidelberger Tradition in der deutschen Philosophie, str. 8). O tak zvané romantické filosofii dí, že tvoří ostrou protivu k heidelberské tradici. Názor, že osobnost sama po právu rozhoduje o filosofických naukách, nazývá nevědeckým. „Nevědecké filosofování nemá žádného existenčního práva na našich vysokých školách, jichž podstata záleží v tom, že jsou místem k pěstění věd. To třeba dnes říci s důrazem. Není to zásadně vzato neskromnost, když vystoupí muž na universitní stolici a přednáší mladým studentům, kteří musí mlčky poslouchat, osobní přesvědčení, jichž logické zdůvodnění sám nepovažuje za možné?“ (11). Jak mnoho knih dalo by se napsat o těchto „osobních přesvědčeních“, jež třebas jenom od dob Kantových byla na universitách jako ‚svatá pravda‘ hlásána! Když ‚živoucí‘ osobnost se prohlašuje za jedinou autoritu a míru ve filosofii, značí to dle Rickerta „předvědecké stanovisko“. Za každou cenu třeba prý žádati, aby věty, k nimž filosofie dospěje, odpovídaly pravdě, aby byly „buď logicky evidentní, nebo daly se logicky odůvodnit“ (11).

Nemá však i světový názor podávat čistou pravdu? Rickert prohlašuje, že filosofie theoretická nemá hlavního rozhodujícího slova při názorech o světě. Svět, v němž žijeme, má většinou vztah k našemu chtění a jednání ve společnosti a státě, a právě tyto okolnosti nedají se dle Rickerta nikdy theoreticky rozluštit. Filosofie, která se zabývá celým člověkem, jde prý „nutně daleko za obor theoretický“ (12). A to děje se ve světových názorech. Není prý proto možno, aby všeobecně platná pravda rozhodla spor mezi světovými názory. Ve vědě musí i nejmenší badatel spěti všemi silami k tomu, aby v poznání pravdy dospěl dále než dospěli učenci minulých dob, a při tom nesmí opovrhovati tím, co bylo dokázáno předchůdci. Kdo staví romantickou filosofii nad vědeckou, jedná s filosofií tak, jako by nebyla vědou.

Heidelberská tradice zavrhuje romantický názor a chce filosofické systemy uspořádati tak, aby se v nich jevil pokrok, a aby poslední stadium bylo pravdě nejblíže. Kdo chce ve filosofii pracovati vědecky, musí vyloučiti „své chtění, cítění, své patření a věření, svou lásku a nenávist, své náklonnosti a svůj odpor, ano celý svůj ‚světový názor‘, aby neměly žádného vlivu na jeho bádání“ (16). Při budování názorů o světě není však možno těchto věcí vyloučiti, protože světové názory spočívají též na mimovědeckém a mimologickém životě, a tento život patří též k světovému celku. „Celý člověk a

jeho světový názor je vždy určen v životě mocnostmi, které nejenom nemusí mít nic společného s vědou, nýbrž mimo to bývají určeny ve svém svérazu historickými faktory doby a lidu, v nichž člověk žije“ (17). Z dějin myšlení může se mnohý naučiti skromnosti, když pozná mnohé pravdy dřívějších myslitelů a jejich přesvědčivé zavržení bludných nauk. Má tedy tradice i ve filosofii svůj význam.

*

Matica slovenská

měla koncem r. 1931 12.064 členů, z nichž toho roku přistoupilo 1418. 12. května byla valná hromada, na které zvolen nový výbor. V českých novinách se vyčítá, že se Matice dostala do područí Spolku sv. Vojtěcha a že se v ní zavádí směr protičeský. Vystoupili z ní také skutečně Hanuš, Kleinschnitzová, Orel, Pastrnek, Úlehla, Vážný, Weingart.

Nutno si zvykati, že Slováci berou si své věci do svých rukou, i když by byli spokojeni s působením českých lidí na Slovensku, jakž ostatně nejsou. Zdali dovedou svými lidmi všecko, co zamýšlejí, jest ovšem otázkou, ale hlavně jejich; pomoc, kterou jim poslaly Čechy, na př. na bratislavskou universitu, jest v nejednom případě pochybná a mohla raději zůstati doma.

Snahy českých lidí prokázati československou jednotu i v jazyce budí u Slováků odpor, a rozdmychují spory pravopisné i slovníkové. Uznána-li však jednou samostatná spisovná slovenčina, jest požadavkem samozřejmým, aby si ji upravovali spisovatelé slovenští sami, nikoli čeští. Má-li se za to, že oni toho nedovedou, je to zase záležitostí slovenskou, ne českou. Nastane-li úpadek slovenčiny, nuže, pak tím spíše dojde k jednomu československému jazyku! České nevítané poručnictví, ať v osvětě ať v politice, propast jen rozšiřuje.

Matice slovenská vykonává rozsáhlou práci vydavatelskou, jmenovitě pro školství a pro mládež. Vědecké odbory (dějepisný, literární, jazykoslovný atd.) pracují pilně v archivech, ve sbírání lidových písní a zvyků, v popisování nářečí. Lidovýchovná činnost pozůstávala v přednáškách a divadelních představeních po venkově, ve cvičení ochotníků a pod. I peněžní podpory udělovány studujícím (r. 1931 27.289 K).

Ústředí Matice je v Turč. Sv. Martině.

*

Benátská basilika sv. Marka

se důkladně opravuje, a to již v nejvyšší čas. Zevrubnou prohlídkou se zjistilo, že základy (z modřínového a dubového dřeva, odstupňovaná ložiska z istrijského kamene) jsou sice pevné, avšak zdivo že mnoho utrpělo mokrem i solnými výpary, a že na četných místech za nádhernou mramorovou mosaikou jsou zvetšelé zdi, které by prostorných kopulí již neunesly. Mosaika se zachraňuje tak, že

na papíru neb na plátně, jež se přes ni rozestře, zaznamenají se jednotlivé části číslicemi, aby pak podle nich se znova sestavila a připevnila. Jelikož tu nejde jen o mosaiku rovných ploch, nýbrž také o vlnitou a všelijak podle pozadí ohýbanou, při čemž neposlední předností jsou světelné účinky z lomu paprsků, je tu třeba práce velmi obezřelé. Inž. Marangoni, který opravu vede, na jednom místě (klenba „Ráje") zachytil mosaiku tak, že ji lehce podepřel, aniž jí rozebral, zeď zalil cementem. Giov. Venni, který o restauraci té píše v „Ill. Vatic." vzdává podnikateli tomuto veškeru chválu. Připomíná poznámku jiného italského architekta: dobrá restaurace pozůstává v tom, že se v ní restaurace nepoznává.

*

m. — Nové směry mezi dnešními černochy.

Polský misionář K. Konopka T. J., který působí již delší dobu v Africe, podává v krakovském „Przegl. Powsz." (květen 1932) na základě zkušeností vlastních i staršího misionáře B. Hussa, uznávaného vědeckými kruhy za odborníka v těchto věcech, zajímavý obraz velikých změn v životě a smýšlení dnešních černochů.

Tvrdí, že dnes není již snad ani v Africe kraje, kam by nevnikly vlivy evropské kultury. Dnešní černoch ssaje ji plnými doušky, a to obyčejně její poslední vydání zprostředkované čilými vyslanci sovětů, jež vyhledávají adresy rozmanitých panovníků černošských, aby jim poslaly „svého člověka" nebo svůj „papír". Působením této „kultury" a ovšem i působením školy tvoří se nové typy černochů. Jeden z nich je takový, jak o něm čteme v modních exotických románech: černoch, který chodí v lakýrkách, jezdí autem, opíjí se šampaňským kradeným svému pánu, vraždí bílé ženy atd.

Ale vedle takových jsou jiní, kteří přemýšlejí o budoucnosti Afriky a svého plemene. Misionáři, který učí černochy na vyšší škole dějinám, namítá se leckdy: „Proč nás učíte o starých dějinách evropských — prosím, vykládejte nám dějiny naše, africké, na tom nám přece více záleží!"

Mezi těmito myslícími černochy možno rozlišovati dva směry: přívržence násilného převratu a pozvolné přípravy. První mají oporu hlavně v amerických černoších a v komunistech. Svolávají meetingy, posílají deputace do Anglie, podněcují stávky a agitují jednak nadějí na americké dolary, jednak líbivým heslem: „Černým černá Afrika, bílým bílá Evropa!"

Jeden takový vůdce lidu, člen afrického parlamentu, hlásá, že „pravou kulturu měli kdysi jen kmenové Bantu a dnes ji možno nalézti jen v sovětském Rusku" a také prý jen „u sovětů a mohamedánů možno nalézti nauku Kristovu proměněnou v čin". Proto nijak nepřekvapuje, že v listech tohoto směru horuje se otevřeně pro komunisty, neboť „oni jediní jsou opravdovými přáteli černochů, kteří mohou uskutečniti mír v Africe a změniti ji v nový Jerusalem, existující nyní toliko v Rusku . . ."

Časem tito „leviçoví“ vůdcové vrhají mezi černochy heslo: „Návrat ke starým dobám“, k vládě knížat, k jejich vraždám a válkám — jenže hlasatelé těchto hesel namnoze vůbec nevědí, jak bylo dříve — zdá se jim, že to byl jakýsi ráj . . . Všechno to svědčí, že Rusko vrhá do Afriky nejen své velké hmotné prostředky, aby uchvátilo obchod, ale i mnoho duchovních výbušných látek.

Druhý směr usiluje vytvořiti ovzduší kooperace obou plemen: povznésti černochy tak, aby byli schopni pracovati úspěšně v nynějších kulturních i hospodářských poměrech. Misionář P. Huss jest na základě dlouholetých zkušeností (pracuje již 34 let a píše vědecké články do revue „Africa“) přesvědčen, že duch černochův dá se znamenitě vychovávati a že dovede osvojiti si všechny výsledky t. z. evropské kultury — jen se musí podávati rovnoměrně: s kulturou hmotnou i kultura duchovní!

V těchto umírněných vrstvách možno se často setkati s velikým uznáním pro práci misionáři. Tito černoši chápou, co Afrika vděčí bílým a co by se stalo, kdyby bílých v Africe nebylo! Poznávají, že se černoši musí ještě mnoho učiti od bílých a zvláště že je nutno, aby přijali kulturu latinskou, tak jak učinili kdysi národové celé Evropy, ne cestou revoluce, nýbrž evoluce.

Netřeba podotýkati, že katoličtí misionáři pracují právě v tomto směru a tvoří tak s černochy dobré vůle jakousi hráz proti nebezpečně se šířící povodni bolševictví.

*

hd. — Hvězdná obloha v červenci 1932.

Venuše — Krasopaní, — která svým leskem zdobila od začátku tohoto roku naši západní oblohu, zmizela v druhé polovině června úplně z večerní oblohy, a stěhuje se v paprscích slunečních z večerní oblohy západní na ranní oblohu východní. Z večernice stává se dennicí neboli jitřenkou. 29. června byla v konjunkci se sluncem, zároveň s ním vycházela a zapadala; ztápějíc se v jeho paprscích byla ovšem pro nás neviditelnou. V první polovici čce objeví se na ranní obloze, napravo od slunce, od něhož se dosti rychle vzdaluje, takže na konci července bude už vycházeti dvě a půl hodiny před sluncem, tedy už před druhou hodinou po půlnoci. 30. čce z rána bude možno za jasné oblohy viděti úzký srpek ubývajícího měsíce, který se ve značné výši nad Venuší bude blížiti slunci, v jehož paprscích 31. čce zmizí jako nový měsíc. Doporučuje se všimnouti sobě této části hvězdné oblohy ranní před východem slunce, tak asi po třetí hodině ranní. Jsou zde totiž shromážděna napravo od slunce naše nejkrásnější souhvězdi zimní, která zdobí po Novém roce naši večerní oblohu, totiž Orion, který stojí nejníže, nejvýše stojí Vozka čili Auriga s Capellou-Kozičkou, a mezi nimi jsou rozložena od pravé strany k levé Býk s Plejádami a s červenavým Aldebaranem, a pak dále nalevo Blíženci. A právě mezi těmito dvěma souhvězdími putují

po nebeské báni bíle lesknoucí se Venuše a nad ní červený Mars, kteří se v této hvězdné krajině zdrží po několik týdnů v dobré sousedské shodě. Ubývající srpek měsíce projde nad nimi od 28. čce až do 30. čce, načež 31. čce zmizí jako nový měsíc v paprscích slunečních. Venuše sobě rychle dobývá na ranní východní obloze svým leskem výsostného práva, vždyť se blíží zase jako jitřenka dnu 5. srpna, kdy se bude zase skvíti v největším jasu, takže ji za jasné oblohy zase bude možno viděti za pravého poledne.

Venuše se rychle vzdaluje od slunce, až dosáhne 7. září t. r. největší západní elongace, a sice 46 stupňů, načež se bude pak zase ke slunci blížiti. Vůbec všechny oběžnice, i také stálice se od ranního slunce rychle vzdalují, kdežto k zapadajícímu slunci se opačně zase rychle přibližují. Hvězdáři to vyjádřují výrokem: Ranní slunce hvězdy odpuzuje, večerní slunce hvězdy přitahuje.

Věc se vysvětluje velmi jednoduše tímto způsobem: Slunce vykoná jednou do roka cestu kolem celé ekliptiky čili za 365 dní uběhne 360 stupňů, každý den téměř jeden stupeň, a to směrem od západu k východu. Jeden stupeň na obloze obnáší však asi dva průměry úplňkové. Slunce postoupí tedy každým dnem takový kus cesty po obloze od západu k východu, nebo od pravé strany k levé, jako kdybychom položili dva úplňky vedle sebe. Proto nám se zdá, jakoby slunce na ranní obloze takový kus od hvězd utíkalo, kdežto na západní večerní obloze zase o toliký kus cesty jim spěchá vstříc.

Mladší bratříček Venušin, Merkur, vystupuje rovněž pohostinu na západní obloze, po západu slunce: na začátku července zapadá asi půldruhé hodiny po slunci, tak že bude lze jej za příznivých okolností vyhledati. 5. čce bude uzounký srpek přibývajícího měsíce procházeti večer nad ním, 7. čce nad Jupiterem a 8. čce nad Neptunem. 20. čce dosáhne Merkur své největší východní elongace, bude tedy vzdálen asi 27 stupňů na levo od slunce, bude ten den zapadati asi hodinu po slunci, ale poněvadž jeho jasnosti ubývá, bude již spojeno s obtížemi, jej vyhledati.

Po zmizení Venuše ze západní oblohy opanoval tuto nyní Jupiter. Leč jeho sláva upadá vůčihledě, poněvadž se blíží ke slunci, s nímž bude 26. srpna v konjunkci. Na konci čce objeví se na východní obloze po západu slunce Saturn, jenž bude 24. čce v opposici se sluncem. Ten den bude vycházeti při západu slunce a pak bude zářiti celou noc.

23. čce vstoupí slunce do znamení Lva čili do souhvězdí Raka. 3. čce dosáhne země svého odsluní čili onoho bodu své dráhy, ve kterém jest nejdále vzdálena od slunce, asi 152 milionů km, okrouhle asi 5 milionů km více nežli v přísluní, kterým prošla 2. ledna tohoto roku.

*

KNIHOPIS.

A. D'Amio, Schiavitù romana e servitù medioevale. Hoepli, Milano 1931. S. 332, 40 l.

M. Casotti, La pedagogia di s. Tommaso d'Aq. La Scuola, Brescia 1931. S. 208, 6 l.

K. H. Classen, Baukunst d. Mittelalters. Athenaion, Wildpark-Potsdam. S. 256, 268 obr., 24·05 m.

M. Combes, Le rêve et la personnalité. Boivin, Paris 1932. S. 28, 20 f.

Anna Evangelisti, Romanità classica e cristiana. Desclée, Roma 1932. S. 358, 25 l.

A. Horváth, La sintesi scientifica di s. Tommaso. Marietti, Torino 2932. I. s. 582, 20 l.

M. Keilhacker, Der ideale Lehrer nach d. Auffassung der Schüler (4000). Herder, Freiburg 1931. S. 164, 3·40 m.

J. Mann, Texts a. studies in Jewish history a. literature. Hebr. Union, Cincinnati 1931. I. 794, 10 d.

Margarete Klante, Von der Wolga zum Amur. Die tschechische Legion u. d. russische Bürgerkrieg, d. auf Grund authentischen Materials. Osteuropa Verlag, Berlin 1932. S. 348, 2·20 m.

B. H. Merkelbach O. P., Summa theologiae moralis ad mentem d. Thomae et ad normam iuris novi. II. De virtutibus moralibus. Desclée de Brouwer, Paris 1932. S. 994, 40 f.

H. Morice, La vie mystique de s. Paul. Téqui, Paris 1932. S. 263, 10 f.

F. Muckermann, Der Mönch tritt über die Schwelle. Betrachtungen über die Zeit. Etthofen, Berlin 1932. S. 338, 2·85 m.

Naši razgledi na vprašanja sodobnega časa in človeka. „Cirilsko drustvo ljubljanskih bogoslovcev“ 1932. S. 55.

F. J. Peters, Die Lehre d. katholischen Kirche, gebildeten Kreisen dargestellt. Hanstein, Bonn 1932. S. 386, 9·60 m.

L. K. Petitot, La doctrine ascétique et mystique integrale. Labergerie, Paris 1931. 2 sv., s. 186 a 216, 25 f.

K. Petraschek, System d. Rechtsphilosophie. Herder, Freiburg 1931. S. 438, 9·20 m.

B. Rosenmüller, Religionsphilosophie. Aschendorff, Münster 1932. S. 176, 7·70 m.

E. Scheffer, D. heutige Stand d. Judenmission. Bertelsmann, Güterslohe 1931. S. 31, 0·60 m.

J. Schilling, Die Auffassungen Kants u. d. hl. Thomas von d. Religion. Becker, Würzburg 1932. S. 254, 5 m.

M. Schlossarek, Die richtige Aussprache d. klassischen Lateins. 2 Aufl. Franke, Habelschwerdt 1931. S. 36, 1·50 m.

A. Sérent, La spiritualité chrétienne. Desclée, Paris 1932. S. 314, 15 f.

T. A. Walter, Seinsrhythmik. Studie zur Begründung einer Metaphysik d. Geschlechter. Herder, Freiburg 1931. S. 296, 7·60 m.

Vychovatelský.

N o v i n y a ž a c t v o.

Nepíši tu o požadavku některých učitelů, by žactvo co nejdříve bylo uváděno do č e t b y n o v i n, t. j. učilo se je čísti a četlo je. V přívalu reformních návrhů o jednu hloupost více či méně, na tom už nesejde, není-liž pravda? Kdo však hlásají, aby dítě co nejdéle bylo ponecháno dítětem a především aby nebylo otravováno politikou, mají tu slovo!

O čem tu psáti chci, trochu sice by s četbou novin souviselo, ale jenom náhodně, totiž k d y b y žáci noviny četli. Je to to, kterak noviny psávají o učení neboli studiu žactva; teď právě uplynul měsíc toho maturitního „týrání“, s nímž se v novinách obyčejně sveze přetěžování žactva vůbec, hlavně ovšem středoškolského.

Co se v novinách, v jejich neodborných oddílech, o tom píše, bývá nadmíru lehkomyslné, demagogické. Slušný novinář, který něco ví, ví ze zkušenosti, jak správně říkali staří, že pravidelně bohové před úspěch položili pot, práci totiž a píli. Sám ze sebe ví a ve svém okolí vidí, jaký rozdíl je mezi prací a prací. Známá figurka anekdot jest na př. zedník s dýmkou: ale před tím nebo hned po tom musí zedník býti přetížený, prací utýraný. Podobná demagogie se provozuje v žactvu.

Přetížení učením? Uvážíme-li, kolik času moderní výchov žactva určuje neb aspoň povoluje sportu a hrám, divíme se, kolik to času vlastně zbývá na to „dření“. Leda bychom počítali tak, že kdo tolik a tolik hodin provozuje kopanou a jiné podobné ušlechtilosti, ovšem musí zvýšiti píli, aby v hodinách zbývajících dohonil, co ukládá „studentovi“ vlastní povolání.

Arci se mnohdy píše a snad také myslí, že i t o h o studia je beztak dosť na ujmu zdravotnictví, eugeniky a tedy tělocviku. Naše mládež prý se příliš mnoho učí a příliš málo vychovává.

Výtka tato je tuze mnohoznačná a dala by mnoho látky k úvaze, především k rozlišování. Není však prostě pravda, že se mládež příliš mnoho učí. Sice by také něco víc v ě d ě l a, nežli z pravidla ví. Jest osudným, skoro národním omylem, že naše mládež věděním nějak vyniká. Ti, kterým ta věc je svěřena a jistě nejlépe známa, mluví jinak.

Vychovávání? Ale vždyť práce, účelná práce je také výchovným prostředkem, a to hlavním! Bez toho „trainingu“ nevypěstí se virtus, mužnost a statečnost, charakter. Vychovávání hravé snad otužuje tělo, ale neuschopňuje k vlastním úkolům, jež intelligentu v životě nastávají. Vychovávání hravé pěstuje zženštilost, nikoli životní zdatnost. A jest-li zženštilost odporná i u ženy, ačkoliv si opravdové ženskosti vážíme a život jí nutně potřebuje, tím odpornější jest u muže. Zženštilost žen jest národnímu společenství nebezpečná — úžasný rozvrat

manželství a rodin s ní souvisí! — pěstovati ji u mládeže vůbec jest národním zločinem.

Intelligence nemá teď sice vysokého kursu: stali jsme se příliš „sociology“, totiž špatnými, ve smyslu nivellisujícího, splošťujícího socialismu. Praprosté životní pravidlo velí, aby se každý co nejlépe naučil tomu, čeho bude v životě potřebovati, tedy také intelligence, jíž sice podle statistiky — a číslice prý mluví, jen že ne vždy správně — máme nadbytek, ale nikoli té, jíž potřebujeme. A noviny svůj výchovný úkol v národě budou prováděti podporou snah o důkladné vzdělání a vědění lépe, než jejich snižováním. A to vzdělání dá mládeži jen pilné studium, nikoli jen všelijaké to dobrovolné kursovnictví, v němž se nyní osudným omylem spatřuje to pravé vzdělávání celého národa.

*

Milanská universita

má nyní po 10 letech od založení přes 1200 posluchačů. Theologické fakulty nemá, romanská universita se vyvíjela jinak než naše a německá. V čele milanské jest od začátku františkán Agost. Gemelli, který ji nejen vybudoval a zorganisoval, ale hlavně sám shání příspěvky na její udržování; kněží jsou však mezi professory jen 4 — podmínky professury jsou jako na universitách státních, jen platy jsou na milanské celkem vyšší. Vydává 4 vědecké časopisy, samostatných spisů vydala dosud v 9 odvětvích přes 100.

*

Litva a Lotyšsko

mají zvláštní úmluvu co do obecného školství. Předně mohou v pohraničí děti jedněch platně choditi do škol druhých. Kde je v obvodě asi 3·5 km 20 dětí jiného jazyka, ustanoví se jim zvláštní učitel, pro 40 dětí dva. Rodičové dětí, jichž jest mezi 18—20 v obvodě, mohou aspoň žádati, aby jejich jazyk byl v té které škole závazným předmětem.

Litva má mezi 2 mil. obyvatel asi 15.000, t. j. 0·7% Lotyšů, Lotyšsko mezi 1,900.000 obyvatel asi 26.000, t. j. 1·4% Lotyšů. Kmenově obojí jsou si příbuzní.

*

Alumnát berlinské diecese.

9. května otevřen v berlinském Hemsdorfě kněžský seminář pro diecesi berlinskou. Jest určen pro 4 poslední semestry theologie; osm semestrů předchozích studují příslušní theologové jako dosud na některé katolické fakultě jinde.

Hospodářsko-socialní.

Záchranná stanice (Freiwillige Rettungsgesellschaft, v brněnské češtině zkrátka: retung) jest zařízení původem vídenské, na začátku ve světě jediné. Kolem r. 1880 se sice tu a tam již mluvilo, jak úspěšněji postupovati při úrazech a pod., aby postižení netrpěli prodlením a zameškáním, neřkuli úplným zanedbáním, když opatření v takových případech ponechána policii, po př. hasičům. Na toliké vzdálenosti od nemocnic, třeba sebe lépe zařízených, bylo pro rychlou pomoc potřebí opatření zvláštních, pohotovějších.

Po strašném požáru divadla na Okružní (8. prosince 1881) za několik hodin sešla se společnost u hr. Wilczka, kde ovšem hovořeno o děsném neštěstí, které ještě zvětšeno bylo následkem nepravdivého ujišťování ze stráží: Alles ist gerettet!, ačkoli v budově ještě mnoho lidí ohrožováno a také utraceno bylo zhoubným živlem. Druhého dne odebral se Wilczek k nemocnému právě baronu Mundy, pohovořili spolu o zařízení nějaké pomocné zdravotní služby, jíž Wilczek do vínku dal Mundymu 5000 zl. Mundy, čilý organisátor, ozdravěv, chopil se chutě díla, spojeného s nemalými potížemi. Na květen 1882 najata skromná světnice s ještě skromnějším kabinetem na Fleischmarkt 1 za úřadovnu, obvazovnu atd. Ve středu 1. května byli tu ještě bez práce, k Mundyho mrzutosti! 2. kv. už byl „případ“: onemocnělý číšník snesen se 4. poschodí hostince a na městských dvoukolých nosítkách dopraven do nemocnice dvěma „dobrovolníky“ a dvěma najatými posluhy; tito dostali za to po 1 zl.

To byly začátky záchranných stanic, jež časem tak účelně vybudovány a podle toho příkladu zřizovány po celém světě. Dobrovolníky odbornými byli v začátcích hlavně medikové. Příspěvků po něčem přibývalo, podpor z veřejných (obecních a j.) peněz taktéž.

V Brně zřízena německá záchranná stanice 23. března 1891, česká v únoru 1923 (Šujan, Dějepis Brna 419, udává rok 1885, ale na stanicích samých o tom nic nevědí).

(O Jaromíru Mundy, rodáku moravském, z Vev. Bytýšky, čtenáři životopisu B. M. Kuldy vědí, jaké kousky vyváděl, jsa nějaký čas alumnem v Brně. Studoval pak lékařství, jmenovitě ústavy choromyslných v Anglii a Francii, byl důstojníkem zdravotní služby ve válkách rakouských a rusko-turecké (u Turků). Skončil skoro 72letý samovraždou ve Vídni. Filanthrop zednářského rázu, dobyl si zásluh nemalých jak pérem tak činem o vojenské i občanské zdravotnictví rakouské. Na Moravě zachovalo se jméno ve fundaci Jana M., která jest patronkou kostela v Drnovicích u Vyškova.)

*

Krise.

Obavy o zítřek, o státní bezpečnost, jimiž hlavně Francie, jak známo, odůvodňuje svoji nepovolnost k ústupkům Německu, budí

nedůvěru mezi státy vůbec, nedůvěru k jejich platidlům a podrývají mezistátní úvěr. Platy t. z. mírovými smlouvami uložené přesahují, jak nyní už nesporno, schopnost dlužnických států. Vysoká cla států věřitelských znemožňují válečné náhrady zbožím, jehož výroba nedostatkem peněz beztak ztížena, ne-li znemožněna, a vadí takto také stejnoměrnému rozdělení zlata, jež nyní se tak hromadí ve Francii, aniž jí v hospodářské krisi prospívá; frank, jenž se před 7—8 lety povážlivě zakolísal, těmito koupěmi zlata se sice zajišťuje „bombenfest", ale neplodně, když dále neobíhá.

Tak označuje anglosaské peněžnictví příčiny krise. USA (Spojené státy americké), jejichž hospodářství se nyní ukázalo neméně vratkým, než jest jinde, vzkazují nyní do Lausanne, aby evropské státy snížily svoje náklady vojenské, sice že se svých poválečných pohledávek nesleví. (Ukázkou budiž uveden rozdíl zisku továrny Betlehem Steel v Newark, zal. koncem 1904, s níž náhodou máme co činiti. Roční výroba činila přes 6 milionů tun litiny a ½10 mil. tun ocele. Čistý výtěžek r. 1930 byl 23,843.406 d., roku 1931 jen 115.745 d. při akciovém kapitálu 534,015.771 d. a odhadovaném majetku 530,813.610 d.!) Odzbrojení, jehož si každý lidumil přeje, znamená však nyní v evropských státech též úbytek výroby a tedy vzestup nezaměstnanosti, tedy nové nesnáze. Řekne-li se, že co stát vydává na vojsko, jeho výzbroj atd., může tedy dáti z příslušné části nezaměstnaným, není tím ožehavá otázka rozřešena ani kdyby šlo o podnikatelství státní, tím méně, když postiženy budou také výrobny soukromé. Jediný lék jest asi přece jen ve snížení, po př. zrušení pohledávek válečných a ve snížení cel navzájem.

U těch platů t. z. reparačních jest nápadná neshoda mezi počítáním francouzským a německým, počítáním to úředním a úředně uveřejněným, kde tedy jest vyloučeno zapírání! Německo praví, že doprostřed r. 1931 odňalo svému hospodářství a válečným věřitelům zaplatilo hotově (tedy bez započítání ztrát územních atd.) 53 milliard zlatých marek. Z těchto dávek připadá Francii 52%, ale Francie praví, že dostala jenom něco přes 8 milliard zl. marek. Odstouplý kancléř německý Brüning měl se za oprávněna prohlásiti, že Německo dále již nic nedá, jelikož „reparačním" závazkům dostálo a víc dáti nemůže, nemá-li hospodářsky býti zničeno, čehož ovšem po právu nikdo žádati nemůže. Neshoda v počítání stála by skutečně za vysvětlení a za vyrovnání. —

Záhady pojišťování v nezaměstnanosti a i v ostatních případech naléhají rovněž na nová vyšetření a řešení. Tak jak se řeší na př. u nás, dále jíti nelze, nemá-li býti přetíženo i minimum řádně nabytého majetku, podlomena výrobnost, a na druhé straně uzákoněna demoralisace. Německo na př. bylo co do pojišťování na předním místě ve světě, a nyní pyká za tuto svou státní pojišťovací horečku, řekněme: státní socialisaci. Ukazuje se, že t. z. vědecký socialismus nebyl dosti vědecký ani v této částce, že opatření jím vymýšlená, jimž se pořád a pořád hovělo, nebyla prozíravá. Jako v jiných

věcech, tak i v této stát nátlakem socialistů a třebas i sociologů, chytajících se toho, co právě bylo po ruce, a dále nepřemýšlejících, rozhodně „přebral".

*

Universalismus a solidarismus.

Naproti hospodářsko-socialní soustavě, zvané solidarismus, vystoupil O. Spann s novou, nazvanou universalismem, a mezi oběma názory se rozpoutal boj.

Solidarismus (od lat. solidus — hutný, pevný, pak celistvý a pod.) pojímán různě. Gide zove tak soustavu spolupracujícího (kooperativního) společenství, družstevnictví, L. Bourgeois soustavu závazného sdílení majetku zámožných s nemajetnými, Heinr. Pesch, v jehož smyslu křesťanská sociologie hlavně o solidarismu jedná, střed mezi individualismem, soustavou přirozené svobody, a socialismem, kde svoboda a libovůle se váže spojitostí lidí, společenstvím státu a povolání, ohledem na vzájemnost potřeb a požadavků.

Universalismus naproti určitým — aspoň v theorii — zásadám solidarismu klade jakýsi mlhavý pojem celku (universum, Ganzheit), kde není jednotlivých podstat ani příčin ani účelů, jen celek významně (sinnvoll) prý rozčleněný a články celku významně v celek zapojené a seřazené, sorganisované; hospodářství jest podle něho používání prostředků k účelům (tedy přece!), aniž se o obsahu jejich čeho dovídáme. Je to jakási pouze formální methodika názoru, vyvolaná chvályhodnou jinak snahou udržovati ve bdělosti ohledy na celek, hříčka nejasných pojmů — nová hegelovina hrozící novými půtkami o slova.

*

Vatikanská mincovna.

4. čl. mincovního zákona vatikanského dovoluje i soukromníkům dáti si raziti zlaté peníze. Kdo to chce, musí o to požádati guvernéra vatikanského města s udáním počtu a obnosu penízů. Povoluje se jen počet od 1000 nahoru v obnosu nejméně 100.000 lir. Musí pak dodati italským státem žádané množství jemného zlata a stanovený obnos za ražení.

Politický.

U n á s.

Sněmovní práce, jež vyřízeny, týkají se celkem věcí podřadných, jimiž ale aspoň tolik docíleno, že se mohlo mluviti o činnosti sněmovny. Důležitější předlohy, na př. bytová, nevyřízeny pro neshody v samé koalici. U bytové narazily na odpor, a to oprávněný, návrhy, aby se v obcích potřebné byty úředně zjišťovaly, zprostředkovaly a prohlížely, tedy návrhy, jimiž by rozšířen byl nákladný byrokratismus ve smyslu socialistickém.

Málo se v sněmovně rokuje o věcech finančních a zahraničních; v těchto zajisté dějí se změny, které i nás vážně se týkají, i jest málo, řekne-li se, že naše poměry mezistátní jsou uspokojivé. Arciť bylo by potřebí lidí, kteří těm věcem rozumějí.

Správně se také žádá, aby dalekosáhlé změny ve školství byly projednávány ve sněmovně a nevyřizovány jen ministerskými výnosy.

*

N ě m e c k o.

Překvapen byl svět změnou vlády, především jejího náčelníka. Člen Centra Brüning, sotva udělal presidenta říše presidentem, třebas až v druhé volbě, byl úřadu svého zproštěn, a to, jak by se v monarchii řeklo, skoro v nemilosti. Za hlavní příčinu se udává Brüningův úmysl rozděliti půdu východopruských statků, kterým už není sanační pomoci — východní Prusy stály říši už velké peníze —, mezi nové osadníky. To prohlašováno za bolševictví.

Zmizela tedy koalice rudočerná a nastoupila vláda junkerů, opírající se více o konservativní pravici, ačkoli kancléř v. Papen byl až dosud členem Centra. Jeden z nových ministrů prohlásil ve sněmovně bez obalu, že jest monarchistou. Noviny už vidí se vraceti Viléma do Berlina, ačkoli se zatím jedná prý jen o přesídlení z Doornu do Koburgu. Málo povšimnutá poznámka mluvila o tom, že Vilém podporuje Hitlerovce, tedy opposici proti Hindenburgovi, který při převratě zachránil Viléma od potupného vydání Francouzům, jak žádal Foch.

Centrum se prohlásilo proti nové vládě, kterou nazývá reakcionářskou ve smyslu třídních rozdílů a tedy bojů mezi feudalismem a občanstvem. Stálo a stojí na půdě republiky, v níž vykonávalo platné služby národu a ve směru konfessijním se snažilo odkliditi nejkřiklavější nespravedlivosti. Proti straně Hitlerově, kteryžto cizinec, prý Tyrolák, nepochopitelným způsobem v pokročilém Německu nabyl toliké půdy, bojuje vší silou, jdouc z důvodů náboženských se svými biskupy, ač, nenastanou-li nepředvídané obraty, zdá se boj ten býti marný: radikalismus jako všude má i zde v té mizerii úrodnou půdu. Výstřední nacionalismus může vésti k novým zápletkám mezinárodním, dostal-li by se k vládě, jak pravděpodobno. Nový jest v Německu u tak silné strany a n t i s e m i t i s m u s

v zájmu národnosti a jakéhosi praněmeckého — „náboženství“. Centru se pravicí i těmito národníky vyčítá přílišná povolnost k požadavkům sociálně demokratickým, jež navalily na stát tolikých břemen.

*

Francie.

Nová vláda (Herriotova) znamená posun vlevo, což kolikrát bohužel znamená, jako v Německu, posun k zásadám rozumnosti. Bude-li Herriot pokračovati také ve svých „kulturních“ pokusech, totiž proti katolictví, kdož ví; možná, že vzhledem k palčivějším otázkám dne zůstane nynější klid zbraní.

Briand, jako politik u pacifistů dobře zapsaný, jako soukromník po smrti prý demaskován nikoli ve svůj prospěch: z hojných svých příjmů prý mnoho ukládal do punčochy, jak se říká. Nebyl by v tom však nic víc a nic míň než čistokrevný Francouz: pilný a obezřelý střádal.

Ale zdá se od něho odchylovati směr zahraniční politiky francouzské. Co ta nyní bude dělati s Německem, kde také nastaly jiné poměry, nemožno předvídati. Zaznamenává se však odklon od politiky podunajské v Briandově smyslu, vlastně prý ve smyslu známého zednáře, státního tajemníka Berthelota, nyní odstoupivšího, o němž se praví, že otázku podunajskou řídil směrem Československu příznivým, tedy na ujmu Maďarska a Rakouska. Loudavé vyřízení čs půjčky ve Francii by sice nenasvědčovalo zvláštní přízni, ale snad to byl už snášející se soumrak?

Francouzské úzkosti o bezpečnost země, ovšem proti Němcům, neslibují mnoho dobrého pro porady o odzbrojení, o snížení neb dokonce zrušení reparačních dávek atd. Smutně zajímavo jest, že Francie nejvíc odpírá nápravě poměrů ve svých zámořských osadách a ve svých cizozemských podnicích (v Číně, v Alžírsku atd.) O nádherné kolonialní výstavě v Paříži pravili znalci věcí, že pravdivěji by o nich poučila výstava všeho neřestného, co se v koloniích na domorodcích páše: otroctví dospělých i nedospělých, odnímání půdy, mezdní utiskování, ubíjení opojnými prostředky, lichva atd. I v tom jest jedna z příčin menšího odbytu zboží v zámoří: domorodci lichvou okrádaní hledí evropského zboží kupovati co nejméně. Katoličtí missionáři neustávají na tyto nespravedlivosti poukazovati — proto nejsou v lásce a milejší by bylo všecko „laické“.

Francouzská vojenská misse z Polsky již odešla, z ČSska ještě ne.

*

Jugoslavie.

Vojenský diktator Živkovič odstoupil pod nátlakem Francie. Ačkoli sám král 3 neděle v Paříži prodléval, aby došlo k půjčce, peněz nedovezl.

Italie snaží se proniknouti na Balkán už i Jugoslavií, s kterou před nedávnem tak tak že se neoctla ve válce; potulní prodavači

zboží z Jugoslavie již i v Brně ji předpovídali, ujišťujíce, jak Vlachům nařežou — ani papež prý jim nepomůže! Nyní prodloužená obchodní smlouva zatěžuje jugoslavský vývoz do Italie značnými cly, aniž se jim Jugoslavie dovedla ubrániti, potřebujíc peněz stůj co stůj.

Zdali t. z. velkosrbská idea dovede Jugoslavii trvale stmeliti, stává se čím dále tím pochybnějším. Přes oblíbenost královu a jeho nepopěrnou snahu vládnouti dobře, jeho politikové nezdají se tomuto řemeslu jak se patří rozuměti: zásadní omyl o poměru tří sloučených národností a zemí rozhoduje u nich dále a hrozí celek rozklížiti. Netřeba sice mnoho dáti na to, že prý Italie si nadchází Chorvaty, jimž odjakživa nepřála, již pro Dalmacii, nebo Slovince, slibujíc jim Gorici a Terst: Italie dovede v čas i obrátit! Ale události v Jugoslavii samé, nepokoje, zřejmá nechut k předákům chorvatským a jejich pronásledování, odstrkování nyní trpělivých Slovinců neslibují nic Jugoslavii příznivého.

*

Rumunsko

má rovněž novou vládu, již vede agrárník Vajda Vojvod, přítel bývalého náčelníka vlády Maniu, známý také z bývalé peštské sněmovny. I Rumunsko má svoji, kromě jiných, agrární krisi. Válečné sebevědomí předáků vlastního, předválečného Rumunska, nezdá se dostatečně rozuměti potřebám nového celku, a odtud stálé půtky mezi zástupci onoho a zástupci nově přivtělených částí — rozpory, jež se projevují i v otázkách církevnopolitických.

Vajda převzal vládu jako zástupce jedné strany, když ostatní strany nechtěly ministerstvo různých stran, t. j. koaliční. Praví sám, že jeho vláda má jen připraviti a provésti volby, v nichž se ukáže, jakou vládu chce lid! Bezpochyby se ukáže, jako vždycky, že vláda by musela býti několikerá, což ani v Rumunsku není možno.

*

Rusko

má 7 republik spojených v „sovětskou jednotu“. Území její jest 21·1 milionů čkm, tedy asi šestina zemského povrchu. Ze 150 mil. obyvatelstva žije po venkově asi 83%. Na 1 čkm. připadá v evropském Rusku 18·8 obyvatel, v asijském 1·7. Volební právo má jen proletariát, asi 10% obyvatelstva. Vyloučeni jsou z volebního práva 1. ti, kteří mají námezdné pomocnictvo, na př. assistenty, písaře, tovaryše, učně, služebné a pod., 2. mající důchody (úroky atd.), 3. bývalí příslušníci carského domu a policie, 4. duchovní a řeholníci.

Vládu vede šestičlenné „politické byro kom. strany“; předsedou jeho jest gener. tajemník strany, dnes Stalin. Tento ústřední sovět jest volen sověty provincií, ty pak sověty krajskými, tyto okresními a ty obecními. Tajného volebního práva není.

Výkonným orgánem vlády jest politická policie (GPU) místo „Čeky“.

Hospodářsky jest postátněn velkoprůmysl, zahraniční obchod a úvěrnictví; o socialisaci a kollektivismu zemědělství se usilovně

pracuje. Soukromého podnikání jest už málo a málo významného. Statky státní a církevní byly zabaveny ve prospěch nynějšího státu. Vojenská síla se úředně udává na 1,478.000 v míru a 3,600.000 za války — číslice na rozlohu země a hranic přímo směšné. V pravdě má jen obrana vzdušná asi 12 mil. stoupenců, jichž ke konci pětiletky má přibýti na 17 mil. Přes 5 mil. žen má se vycvičiti po vojensku pro různé služby. V továrnách kaučukových skoro všechno dělnictvo se vojensky cvičí ve vojsko záložní. Nynější nejistota v poměru k Japonsku vojenský výcvik jen popohání. —

Podle nových zpráv obnovila se dohoda čínsko-ruská. Kdo při tom vydělá, nebude jistě Čína, která přece z dosavadních událostí ve své republice by si už mohla vzíti ponaučení, kam ji bolševici vedou. Jakkoli kdo soudí o válečných přípravách a podnicích Japonska, práva, předejíti nebezpečí bolševické, mu nemůže upříti.

*

Mandžursko.

Jaký jest politický a obchodní výtěžek z japonského vpádu do Šanghaje, nepíše se, jen povšechně, že Japonsku další postup zaražen a tedy vítězství zmařeno. To by nahradil úspěch s Mandžurskem, kdyby obstál. Tamní čínští generáli a úředníci provolali za souhlasu a bezpochyby z popudu Japonska svého bývalého císaře Puyi panovníkem samostatné Mandžurie, která s přivtělenými částmi Mongolska by měla rozsah asi půltřetího Německa, tedy rozsah i na asijské poměry značný, a to s ohromným bohatstvím přírodním.

(Puyi nar. v únoru 1906, koncem 1908 čínským císařem, hsüantung, v únoru 1912 pozbyl dračího trůnu, ale podržel titul, sídelní palác a pensi, v r. 1917 zase 12 dní císařem, 4. listopadu zahnán t. z. „křesťanským generálem“ Feng-em, odtud žil chudě v Tiencinu, podporován Japonskem.)

Nová říše, takto i formálně oddělená od Číny, hraničí na severu i na severovýchodě s Ruskem, jež ovšem tam také má své „zájmy“, jako v Číně kde kdo. Jelikož nynější vláda Číny přes nedobré zkušenosti s bolševictvím v Číně rozšířeným a ji rozrývajícím se po nějakých neshodách zase s Ruskem sblížila, byla by nová říše sevřena protivníky se tří stran. Jelikož pak Japonsko sotva by ji nechalo ohrožovati, jest válka japonsko-ruská pravděpodobna. Útok japonský by šel na ruské sibiřské území východně od Bajkalského jezera, s přístavem vladivostockým.

Ve Vladivostoku jest od r. 1923 katolické biskupství; biskup (Sliwowski) arciť od sovětů vyhnán. Obyvatelstvo území toho jest nejen pravoslavné a i tak sovětům asi málo oddané, ale většinou pohanské (šamanské, lamajské a j.), rodem nikoli ruské. Obsazením japonským by se tu snad otevřelo vděčné pole missiím katolickým.

Amerika s Anglií z mocenských důvodů budou ovšem proti Japonsku, ačkoli důvody jiné a vyšší by radily udělati i v těchto územích pořádek.

*

Odzbrojení.

Ženevské, súčastněným státům náramně drahocenné porady zabývaly se také otázkou, má-li válečným letadlům býti dovoleno shazovati pumy (otravné, zápalné atd.) 22 zástupců hlasovalo: ano, 7: ne, totiž bulharský, čínský, maďarský, německý, rakouský, ruský (srv. zde 215 zprávu o ruské vzdušné obraně!), turecký.

*

Castelgandolfo

bývalé letní sídlo papežů (od Urbana VIII) nad Albanským jezerem, i v t. z. garančním zákoně 1871 prohlášené za exterritorialní, zůstalo novou smlouvou papeži a upravuje se pro jeho pobyt, jenž arci kdoví kdy se uskuteční. G. Dalla Torre obnovuje v „Illustr. Vatic." vzpomínku, že z toho zámku psal Pius VII po pádu svého tryznitele Napoleona I vítězným potentátům, aby s tímto svým zajatcem nezacházeli příliš krutě... Jeden Bonaparte byl papeži (Piu VI) pobouřil Řím, tak že tam francouzský generál mohl vyhlásiti republiku, druhý, Napoleon, ze státnických důvodů sice hledal sblížení, ale na útraty církve a nešetře ani společensky obvyklých ohledů k osobě papeže a právně i světského suveréna, tedy „kollegy". Dal jej, aby byl povolnější, vléci do Francie, v Savoně směli jeho pochopi s ním nakládati jako s vězněným zločincem, ve Fontainebleau sám jej hostil potupami.

Po pádu velikánově jeho příbuzní se utíkali k papeži, Lucien Bonaparte v dubnu 1814 papeži blahopřál, věnoval mu báseň „Karel Veliký čili osvobození církve" a vyslovil naději, že se bratr vrátí do církve. Za těch 100 dní po Elbě arci bonapartské naděje se zvedly a oddanost k papeži poochládla, ale pro pobyt na ostrově sv. Heleny osvědčení angličtí žalářníci k papežově žádosti Napoleonovi povolili aspoň kněze, kterého si sám vyvolil. A příbuzní zase našli cestu do Říma pod ochranu papežovu, jenž po řeholnicku — byť benediktin — odpustil přestálá příkoří a od bývalého dočasného milce a příbuzného Napoleonova, kard. Fesch-e, dal v Římě konati slavné bohoslužby za duši zemřelého přes nevoli, již tento okázalý skutek piety mohl u protivníků vzbuditi.

*

Jan Tilly

vojevůdce katolické Ligy v 30leté válce, i na Bílé Hoře († 30. dubna 1632 73letý) nazván v životopise od protest. důstojníka G. Gilardone „světcem v krunýři". Protikatolickým dějepisem po staletí hanoben tento „ryzí charakter, šlechetný člověk a vynikající vojín" jako zuřivec a ohava. An při všech svých bojích (36 bitvách) viděl svůj úkol jen v obraně své katolické víry, možno prý pochybovati, zda by se byl vpravil do vedení oné války v druhé její polovici, kdy již neměla rázu války náboženské, nýbrž boje o moc politickou (v. Glaubitz). Dějepis novější očišťuje památku jeho od ustálených pomluv.

HLÍDKA.

Katolické jednoty na Moravě.

Dr. Josef Jančík.

I. Obrodné hnutí katolíků v Německu.

Smutné a ponižující bylo postavení katolické církve ve státech západní a střední Evropy na začátku 18. století. Církev byla zbavena svých nezadatelných práv, veškeren život byl dušen nařízeními státu, který ve své všemohoucnosti osoboval si práva mu nikterak nepatřící. Církev byla služkou státu. Stát bránil volnému styku věřících s hlavou křesťanstva, s papežem. Všecky výnosy tohoto byly podrobeny censuře státní a nebylo-li jim dáno placetum regium, nesměly býti publikovány. Stát jmenoval biskupy a při tom ovšem nešlo mu o prospěch církve, ale o prospěch státu. Byli to namnoze mužové vyšlí z kanceláří.

Není proto divu, že revoluce r. 1848, která bořila trůny, obrátila se i proti církvi, v níž byl spatřován nástroj státu na potlačení lidu. Ale tyto bouře měly také dobrý účinek. Dlouhý pokoj, jehož Prozřetelnost byla popřála, sloužil zhusta k tomu, že vedle pšenice strašně vzrůstal koukol a ji posléz udusiti hrozil. Byltě svět téměř podoben jezeru vody shnilé, z něhožto ustavičně nezdravé a smrduté páry vystupují. Protož pohnul Pán tímto jezerem, zdivočilí větrové lidských náruživostí rozbouřili vlny, nadýmající se moře lodičkou života našeho zmítá a hrozí ji uvrci do propasti. To však nedálo se bez tajného soudu božího. Současný pozorovatel u nás píše: „Události, dí nynější sv. Otec církve Pius IX, události, které v posledních dvou

měsících střelhbitě se stihaly, nejsou dílo lidské. Běda tomu, jenž by v této bouři, kteráž otřásá cedry a duby, je rozštěpuje a láme, jenž by v této bouři neslyšel hlasu Páně, aniž se cítil pohnuta ku klanění se tajným soudům prozřetelnosti Božské, nechať již se vyjevují cestou spravedlnosti aneb cestou milosrdenství.“ [1])

Katolíci využili výhod, které vybojovala revoluce, a hotovili se na obranu církve. Stalo se tak ve Francii, v Irsku, v Anglii a také v Německu. Tam hned v březnových dnech r. 1848 shromáždili se zástupcové katolíků v Mohuči a dali podnět k založení spolku k ochraně náboženské a církevní svobody. Byly vypracovány provisorní stanovy a na druhé schůzi spolek ustaven. Za všeobecného souhlasu dal si jméno „Piusverein“.[2]) V nedlouhé době rozšířil se po celém Německu a všude burcoval katolíky k obraně. Spojením odboček vznikl „Katholischer Verein Deutschlands“. V čelo postavili se mužové bystrého rozhledu, kteří zaručovali zdar a solidnost práce. Brzy jak přátelé tak i nepřátelé poznali význam těchto spolků. Církevní hodnostáři s papežem v čele veřejně je schválili a doporučovali důrazně katolíkům účastniti se práce v nich. Ale i katoličtí laikové, kteří vynikali jak vědou tak i postavením, přijali s radostí založení spolku a přičiňovali se o jeho rozšíření. Největších zásluh si dobyl dvorní rada Dr. Buß, který byl duší celého podnikání. Za necelý rok bylo jen v Badensku založeno na 400 odboček.

K utužení jednoty mezi jednotlivými spolky a pak také k stanovení programu práce pořádáno bylo každoročně generální shromáždění spolků. První se konalo v Mohuči 3.—6. října 1848. V zahajovací řeči prohlásil kanovník Lennig: „Nebojujeme proti trůnům, ale proti panství falešného práva státního vůči církvi, bojujeme proti absolutismu, jehož je zneužíváno proti náboženství.“ Na sjezdě byl také vyjasněn poměr spolků k církevní vrchnosti. Nechtějí a nebudou se vměšovati do řízení církve a nebudou se zabývati předměty, které patří do pravomoci biskupů a církevních úřadů.

Úkol katol. jednot vytyčil Vil. Em. Ketteler na sjezdě v Münsteru: „Po mém zdání jest nám sjednocení obzvláště zapotřebí, aby se utvořilo smýšlení katolické, aby se vyvinula vůle katolického lidu i dostala se na váhu v záležitostech občanských. Že toho nebylo posavad, uškodilo nám velice. Takou měrou stalo se, že jsme se dočkali, kterak

[1]) Hlas I. (1849) 4.

[2]) H. Brück, Geschichte der kath. Kirche in Deutschland im XIX. Jahrhundert. III. Bd. 511-536.

se parlament ve Frankfurtě rozhorlil příčinou jediného slova o čachrářství Židův — a na druhé plesala většina, když se sypaly útržky na Církev katolickou. Proti tomu se musí utvořiti vůle katolická v lidu: katolické jednoty jsou prostředkem k tomuto konci. Kolik jest v německé zemi katolíků — všichni, ježto chtějí býti katolíky, my všichni musíme se sjednotiti. Přesvědčení, které máme v prsou svých, síla založená ve svědomí, že jsme katolíky, síla, kterouž lze svobodě všude zjednati průchod, tato síla pomůže svobodě k platnosti. Mimo to zdají se mi jednoty katolické býti potřebné, aby se v nich o všelikých poměrech občanských mluvilo, a tudíž rozšířilo se opět oživlé katolické smýšlení i do těch nejnepatrnějších poměrův rodinného a domácího, obecního a občanského života. Konečně jest úloha jednot znamenitá ohledem na poměry vzájemné mezi chudými a boháči. Mnohému chudákovi můžeme ulehčiti tělesnou bídu: ale mnohem více náleží usilovati o to, aby se odstranila mravní spousta lidu, kteráž s chudobou spojena bývá. A toť jest nejpěknější způsob dobročinnosti, — toť jest, pokud chceme býti katolíky, nad jiné světější naší povinnosti.“[1])

Každoroční sjezdy utužovaly jednotu, dávaly směrnice činnosti a staly se tak mocnou vzpruhou katol. života v Německu.

Jinak bylo v Rakousku. Ve Vídni s radostí patřili na podnikání katolíků německých a podle jejich příkladu založili také katolickou jednotu. V čele stáli Dr. Jan Em. Veith, Dr. Šeb. Brunner a Ant. Scherner. Jednota konala první své schůze v domě amerického konsula pana v. Schwarzer, který byl též zvolen předsedou. Brzy čítala jednota ve vnitřním městě na tisíc údů, zakládala filiálky na předměstích, odbývala četně navštěvované schůze. Než narazila na odpor, kde by ho byla bývala nejméně čekala — totiž u arcibiskupa Vincence Ed. Mildeho, který jí nepřál. Místo aby byl její podporou, byl jejím protivníkem. Poukazoval na to, že prý má též cíle politické. Stanovy její schválil až po dvojí změně. Chtěl, aby jednota se omezila pouze na dobročinnost. Proto Dr. Veith a jiní vystoupili z výboru.[2])

Ani tehdejší ministerstvo nepřálo katolickým jednotám, kladlo jejich působnosti a rozšíření všemožné překážky a vyloučilo konečně z oboru jejich činnosti veškeré zabývání se politikou.[3])

[1]) Blahověst III. (1849) 12.

[2]) Blahověst IV. 11. 32. 49.

[3]) Fr. X. Kryštůfek, Dějiny církve katolické ve státech Rakousko-Uherských, II. 86.

Hnutí katolíků, bojujících za svobodu církve, nedalo se však již zadržeti. Byli přesvědčeni, že jednoty katolické budou ukazovati „lidu skutkem, že nám ta světská obrana, ta přednost církve katolické více na ujmu byla než k valnému prospěchu. Vímeť pak dobře, že nedůvěra, nýbrž i nenávist k státu absolutnímu obracela se na církev a v lidu tudy zlomena jest vniterná přesvědčenost a ze srdce útroby prýštící láska k církvi; jednoty katolické ale dokáží, církev ze své samorostlé, božským zakladatelem v jádro její zaštípené síly, že vykvete v stranu, až k nebesům dosahující.“[1])

II. Založení katolické jednoty v Brně.

Založení jednoty německého a slovanského jazyka. — Prozatimní stanovy. — Poměr duchovenstva k laikům. — Poměr k církevní a světské vrchnosti.

V Brně sledovali někteří kněží pozorně a radostně, jak probouzí se katolické uvědomění v Německu, jak i kněžstvo vídeňské chápe se práce, a nemínili zůstati pozadu. Z Brna stávalo se průmyslové město, kde přibývalo den ze dne dělnictva a bylo nutno nábožensky mezi ním pracovat, aby nebylo pro církev ztraceno. I v Brně projevovaly se výbuchy revoluce útokem na církev. Poměry žádaly, aby katolíci se také vzchopili.

Kněžstvo dobře vycítilo, že laická inteligence v ohledu náboženském není spolehlivá, že je proniklá liberalismem a snaží se také ducha lhostejnosti ve věcech náboženských šířiti mezi lidem.[2]) Neprojevovalo se to sice hned na venek, ale polovičatost a zdánlivá nestrannost škodila víc než otevřený boj. Bylo nutno lid uvědomovat zavčas a tak poučováním odrážet nesprávné názory strany liberální. Nejlepší cestou k tomuto cíli byly katolické jednoty, a proto vlastenecké kněžstvo moravské dalo se do práce hned a nečekalo, až bude poměry přinuceno.

Bylo si vědomo, že „spolky tyto jsou nejzdarnější květ svobody občanské a ochranné hvězdy svatého náboženství. V spolku možná lid poučovati o věcech důležitých, o kterých z kazatelny mluviti nelze, jejichžto vědomost však v nynějšku lidu nanejvýše potřebná. Zde možno také uvésti církevní časopisy a co v nich nevzdělanému rozumu nepostižitelné vysvětlovati. Zde při čítání církevních zpráv lze mnohou vysvětlivku z děje- a zeměpisu přidati a tak zponenáhle na vyšší stupeň vésti konstitučního občana, aby způsobilý byl na sněmu zemském co zástupce vlasti mluviti, a blaho jak obce tak

[1]) K. Šmídek v Blahověstu III. 8.

[2]) Srv. E. Masák, Dějiny Dědictví sv. Cyrila a Metoděje, Brno 1932, str. 11—46.

církve vyhledávati a hájiti. Zde možno mnohou duchovní ránu uléčiti, mnohý zakořenilý nepořádek v obci vyvrátiti, zde možná předejít bludům, kterýchž ošemetní rýpalové a podvodníci po venkovu roztrušují, aby lid dráždili a rozjitřovali. Zde také se nejušlechtileji vyvine cit pravé, nižádným rozpustitelstvím nepokálené svobody, zde se rozvije utěšilý květ křesťanské rovnosti a bratrské lásky, která se soudruhovi propůjčuje dobrými, milosrdnými skutky; zde možná utužit svazek mezi obcí a Církví tak pevně a nerozlučitelně, že nižádný zákon, buď si sebe škodlivější, nižádná moc, buď si sebe usilovnější, nebude s to ho přetrhnouti.“[1])

V Zábrdovicích byl tehdy kaplanem Matěj Procházka. Dobře porozuměl době a častěji o událostech tehdejších rozmlouval se členy bratrstva živého růžence. V neděli po službách božích scházeli se v kaplánce a „tam ve spolek rozmlouvali o tom, jak nevěra své perutě rozkládá a všecko uchvátiti hodlá, spolu také o tom, jak by jednotu katolickou zaraziti měli, kteráž by co pevná hráz proti nevěře se postavila. Hleděli též své mínění jiným horlivým katolíkům sděliti a tak počet horlivých katolíků se rozmáhal a touha po jednotě vzrůstala.“[2])

Půda pro katol. jednotu byla připravena. V září 1848 přišel do Brna Antonín Scherner, kaplan u sv. Jana ve Vídni, s úmyslem založiti tu katol. jednotu. Přeptával se na poměry u prof. bohosl. Ferd. Panschaba, a ten uvedl jej k Matěji Procházkovi. Na 24. září o 7. hod. večer byla svolána schůze do fary zábrdovské. Procházka vzkázal 18 členům bratrstva živého růžence, aby přišli a jiné horlivé katolíky pozvali. Účast byla velká. Scherner německy promluvil o důležitosti katol. jednot, česky učinil tak Procházka. Došlo k založení katol. jednoty jazyka německého, jejímž předsedou byl zvolen Karel Petin, obchodník z Cejlu.

Druhého dne pokoušel se A. Scherner „zarážeti spolek takový uprostřed samého města u velebných otců ctihodného řádu Minoritského, avšak po ukončené své řeči, odcházeje z klaštera, byl od lůzy pošetilé a divoké surově napaden a pronásledován. Řád velebných otců Minoritských pak byl neřádnou kocovinou zneuctěn, čili vlastně oslaven.“ Zdivočelá lůza vytloukla jim okna a chtěla totéž učiniti M. Procházkovi v Zábrdovicích, kdyby nedaleká vojenská stráž jí v tom nebyla bránila.[3])

[1]) Hlas I. 10 v článku „Státní Církve není“.

[2]) Zpráva o III. sjezdě 56.

[3]) Zpráva o III. sjezdě str. 56, o IV. sjezdě str. 9.

K založení české katol. jednoty došlo 15. října 1848 na slavnost Posvěcení chrámu Páně.[1]) Po páté hodině odpoledne sešlo se v domě K. Petina na Cejlu přes 40 mužů, „většinou jazyka slovanského. Vlp. Procházka žádal, aby dříveji, než co jiného se počne, krátkou modlitbou Ducha sv. vzívali o dar osvícení mysli.“ Zvolen byl prozatimní výbor. Předsedou byl Frant. Liška, průmyslník, t. j. tovární dělník, jednatelem Mat. Procházka, písařem Josef Hübl, pilnikář, ostatními členy výboru: Matěj Drápal, tkadlec, Jiří Chudoba, průmyslník, Jan Nechodil, stávkař, Antonín Míčka, mašinář. Členové byli většinou dělníci.

Jednoty byly založeny, ale hůř bylo, kde se scházeti. Německé na čas vypomohl její předseda K. Petin, že se mohla scházeti v jeho domě, než si našla vlastní místnosti na Dolní Třídě. Česká neměla útulku. V nouzi obrátilo se členstvo na provinciála minoritského P. Bonaventuru Zduru, který ochotně jednotě vyhověl a dovolil, aby se scházela v minoritském klášteře. Tam bylo středisko českého katolického života brněnského, odkud vycházely podněty pro organisační práci na Moravě až do začátku světové války. Minoritský klášter brněnský jest úzce spjat s dějinami katolického hnutí mezi lidem moravským.

Zatím vzrostl počet členstva na 110. 17. prosince 1848 konala se nová volba, předsedou zvolen Fr. Findeys, úředník, M. Procházka zůstal i nadále jednatelem.[2])

Jednota měla se čile k životu. V první době česká jednota spolupracovala s německou, jako filiální jednota patříc k Ústřední jednotě ve Vídni, na venek vystupovaly jednotně, jen pro lepší rozvoj rozdělily se na jednotu jazyka německého a slovanského. Později ovšem, jak ještě uvidíme, česká jednota se osamostatnila a stala se Ústřední jednotou sdružující české filiální jednoty.

Za podklad přijala jednota brněnská stanovy jednoty vídeňské. Účel a působení jest v nich vyjádřen takto:

„Účel jednoty katolické jest trojí, a sice: nábožný, politický a lidumilovný.

1. Účel nábožný v tom záleží, že chceme úsilně o tom pracovati, aby se svobodné vyznání víry katolické a svobodné vykonávání obřadů náboženských neporušeně zachovalo.

---

[1]) Dr. H. Traub, Dějiny Matice Moravské (ČMM 1910, str. 223[2]) mylně udává 15. března 1848.

[2]) Podle současného zápisu. Některá akta Ústř. jednoty se uchovala a jsou majetkem Dědictví sv. Cyrila a Methoděje.

2. Účel politický v tom se zakládá, že chceme všemožně k tomu přispívati, aby všichni poznali, v čem pravá svoboda záleží, a že chceme hájiti práva náboženství našeho a Církve svaté, však ale na cestě zákonní a prostředky dovolenými.

3. Účel pak lidumilovný náš v tom záleží, že chceme lásku naši k bližnímu obzvláště skutkami dokazovati, a protož hodláme zvláště působiti blahodějně na vzdělání duchovní a mravné ušlechtění mládeže a syrotků zanedbaných.

Působení tedy jednoty katolické v tom pozůstává:

a) Abychom se vespolek netoliko slovem, ale i příkladem povzbuzovali a posilňovali ku pevnému a nevyvratnému setrvání ve víře sv. katolické.

b) Abychom méně vzdělané poučovali, jaké jest nyní jejich postavení ke společnosti občanské, jaká práva a jaké povinnosti jim tudíž nastávají. Kdyby ale někdo nám u vykonávání svobodného vyznání víry a práv církevních překážeti chtěl: chceme i my se tomu na odpor postaviti a dovolených prostředků k. p. peticí užívati, abychom takto překážky takové odstranili a svatá práva naše neztenčená zachovali.

c) Oudové jednotliví nechať v okršku svém úsilně pečují o lepší vychování domácí, nechať tedy učedníky, sloužící a tovaryše své k takovému životu vedou, jakéhož žádá naše svaté náboženství, nechať jim udělují známost všelikého užitečného umění a spořilému životu je vyučují."

Z dalších ustanovení je zajímavý odstavec o členech výboru: „Za předsedu a jeho náměstky u oustřední jednoty podle pravidel kněz voliti se nemá; může se však kněz oudem výboru státi; tuto pak pozorovati jest, že se do výboru jenom třetina kněží připouští." „Osoby ženského pohlavy (!) ku poradám přístupu nemají."[1])

Podle těchto původních stanov bylo účelem katolických jednot mimo uvědomování náboženské a posilování církevního ducha také uvědomování politické. Bylo toho potřebí hlavně na venkově. Svoboda přišla náhle, nečekaně, lid na ni nebyl připraven. „Negramotný, většinou venkovský lid žil tehdy v dětsky prosté nevědomosti o své politické existenci, o níž neměl ani tušení, tím méně pak jakéhokoli jasnějšího pojmu. Veřejných otázek všímal si jen potud, pokud byly spojeny a peněžitými výdaji."[2]) Vůdcové katol. lidu nechtěli, aby tento se dal zlákat živly proticírkevními, a proto starali se o jeho uvědomování. „Vlastního významu však nabývají katol. jednoty nové doby teprve v ohledu politickém. Když bude se jednat o rozhodnutí ve věci stejně důležité jak pro církev tak i pro stát: jak se budou při tom chovat jednoty katolické?

[1]) Archiv brněnské konsistoře K 508.

[2]) Fr. Roubík, Český rok 1848, str, 35.

Jednoty celé monarchie budou svorně — ve spojení s důstojným duchovenstvem — obraceti se na vysokou vládu peticemi opatřenými tisíci podpisy a tím položí významné závaží na vážky buď „pro“ nebo „proti“.[1]) Duchu katolickému měl býti zjednán vliv všude. Členové jednot „umínili sobě přede vším sami sebe upevniti na půdě víry samospasné a církve katolické, a pak spojenými silami působiti tímtéž směrem v rozviklaných rodinách, obcích a národech.“[2])

Ještě jeden rys je důležitý. Katol. jednoty měly býti v prvé řadě spolky laiků, vliv kněží v Ústřední jednotě stanovami omezen. Předsedou měl býti laik, kněžstva ve výboru měla býti nanejvýš $^1/_3$. V tomto mají katol. jednoty mnoho společného s nynější Katolickou akcí. Měly usnadniti kněžstvu styk s věřícími. V kázáních, ve škole, ve zpovědnici přichází sice kněz do styku s lidem, ale nemůže tam projednávati všech otázek, které nutno objasnit. Proto jednoty měly být „mostem důst. kleru k lidu“.

O poměru jednot k církevní vrchnosti nebylo v prozatimních stanovách zmínky. Protože však účelem jednot bylo hájiti zájmy církve katolické a prohlubovati náboženské vědomosti, bylo nasnadě, že budou pracovati ve shodě s biskupy. V Německu episkopát radostně uvítal tuto spolupráci, vídeňský arcibiskup se jí stavěl v cestu. Brněnský biskup Antonín Arnošt hr. Schaffgotsche jednotám přál. Hned při jejich vzniku v září 1848 prohlásil se pro ně, ačkoli mohl za to očekávati „potupné manifestace, kterých se mu vskutku dostalo“. Formálně schválil obě jednoty, jak českou tak i německou, přípisem z 1. února 1849. Píše v něm: „Mimo jiná potěšení, kterýchž milostivý Bůh také uprostřed těžkých ouzkostí svým věrným ctitelům nikdy neodpírá, byla Vašemu nejvyššímu duchovnímu pastýři v roce minulém zajisté velikou útěchou zpráva, že horliví katolíci Brněnští podle příkladu jiných měst se též odhodlali zaraziti jednotu katolických mužů, o vše se zasazujících, co by sloužilo ku prospěchu víry, svobody a mravnosti ... Dnové minulí skrze zneužívání tolika výborných svobod ukázali potřebu, by se jich také užilo k dobrému. Jinak nedoufali bychom obstáti před Bohem, majíce počet klásti, kterak jsme darů nám od něho propůjčených užili. Neumějí-li katolíci své víry si vážiti, dají-li ji sobě lživým a utrhačným hyzděním bezbožných lidí vyrývati, anebo nejsou-li živi v duchu své víry, neprovozují-li ji účinlivou láskou: tedy se ovšem státi může,

[1]) Weckstimme I. 7.

[2]) Zpráva o I. sjezdu str. VI.

že Bůh své království nevděčným lidům vezme a k jinému národu přenese, kterýž hojné ovoce víry té vydá.“

Ke konci svého listu upozorňuje jednotu, aby si všímala dětí žebrajících a zanedbaných, a tak plnila svůj program.[1]) Na žádost obou jednot z 28. února 1849 bylo kurendou č. 3 z 8. března 1849 rozesláno 359 českých i německých oznámení o založení jednoty s výzvou k předplácení na Hlas a Weckstimme. Tím roznesla se známost o jednotách po celé diecesi brněnské.

Vývojem událostí byly katol. jednoty přinuceny ze svého programu vynechat vše, co souviselo s politikou. Sám Pius IX v listě ze 27. března 1849 šiřiteli jednot v Německu Dr. Bußovi vybízel je, aby zanechaly politiky. V Rakousku pak vyšel 17. března 1849 nový spolkový zákon, který politické spolky skoro znemožnil, neb aspoň práci jejich znesnadnil. Katol. jednoty vypustily ze svého programu cíle politické, a tím se stalo, že byly zařazeny mezi spolky náboženské nebo aspoň takové, které se zabývají účely „humanitními (umravňovacími) nebo dobročinnými“, a takové spolky podle § 1. tohoto nařízení nepotřebovaly schválení. Představenstva obou jednot již v březnu 1849 byla přijata zemským správcem Leopoldem hr. Lažanským a později 26. dubna 1849 mu předložila také oznámení o ustavení jednot. Přípisem z 5. října 1849 čís. 3425/2-33 slíbil jim svou podporu, ale současně nařídil polic. ředitelství, aby si dobře všímalo působení jednoty, protože může míti velký vliv na obyvatelstvo.[2])

III. Rozšíření katolických jednot po Moravě.

Výzva k zakládání jednot. — Námitky proti nim. — Výzva v Mor. Novinách ke schůzce. — Zájem kněžstva o jednoty. — B. M. Kulda. — Osamostatnění české jednoty. — Stanovy. — Znak. — Seznam jednot. — Panenské jednoty. — Německá jednota v Brně. — Katol. jednota v Praze.

Vůdcům katol. jednoty brněnské bylo jasno, že cíle svého nedojdou, budou-li osamoceni. Proto jim záleželo na tom, aby jednoty se rozšířily i po venkově a pracovaly v intencích zakladatelů v burcování lidu k náboženskému uvědomění. Sušil to dobře vystihl: „Osamocená studánka snadno vyprahá, ale když se více pramenů sbíhá, tu již voda v ustavičný potok se spojuje. Uhel jeden snadno hasne; kde se však celá řada uhlí nalézá, tam uhel uhlem se podněcuje a řeřavosti jemu uděluje.“[3])

[1]) Kurenda 1849 č. 7, Hlas I. 7.

[2]) Registratura presidia zemského úřadu v Brně. Katholiken-Central-Verein.

[3]) Jan Halouzka, Bedřich hr. Sylva-Tarouca. 1896. Str. 26.

Kurendou čís. 3 z r. 1849 rozeslána byla oznámení o katolických jednotách, aby byla přibita na kostelních dveřích. Mimo to byla rozeslána ještě zvláštní „Vyzvání jednoty katolické pro víru, svobodu a mravní ušlechtilost", která na podkladě epištoly I. neděle adventní (Řím 13, 11—14) vybízí kněžstvo k zakládání jednot. Praví se v něm: „Důraznými a vždy mocnějšími zvuky budí trouba andělská všecky národy ze sna obvyklého, staré ústavy státní všude se boří, nová správa zemská, nový a mnohem účinlivější život všude vzniká. I na brány přestaré Církve Boží mocně doráží nepřítel, a se vším bezbožným plukem svým žene se zuřivě proti svatým zdem jejím, chtěje zbořiti její oltáře, a s kořenem vytrhnouti všecky základy svaté víry její. A my máme mlčeti a dřímati? Žádná-li horlivost, žádný-li život křesťanský nemá v milované vlasti naší Moravské se zmáhati? . . .

Bratří! Rozumějte znamením času. Již hodina jest, aby jste více přilnuli k mateřským prsoum církve, na příklad věrného dítěte, které čím mocněji nepřítel usiluje je od matky odtrhnouti, tím úžeji k prsoum jejím se vine. Chcete-li, aby nejsilnější základy vší pravdy, pořádku a jednoty vyvráceni nebyly, nepokládejte náboženství za pouhou záležitost duchovenstva; ale následujíce příklad prvních křesťanů buďte jedenkaždý apoštolem v okrsku svém, hájíce a zastávajíce víru svou co věrní synové Církve. I sborujte se v jeden silný tábor, v jednotu katolickou, a uchopte se meče, ne toho, kterým se krev cedí, ale toho, kterýž jsa na obě strany ostrý dosahuje až do rozdělení duše, i ducha (od těla), kloubů také i morků v kostech, a rozeznává myšlení i mínění srdce, a ten jest — meč slova Božího."[1])

Provolání potkalo se se zdarem. Vlastenecké kněžstvo uposlechlo svých vůdců brněnských a dalo se do práce. První jednoty na venkově vznikly ještě r. 1848 ve Slatině u Brna a v Rajhradě. Po nich následovaly jiné v Lulči, v Kloboukách, v Tvarožné, v Přibicích, Vranovicích, v Bystřici n. Pernšt., v Jevíčku.[2])

[1]) Archiv brněnské konsistoře K 508.

[2]) Úplný seznam viz dále. — Neshoduje se proto s pravdou, co napsal J. Kabelík (Korrespondence a zápisky Jana Helceleta. 1910. Str. LI): „Zprvu sdružovala Moravská Národní Jednota téměř všechny národní pracovníky, ježto mocné vzplanutí národní myšlenky potlačilo na čas rozdíly stran. Ale brzy většina konservativního kněžstva moravského, bojíc se škod z novot r. 1848 pro víru katolickou, jala se zakládati Jednoty katolické." Mor. Národní Jednota, původně „Národní jednota sv. Cyrila a Methuda", byla založena 17. dubna 1849. Do té doby bylo na

Ale jednotám stavěly se v cestu i překážky. Mnozí kněží neviděli užitečnosti ani potřeby jejich a proto jim mnoho nepřáli. „Že prý by jednoty katolické mohly se vyšinouti z mezí svému působení vykázaných, že prý by mohly míchati se do řízení církve, a pakliby se ve všem vůli jejich nevyhovělo, že by prý svým duchovním představeným vzdorujíce, mohly se vyzouvati zponenáhle z povinné úcty a poslušnosti, jíž co dobří katoličtí křesťané ke svým duchovním pastýřům chovati mají.“ Tato námitka byla jistě často pronášena od kněžstva, když sám zakladatel jednot Matěj Procházka uznal za vhodné na I. sjezdě jednot na ni odpověděti. Poukázal na to, že v jednotách se soustřeďuje jádro katolíkův celým srdcem k církvi své lnoucích, kteří i za časů nejbouřlivějších zmatků, když jiným klesalo srdce, se neostýchali rozhodně se hlásiti k církvi své od nepřátel ustavičně haněné a blátem tisícerých úštipků postřikované. U takových není obav, že by vypověděli poslušnost svým duchovním pastýřům. Proto prosí kněžstvo: „Pak nabudete toho přeutěšeného přesvědčení, že vespolnou duchovenstva a laiků svorností největší se daří vají věci — rozkvět všeobecného blaha totiž a spása národa.“[1])

U jiných sice dobré vůle nechybělo, ale byli přetíženi prácemi duchovní správy a nedostatkem volného času.[2])

Laikové měli obavy, že budou muset ustavičně do kapsy sahat a brzo k tomu, brzo k jinému dobrému účelu přispívati. A tak prý tomu dávání, jehož je beztak již dosti, nebude konce. To byla námitka jistě u lidu účinná. Na I. sjezdě odpovídal na ni tkadlec Frant. Liška. Poukazoval na obětavost protivníků, jedná-li se o podniky víře nepřátelské. Jimi se nemají katolíci nechat zahanbit. Zvláště ne bohatší! „Kéž by ozvláště ti, jimž Bůh více pozemských statků popřál, pomněli, že jim nejvíce přináleží, neunavenou štědrotou vyplňovati mezeru mezi bohatými a chudými, a tak předejíti záhubě, která z dotčené mezery na ně zkázonosné zuby vyčeřuje!“[3])

Jak se pracovalo proti jednotám, o tom podává obrázek dopis faráře letovického E. Neuwirtha z r. 1852: „Zámožnější třída měšťáků jest demokratismem silně nadchnuta, proto musila jednota trpěti.

Moravě již 16 katol. jednot. Liberální vlastenci, vidouce rozmach jednot, zakládali N. J. k vydávání knih, časopisů (listů) a děl uměleckých, zakládání knihoven a čítáren, přírodozpytných a uměleckých sbírek. (Moravské Noviny č. 91 z 21. dubna 1849.)

[1]) Zpráva o I. sjezdě, str. 14—16.

[2]) P. Vychodil, Z doby Sušilovy 1917, str. 119.

[3]) Zpráva o I. sjezdě, str. 12 n.

Popské chytrosti, jezovitské úklady atd. podkládaly se za důvody podniknutí toho. Stálť jsem tu sám! Moji páni kaplani vyhýbali se, by sobě nic nezkazili s osvícenými; můj učitel školní odporoval až k okresnímu hejtmanství ohledem na školní světnici, kde se scházíme, a c. k. hejtman mi psal, že se to nedá po delší čas činiti, tu prostoru ke schůzkám jednoty užívati.“[1])

Jednoty se musely probojovávati a probojovaly se!

Kněžstvo radostně a obětavě dalo se do práce. Výzva brněnského ústředí měla dobrý výsledek. Jména vůdců: Frant. Sušila, Matěje Procházky, Jos. Těšíka, Frant. Poimona, kteří se postavili v čelo jednotě, byla pro ni nejlepším doporučením. Jednot přibývalo po celé Moravě, nejvíce však v okolí brněnském. Byl jim přikládán právem veliký význam pro obrodu života církevního.

Tou dobou ozývaly se mezi kněžstvem hlasy po svolání synod a pastoralních konferencí, kde by se projednávaly důležité otázky pro pastoraci a kde by kněžstvo mohlo projeviti své názory také v záležitostech administrativních. Snahy tyto byly zvlášť ve Vídni a v Praze, kde nalézaly ohlasu v Blahověstu. I v Brně se někteří pokoušeli o svolání takové schůzky. V příloze Moravských Novin č. 69 ze 26. března 1849 bylo uveřejněno nepodepsané provolání k duchovenstvu, aby se sešlo po velikonocích v Brně nebo někde na venkově. Předmětem jednání mělo býti: Zakládání katol. jednot po celé vlasti moravské, pout na Velehrad a adresa Sv. Otci Piu IX. Protože však se zdálo, jakoby kněžstvo chtělo touto schůzkou zasahovati do pravomoci biskupovy a užíti tak práva spolkového bez ohledu na ustanovení církevní, ozval se proti ní biskup Schaffgotsche a v kurendě č. 7 z 1. dubna 1849 připomněl kněžstvu, že takové schůzky bez biskupa jsou proti předpisům církevním, kterými i biskup se musí říditi. Není schůzky ani třeba, ježto katol. jednoty již kněžstvu doporučil, pout na Velehrad nemůže dovolit, protože by se jí mohlo zneužíti k necírkevním manifestacím, a pokud se týče adresy Sv. Otci, bylo již také potřebné zařízeno.

Tak se schůzky sešlo. Jaký význam a úkol přikládalo kněžstvo katol. jednotám, viděti ze článku Fr. Dědka[2]): „Úvaha občansko-církevní“ v Mor. Novinách č. 81 z 10. dubna 1849. Přeje si, aby došlo k žádoucím časovým opravám v záležitostech církevních. Lid musí býti o tom poučován a proto vítá vznikající katol. jednoty.

[1]) Pamětnice str. 167.

[2]) J. Halouzka, František Dědek, kněz družiny Sušilovy. Praha 1899.

A píše dále: Jen o to buď též postaráno, aby jednoty tyto porozuměly úkolu tomu, jakéhož vytkl jim duch a poměry času. Ať se vrhnou v proud živý směru časového, a nevzdorují požadavkům jeho. Budou-li ale zastávatelé dob starých a řádu hierarchicko-aristokratického, budou církvi více na škodu než k užitku, a uvalí na ni snad ještě tužší státní nadvládnictví nežli posud, místo aby ji osvoboditi měli.

... Ať tedy jednoty katolické pamětlivé jsou úlohy své smířiti řízení státní s řízením církevním, aby jak v státu tak v církvi na základě svobodného účastenství všech údů veškeré záležitosti se spravovaly. Arci že nemohou a nesmějí toho činiti sami ze sebe, nýbrž jen vzájemným spoluúčikováním s představenými církve, ať ale mysle své a ostatních věřících k těmto opravám připravují, a představené duchovenstvo ve všem podporují, což by ono z ohledu toho podniklo.

Dědek připisoval jednotám větší vliv, než míti mohly. Kladl je na roveň se spolky politickými a byl toho názoru, že co může spolek politický ve státě, to mohou i katol. jednoty v církvi. Byl si také vědom, že tohoto cíle mohou dojíti jen ve shodě s církevní vrchností. Ale takové plány vycházely z přílišného idealismu a zapomněly na střízlivou skutečnost, proto také těžko byly proveditelny. Smýšlení rozhodujících kruhů nebylo zrovna tomuto řešení nakloněno.

Z uvedeného vidno, že zájem o katolické jednoty mezi kněžstvem byl. Vidíme to z poměrně rychlého vzrůstu jednot po venkově. V r. 1849 vzniklo na Moravě 35 jednot, r. 1850 dalších 25. Členové Ústřední jednoty brněnské navštěvovali venkovské odbočky, řečnili v nich a naopak. Zdaleka přicházívali na schůzky do Brna delegáti venkovských jednot a podávali zprávu o svém působení. Tak udržoval se styk, budil se zájem o věc a výsledkem všeho toho byl čilý ruch, který se projevoval na venek. (P. d.)

Posudky.

Emanuel Masák, Dějiny Dědictví sv. Cyrila a Metoděje v Brně 1850—1930. Nákl. Dědictví, Brno 1932. S. 319.

Dějiny tyto vydány za podíl na r. 1931/2 na oslavu 80ého výročí „Dědictví sv. C. a M.“, které pro nesnáze v „Národní jednotě sv. C. a M.“ založeno podle pražského vzoru („Děd. sv. Jana Nep.“) po rozmluvě Dra Jana Bílého s G. Kalivodou v Rajhradě 21. března 1850 konané. Spis tento, jejž vypracovati svěřeno pracovníku z mladšího pokolení nejpovolanějšímu, nechce však býti jen spisem jubilejně vzpomínkovým, nýbrž onomu mladšímu i nejmladšímu pokolení i z kněžských řad podrobným výkladem, jenž by mu jasně zobrazil, quantae molis erat . . .

Začátky, totiž rozkol v oné „Nár. jednotě“, která se přece také nazývala cyrillo-methodějskou, jest nyní i našinci snadněji vypisovati, kdy spisy nekněžského původu (Kabelík, Traub a j.) odklizeno leckteré nedorozumění o příčinách toho rozkolu, nedorozumění, jež našincům bylo těžko rozptýliti, dokud lidé jako Klácel neb Helcelet byli v plné záři vlastenecké osvěty a pokroku. Nyní jsou lépe poznáni i na druhé straně, a tím odvalen předsudek, že jen klerikalní justament vedl k rozchodu a k osamostatnění literárních snah katolických. Tyto bychom ovšem již od začátku raději viděli se rozvíjeti na širším základě, jak jej na př. měla na papíře sama ona „Nár. jednota“, avšak — nebylo na to lidí, a takto nutno vzíti zavděk i tím, co v začátcích konáno skromného, velmi skromného. Tantae molis erat!

Spis rozdělen podle období předsedů čili „starostů“ Dědictví, jimiž byli Sušil, M. Procházka, Vl. Šťastný, Jos. Pospíšil a je p. kan. Jan Tenora. Pečlivě pracován podle pramenův i netištěných nebo již jen velmi těžko dostupných; kdo zkusil, ví, jaká to práce. Na s. 316 píše p. spis. na př. o dlouho hledaném „jediném snad zachovaném I. ročníku“ kalendáře „Moravan“. Co se už marně napsalo a namluvilo o tom, aby se v Brně pořídila ústřední literární sbírka, jakási studijní knihovna pro kněze! Nynější universitní knihovna, jakkoli bohatá a snadno přístupná, pro starší dobu nestačí, olomoucká t. zv. studijní knihovna, kam měly býti — ale kdo ví, byly-li — odváděny všecky výtisky moravské, má také mezery, jak přirozeno, a po venkově snad se zbytečně povalují výtisky zájemníky marně hledané! —

Avšak, abych se vrátil k našemu milému „Dědictví“, o jehož nakladatelském a vydavatelském významu jsem psal již jinde: spis náš, který mladšímu pokolení, i spisovatelskému, budiž k ponaučení co nejlépe doporučen, jest jeho stým podílem. Tedy 100 knih, z části větších, namnoze menších, za 80 let! A to s osobními bezplatnými obětmi jak činovníků „Dědictví“, tak i snad většiny neb aspoň značné

části spisovatelů, a přes to tolikeré nesnáze . . . Není to poučné, velmi poučné?

Acta Academiae Velehradensis. An. XII, fasc. 1—2. Olomucii 1932. S. 104. Roční předpl. 35 K.

Podle úvodních slov mají „Acta" především úkoly unijní mezi Slovany, ale kromě toho vůbec úkoly církevno-vědecké. V tomto svazku jsou zprávy o přípravách a průběhu pěti dotavadních sjezdů velehradských a program letošího šestého, články: J. Hudeček o kopání kolem Velehradu, C. Bourgeois o ruskopravoslavných missiích mezi nekřesťany, Dr. V. Vilinskij o studiu církevních dějin ruských a o tisku ruské emigrace, a dále drobné zprávy. Z těchto se dovídáme na př., že Praha jest na druhém místě (po Paříži) jako kulturní středisko ruské emigrace, že v našem státě žije nyní asi 9000 osob z ní (proti asi 23.000 r. 1923); odcházejí buď do Francie neb do Ameriky neb do zámořských osad za výživou. Velmi zajímavé jsou zprávy ostatní o organisacích ruských u nás, kulturních, hospodářských i školských (na př. 2 ruská gymnasia, v Praze a M. Třebové).

Příspěvky jsou psány většinou latinsky, jinak rusky a česky. Je potřeba tolik osobních titulatur u hodnostářů? Vždyť je to už nemoderní, zvláště ve vědeckém tisku!

* * *

Rud. Rich. Hofmeister, Březnické obrázky. Praha 1932. S. 464.

Svou novou objemnou knihou vrací se Hofmeister — po fantastických románech z pravěku tvorstva a z dějin východních národů — k onomu druhu své tvorby, již zahájil „Rožmitálskými obrázky". Zvolil si opět svůj rodný kraj, hlavně Březnici a sousedící s ní bývalý župní hrad bozeňský na Hradišti; na základě zápisů v místních i jiných archivech pokusil se v dlouhé řadě belletristicky kreslených obrázků znázorniti historický vývoj těchto míst a život obyvatelstva v různých dějinných obdobích. V nejstarších dobách pomohl si ovšem svou fantasií: vypravuje zase o „pralidech", kteří ještě jako polozvířata procházeli oním krajem, bojovali mezi sebou o ženy a potraviny, zvykali si zvolna lidským způsobům, stavěli si první obydlí, hradiště atd. Nejvíce látky poskytly spisovateli události v dobách husitských a pobělohorských, na něž pohlíží s obvyklého již stanoviska průměrného českého vzdělance. Nepovznáší se nad ně ani tam, kde se dotýká všeobecných náboženských otázek. Tak na př. pokládá za nepochopitelnou záhadu skutečnost, že náš západní svět při vší své kulturní pokročilosti nedovedl si vytvořiti své vlastní velké a trvalé náboženství, ba že se o to vážně ani nepokusil, ale přimkl se tak ochotně k víře, „zrozené ve fantasii kmene semitského a mysticismu hloubavého Orientu" (80). Lid ke křesťanství obrácený roz-

dělil dle něho úlohy a funkce svých bývalých nižších bohů mezi křesťanské světce a světice a měl pak ještě větší počet těch, které vzýval a ke kterým se modlil, než jich míval za pohanských předků (82). Skvrnou na ideji náboženské všech věr prý zůstane, že se vždycky dala spřáhnouti s mocí a silou proti slabým a potlačeným (342), a m. j. Některé z místních archivů vynesené obrázky jsou i všeobecně zajímavé (na př. o první lidské oběti, zazdění zločince při stavbě hradu, 101 a d.), proč židé v Čechách pomáhali husitům a proč se pak nepřidali k „českému povstání" (155), jak lutherství přineslo do Čech surové a nemilosrdné názory na sedláky (344) a m. j., ale celek je pro vzdáleného čtenáře čtením přece jen docela nezáživným.

J. Ch. Novotný, Had. Příběh. Praha 1932. S. 142.

Románek málo dosud známého spisovatele jest novou obměnou tolikrát již zpracovaného námětu „uměleckých manželství". Novotného umělec je sice jen kabaretním zpěvákem, ale nudí se nesmírně ve svém dva roky teprve trvajícím manželství, cítí odpor ke své průměrné ženě právě pro její přílišnou oddanost a věrnost, a tak hledá — ne prý nějakého smyslného ukojení, nýbrž jen změny a krásy tu u své spoluherečky, tu u služky. Ale současně nechává se otráviti „hadem žarlivosti", když se mu zdá, že také jeho dosud tak věrná žena podléhá vlivu cizího muže.

Knížka je v celku jen bezútěšným obrázkem dnešních uvolněných manželství, k jejichž úplnému rozvrácení stačí často jen taková příhoda, jakou tu vylíčil mladý spisovatel. Učinil to způsobem hodně zběžným, u žádné z pěti postav nesnažil se proniknouti k hlubším kořenům jejich bytostí a nepokusil se také ani zdaleka naznačiti nějaké východisko z těžkého problému dnešního manželství. *M.*

Rozhled

Náboženský.

Žeň a sklizeň.

Ve výkladě církevního roku vyskytují se v posvatodušní době, po svátcích Letnic, nejsv. Trojice, Božího Těla obrazy, které ji srovnávají na př. s polem, které pečlivě obděláno jest na konec ponecháno samo sobě a boží pohodě, aby na něm uzrálo a s úroky se vrátilo, co do něho vynaloženo. Nebo ze světa živočišného: zažívání a trávení poskytnuté stravy na posilu kostí, svalů, krve. Atd. Tak cosi tedy v duchovním životě, co bychom mohli s církevní modlitbou nazvati: tranquilla devotio.

Namnoze ovšem už jen: bývávalo! Převraty společenského života vůbec pozměnily i obraz této doby ze zbožných tichých schůzek prvních křesťanů jerusalemských v rozeslání a rozchod apoštolů do světa, snad na neshledanou, do osudů nejistých, snad bouřlivých a nebezpečných: ovce mezi vlky. Jen útulky, kam nezaléhá ruch veřejného života, nebo jednotlivé vyrovnané, ve víře a milosti silné povahy mají ještě ono secretissimum a privatissimum, kde duše v Bohu zakotvená klidněji se obírá tím, co v ní za předchozích oslav svých tajemství způsobil a co k ní stále mluví. Jinak volá doba k veřejnému vystupování, ba k bojům, jichž by snad ani nebylo tolik potřebí, kdyby více plněna byla ona prvá podmínka: církevní rok a život podle něho vydal u všech dobrou žeň bohulibého života, obdařil silou shůry všechny, kteří jej prožili, a učinil je živými svědky, že dobré símě nezmařeno, ale vydává dobrou žeň — i bez bojů.

Avšak ne bez příčiny řečeno, že nelze člověku žíti v pokoji, nechce-li zlý soused, i jest nutna i rozhodná, sebevědomá obrana, po případě i útok. Sebevědomá, právem sebevědomá, nikoli ze sebevědomí vylhaného, které bouří a hřímá, aniž samo věří a koná, co druhým namlouvá. Jen sebevědomí poctivé dovede také sebevědomí buditi, jinak jest všechen nápor jalový a neplodný, zrno hluché, žeň a sklizeň špatná. Zpytování tohoto svědomí a sebevědomí by vysvětlilo, proč na př. u nás tolik okázalého úsilí vyjde na marno a selhává právě ve chvílích rozhodných: nečerpána „z víry moc“ a síla, do které se namnoze vemlouvají, kteří organisací určeni a vysláni, ji stavěti na odiv.

*

Hrob sv. Methoděje.

Z novin je znám kousek, jejž provedla jakási „věštkyně“ na Slovácku, kde se tak usilovně hledá starý Velehrad a s ním tedy onen hrob. Kousek ten nestojí dále za řeč, leda jen proto, jak snadna

jest davová psychosa i ve věcech náboženských, když se místo vážného uvědomování a výchovu náboženského neb i vedle něho příliš hoví sháňce po sensacích. Samozvaných věštců a věštkyň z lidu, kteří tolik toho lidu pobláznili, měli jsme již tolik, že by měla stačiti výstraha: discite moniti! Týká se slova mluveného i tištěného!

Tohoto případu zmocnilo se ovšem hned také t. zv. vlastenectví a protiřímanství, které na Uherskohradištsku před lety tolik bujelo (za známého „Mnohoslava“) a nyní v česku zase oživlo. Rychlý, vhodně vedený zásah zmařil aspoň další zneužívání.

Žádost poslaná do Říma, aby sv. Cyrill a Methoděj směli býti uctíváni jako spolupatroni velehradské basiliky, zasvěcené P. Marii, vyřízena příznivě. Ve vyřízení (Congr. rituum 13. dubna 1932) se také praví: „cum modernum Velehradium situm sit in territorio antiqui Velehradii saec. IX, ubi princeps Rastislaus ss. apostolos C. et M. fidei praecones salutavit atque hospitio recepit . . .“ Tak hravě se otázka o „poloze starého Velehradu“ ještě asi dlouho nerozřeší, leda bychom to „territorium“ vyměřili hodně široko. Především však ať se z toho nedělá dogma, vrátivší se z Moravy přes Řím na Moravu! Sv. Jan Nep. s prsty na rtech varuje.

*

Tyroly.

Apošt. administratura Innsbruck-Feldkirch má 411.000 příslušníků, z nich 258.785 v Tyrolích s okresem Lienz a 152.295 ve Vorarlbergu. Za to diecese brixenská, k níž celý tento obvod dříve náležel, má jen 98.698 duší! —

Brixenský biskup se tuhle musel u ministerstva osobně omluviti, že nebyl při uvítání vévody z Pistoje; byl totiž na visitacích, a jeho kancelář se ostýchala poslati za ním úřední pozvánku, neslušně upravenou (s inkoustovými škrty). Praelát Mutschlechner rovněž se musel omluviti, že začal mši sv., ohlášenou na 12 hodin, o 5 minut později, ač p. vévoda tu ještě nebyl. Biskupovi pohrozeno, že 4 kněží budou posláni na jakýsi ostrov, když se neomluví. Všichni se totiž dopustili „pohrdání panovnickým domem“.

*

Francie.

Ve dvou spojených biskupstvích Bayeux a Lisieux je ze 715 far 314 neobsazeno, z nich právě u Lisieux 47. Je málo kněží a — farníků v Normandii ubývá do měst, tak že na některých místech by farář, i kdyby byl, měl příliš málo na práci. Mnoho se ve Francii pracuje o pokroky náboženství, ale hlavní zřetel je teď obrácen do měst a středisk průmyslových. Tamější činitelé ovšem musejí spíše než jiní věděti, co je prospěšnější. Ale —

Venkovský kněz mívá 6000 fr. ročně, tedy ne tuze mnoho!

*

Japonsko.

Uprostřed r. 1931 bylo tu 96.323 katolíků v obyvatelstvu přes 64 milionů. Tedy poměrně ještě málo, zvláště když považíme, že přes polovici (přes 54 tisíc) katolíků žije v jedné diecesi (Nagasaki). Kněží je 198 cizích, 63 domorodých.

V listopadě m. r. byl v Sekiguchi-Tokio prvý všeobecný sjezd japonských katolíků, kde jednáno hlavně o katolickou akci ve farnostech hlavního města.

Členové katolického studentského sdružení při katol. universitě (Jochi Daigaku) v prosinci m. r. taktéž pokročili k pevnější organisaci své katol. akce, a v třídě bídy Mikavašima zřídili podpůrné středisko proti hrozícímu bolševictví.

Na ostrově Formosa působí španělští dominikáni a dominikánky, vesměs chudě vybavené. Přes to si založili malý seminář, jehož „kmotrovství" převzala madridská diecese. Sestry vedou v Takao „Dílo sv. dětství" a dostaly, ač úředně neuznány, 3000 yenů z darů, jež císař v otcův úmrtní den rozdával; zásluhu má snad také princ. Fušimi, která je 1929 navštívila.

*

Čína.

Uprostřed r. 1931 bylo tu 2,532.841 katolíků, jeden na 190 obyvatel. Přírostek roční 1930/1 byl 42.449. Jeden kněz připadá na 691 katolíků a 131.500 obyvatel. Za ten rok bylo vysvěceno 87 čínských kněží.

396 sirotčinců chová 21.858 dětí, 232 nemocnic a chorobinců 85.704 obyvatele; 785 lékáren pro chudé přispělo ve více než 7 milionech případů.

Pauperes tedy evangelizantur. Ale vysoce potěšné tyto číslice ukazují postup katolictví vůbec, nejen mezi chudinou, u níž by se smělo říci, že jest víře kupována missijními penězi, nikoli: domorodci sami se statečně přičiňují o šíření říše boží.

Škol různých stupňů jest 11.953, žactva přes 290 tísíc, z něho 226 tisíc katolíků.

Zmatky v říši trvají dále a ji oslabují. Válka s Japonskem u Šanghaje sice skončena, ale nikoli nevraživost, již podněcuje hlavně bolševická mládež: z 10 universit v Peipingu jsou otevřeny již jen 3, 2 protestantské a benediktinská.

*

Jesuitů

jest prý na světě 22.337, o 659 víc než r. 1930. Nejvíc jich přibylo v USA (214), nejméně ve Francii (13). Z Ruska a nyní ze Španělska jsou vyloučeni, ze Španělska aspoň jejich společnosti. Italie jich má 1879, Portugalsko a lat. Amerika 5269, Francie 2953, Anglie 3639, USA 4231 (12 universit a 25 kollejí), Německo 3069; ČSko a Polsko?

*

Východ.

Congr. pro eccl. orientali vydala zprávu o blízkém katolickém Východě, z níž vyjímáme: východní obřad zachovává 8,177.500 katolíků, z nich 5,162.300 rusínský. Pracuje tam 28 mužských a 41 ženských řádových společností. V Americe hlásí se k východnímu obřadu 70.500 osob.

R. 1931 přestoupilo 13.000 osob východních obřadů ke katolictví, mezi nimi 36 jakobitských kněží. —

Přestoupil též Josef Giorgio, přítel Gandhi-ho a vydavatel novin „Young India“. —

Na syrském pobřeží od Libanonu až k Turecku je stát Alauitů, nyní pod mandátem francouzským, s obyvatelstvem pohanským, ze 70% moslimským, a křesťanským. Vloni vyslali zástupce do jednoho ženského kláštera, aby je představená přijala do „svého náboženství“. Když církevní úřady váhaly, přišli znova a chtěli „latinské jesuity“. Dojde-li k přestupu těchto žadatelů, získáno by bylo v Syrii asi 200.000 pospolu bydlících katolíků západního obřadu. —

Basilianský řád poctěn od sv. Otce jménem sv. Josafata.

*

Kolumbovi rytíři

asi 600.000 členů ve 2500 oddílů slaví letos 50. ročnici svého založení. Duchovní správce města New Haven Michael Mac Gioney, zakladatel, stanovil jim za úkol: činnou lásku k bližnímu a obranu katolického náboženství. Mnoho dobrého v obou směrech pro severní Ameriku vykonali. Pevnost jejich budila jim mnoho nepřátelství a podezírání, jakž mezi tolika tamními sektami přirozeno.

Vědecký a umělecký.

m. — Maloměšťáctví a snobismus české literatury. Známý polský slavista prof. Alex. Brückner napsal v I. svazku letošího ročníku „Slavische Rundschau“, že česká literatura zůstávala dlouho maloměšťáckou, jak prý bylo možno pozorovati zvláště na jejím románě. Vysvětloval to tím, že „čeští literáti rekrutují se z maloměšťáků a sedláků, v nejlepším případě z katechetů a suplentů. Chyběl jim ovšem svobodný, velký pohled na věci . . .“ Proto prý se tato úroveň české literatury jen zvolna pozdvihovala. . .

Brücknerových slov povšiml si F. X. Šalda: ve svém „Zápisníku“ ukazuje, že to „pozdvižení úrovně“ nejnovější české literatury není tak slavné, poněvadž tu vládne především napodobování cizích vzorů. Největší spousty mezi mladými prý působí Vančura, jehož slovný kubism jest napodobován s tím větší zuřivostí, čím je menší jeho pochopení. A výsledek? „Je to jako kdyby slabý, nedomrlý křeček navlekl na sebe starou rytířskou zbroj. Takový autůrek si shledá pracně několik archaismů nebo přísloví a říkadel, lepí namáhavě věty co nejvzdálenější běžné mluvě, potí se jako dítě, když staví domeček z písku, uvádí čtenáře v zoufalství loudavou a rozbahnělou obšírností . . . Jiný se zase napil z louže Freudovy a blábolí nyní jako podnapilá husa. Vymýšlí se tajůplná souvislost sexuálně životní, zarývá se do labyrintu podvědoma tak důkladně, že až z toho proniká na papír jen jakýsi vzdálený chrochot, a máš se co držet, aby ti nebylo špatně od žaludku . . .“ Čte-li člověk takové ozvěny cizí myšlenkové tvorby, má prý skoro přání: postavit znovu vysokou čínskou zeď a propouštět jí asi jen třetinu všeho překladového zboží, které nás zaplavuje.

Jednu z příčin tohoto napodobování ciziny vidí Šalda právě ve snaze uniknouti pohaně maloměšťáctví: proto se dnešní Čech stává raději opičáckým snobem, nechápaje, že to není nic než maloměšťáctví na ruby a tím na druhou. „I to včerejší maloměšťáctví a baráčnictví je mi sympatičtější nežli takový zpitvořený modernism a takhle chápané evropanství . . . Já alespoň kdybych se měl rozhodnouti mezi maloměšťákem a snobem, rozhodl bych se pro maloměšťáka. Pokud se drží ve svých mezích, není tak směšný jako osobivý a náročný parvenu, vnitřně prázdný a pustý, s nímž se roztrhl u nás po převratu pytel. Škodí nám víc než sebe obmezenější okresní domorodec . . .“

*

m. — Velkou „slezskou epopejí“ chce býti román mladého polského spisovatele Gustava Morcinka „Wyrąbany chodnik“, jenž byl vyznamenán cenou v liter. slezské soutěži r. 1931 a vyšel letos tiskem. Morcinek vydal před časem

sbírku pěkných, plastických obrázků a povídek ze života slezského lidu („Serce za tamą“). V tomto objemném románě (má 1000 stran!) pokusil se podati úplný, vyčerpávající obraz celého vývoje Slezska za posledních 40 let. Popisuje tu podrobně všechny druhy dělnických prací v dolech a hutích, vypravuje o všech důlních katastrofách a zvláště vyličuje poměry národnostní, politické, náboženské a osvětové v rakouském a německém Slezsku před válkou i za války, všechna slezská povstání, plebiscity, poměr Poláků k Němcům, Čechům atd. Je tu předvedeno velké množství typů Němců i Čechů, polských vlastenců i renegátů a zrádců, dělníků, inženýrů, kněží a učitelů.

Kritik „Przeglądu Powsz.“ (1932, č. 7/8) po této stránce uznává cenu knihy Morcinkovy: přináší velké bohatství látky, je zajímavá, dobře stavěná, živě a pěkně psaná. Pokládá ji však za pochybenou po stránce umělecké: autor ukázal se dobrým pozorovatelem, svižným reportérem a nadšeným vlastencem, ale zničil v sobě — umělce.

Také po stránce ethické má kritik proti knize vážnou námitku: celá její ideologie náboženská a mravní je sice nejlepší, ale mravně nezdravým jest ono vášnivé představování křivd, jaké se staly Polákům ve Slezsku. „Což není možno probuditi náš patriotismus, naši lásku a soucit ke Slezsku jinak než tím, že se v nás rozdmychává nenávist k sousedům? Shoduje se s naukou Evangelia, ukazuje-li se nám právo a skoro nutnost pomsty a odvety? Snad by ten krvavý obraz slezského martyrologia měl více oprávněnosti, kdyby si jej chtěli přeložiti Němci a také členové různých mezinárodních společností a konferencí. Pro ně by nebyl, jako pro nás, pobídkou k nenávisti a pomstě a snad by je pohnul ke spravedlivějšímu posuzování našich poměrů ve Slezsku.“ Kritik doufá, že se povolaní činitelé postarají, aby dílo Morcinkovo bylo přeloženo do cizích jazyků a vykonalo tak plně svůj úkol propagační a informační.

Dlužno ovšem pochybovati, že by se tato naděje splnila, zvláště když jde o dílo tak objemné, umělecky ne dokonalé a silně nacionalisticky zbarvené. Polské propagandě či obraně v cizině více by asi prospělo, kdyby byl Morcinek svůj bohatý a cenný material zpracoval svým živým slohem ve formě nejnovějších dějin Slezska a prokázal své údaje zaručenými doklady. Rozvleklých románů mají ostatní národové také dost!

*

Biologie

dopracovala se v posledním věku ohromných výsledků nejen v drobné práci, ale i v základních větách, jichž trestí jest: omne vivum e cellula — omne vivum ex ovo — omne vivum e vivo. Živá buňka — organismus praestabilitus. Ale o tom, j a k se z ní organismus vyvíjí, se jinak právem sebevědomá biologie v úsudcích poněkud ukvapila. Jistě je v buňce mnoho pro budoucí organismus předurčeno a předutvářeno (jak by stará morfistika čili formismus řekl), ale ne všechno, čeho mu potřebí. Potřebí organisačních sil, jež by vývoj v dospělost řídily. Jsou jen zevnější, mechanické, či také vniterní? A jsou-li

tyto, jak se ukazovalo, hlavní, které jsou to? jaké jsou? Jistě ne pouze hmotné.

Noviny ještě hýřívají v nedávné vítězoslávě biologie jistých směrů, které naproti šedé nejistotě skutečna ve vědeckém světě již nevynikají. V doslovně „životní“ (bio- . . .) této otázce nastalo uskromnění mezi odborníky, jež je snad ochrání i před unáhlenými úsudky, přeskakujícími na pole již ne přírodovědní, nýbrž i historické a filosoficko-theologické.

*

Atlas orbis christiani antiqui.

Paderbornský prof. K. Pieper, badatel o sv. Pavlu ap., byl pověřen úkolem vypracovati na velkou missijní výstavu římskou r. 1925 mapu starého křesťanstva. Uveřejněna byla r. 1927 (Orbis christianus saec. I—V) jako mapa nástěnná. Nyní vydal P. atlas s uvedeným nadpisem o 18 mapách. Úvod (německy, italsky, francouzsky, anglicky, španělsky a hollandsky) podává k nim výklad, prameny, literaturu a ukazatele míst.

Odborná kritika dílo to velice chválí, třebas některé drobnosti opravuje neb dodává. Atlas stojí 42 m.

*

Latina světovou dorozumívací řečí?

Podíváme-li se na svět, pozemský totiž, a na něm na tu část, jež o latině přímo neměla a nemá potuchy, část jistě daleko větší, třebas myslíme jenom na jakýsi stupeň vzdělání, nepodivíme se záporné odpovědi na onu otázku, zvláště když se pro latinu daleko tolik nepracuje jako pro jiné t. z. světové řeči, na př. esperanto. Ale my konečně té otázky nerozhodneme — u nás pravověrnému vlastencijelimánkovi jest latina, jak známo, trestí antinationálního římanství —, ale zaznamenati, co se o ní nově pracuje, můžeme.

V Mnichově sestoupla se za tím účelem „Societas latina“, která bude-li míti úspěch, bude vydávati přiměřený časopis a chystati jiné pomůcky, mluvnici, slovník atd.

Anglosasové neštítí se, jak známo, latiny a klassického studia. Nynější dorozumívací potřebě má sloužiti měsíčník „Auxilium latinum“ v Brooklyně.

*

Elsasko.

Podle pařížské statistiky mluví v Elsasku jen francouzsky 67.257 osob, jen německy 527.341, obojí řečí 514.372.

V Lotrinsku jsou příslušné číslice tyto: 135.297 — 203.688 — 272.246.

Rozumí se samo sebou, že dokud obě země budou při Francii, víc Němců se bude učiti francouzsky než Francouzů německy.

*

Jazz.

Mezi hudebníky je spor o tento divošský druh hudby. Jedni jej odsuzují jako nevkusný rámus, druzí se ho zastávají: ještě prý žádný druh nepřinesl tolik barvitosti a živosti, tolik rozmanitosti a střídání, tolik zpěvnosti a rythmu jako jazz. Ale nutno prý jej posuzovati podle dobrých výtvorů, ne podle odrhovaček, jichž při denní výrobě asi 25 čísel jest ovšem velice mnoho. Díla jako „Rhapsody in blue", klavírní sóla od Billy Mayerla, orchestrální díla Whitemana, Jack Hyltona, Bobbie Hinda a j. soupeří čestně s nejlepšími skladbami světa. V koncertních programech jazzové skladby si dobývají místa, a saxofon už nám není tak cizí, jak býval.

*

hd. — Hvězdná obloha v srpnu 1932.

Západní obloha po západu slunce byla v první polovině tohoto roku ozdobena dvěma skvělými oběžnicemi, a to až do konce června zářící Venuší, po níž převzal vládu rovněž skvělý Jupiter. Leč i jeho vláda jest zatím u konce, budeť Jupiter 26. srpna v konjunkci se sluncem, s nímž bude zároveň vycházet i zapadat, a proto bude pro nějakou dobu neviditelný, až se zase na začátku září objeví na východní obloze před východem slunce. Západní oblohu nám bude zdobiti ku konci roku Saturn, který byl 24. července v opposici se sluncem, vycházel tedy v době, když slunce zapadalo, a v měsíci srpnu z večera září na východní obloze po západu slunce. Jest hodně nízko nad obzorem, a sice pohybuje se zrovna v souhvězdí Kozoroha, v těch místech, kterými slunce prochází na konci měsíce ledna, když po zimním slunovratu zase začíná zvolna vystupovati nahoru k jarnímu rovnodenní. Souhvězdí Kozoroha jest málo výrazné a nápadné, ale můžeme je snadno nalézti, když víme, že leží pod Denebem v Labuti, pod Atairem v Orlovi a pod malým, líbezným souhvězdím Delfína, jež má podobu hranaté devítky.

Můžeme sobě v tuto dobu také povšimnouti vysoko nad svými hlavami mléčné dráhy, kterak od severo-východu ze souhvězdí Vozky, v němž se mihotá nepokojná Capella-Kozička, vystupuje ve své velebné, klidné kráse do výše, a pak zase sestupuje na jihozápadní straně k obzoru. Když není obloha zahalena mraky, a neruší svit měsíční, pak rozeznáme zcela snadně, jak mléčná dráha u Deneba v souhvězdí Labutě se rozštěpuje ve dvě ramena, z nichž jedno směřuje k obzoru ku souhvězdí Střelce, jež jest rozloženo blíže poledníku, a druhé rameno směřuje ku souhvězdí Štíra, který pokročil už dále k západu, a pomalu už klesá pod obzor se svou hlavní, nápadně červenou hvězdou Antares.

Z ekliptiky čili dráhy sluneční vidíme za jasných večerů letních na obloze zrovna ona souhvězdí, kterými slunce prochází v zimě, když jest nejkratší den, a slunce vystupuje v poledne nejméně nad obzor. Jsou to souhvězdí počítaná od západu k východu, v pořadí,

jak slunce jimi prochází: Poslední souhvězdí podzimní: Štír se zmíněným Antáresem, pak zimní souhvězdí Střelec, Kozoroh, Vodnář, k nimž se pak připojují od východu souhvězdí jarní, totiž Ryby a Skopec. Všechna tato souhvězdí jsou celkem málo nápadná, krom Štíra, který se honosí rudým Antáresem, a krom Skopce, který má nápadnou skupinku tří hvězd, na niž bude později upozorněno. Těmito souhvězdími prochází slunce v zimě, proto nevystupuje vysoko nad obzor, jak už zmíněno, a toutéž cestou kráčí po obloze úplněk v létě, proto také úplněk v létě vrcholí velmi nízko nad obzorem. Toto se děje z příčiny naprosto jednoduché. Totiž z této: Když jest měsíček v úplňku, pak jest v opposici se sluncem, to znamená, že vychází, když slunce zapadá, a úplněk zapadá, když slunce ráno vychází. Jest tedy v tu dobu vzdálen od slunce 180°, neboli půl kruhu, a jest tedy vždy na opačné, protivné straně nežli slunce. Proto když v létě jest slunce v nejvyšším bodu své dráhy v ekliptice, totiž v souhvězdi Blížence, pak musí být úplněk v nejnižším bodu ekliptiky, totiž v souhvězdí Střelce, zato když jest slunce v zimě v nejnižším bodu své dráhy v souhvězdí Střelce, pak musí být zimní úplněk v nejvyšším bodu ekliptiky, totiž v souhvězdí Blížence. Proto vidíme úplněk v létě velice nízko nad obzorem, ale v zimě jest nápadně vysoko na obloze. Tak ku př. bude 16. srpna t. r. úplněk, jenž se bude ploužit velmi nízko nad obzorem, asi v téže výši, jako slunce v únoru, a sice v souhvězdí Kozoroha.

Merkur bude 17. srpna ve spodní konjunkci se sluncem, bude tedy přecházet před sluncem, proto bude neviditelný, ale ku konci měsíce srpna už se vyhoupne na tolik z paprsků slunečních, že bude vycházet půl druhé hodiny před sluncem, bude tedy možno jej hledati časně ráno na východní obloze před východem slunce. V první době bude sice zářiti jenom málo jasněji nežli Aldebaran v souhvězdí Býka, ale pak mu jasnosti rychle přibude, takže v první polovici měsíce září bude možno jej pohodlně vyhledati.

Ranní oblohu před východem slunce opanuje v srpnu úplně Venuše, která byla 29. června t. r. v dolní konjunkci se sluncem, přešla tedy ze západní oblohy na východní, z levé strany slunce na pravou, z večernice stala se jitřenkou, a 36 dní po dolní konjunkci dosahuje zase jako jitřenka největšího jasu, a to 5. srpna. Bude tedy zase možno, 5. srpna viděti Venuši v pravé poledne na obloze, bude-li vzdueh čistý a obloha bez mraků. Venuše bude toho dne v souhvězdí Blížence, a sice asi v těch místech, kde bývá slunce o letním slunovratu, když jest nejvýše na obloze. Slunce bude toho dne v souhvězdí Raka, a sice bude postupovat od drobné hvězdokupy „Jesličky“ v Rakovi k Regulusovi v souhvězdí Velkého Lva. Obě tělesa nebeská, slunce i Venuše, budou od sebe vzdálena okrouhle asi 40°, to by činilo něco méně nežli polovici vzdálenosti od našeho nadhlavníku směrem k obzoru dolů. Venuše bude toho dne vrcholiti čili procházet poledníkem okolo 9. hodiny

předpolední. Kdybychom v tu dobu prohledali bystře na našem poledníku místo, kde asi bývá slunce při letním slunovratu, když jest nejvýše na obloze okolo 21. června, pak bychom tam mohli Venuši nalézti. Kdybychom hledali Venuši v poledne, když slunce vrcholí, pak bude Venuše už o těch asi 40° na západ od poledníku, tam asi, kde by bylo slunce okolo 3. hodiny v dobu svého slunovratu. Tam bychom také mohli Venuši nalézti.

V druhé polovici srpna poskytuje ranní obloha okolo 4. hodiny před východem slunce nádherný pohled. Jsou zde totiž shromážděna zimní souhvězdí. která činí pohled na zimní oblohu po Novém roku večer tak skvostný a nádherný. Jsou to souhvězdí Velký Pes se Siriem, Malý Pes s Prokyonem, Orion, Blíženci, Býk s Aldebaranem, a nejvýše nad nimi Vozka s Capellou-Kozičkou. A uprostřed nich vévodí Venuše-Krasopaní, vynikající nade všechny tyto stálice svým klidným a jasným světlem.

Jupiter bude 26. srpna v konjunkci se sluncem, bude s ním vycházet a zapadat, proto ho nebude lze spatřiti. Až v září objeví se zase na východní obloze před východem slunce, a bude zase zápoliti co do lesku s Venuší.

V srpnu lze okolo svátku sv. Vavřince, 10. srpna, pozorovati nápadné padání hvězd, jak tomu lid říká. Nejvíce jich padá 13. srpna. Lid je nazývá Slzami sv. Vavřince. Jsou to létavice, vycházející ze severní části souhvězdí Persea. Proto se nazývají vědecky Perseidy. Už na začátku srpna lze jednotlivé pozorovati, opozdilci pak se trousí až asi do 19. srpna.

31. srpna t. r. jest úplné zatmění slunce, kterého však u nás nelze viděti. — Slunce vstoupí 23. srpna ze znamení Lva do znamení Panny, ale vlastně ze souhvězdí Raka do souhvězdí Velkého Lva, u jehož hlavní hvězdy Regulusa se setká s Jupiterem.

Vychovatelský.

Pohlavní poučování.

Spisův o něm úžasně přibývá, a ovšem jest mezi nimi mnoho bezcenných, ne-li přímo zhoubných.

Rozlišovati dlužno spisy čistě vědecké, na hlubším základě filosoficko-psychologickém, od spisů podávajících přímo návod k onomu poučování anebo ještě častěji podávajících mládeži poučení samo. O ceně obojích rozhoduje především jejich stanovisko k otázkám náboženskomravním, ač ovšem spisy druhu prvého, i když nejsou zásadně bezvadné, — je tu mnoho pavědeckého braku — čtenáře odborně vzdělaného mohou ještě dále o něčem poučiti, kdežto spisy druhé jakožto methodicko-didaktické návody předpokládají, že jsou bezvadné, nemají-li víc uškoditi než prospěti.

Volání po spisech poučujících mládež přímo nevycházelo od upřímných přátel mládeže, od vážných vychovatelů, nýbrž odjinud, kde se pěstuje sensace a pikanterie. Naproti takové záplavě však měli katoličtí vychovatelé za to, že třeba vydávati poučení správná, věcná, bez kluzkosti a oplzlosti. Úmysl těchto byl a je zajisté dobrý, avšak ukázalo se, že přece jen mají pravdu ti, kteří pohlavního poučování knihami pro mládež vůbec neschvalují, stojíce na tom, aby se tu poučovalo osobně a jednotlivě: poučování knižní že spíše dráždí a kazí, než by prospěšně varovalo.

*

Turecko.

Jediná vysoká škola turecká jest nyní v Ankaře a skládá se z ústavu vychovatelského a právnického. V uplynulém školním období založil tam professor vídenského ústavu psychologického, když byla turecká vláda požádala a on z Vídně vyslán, podobný ústav. Posluchači a posluchačky o psychologii nevěděli takořka nic — mysl jejich jest prý více obrácena ke zkušenostem zevnějším. Jak při tom vypadala vysoká škola paedagogická, nesnadno si představiti!

Vídenský professor, který se po prázdninách vrátí do Ankary, z počátku přednášel německy a překládal se do angličiny. Později jeden bývalý žák ústavu vídenského překládal německou jeho přednášku hned do turečtiny.

Hospodářsko-socialní.

N a š e d l u h y.

Všechny přesně známy nejsou; snad bychom se jich zhrozili, zvláště zadlužení s o u k r o m é h o majetku, jež i za nynější neochoty půjčoven (záložen atd.), nebo částečně pro ni — vysokým úrokováním a j. útratami — jest ohromné.

S t á t n í vnitřní dluh jest asi 22.820 milionů K, tedy skoro 23 miliard. Dluh nekonsolidovaný (nejednotný) jest 3.080 milionů K, státovkový 3.300 mil., zahraniční 8.350 mil.

Země a obce, s a m o s p r á v a, dluží v Čechách 6.842 milionů, na Moravskoslezsku 2.527 m., na Slovensku (od převratu) 636 m., na P. Rusi 46 m.

„Zbytkaři" žádají státní „úvěr" aspoň 100 mil., aby své hospodaření na „zbyťáčcích" zachránili. Hektar orné půdy v ceně asi 6000 K byl jim v pozemkové reformě ponechávan po 2000 K; 225.000 ha takto rozděleno, aby se tomu hladu po půdě ulevilo — a nyní ty konce!

Odborníci vyčítají sněmovníkům a i některým představitelům vlády analfabetismus v hospodářsko-socialních otázkách. Avšak i analfabetům je snad zřejmo, že státní správa „žije nad své poměry" (jen maličkost na př.: úprava černínského paláce na ministerstvo zahraničí rozpočtená na 48 mil.), a že zvyšované daně jen potud mohou prospěti, pokud postihnou takové, kteří je snesou, znamenajíce jinak samovraždu.

*

T o m á š B a ť a.

Nedávno vykonal přes nejednu nehodu svých strojů šťastně obchodní let do Indie a zpět, a zahynul doma na svém pozemku nevysvětlitelnou nehodou svého letadla, sotva byl vzletěl. Muž ohromné podnikavosti, jíž prospěl nejen Zlínu a Zlínsku, nýbrž i širším krajům moravským, dávaje jim domáckou práci. Snížil prý ceny obuvi, jako snižoval všemožně ceny svým dodavatelům, na nichž ostatně se snažil státi se co nejméně závislým, zřizuje si svoje strojírny na výrobu potřebných přípravků. Přirozeně vyvolával svými úspěchy odpor jiných výrobců, za něž se v zahraničí stavěly i vlády, ale Baťa dovedl i tyto překážky z části překonávati; jistě příznačno jest, že prorazil na př. i v Maďarsku. Otázka o poměru k m a l o v ý r o b c ů m jest ovšem velmi vážná; je to část otázky o poměru strojní velkovýroby k výrobě ruční, jež jinde jakž takž vyřešena, ovšem ve prospěch oné, a i zde nějak upravena býti musí, aby nepřibylo tolik zničených maloživnostníků. Že proud peněz k nám z ciziny Baťovým úsilím zavedený nepotrvá, rozumí se samo sebou, neboť i v tom se jiní osamostatní.

Rozmanité pověsti o p e n ě ž n í m založení podniků B—ových

(úvěr bankovní, zálohy státní atd.) uvedeny snad na pravou míru prohlášením dědiců, že podniky ty pracují kapitály jednak vlastními, jednak složenými od jejich zřízenců a v bankách zajištěnými. Vlastní majetek jest ovšem velmi značný. Veřejnosti není známo, že k němu Baťovi přispěl také bývalý rakouský ministr Trnka, s nímž Baťovi jako státnímu dodavateli bylo často jednati. Ministr upozornil jej na vzrůstající potřebu t ř í s l o v i n y a byl mu nápomocen při jejím nákupu v Bukovině a j.; zisky odtud byly ohromné. Ve Zlíně bylo mezi 23.000 — 15.000 zřízenců, v prodejnách asi 5000, v cizině 1500 oněch, 3200 těchto. Akciová ta společnost má 175 milionů K, vklady zřízenců obnášejí 130 mil.

Vůdčí zásadou podnikání B—ova byl t. z. a m e r i k a n i s m u s a rationalisace. K jeho cti jest, na rozdíl od mnohých snad kořistníkův amerických, že svého dělnictva nevyssával, aniž by se dále o ně staral. Ale cosi stinného i takto v jeho podnikání zůstává, jakýsi jednostranný m a t e r i a l i s m u s. Že v našem ležérním patriarchalismu výroby bylo a jest potřebí důkladného převratu, o tom není pochyby. Ale od toho k onomu neúnavnému, vlastně únavnému, pro tělo i duši únavnému, vysilujícímu pachtění ve slohu americkém jest přece dosti velká vzdálenost, aby se našla střední cesta. Baťa se jistě o své lidi staral po obojí stránce: po tělesné, an řádně platil, zdravotních opatření dbal atd., po duševné, an poskytoval hojně příležitostí ku vzdělávání, zábavě, zotavení atd. Avšak stálé vysilování v práci se ani takto docela neodčiní, nehledě k onomu zmíněnému materialismu, jenž v takové práci nutně ovládne duši.

Baťa měl noviny insercí takořka koupeny; proto se v nich neobjevovaly stížnosti, jichž nebylo málo. V časopisech zásadně neinseroval ani svých zpráv neuveřejňoval.

*

B o l š e v i c t v í

bylo předmětem 2deních přednášek, pořádaných dominik. universitou ve Fribourgu ve Švycařích, v těch Švycařích, kde si tak dlouho dovolovali luxus asylu všemu, co z jiných evropských států muselo ven, a nyní mají čest hostiti představitele pořádku i nepořádku z celého světa.

Nového o kommunismu čili bolševictví říci, co by za řeč stálo, dovede už jen málokterý theoretik. Proto nepodáváme tu vůbec obsahu nesčetných rozprav toho druhu, jimiž cizí časopisectvo oplývá, ani přednášek fribourských, jinak věcných a cenných. Jen ze závěrečné promluvy prof. Reynolda budiž uvedeno: „Nutno si dokonale ujasniti, že jsme v začátcích nové doby a nové civilisace. Žijeme v době převratu: avšak r e v o l u c e o s l a b u j í j e n s l a b é, kdežto silné posilují. Musíme býti silni, a především nesmíme se báti. Bolševictví neumělo řešiti velikých otázek člověčenstva.“

Poslední věta obsahuje úsudek o socialně-reformní hodnotě bolše-

victví, kterýmžto slovanským, náhodou pro Slovanstvo ne tuze čestným názvem, vystřídá se nyní starší, významem určitější, ač ne zcela stejnojazyčný kommunismus. Úsudek ten, jest-li správný — a mimo tábor bolševický se celkem uznává správným —, by znamenal pomíjivost bolševictví pro vniterní neschopnost, nepříměrnost mezi úkoly a prostředky. Rozklad nebude u soustavy již tak rozšířené, že o tom nemáme jasného ponětí, snad rychlý, odezírajíc od náhlých událostí. A tím méně možno právě při ohromném tom rozšíření počítati, že by ji tak snadno zdolaly vlivy zevnější: soustavu vládní snad, soustava společenská bude vzdornější.

*

Hmyz z Evropy do Ameriky.

Když si do Ameriky nastěhovali našeho věrného, až dotěrného druha, vrabce, a ten stal se jim obtížným, bylo z toho jen trochu smíchu. Není k smíchu, že se tam dostal i zhoubný hmyz, na př. bekyně ničící doubí; 1880 jeden entomolog si jich tam několik dovezl, ale některé mu asi unikly a potomstvo jejich zle tam v lesích řádí, aniž si lidé vědí rady. Připadlo se na myšlenku, přepraviti tam z Evropy také její cizopasníky, kteří z ní žijí a tak ji ničí. Ale 30.000 doll. prý ročně přichází do Evropy za tento hmyz, který se v některých krajích pilně sbírá a do Ameriky posílá, nedaleko nás na př. v burgenlandském Oberpullendorfe, kde na to mají zvláštní laboratoř.

*

Redukce v Jižní Indii

podle někdejšího vzoru v Paraguay zakládají jesuité v Calicut. Osady se kupí kolem kostela, nuzní obyvatelé bývalých džunglí učí se řádně rolničiti, pěstovati rýži, pepř, banány a kakaové stromy.

Snad budou tyto osady šťastnější než jejich paraguayské vzory, které v nejlepším rozkvětu zničila závist a zištnost protikatolických kořistníků jako Pombal, nedavši ubohým Indiánům nic lepšího, spíše naopak uvrhnuvši je do bývalé otročiny nebo do zkázy.

Politický.

V y h l í d k y d o b l í z k é b u d o u c n o s t i

označil sv. Otec Pius XI 10. čce (při jedné slavnosti beatifikační) za příznivé, narážeje na úmluvy l a u s a n n s k é (o reparačních platech): „Domníváme se, že bychom v této chvíli nevyhověli docela své povinnosti, kdybychom božské dobrotě nepoděkovali za první svítání lepších dnů, které dnes oblohu se zdá zbarvovati. Tuto povinnost cítíme tím hlouběji, jelikož sami jsme lidstvo vyzvali, obraceti se v duchu dobroty modlitbami k Bohu o dosažení tohoto milosrdenství, jehož zásah nyní se domníváme cítiti.“ Po Lausanně dva hlasy hlavně působí: exmin. Flandin, NB. francouzský, a amer. senator Borah konečně také uznali, že s požadavky reparačními tak, jak se kladou, nelze vpřed; býv. kancléř Brüning svým rozhodným: nic víc neplatíme, rozhodnutí urychlil, ač Německu přece — zatím — zůstal závazek splatiti 3 miliardy; před 12 lety ve Spaa mu bláznivě nadiktováno 269 miliard!

Je sice smutné, že svět jinak protiautoritní čekává na takové neautorisované autority, kde již dlouho stejně mluví zdravý rozum a naše pravá autorita, římský papež, ale bylo potřebí k r u t é š k o l y z k u š e n o s t i, aby hlas ten prorazil. Z nouze tedy ctnost, ale cesty Prozřetelnosti jsou i takové!

*

U n á s.

Tíseň hospodářská ve velké části státu místo aby jednotila ke společnému úsilí, z důvodů politicko-stranických ještě rozdvojuje. Vládnoucí strana agrární sama v sobě nesvorná v názorech na ozdravění vynutila skutkové odročení sněmovny a tedy také chystaných opatření. Samo sebou nebylo by chybou, že ani v koalici se ke všemu nekýve. Naopak účinné autokritiky bylo by tu potřebí víc než dosť. Ale způsob, jak se odpor provádí, není správný, totiž celku prospěšný. Naprosto však třeba odsouditi, že vláda nechtěla uznati požadavku, aby dohlédací výbor na peněžní ústavy byl nezávislý na rozkazech vlády.

*

N ě m e c k o

zmítáno jest nejen občanskou takořka válkou mezi bouřlivě postupujícími národními socialisty a jinými stranami, ale též ústavními spory o samostatnost jednotlivých států následkem diktatorních opatření v pruském.

Zajímavo jest, jak i německá věda buď mimoděk neb i schválně pracuje o převrat. Hlavní příčinou na př. pádu Brüningova byla, jak tu zmíněno, kolonisace pruského špatně hospodařícího východu, jíž odpírali právě tito junkeři a konečně zvítězili. Nyní německá

statistika poukazuje k tomu, že onou kolonisací by utrpělo n ě m e c t v í. Za 200 let prý na východě popolštěno nejméně 200.000 Němců, kteréž nebezpečí by se kolonisací z k a t o l i c k ý c h krajin jihozápadního Německa ještě zvýšilo, ani prý němečtí katolíci pro stejné vyznání s polskými snaze se popolšťují! Kolik Slovanů a Poláků se za tu dobu poněmčilo, jak ukazují už i mnohá jména mezi Němci, toho ona statistická věda nedbá. Tedy raději nové a nové miliony na pomoc nehospodárným protestantským junkerům, než pomoc nezaměstnaným budoucím osadníkům, mezi nimiž jest arci značná část katolíků!

*

V a t i k á n s k á š v y c a r s k á g a r d a.

Stařičký Julius II v nepokojích a nebezpečích začínajícího 16. století poohlížel se po spolehlivé stráži a rozhodl se pro Švycary, slynoucí udatností a věrností. Švycarské duchovní kruhy z jeho příkazu vyjednávaly v Cyrichu; četné překážky bylo překonati. 22. ledna 1506 zřízena garda ze 150 Švycarů pod vedením Kaspara v. Silinen. Hadrian VI (1522—3), poslední mimovlašský papež, povolil přání Karla V a najal si lancknechty německé, dav Švycarům dovolenou. Ale hned jeho nástupce Klemens VII je povolal zpět. 6. května 1527 při drancování Říma vojsky císařskými („sacco di Roma" se tomu říká dodnes) zbylo jich při obraně papeže, který se takto šťastně dostal do Andělského hradu, jen 42, ale z nich jen 12 se dalo ke 200 lancknechtů po obléhání hradu přijatých; ostatní se vrátili domů.

1548 Pavel III znova zřídil gardu švycarskou, o niž dále bylo vyjednáváno v Lucernu, odkudž také až do r. 1881 býval velitel, kromě svého vlastního úřadu také jednatel („agent") katolického Švycarska u papeže. 1798 garda zrušena, 1814 obnovena.

Leo XII uzavřel 1825 novou smlouvu s Lucernem, ale 1848 švycarská vláda žoldnéřství zakázala. R. 1858 Pius IX nově gardu upravil jako „regiment" (velitel plukovník, oberst). Kdežto dříve mívala 250—100 mužů, od té doby má (kromě kaplana, z jehožto zprávy v „Ill. Vatic." toto vyňato) 6 důstojníků, 14 poddůstojníků, 110 hellebardistů, 2 bubeníky. Přijímají se podle potřeby švycarští, nejčastěji němečtí katoličtí mladíci 18—25 let, vysoké postavy, ve Švycařích uznaní za „tauglich", jak jsme říkali. Služba není co do let vymezena, trvá průměrně 3—6 let; po 10 letech služby se dává částečné, po 20 plné výslužné. V noci mají stráže mauserky, ve dne hellebardy. Stará uniforma, mylně přičítaná Michelangelovi, má barvy papežů medicejských.

HLÍDKA.

Katolické jednoty na Moravě.

Dr. Josef Jančík. (Č. d.)

Velikého významu pro celé hnutí byl příchod B. M. Kuldy[1]) do Brna. Šlechetný kněz hr. Bedřich Sylva-Tarouca založil při ochranovně pro zanedbanou mládež, která stávala v Černých polích nad Lužánkami v Brně, místo duchovního správce a jako zakladatel měl presentační právo při obsazování toho místa. Po dohodě s biskupem Schaffgotschem jmenoval prvním duchovním správcem B. M. Kuldu, až do té doby kooperatora ve Starém Hobzí. S Kuldou se znal z alumnátu. Věděl, že je národovec tělem a duší, znal jeho dosavadní práci a tak k radosti všech vlasteneckých kněží umožnil Kuldovi dostati se do Brna, kde se soustřeďovalo celé hnutí pro náboženskou i národní obrodu Moravy. Dekretem biskupské konsistoře ze 17. října 1850 povolán Kulda do Brna.

Kulda s nadšením a neúmornou pílí dal se do práce. Na prvním místě věnoval se svým svěřencům. Byl jim starostlivým otcem a mnoho dobrého pro ně vykonal. Než nespokojil se svou úřední povinností. Bylo ho vidět všude tam, kde bylo třeba práce, a to práce mravenčí, vytrvalé. Hlavně dvě důležité funkce byly na něho vloženy: jednatelství Dědictví sv. Cyrila a Methoděje a jednatelství Ústřední jednoty katolické v Brně.

[1]) J. Halouzka, Životopis Beneše Methoděje Kuldy, Praha 1895.

„Co jednatel katolické jednoty jazyka slovanského v Brně rozvinoval Kulda činnost obrovskou výmluvným slovem i pérem svým nad jiné obratným“.[1]) On vlastně byl duší brněnské jednoty. Starosta tehdejší Fr. Ambrož byl sice dobrý muž, ale na úkol tak důležitý nestačil.[2]) Kulda vyřizoval všecky přípisy. Došlé zapisoval a opisoval do Pamětnice při Ústřední jednotě,[3]) také psal koncepty odpovědí a pak čistopisy sám odesílal. Při každé příležitosti nabádal k vytrvalosti, potěšoval, chválil, urovnával spory. On také má největší podíl, že 4 sjezdy katolických jednot se zdařily. — Po jeho odchodu na Chlum v Čechách r. 1859 ochabla značně činnost jednoty brněnské a spojení její s venkovskými filiálkami úplně zaniklo.

Kulda vypracoval také pro jednotu své stanovy, které odpovídaly změněným poměrům, a jednací řád. Spojení totiž německé jednoty brněnské s českou nebylo na dlouho možné. Nějakou dobu obě dvě se považovaly za pouhé větve brněnské jednoty, která byla odbočkou ústřední jednoty vídeňské. Dobře se snášely. S pochvalou o tom zmiňuje se přípis vídeňské jednoty a kanovník Balzer na sjezdě něm. jednot ve Vratislavi r. 1849.[4]) Měla-li však česká jednota prospívati, potřebovala samostatnosti. Hned v prvním roce trvání jednot se ukazovalo, že katolická jednota slovanského jazyka v Brně půjde svou cestou. Přestala být odbočkou jednoty vídeňské a stala se sama Ústřední jednotou katolickou pro filiální spolky české na Moravě.

Stanovy Ústřední jednoty byly vzorem všem filialním. Kulda je uveřejnil i s jednacím řádem v prvním ročníku kalendáře „Moravana“ na r. 1852, str. 27—34. Těmito stanovami dostalo se jednotám pevného základu a řídily se jimi stále, protože jednání o nové podle cís. patentu ze 26. listopadu 1852 protáhlo se přes 5 let a nevedlo k cíli. Zní:

---

[1]) J. S., B. M. Kulda. „Moravan“ 1876, str. 25.

[2]) Ze zprávy polic. ředitelství v Brně místodržiteli č. 409/pr. ze 26/3 1853. — Registratura presidia zem. úřadu v Brně. Central Catholiken Verein.

[3]) „Pamětnice ústřední jednoty katolické v Brně 1851“ měla být kronikou jednot. V ní zapisovány přípisy jednot, úřední přípisy a koncepty odpovědí. Jest ozdobena znakem jednoty a obrazem sv. Cyrila a Methoděje, malovaným J. Stoklasou. Pod obrazem jest moravská orlice, kříž a kotva. Zápisy začínají str. 81, končí str. 452 a jsou psány Kuldou mimo str. 292—325, kdy byl jednatelem Dr. Fr. Nedomanský. Týkají se doby od 3. dubna 1851 do 4. září 1858.

[4]) Weckstimme I. (1849) 12. 21.

§ 1. Význam a účel jednoty katolické.

Katolická jednota jest spolek náboženský, bez všelikých záměrů a snah politických. — Účelem jednoty katolické jest: 1. Oživování a sílení svaté, křesťansko-katolické víry mezi katolíky všech stavů. 2. Uskutečňování činné lásky k bližnímu, a pěstování mravnosti i cnosti s obzvláštním ohledem na vzdělávání ducha, a na mravné šlechtění mládeže vůbec, přede vším pak mládeže zanedbalé; všechno to však v mezech, jež vyměřuje poslušenství nejdůstojnějšímu pastýři biskupovi povinné.

§ 2. Prostředky k uskutečnění účele tohoto.

a) Ústní poučování ve veřejných schůzkách jednoty katolické. — b) Zřizování kniháren. — c) Vydávání a šíření časopisu svého: „Hlas jednoty katolické“. — d) Zakládání a podporování škol řemeslnických, a pro mládež chudobnou a nevycvičenou. — e) Zřizování spolkův dobročinných, jakožto odvětví jednoty katolické.

§ 3. Zásady činnosti jednoty katolické.

Všechna činnost jednoty katolické musí toliko duchem lásky křesťanské, a tudíž duchem míru a pokoje oživena, a nesmí nižádnými sobeckými a zištnými snahami kalena býti. Pročež má se mezi všemi spoluoudy jednoty katolické zachovávati smýšlení bratrské a srozumění nerušené. Cokoliv se od jednotlivcův jménem jednoty podniká, může se toliko s povolením přednostenstva a výboru vykonati.

§ 4. Povinnosti a práva spoluoudův jednoty katolické.

Každý katolík, který jest spoluoudem jednoty katolické, béře na sebe povinnost, v okresu svém, t. j. ve své rodině, a mezi podřízenými svými pravé křesťansko-katolické smýšlení a obcování horlivě probouzeti, oživovati, pěstovati a šířiti. — Každý spoluoud pak má právo, návrhy jednoty katolické se týkající činiti, a sice buď písemně výboru, buď ústně před aneb po schůzkách jednoty katolické výborníkům přítomným.

§ 5. Přijímání spoluoudův do jednoty.

Spoluoudem jednoty katolické stává se každý dospělý katolík, který se ve schůzce od spoluouda některého starostovi předvésti, a své jméno, obydlí a stav do seznamu spoluoudův zaznamenati dá.

§ 6. Vystoupení spoluoudův z jednoty.

Spoluoudem jednoty katolické přestává býti: a) kdo sám dobrovolně vystoupil; b) kdo se proti stanovám jednoty katolické hrubě proviní, a napomenutí výborem daného sobě nevšímá; c) kdo se veřejného přestupku dopustí. V pádech b) a c) rozhoduje výbor.

§ 7. Schůzky jednoty katolické.

Schůzky jednoty katolické jsou dílem řádné, dílem mimořádné. a) Schůzky řádné odbývají se pravidelně dvakráte za měsíc v neděli nebo ve

svátek po odpoledních službách Božích, což se v předcházející schůzce oznámí. b) Schůzky mimořádné mohou i v kratší lhůtě starostou svolány býti, udá-li se k tomu příčina důležitá.

§ 8. Spojení jednoty ústřední s jednotami filiálními.

Svazek jednoty ústřední s jednotami filiálními pěstuje a utužuje se dopisováním vůbec, zvláště pak dotazováním vzájemným, předkládáním návrhů v záležitostech jednoty, sdělováním těch věcí, o nichž se bylo ve schůzkách jednalo, vybízením k činnosti společné všech jednot katolických k uskutečňování účele vyměřeného, jakož i každoročním sjezdem důvěrníkův všech jednot filiálních v Brně.

§ 9. Přednostenstvo ústřední jednoty katolické.

Přednostenstvo ústřední jednoty katolické sestává ze starosty, dvou podstarostů, a výboru, z něhož se potřební odborové a úřadovatelé vyvolují.

§ 10. Volba přednostenstva jednoty katolické.

Volba přednostenstva jednoty katolické děje se ve schůzce všeobecné na celý rok.

§ 11. Povinnosti výboru.

Výbor jednoty katolické má povinnost, každých 14 dní se scházeti, potřebné věci jednoty katolické se týkající v poradu bráti a většinou hlasů o nich rozhodovati. V čele výboru a celé jednoty katolické stojí starosta, kterýž s jednately aneb s jinými výborníky podpisuje všeliké písemnosti od jednoty ústřední vycházející.

§ 12. Jmění jednoty katolické.

Bylo by přáti, aby každá jednota katolická zřídila sobě pokladnici, z níž by se potřeby její zapravovaly. Do pokladnice této skládají spoluoudové své dobrovolné příspěvky, a šlechetní dobrodincové své dary. — Ústřední jednota katolická v Brně má krom pokladnice této pokladnici společnou, z nížto se zapravují výlohy všech jednot katolických se týkající; a tato povstává z dobrovolných příspěvků spoluoudův všech jednot katolických na Moravě, jakož i jiných dobrodincův.

§ 13. Čtení stanov.

Tyto stanovy jednoty katolické mají každoročně v té schůzce veřejně čteny býti, kdy přednostenstvo nově zvolené úřad svůj nastupuje.

Katolická jednota hned v počátcích začala užívat svého znaku, který vyjadřoval zásady její činnosti. Byl to kříž — znamení víry, prapor — znamení svobody, a věnec bílo-červených růží — obraz ctnostného života. Sušil o něm pěje:[1])

[1]) Hlas I. (1849) 11. — Sebrané básně, str. 69.

Víš-li duše milená,
Co ten znak náš znamená?
Věnec z růží líbezný,
Kříž a prapor vítězný?

Kříž — to znak ti známý jest,
V něm tkví všecka naše čest.
On ti značí víru tvou,
Pro niž máš dát duši svou.

Prapor značí svobodu
Nebeského původu,
Jíž nás Kristus oprostil,
Když hřích od nás vyhostil.

A ten věnec růžový
Zda ti na hlas nesloví:
Zkvítej mrav tvůj ve zdaře
Jako růže na jaře.

Víš teď, duše milená,
co ten znak náš znamená?
Střez se hříchů, vírou hoř,
Kristu věnec z cností tvoř.

Katolických jednot na Moravě bylo 79. Je samozřejmé, že všechny nevytrvaly v boji až do konce. Některé měly život velice krátký. Záleželo to vše na duchovenstvu. Kde kněží si jednot všímali, tam kvetly a měly také vliv na poměry. Stávalo se však, že s odchodem zakladatele zanikla i jednota.

Podle původních stanov měly se zřizovati i okresní jednoty. Na Moravě prohlášeny byly za takové jednoty bystřická a židlochovická a jevíčská.[1]) Praktického významu však toto zřízení nemělo a časem zaniklo.

Seznam všech jednot i dobu vzniku, pokud se dala zjistit, podává následující tabulka:

[1]) Hlas I. (1849) 25. 29.

Katolické jednoty na Moravě.

Číslo řadové	Číslo v Pamětnici	Obec	Založena	Zaznamenáno v Hlasu roč.[1]) - čís.	Počet členstva v červenci 1854
			1848		
1		Brno	15./10.		400
2	1	Slatina		I. 3.	
3	2	Rajhrad		I. 6.	92
			1849		
4	3	Luleč	23./2.	I. 10.	220
5	5	Klobouky	25./2.	I. 15.	
6	4	Tvarožná	9./3.	I. 12.	130
7	7	Přibice	9./3.	I. 15.	36
8	8	Vranovice	9./3.	I. 15.	30
9	6	Bystřice nad Pern.	25./3.	I. 15.	
10	25	Jevíčko	25./3.	I. 29.	37
11	10	Obřany	před 8./4.	I. 16.	
12	15	Rosice	8./4.	I. 23.	
13	9	Dědice	9./4.	I. 15.	
14	16	Šaratice	9./4.	I. 23.	62
15	12	Želč	9./4.	I. 23.	
16	11	Nížkovice	13./4.	I. 23.	45
17	13	Drnovice	22./4.	I. 23.	160
18	14	Židlochovice	22./4.	I. 23.	
19	71	Rousínovec	29./4.	III. 48. Pamětnice 149	
20	60	Líšeň	6./5.	I. 25.	
21	42	Jiříkovice	6./5.	I. 23.	28
22	26	Tuřany	13./5.	I. 23.	130
23		Morkůvky	13./5.	I. 29.	
24	72	Velešovice	17./5.	III. 48. Pamětnice 149	
25	59	Kuřim	29./6.	I. 29.	117
26	18	Podivín	22./7.	II. 4.	238
27		Přibyslavice	22./7.	I. 36.	
28	20	Komín	8./12.	I. 50.	162
29	21	Jimramov	26./12.	I. 52.	
30	61	Třešť	26./12.	II. 6.	76
31	49	Dolní Kounice		I. 24.	30
32	17	Vyškov		I. 44.	90
33		Bošovice		I. 47.	
34	27	Štěpánov u Nedv.		I. 50.	20
35	19	Křepice		I. 52. II. 4.	
36	22	Královo Pole		II. 2.	
37	24	Moravská Nová Ves		II. 6.	
38	70	Vážany u Šaratic		III. 38. Pamětnice 311	40
			1850		
39	41	Blansko	2./2.	II. 11.	50
40	44	Sloup	9./3.	II. 14. příl.	80
41	30	Pozořice	9./3.	II. 14. příl.	140
42	23	Benetice	9./3.	II. 23. příl.	52
43	28	Rovečné	9./3.	II. 41.	

[1]) Hlas I. (1849), II. (1850), III. (1851), IV. (1852), V. (1853).

Číslo řadové	Číslo v Pamětnici	Obec	Založena	Zaznamenáno v Hlasu roč. - čís.	Počet členstva v červenci 1854
44	29	Ponětovice	25./3.	II. 19.	
45	31	Nové Město	25./3.	II. 19.	222
46	34	Krásné	1./4.	II. 19.	22
47	35	Německé	21./4.	II. 19.	120
48	38	Strážek	9/5.	II. 36.	30
49	37	Lidečko	26./5.	II. 36.	50
50	62	Němčice u Ivančic	před 11./5.	II. 19.	107
51	32	Křenovice	„	II. 19.	31
52	40	Jalubí	„	II. 19.	
53	33	Ivančice	„	II. 19.	124
54	36	Dačice		II. 32.	50
55	63+78	Olešnice		II. 44.	148
56	64	Dalečín		II. 44.	
57	65	Bučovice		II. 44.	
58	66	Lhota		II. 44.	
59	67	Olešná u Velehradu		II. 44.	
60	39	Újezd u Brna		II. 44.	80
61	48	Jemnice		Pamětnice 338	29
62	57	Batelov		Pamětnice 108	
63	69	Jedovnice		Pamětnice 108	
			1851		
64	43	Moravské Bránice	16./3.	III. 17.	32
65	45	Mělčany	13/4.	III. 26.	35
66	46	Bračice	22./5.	III. 29.	25
67	17	Vranov	20./7.	III. 34.	157
68	68	Ostrov u Sloupa	15./8.	Pamětnice 154	
69	73	Silůvky	21./12.	IV. 6.	90
70	74	Letovice	28./12.	IV. 8.	100
			1852		
71	82	Čechy u Olom.	9./3.	V. 14.	70
72	77	Babice	10./6.	IV. 25.	30
73	76	Německé Bránice		IV. 20.	28
74	80	Ořechové		Pamětnice 340	60
			1853		
75	81	Mašůvky	16./1.	Pamětnice 340	36
76	86	Pratec	17./4.	Pamětnice 311	38
77	83	Tišnov	7./11.	VI. 1.	60
78		Třebíč		Pamětnice 340	
			1854		
79	85	Ruprechtov	12./6.	Pamětnice 297	35

Katolické jednoty sdružovaly muže. Spolkové schůze byly navštěvovány sice také ženami, ale ty tam byly pouze hostmi. Brzy vedle jednot mužů vznikly na Moravě jednoty panen, které se přičlenily k Ústřední jednotě brněnské jako filiálky. Měla-li katol. jednota základ i cíl náboženský, pak tím více to platí o panenských jednotách.

První vznikla v Ivančicích z popudu panen samých. Sestavily si stanovy a přišly za kaplanem Tomášem Procházkou, který bral živou účast ve všem, co se podnikalo dobrého, a sám činně zasahoval do probouzejícího se hnutí národního. Žádaly, aby je uznal za samostatnou jednotu a ohlásil je v Brně. „Tomáš Procházka, opatrný a prozřetelný ve všem jednání svém, ač se těšil z chvalitebného úmyslu panen se dostavivších, přece neměl jaksi chuti, aby k žádosti jich svolil. Obával-li se, že spolek ženských menšího slibuje trvání? Či domýšlel se, že pohlaví křehké veřejnějším vystupováním snadno podléhá marnivosti záhubné? Či-li snad domníval se, že poměry ivančické nepojišťují dostatečný zdar a rozkvět jednoty takové? — Nevím, co jej přimělo k tomu, že odpověděl pannám: Až vás bude 33, zařídím vám knihu k zápisům a ku vedení účtův. — A hle, nežli minul měsíc, bylo jich tolik. Přišlým s obnovenou prosbou řekl: Až vás bude 50, oznámím vás u p. děkana a ústřední jednotě Brněnské, aby Vás přijala pod svou ochrannou ruku. A bylo jich po měsíci toli. Ještě tak neučiním, pomyslil jsem si, až jich bude 63, poněvadž jednoty patronkou má býti Matička Boží, neposkvrněná panna Maria, a ona, jak se ponejvíce v Církvi za to má, 63 let na zemi žila, jakož i růženec k jejímu uctění modlívaný tolik čítá zrnek. A tak se stalo, a nad to výše, i vdovy a paní se přidávají, ovšem jen co přispívající k nábožným účelům údy.“ [1])

Ústřední jednota s radostí přijala ivančickou panenskou jednotu jako svou filiální jednotu a při tom vyslovila naději, že v brzkém čase bohdá budou i v jiných obcech katolické panny následovati příkladu ivančického. A nemýlila se. Panenské jednoty nerozšířily se sice tak jako katolické jednoty, protože v tehdejší době nebylo pro organisaci žen takového pochopení, a pak že stanovy jednot byly dost přísné; ale přece jich bylo na Moravě 18. O rozšíření panen. jednot se nejvíce přičinila jednota ivančická, která to pokládala za svou povinnost, a svými listy vybízela panny v těch obcích, kde předpokládala porozumění, aby také se sdružily a panen. jednotu založily.

V organisaci žen, třebas na podkladě náboženském, předstihla Morava jiné země. Ve Vídni byla panenská jednota založena kaplanem E. Sládkem u kostela sv. Karla až v r. 1855, [2]) ve Švycarsku pak

[1]) B. M. Kulda, Životopis Tomáše Procházky v Moravanu 1864 str. 179. — Hlas I. (1849) 37. —

[2]) Hlas VII. (1855) 36.

při některých spolcích Piových byla zakládána oddělení pro ženy také později.[1])

Přehled o panenských jednotách na Moravě podává následující tabulka:

Panenské jednoty na Moravě.

Číslo řadové	Číslo v Pamětnici	Obec	Založena	Zaznamenáno v Hlasu roč. - čís.	Počet členstva v červenci 1854
			1849		
1	51	Ivančice		I. 37.	234
2	53	Blažovice-Tvarožná	21./10.	I. 40.	31
3	52	Brno	8./12.	I 44.	30
4	55	Dolní Kounice		I. 44.	40
			1850		
5		Židlochovice	26./5.	II. 23. příl.	
6	56	Batelov	30./5.	II. 36.	
			1851		
7	54	Újezd u Sokolnic		III. 29.	31
8		Vyškov		III. 30.	
9		Nové Město		III. 30.	
10		Tuřany		Pamětn. 207, 341	56
11	79	Luleč	8./12.	III. 51.	13
			1852		
12	75	Ruprechtov	22./2.	IV. 16.	18
			1853		
13		Zábrdovice	19./6.	Pamětnice 359	37
14		Pratec		Pamětnice 340	30
			1854		
15	84	Tišnov	26./2.	VI. 1.	90
16	87	Vémyslice		VI. 11.	20
			1855		
17		Pozořice		VII. 37.	63
			1869		
18		Rajhrad	12./12.	XXI. 36.	

Původní stanovy jednoty ivančické zavazovaly členky:

1. V nemocech se vespolek navštěvovati, posluhovati a potěšovati.
2. Nejméně třikráte v roce k správě Boží se dostaviti a nejsvětější Tělo Páně přijímati.
3. V létě jednou, v zimě pak dvakráte měsíčně se sejíti, kde se budou nábožné knihy čítati, duchovní písně zpívati a jinak sestry poučovati.
4. Oudy této jednoty mohou se státi panny všeho stáří.

[1]) Wetzer-Welte's Kirchenlexikon: Piusverein.

5. . . . vyzývají se sestry, by měsíčně 3 krejcary stříbra skládaly buď na podporu chudých dítek aneb na jiný dobrý účel.

6. Umře-li která ze sester drahých, jsou druhy zavázány za ni na mši svaté z pokladnice sesterské zapravené se pobožně pomodliti a nebožku spolu s konanou od kněze obětí milosrdenství Božímu poroučeti.

Hned při uveřejnění těchto stanov v Hlasu I. (1849) čís. 37 upozornil redaktor Mat. Procházka, že samo sebou se rozumí, že členky se zavazují „věnec panenské čistoty buď až k snubnímu oltáři aneb až ku hrobu neporušený zachovati.“ Tento samozřejmý požadavek byl pak také vyjádřen v základních stanovách panen. jednot, které sestavila Ústřední jednota brněnská a vydala tiskem. Bylo nutno zavést pořádek i zde, protože jednot přece přibývalo a každá předložila stanovy jiné. Tak se stalo, že B. M. Kulda sestavil pro panen. jednoty Základní stanovy, ke kterým mohly si jednotlivé filiálky přidati některé zvláštní body.

Základní stanovy panen. jednot zní:[1])

§ 1. Setrvati u víře katolické až do smrti, vyznávati ji před veškerým světem, a hluchým býti ke návodům k zlému.

§ 2. Zachovati čistotu panenskou buď k snubnímu oltáři, aneb až ku hrobu.

§ 3. Služby Boží krom těžké nemoci v den nedělní a sváteční nikdy nezanedbávati, častěji v roce ke svaté zpovědi a k sv. přijímání přistupovati a k zvelebení chrámu Páně i služeb Božích dle možnosti přispívati.

§ 4. V nemocech se vespolek dle možnosti navštěvovati, obsluhovati a potěšovati, chudým a nešťastným sestrám bez ohledu na náboženství pomáhati, při utrpených křivdách družka družku zastávati, sebe vespolek k dobrému vzbuzovati a za sebe se modliti.

§ 5. Zemřelou sestru ku hrobu doprovoditi a duši její vroucnou modlitbou milosrdenství Božímu odporoučeti. Pročež se úmrtí to představené jednoty panenské oznámí, kteráž s výborem, čeho více třeba, nařídí.

§ 6. Přijímá se nejblahoslavenější Panna a Rodička Boží za ochranitelku a sv. Filumena za patronku jednoty katolických panen, pročež na neděli růžencovou a v den sv. Filumeny (12. srpna) koná jednota katolických panen zvláštní slavnost.

§ 7. K dobročinným neb náboženským účelům, k. p. na zakoupení „Hlasu jednoty katolické“ a jiných katolických kněh, na oslavení služeb Božích, podporování chudých a onemocnělých atd. zavede se pokladnice, do nížto každá sestra dle možnosti měsíčně něco vkládá.

§ 8. Spoluúdy jednoty této mohou se státi panny každého stáří. Vdovy a manželky mohou čestnými a přispívajícími oudy býti.

[1]) Pamětnice, str. 101.

§ 9. Jednota katolických panen má svého ředitele kněze, kreryž buď skutečným, buď čestným oudem některé jednoty katolické býti musí. Spojení jednoty panenské s katolickou jednotou ústřednou udržuje se těmi též prostředky jako se všemi filiálkami.

§ 10. Tyto základné stanovy sestavené od ústředné jednoty katolické v Brně musí přijmouti každá jednota katolických panen na Moravě, kteráž chce filialkou její býti. Dodatky místné a časové, jichž ta ona jednota panenská sobě přidati chce, zkoumají a potvrzují se výborem ústředné jednoty.

Dodatky některých filiálních jednot měly na zřeteli hlavně místní poměry. Tak na př. v Újezdě u Sokolnic, v jehož okolí je dost protestantů, bylo stanoveno, že členky se neprovdají za žádného jinověrce. Mimo to se zavazovaly, že se budou varovati přílišného šperkování.[1])

O panenských jednotách pojednávaly některé referáty na sjezdech katol. jednot. Na I. sjezdě o jejich důležitosti promluvil Tomáš Procházka a kněžstvu je doporučoval. Na III. sjezdě se sice k referátu nedostal, ale v tištěné zprávě přece jeho vypracování bylo uveřejněno. Vypisuje v něm působnost jednoty ivančické, která se starala o zanedbané služebné, hleděla je uchrániti od pádu, ve schůzkách pěstovala zpěv a tak vábila dívčí mládež do svého středu.

Na IV. sjezdě mluvil tišnovský kaplan Michael Lacina o důležitosti panenských jednot pro Církev katolickou. V nich mají být vychovávány dívky tak, aby jednou se staly dobrými křesťanskými matkami, které by udržovaly křesťanského ducha v rodinách. „Neb rodina jest ohništěm všeho života, jak tělesného, tak duševního, v ní se buď posvátný život víry, nebo rozpustilý život nevěry sílí a dále šíří. Rodina jest ale základem obcí, obec opět celého státu. Rodina jest pramen, odkud tekou proudy buď blaha neb strastí lidských, a proto zde platí pravidlo: ‚Jaké rodiny, takové obce! Není-li víry v obci, jistě se domýšleti mohu, že jí není v rodinách.‘ V rodině pak výchovu řídí hlavně matka a proto panenské jednoty mají k tomu přispívati, aby z našich panen vyrůstaly užitečné matrony pro Církev a pro obec.“[2])

Nejdůležitější z panen. jednot byla brněnská, která stála pod přímým vlivem Ústřední jednoty a doplňovala její sociální činnost mezi ženami. Tato jednota, která měla své sídlo v klášteře voršilek, ještě s jednotou zábrdovickou trvá až dodnes a jest asi naším nejstarším spolkem.

*

[1]) Pamětnice, str. 101.

[2]) Zpráva o IV. sjezdu str. 50—52.

Německá katolická jednota v Brně zůstala pozadu za jednotou českou. Brno v té době bylo vlastně městem českým: „Živel český v Brně nebyl ani v tehdejší době národnosti naší početně tak slabý, jak by se zdálo podle nepatrného významu jeho. Byl' příliv z českého venkova stále mocný, tak že ještě podle sčítání obyvatelstva z r. 1856 bylo Němců v Brně jen 8.900, ostatních 35.000 pak byli »Slované«, jak nazýváni tehdy Čechové moravští, aby byli odlišeni od Čechů v království".[1]) Také okolí Brna bylo převážně české a proto německá jednota neměla tak široké pole působnosti jako jednota česká.

Jejím předsedou byl kupec Karel Petin z Cejlu. Ten jí také v prvních dobách poskytl útulek ve svém domě. Později však německá jednota konala své schůzky také v klášteře minoritském, a to střídavě s jednotou českou. Bohoslužby mívala u sv. Jakuba. Členy jejími byl hlavně drobný lid, na rozdíl od jednot vídeňské a linecké. Z kněží se jednoty ujali professor pastorálky v alumnátě Heinisch, prof. Weiss, kaplan u sv. Tomáše Ed. Kröll, kurát na Špilberku Eman. Neuwirth a prof. theol. Dr. Fr. Janiczek.

Stejně jako jednota česká začala i německá jednota vydávati vlastní časopis nazvaný „Weckstimme zum gottseligen Leben in der katholischen Kirche und zur Vertheidigung derselben wider die Angriffe ihrer Gegner in Wahrheit und Liebe. Herausgegeben auf Kosten des Brünner Katholiken-Vereins unter der Redaktion F. Günther, Ed. Kröll und E. Neuwirth." Časopis měl podobný směr jako Hlas. Všímal si hlavně otázek náboženských. První číslo vyšlo 7. ledna 1849 o 8 stranách v tiskárně Karla Winikera. Vydání za celý ročník činilo asi 700 zl. a přispěla na ně šlechta. Ale již po roce vzdala se jednota majitelství časopisu a v čís. 50. oznamovali prof. Weiss a kurát E. Neuwirth, že budou časopis vydávati dále na svůj náklad, a to pod názvem: „Brünner Diöcesan-Blatt zur Förderung kirchlichen Lebens."[2])

Německá jednota byla v čilém styku s jednotou vídeňskou a snažila se také založit po Moravě filiálky. Ale dařilo se jí celkem špatně. Za r. 1849 vznikly jednoty v Žilošicích, Modřicích, v Brněnských Ivanovicích, v Lubnici (Hafnerluden), ve Znojmě a ve Šternberku. Předseda Petin podnikl cestu po Moravě, navštívil Znojmo, Valtice,

[1]) J. Kabelík, Korrespondence a zápisky Jana Helceleta, str. XVII.

[2]) Hledal jsem tento časopis po různých knihovnách a nikde ho není, ani v olomoucké studijní knihovně.

Mikulov, Dunajovice, Šternberk, Rýmařov, Uničov, vybízel k zakládání katol. jednot, ale výsledek byl velice slabý.[1]) Kde byla vlastní příčina tohoto nezájmu, těžko říci. Snad německé josefinské kněžstvo neuznalo za potřebno jednoty zakládati.

Ze spolupráce s jednotou jazyka slovanského vznikla škola sv. Vincence pro chudé děti fabriční, o které bude pojednáno později. Protože jednota sama nemohla se starati o vybavení dětí školními pomůckami a jinými potřebnostmi, vznikl z jejího popudu podle svatovincenckých spolků v Německu Spolek paní sv. Josefa, a ten pak měl na starosti hmotné potřeby dětí. Spolek tento až dosud trvá.

Činnost německé katol. jednoty byla pranepatrná. Uznal to sám brněnský policejní ředitel Born, který 27. dubna 1853, čís. 607/pr. podával o ní zprávu místodržiteli Lažanskému, v níž píše, že tato jednota zůstala ve svém působení daleko za Ústřední jednotou slovanského jazyka, a zdá prý se, že v poslední době je blízká zániku. Počet členů je sotva 60.[2])

Na počátku své činnosti řídila se stanovami jednoty vídeňské. Až teprve po vydání cís. patentu ze 26./11. 1852 žádala o schválení stanov nových. Účel a prostředky k jeho dosažení jsou v podstatě stejné jako u jednoty české. V § 3. se praví, že jednota je sice spolek samostatný, ale je ve spojení s centrální jednotou ve Vídni a s okresními jednotami. Podle § 14. předsedou má býti pravidelně laik. Zajímavo, že o pravomoci biskupa k jednotě není ve stanovách řeči. Schválení místodržitelského se jim dostalo 19. ledna 1854, číslo 513/pr.[3])

*

Příkladu Moravy v zakládání katol. jednot následovaly Čechy, a to předně Praha. Byl to hlavně vydavatel Blahověsta Václav Štulc, který k tomu nabádal. Poměry v Čechách byly těžší než na Moravě. Tam pracovalo se více směrem politickým, a proto k založení katol. jednoty došlo později, když se mysli po bouřlivém r. 1848 uklidnily.

K založení jednoty pražské došlo na svátek sv. Cyrilla a Methoděje dne 9. března 1849. Podle příkladu brněnského

[1]) Weckstimme I. (1849) 34.

[2]) Registratura presidia zem. úřadu v Brně: Central-Catholiken-Verein.

[3]) Tamtéž.

byli v ní Češi i Němci za předsednictví hraběte Otakara Černína. Radostně uvítala ji brněnská jednota zvláštním nadšeným přípisem, z něhož plyne, že Morava toužila po jednotě s Čechami, neboť píše v něm: „Hroby slavných Svatých, jež chováte v proslulém sídlu svém, kynou nám, bychom přišli k Vám a tam utužili přízeň s Vámi. Ano přijdeme, a na hrobě sv. Jana Nepom. anebo na hrobě sv. Václava podáme sobě ruce k věčné přízni. Na hrobě Svatých našich i Vašich obnovíme slib věrně státi u víře, kterouž nás oblažili slavní apoštolové slovanští sv. Cyrill a Method".[1])

Pražská jednota odměnila se brněnské skvostnou adresou, v níž vyslovuje radost nad zájmem, který projevuje první katolická jednota v krajinách slovanských o jejich jednotu, a vděčně podávají ruku k společnému usilování a dílu.[2])

Začáteční činnost Pražanů byla pěkná. Ke schůzkám nestačily ani 3 světnice, bylo nutno najmouti větší sál. Zařízena byla také roku 1850 večerní škola pro učeníky, která měla přes 70 žáků, a v níž se probíralo náboženství, učení o člověku, zeměpis a dějepis český, poučení o hvězdách, přírodopis a zpěv. Ale stav obležení podvázal i činnost jednoty. Mimo to na venkově nedocházely její snahy takového pochopení, jak by byly zasluhovaly. Kněžstvo bylo celkem netečné. Stěžují si na to v dopise z 27. června 1853:

„... želeti musíme, že mezi velebným duchovenstvem po městech i po dědinách českých potřebného poznání se nedostává, že působení katolických jednot v jeho vlastním pastýřském ouřadě velmi prospěšné jest. Kolikráte stalo se již horlivé vyzvání, aby pečovalo duchovenstvo o zaražení filiálních jednot, a posud jsme se nepotkali s radostným výsledkem." [3])

A dříve již v Blahověstu referujíce o I. sjezdě katol. jednot v Brně dodávají: — „a u nás? — Bůh to naprav! — Bůh odpusť, kdož tím — vinen! a my se přičiňme!" [4])

Než přes to, že činnost jednoty byla značně podvázána, vykonala dosti. Dala podmět k pořádání zvláštních adventních, postních a májových pobožností, zřízeny exercitie pro lid, vydáván kalendář „Pout-

[1]) Hlas I. (1849) 16. — Blahověst III. (1849) 22.
[2]) Originál majetek Dědictví CM. Otištěna v Blahověstu III (1849) 26.
[3]) Pamětnice, str. 279.
[4]) Blahověst V. (1851) 40.

ník“ a „Der Jahresbote“, podporovala chudé a sirotky. Hlavní zásluhou její však jest, že se přičinila o stavbu chrámu sv. Cyrila a Methoděje v Karlíně.[1])

Přehlédneme-li tedy rozvoj katolických jednot na Moravě a v Čechách, pak vidíme, že „slovanská“, sušilovská Morava vedla. Kněžstvo Sušilem odchované pochopilo význam organisace a přispělo katolickými jednotami mnoho k probuzení katolického i národního života na Moravě. Německé duchovenstvo na Moravě ještě tonulo ve starém josefinismu. Duchovenstvo pak v Čechách omezilo se ponejvíce na práci ve spolcích národních, jako byla Slovanská Lípa, v důvěře, že zájmy náboženství nejsou ohroženy. Snad tehdy ještě ohroženy nebyly, ale následek se ukázal později. (P. d.)

[1]) Hlas VII. (1855) 25.

Posudky.

České dějiny III. 3. Věk poděbradský III. Napsal Rudolf Urbánek. Nakl. Jan Laichter, Praha 1930. S. 1083, 120 K.

Objemný tento svazek obsahuje ostatek IV. knihy, která jedná o Ladislavu Pohrobkovi (1453—1457) a část knihy V., která jedná o „národním a husitském království Jiříkově" (1458—1462). Tedy jen 10 let českých dějin tu probráno, a to ještě ne úplně; již to samo naznačuje, jak bohata událostmi byla doba ta, poslední pokusy o samostatnou vládu věcí českých, a jak podrobné, místy snad až příliš podrobné jest jejich vypsání v díle prof. Urbánka.

Část politická jest vlastně v menšině proti části církevní, ačkoli se obě namnoze prostupují. O smrti krále Ladislava („krále Holce") rozhoduje se p. spis. docela důvodně pro úsudek, že nastala morem, tehdy k nám se šířícím, nikoli zločinnou otravou, z níž viněn i jeho nástupce a již za něho mocný správce království Jiří Poděbradský. (P. spis. proti jiným dává přednost jménu Jiřík.) Se zřejmou zálibou vylíčena tohoto osobnost i činnost, které shlukem okolností zabráněno se docela uplatniti.

Jako za Ladislava tak za Jiřího jsou v popředí českých dějin události a — řekněme — zmatky náboženské, dědictví bouří husitských. Utrakvistická většina českého obyvatelstva, král upřímný katolík, ale ovšem také král utrakvistů, jest ve stálých nesnázích při zápase obojí strany, zvláště když v čele utrakvistů jest muž neobyčejného rozhledu a úsilí, třebas také značných chyb, arcibiskup Rokycana, a králův mocný rádce Jiří jejich příznivcem. I Rokycanu se snaží p. spis., sám prý nekatolík, vylíčiti ve světle co možná příznivém. Totéž platí o jeho líčení strany utrakvistické a jiných skupin náboženských, jmenovitě snah Petra Chelčického a odtud vznikající Jednoty bratrské. Velmi nepříznivě předvádí sv. Jana Kapistrana a j. Jsou to sympathie a antipathie pochopitelné u dějepisce, jemuž otázky věroučné jsou více méně cizí, jenž domnívá se býti na stanovisku vlastenecko-ethickém, jak jest obyčejem u obhájců husitství a co z něho pošlo. Nesnižuje se však ke slohu žurnalistickému a věrně uvádí všechny přístupné prameny. I theolog katolický může ze spisu jeho čerpati mnoho poučení pro znalost církevních dějin, jež právě v té (a blízko předchozí) době našinci záhodno lépe znáti v podrobnostech sporů církevnopolitických, než jak se obyčejně úhrnem probírají. Propast velmi snadno překlenutelná mezi utrakvisty a katolictvím vinou obojí strany nepřeklenuta. Je to také jedna z ukázek, jak t. z. prostonárodní názory osudně mohou zasahovati do věrouky a věroučnou jednotu ohrožovati: přijímání podobojí nebylo původně a podstatně nic jiného než odbojný nápad, a přece vedlo k tolika svárům v národě v jádře katolickém a k tolika neblahým následkům pro něj. —

„České dějiny“, jichž tento svazek jest částí, redigoval a z části psal univ. prof. V. Novotný, nedávno náhle zesnulý, volnomyšlenkář a nepřítel katolictví až vášnivý. Ve mnohém jimi opraveny a podle dalších pokroků dějepisectví nahrazeny dějiny Fr. Palackého. Nestranné dějiny české to ještě nejsou.

* * *

Dominik Pecka, Jarní sonata. Román. Olomouc 1932. — Jaromír Jedlička, Jarní vítr. Novela. Vel. Meziříčí 1932. S. 101.

Obě knihy, již titulem si příbuzné, vyšly v témže měsíci, a jejich autoři, oba středoškolští profesoři, obrali si také příbuzný námět: první lásku mladých, blouznivých srdcí. A přece jest mezi oběma knihami veliký rozdíl. Dom. Pecka, osvědčený již beletrista a zkušený psycholog, který svým povoláním i svou mimoškolní činností vniká stále hlouběji do duše dnešní studující mládeže, nemínil jistě psáti obvyklý románek studentské lásky, jakých máme již bezpočtu: celý příběh lásky chudého řemeslnického synka, ušlechtilého a nevinně pronásledovaného oktavána Juliana Hodače k dceři bohatého továrníka je skutečně jen jakousi jímavou jarní sonatou, do níž však vpadají i drsně zachmuřené tony z duší stejně mladých, ale zničených nešťastnými vášněmi nebo stlačenýeh školskými a životními poměry. „Labyrint srdce a ráj světa“ nadepsal autor jednu ze 12 kapitol, v nichž zdánlivě bez bližší souvislosti kreslí s nemalým uměním charakterisačním různé postavy dnešních studentů a studentek i jejich profesorů. Zde také nejlépe ukázal, jak hluboko vidí jim do duše a jak i v tom všedním na pohled nebo zbahnělém prostředí dovede nalézti zjevy, jakých neviděl na př. takový Böhnel a jakých nevidí ani autor druhé knihy.

Oba hlavní hrdinové jeho novely vyšli sice již ze studentských let, ale jsou strhováni dosud „jarním větrem“ lásky i vášně. Mladý, probíjející se stavitel hledá „osvěžení“ po práci v náručí rozmařilé tanečnice, kterou si vydržuje, než se bude moci rozumně oženiti, jeho ideálnější přítel zamiluje se nešťastně do neznámé dívky, jež mu pozdě oznámí, že si musí vzíti jiného. V zoufalství podvádí pak přítele s jeho tanečnicí, jež jim oběma zaplatí pak nemocí. Všední tedy celkem příběh jest vypravován dosti obratně, bez zbytečných podrobností, takže děj má rychlý spád. Může působiti snad výstražně, ale jistě nikoho nepotěší ani nepovznese, jak to dovede kniha Peckova. *M.*

Felix Téver, Prapodivná historie. Nakl. Sfinx, B. Janda, Praha 1932. S. 268, 15 K.

Spisovatelka (Anna Lauermannová, 1855—1932) v tomto, prý posledním díle zpracovala zase něco italsko-českého, ale ne z válečného spojenectví, nýbrž opravdu prapodivný příběh z italské rodiny šlech-

tické, po níž občanská rodina v Čechách koupila statek a něčím také přispěla ke šťastnému rozuzlení historie.

V Benátkách otráven italský kníže, český jeho lékař z lásky k mladé vdově vzal zločin na sebe, uniknuv pak soudu pracuje časek v komedii, jejíž majetnici pojme za manželku, bez lásky ovšem a pod nepravým jménem. Aby bylo ještě víc romantiky, octne se v zápase s polopříčetným houslistou o svoje vzácné housle, an tento by s nimi ještě jednou rád ve světě slavně vystoupil. Pátrání po traviči zůstává bez výsledku až do konce příběhu: jest jím italská baristka, která se stala vychovatelkou dcer nového majetníka onoho před tím knížecího panství v Čechách, kde tropí herecké kousky dále, ale štědrotou bratra otráveného knížete je v Praze o ni postaráno. Lékař prý poputuje světem dál jako chudý houslař a ovdovělá kněžna za ním!

Félix Téver mívala oddané čtenáře tam, kde se zamlouvaly milostné příběhy dobrodružného, společensky ještě slušně snesitelného rázu. I toto dílo má zajímavý děj, ač obraty v něm nejsou vždy dosti pravděpodobny. Ale fantastika si v románě podrží vždycky své právo, a tož i tento prapodivný příběh jistě zaujme mnohé čtenáře, zvláště čtenářky. Na s. 110 jest asi chyba tisku „postřehla“ m. prostřela. Několikrát se opakuje slovo desinvoltura (vl. nenucenost).

Sigrid Undsetová, Gymnadenia. Přel. K. V. Rypáček. Nakl. Ladislav Kuncíř, Praha 1931. I. s. 445, II. s. 195.

Manželé rozešli se v dobrotě, ona zůstala se čtyrmi dětmi, on se oženil znova. Ona emancipovaná, ač jinak velmi starostlivá matka a hospodyně, vybízí děti, aby otcovu domácnost navštěvovali. Nejstarší synek, gymnasista, někdy také tam zajde, ale cítí jakýsi odpor k těmto poměrům a jde více svojí cestou. Žije jako dobře vychovaný mladík, ač ne zcela bezúhonně, stane se obchodníkem, ožení se.

Zcela obyčejný život, u něho i u jiných, ze života líčený v nejdrobnějších událostech, jak spisovatelka má ve zvyku, život pro nás zajímavější hlavně cizím prostředím, pro pozorného čtenáře však významným výběrem podrobností příznačných, povahopisných; pro životopis spisovatelky samé prý jest významné vypisování, jak onen nejstarší syn svobodomyslné (vyjímaje katolictví!) matky se časem blíží katolictví, časem zas na to zapomíná — rozhodnutí se odkládá jaksi samo sebou. I v té části jest velmi mnoho jemné, bystré drobnokresby, někdy tak z hluboka čerpané moudrosti, že bychom jí v mluvících osobách ani nehledali. Ale celkem zábavné čtení pro každého to není — již pro to přeplnění ne. Pro tento román prý nazvali doma spisovatelku „papežkou z Lillehammer-u“; ve dvou prvých dílech však tuze mnoho papistického není, někdy spíš opak — snad běží o díl třetí.

Překlad jest místy nejasný, snad nějakou tiskovou chybou? Leckterý výraz měl býti lépe volen. Jest na př. přece rozdíl mezi nájmem a pronájmem, mezi nevěrou a nevěrností a p. Nemluvíme o stavebních článcích (potřebách n. p.), nepřekládáme nikomu křížem slámu, nýbrž stéblo, neříkáme „neměl by býval“ a j.

Rozhled

Náboženský.

Ecclesia imperatrix — Ecclesia salvatrix.

Zběžnému pohledu na dějiny křesťanství zdají se tyto dva názvy označovati minulost a přítomnost církve: panovnice — spasitelka. Zevně po několika stoletích velikého utrpení, které však očišťovalo a zocelovalo, připadla církvi skutečně úloha vlády v Evropě. Dějepisec vysvětlí snadno tento nápadný úkaz: nad tehdejšími zmatky mohla skutečně nabýti vlády jen moc uspořádaná, v sobě jednotná a svoje části cílevědomě řídící. Avšak i později, když to imperatorství se někdy povážlivě stupňovalo a ukazovalo na poli nepříslušném, zůstávalo přes některé výstřednosti tím, čím bylo od záčátku: církev byla nejen vládkyní, nýbrž i zároveň zachránkyní, spasitelkou, často právě proto a tím, že byla vládkyní. I to nestranný dějepis uznává.

Po neblahé době jakési stagnace a nových zmatků politických, z nichž asi mnoho by nebylo nastalo, kdyby se více bylo dbalo církve, nastal v 19. století obrat, v němž ještě žijeme a v němž dál a hlouběji pracovati máme: čím více zevnější známky vlády ustupovaly do pozadí, tím více se uplatňovaly známky vlády na vlastním poli církevním, poli duchovlády ve směru církvi a jejím činovníkům od Spasitele vytčeném: pas ovce mé, pas beránky mé! Odpovídalo to změnám doby a lidí. Přese vši převahu moci zevnější, jak se vyvíjela koncem středověku dále až do novější doby v absolutismu panovníků, vláda myšlenky, vláda ducha prorážela a vítězila, třebas mnohy myšlenky nesprávné. A toť právě pole práce církevní: říditi myšlenky k Bohu, osnovati v nich směr náboženský, aby vedly k náboženskému životu — ve všem všudy.

Nepřátelé tomu někdy říkají: tyrannie duší. Ale v rozhodných dobách, jak jsme jich nyní dosť prožili a ještě prožíváme, nemohou ani oni upříti, že cesta ta je správná, lidstvu prospěšnější než volná myšlenka, která jednak bez úvazků zděděných a zvykových, jednak bez ustavičného zdůrazňování pravdy by vedla k anarchii. V nynějších státech si dává občanstvo zákony samo — prý! To ovšem v církvi není možno. Proč, není třeba dokazovati nikomu, kdo ví, co je církev. V liturgických textech i v projevech papežů staré doby jsou výrazy připomínající mluvu starořímského imperia, ale co znamenají, ví zase každý, kdo zná církev a její poslání, jak naznačil sám její zakladatel v antithesi: Králové národů panují nad nimi . . . vy však ne tak (Lk 22, 25. 26). Služba to jest, nikoli vláda, a prorážíli tento poznatek již i v nynějším společném životě na př. obchodním, platil v církvi odjakživa: ministerium, nikoli dominium — servus servorum Dei nazval se jeden papež. A kdykoli ten poznatek

nerozhodoval, byla to chyba, velmi lidská sice při tolikém bohatství úkolů a práv duchovních ve vedení duší, ale přece jen chyba.

Letoší léto katolíku zase ukázalo tolik úspěchů činnosti církevní (Dublin a jiné sjezdy, na př. velehradský pro unii, uznání snah papežských o dobro lidstva), že má proč jimi se chlubiti, ovšem jen, podle biblického výrazu, v Kristu, jenž dává počin i zdar . . . Doufejme, že úspěchy a užitky duchovní, o nichž nemožno hned souditi člověku, jsou a budou neméně útěšné. Vše, doufejme, přispěje k povznesení a posílení duší, v nepopěrných nesnázích a ještě větších nebezpečích doby, náchylných k malomyslnosti. Nejdeť u nás jako v politice o vítězství a panství celku — tomu vítězství zaručeno slovy Spasitelovými —, ale o vítězství a panství tohoto v srdcích a v životě jednotlivců, jímž království Kristovo k blahu lidstva se uspíší. Takto bude církev čím dále tím vlivnější panovnicí a spasitelkou světa třebas mnohdy i proti jeho vůli, jak často v dějinách.

*

nl. — Italský spolek na podporu chudých kostelů, „Opera delle chiese povere“ uveřejňuje roční výkaz své činnosti nejen v Italii, nýbrž i v zahraničí. celkem pro toto záslužné dílo pracuje 207 sdružení jednak zhotovováním bohoslužebných předmětů, jednak peněžitými dary, jednak modlitbou za dobrodince a nočními adoracemi. Tak členky sdružení v Brescii — skoro samé služky — nemohouce ve dne — konají adorace v noci a sebraly na kostely L 7.288. V Piemontu spolek obdaroval 65 kostelů, v Tridentské diecési 106, v Palermu 58, v Messině 43 atd. Také v zahraničí spolek si vede čile. V Belgii sebráno 7 milionů a 182 tisíce franků pro chudé kostely; pro kostely v misiích milion franků. V Londýně se vybralo 250 tisíc franků, ve Lvově 40 tisíc franků. Také počet členů vzrůstá. V Lublani jest přes 50 tisíc členů.

r. — Po nedávné visitaci římských kostelů uloženo příslušným duchovním správcům dbáti ve svatyních co nejvíce čistoty vůbec, zvláště pak čistoty liturgické, aby bylo odklizeno vše, co by se neshodovalo s důstojností bohoslužby, co by zavánělo pověrou atd. Zajímavý jest na př. zákaz umělých květin, jež ovšem v Italii snadno nahrazovati rostlými, ačkoli jsou, jak známo, liturgisté, kteří zase nedoporučují rostlých květin pro různé závady, na př. hmyz a j. Či vůbec žádných květin? Při umělecky s nádherou provedených stavbách, oltářích atd. lze jich snad postrádati. Ale nic platno, květiny přece jen zdobí, lahodí oku i mysli, slavnostně povznášejí. A namnoze bývají to zároveň obětiny, jistě ne podceňovatelné obětiny devoti feminei sexus, ano rodin, a věřící s kostelem a liturgií jaksi důvěrněji sbližují, kus přírody ve zbudovaném stánku božím, ať uměleckém, ať prostém.

Také velmi rozumně nařízeno, aby z kostelů liturgickými potřebami nadbytečně opatřených bylo z nich ponecháváno kostelům chud-

ším, zvláště novým, jichž se má na obvodě Říma zbudovati ještě 30. Předpis onen by byl záhodný i u nás.

Významná je snaha při kostelích všude ustanovovati duchovní správce s úkoly farní správy místo kostelů, kde se konají jen bohoslužby. Zdá se, že takto mají i řeholní společnosti víc než dosud býti zavázány k této duchovní správě ve svých obvodech. Jistě velmi účelně!

*

nl. — Farské budovy v Italii.

„Ufficio Pontificio delle Case Parrocchiali in Italia" t. j. Papežský úřad pro farní budovy v Italii, podnik r. 1926 založený, má za účel vybudovati fary dle nynějších požadavků v osadách italských. V Italii totiž na mnohých venkovských osadách je poměr patriarchální. Skoro z každé osady některý jinoch se věnoval kněžství. Pak působí ve své osadě a bydlí u rodičů. Pius XI chtěl tomuto divnému stavu udělati konec. Založil komisi, z níž se vyvinul tento „úřad". V čelo postavil bývalého stavitele, nyní kněze Msgra Chiapettu, který má k ruce na 200 stavitelů, inženýrů atd. a 7.000 dělníků. Výsledek je skutečně podivuhodný. Dosud bylo vystavěno 1107 farních budov, které ve větších osadách mají sál pro kino a divadlo, místnosti pro vyučování katechismu, spolkové místnosti atd. V provincii Sardinii vystavěno 352 far, na Sicilii 238, v Markách 120, ve Vulture 100 atd.

*

nl. — Methodistická sekta v Americe

nedávno zaslala svým 3.750 věřícím různé otázky, na které měli odpověděti. Odpovědělo jich jen 1085. Odpovědi jsou zajímavé: 391 methodistů nevěří, že Kristus se zrodil z Panny, 746 schvaluje omezení porodů, 506 chtějí kázání o socialismu, ne o Evangeliu, 655 zavrhuje modlitbu, 384 tvrdí, že methodistická církev pozbývá půdy, 373 nevěří v život posmrtný. Tázaní methodisté tvrdí, že byli přítomni v 28 methodistických kostelích 56 funkcím náboženským. Svůj úsudek pronesli slovy: Slovo methodistické již není slovem Evangelia — the methodist message is no longer an evangelistic appeal. Ale majíce mnoho bohatých stoupenců, vykonávají ještě veliký vliv. Známo, že papežství navzdory chtěli nebo ještě chtějí v Římě vybudovat velikolepou svoji svatyni. V missiích amerických i asijských značně poškozují snahy a úspěchy katolické. Podle jejich zpráv (sjezd v Atlantě) jest jich asi 12 mil. v 23 organisacích; s příznivci však se čítají na 30 mil. Kolik to znamená pro křestanství, z něhož vyšli a k němuž se formálně hlásí, vidno z předešlých řádků.

*

Španělsko.

Revoluční duch neochabuje v boji proti zařízením církevním, a z klidu svého vyburcovaný lid jest bezradný i bezbranný. Jak často

bývá v revolucích, podřízení úřadové jsou mnohdy v pronásledování horlivější než nadřízení, tak že dochází i k trestům za náboženské úkony, — věci to, na které by největší pessimista nebyl pomyslil.

Hlavní útoky jsou, jako jinde, namířeny na svazek manželský a na školu; náboženství se tu již nevyučuje, náboženské obrazy vyházeny. Chystají se zákony proti řeholím a j.

Vyburcovaní katolíci chápou se pomalu svépomoci. Zanedbanou práci sociální mají zaříditi mladí lidé podle zkušeností, jakých nabudou v cizině, kam jsou za tím účelem vysíláni. V Madridě se sbírá na katolické školství, v Barceloně sestoupil se zvláštní výbor za týmž účelem.

Protestanté nyní vyvíjejí živější činnost, ale bez větších úspěchů, neboť Španělům se protestantismus nezamlouvá. Rozhodnutí, která v tomto boji padnou, nebudou o katolictví či protestantismus, nýbrž o víru či nevěru!

*

Diecese v Zajordání.

Řeckokatolický patriarcha katolického východu v Antiochii vysvětil svého tajemníka archimandritu Pavla Salmana z Damašku za biskupa Zajordání se sídlem v Ammanu. Nová tato diecese má 18 misií s 3.500 duší. Na 4 místech jsou již kostely.

*

Poutě do Mekky

nyní různými způsoby usnadněné pozbyly už toho tajemného rázu, jaký měly dříve. Za ředitele a kontrolora jejich pozvala si hedžaská vláda dokonce křesťana (z Nizozemí). Vloni prý bylo poutníků 28 tisíc.

*

Židovský ženský klášter

zřídila herečka Ir. Palastry v Uhrách jako útulnu pro 300 osob. Zavedena přísná klausura, jen rabín má přístup.

Z Francie a odjinud známe zprávy o sklonu hereček ke klášternímu životu. Psychologicky zajímavo, ale vysvětlitelno!

*

Pohřební panegyriky.

V něm. novinách byla tuhle anekdota: Pastor se nad hrobem dostává — podle ustáleného zvyku — do nadšené chvalořeči. Vdovou vedle stojící to trhne, i zatáhne pastora za rukáv taláru a táže se ho šeptem: „Prosím, nepochováváte to někoho jiného?“ Znala totiž svého nebožtíka právě jenom z jiných, méně pěkných stránek.

Na katolických pohřebech bude tomu pomalu také tak.

Ale, lidem se to líbí! Ano, některým, ne mnohým! A homiletické pravidlo dí: „Ut veritas . . . placeat!“ Koho přivábí jen krasořečnictví, toho krasořečnictví také snadno odvede.

Vědecký a umělecký.

m. — Dnešní Machar.

Málo se dnes o něm již mluví a píše. Několik let po převratě se odmlčel a co nyní vydává, málo se již líbí jeho dřívějším velebitelům. Jeho životní skepticismus a pessimismus, jenž se kdysi vybíjel útoky na náboženství a církev, obrátil se nyní i jiným směrem a zhořkl ještě více, změniv se v odpor k současným poměrům i lidem.

Poukazuje na to básník Jos. Hora, posuzuje v „Liter. novinách“ (1932, č. 6) poslední Macharovu knihu „Peníze“. Z celé této básnické povídky cítí vát odpor a opovržení k dnešku. Autor „Jedu z Judey“ stal se hořkým ideologem, který už nevede, nekáže, nebouří, ale prostě jen konstatuje své skeptické poznání o světě. Svět je dle něho zcela již svlečen ze svých zdobných hávů, kultury, demokracie, náboženství a je hnán jen třemi základními silami: žaludkem, genitaliemi a touhou po moci, za nimiž jest už jen jedna duše: peníze.

Tak jako vysvléká J. S. Machar lidi z jejich šatů, aby je předvedl nahé v jejich materiální sprostotě, tak dle J. Hory svléká i své verše, zbavuje je jakékoliv illusivnosti a nechává je působiti tvrdým, holým a neobrazivým slovem ironického a úderného feuilletonu. „Je to prostě zveršovaná próza, oloupaný kmen stromu bez kůry, bez listí a bez květů. Traktát. Ale přes všecko: za tímto traktátem cítíte živého člověka, jenž jako by se sám děsil prázdna, do něhož potápí své postavy a představy, sám nejsmutnější poznáním, jež v sobě kultivuje a od něhož se nesnaží odstoupit do sféry smíru a vykoupení . . . V mnohém mu dáváme za pravdu v jeho visi dneška kořistného, nečistého a podplatného, ale chtěli bychom, aby nám řekl, vidí-li hořet Sodomu celou, anebo zahlédl-li někde alespoň deset spavedlivých, pro něž je dlužno věřit znova a začíti znova . . .“

Na tuto otázku odpověděl Machar vlastně již dávno. Skepse plodí zase jen skepsi.

*

Velkomoravské dějiny

jsou přes obsáhlou literaturu pořád ještě temné, i dlužno s povděkem vítati každý cenný příspěvek na jejich osvětlení. K nejcennějším jistě náležejí články prof. Dra Robenka v posledních ročnících „Hlídky“. Kdyby se někomu nezamlouvalo jejich jádro, že krystalisační body této velké doby byly na Dunaji, na staré historické půdě pannonské, po staletí vzdělávané vyspělou osvětou římskou, má zajisté právo proti důvodům postaviti důvody, ale nikoli jako časopisecký referent fxn v ČČH na prázdno bláboliti o „patrné nekritické pohotovosti“, „serii mylných dedukcí“, „pozdních pramenech nevyšetřené autority“, „ukvapených dohadech“, „methodě povrchní“ a pod. Tak psávají

o vědecké práci jen ignoranti, aby silnými slovy svému čtenářstvu nalhali, že oni rozumějí věci lépe. —

Konečně se v Praze odhodlali, sníti s několika obětovných soukromníků na Slovácku nesnesitelné břímě nákladů na důkladnější prozkoumání historické půdy a podzemí na Uh. Hradišťsku a Velehradsku. Práce teprve začaly, naděje jsou slibné a sotva budou zklamány. O čem nás poučí, hlavně o které době, leží ovšem ještě v zemi.

*

Němci v Povolží

usazeni byli Kateřinou II, jež o tuto kolonisaci od r. 1763 (provolání) usilovala. V l. 1764—7 uvádějí se 104 osady, které hospodářskou vyspělostí a poměrně vyšším vzděláním vůbec uchovávaly si jakousi samostatnost a svéráz.

R. 1871 však německá úřední řeč zatlačena ruštinou, 1874 přestalo osvobození od vojenské služby, 1876 zrušena německá úřadovna a osady vtěleny do správy gubernijní.

R. 1917 zřízen v Saratově „privater wolgadeutscher Ausschuß", který hned v březnu t. r. podle sebeurčovaného práva rozšířen v přípravný organisační výbor povolžských Němců, r. 1918 ustaven autonomní socialistický „Rätestaat der Wolgadeutschen". Úřední řeč jest německá i ruská, autonomie ovšem dost osekaná. Na území 26.800 čkm jest 571.500 obyvatel, z nich asi 400.00 Němců.

*

Missing link.

Pohřešovaný mezičlen v řadě člověk — opice se našel na Javě, tamtéž, kde Pithekanthropos. Zoologickému ústavu dodali domorodci aspoň jeho kůži, kůži toho, jejž nazvali orang-pendek, ten mezičlen. Ostřihali totiž pěkně jednu z úzkonosých opic, uřízli jí ocas, na němž visívala, zabili, kůži stáhli a udělali si s ní blázny ze zoolog. ústavu, odkudž v prvém okamžiku nadšení vyšla ona radostná zpráva do světa.

*

Ochrana zvířat.

V Přerově měli „Vallovo peklo zvířat", menažerii cizokrajných zvířat (velbloudů, medvědů atd.) Majetník, pražský obchodník, neměl zaplaceny daně, menažerie soudně zabavena, a ubohá zvířata nechána bez potravy, až se nad nimi slitoval spolek na ochranu zvířat a konečně vysvobozena soudní dražbou.

Obrázek nečestný na několik stran, i pro úřady!

Křesťanská mravouka neučí sice přímo o povinnostech člověka ke zvířatům, která jsou mu dána vůbec v službu a nejsou nositeli práva, ale zakazujíc mu surovost a ukrutnost vůbec, zakazuje mu též ukrutnost ke zvířatům. V čítance jsme se o nich učili: „Cítí bolest jako ty, nedělej jim trampoty!", i nemůže dětem býti toto pravidlo příliš často a příliš důrazně vštěpováno.

Mělo by se za to, že aspoň majetníci užitečných zvířat s nimi zacházejí tak, aby si jich týráním nepoškozovali vlastního majetku. Ale nebývá vždycky tak. Tím častěji se vyskytuje týrání od lidí najatých, ač také ne vždycky: rozhoduje i tu, jak řečeno, osobní povaha.

Není ani pravidlem, že by lidé s milými zvířaty se mazlící nakládali mírně se zvířaty vůbec (a tím spíše s člověkem!) Mnohdy vidíme opak — opět známka vlastní povahy.

Spolky na ochranu zvířat jsou ovšem spolky zcela dobrovolné, bez výkonné moci. U nás mají na zřeteli hlavně tažný dobytek (koně, po př. krávy, psy atd.) a drůbež; týrání tažných psů prý si u nás s nelibostí všimla i danská známá spisovatelka Karin Michaelis. Ale týrati lze zvířata všechna, pokud se nechají. O vánocích na př. čtáváme výzvy ke kuchařkám, aby netýraly ryb, buďto z pouhé netečnosti nebo na ukojení nesmyslného labužnictví. Zdá se, jakoby týrání nejobyčejněji se provádělo na zvířatech, která ani řevem z bolesti se nemohou jemu brániti. Na venkově, kde bychom pro soužití člověka se zvířenou čekali větší soucit s ní, vyskytují se úžasné surovosti na př. s kočkami nebo s ptactvem u rozpustilé mládeže. V těch věcech měl by každý člověk býti třebas nezapsaným členem spolků na ochranu zvířat, a pokud jemu možno, týrání jejich zamezovati.

Ovšem: pokud možno! Možností těch nyní, kdy každé potrestání nezbedného kluka může míti v zápětí opletačky se soudy, ba jistá odsouzení, není mnoho, a pokárání málokdy pomůže. V městech si policisté případy týrání aspoň „zapisují“; na venkově ani toho není.

Bohužel ani o tom, co je týrání, není shody. Jedno z nejušlechtilejších zvířat, kůň, na př. bývá týrán nejen vozkou, ale i vojákem a jockeyem; ale mluvte sportovcům o zbytečností dostihů!

Dává se nám za příklad budhismus, který zakazuje živočichy zabíjeti. Ale týž budhismus zakazuje našlápnutého červa zašlápnouti, zabíti koně na př. se zlomenou nohou, zabíti starou vydojenou krávu; tato se prostě vyžene ven.

Světový spolek na ochranu zvířat se chystá oslaviti svoje 10leté trvání. V Berlíně má se do podzimu r. 1935 zbudovati jeho museum, seberou-li se do té doby 2 miliony marek. U něho má býti vegetariansk ý hostinec. Zapomínají ti dobří lidé, že nebude-li lidstvo „požírati“ zvířat, sežerou ona časem je, nehledě k jiným pošetilostem přísného vegetarianismu, jenž na př. v budhismu jest neposlední příčinou ochablosti tamního obyvatelstva!

Nejvážnější je tu otázka vivisekce. Zaostalost lékařství až do novější doby přičítána někdejšímu zákazu pitvy lidských mrtvol, a jistě ne neprávem. Vivisekci pak se přičítají veliké úspěchy novověkého lékařství, a všechen odpor proti ní jest marný.

Anglický slavený přírodozpytec Arthur Keith ji proti londýnskému Jack-London-Clubu obhajuje takto: Příroda sama jest ke svým bytostem ukrutná, buď je zanedbávajíc nebo přímo ničíc. Na atom

se podnikají stále útoky, jak by se podařilo jej roztříštiti. Geologie se stále hrabe v zemi. Zahradník se stále namáhá zušlechťovati rostliny násilím, dobytek se zušlechťuje rovněž násilím atd. Zmocnila prý se nás nadměrná přecitlivělost, a proto bojujeme proti vivisekci tak užitečné, která prý se většinou provádí na zvířatech beznadějně nemocných a většinou narkotisovaných.

O některých důvodech tohoto rozhodného darwinisty a hylozoisty těžko ovšem rozumně hovořiti (atom, geologie, zahradnictví). Že by se však vivisekce prováděla většinou, jak sám Keith praví, na zvířatech narkotisovaných, o tom by bylo nutno slyšeti vivisektory, zdali to pravda. Ale konečně většina není celek, a na smrt nemocná zvířata cítí také ještě bolest.

Ale, jak řečeno, odpor proti vivisekci jest marný, a záleží na jednotlivcích, postarají-li se o to, aby byla co nejméně bolestná. Zvyk totiž otupuje.

Pokud a jak se vivisekce používá při omlazování, o tom by bylo nutno slyšeti odborníky. Praktiky Steinachovy a j. sice již vědou odmítnuty, jelikož se ukázalo, že na př. omlazení pohlavní jsou jen zdánlivá, že při tom vlastně omlazovány jen kapsy operaterů. Ale hloupých důvěřivců není nikdy dosť, i možno předpokládati, že ony praktiky se provádějí dále, třebas jinými způsoby. Zmíniti se o nich bylo tu třeba, jelikož to, co má člověka z opice neb jiného zvířete omladiti, ovšem nemůže býti samo odumřelé, ale živé, tedy vivisekcí dobyté.

Sem náležejí také různé způsoby transplantace, transfuse krve atd., kde passivním předmětem bývá také člověk. Čteme tu a tam o hrdinné obětovnosti jednotlivců ve prospěch bližních, takové operace potřebných. Z transfuse krve stává se dokonce i živnost.

Vážné zprávy vědecké oznamují i transplantace nebo transfuse mozku, opět ovšem jen živého, čerstvého, rychle přeneseného, jelikož mozkové hormony ohřátím prý pozbývají síly. Místo transplantace se nyní mozková hmota nejčastěji jen vstřikuje. Takto na př. telecí mozky mají oživiti a posíliti mozek lidský! Jeden badatel (innsbr. Haberlandt) dával potřebným požívati syrový čerstvý mozek v oplatkách. Atd. — fysiologie má ještě netušené možnosti před sebou! —

Na konec nutno se ještě zmíniti o košerování, jímž prý také bývají zvířata týrána a proti němuž také se často ozýval odpor antisemitů.

*

hd. — Kdo je původcem a vynálezcem automobilu?

U důležitých technických výnálezů není vždy jednoduché a snadné, udati jejich pravého vynálezce a původce. Ve starověku se hádalo sedm měst o čest, býti rodištěm Homérovým. To se děje namnoze

posud u důležitých vynálezů, které sobě někdy osvojuje několik národů. Tak ku př. Němci tvrdí, že moderní telefon vynalezl jejich krajan Filip Reis, učitel, kdežto Severo-Američané jej připisují svému krajanu, jenž se jmenoval Graham Bell. Podobně se to má s elektrickou žárovkou, která se téměř všeobecně připisuje Edisonovi z USA, kdežto Angličané tvrdí, že ji vynalezl jejich krajan Growe.

U automobilu, který jest od dob Stephensonovy lokomotivy nejdůležitějším vynálezem v oboru dopravnictví, jest nápadníků o prvenství ještě více. Vídeňáci vyhlašují za otce automobilu svého příslušníka, jménem Siegfried Marcus, jenž se podle jména zdá býti israelitou. V USA se pokládá za otce automobilu Severo-Američan Selden, ve Francii Francouz Lenoir, a v Německu Němci Daimler nebo Benz. Nedá se upříti, že automobil Marcusův, sestavený roku 1864, měl už všechny podstatné a důležité součástky moderního automobilu, měl už rozplynovač, elektro-magnetické zapalování, a byl poháněn benzinem. Pokusná jízda, která se konala pod pláštíkem noci a na liduprázdném prostranství, aby se ušlo případnému výsměchu, nebyla mnohoslibná. Stroj tam byl dotažen podomkem, a rovněž tak zase dovlečen se vší tichostí domů, ale přece ujel dobře přes dvě stě metrů, při čem uvezl dvě osoby. Ale pak stroj vypověděl službu, nehnul se z místa. Začátky byly sice chatrné, ale přece přesvědčily tehdejší techniky, že jsou na dobré cestě. A teprve nyní chopili se práce i Benz i Daimler, v USA pak jmenovaný Selden, a po nich jiní, kteří všichni vytrvalou prací sestavili moderní dokonalé stroje. Prvenství Vídeňáka Marcusa je tedy zajištěno, ačkoli Francouz Lenoir už tři roky před Marcusem sestavil svůj automobil, který byl poháněn svítiplynem, a ve svém uspořádání a sestrojení úplně se lišil od typu Marcusova. Ráz Marcusova původního automobilu byl podržen a všeobecně vešel v užívání, ovšem že byl postupně zdokonalován.

*

hd. — Objem a obsah naší země se zmenšuje? Necháme-li zralé a zdravé jablko několik dní ležeti v suché a teplé místnosti, za krátkou dobu povrch jablka, jeho kůže začíná se krabatiti, jablko se scvrká, jeho objem a obsah se zmenšuje. Něco podobného děje se prý i s naší zemí. Aspoň tak tvrdí německý prof. Jaenecke, jenž o této věci odevzdal heidelberské akademii věd učenou práci, ve které docela vážně tvrdí, že naše matka země se nám pod nohama doopravdy scvrká a zmenšuje, tedy mizí.

Podle obecného přesvědčení vnitřek země není tuhý a pevný, jako povrch země, po němž chodíme a jezdíme, ale žhavě-tekutý a táhlý. V jakém skupenství se vlastně tento střed země nachází, nemůžeme sobě představiti, nemáme o tom nižádných zkušeností. Tuhý a pevný povrch země jest vlastně hodně tenký, v poměru k rozměrům země až povážlivě tenký. Odborníci tvrdí, že pevný povrch zeměkoule dosahuje asi 100 km tloušťky. Když považíme, že průměr země-

koule obnáší 12.756 km, poloměr tedy 6.378 km, pak je tloušťka kůry zemské oněch 100 km skoro malicherná srovnána s tou ohromnou ohnivou propastí, která se prostírá pod našima nohama. Mohli bychom kůru zemskou nazvati jenom dosti tenkým škraloupem. Odborníci říkají, že se to podobá asi skořápce na vajíčku.

Tam, kde se stýká pevná kůra zemská se žhavě-tekutou hmotou v nitru zemském, tam dosahuje podle jmenovaného Jaenecke teplota asi 3.000 stupňů. Tam také podle něho části žhavě-tekuté hmoty tuhnou, spojují se s kůrou zemskou, která tím způsobem stává se mohutnější, silnější. Pomalým tuhnutím žhavě-tekutého vnitřku zemského ovšem ubývá, vznikají proto pod pevnou kůrou zemskou prázdné dutiny, které mají ze následek, že části volnější pevné kůry zemské propadají se do hlubiny žhavě-tekuté, země se scvrká, zmenšuje. Není to ani tak řídké, že dočítáme se v denních listech, že v té a té krajině bylo slyšeti podzemní hluk a hřmot jako vzdálené dunění hromu. Toto dunění může býti vysvětleno jako přirozený následek onoho scvrkování zeměkoule. Tak od dob Caesarových, tedy okrouhle v době posledních dvou tisíců let, zkrátil se prý zemský poloměr přibližně o jeden celý metr. Krychlového obsahu pozbývá zeměkoule dle toho denně prý jeden krychlový kilometr. Jakožto obyvatelé v š e h o m í r a žijeme prý sice v posledním období, jelikož největší část jeho byla do prostoru vyzářena, než se prvý člověk objevil. Jakožto obyvatelé z e m ě žijeme teprve n a z a č á t k u č a s u. Katastrofy jsou však vždycky možné. I kdyby naše slunce asi 3% své svítivosti bylo již pozbylo, trvalo by ještě asi 100.000 milionů let, než ona pomine docela a nastane konec země.

Proto netřeba se ještě obávati, že nám země jednoho krásného dne zmizí pod nohama. Úzkostlivá otázka žáčkova, kde pak přistanou l e t c i, jsoucí právě ve vzduchu, až země zmizí, je tedy ještě předčasná.

*

hd. — H v ě z d n á o b l o h a v m ě s í c i z á ř í 1932.

Jako první hvězdy objevují se na večerní obloze v nadhlavníku bílá Véga v souhvězdí Lyry, — Véga bývá označována jako vzor hvězdy první velikosti, — a směrem k západu září žlutavý Arktur v souhvězdí Bootes-Volař. Na jiho-západní obloze druží se k nim žlutý Saturn, jenž v souhvězdí Střelce září svým žlutým klidným světlem nízko nad obzorem. Východně od Saturna, tedy na levo od něho, mihotá se jiná jasná hvězda, která svým třepetavým světlem se prozrazuje jako stálice. Je to Fomalhaut, první hvězda v Jižní Rybě.

Na severo-východě zdraví nás jiskřivá Capella-Kozička, v souhvězdí Auriga-Vozka, a předchází už zimní souhvězdí, která pomalu budou zabírati večerní oblohu po souhvězdích letních, která už se chýlí k západu. Vždyť okolo deváté večerní hodiny už se objeví na obloze spanilá hvězdokupa Kuřátek-Plejád, která bude pak ozdobou zimní oblohy. —

Na začatku září jest příhodná doba, vyhledati sobě na východní obloze před východem slunce oběžnici Merkura, jenž bude 3. září v největší elongaci od slunce. Jeho jasnost dosáhne asi tří čtvrtin jasnosti Siriovy, bude tedy hodně jasný. Na začátku měsíce vyjde asi půl druhé hodiny před sluncem, okolo 20. září klesne tato doba asi na tři čtvrti hodiny.

Východní oblohu před východem slunce ovládá svým klidným, jasným a bílým světlem Venuše-Krasopaní. Vychází po celý měsíc asi čtyry hodiny před sluncem. Leč brzy jí povstane soupeř v Jupiterovi, který začátkem měsíce vychází asi půl hodiny před sluncem, ale na konci měsíce předběhne slunce o dvě a půl hodiny. Bude pak zářiti jako druhá jitřenka o závod s Venuší.

V září bude lze pozorovati na východní obloze před východem slunce tato roztomilá seskupení: Dne 8. září bude přecházeti Merkur jeden stupeň nad Regulusem, první hvězdou v souhvězdí Velkého Lva. Dne 13. září bude zase Merkur procházeti asi jeden stupeň nad Jupiterem, nad nímž bude také 28. září procházeti uzounký srpek ubývajícího měsíce.

Dne 14. září t. r. jest zatmění měsíce, které bude u nás viditelné. Měsíc nebude sice celý zatměn, ale zůstane jenom malá část jeho kotouče osvětlena. Měsíc vyjde asi hodinu před zatměním, které bude trvati asi od sedmé hodiny večer až téměř do jedné hodiny po půlnoci. —

Slunce vstoupí 23. září 1932 ze znamení Panny do znamení Váh. Toho dne opíše slunce na obloze nebeský rovník, a zahájí podzimní rovnodennost. Jest začátek podzimu, a na jižní polokouli jest začátek jara.

Vychovatelský.

m. — O novou methodu čtení vedou se u nás, stejně jako u jiných národů, v posledních 3—4 letech živé diskuse a někdy dosti ostré, věcné i osobní spory. Na některých t. z. reformních či pokusných školách zavádí se totiž globální methoda, o níž v „Hlídce“ již psáno, jež u začátečníků ve čtení úplně obrací vyučovací pochod: děti nezačínají se učit čísti hlásky a slabiky, nýbrž hned celá slova. Nová methoda má své přednosti a výhody, ale i vady a nedostatky, a proto také nalézá mezi učitelstvem vedle nadšených stoupenců i vážné zásadní odpůrce.

Tak na př. v posledním dvojčísle „Pedag. Rozhl.“ (č. 5—6) upozorňuje na některá její nebezpečí učitel E. Strnad a radí k revisi dosavadních pokusů i k opatrnosti. V témže čísle pak Dr. V. Příhoda seznamuje čtenáře obsáhlým referátem s knihou německého katolického paedagoga Artura Kerna, vyšlou u Herdera ve Freiburgu (1931) pod názvem „Ist unsere Lesemethode richtig?“ Snad i našim čtenářům bude vítáno seznati aspoň jádro těchto nových názorů.

Kern upozorňuje, že přirozenost čtecí methody byla vždycky základním požadavkem, leč právě spornou otázkou bylo, co jest přirozené. K řešení této otázky přispěl teprve experimentální výzkum. Cizími i vlastními výzkumy přesvědčil se autor, že globální učení vede rychleji ke čtení dospělých nežli čtení synthetické. Vysvětluje to povahou dětského vnímání vůbec, jež se děje v útvarech. Útvar není suma, nelze jeho částí libovolně přestavovati, nýbrž jejich pořad je pevně dán. Pokusy je prokázáno, že isolace částí z totálního chápání je tím nesnadnější, čím jsou děti mladší, a že písmena jsou toliko „Unterganze“, kterých si důkladně nevšímají ani děti učené syntheticky.

Dnešní vládnoucí synthetickou methodu odsuzuje Kern velmi ostře. Myslí, že po některých stránkách byla lepší stará methoda písmenková, jmenovitě pokud se jí učily děti čísti doma u rodičů. U synthetické methody se dály pokusy o překlenutí obtíží při učení jednotlivým hláskám, zaváděly se falešné didaktické pomůcky, aby dětem „přiblížily“ jednotlivé prvky. Bohužel však písmena nemají nic společného se slovem, které se z nich skládá, pozorujeme-li čtení s hlediska psychologického. Spojování pak bylo nejtěžším úkonem, jehož nesnází děti zhusta nepřekonaly ani za celá léta, takže i ve vyšších třídách slabikovaly. Synthetická methoda ústí ve slepé uličce, jejímiž znaky jsou nedostatek smyslu (Sinnleere) a mechanismus. Vlastním kořenem těch nesnází jest, že tato methoda „nedává na počátek slovo jako nositele významu, nýbrž jako sumu hlásek. Právě tím jest nedětská, psychologickým požadavkům odporující . . . Je to ku podivu, že taková nevědecká methoda může míti ještě dnes monopolní postavení . . .“ Autor odůvodňuje pak velmi obšírně po psychologické stránce methodu globální (Ganzheitsmethode), která zdů-

razňuje podle zásad nové psychologie chápání smyslu místo isolace prvků, a vyličuje vlastní postup při vyučování čtení touto methodou.

Opakuje se tedy znovu známý zjev: co jedna doba prohlašovala za vědecký pokrok, to druhá odsoudí a zavrhne. Ve věci samé pak asi platí totéž, co u učení jiným předmětům: více než na methodě záleží na tom, k d o učí. Dobrý učitel i starou methodou naučí spíše a lépe čísti než ten, který by v nových methodách hledal ulehčení jen pro sebe. Že dnes děti ve školách, zvláště městských, špatně čtou, jest jisto, poznává se to zejména na měšťanských a středních školách, ale příčiny toho jsou také jinde než v methodě.

*

m. — N o v é o b d o b í b o l š e v i c k é š k o l s k é p o l i t i k y v R u s k u

začalo se odchodem Lunačarského, jenž byl po 12 let (1917—1929) komisařem pro osvětu lidu v RSFSR. Jeho nástupcem se stal A. Bubnov, dřívější komandant politické správy Rudé armády. Oba tito mužové, jak ukazuje v pražských „Paedag. Rozhl." (1932, č. 5—6) S. Hessen v zajímavém přehledu celého vývoje ruské komunistické paedagogiky, neměli vlastně s tímto oborem nic společného. Spisy Lunačarského jsou buď zprávami, které za něho zkoncipovali jeho úředníci, nebo řeči, v nichž je velebeno vždy s touže přemírou nevkusné výmluvnosti přítomné stanovisko sovětské vlády, byť se i s předchozím zcela rušilo. Lunačarskij byl spíše pokládán za esthetika marxismu, ba dokonce za filosofa, který je povolán k tomu, aby dal marxismu moderní podobu. Jeho filosofické dílo vyvolalo však ostrou, ba přímo zničující kritiku se strany Leninovy; ten vinil L—ského nejen z maloměšťanského způsobu myšlení a nepochopení Marxových spisů, nýbrž i z „filosofické hlouposti". L. spokojoval se pak tím, že ve volných chvílích („za bezesných hodin", jak sám praví) psal filosofická dramata ve slohu proletářské moderny, jež dával provozovati na státních scénách sobě podřízených.

S prováděním pětiletky, započatým za Stalina, a s ním souvislým zostřením třídního boje nerýmovala se patrně okrasná postava tohoto esthetisujícího literáta. Ve vedoucích kruzích komunistických byl L. viněn z koketováuí s radikální buržoasní paedagogikou západu. Byl mu zvláště vyčítán nezdar politiky třídního výběru. Pětiletka, říkalo se, má také svou stránku kulturní a její úkol spočívá v tom, aby v době pokud možno nejkratší byla vytvořena zásoba kvalifikovaných pracovních sil, potřebná pro industrialisaci země, jichž vůdčí vrstva, t. řeč. specialisté, mají mimo to býti i stoprocentníml komunisty. Školství musí býti proletarisováno, ale zároveň také militarisováno.

K tomuto úkolu byl Stalinem určen A. Bubnov, jenž se sice nikdy také neobíral paedagogikou, ale zato byl typem revolucionáře s mnoha lety žalařování i deportací za carské vlády a za revoluce se osvědčil vždy jako věrný vykonavatel nařízení strany. Proto mu nyní sovětská

vláda svěřila ruské školství. A Bubnov také splnil zcela její očekávání: za krátkou dobu provedl militarisaci celého středního i vysokého školství; zaostřil třídní výběr, ba přeměnil jej v nucené rekrutování studentstva z řad proletariátu, a aby novým těm studentům z donucení umožnil studium, provedl pronikavou reformu veškerého vysokého školství. Komunistickou výchovu studentstva podřídil kontrole komisí strany, utvořených při každé vysoké škole, a jeho odborné vzdělání správám příslušných odvětví hospodářských. Tak je nyní daleko ještě větší měrou než dříve včleněno veškeré střední a vysoké školství do výrobního procesu. University a vysoké školy technické byly na celém území sovětského svazu rozbity v řadu přísně odborných učilišť a včleněny do příslušných výrobních odvětví.

Také pro obecnou školu byly Bubnovem vydány nové osnovy; hlavní jejich známkou je, že se v nich politisace vyučování stává zcela zjevnou a nepoužívá se již hesel, která už před 6 lety komunistickou školu pracovní přibližovala radikálním theoriím „nové výchovy" na západě, třeba jen zevně. Celou ideologii dnešní sovětské paedagogiky, jež vlastně již vyprchala se žhoucím dechem třídního boje, možno podle autora článku obsáhnouti jedinou větou: dnes pracovní škola v Rusku není ničím jiným než prostředkem sociální světové revoluce a tak pouhým nástrojem v ruce strany komunistické.

K článku možno ještě poznamenati, že naše pokrokové organisace učitelské chtěly letos ještě ve školním roce před prázdninami uspořádati větší „studijní výpravu" do Ruska, zvláště k prohlídce sovětských škol, ale nebylo jim to našimi úřady povoleno.

*

Nahé umění pro lid.

Slavný entomolog jesuita Erich Wasmann zaznamenává ve svých vzpomínkách (Stimmen d. Zeit 1932) tuto příhodu z Meranu, kde byl se svým otcem (malířem). Lázenská správa tam v rondelu u veřejné cesty dala postaviti několik řeckých soch, rajsky neoděných. Mimojdoucí školáci se rádi dívali — ovšem jen z uměleckého zájmu! — na tyto neobvyklé hosty, což rodičové nerádi viděli. Jednoho, ovšem krásného dne za poledne přišel sedlák Ganthaler s několika pacholky, kladiva na kamení na ramenech, a zcela klidně jakoby na objednávku bušili před zástupem lázenských hostů do naháčů, až je potřískali. Nikdo neodporoval.

Ganthaler si za to několik neděl v Bozenu (Bolzanu) odseděl, a pak jej Wasmann st. z uznání vymaloval.

Po několika letech byl Ganthaler s poutníky přijat v audienci u Pia IX, který mu též projevil své uznání. Ale monsignoru ze svého průvodu pošeptal papež, jak známo, žertu nikoli nepřístupný: Dio mio, jenom ho (G—a) nepouštějte do vatikanského musea, sic mi tam všecko roztluče!

Hospodářsko-socialní.

Nemocnice u sv. Anny v Brně v níž nyní jsou též některé universitní kliniky, byla poslední dobou značně rozšířena, ač ovšem ani tak ještě daleko nestačí, kterýžto stesk se časem opakuje snad u všech nemocnic.

O hlavní budově (z let 60tých m. st.) zajímavo čísti zprávu Dr. Aloisa Pražáka v jeho „Pamětech“ (Praha 1926, s. 39 dd). Byl v zasedání zemského sněmu 1863—6 jako člen zemského výboru zpravodajem o t. z. dobročinných ústavech. Dotavadní nemocnice (na místě nynější) byla jednak malá, jednak „velmi defektní“, jak dí Pražák, nazývaje ji zrovna „Seuchenherd“! Rozhodnuto tedy ji rozšířiti a upraviti. Pražák za tím účelem studoval zařízení jiných nemocnic, jmenovitě z francouzského díla, jež o nemocnicích napsal Armand Hussot. Zajel do Paříže prohlédnout nemocnici Lariboisière, která měla většinou soustavu pavillonovou se sály s okny na sever a na jih. Zajel do Berlina, kde ředitel tamní Charité (Dr. Esse) soustavu pavillonovou, v díle Hussotově doporučovanou, rozhodně odmítal. (Obě soustavy mají, jak známo, přednosti i vady).

Plány vypracovali na místodržitelství. Posl. Gomperz navrhnul, aby je prozkoumal některý vídenský architekt, i svěřeno to architektu v. Hansen. Stavbyvedoucí inž. Přiworský zajel s plány do Vídně, kde Hansen vyhotovil jak plán adaptace, tak novostavby. K této nedošlo, jelikož se báli vysokého nákladu, a provedena tedy jen úprava s rozšířením podle soustavy pavillonové, pokud bylo možno. Sněm schválil stavbu již prováděnou i zvýšený náklad na ni; liberální odpůrci všemožně se namáhali Pražákovi a zemskému výboru klásti v podniku tom překážky, jak vidno z jednání sněmovního.

Stavba trvala 3 roky, byvši rozpočtena jenom na 2. Hansen vypracoval všechny plány dopodrobna (asi 300 čísel), jednou i dvakrát měsíčně dojížděl do Brna dohlédnout na stavbu a zařizování (i stropní malby určoval), a žádal za všechno všudy jen 8.000 zl., ačkoliv stavba stála asi 600.000 až 700.000 zl. Určena byla pro nejméně 600 nemocných; v Německu se prý na jednoho počítalo s nákladem 100 tolarů, t. j. 1500 zl.

Pražák končí svou zprávu takto: „Kdybych v životě nebyl pro lidstvo nic vykonal, nežli že jsem tuto stavbu zemské nemocnice provedl (svou iniciativou, podotýká jinde), počítal bych si to za velikou zásluhu“. Nebyl to však jediný zemský ústav, o jehožto zlepšení se zasazoval. Brňany snad bude zajímati, že byl, poslední z Čechů, také členem městského zastupitelstva v té době (od r. 1861 až do r. 1864 nebo 1865, jak píše). K sezením zemského výboru jezdíval „pilně“, jak praví, z říšské rady do Brna, a „svědomitě odmítal brátí diety říšské rady za dny, kdy úřadoval v Brně v zemském výboře. Bohužel neděje se již tak nyní, dodává zač. r. 1890, od většiny poslanců . . . “ Inu, zaostalý Staročech!

Hansen vypracoval později také plán brněnského Besedního domu (1871/2).

*

Irsko

svůj boj o politickou nezávislost na Anglii provádí zatím jen hospodářsky. Nebylo v Ottavě již na hospodářských poradách britské říše, doma hlásá a provádí bezohledný bojkot anglického zboží: všechno anglické zboží páliti, jen anglické uhlí ne!

Zubožený kdysi ostrov má nyní kromě svého majetku také bohaté pozadí v severní Americe, kde „Ajrišové“ i počtem i zámožností vynikají.

*

Čína.

Ohromná oblast čínská jest neúměrná její politické a hospodářské síle. Politicky byla až do nedávna obětí ciziny, teď jest obětí vlastní nesvornosti.

O bohatství hospodářském jsou v nezasvěcené cizině názory mylné. Co se jmenuje přírodními poklady, totiž rudy a kovy, toho Čína má pramálo, kromě uhlí. Ani bohatstvím potravin nevyniká. Více než rýže pěstuje se tam mák, jenž dává výnosný obchod.

Číňan má skrovné životní potřeby. Ale potřeby společnosti neodolatelně rostou, žádajíce na př. výrobnějšího průmyslu. I z té příčiny jest pochopitelný odpor proti samostatné, přírodninami tak bohaté Mandžurii.

*

nl. — „Catholic Charities“.

Katolická charita v Novém Yorku byla založena r. 1921 kardinálem Hayesem. Je to ústředí pro podporu chudých. Tuto péči o chudé koná spolek pomocí 209 ústavů a spolků podřízených. V r. 1921 vynesla sbírka půl milionu dolarů; minulého roku 1½ mil. dolarů. Minulého roku charita se starala o 18.105 rodin čítajících 81.320 členů; bylo vydáno 1,256.067 dol. Do ústavů řízených sestrami bylo umístěno 9.863 dětí, jednak sirotků, jednak opuštěných od zpustlých rodičů. Do katolických rodin umístěno 4550 dětí. Dále bylo léčeno 3.588 dětí slepých, kulhavých, hluchých atd. V diecési newyorské 22 katolické nemocnice pečují o 45.359 nemocných. Výlohy činí 3,292.629·28 dol. Ze 1,074.034 dní bylo zaplaceno jenom 233.289 dní. Ostatní dny ošetřování bylo úplně zdarma. „Katolická charita“ nehledí na národnost ani náboženství ani na politickou příslušnost.

Politický.

U nás.

Rozkol v agrární straně, vzniklý prý z nespokojenosti, že nynější její vedení (Udržal atd.) málo dělá pro zemědělce, prozrazuje nedobré stránky naší politiky vůbec. Když pro zemědělce se stalo málo, pro koho pak více, máme-li ovšem na mysli, co se dálo veřejně, ne za oponou ministerských tajností? Jsou pak mezi nápadníky ministerstev lidé schopnější a hodnější? Nutné práce hospodářské — ale nejen pro zemědělce! — je tolik, že by přepych takových rozmíšek mohl odpadnouti. Národ má jiné starosti nežli sledovati půtky koaličních stran, tedy vedoucích vládu a majících obstarávati jeho potřeby.

*

Rakousko.

Podařený kousek parlamentního zákonodárství předveden tuhle ve Vídni. Všechny strany a všichni poslanci zajisté vidí, že stát jest hospodářsky na holičkách, že bez vypůjčky se neobejde. Vládě se podařilo sehnati ji ve Francii, arci za podmínek ne právě příjemných, na př. francouzské kontroly; „anšlus“, jenž také vyloučen, ještě asi tolik nenáhlí, leč by jej Hitler vynutil? Pro půjčku hlasovalo 82, proti ní 80 poslanců (soc. dem., národní Wirtschaftsblock a j.) Kdyby Dr. Seipel nebyl právě umřel, aby za něj byl ve sněmovně již náhradník, byla by většina jen 81, a o ten 1 hlas byla také jakási tahanice. Pravda, nešlo jen o vypůjčku, šlo o povalení vlády! Je to prazvláštní činnost zákonodárná a státnická: povalovati vlády! A občanstvo je s ní srozuměno.

Zesnulý Dr. Seipel jest nyní nazýván největším státníkem Rakouska. Hlava i srdce jeho byly na pravém místě, ale jeho strana selhávala pořád. Velečin jeho, že Rakousko zachránil od bankrotu po socialistické vládě Rennerově a vlasti své dobyl ve světě západním zase trochu sympathií, zůstává ovšem nedotčen pozdějšími nezdary, jimiž nebyl vinen on, nýbrž jeho strana a také jeho duchovní stav. Ale právě proto lze pochybovati, učinil-li dobře, že se postavil v čelo, aby zachránil, co se dalo. Chyby r. 1918/9 se vymstily jemu. Rakouskou odměnou byla mu již r. 1924 kulka do plic, která tam uvázla a je s jeho mrtvolou v hrobě; hrdina se jmenoval (či ještě jmenuje?) Javorek.

*

Německo.

Podle zvyků v parlamentní ústavě platných by Hitlerovým nár. socialistům („Nazi“) patřila prvá místa v státě: daleko největší ze stran, vůlí národa tolika poslanci zastoupená a jednotná má právo domáhati se vedení, třeba se nynější náčelníci státu a s nimi jiné strany obávají jejího radikalismu, který zatím jest vítán proti komunistům a soc. demokratům. Do pruského sněmu jich navoleno ze 432 162, mezi nimi 27 katolíků, ačkoli biskupové kdysi tak ostře vystoupili proti náboženským zásadám nár. soc. Nyní se vyjednává dokonce i mezi nár. soc. a Centrem o koalici.

Přinesly by volby do říšského sněmu, jenž má býti zase o 2 sněmovnách, zlepšení?

Neutěšené hospodářské poměry z pravidla plodí převahu radikalismu. Dokonce jsou obavy, že Německo vystoupí ze Svazu národů.

Vydavatel „Daily Mail“ lord Rothermere, jejž naše novinářstvo kdysi, když se nápadně ujímal Maďarů, prohlašovalo za člověka v Anglii bezvýznamného, zcela neprávem, prohlašuje nyní, že ještě tohoto roku bude nutno znova uvésti Hohenzollerny na trůn německý (a v Maďarsku Habsburgy). Čemuž nynější vládcové Německa by asi tuze neodpírali. Majíť i tam „demokratie“ až po krk. Jako jinde.

Ve Spaa, tedy před 12 lety navaleno Němcům 269 milliard (!) fr. válečné náhrady. Teď v Lausanně jim uloženo zaplatiti do 1/7 1932 dohromady 3 milliardy, z části na válečný dluh, z části na sanaci Evropy. Ve výpočtech, co již zaplatili, se těžko vyznati, jelikož každá strana počítá jinak. Ale i tak se osvědčila praktičnost žertovného pravidla: ratenweise abstreiten!

*

Španělsko.

V stálých nepokojích vynikla nad povrch monarchická vzpoura vojska (v Seville a j.), která prý docela potlačena. Budoucí volby ukáží, ne sice, jest-li obyvatelstvo monarchické — o tom nikdo nepochybuje —, ale jak zpracováno. Vůdci vzpoury gen. Sanjurjo, odsouzenému na smrt, vytýkal v soudním přelíčení státní žalobce, že tolik pracoval o zavedení republiky, a nyní . . . Lítost přicházívá pozdě, i v politice! Monarchické rozšířené noviny „ABC“ a „El Debate“ prohlášeny prostě za státní majetek, pobíravše od dřívějších vlád příspěvky, a tím šikovně změněn jejich směr.

*

Bolivie a Paraguay

jsou ve příčh o Chaco-Boreal na pohraničí, totiž o jeho petrolej. Petrolejová válka byla poslední dobou v Iraku, v Persii, ve vých. Africe a nyní v jižní Americe, kde ostatně o příčiny válek nebývá nouze. Tedy vzácná tekutina, která se podle novin i na našem Slovensku neb někde jinde co chvíle „objeví“, ale dosud nic nevydala.

Válka mezi Bolivií a Paraguay jest asi docela zvláštní, neboť území je skoro ještě pralesovité, a Bolivie má na území rovném německému s francouzským dohromady jen 3 miliony obyvatel, Paraguay na území rovném jugoslavskému 1 milion!

Právně prý Chaco náleží Paraguayi podle smlouvy z r. 1907, avšak Bolivie zadlužená v USA a nešťastnou válkou s Chile zbavená přístupu k moři jest v nesnázích. USA, které by tolik potřebovaly petroleje a stojí za Bolivií, ačkoli se s Mexikem nabízejí za prostředníky, nejsou sporu toho jistě daleky. Za Paraguay stojí Anglie, z též příčiny.

Obyvatelstvo jest velice smíšené; divoši v lesích to asi nejsou, co chtějí a vedou válku.

HLÍDKA.

Katolické jednoty na Moravě.

Dr. Josef Jančík. (Č. d.)

IV. Sjezdy.

I.—IV. sjezd v Brně v r. 1851—1854. — Sjezd v Praze r. 1860. — Sjezd v Malině r. 1863.

Vrcholem organisační činnosti katol. jednot byly 4 sjezdy pořádané v letech 1851—1854. Bývala to přehlídka vykonané práce, ale zároveň byl na nich udáván směr a cíle dalšího snažení. Bývaly to slavnostní dny katolické Moravy, kdy do Brna se sjíždělo na sta delegátů filiálních jednot, aby se tu vzájemně poznali a načerpali nadšení pro svou drobnou, tichou, světem namnoze přehlíženou práci ve svých domovech.

Podle vzoru německých jednot pomýšlela i „Ústřední jednota jazyka slovanského“ v Brně na uspořádání sjezdu již v začátcích. Když v Hlasu I (1849) 8 bylo oznámeno, že v Praze se také ustavila katol. jednota, tu hned pisatel dodal: „Snad se nám ještě tohoto roku dostane té veliké útěchy, že jako poslancové katolických spolků německých v roce minulém drželi valný sjezd v Mohuči: taktéž katolíci slovanského jazyka jej tohoto roku držeti budou v Praze u sv. Jana Nep. Tím zajisté pevněji než všelikými jinými prostředky se ukotví přízeň obou družných zemí, Čechie a Moravy.“ Pisatel pomýšlel asi na schůzku při pouti svatojanské, ale pro tehdejší politické poměry v Praze a pak pro nepatrný celkem počet jednot se sjezdu sešlo. Ústřední jednota brněnská však nevzdávala s[illegible]naděje, že se jí podaří jednoty shromážditi na sjezdě v Brně, a to ještě r. 1849.

Jednalo se o tom, než „zhoubnou ouplavicí na Moravě zuřící zabráněno bylo poslance dotčených jednot k valnému sjezdu do Brna uvítati.“[1])

Myšlenka však nezanikla, ba i ve stanovách jednot bylo na to pamatováno. Neboť podle § 8. spojení jednoty ústřední s jednotami filiálními mělo se mimo jiné díti také každoročním sjezdem důvěrníků všech jednot filiálních v Brně. V r. 1851 došlo poprvé k praktickému provedení tohoto ustanovení.

Výbor jednoty ve svých schůzkách jednal o tom a 11. srpna 1851 usnesl se svolati do Brna všeobecný sjezd. Bylo nutno vyžádati si svolení biskupa Schaffgotsche, který je také ochotně dal. Větší starost působilo najíti vhodnou místnost pro sjezd. Sál, kde obyčejně konaly se schůzky jednoty brněnské, nedostačoval. Proto výbor dopisem z 19. srpna 1851 požádal provinciála minoritů P. Bonaventuru Zduru o propůjčení velikého sálu klášterního. Protože sjezdu měly se súčastniti i přednostky panenských jednot, prosil výbor, aby provinciál také u biskupa toto dovolení vymohl. Bylo toho potřebí, poněvadž předpisy o klášterní klausuře ženám nedovolovaly vstup do kláštera.

Když bylo zajištěno dovolení k pořádání sjezdu i místnost, dal se výbor hned do práce, aby vše bylo včas hotovo. Hlavní starost doléhala na B. M. Kuldu, který byl duší tohoto podnikání a měl největší zásluhy o zdar díla. Finančně sjezdy zajistil hrabě B. Sylva-Tarouca.

Na svátek sv. Augustina 28. srpna sestaveno a 2. září rozesláno bylo na všechny jednoty „Pozvání důvěrníků všech filialních jednot na Moravě ku sjezdu všeobecnému.“ V něm „Ústřední jednota katolická v Brně pro víru, svobodu a mravní ušlechtilost“ pozdravuje všechny filialní jednoty a všechny panenské jednoty katolické na Moravě pozdravením nejradostnějším a nejslavnějším „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!“ Dále se praví: „By však bujarý strom jednoty katolické na Moravě žádoucího ovoce před tváří Božskou a všeho člověčenstva vydávati mohl, potřebí jest, aby všechny větve s kmenem Ústřední jednoty živě spojeny, a týmže duchem i směrem proniknuty byly ... Proto radostně a uctivě vyzýváme každou filialní jednotu katolickou na Moravě přípisem tímto ve jménu Páně, aby ze spoluúdův svých zvolila — možno-li — nejméně tři důvěrníky za poslance k tomuto všeobecnému sjezdu. Že i více pánů hostů přijíti může,

[1]) Hlas I. (1849) 48.

a že naopak i jeden nebo dva důvěrníci vítáni nám budou, kde jich více odejíti nemůže, netřeba připomínati. Každá filiální jednota nechať vyhotoví a podepíše list, kterým by se zvolení důvěrníci její jako poslancové u jednoty ústřední v Brně vykázati mohli. Na listu tom buďtež netoliko jména a stav důvěrníkův napsány, ale také přednostenstvo, výbor a počet všech spoluúdův jednoty filiální naznačen, a libo-li, posavadní činnost zkrátka vykázána.“

K Pozvání byl přidán i Pořádek sjezdu. Dne 22. září od 2. hod. odpol. budou se přijímati listiny důvěrníků a přidělovati se jim nocleh. Při tom také bude jim odevzdán vstupní list, bez něhož nikdo nebude na sjezd připuštěn. Vlastní sjezdování bude zahájeno 23. září o 8. hodině mší sv. u Minoritů. „Dne 24. sejde se všechen výbor ústřední jednoty katolické se všemi důvěrníky filiálních jednot o 9. hodině před polednem na poradu o všelikých záležitostech jednoty katolické na Moravě, po nížto, jak pevně doufáme, rozejdou se páni důvěrníci k domovu svému s obnovenou silou, s upovědomělým úkolem svým a krásným pocitem úzkého spojení s tolikými jednotami na Moravě.“[1])

Kromě filiálních jednot moravských pozváni byli na sjezd biskup českobudéjovický Jan Valerian Jirsík, který jako kanovník pražský byl horlivým vůdcem tamní katol. jednoty, dále Václav Mich. Pešina, bývalý farář v Blučině na Moravě, tehdy kanovník pražský a ředitel Dědictví sv. Jana Nep., a konečně katol. jednota pražská. Jirsík ani Pešina se nemohli sjezdu účastniti, poslali pouze pozdravné přípisy. Pražská jednota vyslala delegáty.

Sjezd se vydařil. Delegáty vyslalo 35 katol. jednot z Moravy, 5 panen. jednot, jednota pražská a německá jednota brněnská. Z bližších jednot přišlo 8—10 důvěrníků, Brno samo bylo četně zastoupeno, sešlo se také mnoho theologů, takže počet všech účastníků činil 600—700. Mši sv. sloužil sám biskup brněnský, který po zahájení sjezd pozdravil českou řečí. Pravil, že má z toho potěšení, může-li při této tak slavné příležitosti svou radost a uznalost i ústně na jevo dáti. Neboť „biskup katolický, v jehožto církevním okresu, z neskončené milosti Boží jednota katolických mužů se zarazila, jenž se všeho ujímají, co slouží k prospěchu víry, svobody a mravnosti, nemůže jináč, leč přede vším Pánu Bohu za tak neskončenou milost

[1]) Úplné znění jak Pozvání tak i Pořádku otiskl Halouzka v životopise Kuldově, str. 98—100.

děkovati, a pak ku zdárnému působení o jeho svaté požehnání ustavičně prositi.“ — Odpoledne byl asi 3 hodiny přítomen sjezdování a dal tím na jevo, že katol. jednot si váží.

Čestným předsedou sjezdu byl zvolen delegát pražské jednoty Štěpán Pollach, ředitel arcibiskupské ústřední kanceláře. Referáty střídaly se s pozdravy zástupců jednot, a tak celé jednání nabylo rozmanitosti. Byl to Kulda, který „řídkou výmluvností svou zlaté mosty od jedné řeči k druhé bleskem stavěl.“[1]) Na sjezdě jednalo se o věcech organisačních, školství, sociálním zařízení a o tisku.

Základ všemu sjezdování a hlavní jeho myšlenku podal Fr. Sušil ve své přednášce: „Není spásy pro člověka ani pro národ, leč v církvi katolické.“ Připomíná národu: „Pamatuj na to, že všeliký život národní spoléhá na víře, na mravnosti, na obětavosti, na zapírání sebe; a všichni ti pramenové životní že toliko v církvi katolické nalézají se.“

Organisačními věcmi zabýval se Jan Bílý, tehdy kaplan v Židlochovicích. Podal: „Bližší nákres činnosti jednoty katolické.“ Ta má hlavně v Brně znamenité pole působnosti. Neboť velká města — velké hříchy. Z města se šíří zkáza na venkov, a proto ve městě hlavním se musejí síly soustřediti. Nestačí jen probuzovati národnost. „Národnost je tělem lidu našeho, ale duší tohoto těla musí býti víra a ctnost křesťanská. Národnost bez víry stane se nenávistí jinorodáků a cizinců; ale víra sjednocuje národy v jednotu a lásku jednoho Otce a jedné matky.“

O námitkách, které jsou proti jednotám pronášeny, jednal tkadlec Frant. Liška a zakladatel jednoty Matěj Procházka. Tomáš Procházka z Ivančic pak promluvil „O důležitosti jednot katolických panen“.

Zvláště značná pozornost byla věnována výchově mládeže a školství. Kulda v přednášce „Vychovávání mládeže“ dovodil, že podmínkou k ozdravění poměrů ve společnosti je křesťanská výchova, která musí prostupovati vše. Základem je ovšem výchova v rodinách. Kde té není, musí křesťanská obec se starati o sirotky a zanedbané. — Důkazem, že brněnská jednota v tomto ohledu plní svůj úkol, podali měšťan Josef Indra zprávu o nedělní škole řemeslnické, úředník Leopold Valníček o nedělní škole dívčí a mistr tkalcovský Václ. Řezáč o večerní škole sv. Vincence. — A protože právě v té době začalo se jednat o vybudování chlapeckého semináře v Brně, promluvil o jeho účelu a důležitosti děkan z Újezda Ludv. Tidl.

---

[1]) Jan Soukop, Črty z dob Sušilových, Obzor 1889, str. 82.

Sjezd neměl být pouze přehlídkou vykonané práce, měl také dáti podnět k novým podnikům, jimiž by se uskutečňoval program katol. jednoty. S takovým návrhem přišel hrabě B. Sylva-Tarouca. Doporučoval zříditi v Brně Ústav sv. Ludmily čili útočiště pro chudé a opuštěné dívky. Návrh byl přijat s velikým zájmem, který se projevil i druhého dne v jednání ústředního výboru.

Plán hraběte Sylva-Taroucy byl velkolepý a vyžadoval spolupráce všech filiálních jednot. Méně obtížné bylo provedení návrhu mistra hodinářského Frant. Svobody, který doporučoval zříditi v Brně ohřívárny, „t. j. takové domy, v nichžto by nuzní lidé, jenž nemají obydlí svého, za poledne se pozdržeti a v noci se vyspati mohli.“ Tím byli by uchráněni hlavně venkované přicházející do Brna od zkázy, která na ně čekala v kořalnách. — Návrh tento byl jistě proveditelný, jak dokazuje příklad rajhradského opata G. Kalivody, který ještě jako profesor v Brně dával v klášteře minoritském vytápěti zvláštní světnici, aby studenti v teple učiti se mohli.[1]) O jeho uskutečnění však není nikde zmínky.

Konečně věnoval sjezd zaslouženou pozornost ještě jednomu oboru, a to tisku. Vůdcové Ústř. jednoty věděli, co znamená tisk pro rozšiřování myšlenek, a sjezd byl nejlepší příležitostí, aby se na tuto jeho důležitost poukázalo. Všeobecně o užitečnosti pilného čtení dobrých, zvláště náboženských knih mluvil krejčí Kašpar Klička. Ale byly zvláště dva podniky, na kterých měla Ústřední jednota zájem. Byl to „Hlas jednoty katolické“, který vydávala svým nákladem, a pak to bylo 23. srpna 1850 založené Dědictví sv. Cyrila a Methoděje. Těmito dvěma cestami měla myšlenka katol. jednot proniknouti do nejširších vrstev. O Hlasu referoval jeho redaktor Fr. Poimon, o Dědictví židlochovický kaplan Jan Fáborský.

Zakončeno bylo sjezdové jednání ohnivou řečí šaratického kaplana Jiřího Sloty. Shrnul v nich krátce obsah všech referátů a nabádal přítomné: „Shromažďujme se v jednotách našich, aby vzplanula mezi námi láska Christova, již velmi vyhaslá, a jakož ta sama krev slovanská v žilách našich vře, a jakož jednou a touž krví Beránka vykoupeni jsme: tak i jedna aby panovala mezi námi mysl, jedno srdce . . . Pročež s Bohem! pozdravte ctihodné dcery slavné matky, to jest filiální jednoty vaše od ústřední jednoty katolické. Pozdravení neste i rodinám a obcím i všem přátelům našim. Rcete jim,

[1]) Hlas VI. (1854) 48.

aby se nic nebáli, že Sion pevně stojí, jako nebe, na skále nepřístupné a nezvratné; jen oni ať se dokládají Boha a věří v svaté zjevení jeho, neboť víra jest to, kteráž přemáhá svět, a vítězí nad královstvími. Pozdravení neste i nepřátelům našim, a rcete jim: že na hradě Sionu všecko bdí, hlásní na věžích že hlídají, a stráže silné po zdích že jsou rozestaveny, také luky že jsou nataženy, zbraň naostřena a že všichni žíti i zemříti hotovi jsme za Christa . . .“

Poslední den sjezdu 24. září konala se valná schůzka výboru ústřední jednoty a všech důvěrníkův a důvěrnic jednot filialních a panenských. Byla to pracovní schůze, na níž se projednávaly věci organisační. Delegátům byly vysvětleny stanovy, probrány některé nejasnosti a dány směrnice pro styk filialních jednot s ústřední jednotou. Delegáti podávali také zprávu o působení svých jednot.

„Mnohé filialní jednoty, které před tím podřimovaly, prvním všeobecným sjezdem k novému životu se probudily. Jiné opět, jenž nikdy nepřestávaly za úkolem vytknutým statně kráčeti, valně zmohly se v náboženské horlivosti své.“

Sjezd splnil naděje, které pořadatelé v něj skládali. Sjezd přispěl značně k poznání tehdejších pracovníků roztroušených po venkově, dovedl oceniti jejich tichou práci, dodal jim odvahy a nadšení pro další podnikání. Zvlášť mocně působilo celé jednání na prosté venkovany. Viděti to zase ze zpráv z jednot, v nichž tito delegáti referovali o sjezdu, a pak z toho, že účastníků na dalších sjezdech značně přibylo. Na I. sjezdě mezi řečníky bylo zastoupeno poměrně dosti prostých, nestudovaných měšťanů a venkovských delegátů, kterým tak byla dána příležitost promluviti před větším shromážděním. Referent Vídeňského Denníku praví o nich: „Kdo je slyšel, a neznal, byl by myslil, že každý jest studovaný pán, avšak nejvíce jich bylo ze stavu měšťanského a rolnického.“ Sjezdy učily tak naše venkovany samostatně vystupovati na veřejnosti.

Sjezd také ukázal sílu živlu slovanského na Moravě. V tomto ohledu však účinek sjezdu přeceňoval starosta Ústřední jednoty Fr. Ambrož při zahajování II. sjezdu, když pravil: „Prvním všeobecným sjezdem nabyli jsme blaživého přesvědčení, že jádro našeho národa posud ještě není nahryznuto jedovatým červem nevěry, nýbrž žeby se dal národ náš Slovanský uchrániti záhuby chystané, ba žeby snad národy Slovanskými celá Evropa omladnouti a ve víře samospasitelné obnovena býti mohla, kdyby vůdcové jejich doby rozhodné poznávali, s milostí Boží v posvátném povolání svém pracovali, a

blahu národův svých sebe t. j. své síly a své statky rekovsky obětovali.“[1])

B. M. Kulda se přičinil, aby sjezd nezapadl v zapomenutí. Poměrně v krátké době po sjezdu uspořádal podrobnou zprávu o něm, připsanou biskupovi Schaffgotschovi. Ve zprávě jsou uveřejněna jména delegátů, všechny řeči hlavních referentů a obsah pozdravů delegátů. Poměrně obsáhlá zpráva (8+XXIV+64 stran) byla dobrou pomůckou pro přednášky o jednotách a byla také nejlepší propagací snah katol. jednot.[2]) —

*

Zdar I. sjezdu a radostný ohlas, se kterým se setkal u členstva jednot, byl brněnským pracovníkům pobídkou, aby pomýšleli na svolání II. sjezdu. Dne 20. září 1852 vyžádal hrabě Bedřich Sylva-Tarouca svolení piskupa Schaffgotsche a 22. září oznámeno pořádání sjezdu policejnímu ředitelství. Ježto však biskup upozornil, že sjezd bude nutno odbývati mimo klášter minoritský pro obnovený a zostřený řád klášterní, který nedovoloval ženám přístup do kláštera, bylo nutno starati se o jinou místnost. Pomýšleli na redutní sál na Zelném trhu, jenž patřil vnitřnímu městu a o němž rozhodoval starosta Dr. Stella. Při návštěvě u policejního ředitele Borna, který byl jednotám velice nakloněn a podával o nich také příznivé zprávy, se mu zmínili o tomto úmyslu, ale pochybovali o šťastném pořízení. Born je povzbuzoval: „Řekněte jen, že bude velmi dobře, pakliže skvrny z let minulých na stěnách redutních lpící sjezdem katolických jednot smazány budou —“ a dodal: „Kdyby jiné poměry zavládly, sám bych vstoupil do jednoty.“[3])

Redutní sál však měl být opravován počátkem října a proto starosta upozornil hr. Sylva-Taroucu na stavovský sál na Dominikán-

[1]) Zpráva o II. sjezdě, str. 12.

[2]) Úplný titul jest: První všeobecný sjezd důvěrníkův všech jednot katolických na Moravě, v Brně, dne 22., 23. a 24. září 1851. Nákladem Ústřední Jednoty katolické. — Všechen výnos vynaloží se k uskutečňování účelů jednoty katolické. Prodává se za 10 kr. stříbra, jimiž se však nižádné meze nekladou šlechetné dobročinnosti a lásce křesťanské. V Brně. V komisí u Nitsche a Große. Tisk vdovy Rud. Rohrera.

[3]) V redutě pořádány německé slavnosti, které se někdy podobaly orgiím. — Born požádal jednou Kuldu o 2 vstupenky na sjezd. Kulda jich vytáhl hned 20, a když je Born vracel, dodal: „Prosím, pane direktore, co pak jsou ostatní úředníci? Nic? A co dámy? Nejsou katoličky?“ J. Halouzka, Bedřich hr. Sylva-Tarouca, str. 28. — P. Vychodil, Fr. Sušil, str. 198[4].

ském náměstí, o jehož zadání rozhodoval hr. Lažanský. Sylva-Tarouca s Kuldou odebrali se k místodrž. radovi Poche-mu s dotazem, zda radno by bylo hr. Lažanského o stavovský sál požádati. Nepořídili však, ježto Poche odcestoval. Obrátili se proto znovu na provinciála minoritského, než ten po poradě s biskupem jim odepřel sál propůjčiti. Z úzkostí je vysvobodil starobrněnský praelát Cyril Napp, který ochotně svolil, aby sjezd byl pořádán v augustiniánském kláštеře.

Teprve 8. října 1852 bylo rozesláno pozvání na II. sjezd, který se měl konati 19.—21. října 1852. Bylo v něm zvlášť upozorněno na to, že netýká se jednot katolických panen, protože do kláštera ženské osoby vcházeti nemohou. —

Doba od pozvání ke konání sjezdu byla velice krátká, někde se nemohli dobře připravit, někam přišlo pozvání až post festum.[1]) Než přes to účast byla značná, větší než při I. sjezdě. Jednot bylo zastoupeno 38 (Hlas IV. 1852 43 udává 42). Předsedal delegát pražské jednoty Karel Kaiser, vicerektor arcib. semináře.

Referáty na II. sjezdě měli právě pro krátkou dobu přípravy pracovníci brněnští. Matěj Procházka poukázal na účel jednot katolických: „Ano tatě úloha naše, bratří, abychom zaháněli dřímotu od svých ospalých a vlažných spolubratrů, abychom budili a oživovali v nich ochablé vědomí katolické“. Nejlepší cestou k tomu je pěstování činné lásky k bližnímu. „Zřizujme a podporujme všemožně spolky dobročinné, zakládejme školy pro mládež chudobnou a nevycvičenou, šiřme a podporujme časopisy a ústavy, které vydávají knihy katolické; slovem ničeho neobmeškávejme, co napomáhati může k rozkvětu života opravdu katolického“. S tímto referátem souvisel jiný, který přednesl tkadlec Fr. Liška, člen výboru Ústřední jednoty: Křesťanská přesvědčenost má se veřejně jeviti.

V té době biskup Schaffgotsche připravoval zřízení chlapeckého semináře v Brně, jenž mohl býti ovšem postaven jen ze sbírek po diecesi. Sjezdy byly vhodnou příležitostí lidu vysvětliti důležitost tohoto podniku, jak na to poukazoval Fr. Hošek ve svém dopise Fr. Sušilovi 16. července 1852.[2]) O semináři mluvil Fr. Poimon, který vylíčil jejich dějinný vývoj, a Ignác Wurm pak pojednal „o důleži-

[1]) Wurm v dopise Kuldovi. Viz J. Halouzka, Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě II. 1913, str. 215.

[2]) P. Vychodil, Z doby Sušilovy, str. 221. (P. Vychodil slýchal od současníků, že biskup mohl na nákladné dílo to pomýšleti teprve vyhráv jakýsi los).

tosti semináře pro pacholíky se stanoviska národnosti křesťanské". Brněnské vlastenecké kněžstvo hned při zakládání semináře usilovalo o to, aby se v něm bral náležitý zřetel na českou národnost. Proto také hr. Bedřich Sylva-Tarouca při své návštěvě u biskupa dne 20. září 1852 na to zavedl řeč a dostal ujištění, že postaráno bude o národnosti obě.[1]) Wurm ve své řeči použil tohoto sdělení a dovozoval, že v semináři nutno vychovávat mládež národně, ježto je toho nutně třeba i pro víru, aby kněžstvo bylo národně uvědomělé. Pravil: „Kterak mohla vzniknouti národnost pohanská, a ovládnouti srdce národů křesťanských? Mimo příčiny jiné znám i tuto: Ti, jichž stanovil Pán za strážníky, pousnuli. Nepřítel člověka pak nasel koukolu; t. j. kněžstvo přehlídlo poněkud napomenutí sv. Pavla (1 Tim 4, 13—15) k duchovní pracovitosti: načež samozvanci bezvěrní chopili se péra, ukládali ve spisy pohanské náhledy své — až znesvěcená takto věda a literatura stala se na místě duchovní stravy — traveninou národům. — Národ náš, aby nezbloudil též za svůdnými světlonoši (2 Kor 11, 14) až v bezvěří, — aby nezhynul, potřebuje kněží dostatek a pak — kněží — kteří by ho dvojím způsobem učili, těšili, napomáhali, varovali, vodili: jazykem i pérem. Tak nám potom neujde žáden, neboť vyhne-li se nám na jedné cestě, potkáme se s ním na druhé."[2])

Katolické jednoty měly však lid i vzdělávat, ušlechťovat. Sušil, který věděl, jaké poklady má náš národ ve svých písních a to nejen světských ale i duchovních, promluvil na sjezdě o zpěvu duchovním. „Zajisté nikdo od našeho spolku katolického nebude žádati, aby nové písně utvořoval, nové duchovní zpěvy skládal". Ale úkolem jednot jest působiti mezi členy, aby svaté písně i při obyčejném zaměstnání zpívali, aby spolu zamezovali písněm nemotorným všeliký průchod mezi sebou a prohlédali k tomu, by písně svaté vždy ráz zbožnosti na sobě nesly, a konečně aby navykali oněm starým nápěvům, jenž sice nynějšímu sluchu pokaženému nelahodí, jež ale právě pobožny, posvátny a svaty jsou, a jež je, když na ně jen poněkud uvyknou, čistou, svatou, nekalenou a mohu říci nebeskou radostí opojí.

Přičiněním jednot bylo pořizováno mnoho nových obrazů, soch atd. do kostelů. Nebylo vždy dbáno stránky umělecké. Proto židlochovický kaplan Jan Fáborský vyzýval důvěrníky, aby při pořizování obrazů, soch atd. svěřovali vypracování řádným umělcům, „neboť by bylo lépe bez obrazů býti, nežli špatnou mazanici míti". Protože

[1]) J. Halouzka, Bedřich hr. Sylva-Tarouca, str. 28.

[2]) Zpráva o II. sjezdě, str. 63.

však na venkově těžko si potřebných informací opatřiti, nabízí se Ústřední jednota, že každému poradí, kterak by peníze výhodně a s prospěchem na nové obrazy a sochy vynaložit mohl. Řeč tato měla praktický výsledek a Ústřední jednota častěji poradila venkovským tazatelům a tak se přičinila, že naše chrámy byly ozdobeny díly umělecky hodnotnými.

Další referáty týkaly se podniků Ústřední jednoty, o nichž bude podrobněji pojednáno později. Leopold Fr. Valníček mluvil o katolické hovorně a čítárně, Fr. Maršovský pak zodpovídal otázku: „Čtení dobrých kněh a spisů náboženských jak velice prospěšno — a potřebno? — Laciným způsobem každému k tomu napomáhá Dědictví sv. Cyrilla a Methoda". B. M. Kulda sjezdu podal zprávu o řemeslnické škole, zřízené Ústřední jednotou. Protože ředitel real. škol Jos. Auspitz s městskou radou a s obchodní komorou brněnskou založili takovou školu ve větším měřítku, Ústř. jednota svou školu zrušila. Delegát pražské jednoty Karel Kaiser, vicerektor arcibiskupského semeniště a starosta jednoty tovaryšův řemeslnických v Praze, vysvětlil směrnice činnosti této jednoty, její působení a organisaci.

Jednání ukončil Dr. Jan Bílý výzvou: „Řekněte všem, že my nepřejeme jiného více, nežli aby naši krajané byli šťastni a blaženi; že blaženi nemohou býti, jestli uzavrou očí té dvojí hvězdě, kterouž nám Bůh rozžehnul v dobrotě Své: Víře a národnosti; že ale ona národnost sama o sobě nepomůže, an měsíc nemá světla bez slunce, an potok nemá vody bez pramenu, a věže nemá stálosti bez základů pevných; — že ale nábožnost pravá, nikoliv zpupné a hrdé farizejství, nébrž víra, která skrze lásku je činná, a všem by se obětovala, zvláště ale nejbližšímu — t. j. krajanům, v duchovních i tělesných potřebách, spasí nás všecky!"

Poslední den sjezdu 21. října byl zase pracovní. Podána zpráva o ústavu sv. Ludmily, o mor. slez. ochranitelně pro zanedbalou mládež v Brně, o obnovení Cyrilky na Velehradě a některé dodatky k referátům.

O sjezdě vydal Kulda zase zprávu o 118 stranách, připsanou král. stoliční kapitole brněnské.

*

III. všeobecný sjezd důvěrníkův a důvěrnic jednot katolických na Moravě konal se 18.—20. října 1853 v Brně, a to v redutním sále na Zelném trhu, který k tomu účelu propůjčil starosta

vnitřního města Brna Dr. Stella. Okolnost tato značně přispěla ke zdaru sjezdu. Hned v pozvání ke sjezdu ze dne 4. října 1853 bylo upozorňováno, že tentokrát se mohou súčastnit i důvěrnice panenských jednot a že filialní jednoty nemusejí se obmezovati toliko na tři důvěrníky. Tak se stalo, že na sjezdě zastoupeno bylo 46 jednot a vstupných lístků do sálu bylo vydáno 1480, ač ještě mnozí bez vstupných lístků na žádost svou připuštěni byli. Jednání řídil Václav Štulc, profesor náboženství na c. k. vyšším gymnasiu v Praze. Řečníků se vystřídalo mnohem více než na sjezdech dřívějších.

O počátku a vývoji jednoty katolické na Moravě podal zprávu František Liška, o účelu jednot znovu pojednal Tomáš Šimbera, duchovní správce z Komína. O jednotě katol. panen měl mluviti ivančický kaplan Tomáš Procházka. Nedošlo však na něho, jen referát byl otištěn ve zprávě o sjezdu. Na probuzení a také za účelem srovnání líčil Kulda průběh sjezdu německých katolíků ve Vídni, na nějž byla pozvána také brněnská jednota.

Jan Soukop, sloupský kaplan, ukázal, že „Svoboda, rovnost, bratrství“ — hesla to revoluce — jsou uskutečněna v církvi Kristově. V jeho řeči nutno si povšimnouti důkazu o nemožnosti společného vlastnictví a o planosti pouhého lidumilství — filanthropie — bez křesťanské lásky k bližnímu. — Frant. Nedomanský, právník a druhý podstarosta Ústřední jednoty, mluvil o poměru vědy a víry, církve a státu. Tak jako víra a věda si neodporují, tak i církev a stát mají se vzájemně podporovati a ne býti proti sobě. — Sjezd tentokráte věnoval pozornost i myšlence sjednocení Slovanů. Byl to knížebiskup labodský Ant. Slomšek, který k propagaci sblížení Slovanů založil Bratrstvo sv. Cyrilla a Methoda, které se rozšířilo i na Moravu, zvláště v diecesi brněnské. Aby členstvo jednot bylo obeznámeno s cílem tohoto Bratrstva, měl o něm na sjezdě řeč děkan újezdský Ludvík Tidl, která byla vyslechnuta s velikým zájmem.[1])

Náboženské prohloubení měly na zřeteli referáty Ignáce Wurma o modlitbě, Fr. Poimona o křesťanství v rodinách a Peregrina Obdržálka o bratrstvích. Zvláště Poimon připomínal velikou důležitost dobré, náboženské výchovy v rodinách. Při tom po zásluze odsoudil nešvar v mnohých rodinách, že děti jsou nuceny cizím jazykem se modliti: „Nesmyslně nejednou rodičové ještě tím se chlubí, že jejich dítky svou mateřskou řeč zapomínají, a na důkaz, že jim o náboženství nejde, doléhají na to, aby dítky v nemateřské cizé řeči, které

[1]) Bratrstvo to mělo v brněnské diecesi až 16.048 členů. Hlas XI. (1859) 12.

často ani nerozumějí, modlitby své konaly, ne snad proto, žeby se domnívali, jakoby Pán Bůh moravsky nerozuměl, ale pro schloubu, pro parádu, a nezřídka se dítkám náboženství v cizé, pro ně nesrozumitelné řeči přednáší, jakoby náboženství čeledínem gramatiky bylo. Tak se stává, že paměť bývá sice slovy obohacena ale srdce pusté . . . Leštěné rukavičky povrchní uhlazenosti stkvějí se sice na rukou, ale sláma mravní nezvedenosti vykukuje ze střevíců a bot". Doporučoval také, aby se nezapomínalo na podporu chudiny v rodinách.[1])

Sušil také na tomto sjezdě obíral se svým zamilovaným předmětem — písněmi a to národními písněmi nábožnými, jež rozdělil na lyrické, dějepravné a dramatické. Horlil, aby zvláště mládež se jim učila. A dospělé pobízel: „Ze všech písní svatých národních ani jedné nevynechte, všem ve svých rodinách a domácnosti své průchod zjednejte". —

O chrámích křesťanských a rozličném jich slohu stavitelském pojednal J. Fáborský. Z venkovských mluvili na sjezdě Petr Pospíšil, rolník z Rajhradu, o tom, že k rozšíření víry může a má každý člověk přispívati, a Šeb. Kubínek, soused z Blažovic, o čtveru nejzpůsobnějších prostředků k vykořenění všeho zlého. Po závěrečné řeči Bílého a Štulce ukončeno bylo sjezdování po 9. hodině večerní modlitbou za obrácení národův slovanských od církve odtržených.

Poslední den sjezdu byl vyplněn jednáním ústředního výboru a zprávami delegátů o činnosti jednot.

Tištěná zpráva o sjezdě, čítající 144 stran, věnována „šlechetným podporovatelům jednoty katolické a všech dobrých podnikův na Moravě" opatům starobrněnskému Cyrillu Nappovi a rajhradskému Viktoru Šlosarovi.

Sjezd vzbudil nemalou pozornost ve veřejnosti. Referent Moravského Národního Listu zvláště zmiňuje se o zprávách podaných od poslanců spolků filiálních, které zajímaly „svou nenuceností a sem tam i naivností. Křesťanská upřímnost prochvívala celé obecenstvo."[2])

Podrobnou zprávu o sjezdě přinesl „Brünner Zeitung" 1853, č. 243. A z Vídně píše 4. listopadu 1853 Fr. Hošek Sušilovi: „Jak slyším,

[1]) Poimon dovedl upoutati lid. Soukop, Črty z dob Sušilových, Obzor 1889, str. 146 podává úsudek důvěrníka jednoty sloupské: „Mně se nejvíce líbila řeč toho malého, černohlavého, hezkého panáčka, jak pak mu ale bylo, tuším „Pigmon", který nás všecky rozesmál." A dodává: Zdravý humor řinul se Poimonovi bezděky z úst i péra.

[2]) Mor. Národní List 1853, č. 88.

odbýval se letošní sjezd jednot s neobyčejnou slávou; skoro všechny zdejší časopisy podaly o něm zprávy; p. Kutschker, s nímž jsem o něm mluvil, měl z něho patrnou radost; divil se při tom, že u Němců a v holomúcké dioecesi nic podobného.“[1])

*

Sjezdy katolických jednot na Moravě nabývaly rok od roku většího významu. Předáci byli si toho vědomi a proto snažili se, aby na sjezdech bylo podáno shromážděným opravdu to nejlepší. Byl to Ignác Wurm, který hned při přípravách na III. sjezd zaslal Kuldovi seznam řečníků a themat, o kterých by mohli mluvit. Učinil tak i před IV. sjezdem a opravdu mnohé jeho návrhy byly přijaty. Wurm také chtěl uvésti sjezdy na forum širší veřejnosti a proto radil, aby byla pozvána i jednota vídeňská a píše dále: „Poslali jste Slomšekovi zprávy o dřívějších sjezdech? Kdo ví, zdaž by nepřišel aneb aspoň neodepsal Slomšek náš?! kdyby jste ho vyzvali. Neznáte z hodnostářů církevních v Čechách a na Slovensku žádného, kdo by zasluhoval pozvánu býti? Neobeslal-li by spolek tovaryšův pražských a vídeňských náš sjezd? — Nebylo-li by včasné obeznámiti Nuncia papežského s našimi snahami a poměry? Dědictví Svatojanské poslalo jednou sv. Otci několik čísliček, a Sv. Otec se tak srdečně poděkoval. Co by asi tomu v Římě říkali, kdyby uzřeli díla naše?! — S Vialou Prelou[2]) by se, tuším, dalo nejlépe vyjednávat ústně“.[3])

IV. sjezd byl stanoven na dny po císařských hodech na dny 16.—18. října 1854, a to opět do redutního sálu na Zelném trhu. Pozvání byla rozeslána jednotám 27. září. Zvláštními listy byli pozváni: Jednota pražská, biskup českobudějovický Jan Valerian Jirsík, kanovník pražský Václav Pešina, opati novoříšský Frant. Friedrich, starobrněnský Cyrill Napp, rajhradský konvent, biskup báňsko-bystřický Št. Moyses, olomoucký kancléř Königsbrunn, superior olomouckého semináře Tomáš Bečák a hrabě Pötting, farář ve Švábenicích.

Redutní sál byl vyzdoben nákladem tehdejšího starosty jednoty hraběte B. Sylva-Taroucy, který k tomu konci objednal nákladem mnoha set množství pozlacených svícnů a lustrů, drahocenných koberců

[1]) P. Vychodil, Z doby Sušilovy str. 232. — Jan Rud. Kutschker (1810—1881), olomoucký kanovník, později dvorní farář ve Vídni a kardinál arcibiskup vídeňský.

[2]) Viale Prelà, tehdejší papežský nuncius ve Vídni.

[3]) J. Halouzka, Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě, str. 216.

a jiného náčiní. Říkával: „Naše jednota katolická vyžaduje toho, aby také zevnější úpravou imponovala a úctu sobě vymáhala i ve stavech vyšších, věcí církevních a národních nevšímavých“.[1])

Tyto pilné přípravy byly korunovány skutečným zdarem. 45 filialních jednot z Moravy obeslalo sjezd. Přišli zástupcové jednoty pražské s prof. Štulcem, který opět byl zvolen předsedou sjezdu, přišli tentokrát i jiní vzdálení hosté, a to Václav Mostecký, kaplan ve Vodňanech z diecese budějovické, a farář sloupnický Jan Buřval poslal na sjezd tři delegátky tamní panenské jednoty. Všech účastníků bylo na dva tisíce. Písemně pozdravili sjezd biskupové Jirsík, Moyses a kanovník Pešina.

V zahajovací řeči hr. Sylva-Tarouca srovnával první schůzky katol. jednoty se schůzkami prvních křesťanů v katakombách. Katol. jednota však z malých počátků vzrostla v mohutný strom šířící své větve po celé vlasti moravské. Řečníci ostatní projednávali otázky organisační, všímali si národního svérázu a života církevního.

Děkan újezdský Ludvík Tidl připomenul účastníkům účel jednoty katolické a pobídl je, aby podporovali chlapecký seminář, tišnovský kaplan Michael Lacina pak vyzvedl důležitost panenských jednot pro církev katolickou.

Národní přísloví, písně, pověsti a pohádky byly předmětem řeči Karla Orla, kaplana v Kamenici. Dovodil, že „v takových vůbec rozšířených národních příslovích nalézá se veškerá zkušenost národa, jeho rozumná svědomitost, uvědomění jeho slastí a strastí, a pohledy rozumové na veškeren svět a vezdejší živobytí, slovem: moudrost národní pohromadě“. Podobně národní písně jsou výkvětem národního ducha básnického, povídky pak „jsou obecnému lidu tolik, ne-li více, co učenci organická soustava mravovědy“. Jak se právě těchto národních písní, pověstí atd. dá užít při zábavách křesťanských, to ukázal administrator dražovický Peregrin Obdržálek, který nabádal hospodáře, aby připravili „u svého krbu svým domácím chutnou křesťanskou merendu. Vyvolte si, co srdce ráčí, zpívejte, povídejte neb čtěte, a pak jiný radostnější život u vás nastane“. — Řemeslníkům, sdruženým ještě v cechy, zavděčil se kunštátský kaplan Josef Sankot, který mluvil o svatých patronech umělců, řemeslníků a jiných stavů i živnostníků. Přednáška tato měla býti přípravou k sepsání „Dějepisu řemesel s hlediště náboženského“, k němuž bohužel nedošlo.[2]) —

[1]) J. Halouzka, Bedřich hr. Sylva-Tarouca, str. 33.

[2]) E. Masák, Dějiny Dědictví CM, str. 153.

Veliký význam pro venkovský lid měla řeč faráře v Lulči Antonína Šuberta, který mluvil o víře, nevěře a pověře, a vybízel je, aby chránili se „podvodníků, kteří chodí po venku, prášky, byliny a jiné věci třeba v Mariacelli svěcené prodávají a se za lékaře dobytka vydávají".

Z oboru náboženského byly přednášky: Dra Frant. Škorpíka, duchovního správce v Bohdalicích, o svědomí, ivančického Tomáše Procházky o prvním sv. přijímání dětí, Dra Jana Bílého o zahraničním missionářství v katolické církvi, o němž lid tak rád četl a poslouchal. V době, kdy se jednalo o konkordát mezi Vatikánem a Rakouskem, dobrým poučením byla lidu přednáška Matěje Procházky: Papežové největší dobrodinci člověčenstva — a Ignáce Wurma: Řím.

Jednání sjezdové bylo tentokráte zpestřeno zpěvem. Sbor kněží, řízený věhlasným hudebníkem P. Pavlem Křížkovským, zapěl Křížkovského kantátu na slova Sušilova: Svatý Cyrill a Method (Hvězdy dvě se z východu[1]) a Žalm, v hudbu uvedený Janem Chmelíčkem na slova Jablonského.

A ještě jedno překvapení bylo přichystáno účastníkům sjezdu: Umělecká výstava, která vedle sálu byla zřízena hlavně přičiněním hraběte Sylva-Taroucy. Výstava potrvala ve dnech sjezdu a po něm ještě 8 dní. Byla rozdělena na 4 skupiny: 1. Malby olejové — 12 obrazů, 2. dva vzorky oltářův, 3. kresby, kamenotisky a rytiny v počtu 15, 4. 11 litin v sádře vystavených litcem Rafaelem Guntoni-em v Brně. V první skupině zastoupeni byli malíři: Josef Hellich, Antonín Lhota, Josef Mánes, Gustav Kratzmann, Josef Hayer, Zelený a Josef Führich. V třetím oddílu byly obrazy Hellichovy, Führichovy a Manesův.[2]) Výstava těšila se značné pozornosti sjezdu. „Mnozí s patrným zalíbením prohlíželi umělecká díla, pilně čtouce v tištěných lístkách, v nichžto předmět obrazů a ostatních vystavených výtvorův uměleckých vypsán a povysvětlen byl." Aby návštěvníci měli z výstavy užitek co největší, pojednal Frant. Poimon o křesťanském umění vůbec, a malířství zvláště. Nabádal, aby pro kostely byly pořizovány věci od umělců, a aby se dával dobrý pozor při opravách. Také kříže u cest v poli ať jsou důstojné a radno u nich zasaditi několik lip a upraviti sedátko z drnů.

Z jednání posledního dne zasluhuje pozornosti řeč Mikuláše Černého,

[1]) Sbor tento nebyl tedy složen až k slavnostem r. 1863, jak uvádí Vychodil, Fr. Sušil, str. 205.

[2]) Úplný seznam vystavených předmětů s jejich popsáním viz ve Zprávě o IV. sjezdu str. 32—34.

rolníka z Holubic. Upozorňoval na důležitost voleb v obcích. Představenými mají býti voleni jen mužové schopní a dobré vůle. Duchovní správce v Mašůvkách Ad. Stuchlý horlil proti pití pálených nápojů, na venkově takové spousty působícím. — Tištěná zpráva o sjezdě čítající 106 stran byla věnována nově zvolenému opatu rajhradskému Gunth. Kalivodovi a byla tištěna latinkou, kdežto dřívější švabachem.

Veliká účast na sjezdě a celý jeho průběh značně překvapily. Možno to vytušiti z dopisu vůdce strany liberální J. Helceleta zaslaného 30. prosince 1854 A. V. Šemberovi: „...jen na jedné straně, před kterou jsme se vždy křížem žehnávali, jeví se čilost a činnost, ač se mi to přece nechce mladistvosti podobati.“[1]) — Obšírný referát o sjezdu uveřejnil Dr. J. Bílý v Mor. Národním Listu 1854, č. 84—86.

Bohužel byl tento sjezd sjezdem posledním. Hlas VII. č. 38 z 21. září 1855 oznamoval: „Za příčinou nemoci na Moravě panující nebude tohoto roku žádného všeobecného sjezdu filialních jednot katolických v Brně.[2]) Avšak přece členové výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje se vyzývají ke schůzce do Brna na úterý 16. října“. Aby aspoň nějaká upomínka na sjezdy zůstala, byla sloužívána u Minoritů ve dnech, kdy se sjezd konával — a to v týdnu po císařských hodech — jedna mše sv. za živé a druhá za zemřelé členy filialních jednot. Zvyk tento se udržoval všechna pozdější léta.

Sjezdy zůstaly dlouho ve vzpomínkách účastníků. Častěji ve schůzích byla o nich řeč. Ještě 18. srpna 1868 touží lulečský farář Ant. Šubert, aby obživly katolické jednoty i sjezdy. Jsou prý v Brně síly, ale schází k tomu jistý ráz — Kulda, Sušil, Wurm.[3]) Teprve za 40 let podařilo se katolíkům svolati do Brna sjezd katolicko-politických jednot na dny 30. a 31. července a 1. srpna 1894 a tak navázati na slavné doby předchozí.

Ne již jako pořadatelka, nýbrž jako pouhá účastnice byla zastoupena Ústřední jednota brněnská na sjezdě katol. jednot z Německa a Rakouska, který se konal 23.—27. září 1860 v Praze. Jednání na sjezdě bylo německé a české. Pražská katol. jednota se zasazovala, aby co nejvíce Čechů shromáždilo se na sjezdě, by tak „celá bývalá veliká diocése sv. Vojtěcha na shromáždění tom měla své družné

[1]) J. Kabelík, Korrespondence a zápisky Jana Helceleta, str. 259.

[2]) V Brně trvala cholera od 30/5 do 24/10 1855 a zemřelo 970 osob. — Hlas VII. (1855) 47.

[3]) J. Halouzka, B. M. Kulda, str. 120.

representanty". Za předsedu v oddělení německém zvolen byl hrabě O'Donnel a u Slovanův prof. Fr. Sušil. Jelikož však tento pro churavost do Prahy nemohl dojeti, zvolen den na to Dr. Jan Bílý. Referáty v české sekci měli: biskup Jirsík, K. Vinařický, prof. Šmídek o brněnské jednotě, Jiří Karl, Peregrin Obdržálek, Fr. Bystřický o postavení Slovanů ve Vídni, Ign. Wurm, Polák Dr. Prusinovský z Poznaňska, kanovník Štulc a světící biskup Krejčí. Ze sjezdu vyšel popud k založení Dědictví sv. Vojtěcha, později nazvaného Dědictvím sv. Prokopa. Ze spisovatelův českých zúčastnili se sjezdu toho Dr. Jan Purkyně, Eug. Tupý (Boleslav Jablonský), Eraz. Wocel a j.[1])

Prostřednictvím jesuity Martynova, který udržoval čilé styky se Sušilem, byla jednota brněnská pozvána na sjezd katolíků v Malině v Belgii. O pozvání jednáno 9. června 1863 ve výborové schůzi Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje. Protože by cesta vyžadovala značného nákladu a protože nikdo by se nebyl odvážil mluviti ve shromáždění francouzsky nemaje cviku, uloženo Dr. Jos. Chmelíčkovi, aby vypracoval zevrubnou zprávu o činnosti brněnské katol. jednoty, a Jakubu Procházkovi, aby totéž učinil o Dědictví. Uloženo, ale asi nevykonáno. V aktech sjezdových není o zprávách z Moravy zmínky.[2])

[1]) Hlas XII. (1860) č. 21.

[2]) Vychodil, Z doby Sušilovy, str. 415. — Hlas XV. (1863) 17. — Na dotaz v Malině odpověděl mi prof. theol. P. Gillet dne 10. června 1932: „Acta conventus Mechliniensis 18—22. Augusti 1863 nihil prorsus habent de „Unione catholicorum sub tutela S. Clementis", nec de „Haereditate SS. Cyrilli ac Methodii."

Posudky.

Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému. Svazek první: Ústavní právo církevní. Napsal Josef Pejška, doktor kanonického práva a profesor téhož předmětu na theol. ústavě redemptoristů v Obořišti. Nákladem vlastním 1932. S. 272, 48 K.

P. spis. vydal 1910 v Brně „Jus sacrum congregationis ss. Redemptoris", tištěno jako rukopis, později ve Freiburgu totéž dílo opravené a doplněné jako tisk veřejný. Nyní vydaný český spis, prvý u nás s hlediska katolicko-theologického, podává soustavu katolického církevního práva vůbec. Prvý svazek, jehož mají následovati ještě čtyry, projednává prameny kanonického práva (pojem, dějinný vývoj atd.), v části druhé pak veřejné právo církevní a poměr církve k státu. Nyní, po vydání CIC jest a bude ovšem každé katolické dílo o církevním právě doprovodem a výkladem tohoto církevního zákoníku, a jím jest i dílo toto.

V úvodních otázkách i pro českého čtenáře právníka, jenž na své fakultě slýchá prapodivné názory o církvi a jejím právu, i pro neprávníka důležita jest otázka o církevní moci zákonodárné v poměru k moci státní. P. spis. jí věnoval náležitý zřetel, třebas plně řešena býti může teprve po rozboru poměru církve a státu vůbec. Výklad onen naproti theorii o naprosté suverenitě státu co do zákonodárství, jak u našich mladších právníků zobecněla, mohl snad býti zevrubnější. Není tuším záhodno tolik látky odkazovati do poznámek, jak se v našem spise zde i jinde děje.

Logické rozdělení celé látky a methodický postup ve spise o církevním právě není snadná věc, a proto se o ní dále nezmiňuji.

Výklady p. spis. jsou jasné a přehledné, vesměs v šlépějích osvědčených, i kde jejich these nejsou nejjistější a kritika oprávněna. Snaha církevní předpisy zdogmatisovati nemá býti podporována. „Lex debet esse aeterna" (57) na př. platí jen s výhradami, sice nastane škodlivá ztrnulost. Co do rozluky státu od církve (209) možno ještě státi na př. na privilegium fori vůbec, a pod.?

Podle nadpisu knihy p. spis. českým čtenářům zajisté velmi vhod prohlédá k poměrům našeho státu a k jeho ustanovením platným nyní v oboru náboženském.

Literatura jest bohatě uváděna. Snad mohla býti zmíněna též obšírná „Křesťanská sociologie" Dra R. Neuschla. Jelikož theoretických úvah o církevním právu jest u nás pramálo, možno uvésti také, že o kodifikaci jeho psal r. 1900 Dr. Jan Sedlák zde v „Hlídce", k čemuž mimochodem podotýkám, že tehdejší brněnský kanonista Dr. Hodr kodifikaci nepokládal za potřebnou.

Tisk díla zajisté nákladného a ovšem co největší podpory hodného jest pečlivý; k opravám dlužno připojiti na s. 9 chybné přízvuky ve všech třech terminech z Aristotela vzatých.

Sigismund Ludvík Bouška. Informační stať o díle básníka, napsal Vilém Bitnar. Nákl. Universum, Praha 1932. S. 76.

Přední člen bývalé literárně-umělecké družiny, nazývané „Katolickou Modernou", dožil se letos 25. srpna 65 let, příbramský rodák P. S. Bouška. Po gymnasijní maturitě (1886) byl čas na učitelském ústavě a na malířské akademii, ale již r. 1887 vstoupil do benediktinského kláštera v Břevnově. Po vysvěcení na kněžství zaměstnán jest až do dneška v duchovní správě skoro vesměs mimo klášter; kdo jsme znali jeho nadání, píli a vzdělání, domnívali jsme se, že bude zaměstnán na broumovském benediktinském gymnasiu, s čímž by bylo spojeno bývalo odborné studium na filosofické fakultě.

S upřímnou oddaností psaný životopis od V. Bitnara seznamuje nás v prvé části se životními, pravda velice prostými osudy oslavencovými a s jeho prácemi, v druhé chronologicky od r. 1867 s dobovým ovzduším literárním a s osobami a prácemi ve vztahu k osobě a práci Bouškově; v této části podán shuštěný obraz snah a pokusův o renaissanci české katolické literatury, jichž Bouška tolikou měrou se súčastnil.

Velmi vkusně vypravený, s velikou pílí sestavený spis Bitnarův budiž tímto co nejlépe doporučen jak těm, kteří byli svědky toho, co v něm vypsáno, tak zvláště těm, kteří povoláni a zavázáni jsou dílo Bouškovo a jeho druhů vésti dále a výše.

Dr. phil. et theol. Alexander Spesz, Okultizmus a zázrak. Slovenské vydanie, náklad. Spolku sv. Vojtecha, Trnava 1932. S. 189, 52 K.

Literárnovědecký odbor Spolku sv. Vojtěcha vydává tuto knihu svým členům jako 1. podíl. Je to kniha časová a cenná — časová, třebas u nás není okkultismus tak rozšířen jako u sousedů, ale nechuť k uznání zázraků nemenší, cenná, jelikož sice stručně, ale celkem dobře poučuje o rozmanitých jevech skutečného i domnělého okkultismu (část I.) a ukazuje pravý smysl zázraku v náboženství (č. II). Účel a ráz její jest vědecko-populární.

Naproti tolika zprávám o jevech okkultních a ujišťování tolika zastanců jejich skutečnosti má katolický spisovatel úlohu jednak nesnadnou, jednak snadnou: nesnadnou, an jich nemůže sám zjistiti, snadnou, an jeden zpravodaj druhému odporuje. V každém případě nutno doporučovati co největší obezřelost: ani vědění ani nábožnosti proto neubude, postaví-li se ona v cestu všetečnosti.

Přídavek jedná o Konnersreuthě, avšak poněkud jednostranně. Podle seznamu použitých pramenů nejdou ony nad r. 1927, a to jest u knihy z r. 1932 chyba, neboť právě v posledních letech vyšlo několik důležitých rozprav o této věci a jiných s ní příbuzných.

* * *

Jan Vřesnický, Zmařený život. Román. Karlín 1931. S. 224.

Život snaživého venkovského hocha, zmařený válkou, v níž nalezl smrt, ale také vysvobození z trapných rozporů: ač byl dobře vychován, krátce před válkou sveden volnomyšlenkářskými učiteli vystoupil z církve a nechal se slabošsky lákati vypočítavou hostinskou, třebas byl zasnouben skoro od dětství s ušlechtilou dívkou. Spisovatel, jehož jméno objevovalo se dříve také v katolických časopisech, celkem dobře vylíčil rozkladnou a mravně zhoubnou činnost mladých učitelů v českých vesnicích již dávno před válkou. Podivně ovšem působí, že se tu vůbec neobjevuje kněz, aby střežil svých oveček — starý řád hájí jen rozvážný řídící učitel a udržuje jej jen tradičnost a zvyklost starších lidí, mládež však skoro všecka odpadá (již před válkou!) ke společnosti křesťanů (?) bez vyznání. A rodičové to většinou trpí, poněvadž prý poznávají, že to už tak nese nová doba, nový duch. Jest ovšem možno, že i po této stránce líčí spis. poměry v české vesnici pravdivě.

Jan Grmela, Muž tisíce tváří. Reportážní román. Praha 1931. S. 148. — Týž, Žena, jež milovala. Román. Praha 1932. S. 159.

Vedle básní, divadel a překladů z němčiny začal J. Grmela vydávati také romány. V obou posledních snaží se vyhověti běžné módě a vkusu (či nevkusu) oněch širokých čtenářských kruhů, jimž jde především o dějovou napínavost i jakousi sensačnost. „Muž tisíce tváří“ je vlastně pokusem o původní českou detektivku s časovým a nesporně zajímavým námětem: nějaký záhadný muž ukradne slavnému učenci jeho vynález — vidění na dálku.

Za to mnohem méně zajímavý a původní jest námět druhého románu: je to příběh herečky, jež vyšla z ubohých domácích poměrů a různými životními přemety dosáhne obvyklého cíle — slávy divadelních hvězd a konečně i šťastného manželství. Autor ukazuje také stinné stránky této herecké slávy, kreslí znalecky zákulisí divadla i povážlivou morálku dnešní mládeže, ale přesto asi dovede leckterou aspirantku filmových hvězd utvrditi ve fantastických snech. Formálně dobrou stránkou Grmelových románů jest, že nejsou rozvleklé: spis. pracuje rád zkratkou, více napovídá a naznačuje než vypisuje. Ale přesto snaha po nových stylistických obratech a obrazech svádí nejednou i jej k prázdným frásím. *M.*

Rozhled

Náboženský.

První české missionářky do zámoří do Guyany odjely 14. t. m. z přerovského kláštera, sestry: Alvernie Pluskalová z Dolan, odborná učitelka, Salvatora Bělíková z Palačova, literní učitelka, Bohumíra Hloušková z Dědkovic, Amadea Lehnertová z Bartošovic, Gabriela Čížová z Uh. Brodu, Vincencie Lopušková z Kubach u Popradu.

Bůh je provázej a žehnej práci jejich!

*

m. — Liturgie a hygiena.

V pokrokářském pražském „Činu“ (září 1932) vypisuje kdosi své dojmy z „pouti“ na Hostýn. Povšiml si také dlážděného prostranství, v němž jsou kamenná koryta s proudící vodou. Poutníci umývali si tam nohy. To se ovšem pokrokovému člověku lépe líbilo než na př. pobožnost křížové cesty. Jen lituje, že „hygiena nejde nad kotníky, ač by toho bylo naléhavě potřebí.“ A docela vážně pak prohlašuje: „Je to vážná chyba tohoto náboženství, že jeho zakladatelé nevložili do liturgie rituální umývání v přiměřeném rozsahu. Bylo to vyhraženo Indům, aby poučili anglické dobyvatele o tom, že stále se umývajícímu domorodci bílý velitel zapáchá, a angličtí úředníci vracejíce se do vlasti přinášeli tam kult umývání, který proslavil jejich zemi. Jak jinak by se byly asi vytvářely osudy Evropy, kdyby byla kolébka jejího náboženství stála nad Gangou a ne nad Jordánem a kdyby bylo užíváno vody v liturgii ke koupání a ne ke kropení.“

Evropa jistě nepotřebuje Indům závidět, i když by posuzovala náboženství jen s této přirozené stránky! A liturgické koupání nezměnilo by osudů Evropy, zrovna tak jako jich nezmění dnešní „kult vody a slunce“, šířený často více módou a smyslností než potřebami hygieny.

Ostatně pisatel článku sám končí líčení svých dojmů z Hostýna: „Bědný lid se tu shromažďuje. Hledej jiný lék na jeho bolest, přemýšlej o jiné pomoci, pátrej po slově, které by k němu proniklo, po hlase, za kterým by chtěl jít. Jedině církev se domluví s tím lidem, rozumí mu, dovede mu vyjít vstříc, jedině jejím lidem není nic cizího z jeho bídy, nic odporného z jeho ubohosti. Vzpomínej na hesla čtená v úvodnících, na výzvy slyšené na politických schůzích, a shledáš, že zde by to všecko bylo nesrozumitelné, nesmyslné, bezútěšně, bezmocné.“

*

Rusko.

Od 1. ledna 1932 přestal titul i jurisdikce katolického ordinariátu mohilevského. Katolický arcibiskup petrohradský (leningradský) měl odedávna titul arcib. mohilevského. Nyní jím byl Eduard v. d. Ropp, žijící se svým gen. vikářem a s kapitulou ve Varšavě, odkud jak mohl se staral o své rozptýlené diecesány, vydané nejkrutším trestům, jakmile se tušilo, že jsou ve stycích se svým arcipastýřem.

Nyní jest jeho kněžstvo podřízeno papežské komisi pro Rusko, lublinský seminář pak, jejž arcib. Ropp zřídil pro kněžský dorost v naději na obnovu Ruska, svěřen výboru, v němž jest kard. Hlond, arc. Ropp a lublinský biskup Fulmann. Ropp jest nyní arcibiskupem titulárním.

*

Řecko.

Latinský seminář, který založil Leo XIII a svěřil napřed světskému duchovenstvu a pak assumptionistům, bylo zavříti r. 1917. Obnoven r. 1927 a svěřen jesuitům. V jeho budově byli zatím maristé zařídili školu, a 12 seminaristů se usadilo v místnostech jesuitského kláštera na rychlo upravených. Vydržovali se z nájemného, jež platili maristé za místnosti své školy. Tato však následkem nepříznivých výnosů vládních pozbyla četných žáků a s nimi podpůrců, tak že dřívějšího nájemného platiti nemůže, a seminář, jenž víc než 12 chovanců nepojme, jest odkázán na příspěvek Propagandy a na dary. Svízele všeho druhu prožívá katolictví v Řecku.

*

Turecko.

Duchovní správu v Ankaře a v Anatolii vůbec vykonávají augustiáni. Povaha rozlehlého území a pestrá rozmanitost jazyků mezi tamními nečetnými a roztroušenými katolíky působí mnoho obtíží. Katolické školy dosud v Ankaře není. — Jen zámožnější občané mohou své děti poslati do katolických ústavů stambulských nebo míti domácí učitele. —

V Stambulu slavila padesátiletí rakouská kollej sv. Jiří, zal. 1882 od rakouských a německých missionářů původně jako obecná škola, časem vzrostlá na celou reálku s oddíly chlapeckými a dívčími; také k ní připojen sirotčinec a nemocnice.

Nyní kdy děti tureckých poddaných musejí choditi do škol státních, obecná škola u sv. Jiří živoří. Celá kollej má nyní 303 žáky zapsány, z nich 59 katolíků, 33 pravoslavných Řeků, 16 pravosl. Armenů, 5 protestantů a 106 moslimů — 210 tureckých poddaných a ostatní z 19 národností.

*

Angličtí pastoři v katolické církvi.

Jeden anglikanský biskup na schůzi v Londýně prohlásil, že z anglických pastorů, kteří za posledních 30 let přestoupili ke katolictví,

polovice se vrátila do anglikanismu, jelikož v „Římě“ nenašli, čím se zevně zdá býti.

Pravda jest, vypočítal Dr. M. Barges-Baily, sám pokatoličený pastor, že z oněch 281 pastorů se do anglikanismu vrátilo 9, ne polovice, a že 81 jich bylo vysvěceno na katolické kněze.

*

Pravoslaví v Japonsku.

Kaplan ruského konsulátu v Hakodata Nikolaj přibyl 25letý 1861 do Japonska, a neunavnou prací podařilo se mu získati do r. 1905 na 30.000 stoupenců. 1890 vystavěl kathedrálu v Tokio. Ruská hierarchie teprve časem, od r. 1879 jej podporovala. Ruskojaponská válka dovršila nechut Japonců k Rusům, a jenom vynikajícím osobním vlastnostem Nikolajovým, jenž se zatím byl stal arcibiskupem, se podařilo jakž takž missijní dílo zachrániti. Po jeho smrti 1912 za nástupce Sergěje upadalo do směru protestantského neb anglikanského. Řídí je církevní rada, klerus je sice domorodý, ale bez valného vzdělání theologického. Podezření ze spojení s bolševictvím odcizilo četné stoupence, kteří se v obcích usamostatnili a svoje duchovní správce libovolně dosazují i sesazují.

R. 1930 měli pravoslavní v Japonsku již jen 13 kostelů, 55 modliteben s přenosnými oltáři, a asi 20 kazatelských míst. Bohoslovný seminář v Tokio pro nedostatek hmotný zrušen, taktéž oba ženské kláštery. V 30 farnostech se čítá ještě asi 40.000 pravoslavných, z nichž ale podle slov samého arcibiskupa jen polovici lze právem tak nazývati. Podle všeho v Japonsku pravoslaví v dohledné době vymizí.

*

Božstvo v názvech korejštiny a čínštiny.

Jest-li u nás katechetům nesnadno vysvětliti dětem názory náboženské, co říci o nesnázích missionářů mezi národy mimokřesťanskými, ať po svém způsobu vzdělanými ať nevzdělanými! O Korejcích a Číňanech, kde se křesťanství tak utěšeně rozmáhá, uvádí něm. benediktin Dr. Oehm v „Kath. Miss.“ (1932, 237) zajímavé poznámky, jak si tamní missionáři počínali, aby domorodcům na základě jejich názorů vysvětlili pomysl Boha a přece se vyhnuli úskalí zlopověstné akkommodace.

Korejština má čtyry výrazy pro pomysl božstva: tšon (či čon? Oehm píše ovšem Tschon), t. j. nebe (čínsky: tien), tšon-tšu (nebes pán, čínsky: tien-tšu), sang-tšei (nejvyšší panovník, čínsky: šangti) a hanalim (nebesa a dobrý pán nebes a vládce všehomíra). K tomuto se Korejci modlili, jej vzývali — málokdy přinášeli oběti, a čarodějství vůči němu vůbec neprováděli, známka to, že nejde o božstvo přírodní.

Hanalim tedy přijali missionáři za jméno našeho Boha, v Číně tien. Ale dostavily se pochybnosti, zda to výrazy vhodné, i volen výraz

zřejměji osobní: tšon-tšu, který přijali též anglikáni a protestanté. Když ani ten se nezdál vyhovovati, dávala se přednost výrazům „otec“ neb „jehova“, a konečně ustálili se na výraze „hananim“ = jeden (hana) pán (im).

V základě monotheistický názor Korejcův usnadňuje křesťanskému přístup mezi domorodé obyvatelstvo, a to více než mezi Japonce, kteří nyní nad Koreí vládnou, ale bohudík missijní práci nepřekážejí.

*

L. W a h r m u n d

prof. církevního práva kdysi v Innsbrucku, potom v Praze, tyto dny zemřel. Před 20 lety bylo jeho jméno heslem proticírkevním. Přednáškou o katolickém názoru a volném bádání, která s nějakým zmírněním též uveřejněna, jmenovitě útokem na dogma Immac. Conceptio (odp. Donat, Fonck, Naumann a j.), rozpoutal boj o t. z. svobodu vědy. Universitní professorstvo silno se jí ujímalo, v čele víd. rektor Ebner v. Rosenstein, který min. vyuč. Marchetovi, také hodně volnému, protest ohlásil, ale v soukromí pošeptal, že vídenské professorstvo Wahrmunda, v Innsbrucku nemožného, mezi sebe nechce! Vídeň totiž byla ještě Luegerova, a professorstvo, jistě i z těch protestujících, myslelo si o Wahrmundovi svoje!

Byl z toho bezmála i spor diplomatický, když nuntius (Granito di Belmonte) v novinářském interview („Vaterland“) se o náboženských poměrech v Rakousku ostře vyjádřil a min. zahraničí (Aehrenthal) chorobně nervosní se tomu „vměšování“ opřel.

Marchet našel pro Wahrmunda místo — v Praze, místo vedle žijícího a přednášejícího kanonisty na německé universitě, tedy místo nadbytečné. Věděl, že tamní německý i český „pokrok“ Wahrmunda uvítá.

Český „pokrok“ tehdy dal českým katolíkům dobrou lekci, aby když už v hloupém exklusivním nationalismu neposlouchají příkazů Kristových a apoštolských, poslechli aspoň naléhavých příkazů politické taktiky a na obranu svého náboženství se spojili se souvěrci jakékoli národnosti. Lekce ta však nepomohla, jak víme a cítíme.

Wahrmund zemřel takořka zapomenut, neznamenaje jinak pro vědu nic. Ale je typickým dokladem professorů-kanonistů na právnických fakultách, kteří majíce přednášeti církevní p r á v o přednášejí církevní b e z p r á v í.

Vědecký a umělecký.

m. — Američtí belletristé o Slovanech.

Touto otázkou obírá se v krakovském „Przegl. Powsz." (1932, č. 7—9) známý u nás polský spisovatel Jerzy Bandrowski. Poukazuje tu na skutečnost, že nejpřednější američtí romanopisci světového jména ve své tvorbě neznají vůbec Slovanů, kteří tvoří přece ve Spojených státech značnou část emigrace, a to část dělnou, schopnou kulturního života, pracující svědomitě o prospěch své nové vlasti. V USA je celá literatura zabývající se Indiány, černochy, mulaty, Číňany a Japonci, ale slovanští vystěhovalci z Polska a zejména z Čech a Jugoslavie jsou buď úplně ignorováni nebo ještě zlomyslně karikováni. Výjimkou jest jen několik málo knížek, pocházejících skoro vesměs z rukou žen.

Bandrowski rozebírá po té stránce podrobně nejnovější román také u nás již hodně překládané a oblíbené spisovatelky Edny Ferber „American Beauty" (1931), kde je líčen život polských vystěhovalců ve státě Massachusets, pak starší povídku populární spisovatelky Willi Cather „My Antonina" (1919), známou také nám z českého překladu p. t. „Naše Tonička", kde je hrdinkou zbožná a obětavá česká služka; a konečně román Th. Williamsona „Hunka" ze života vystěhovalců jihoslovanských. V těchto třech knihách přiznávají američtí spisovatelé slovanským národům nesporné přednosti a schopnosti, nepodávají karikatur, ala obraz pokud možno věrný. Jsou to ovšem jen zcela ojedinělé výjimky, jež se ztrácejí v americké literární nadprodukci.

Ve své studii dotýká se pisatel zajímavé otázky, jak hledí současní američtí belletristé na světovou válku, na ruskou revoluci a Němce. Shledává, že všichni nejpřednější spisovatelé světového jména odsuzují zasáhnutí Spojených států do války; presidenta Wilsona pak, k jehož cti staví tolik evropských národů pomníky a jehož jménem označují nejkrásnější náměstí, ulice a sady, zasypávají belletristé Spojených států různými posměšnými přezdívkami a jmény ne zrovna lichotivými. Tak na př Sinclair Lewis, vyznamenaný Nobelovou cenou, nazývá jej „špatným, sentimentálním deklamatorem" a John dos Passos, slavený autor několika válečných románů, přímo „hloupým deklamatorem". Všichni pak dělají z něho loutku a smějí se jeho ideám o osvobození malých národů evropských: jsou to většinou spisovatelé smýšlení socialistického, za války označovaní slovem „progermani", kteří teď vytýkají, že němečtí „soudruzi" byli prohranou válkou bez potřeby zeslabeni a nyní vyssáváni kapitalisty pomocí válečných reparací úpí dále v jařmu. Proto také — vysvětluje si J. Bandrowski — nemají tito spisovatelé američtí zájmu o slovanské národy, jejichž povaha a snahy jsou jim zcela cizí.

*

Film Ben Hur

před lety i u nás s nemalým úspěchem a s dobrým účinkem předváděný vznikl v idei nedaleko nás, ve Vídni, ačkoli vypracován v Americe. Náklad se páčil na 4 miliony doll. — koňstvo na př. převezeno do Ameriky ze známého hřebčince v Lipizzi, vých. Terstu! —, ale výdělek podnikatelů na 10 mil. doll., tedy čistý výnos 6 m. d. zcela slušný.

*

m. — Prohra čsl. filmu.

J. Přibyl v pražských „Lit. Novinách" (1932, č. 5) odmítá často vyslovovaný názor, že ve všeobecné krisi jediným odvětvím, které prosperuje, jest film: ukazuje podrobně, jak zvláště čsl., t. j. u nás vyrobený film na celé čáře prohrál po stránce hospodářské, technické a obchodní, nejvíce však po stránce umělecké a mravní. Projevilo se to nejprve fiaskem filmu vlastenecko-historického (Třetí rota, Psohlavci, K. Havlíček Borovský a zejména Svatý Václav). Tato prohra měla za následek, že se výroba obrátila k jedinému odvětví, které slibovalo finanční úspěch. Byla to fraška, na níž se dnes hladina jaksi ustálila.

Úspěch filmové frašky vysvětluje se obyčejně podobně jako záliba obecenstva v lehkém divadle a literatuře: doba prý má dost tragiky, a generace, která okusila války, chce se trochu vyrážet aspoň v kinu... Dnes však chodí do kin převážně hoši a děvčata, lidé, kteří se nikdy netrápili v zákopech, přesto však volají dychtivě jen po zábavě a opovrhují skutečným uměním.

Autor článku vidí hlavní příčinu úpadku vážného film. umění v „neuvěřitelně nízké úrovni obecenstva hlavního města", s níž souvisí také soustavná demoralisace pražské ulice oním strašným tiskovým typem, který se zrodil teprve po převratu.

Praha je dle něho dnes klassickým městem propadnutí všech opravdu krásných, jemných, cenných filmů. Tyto se dožijí jednoho týdne existence, většinou v podružných kinech, a jejich představení zejí prázdnotou. Nevázaný kult řehotu a boulevardový tisk vytvořil „hloupého chlapa pražského", jako měla stará Vídeň svého, a tento chlapík (nebo děvče), dělající mělké vtipy a opakující s nadšením po Werichovi „ať jsem blbej, jen když jsem zdravej", diktuje krasochuť i filmové výrobě. Neboť venkov napodobí hlavní město, a film, který propadne v Praze, nenajde odbytiště ani venku.

Dnes je tedy stav takový, že kampaň o film slušné myšlenkové úrovně, vypravený vkusným režisérem, založený dobrým autorem, hraný dokonalými herci a připravený s prostředky, jež umožňují slušnou úroveň, že tato kampaň je prohrána. Otevírá se doba frašky, drastického filmu improvisovaného, doba kýče, kterým zase o něco zhrubne obecenstvo již dost hrubé...

*

nn. — K autorství textu nově objevené hanácké opery.

V Časop. vlast. spolku musejního, roč. 45 (Olomouc 1932) otisknul Dr. Breitenbacher text nové hanácké „opery", nalezený v hudebních archiváliích piaristů kroměřížských. P. vyd. se dohaduje, že autorem textu byl (pro značný politický rozhled) buď některý kroměřížský piarista nebo laik pohybující se ve společnosti těchto učených řeholníků. Vzhledem k tomu, že první t. zv. hanácká opera byla nalezena Axmanem v Kojetíně (srv. Axman, Mor. opery ve stol. XVIII. ČMMZ, 12) domnívá se B., že snad autor pocházel z Kojetína, kde čerpal své politické vědomosti z kruhů vrchnostenských, a pak v tom případě putovala jeho „opera" do kroměřížské kolleje. Tento názor zdá se býti aspoň při druhé „opeře" pravděpodobnějším, neboť podle znalce hanáckého dialektu, řed. gymn. Malovaného, autor textu nebyl rozeným Hanákem, nýbrž nejvýše bydlel na Hané. Libretto bylo původně sepsáno ve spisovné češtině, z níž bylo přeloženo do hanáčiny.

Z gen. archivu piaristů v Římě se dovídáme, že kroměřížští piaristé pěstovali divadlo od samého založení své kolleje. Již na plánech kolleje jest zakresleno, biskup Liechtenstein štědře na divadlo pamatoval, a kroměřížské obecenstvo si klášterní scénu tak oblíbilo, že kolem roku 1725 obětavě přispělo na jeho důkladnou přestavbu. Kroměřížští piaristé však také divadelní hry skládali. Tak v r. 1698 pracoval kroměřížský člen P. Medard o německé divadelní hře o sv. Theodoře alexandrijské. Považíme-li, že kolem r. 1730 byla v kroměřížské kolleji malá palácová revoluce proti provinciálovi, protože jmenoval tamním rektorem Němce, pak je to neklamným dokladem uvědomělého češství tamních členů. Za takových okolností je tedy zcela možno, ba skoro jisto, že se v kroměřížské kolleji hrávalo i česky a že snad i některý její kněz české divadelní hry skládal. A zde nutno se vrátiti k dobrozdání ředitele Malovaného. Původní český text a chatrný jeho převod do hanáckého dialektu ukazuje sám sebou na autora-nehanáka. Jím nemohl být někdo pohybující se stále mezi hanáckým obyvatelstvem kojetínským, ale spíše člověk v tomto prostředí sice žijící, ale nejsoucí ve styku s obyvatelstvem, tak že si mohl jeho nářečí jen špatně osvojiti. To ukazuje s velkou pravděpodobností, že autorem je některý kroměřížský piarista.

*

Slovanská mythologie.

V berlinské sbírce „Fontes historiae religionum ex auctoribus graecis et latinis", již vydává C. Clemen, podává (IV. sv. 1931, s. 112) C. H. Meyer „Fontes historiae religionis slavicae" v pořadí chronologickém a, jak recensent „Theol. Revue" (1932, 232) vratislavský prof. Felix Haase podotýká, úplně. Tento pak připojuje následující poznámky.

K poznání různých mythologií prameny řecké a latinské nestačí;

proto sám Meyer přidává též arabské. Pro Slovany východní podal Mansikka sbírku pramenů, která však podle Brücknera je v německých překladech namnoze chybná. O mythologii Slovanů západních pracovali půl století Brückner a Niederle, a na sklonku svých prací došli k výsledkům navzájem si často odporujícím. Že o mythologii západních Slovanů Thietmar merseburský a Helmold psali správně, možno dobrými důvody dokázati; ale o východoslovanské jsou jejich zprávy sotva věrohodné. Zprávy Prokopa caesarejského mohou na nějakou věrohodnost počítati jen, pokud mluví o Slovanech jižních. Za to krakovský humanista kanovník Dlugosz klada formu nad obsah svůj slovanský Olymp si prostě sbájil; toť možno míti za dokázané. Dosud známá látka je taková, že můžeme na ní stavěti jen hypothese, nikoli bezpečné vědecké závěry. Michelitsch (štyrsko-hradecký apologet) na př. jde příliš daleko, mluví-li o původním monotheismu Slovanů. Rovněž nelze dokázati, že tu byl původně animismus, jak dovozují Rusové Aničkov a Speranskij, ačkoli podle dosud známých pramenů tento názor jest pravdě nejpodobnější. „Právě dějepisec náboženství jest povinen poukazovati na meze vědění. A musí také míti odvahu to přiznati“, dodává H.

*

Židé.

Na světě jest jich 16,252.000, v Evropě 10,139.000; z těch má Polsko 3,2 mil., Rusko 2,7, Rumunsko 1,1 mil., Německo 600.000, Maďarsko 480.000, ČS 385.000, Anglie 300 t., Rakousko 220 t., z nich $^{9}/_{10}$ Vídeň, Francie 250 tisíc.

Rakouské židovské noviny zaznamenávají, že tam za posledních 33 let židů přibylo asi o 60%, z velké části přistěhováním, kdežto jiného obyvatelstva jen o 20%. Smíšené sňatky stouply proti r. 1914 o 100 %, ale děti z nich nerozmnožily poměrně židovského obyvatelstva. Židovských porodův ubývá víc než jiných.

*

hd. — Hvězdná obloha v říjnu 1932.

Za časných hodin večerních v říjnu září nad našimi hlavami, téměř v našem nadhlavníku, dvě jasné hvězdy, stálice; pravá, na západní straně jest Véga v souhvězdí Lýry, levá, na východní straně, jest Deneb, v souhvězdí Labutě. Když je spojíme přímou čárou, bude tato čára základnou velkého rovno-ramenného trojúhelníku, jehož rovná ramena směřují k jihu, a spojují se v třetí jasné hvězdě; to jest Atair v souhvězdí Orla. Tento veliký a nápadný rovno-ramenný trojúhelník jest význačným a rázovitým znakem letní oblohy. Nyní na podzim bude rychle uhýbat na pravo, k západu, aby učinil místo souhvězdím zimním, která už se pomalu objevují na severo-východní obloze. Když v tomto velikém trojúhelníku prodloužíme jeho výšku ještě jednou směrem dolů, k obzoru, tedy směrem jižním, dojdeme

k jiné hodně jasné hvězdě, která září žlutavým, klidným světlem, a to jest Saturn, který tam putuje na noční obloze zrovna na rozhraní mezi souhvězdími Střelce na pravo, tedy k západu, a Kozoroha na levo čili k východu. Staro-řečtí hvězdáři zvali Saturna „pomalu kráčejícím“, poněvadž potřebuje k jednomu oběhu okolo slunce 29 roků, 167 dní, tedy téměř 30 roků, a proto prodlévá v jednom souhvězdí ekliptikálním asi dva a půl roku. Saturn má deset družic, kterých však nelze dohlédnouti obyčejným kukátkem. Zato má Saturn jinou zvláštní okrasu, které nemá žádné jiné těleso nebeské, totiž kruhy neboli prsteny, které jej objímají v rovině jeho rovníku, a dodávají mu zvláštního kouzla a půvabu. Tyto prsteny jsou vlastně věncem drobných měsíčků, snad nepravidelného tvaru, které v ohromném množství okolo Sarurna obíhají, a právě pro své ohromné množství v našem oku vyluzují dojem pevného a souvislého pásu.

V pozdějších hodinách večerních objeví se na levo od Saturna, tedy dále k východu, a hodně jižněji neboli blíže obzoru, jasná, bílá, mihotající se hvězda, totiž Fomalhaut, první hvězda v souhvězdí Jižní Ryby. — Velký Vůz skví se na severo-západní obloze, objížděje pozpátku severní točnu. Prodlouží-li se jeho oj poněkud dále k obzoru, dospějeme ku skvělé hvězdě žluto-červené, je to Arktur v souhvězdí Volaře-Bootes. Kdybychom ten oblouk prodloužili ještě dále, vrazili bychom na skvělou bílou hvězdu, totiž Spica-Klas, v souhvězdí Panny. Leč tato hvězda je v této roční době už pod obzorem.

Když prodloužíme zahnutou oj Malého Vozu směrem severo-východním, dospějeme ku hvězdě velice nepokojné a třepetavé, bílé barvy, a první velikosti, je to Capella-Kozička, první hvězda v souhvězdí Auriga-Vozka. A kdybychom tento oblouk prodloužili ještě dále k obzoru, dospějeme k Orionovi, ku skvostu nocí zimních, který v říjnu až k půlnoci se vyhoupne nad obzor. Capella-Kozička jest jakoby předchůdkyní zimních souhvězdí. Vždyť v časných hodinách večerních už jsou Kuřátka-Plejády v souhvězdí Býka nad obzorem, za nimi v krátké době vystoupí na východní oblohu červenavý Aldebaran, a okolo 10. hodiny už se dostavují Blíženci a Orion. Po půlnoci pak připojí se k nim napřed Malý Pes, a pak Velký Pes, se zářícím Siriem. A tím jest celá zimní krása oblohy už pohromadě. Leč my počkáme raději ještě tři měsíce, kdy tuto nevyrovnatelnou krásu budeme moci pohodlně pozorovati po Vánocích a po Novém roce hned z večera.

Překrásný jest pohled v říjnu ráno před východem slunce na východní oblohu. Září tam Venuše a Jupiter jakoby o závod. Vystupují pohostinsku v souhvězdí Velkého Lva, v němž se k nim přidruží ještě Mars a dokonce Neptun. Neptunovi vykoná Venuše návštěvu 15. října, tento den bude s ním v konjunkci, bude s ním zároveň procházet poledníkem, a bude jen asi jednu pětinu stupně jižněji pod Neptunem. Neptun se nám snad ztratí v záři Venuše, ale můžeme sobě aspoň podle Venuše zapamatovat, ve kterých místech se Neptun nachází, abychom jej sobě mohli snad jindy vyhledati. Netřeba se

bát, že nám daleko uteče. Vždyť Neptun potřebuje k jednomu oběhu okolo slunce 164 roků, takže putuje jedním souhvězdím ekliptikálním více nežli 13 a půl roku. —

Kdo má smysl a pochopení pro krásu hvězdné oblohy, tomu lze doporučiti, aby sobě zvláště v druhé polovici měsíce října všímal východní oblohy před východem slunce. Venuše, Jupiter, Mars, Neptun, Regulus ve Velkém Lvovi tvoří přímo řetěz hvězd, vedle nichž prochází srpek ubývajícího měsíce. Zvláště zajímavé bude divadlo nebeské 20. října, když bude Venuše procházeti vedle Jupitera.

Druhá krásná podívaná bude od 24. do 26. října, kdy srpek ubývajícího měsíce bude 24. října v konjunkci s Marsem, 25. října v konjunkci s Neptunem, 26. října pak v konjunkci napřed s Jupiterem a pak s Venuší. —

Slunce vstoupí 23. října t. r. ze znamení Váh do znamení Štíra, čili vlastně ze souhvězdí Panny do souhvězdí Váh.

*

KNIHOPIS.

L. Agatson, Das Daseinsproblem. Das primäre Sein. Herder, Freiburg 1932. S. 182, 4·50 m.

J. Baudry, Le problème de l'origine et de l'éternité du monde. Belles Lettres, Paris 1931. S. 332.

Fr. Bürkli, Erziehung u. Übernatur. Räber, Luzern 1932, 2·80 f.

H. Colleye, L'âme de Léon Bloy. La genèse du Désespéré véronique. Desclée, Paris 1930. S. 284, 30 f.

E. Dhorme, La poésie biblique. Grasset, Paris 1931. S. 216, 12 f.

J. Donat, Psychoanalyse u. Individualpsychologie. Rauch, Innsbruck 1932. S. 303, 6 m.

K. Francke, Kakologie. Die Wissenschaft vom Verderben der Menschenzunge. Heinsius, Leipzig 1932. S. 49, 2 m.

Gabriel Jehuda Ibn Esra (Dr. G. v. Manstein-Henner), Mein Weg zu Gott. Euch. Völkerbund, Wien 1931. S. 212, 2 m.

E. Habel, Mittellateinisches Glossar. Schöningh, Paderborn 1932. Sloupců 432. 6 m.

Fr. Jaklič, Misijonski škof Friderik Baraga. Družba sv. Mohorja, Celj 1931. S. 240.

A. Laub, Seelenabgründe. Fehlentwicklung u. Heilbehandlung des Charakters i. Erziehung u. Selbsterziehung. Herder, Freiburg 1932, 3·60 m.

R. Linhart, Die Sozialprinzipien d. h. Thomas. Herder, Freiburg 1932. S. 243, 8·80 m.

G. M. Manser, Das Wesen des Thomismus. S. Paulus-B., Fribourg 1932. S. 508, 8 f.

J. Paquier, La création et l'évolution; la révélation et la science. Lecoffre, Paris 1932. S. 363, 15 f.

J. Pastuszka, Kryzys kultury a religja. Szkice filozoficzno-religijne. Gebethner, Warszawa 1932. S. 154.

A. Ratti (Pius XI), Scritti storici. Introd. di P. Bellezza. Libr. Fiorent., Firenze 1932. S. 411, 35 l.

B. Rosenmöller, Religionsphilosophie. Aschendorff, Münster 1932. S. 175, 7·70 m.

P. Rossi, La pena di morte e la sua critica. Lozzi, Genova 1932. S. 292, 15 l.

Vychovatelský.

Nával na vysoké školy.

Vysoké školy u nás mají dvojí úkol: pěstovati odbornou vědu a vychovávati odborníky jak vědecké tak praktické. Nadbytkem posluchačů ztěžuje se v některých oborech, na př. v lékařství, důkladnější vzdělání, nadbytkem absolventů vůbec rozmnožuje se povážlivě počet nezaměstnaných, kteří přes vysokoškolské vzdělání se nemohou uplatniti; i toto vzdělání totiž jest o sobě ještě neúplné a potřebuje dalšího cviku v životě.

Návrhy, jak zameziti přeplnění vyšších škol vůbec, a především vysokých, vycházejí nikoli z nepřízně k vyššímu vzdělání, jak se u t. z. vyděděnců někdy předpokládá, ale z rozumného uvažování, že společnost tolik školských vzdělanců nepotřebuje, a oni sami nenaleznou-li přiměřeného zaměstnání, sami duševně i hmotně trpí nejvíce, nehledíc ani ke zbytečnému promarnění peněz i času. Návrhy ony mají na mysli přísnější v ý b ě r, o jehožto způsobu však se soudí nestejně.

Co do škol vysokých nesouhlasí mnozí s přijímacími zkouškami již proto, že by se jimi vysoká škola jaksi snižovala. Navrhují proto jiný způsob zkoušky m a t u r i t n í: ať prý se tu vydávají vysvědčení dvojí, jedna pro další vědecké studium na vysoké škole, druhá prostě bez tohoto oprávnění. Zmenšil by se tím počet posluchačů na vysokých školách a zvětšil počet těch, kteří by se ze střední obrátili, jak se už nyní stává, k povoláním, jež vysokoškolského studia nevyžadují; počet povolání takových nyní v státní, zemské i obecní neb soukromé správě tak vzrostl, že by bylo možno t. z. studovaný proletariát značně zmenšiti.

Středoškolská otázka ovšem se ztěžuje neposléze tím, že děti studovaných otců mermomocí musejí také studovati, ať jsou k tomu schopny či nejsou. Jiná zaměstnání jsou přes veškeru demokracii v opovržení. Kastovní protekce pak dodělává to ostatní.

*

Řecko-katolická bohoslovná akademie ve Lvově

připravovaná od r. 1927 a otevřená 6. října 1929, letos vydala svůj památník „Greko-katolyčka bogoslovška akademia u Lvovi v pervšym triochlittiu svojogo istnuvannia“ (s 111). Dříve studovali bohoslovci unitů s polskými na universitě lvovské, kde některé professury měli Rusíni. Po válce zařízen v Přemyšlu pro unity celkový kurs theologie místo dotavadního jen jednoročního kursu pastorálního. Ve Lvově ruský seminář, dotud jen konvikt unitských bohoslovců, přeměněn v celkový bohoslovný ústav a potom v řečenou akademii.

Ta má 12 profesorů, posluchačů 120. Rektorem jest od začátku známý dogm. spisovatel Dr. Jos Slipyj. Mezi předměty je studium nesjednoceného východu, dějiny unie, církevní umění východní atd. Akademie vydává časopis „Bogoslovie".

Roční výdaje jsou kolem 60 tisíc zl., z nich 43 tisíc na professorské platy; 45 t. se hradí z metropolitního základu, 17 t. ze zápisného a tax posluchačů. Výživu kleriků v semináři platí náboženská matice.

Dosud nemá akademie práva udělovati hodnosti akademické, ale doufá se, že je dostane, jakmile se přizpůsobí novým římským výnosům o bohoslovném studiu.

Je to dílo neunavného a obětovného metropolity Šeptyckého, jemuž jest bojovati na několika stranách, hlavně s polským nacionalismem.

Vzdálený, nezasvěcený pozorovatel má proč se diviti, že v t. z. snahách a zprávách unijních tak málokdy se setkává právě s podnikáním unitů samých, kteří přece hlavně jsou povoláni pracovati pro unii.

*

Pohlavní poučování.

„Weltliga f. Sexualreform auf wissenschaftlicher Grundlage" měla 5. sjezd v Brně. Byl tu a přednášel předseda prof. Magnus Hirschfeld z Berlina a učenci z Francie, Nizozemí a odjinud. Přednášeli též professoři zdejší university, známý prof. Trýb a j. Gener. tajemník Josef Weißkopf vyslovil za hlavní požadavek té sexualreformy: základním předpokladem každého opatření v tomto oboru vůbec jest odklizení všelikého církevního poručnictví (Bevormundung).

Kdo chce, porozumí!

Brněnský prof. Iltis, žid, mající stálou dovolenou pro úřad ředitele „Volkshochschule", který s jinými mnoho přispěl k obeznámení učeného světa s Mendelem a s mendelismem, jest urputným protivníkem náboženského názoru. Zavedl přes to sjezdovníky k pomníku Mendelovu a na místo v augustinském klášteře, kde Mendel konával své pokusy.

Že by sjezd byl veden býval v duchu Mendelově, nelze říci.

Hospodářsko-socialní.

S poctivostí nejdál dojdeš!

Pravidlo již dávno nečasové, ale přece zase vždy časové. Přestupky proti majetku soukromému i veřejnému vzrostly u nás jak počtem tak velikostí tou měrou, že budí úžas i obavy v každém vážném příteli národní kázně a — řekněme upřímně — národní mravnosti. O této se sice nerádo mluví, jelikož jest zabarvena nábožensky, ale málo platno! Bez platného kazatelství nutno na tento úpadek poukázati a vždy znovu poukazovati vůči všem, kteří tak lehkovážně náboženské přesvědčení v národě podrývají. I tento „hřích nešťastny činí národy“ (Přísl. 14, 34).

Po převratě se všechny neplechy rády sváděly na válku a ji tak trochu omlouvaly. Dnes už se mluví povážlivěji. Krádeže, zpronevěry, kasařství atd. jsou nám denní četbou v novinách a — začínají rozčilovati. Čteme-li však o zpronevěrách i v dobročinných ústavech, kde druh okrádá neméně potřebné druhy, žasneme již nad otrlostí takovou, a máme proč se zamysliti. Zloděje, který jím není z řemesla, jako na př. kasař, psychologicky sotva chápeme: že nepamatuje na možnost, ba jistotu odhalení! Ale cesta byla srázná!

Poctivost! V úřadech a v ústavech je všude tolik revisorů a pod. odpovědných činovníků. To zpropadeně zneužívané slovo: odpovědnost! U zloděje samého zjištěna nepoctivost, dobrá. Ale kde jest poctivost lidí dozorčích? Buďto jsou svého úkolu neschopni, pak jest nepoctivost u nich, že jej na sebe berou, i u těch, již neschopnost jejich znajíce jim úkol ten svěřují, — anebo svůj úkol nedbale vykonávají.

Špatných příkladů na místech vyšších a vyšších jest arci mnoho, špatných a namnoze beztrestných, a proto tím svůdnějších.

Je také nepoctivost mezinárodní! Či nedošlo by se dále s poctivostí na př. v Ženevě a jinde?

Očista — odkud má přijíti? Svědomí — kdo je vyburcuje a zjemní?

*

Naše hospodářství

jest — podle souhlasného úsudku všeho tisku — ve psí. Čeho nezaviňuje krise světová, to dodělává domácí neschopnost, především byrokracie.

Celní ochrana — dobrá, zvláště proti dovozu zboží zbytečného, kterým jsme se svým přátelům z války (Francii, Italii, Jugoslavii), vesměs vzdáleným, chtěli zavděčiti, tak že nás mohli svým zbožím zaplavovati. S blízkými sousedy však se domluviti neumíme, a tu se nám dává citelná lekce, že nejsme na světě sami.

Znesnadněný obchod co do platidel znázorňuje na př. zpráva, že od konce letošího ledna podáno ministerstvu financí 210.000 devi-

sových žádostí, v posledních týdnech i 2000 denně, a že v ministerstvu pracuje jen o tom 160 osob v 18 odděleních.

To se týká hranic. Doma v souvislosti s tím naříká kdekdo: rolník, řemeslník, továrník, dělník. A poroste nářek nad příštím zaměstnanstvem, které se teď učí bráti peníze bez práce. Návrhů na pojišťování kde čeho přibývá; teď jest i návrh pro nezaměstnanost. Ale kdo a odkud má platiti všecko to pojistné, nikdo neporadí.

Bankovnictví má býti odpolitisováno, ale vláda sama je politisuje.

Veřejných prácí proti nezaměstnanosti nepřibývá, jak se čekalo; neníť veřejných — peněz, které se rozkutálely jinam — na sanace zlotřilosti, na tučné zaopatřovací platy atd., aniž se pomýšlí na odtučnění takových zbohatlíků. „Majetek jest krádeží“ a není krádeží, jak kdy. Střádalský jistě jí není, ale nakládá se s ním tak.

*

Stroj a dělník.

Je to jedna ze spletitých otázek hospodářsko-socialních. Ve skutečnosti arci málo pořídí odpor proti vynalézání a pořizování nových strojů — technika jde a půjde neúprosně svou cestou dále. Avšak je záhodno i vysvětlováním objasniti poctivým a jistě lidumilným chvalořečníkům „starých dobrých časů“ jejich pochyby, po př. předsudky proti době strojů, jmenovitě přesvědčení, že stroje zbavují tolik a tolik lidí práce a výdělku.

Stroje především znamenají úsporu práce, tak že menší prácí se docílí téhož výsledku a tedy stejnou prácí výsledku většího. Takto stroje víc vydělávají než ruční práce, rozmnožují předměty spotřeby. Tím se tyto stávají lacinějšimi, což jistě v hospodářství znamená mnoho.

Podle těchto poměrů jest arci člověk nucen se přeučovati. U mnohých je to sice už nemožno, ale celkem není pravda, že by stroje zaměstnávaly méně lidí než ruční práce: právě naopak ukazují statistiky, že daleko více lidí nalézá práci a tedy obživu již při výrobě strojů a pak také při jejich obsluze.

K tomu přistupuje výhoda kratší pracovní doby.

Není ideálem únavná překotnost v mechanické práci, jak ji přemrštěná rationalisace vybičovala, a není jí ani potřebí. Z části se nynější krise vysvětluje právě tím, že se o překot vyrábělo příliš mnoho, daleko víc než bylo potřebí, aniž se podle výroby upravovaly ceny — také jedna temná stránka kapitalismu ve špatném smyslu.

Politický.

tj. — Státoprávní český boj 1867.

V ČČH r. 1932 v článku: „Kolem dubnového sněmu českého zr. 1867“ vypisuje Karel Kazbunda, jak se projevovala v Čechách i na Moravě opposice proti Beustem připravovanému dualismu říše a jak „prácí s vysokým tlakem“ byla zlomena federalistická a autonomická většina sněmů. Národní této opposice proti »ústavověrným« se vynikajícím způsobem účastnil a v ní s národní stranou věrně setrval přes všecek vládní nátlak episkopát, který požíval velikého vlivu; po jeho boku stálo kněžstvo. O Čechách píše Kazbunda: »Nejpovážlivější připadala ústavověrným autorita arcibiskupa kníž. Bedřicha Schwarzenberga. Kardinál byl získán pro věc historického státního práva už v prvním zasedání sněmu r. 1861, kdy byl původcem a tlumočníkem žádosti sněmu o korunovaci císaře za krále českého; od tří let se pak jeho poměr ke konservativní straně Clamově velmi prohloubil. Politika Beustova příčila se mu ale nejenom pro důsledky, které musilo historické státní právo české nutně utrpěti provedením jednostranného vyrovnání s Uhrami. Do řad opposice hnala ho především liberální politika Beustova v ohledu církevním. Bylo známo, že protestant Beust míní získati německé liberály pro svou politiku ústupky, které musily znamenati otřesení a vypovědění konkordátu. Právě tato stránka politiky Beustovy učinila z arcibiskupa nesmiřitelného jeho odpůrce a horlivého agitátora pro věc historické šlechty. »Dovídám se«, telegrafuje místodržitel 22. března Beustovi, »že kardinál jezdí právě městem, aby prováděl volební agitaci«. Kellersperg doslechl, že arcibiskup požaduje přísliby církevních hodnostářů, že budou hlasovati s opposicí. »Bitte dringend um Lähmung der Agitation dieses einflussreichsten, ämtliche Stellung einnehmenden Würdenträgers«. Beust byl ve své odpovědi nucen doznati, že nemá proti kardinálovi účinného prostředku, ale vyzval místodržitele, aby podal o všem, co kardinál a duchovenstvo vůbec podnikají, podrobnou zprávu.“

A na Moravě? „Federativní strana na Moravě měla hlavní oporu v duchovenstvu. Vedle národního cítění nižšího kleru rozhodovaly u vysokých církevních hodnostářů tytéž církevně politické důvody, které připoutaly i pražského arcibiskupa pevně k opposici. Arcibiskup olomoucký, lantkrabě Fürstenberg a brněnský biskup hr. Schaffgotsche byli považováni ústavověrnou stranou za nejrozhodnější a nejvážnější odpůrce jejich politiky. Zejména o arcibiskupovi bylo známo, že se nedá pohnouti k žádné transakci s Beustovou vládou. Arcibiskup Fürstenberg těšil se vysoké přízni samého císaře, a jeho vliv byl stejně mocný u dvora jako ve veřejnosti. Povolení zvláštního postavení v říši Maďarům považoval za akt dalekosáhlých, neblahých důsledků. Přesvědčený stoupenec státoprávní tradice a při tom upřímný přítel slovanského lidu — v jedné policejní zprávě stojí dokonce, že

arcibiskup identifikuje na Moravě katolicism se slovanstvím —, požíval arcibiskup Fürstenberg vysoké vážnosti jak mezi historickou šlechtou tak i mezi lidem. Zde, u arcibiskupa Fürstenberga a biskupa Schaffgotsche bylo by tudíž podle názoru místodržitele především třeba nasaditi páku. V obou diecesích byl sice klerus — na přímou žádost vlády — formálně upozorněn na význam voleb pro účel vládní, ve skutečnosti bylo však duchovenstvem čile agitováno pro české kandidáty zcela v duchu »Olomouckých novin«.... Po volební porážce se ani biskup Schaffgotsche ani arcibiskup Fürstenberg, kterému arcikníže Karel Ludvík tlumočil pravděpodobně stejně jako kard. Schwarzenbergovi pozvání k císaři, na sněm nedostavili".

*

M a n d ž u k u o

(= mandžuská říše) jmenuje se úředně nový stát na dalném východě, Japonskem (ovšem) již uznaný. Sestává ze čtyr provincií: Liaoning (dříve Mukden), Kirin, Amur, Jehol. Obepíná 1,148.000 čkm s 33,697.920 obyvateli. Z těch je 30 mil. Číňanů, v nové době namnoze přistěhovalých. S k u t e č n ý c h M a n d ž u, skoro vesměs počínštěných, jsou jen asi 2 miliony! Kromě toho jsou tu Mongoli, Japonci, Rusové. Číňané vstupují ochotně do nových služeb, vojsko a policii vzdělává Japonsko, zajišťujíc si všemožně tuto svoji mnohoslibnou kolonii, třikrát tolikou co staré Japonsko. Čím spíše tam nastane pořádek, tím snadnější bude také práce missijní.

Svaz národů tam vyslal svoje znalce, z nichž nechtěla vláda vpustiti Dra. Wellingtona Koo jako zástupce čínského. Ale dále se o komisi té již nemluví.

*

N ě m e c k o.

Vláda říšská ani po volbách pro ni nepříznivých nezparlamentověla, nýbrž naopak říšský sněm rozpustila. Že Centrum, jistě politicky zralé a zájmů říše nesobecky dbalé, je stále proti vládě, dává nám na srozuměnou, abychom o tamních poměrech nesoudili ukvapeně, nemohouce jich posouditi nestranně. Jedna hlavní myšlenka v. Papenova programu — ať o jeho nouzových opatřeních soudíme jakkoli — jest i nám jistě pozoru hodna: odkliditi „Konstruktionsfehler" veimarské (republikánské) ústavy, v níž v. Papen vidí „system, který úřednictvo zpolitisoval, místa státu a jeho správy snížil v obročí (Pfründen), vysost myšlenky státní nechal utonouti v bahně sobeckých zájmů." Jako jinde!

Německý požadavek, aby o d z b r o j e n í Německa bylo stejné jako v jiných státech, totiž aby svou brannou moc mohlo zase vybudovati jako ony, naráží na odpor hlavně Francie, která jsouc až po zuby ozbrojena nepřestává poukazovati na potřebu svého zajištění; Německo vzhledem k Francii, ale i Polsku a Československu může ovšem namítati totéž.

HLÍDKA.

Katolické jednoty na Moravě.

Dr. Josef Jančík. (Č. d.)

V. Působení katolických jednot.

A) Všeobecný ráz působnosti.

Náboženské a národní uvědomování. — Činnost sociální a vzdělávací.

„Úloha Moravských jednot katolických v přítomnosti namnoze odkřesťaněné podobá se v jistém směru úloze křižákův, neboť chtí s milostí Boží pod berlou svého vrchního pastýře přede vším samy sebe v samospasné víře upevniti, katolické smýšlení v oboru svém probouzeti a oživovati, a nepřítele-nevěru a nemravnost podle sil svých od rodin a obcí odbíjeti, což netoliko slovem, písmem a příkladem, ale také ústavy katolickými dáti se má.“ Tak charakterisoval B. M. Kulda činnost jednot v dopise z 11. října 1851 zaslaném biskupovi Schaffgotschovi, v němž Ústřední jednota prosila, aby pro členy byly vymoženy plnomocné odpustky.[1]) A opravdu činnost jednot byla v mnohém ohledu průkopnická. Vedoucí činitelé dobře pochopili nedostatky a potřeby doby, rozpoznali znamení časův a hleděli tak v lidu pracovati, aby zůstaly mu zachovány statky nejcennější: víra, národnost a blahobyt. Tímto směrem nesla se celá jejich činnost, a to v ohledu náboženském, národním, socialním a vzdělávacím.

[1]) Pamětnice, str. 115.

Katolické jednoty byly na prvním místě spolky náboženskými. Burcovaly katolíky k čilejšímu životu, k hájení víry proti útokům liberálních živlů, které za revoluce propukly v míře nejvyšší[1]) a po ní snažily se dojíti cíle mnohdy cestami ne právě nejpřímějšími. Laičtí vůdcové české inteligence otevřeně bojovali proti církvi katolické, jak se to ukázalo na sněmě kroměřížském při projednávání ústavy, a v jiných jejich projevech. To dobře postřehl Sušil. „Nové směry nejenom neznabožské, ale také pouze indifferentní, které se nyní valem hlásily k vládě, prozrazujíce, jak povrchním byl vlastně dosud ten loyalní náboženský nátěr, byly mu zároveň nevlasteneckými, pravému, vniternému prospěchu národa škodlivými. Doufal pevně v lepší budoucnost naši, ale viděl ji zaručenu pouze vniternou silou, vzděláním a životem náboženským, mravným. Náboženství pak hledati mimo Církev nemohlo mu napadnouti — umělý rozdíl mezi náboženstvím a církevnictvím byl mu docela cizí.“[2])

Jednoty nesporně přispěly k uvědomění katolickému. Právě proto byly napadány, že prý „účelem jejich jest na venkově rozšiřovati zásady intolerance, nesnášenlivosti proti jinověrcům.“[3]) Ba dokonce byly v tisku naříčeny, že daly r. 1850 podnět ke „kramolám“ — bouřím proti židům. Naříčení to ovšem bylo nepravdivé, protože tam, kde k bouřím došlo, jednot nebylo. (Hlas II. 1850 28.) Z rozhodného uplatňování zásad katolických i ve veřejném životě měla obavy i laická inteligence, jak patrno z dopisu Fr. Sankota zaslaného 10. dubna 1850 L. Fritzovi[4]): „Tak to stojí; světská strana se velmi bojí kněží, již se soustřeďují ve zdejší katolické jednotě pod Těšíkem a jinými. Vůbec upadají prý všichni naši horlivci kněží do pout

[1]) Jak to vypadalo, líčí Hlas I. (1849) 8.: „Rabínů a pastorů nechalo se na pokoji (přejeme jim toho, jsouť lidé, jako my), zběř nevěrecká, kteráž pražádné víry nemá, přála jim štěstí k tomu a podávala jim bratrskou ruku, dobře vědouc, že uvolněné náboženství těchto jest přecházkou a blízkým stupněm k nevěře její. Pravověrný katolík však nesměl ani ceknout, aby snad nepřišel pod censuru holobradého nerozumu a nezvedené, surové lůzy, kteráž by jemu byla okna vytřískala a kocovinou posloužila ... Všechněch ostatních konfesí čili vyznání víry nechalo se na pokoji, ani vlasu se jim nekřivilo. Církev katolická však byla téměř uplivána a blátem postříkána.“

[2]) P. Vychodil, Fr. Sušil, str. 194.

[3]) Blahověst IV. (1850) 15.

[4]) J. Kabelik, Korrespondence a zápisky Jana Helceleta, str. 604. — Mluvit však hned o „reakci“, jak činí Vil. Kallab, Nové příspěvky ku poznání Fr. Sušila, ČMM 1910, str. 138, je při nejmenším jednostranné.

Jednoty Katolické, což zase prý je jedno s pietismem, o čemž já však co od Brna vzdálený méně mohu soudit. To však i mne mrzí, že oni přijdou vždy co falanx (majíce střed v Jednotě Katolické) a že při sebe menší příležitosti překypějí. I mně se tedy nezdá býti obávání zbytečné — jinde všudy projevené — že oni Jednotu sv. C. a M. proměniti hodlají v Jednotu katolickou, ku kterémuž konci že vyhostějí oudy světské.“

Ale právě okolnost, že katolické jednoty byly spolky náboženskými a podléhaly spíše pravomoci biskupově než vládní, umožňovala, že mohly pracovati na uvědomování lidu i v ohledu národním, a to i přes nepřízeň rozhodujících tehdy kruhů církevních. Vůdcové byli si toho vědomi a plně tohoto zvláštního poměru využili. Měli ovšem dosti těžké postavení. Mužům, jako byl Sušil, Kulda, Procházkové, Bílý, Těšík, Poimon, Wurm, Sylva-Tarouca, bylo samozřejmým, že jednoty musí pracovati i na uvědomování národním. V té době již „buditelské snahy a práce vlastenců moravských, po případě brněnských začaly se rozcházeti. Vedle směru čistě národního přirozeným postupem věcí vyvolán byl směr náboženssko-národní . . . Na obou stranách byly osobnosti intransigentní — mezi ně náležel i Sušil. Rozdíl byl však ten, že kněží proti národnosti nebojovali, právě naopak, kdežto s druhé strany vůdcové nájezdů nikterak nezadržovali,“[1]) jak je dnes již naprosto spolehlivě zjištěno ze zápisků a korrespondence vůdčích mužů. Tento směr protináboženský, jak se projevoval v různých publikacích a veřejných projevech, vzbudil samozřejmě nedůvěru u kruhů církevních, hlavně u biskupa Schaffgotsche a kanovníka Ferd. Panschaba, a tato nedůvěra přenesla se i na snahy vlasteneckých kněží. Toho si byli v katolické jednotě vědomi a proto s požadavky národními nevystupovali vždy nápadně, za to tím více snažili se využíti každé příležitosti, aby připomněli lidu jeho národní povinnosti. Co znamenaly na př. jen projevy na sjezdech, jak psal o těchto věcech Hlas! Tvrzení, že v jednotách katolických „zájmy národní zůstávaly stranou“, je naprosto neodůvodněné.[2]) Ba naopak! Je dosti dokladů, z nichž patrno, že jednoty pracovaly v duchu národním. Když se v r. 1852—1857 jednalo o schválení stanov Ústřední jednoty, konalo místodržitelství šetření o působnosti jednot. Vyškovský hejtman Frant. Winkler v podání čís. 6369 z 9. května 1853 upozorňoval, že jednoty, jak se zdá,

[1]) P. Vychodil, Fr. Sušil, str. 195.

[2]) J. Kabelík, Moravská Národní Jednota, ČMM 1909, str. 324.

mají na zřeteli kromě účelu náboženského také ten, aby obnoven byl slovanský sloh a řeč, a aby splynula řeč moravská se „slovanskou". Tyto snahy nutí k opatrnosti vůči jednotám. Toto podezření vůči jednotám uvedl také brněnský krajský president Jindřich rytíř Lebzeltern ve své sumární zprávě místodržiteli čís. 6305/K. P. z 22. května 1853.[1])

Na základě těchto zpráv jeví se nám činnost katol. jednot v jiném světle, a spravedlivě-li zhodnotíme celou působnost jejich i Dědictví sv. Cyrila a Methoděje, které vlastně v katol. jednotě mělo svůj základ, pak uznáme, že pravdu měla a na dobrých základech spočívala tradice, která „způsobila, že jim bylo přičítáno probuzení moravského lidu." [2])

Třetím oborem činnosti katol. jednot byla účinná p o m o c s o c i á l n ě s l a b ý m. Většina členstva byl drobný lid, který neoplýval statky tohoto světa.[3]) Pomáhat mu z bídy hmotné a namnoze i mravní, to bylo cílem a povinností členstva. Byla to zvláště Ústřední jednota, která v tomto směru dávala příklad a v život uvedla podniky, které svědčí o sociálním cítění vlasteneckého kněžstva.

Na venkově probudily jednoty v lidu z á j e m o v e ř e j n ý ž i v o t, učily ho znát cenu víry a národnosti, povznášely také jeho všeobecné vědomosti. Touha po vzdělání rostla. Dědictví sv. Cyrila a Metoděje konalo platné služby. Projevy delegátů na sjezdech, přípisy jednot a zprávy z obcí v novinách podávají nejlepší doklad blahodárného vlivu jednot v tomto směru. —

---

[1]) Registratura presidia zem. úřadu v Brně: Central Catholiken-Verein. — Zpráva brněnského krajského presidenta: „... Daher finde ich meinerseits Nichts zu erinnern, falls deren muthmasslicher mehr verborgener Nebenzweck — die Pflege des slawischen Idioms — auch künftig hin von dem Verdachte politischer Tendenzen frei bleibt." — Zpráva vyškovského hejtmana: „... Zugleich scheint es aber streben dieselben die volle Wiederherstellung des slavischen Stieles und der Sprache, und die Verschmelzung der mährischen Sprache in die slavische an ... Die Pflege des slavischen Idioms, welche dabey als Nebenzweck verfolgt wird, ist auch nicht geeignet die Bedenken der öffentlichen Verwaltung zu vermindern; da dle Erfahrung wiederholt wahrnehmen liess, dass sich hinter höchst löbliche Zwecke hie und da politische Tendenzen geborgen haben."

[2]) O oprávněnosti této tradice pochybuje na základě protokolů j e d i n é katol. jednoty ve Sloupě Miloslav Hýsek, K dějinám probuzení moravského lidu, ČČM 1908, str. 303.

[3]) „Zámožnějšího druhu osob vůbec darmo byste, drazí bratří, mezi námi hledali, neboť i u nás se potvrzuje pravdivé slovo Páně: „Chudým evangelium se zvěstuje." — Z dopisu jednoty v Babicích 1853, Pamětnice, str. 275.

B) Působení katol. jednoty brněnské.

Starostové. — Schůze. — Vliv na dělnictvo. — Péče o české bohoslužby.

Nejdůležitejší z jednot byla brněnská. Ta dávala příklad všem ostatním, v ní scházely se nitky celého hnutí na Moravě a z ní také vycházely popudy k práci v ostatních jednotách. Byla také jednotou nejsilnější. Hned po založení hlásilo se k ní hojně moravského lidu v Brně. Byl to ponejvíce lid drobný, z nižších společenských vrstev, o kterém napsal Sušil Hoškovi: „Lid, který se v Brně moravským klade, chudým jest.“ [1]) Třebas nechybělo mezi členstvem ani zámožnějších měšťanů, řemeslníků, ale většinu tvořil lid tovární. O členstvu vedla se matrika. Počet jeho nebyl vždy stejný. Kolísal mezi 100—500.[2])

Podle stanov vedl spolek výbor, v jehož čele stál starosta, kterým měl býti laik. Pravidlem tomu tak bylo. Důležitým činitelem byl jednatel, kterým býval kněz. Ostatní funkce zastávali většinou laici.

Prvním starostou byl prozatimně zvolen tovární dělník František Liška, který však při definitivní volbě 17. prosince 1848 byl vystřídán úředníkem Fr. Findeysem. Findeys zůstal předsedou až do r. 1851, kdy 15. března oznámil místodržitelství, že se vzdává tohoto úřadu, protože prý výbor mu chtěl uložiti povinnosti, které jsou neslučitelné s jeho hodností (Würde) a rodinnými poměry.[3])

Po něm zvolen byl starostou měšťan František Ambrož. V té době byli ve výboru z kněží: Bedřich hrabě Sylva-Tarouca jako jednatel, B. M. Kulda spolujednatel, provinciál Minoritů Bonav. Zdura, Fr. Sušil, Mat. Procházka a Frant. Poimon. Dále byli zastoupeni: učitel, úředník, 2 majitelé domu, 2 měšťané, obchodník, pozlatník, hodinář, krejčí, pekař, soukenický mistr, hospodář domovní, listonoš, 8 tkalců a tovární dělník, složení to jistě pestré, které zároveň ukazuje na rozvrstvení členstva. Fr. Ambrož zůstal starostou až do r. 1854, kdy bylo nutno v čelo jednoty postaviti osobnost těšící se většímu vlivu a vážnosti. Jednota musela bojovati proti nepřízni, která se začala z různých stran projevovati, a proto zvolen byl starostou hrabě Bedřich Sylva-Tarouca. Za jeho starostování vedlo se velmi zdlouhavé jednání o schválení stanov jednoty.

---

[1]) P. Vychodil, Z doby Sušilovy, str. 228.

[2]) V dubnu 1852 bylo na 400 členů, r. 1857 v úředním výkazu (Pamětnice, str. 451) se udává 508.

[3]) Registratura presidia zem. úřadu v Brně: Central Cathol.-Verein.

Když r. 1859 odebral se hr. Sylva-Tarouca do Italie jako vojenský kněz, stal se starostou jednoty hodinář Frant. Svoboda, který jednotu spravoval právě v letech, kdy činnost její byla značně omezena a projevovala se jen schůzemi. O jednotu staral se poctivě. Byl starostou po 10 let až do své smrti v prosinci 1869. Po něm zvolen byl starostou opět Frant. Findeys, za něhož byla připravována reorganisace katol. jednoty v jednotu katolicko-politickou. —

Spolkový život se projevoval hlavně na schůzích, které se konávaly v minoritském klášteře obyčejně v neděli po požehnání. V první době konávaly se týdně, později však, kdy v téže místnosti měla schůze i jednota německá, ustálil se zvyk, že v zimních měsících byly schůze čtrnáctidenně, v letních pak měsíčně. Doba schůzí byla ohlašována Hlasem, a to ani ne tak k vůli brněnskému členstvu, jako spíše k vůli venkovským, kteří mnohdy nelitovali daleké cesty a schůzí brněnské jednoty se účastnili. Bývali to kněží, kteří pak podávali zprávu o pokrocích filialních jednot, nebo mívali přednášky, ale bývali to i laičtí pracovníci, kteří se přišli poučit a povzbudit. Skoro pravidelným hostem býval blažovický soused, horlivý šiřitel obou Dědictví, Šebestián Kubínek, který mnohdy vypravováním svých zkušeností z cest obveseloval shromáždění.[1]) Zájem o schůze býval veliký. Světnice mnohdy nedostačovala a mnozí museli odcházet. Činnost přednášková byla na vrcholu zvláště v prvních letech a pak po r. 1866.

Schůze byly zahajovány modlitbou nebo zpěvem. Sušil k tomu účelu složil píseň před schůzkou a po schůzce.[2]) Pak následovala přednáška. Výběr řečníků býval dost veliký. V prvém období před-

[1]) Tak na př. ve schůzi 9. června 1850 „vypravoval, jak se mu událo ve vězení, do kterého pro veřejné před zástupem zpívání nábožných písní a čtení Tomáše Kempenského zatknut byl. (Bylo to v Brně u sloupu P. M. na Náměstí svobody.) Vypravoval, kterak času toho použil, aby surové a bohazpuštěné spoluvězně své o víře a přikázáních Božích poučil a liché jejich námitky vyvrátil. Vypravování jeho veškeren spolek rozveselilo.“ — Hlas II. (1850) 28.

[2]) Píseň před schůzkou:

Katolíci zbrojme se,
v tábor svatý spojme se;
do zbraně nás Pán volá,
nechť Mu duch náš zplápolá.

Však než vejdem do boje,
připravujme nástroje;
jen kdo pravdu Boží zná,
za ni statek, život dá.

Duchu svatý při nás stůj,
osvěcuj a veď lid svůj.
Cyrille, Methode náš,
buďte schůzce naší v stráž.

nášívali: Sušil, který si volil themata biblická na př. o bratřích Páně, o Svaté Zemi a pak několik let soustavně probíral život a působení sv. Otců. Někdy obíral se i písněmi národními hlavně duchovními jako na př. koledami. Matěj Procházka přednášel nejčastěji z historie a to z historie náboženské: Náboženský stav za Stanislava Pavlovského, o Zdíkovi, o bl. Janu Sarkandrovi, o stavu církve v Anglii. Bystře všímal si i poměrů socialních jak doma tak i v sousedních státech.[1]) Kulda řečníval méně. Za to skoro pravidelně redaktor Hlasu Frant. Poimon podával přehledy o událostech ve světě. Z jiných řečníků byli to: Kar. Šmídek, Ing. Wurm, Jakub Procházka, L. Urban. V období nového rozkvětu jednoty v r. 1866—1870 pracovali v ní: Vlad. Šťastný, Jan Kř. Vojtěch, Fr. Zeibert, Jos. Klíma, F. Vidlák, Jos. Schrefl a hlavně oblíbený řečník lidový kapucínský kvardián Al. Ježek. Neřečnívali však jenom kněží, ale i laici, kteří znali život a jeho potřeby, stýkali se s lidem a věděli, kde mu hrozí nebezpečenství, a pak ve schůzkách na ně upozorňovali. Ale nebylo vzácností, že mluvívali o věcech čistě náboženských.

Ve schůzkách byl pěstován i zpěv, ba utvořilo se pěvecké kvarteto, které někdy zpívalo i v jednotách filiálních. Význačnější události byly oslavovány slavnostními schůzemi a akademiemi. Tak na př. 9. března 1860 byla v redutě hudební akademie na oslavu památky sv. Klementa a sv. Cyrila a Metoděje.

Vliv katolické jednoty projevil se v praktickém životě, a to především mezi dělnictvem, které tvořilo největší část členstva. Do Brna přicházelo velmi mnoho dělníků z moravského venkova, protože tu nacházelo práci ve vznikajících továrnách. Že takové

Píseň po schůzce:

Schůzku s Bohem počatou
skončme láskou rozňatou;
žít dle slova Christova
buď vždy vůle hotova.

Každý skutkem Boha slav,
v rod svůj zaveď svatý mrav;
vzdálme hříchův nehodu
od našeho národu.

K víře, k lásce, k jednotě
stůjme v celém životě;
za vítězství jisté nám
Pán nebeský ručí sám.

[1]) President Masaryk jako student chodíval na jeho schůze. „Na gymnasiu v Brně jsme měli za katechetu pátera Procházku. Byl to jeden z tehdejších křesťanských socialistů; já jsem na jeho a jiných schůze chodil a to mě seznamovalo se socialismem.“ Karel Čapek, Hovory s T. G. Masarykem, Praha 1928, str. 59. — Podobně píše i v „Naší Době“ r. 1899, str. 314—315.

prostředí není příznivé náboženské práci, je s dostatek známo, a již tehdy továrny téměř bez výjimky nevelké požívaly úcty. Obecné mínění vidělo v nich zárodky rozličného zla. Působením katol. jednoty však dělnictvo i v dílnách dávalo na jevo své náboženské přesvědčení, nestydělo se za modlitbu před a po práci, netrpělo křivého slova, po práci se čítávalo z nábož. knih, a proto některé dílny začali posměváčci nazývati „kláštery“.[1]) Hned po několika letech trvání svědčil polic. ředitel Born, že katol. jednota dobyla si podstatných zásluh o mravnost a náboženské povznesení členstva.[2])

Katolická jednota brněnská obrala si také za svůj úkol pečovati o české bohoslužby v Brně. „Měštanstvo brněnské bylo sice z větší části německé, ale český příliv byl přirozeně velmi silný. Přes to však nehleděno tak na potřeby duší křesťanských, jako na politiku, a to s obou stran: byrokracie se vzpírala poslovanění, agitatorům byla stránka náboženská vedlejší, sami bohoslužbám vůbec neobcovali, ať si byly německé či české. Spravedlivý zřetel ke skutečné potřebě dlouho nemohl proraziti.“[3]) Proto katol. jednota sama se o zavedení českých bohoslužeb v Brně postarala. Stalo se tak hned v r. 1850. Jednalo se o kázání a mši sv. v pozdějších hodinách. Ráno bývalo sice české kázání, ale málokdo se ho mohl súčastniti. Na svatodušní svátky poprvé v chrámě kapucínském bylo „pozdější kázání v jazyku českomoravském. Nelze vypovědět, jakou radostí lid zbožný moravský přijal pokrm slova Božího, jehož tak toužebně byl posud hledal... Zpěvy slovanské mile dojímaly srdce.“[4]) Sám kazatel P. Theodor Mach na I. sjezdě jednot vyznal, že bývá takové účastenství, že ještě zástup nábožných křesťanů musí venku státi. Aby bohoslužby byly opravdu důstojné a lid si mohl zazpívati, uspořádala katol. jednota sbírku na vydržování varhaníka. Ve prospěch fondu tohoto vydal starobrněnský augustinián, pozdější opat, Anselm Rambousek „Zbírku kostelních písní“, která vyšla více než v 10.000 exemplářích. Jednota z ní měla zisku 64 zl. 10 kr. Za sebrané příspěvky zakoupena byla renta za 500 zl. na stálé placení varhaníka.[5])

[1]) Hlas XII. (1860) 1. — XIII. (1861) 4. —

[2]) Zpráva polic. ředitelství v Brně dto 2. září 1852, č. 841-pr. — Registratura presidia zem. úřadu v Brně: Central Cathol.-Verein.

[3]) P. Vychodil, Fr. Sušil, str. 197.

[4]) Hlas II. (1850) 21.

[5]) Mezi dárci uvádí se: K. Nöttig, pozdější biskup brněnský, Ferd. Panschab, brněnští bohoslovci.

Na památku zavedení čes. bohoslužeb usnesla se jednota, že členové přistoupí na Nový rok a na neděli svatodušní společně ke sv. přijímání, což bylo i dodržováno a počet mužů u sv. přijímání rok od roku rostl.

Na žádost katol. jednoty byly pořádány v Brně r. 1852 také první lidové misie, u Minoritů české, na Petrově německé. Jednota jménem „všech 400 a více údů a všech tisícův slovanských obyvatelův“ podala misionářům po skončení děkovnou adresu. Jejím přičiněním od r. 1853 byly konány u sv. Tomáše české roráty a u Minoritů májová pobožnost, k nimž staročeské zpěvy se nacvičovaly v jednotě. Od svátku Božího Těla r. 1857 také u Minoritů zpívaly se nešporní žalmy střídavě česky a německy, „jak toho nutná potřeba většího počtu Moravanů žádá.“

Tak jednota starala se o český lid v Brně a konečně došlo k tomu, že sám biskup r. 1862 do věci zasáhl a na jeho přímý rozkaz byly bohoslužby spravedlivěji upraveny. (P. d.)

K dějinám moravských kališníků r. 1485.

Dr. Aug. Neumann.

O postavení kališníků na Moravě možno až dosud s bezpečností říci pouze tolik, že měli značné nesnáze s biskupy olomouckými, na které si stále až do protestantismu stěžováno, že příliš podporují přijímání pod jednou. Však bližších zpráv o rozšíření utrakvismu a jeho stavu se nám nedostává. Jest proto vítaným dokladem dopis Jiřího Tunkla z Brníčka daný někdy v r. 1485 na Zábřeze, jejž podařilo se mi nalézti v hist. materiáliích kr. hradeckého ex-jesuity a kronikáře P. Švendy.

Tunkl se obrací na město Hradec Králové prosbou o nějaké kališnické kněze. Stěžuje si, že již dříve marně prosil u pražských Mistrů, a proto se obrací k nim. Proč se obracel právě k Hradeckým, vysvětluje se z dějin oněch let. U nich totiž sídlel na počátku své činnosti vlašský biskup Augustin sankturinský, Hradečtí pak mu projevovali svou zvláštní příchylnost, provázejíce ho na jeho cestách po Čechách. I mohl Tunkl právem doufati, že Hradečtí mu mohou vypomoci aspoň na čtvrt roku nějakým knězem. Do Prahy se před tím obrátil Tunkl proto, že tam netoliko sídlela utrakvistická konsistoř, nýbrž od září 1484 tam na základě zvláštního majestátu dostal právo residovati i biskup Augustin.[1])

Jak tedy vidno, chtěl Tunkl doplňovati svůj patronátní klérus jenom z důležitých kališnických středisk, čímž se nám představuje jako rozhodný zastánce utrakvismu. To lze pozorovati i v jeho dopise. Nazývá kališníky „zákonu a pravdě boží příchylné“, katolíky pak „úhlavními nepřáteli téhož Zákona božího“ a výslovně prohlašuje: „Radči chci ty fary pustý viděti, nežli bych kněží římské víry měl pustiti do nich.“

Když se takto představil svým českým souvěrcům, tedy se jal vyličovati náboženské poměry na svých stranách, zvláště ale na svých panstvích Zábřeze a Brníčku. Domníval se, že předvedení smutné situace utrakvismu bude asi tím více působiti na Hradečany. Co do rozšíření kališnictví se dle T—ova svědectví podávalo na Hané pod obojí způsobou jenom na dvou místech: v Prostějově a Tovačově. Prý „všickni kněží strany naší jsú vytištěni od svých far,“ tak že

[1]) Tomek, Praha, X, 65.

posledním útočištěm utrakvismu se stalo právě jeho panství Zábřeh a Brníčko. On i jeho předkové tam drželi kalich, ale ani tam nikoli bez nesnází. I tam prý byl útisk strany pod obojí. Podařilo se mu sice uhájiti svou utrakvistickou državu, která však prý je obklíčena samými katolíky. Boj ten nebyl ještě skončen. Stále ještě lidé odstupovali od kališnictví a jenom jednou se mu podařilo získati některé zpět, když se mu dostalo obratného kněze-Mistra.

Smutný stav kališnictví byl zaviněn dvěma příčinami: Velikým nedostatkem kněžstva, který byl tak tísnivý, že lidé nechtějíce žíti bez přijímání svátostí a slova božího, raději přestupovali na katolictví. Druhá příčina spočívala v mravním úpadku kališnického kněžstva. Tunkl praví, že měl v poslední době jednoho velmi špatného kněze, který žil ve veřejném pohoršení, a proto, jak praví, „kázal jsem jemu pryč, a raděj vidím, že kostel můj stojí pust, než by takový lotr měl u mne býti panem Mistrem". Celkem měl Tunkl pustých všech čtrnácte patronátních kostelů.

V dopise Tunklově se dočítáme též o tajemství jeho úspěchu v boji se stranou pod jednou. Je to jeho poměr k olomouckému biskupovi Janu Filipcovi. Tento mu ochotně nabízel své kněze na výpomoc, ale jak již jsme poznali, Tunkl raději nechal své fary pusté a prázdné, nežli by býval na ně přijal kněze strany pod jednou. A tu se právě dovídáme zajímavé příčiny, proč Tunkl mohl tak olomouckého biskupa odmítnouti, když̌tě přece bylo povinností ordinária pečovati o duchovní potřeby věřících? Tunkl stál na stanovisku, že „fara má zábřesská y jiné fary mé neslušejí pod biskupa olomouckého, než slušejí k biskupovi litomyšlskému."[1]) Olomoucký biskup jest pouhým správcem této někdejší diecése. Litomyšlským biskupem byl tehdy premonstrát Martin, jehož nemohoucnost nejlépe dokazuje to, že olomoucký biskup administroval biskupství litomyšlské. Toho ale nechtěl Tunkl uznati, tak že ve skutečnosti byl naprostým pánem na svém patronáře. Přes to se snažil olomoucký biskup snášeti s Tunklem v dobrém, neboť mu projevil v dopise své přátelství. Na Tunkla to však nepůsobilo a proto raději se obrátil na Hradecké s prosbou o kněze.

[1]) Dle rozhodnutí daného v Avignoně 12. dubna 1351 bylo přivtěleno děkanství šumperské a úsovské biskupství litomyšlskému. (MVB, I, str. 700, č. 1332.) Jak se Tunkl houževnatě bránil jurisdikci olomouckého biskupa, jest nejlépe viděti z toho, že do Úsova byl investován nový farář olomouckým biskupem již v r. 1452, zatím co Tunkl nechtěl ještě v r. 1485 na svůj patronát připustiti zásah z Olomouce! (Viz Volný, Kirchl. Top. Olomouc, IV, 20.)

Jak se k němu zachovali, nelze říci. Můžeme však s velikou pravděpodobností říci, že katolictví postupovalo i později výbojně proti utrakvismu. Důkaz toho přesahuje sice již časový rámec této zprávy, ale jest jejím vhodným a dokumentárním doplňkem. Tunkl totiž ve svém listě praví, že jen v Prostějově a Tovačově se podává pod obojí. Však kolem roku 1510 počali se kališníci strachovati již dokonce i o Prostějov. Fara pod obojí byla totiž na místě bývalé augustinské kanonie, a tu se prostějovští měšťané počali obávati, že kdyby se řád počal soudně hlásiti o svůj bývalý majetek a při vyhrál, pak by samo sebou bylo veta po prostějovském kališnictví. I dali si toho roku (1510) vystaviti od své vrchnosti (Pernštýnů) listinu, kterou se vrchnost zaručuje, že v podobném případě vystaví novou faru i s kostelem pro stranu pod obojí.[1])

Můžeme tedy z Tunklova listu vyvoditi toto: 1. Katolictví ovládalo skoro celou severní Moravu vyjma Tunklova panství Zábřeh a Brníčko. 2. Na Hané, aspoň na Olomoucku, bylo katolictví tak silné, že jenom v Prostějově a Tovačově byli utrakvističtí kněží. 3. Na severní Moravě upadalo kališnictví stále více a drželo se jen houževnatostí Tunklovou. 4. Postup katolictví lze stopovati pravděpodobně až k počátkům samého protestantismu, neboť ještě v roce 1510 prostějovští utrakvisté se strachovali z katolického výboje. 5. Možno tedy říci, že aspoň na severní Moravě a části Hané nebyly posice katolictví před protestantismem ani zdaleka tak slabé, jak se až dosud myslelo. Tím jest i nadhozena otázka, zdali protestantismus mohl tak snadno a rychle pohltiti katolictví, že by z něho vlastně vůbec nic bývalo nezbylo. 6. V jiném směru jest však Tunklův dopis jakousi předzvěstí protestantismu. Připadáť nám Tunkl jako nějaký předchůdce t. z. novoutrakvisttů nechtějících o katolictví vůbec slyšeti, jenž proto raději nechal všech svých patronátních far bez kněze.

---

[1]) Neumann, Církevní jmění za doby husitské. (Olomouc, 1920.) Příl. č. VIII.

Dějiny Misionární knížky.

Dr. Josef Miklík.

V české slovesnosti máme velice málo spisů, které by se mohly chlubiti tak pestrými dějinami jako Misionární knížka. Celých sto roků provázela již české redemptoristy na jejich apoštolských cestách a o její zdar pracovalo několik generací. Vypisuji-li stručně původ a rozvoj této zajímavé knihy, chci vděčně upozorniti na kongregaci, ve které jsem našel bohatý pramen duševního klidu a která slaví letos 200letou památku svého založení (9. list. 1732).

Do Rakouska přivedl první redemptoristy sv. Klemens Hofbauer. Jejich hlavním úkolem byly misie mezi katolickým lidem, avšak tehdejší zákonodárství takovým pobožnostem valně nepřálo. V hlavách četných úředníků strašily ještě josefínské zásady, a misie pokládány skoro všeobecně za nebezpečné veřejnému klidu a pokoji. Ani mnozí biskupové nechápali jejich důležitosti. Názorný doklad vypravuje P. Karel Mader[1]) ještě z r. 1849. Horlivý děkan Antonín Kukla vymohl na ministerstvu dovolení, aby redemptoristé směli konati v Koclířové svatou misii. Když přišel v téže záležitosti k biskupu Hanlovi, který tehdy spravoval diecesi královéhradeckou, uvítal ho představený trpkými slovy: „Vy jste mne podvedl! Vy jste mne oklamal! Vy jste mne uvrhl v posměch a hanbu! Dnes stojím na pranýři, já jediný ve všech zemích rakouských.“ Děkan hleděl biskupa uchlácholiti, ale dlouho se o to pokoušel marně. Na každý jeho důvod odpovídal církevní hodnostář: „Ale co tomu řekne ministerstvo?“ Kukla se již neovládl a zvolal: „Ale co tomu řekne Bůh?“

Za takových poměrů bylo třeba postupovati obezřele. Proto první žáci sv. Klementa hledali nějakou náhradu a našli ji v Misionární knížce. Měla proniknouti i tam, kde nebylo dotud možno pracovati apoštolsky.

Avšak ještě jiný důvod vedl tehdejší redemptoristy. Na svých misiích poznali velikou nevědomost lidu i v základních otázkách náboženských; při nejlepší vůli nebylo možno všechny poučiti a nesprávné názory vyvrátiti. Po odchodu misionářů upadávali katolíci brzy v záhubný spánek. Neměla-li práce kazatelů býti bez úspěchu, bylo třeba knihy, která by v započatém díle pokračovala. Musela býti laciná, aby si ji mohly opatřiti i vrstvy méně majetné.

[1]) Die Congregation des allerheil. Erlösers in Oesterreich, Vídeň 1887, 221.

První taková myšlenka se zrodila v duši P. Františka Springra (1791—1827). Byl napřed právníkem, později vstoupil do kongregace a stal se její chloubou a ozdobou. Protože trpěl plícní chorobou a nemohl kázati, chtěl pracovati o spáse druhých aspoň pérem a napsati knihu, po které misionáři již dlouho toužili. Na svůj úkol se připravoval velice svědomitě. R. 1825 požádal řeholního spolubratra P. Antonína Passy-ho, aby mu sehnal pokud možno nejvíc modlitebních knih; nejkrásnější prosby chtěl zařaditi do nové knihy. Vroucí modlitbou k P. Marii, matce dobré rady, vyprošoval si potřebné světlo a v září 1825 sestavil podrobný plán Misionární knížky. Jeho nejdůležitějším pramenem bylo proslulé dílo Humbertovo: „Instructions sur les principales vérités de la religion". Jeho spisovatel se narodil ve Francii r. 1686 a byl zbožně vychován; r. 1714 vstoupil do kongregace misionářů a stal se superiorem v Besançonu. Byl horlivým a výmluvným hlasatelem slova božího, zemřel 1778. Jeho dílo přeložili redemptoristé a vydali ve Vídni 1817 pod názvem: „Myšlenky o nejdůležitějších pravdách našeho svatého náboženství a o nejpřednějších povinnostech křesťana".

Dne 15. října 1825 odejel P. Springer do svého rodiště Strass, aby tam zastupoval matku v jakýchsi právních záležitostech. Proces trval velice dlouho, a sestavením knihy byli pověřeni dva čeští redemptoristé: pelhřimovský rodák P. František Kosmáček (1799—1860) a P. Madlener (1787—1868) ze Strakonic. Pracovali tak pilně, že již roku 1826 vyšla ve Vídni pod názvem: „Katholisches Missionsbüchlein oder Anleitung zu einem christlichen Lebenswandel". Vytiskli ji Mechitaristé. Obsahovala poučení o nejdůležitějších pravdách náboženských, úvahy o povinnostech stavovských, pečlivou přípravu na sv. zpověď a sv. přijímání, četné modlitby a několik písní. Byla ozdobena obrazem blah. zakladatele redemptoristů. Těšila se neobyčejné oblibě; v roce 1848 měla již 26 vydání.

Roku 1830 vyšel u Mechitaristů český překlad: „Katolická misyonárnj knjžka nebo uwedenj ku křesťanskemu žiwobytj". Sestavil jej český redemptorista P. Jan Oldřich Petrák (1791—1876). Mezi vídeňskými katolíky byla přivítána nová kniha s velikým nadšením, zato v Čechách narazila na tuhý odpor. Spisovatel ztrávil většinu života v krajinách německých, proto mateřské řeči dobře neovládal. „Časopis katol. duchovenstva" (1831, 127—129) uznal pochvalně bohatý obsah knihy, ale odsoudil slohové zpracování, a jeho výtky byly bohužel plně oprávěny.

Aby si čtenář učinil správnou představu, aspoň několik příkladů. Dílo se zrovna hemží hrubými chybami pravopisnými, které byly zaviněny samým spisovatelem: krátké a dlouhé í, i nebo y kladeno bez jakýchkoli pravidel (abých, zlobywý), nesprávně zaměňováno s a z (zchůzky, z jistotou) nebo d a t (podkati, prutký). P. Petrák zaváděl zbytečně nová slova, tvořená v duchu německém: mše-obět (Messopfer), samo-mluvení (Alleinseyn); užíval cizích slov s českou koncovkou: pod fochem manželstwa, študýrowánj, sorta, mustr a p. Mnoho úsloví přeložil z němčiny: do hřjchu opět zpátky padl, dušjm svatým následowati, utrhánj přes jine, Petr tento skalnatý muž atd. Ještě ubožeji byly přeloženy latinské hymny v malých mariánských hodinkách. Na str. 89 čteme:

„Zdráwas, Město outočisstne,
Dawidowa wěže na skále,
Makovicmi y se zbranj
Ozbrogená wůkol dale.“

Nelítostná kritika působila jak očistná koupel, a v následujících letech pozorujeme snahu spravedlivým požadavkům vyhověti. Na doklad uvádím zmíněnou slohu mariánského hymnu ze šestého vydání:

„Zdráwas, Město autočisstné,
Zdráwas, wěž Dawida krále,
Chranné sstjty, zbraň přemocná
Krásslj tě na pevné skále.“

Kniha Petrákova vydána celkem patnáctkrát (1830, 1834, 1836, 1838, 1840, 1842, 1844, 1846, 1848, 1850, 1853, 1855, 1857, 1859, 1863). Třetí vydání vyšlo u Fetterle v Praze, všechna pozdější u Ueberreutera ve Vídni. Počet rozprodaných výtisků nebylo možno zjistiti.

R. 1863[1]) vydána Misionární knížka v nové úpravě. Vytiskl ji Landfrass v Jindřichově Hradci; měla název: „Katolická missionární knížka aneb výborné duchovní cvičení v pravém křesťanském obcování“. Jejího spisovatele jsem nevypátral, knihy samé jsem nikde nenašel, proto nemohu posouditi, pokud se její obsah shodoval s knihou redemptoristů. Musím se omeziti na pouhé dohady, tím

[1]) Tak Blahověst (1863, 308). Podlaha (Bibliografie česká I, str. 79, č. 229) udává chybně rok 1862.

spíše, jelikož tehdejší řádové kroniky se nám nedochovaly. Povstala pravděpodobně v Koclířově, který byl po r. 1849 středem čilého misijního ruchu. Také nevíme, kolikrát byla nová kniha vydána; dle všeho vyšla pětkrát (1863, 1867, 1871, 1875 a 1878).

Mnohem lépe jsme zpraveni o třetí úpravě Misionární knížky. Pochází od P. Františka Haška. Narodil se 16. října 1842 v českém Zahájí, zemřel v Praze 1885. S počátku pracoval horlivě na misiích. Když onemocněl, psával do Blahověstu a přeložil několik spisů sv. Alfonsa. Při úpravě si počínal velice samostatně. Celkový postup ponechal beze změny, zato v jednotlivostech si dovolil mnoho odchylek, které knize jen prospěly. Vynechal malé hodinky mariánské, ale přidal mešní formulář, jak se jej modlíme na slavnost nejsv. Trojice — latinsky i česky. Protože stále přibývalo útoků na církev katolickou, zpracoval apologetickou část ještě pečlivěji. Kniha vyšla v Praze v Cyrillo-Methodějské knihtiskárně r. 1883 a měla název: „Katolická missionární knížka čili Návod ke křesťanskému životu". Byla zdobena celostránkovým obrazem: kazatel, redemptorista přivádí kající zástup ke kříži; v oblacích se vznáší sv. Alfons a žehná jeho slovům. Nové dílo si dobylo rázem veliké obliby a ve dvou letech byl celý náklad (10.000) rozebrán. Již r. 1887 bylo třeba nového vydání (10.000), 1892 vyšla po třetí (10.000). Vydání čtvrté (1895), páté (1897) a šesté (1901) mělo po 20.000 výtisků.

Protože sloh byl opět zastaralý a nová doba si vynutila mnoho dodatků, podjal se P. František Blažek († 1922) nové opravy. Rozsáhlý mešní formulář byl vynechán, na jeho místo nastoupily vhodné modlitby; rozšířeny prosby k svatým patronům českým a připojeno mnoho krátkých povzdechů. Také další vydání následovala rychle za sebou: sedmé 1904 (20.000), osmé 1907 (25.000) a deváté 1910 (20.000). Světovou válkou byl vývoj poněkud zpomalen. Teprve 1921 vyšlo 10. vydání (20.000), které mělo již titul: „Bůh a duše. Missionární knížka anebo soustavný návod k zbožnému životu".

Vznikem vyznání československého a velikou mravní zkázou vytvořila se nová situace. Četné americké sekty zahájily svou podvratnou činnost a kult Husův uměle oživován. V lidu šířena hesla, která ohrožovala vážně dědictví svatováclavské. Proto podrobena Misionární knížka nové úpravě, kterou se zdarem provedl dlouholetý profesor P. Martin Janů. Stojí za zmínku, že také tento spisovatel pochází jako P. Kosmáček z okolí Pelhřimova. Jedenácté vydání (20.000) vyšlo 1925, poslední (20.000) v jubilejním roce 1929.

Jakmile bylo redemptoristům dovoleno pracovati v býv. království uherském, byla kniha přeložena do slovenštiny. První vydání vyšlo 1903 v Budapešti a mělo název: „Katolícká missionárská knižka čiže návod ke kresťanskému životu". V čele mělo barevný obraz P. Marie, Královny uherské. Po druhé tištěna 1906, po třetí 1910, po čtvrté 1914, po páté 1925 v Ružomberku. Poslední vydání bylo již ozdobeno obrazem bolestné P. Marie, patronky Slovenska, na obálce byl zlatý nápis: „Spas dušu svoju!" Každé vydání mělo 10.000 výtisků.

Když čeští redemptoristé přijali východní obřad a počali s misiemi na Podkarpatské Rusi, přeložili Misionární knížku i do rusínštiny. Namahavého díla podjal se veliký průkopník unijní myšlenky P. Dominik Trčka. Západní modlitby nahradil východními a otiskl liturgii sv. Jana Zlatoústého; zvláštní péči věnoval rozkolu, vytkl hlavní dogmatické rozdíly a zdůraznil pravdivost víry katolické. Nový překlad výšel po prvé u Basiliánů v Užhorodě 1925 (10.000). Měl název: „Spasy dušu svoju! Rukovodstvo k vičnomu spaseniju. Pamjatnyk sv. missiji" a byl ozdoben obrazem P. Marie, matky ustavičné pomoci. Druhé vydání z roku 1930 tištěno v Prešově a zpestřeno čtyřmi celostránkovými obrazy. Papír a knižní úpravu možno nazvati vzornou.

Již první vydavatelé Misionární knížky vyslovili přání, aby mnoho duší vrátilo se kajícně k Bohu a našlo zase svého Vykupitele. Dobrotivý Bůh splnil jejich prosbu měrou vrchovatou, a doufám, že ani v budoucnosti neodepře jí svého požehnání.

Posudky.

Muž apoštolský aneb život a ctnosti ctihodného pátera Albrechta Chanovského z Tovaryšstva Ježíšova v českém království od Jana Tannera z téhož Tovaryšstva. Podle tisku z r. 1680 vydal Dr. Josef Vašica. Nakl. L. Kuncíř, Praha 1932. S. 110.

Potomek rytířského rodu českého Albrecht Chanovský (1581—1646), zakladatel kolleje klatovské, byl zasloužilý missionář i spisovatel, jako jeho životopisec J. Tanner. Vydání tohoto životopisu, pečlivě připravené prof. Dr. Vašicou, třeba vítati s povděkem. Jenom v některých průvodních věcech, na př. věnování, přináší Tanner době obvyklou daň překypělosti. Život svého druha v řádě a v povolání vypisuje však docela, jak bychom nyní řekli, realisticky, dovolávaje se i ústních svědectví jeho současníků. Podává tedy nejen pěkný, živoucí povahopis osobní, ale i velmi zajímavé zprávy z tehdejšího náboženského i společenského života v Čechách, nehledíc ovšem k stránce asketické.

Vysvětlivkami věcnými i jazykovými p. vyd. velmi vhodně přispěl i k vědecké hodnotě otisku spisu ne sice zvlášť významného, ale ze zmíněných důvodů nikoli bezvýznamného.

Antonín Stříž, La Saletta. Zjevení matky Boží 19. září 1846. Význam veliké zvěsti a ohlas. Nakl. Lad. Kuncíř, Praha 1932. S. 185.

La Salette, skalská pustina v horách jihovýchodní Francie, známa světu teprve od r. 1846, kdy se rozšířily zprávy o zjevení „krásné paní“ dvěma dětem, 11letému Maximinu Giraudovi a 15leté Melanii Calvatové, pasoucím na úbočí kopců krávy. Hrajíce si byli nakupili nevysokou hranici kamenů, již ozdobili kvítím. Prospavše se chvíli a jdouce po svých zavazadlech spatří, děvče napřed, na horním kameni oné hranice v zářném kotouči seděti „krásnou paní“ s hlavou schýlenou do dlaní, která pak vstala, zavolala je k sobě a — stále plačíc — mluvila k nim o hříších páchaných ve světě a zvláště v tom kraji, o potřebě pokání, vybízejíc je, aby co jim řekla, oznámili dále všemu lidu; kromě toho však jim, každému zvlášť, pošeptala jakési tajemství, jehož nikdy přese vše dotazování (na hocha o to naléhal i slavný Dupanloup) nevyzradili. Paní mluvila francouzsky, ale když poznala, že jí děti dobře nerozumějí, tamním nářečím (patois).

Bylo to v sobotu Suchých dnů před svátkem bolestné P. Marie, ale odvozovati odtud něco pro psychologický výklad u dětí bylo by ukvapené, jelikož byly vůbec zanedbané a do kostela málo přišly.

Zpráva o zjevení se rozšířila, nastaly poutě, vystavěn nádherný kostel, zřízena kongregace lasalettská atd.

P. spis. velmi pěkně o tom všem vypravuje. Pokládá událost původní za historicky zaručenou, čemuž arciť jiní odporují. Připo-

míná ovšem též události lourdské a vážný obrat v úctě marianské uprostřed 19. století. (Že by každá věta bully „Ineffabilis“ byla „vybroušeným drahým kamenem“, nemohu přes nejlepší vůli najíti). Při známém směru p. spisovatele, blízkém staroříšskému, třeba si z enthusiasmu vysvětliti leckterou nadsázku neb anthropomorfismus, jichž ale neradno šířiti v obecný majetek katolíků; co p. spis. na jejich odůvodnění uvádí, dogmaticky nestačí.

* * *

Jos. Furych, Brněnský drak. Praha 1931. S. 223.

Kniha jest pokračováním vzpomínkového, zřejmě autobiografického spisu „Jaro života“, o němž tu bylo svým časem referováno. Bystrý synek z Bučovic přichází tu na slovanské gymnasium do Brna, kde prožívá 7 let, aby pak odešel dokončit studie do Prahy a věnoval se tam právům. Spisovatel líčí více zevnější život svého hrdiny, jak je to konečně přirozeno u mladého studenta, teprve ke konci dotýká se také jeho citového a myšlenkového vývoje, zejména také nedlouhého vniterního boje, kdy musil odmítnouti matčino přání, aby si zvolil kněžské povolání. Za to hodně podrobně popisuje brněnské prostředí let osmdesátých: německou nadvládu pověstné radnice a stále se množící projevy českého národního života, činnost Čtenářského spolku, Katol. polit. jednoty i Sokola, začátky soc. dem. hnutí mezi dělnictvem, politiku českých stran na Moravě, májová kázání u Minoritů atd. Nejzajímavější — aspoň pro bývalé brněnské studenty — jest ovšem líčení studentského života, zejména pak velmi četné portréty tehdejších professorů a některých spolužáků, jakož i vynikajících osobností ze světa literárního, divadelního i politického. Vlad. Šťastný, F. Bartoš, Dr. Ed. Formánek, T. Šílený, Dr. F. Koláček, řed. Wittek, F. Rypáček a jiní „bohové na Olympu“ znovu tu oživují před čtenářem vedle V. Kosmáka, J. Merhauta, V. Benešе-Šumavského a j. Jsou kresleni většinou dosti plasticky a celkem i věrně. Autor posuzuje někdy i učitelské a vychovatelské schopnosti svých býv. professorů, nezakrývá jejich chyb, ale snaží se je pochopiti. Životní zkušenosti a větší časový odstup i klidná povaha umožnily mu posuzovati osoby i poměry daleko spravedlivěji než to učinil na počátku devadesátých let neklidný, jen o málo starší býv. student brněnského slov. gymnasia Vil. Mrštík v románě „Santa Lucia“. *M.*

Viktor Dyk, Děs z prázdna. Román. Nakl. Sfinx Janda, Praha 1932. S. 297. „Pyramidy“ (red. E. Vachek) č. 21.

Román politický, více politický než románový. V hlavní osobě zobrazeny obavy a naděje českého národu v poměru k Vídni, kterýž poměr od t. 1848 — tehdy začíná vlastní děj románu čili politické kroniky národu — zřetelně se vytvořil v zápas s německou Vídní a se vším, co s ní souviselo.

Děd vypravuje vnukovi, jak r. 1848 s jiným studentem utíkali ku hranicím Německa před hrozícím zatčením pro revoluční rejdy, jak jen on se dostal do ciziny, an druh poraněn pádem se stráně chycen a uvězněn. Děd pod cizím jménem na krátko zajede do rodiště, zasnoubí se, později s manželkou zajede do Paříže, odkudž jen ona, samodruhá, se vrátí domů, kdežto on v cizině přede svoje revoluční sny dále, ale s herečkou časem pozapomene na choť.

Další jest přehledem české politiky až do předválečné doby. Děd se po amnestii vrátil, zastal ehoť ještě na živě, aby se též osobně smířili, do politiky zpola zatažen, zpola sám se dav má býti zvolen poslancem, ale po volební cestě z nastuzení umírá — typ nepoddajné prý české povahy.

Román před lety rozpracovaný nedopracován: o tom jakož i o jiných dílech Dykových podrobně poučuje pietní doslov prof. Dra. Arne Nováka.

Písně k sv. patronům českým. Napsal Josef Pospíšil, zhudebnil J. B. Foerster. Nákl. Cyrillo-Method. knihkupectví, Praha 1932. S. 77, 20 K.

Prostonárodním slohem sbásněných těchto 24 písní přijde jistě velice vhod na př. při odpoledních pobožnostech, kdy se u zpěvu rádo prodlévá. Nápěvy ve čtyrhlasé snadné harmonisaci poskytnou spolkovým zpěvákům velmi krásné příležitosti, přispěti také svým dílem k oslavě oněch svátků, mezi nimiž kromě svátku P. Marie, sv. Josefa atd. nalezneme také svátky sv. Josafata, Mikuláše a Terezičky. Cena pěkně vypravené sbírky jest velmi levná.

Rozhled
Náboženský.

Konnersreuth.

Od května t. r., kdy tu obšírněji o záhadě k—ské psáno (s. 166), není o ní nových vážnějších zpráv. O prázdninách byl nával návštěvníků ovšem větší než jindy, ale řezenský ordinariát vyhradil si povolovati návštěvy T. Neumannové případ od případu, což prý bylo jí i jejím domácím, jinak stále znepokojovaným, docela vhod. K jejich chvále totiž dlužno vždy míti na paměti, že nepoužili a nepoužívají návštěv k nějakým ziskům, ač by to bylo velmi snadno. Čímž se velmi výhodně a právě katolicky liší od těch, kteří — i u nás — s Konnersreuthem kšeftaří, předstírajíce obranu víry.

Nyní přichází závažná zpráva, že němečtí biskupové Neumannovým dali na vůli: buďto se Teresie podrobí klinickému vyšetření anebo prohlásí biskupové, že církev nemá na její věci zájmu. Tedy stanovisko, které mnichovský kard. Faulhaber hlásal od začátků.

Je tedy starobabské a těch, kteří studovali nebo měli studovati katolickou nauku o zázracích, nedůstojné, každého, kdo i v tomto případě vyčkává spolehlivého rozsudku, prohlašovati za nevěrce neb za svedeného nevěreckými časopisy, jako se stalo pisateli tohoto pro zmíněnou stať ve květnovém čísle „Hlídky“. Opakuji pánům, jichž se týká, že více než fysické zázraky a jejich hlásání, zvláště zázraků církevně nezjištěných, jako v tomto případě, prospěje v nynější společnosti obraně a šíření víry řádná pastorace v duchu a úmyslu církve. Kdo nemá ani potuchy o mimořádných úkazech fysiologicko-psychologických — i v oblasti cítění správně náboženského —, má býti v úsudku tím obezřelejší. Co místní k—ské noviny za patronance dobromyslného místního faráře (Naber-a) vypravují, je snad všecko pravda, ale nestačí na rozhodnutí, zda zázrak či ne. Mimochodem budiž tu připomenuto, že na př. Limpias, před nedávnem tak proslulá křížem svého kostela, již upadá v zapomenutí, a jak přísně postupováno v Římě od r. 1862 při vyšetřování zjevení lourdských; o těchto ještě r. 1877 kongregace ritů: Eiusmodi apparitiones sive revelationes neque adprobatas neque reprobatas vel damnatas ab Apostolica Sede fuisse, sed tantum permissas tamquam pie credendas fide solum humana, t. j. podle zásady: auctores vel testes humani tantum valent, quantum probant a pokud jsou věrohodni.

Lékařsky byla Teresie N—á vyšetřována již jednou, ale doma, třebas pod stálým dozorem na přísahu vzatých ošetřovatelek-jeptišek, a vyšetřující lékař vydal poctivě svědectví, že to případ lékařsky nevysvětlitelný. Nyní tedy má dojíti k šetření na klinice, pod stálým odborným dohledem, se všemi pomůckami, jež věda dosud zná. Teresii samé jest prý lhostejno, bude-li takto vyšetřována či ne. Ale otec tomu brání; proč, se neoznamuje.

Jak již minule tu na u. m. zmíněno, jde konec konců o to, zdali T. skutečně již tolik let žije pouze z Hostie, vlastně z částky Hostie. Podotčeno tam také, že tato pochybnost po toliké době znova pronášená působí na nás jaksi trapně. Proč? Řekněme již upřímně, že v této pochybě jest vysloveno těžké podezření, které nemožno uvésti v souhlas se zjištěným nazíráním, cítěním a žitím Teresie, hluboce katolickým. Podezření proti komu? Proti ní? Proti domácím? Proti oněm ošetřovatelkám-jeptiškám? Podle všeho, co my zde o K—ě víme, příčí se nám k některé z těch otázek odpověděti kladně. A přece nejen svědomití a učení theologové jako Wunderle (ovšem příliš skeptický) nebo Mager, ale teď i německý episkopát se nerozpakuje žádati nové šetření. Záhada nad záhadu!

Připomíná se případ z r. 1623, kdy v Římě odsouzeny také výroky o jedné ženské osobě se stigmaty, žijící taktéž prý pouze z Eucharistie a vyznamenávané prý božími promluvami atd. — výroky, které se ukázaly neodůvodněnými.

V K—ě jde zajisté o věc nemalého významu. Proto je tu nemístné spoléhati na pouhý zdaj a na novinářskou všetečnost.

*

hd. — Rozvody a děti.

Americký lékař a prof. Alfred Cahen z Columbia-university vyšetřoval okolnosti, za jakých se manželé nejčastěji rozvádějí. Především chtěl zjistiti, zda-li děti v rodině rozvodům prospívají nebo jim překážejí. Zjistil a uveřejnil tyto zkušenosti: 63% všech rozvodů připadá na manželství, ve kterých není dětí. 20% na manželství, která mají jedno dítě, 9% na manželství, která mají dvě děti, 3% na manželství se třemi dětmi, jedno procento na manželství, která mají čtyry nebo více dětí. Dále zjistil C., že převážná většina rozvodů připadá na třetí rok manželství. V tomto případě běží téměř výhradně o mladé manžely, kteří uzavřeli sňatek před svým 25. rokem.

Ještě důležitější by bylo zjistiti, co se stává z dětí manželů rozvedených. Byla by to velmi smutná kapitola, která by do světla velice nepříznivého postavila rozličné pokrokové pokusy o lepší prý paedagogiku, pokusy, které kolem jádra věci obcházejí, aby nebyly nuceny sáhnouti k opatřením pokroku nepříjemným.

*

Smíšené sňatky

totiž katolíků s nekatolíky vodívají velmi často k náboženské lhostejnosti i k odpadům strany katolické, a ubírají katolictví dorostu. CIC zavádí zde důslednější a přísnější postup, aby se obojím ztrátám čelilo. Dokud totiž je svazek manželský křesťanstvu velikým tajemstvím (sacramentum) vzhledem ke Kristu a jeho církvi (Ef 5, 32), a nikoli jen weltlich Ding (Luther), je důsledno, posuzovati jej a říditi podle zásad a požadavků náboženských, tedy u katolíků katolických, které káží míjeti a zamezovati všechny příležitosti na škodu katolické víry, tedy nejen sňatky pouze občanské, nýbrž i smíšené.

Mezinárodní svaz na obranu a podporu protestantismu měl minulého měsíce (září) v Stockholmě sjezd, který se zabýval hlavně katolickými názory a předpisy co do smíšených sňatků a — nebezpečím bolševictví (souvislost obojí otázky není sice přímá, jakž ovšem ani sjezd nepředpokládal, ale ani ne docela vyloučená, jak se možno domysliti, třebas jejich sousedství v poradách sjezdu bylo náhodné.)

„Protestantismus musí — podle sjezdového rozhodnutí — označiti za nehorázný příkazu křesťanské lásky a spravedlivosti se příčící čin schválné diffamace, když se sňatky podle křesťanského řádu uzavřené a v evangelickém kostele požehnané prohlašují za Evangeliu se příčící a neplatné, a s dětmi z takových sňatků vzešlými se nakládá jako s nemanželskými“, a vyzývá „obce, aby se rozhodně opřely každému případu nového sezdání nebo nového křestu“ (!), i prosí „evangelické církve, pracovati zvláště o to, aby se v státech proti nárokům římské církve hájila jednota právního cítění, a chráněny byly od snižování neb úplného rušení sňatky protestantské s katolíky.“

Jest nabíledni, že tu protest. sjezd činí totéž, co naše církev: hájí svoje stanovisko, jehož oprávněnost ovšem závisí na jiných důvodech, než je pouhá skutečnost). NB nový křest dětí z protestant. (nebo smíšených) sňatků se církví nenařizuje šmahem proto, že jsou to děti protestantské — toť výtka opravdu „nehorázná“ —, ale případ od případu proto, že ve mnohých protestantských sborech s nevěreckými pastory je platnost křtů, které tito udělují, pochybná. O tomto přece nemohlo na sjezdě, kde bylo jistě dosť účastníků dobře poučených o poměrech v protestantismu, býti pochyby!

*

Starokatolíci v Brně

zřídili si z nádvorního skladiště v domě pojišťovny „Dunaj“ (dříve Fleschově) kapli pro své bohoslužby, k nimž jim dosud město propůjčovalo dvoranu v starém alumnátě, později v jedné škole.

K zásvětné pobožnosti rozdávány letáky „Was soll und ist altkatholisch“ a mešní modlitby se známou písní „Wohin soll ich mich wenden?“ Modlitby jsou proti našim velmi zkrácené (stupní modlitba na př. má jen 4 verše s odpovědmi, vyznání hříchů a rozřešení jenom několika slovy, jež by konečně i našim věřícím stačila (místo „Confiteor“) atd. Začátek Evangelia svatojanského na konci mají též.

Leták poučuje o starokatolicismu (ve Švycařích prý: christkatholisch), ovšem ne bez výtek proti církvi katolické, papeži, povinné zpovědi, odpustkům, stipendiím, štole atd. „Verkündigt wird in Predigt und Religionsunterricht das Evangelium. Nichts sonst!“ Důraz se ovšem klade na to, že starokatolíci jsou ta pravá církev starokřesťanská.

Vědecký a umělecký.

m. — Životopisné romány nalezly v posledních letech značnou oblibu a přízeň čtenářstva. U nás ovšem známe je dosud jen z překladů, hlavně Němce Emila Ludwiga, Francouze Andréa Mauroisa a Angličana Lyttona Strachey. Poslední jest uznáván za arcimistra této nové školy, k níž patří ještě Američan Gamaliel Bradfort a Angličané Philip Guedalla a Harold Nicolson.

H. Nicolson sám odůvodňuje dnešní zálibu v životopisech „odlivem náboženské víry". V dobách, kdy čtenáři věří v Boha a v posmrtný život, stává se dle něho životopisectví deduktivním, ethickým, didaktickým či povrchním. V dobách hloubavosti a skepse začne se čtenářstvo zajímati výhradně o chování člověka, a životopis se stává induktivním, kritickým, svobodným a realistickým. Čím méně věří lidé v theologii, tím více věří v lidskou zkaženost. A tu hledají v životopisech. Intelligentní čtenář požaduje tu také literární formy. Chce čím dál více podrobností, ale také si žádá, aby spousta látky byla podána poutavě. Tak vznikl životopisný román. Úkolem autorovým je tu sloučiti co nejvíce vědecké látky s dokonalou literární formou.

E. Ludwig výslovně přiznává v předmluvě ke knize „Genius und Charakter": „Naším paedagogickým úmyslem jest ukázati všem čtenářům a zejména mládeži, že velcí lidé nejsou bozi, že měli až tuze lidské vášně, tísně a potíže jako jiní smrtelníci, a že přes to se probíjeli k cíli."

Mnoho pravdy však má také J. Münzer, když v „Liter. Nov." soudí, že dnešní obliba životopisných románů jest důkazem obnoveného kultu hrdinů, jenž předpokládá názor individualistický, a v tom směru napomáhá odhalení společenské lži, jíž se oddáváme od převratu. Tehdy se zrodil kollektivismus jednak pod vlivem ruské revoluce, jednak jako průvodní zjev předstíraného světového sbratření. Později k tomu všemu přispělo zdánlivé sblížení celého světa vymoženostmi moderní techniky (radio). V této illusi vězíme i dnes. Věří se, že vnějšími popudy bude naráz dosaženo, čeho se nedosáhlo po celá tisíciletí vývoje, věří se, že individualistické založení člověka, osvědčivší se dosud po všechny věky, bude vystřídáno a navždy nahrazeno smýšlením kollektivistickým jen proto, že zpráva, jež dříve šla s jednoho místa na druhé po týdny a měsíce, potřebuje dnes jen několika hodin nebo minut. Při tom se pomíjí banální skutečnost, že se toto sbratření celého lidstva omezuje zatím pouze na ony jednotlivce, kteří na to mají peníze, a že se lidstvo těchto moderních vymožeností nemůže súčastniti z toho prostého důvodu, že je tvoří nikoli jedinci, ale massy.

A právě proto, že se navenek tak okázale holduje kollektivismu, zůstává ve většině lidí neukojena touha po zažitcích individuálních,

osobních. Tak vzniká napohled paradoxní, ve skutečnosti zcela přirozená antithese, že doba, zasvětivší se veřejně kollektivismu, holduje nejindividualističtějšímu druhu literární tvorby, životopisnému románu, jenž líčí nejen člověka jako středisko doby, ale naopak dokonce dobu s hlediska jediného člověka.

*

m. — Typy v nové české próse.

Že jich v ní není, stěžuje si Milos Vaněk v posledním čísle pražského „Činu". Na příkladu německého románu z dnešního Bavorska (Lion Feuchtwanger, Erfolg) ukazuje, že v dějinách každé velké literatury první místa náležejí těm, kdož dovedli z mnohosti lidského konání vyloupnouti živý, rodící se společenský typ, kdož se dovedli inspirovati nejen přírodou, vlněním klasů, šelestem listí, měsícem a hvězdami, nejen smyslovou, nýbrž též společenskou skutečností své doby. Ale tento druh prosaické tvorby nám v posledních 20 letech schází. A je to zarmucující fakt, že zvláště naše popřevratová česká literatura propadla jen a jen slovesnému artismu: naši nejlepší básníci i prosaikové jsou zajedno v tom, že hlavním jejich úkolem je výboj tvárný, forma, řeč, nová methoda, bizarní associace, styl. „Přehlédnete-li za rok naši básnickou a prosaickou tvorbu, kolik slovesného hračkářství a formálního pachtění! A jak hubené dějství, jak primitivní zkušenostní náplň, jak neprokompované fabule, jak náhodná volba látky, jak málo vnitřní nutnosti, jak málo spojů s dnešním děním obecným, jaký nedostatek vztahu k pospolitostem národním, sociálním, třídním, stavovským, jak rozkochaný artism, jak automatisovaný poetism!"

Pro dnešní naše spisovatele není sociální otázky. Je vyřízena tím, že básníci a spisovatelé podepisují buď revolucionářské nebo protirevoluční manifesty. Není české otázky. Zmizela, stavši se jaksi československou . . . A není zvláště typologického úsilí v prosaické tvorbě. Není nových sociálních typů. Poslední opravdové, živoucí typy, jež se objevily v české literatuře, byli rolníci a maloměšťané; chalupníci, písmáci, dřevorubci, mlynáři, diurnisté, krupaři, hokynáři, pensisté, babičky, matrony, selské dívky. Velkoměstští lidé, měšťané, intelektuálové, proletáři, pokud o nich dnešní prósa píše, jsou postavy schematické, neživoucí, neviděné, nýbrž vyčtené, dělané, umělé. Na prstech jedné ruky spočtete knihy, kde se vynořují typy prožitější, viděnější, ale proti tomu kolik clichés, schemat, odvozených typů! Tak málo toho, co by žilo vlastním životem, co byste četli bez dechu, s čím byste chtěli se smát i plakat, co byste chtěli čísti znovu a znovu. Z velkoměstských typů poměrně nejvíce krve mají v naší literatuře — podle autora článku — typy periferie, spodina: zlodějíčci, pasáci, povětrné holky.

*

tj. — „Dva básnické osudy: Josef V. Sládek a Jaroslav Vrchlický“ rozbírá a hodnotí Šaldův Zápisník v zář. č. 1932. Končí pak těmito slovy: „Výročí (dvacátého úmrtí) bude jistě záminkou celé řadě nacionalistických nedochůdčat a akademických vrtichvostů, aby se rozkdákali jako staré slepice o domnělé nutnosti a potřebě navazovat dnes na jejich dílo a pokračovat dnes v jejich, jak se říká, tradici. Tento způsob, vlastně nezpůsob a nemrav, stal se již u nás příslovným; bez něho neobejde se žádná vzpomínka na naše mrtvé básníky a umělce. Nuže, je třeba říci zcela hlasitě, že toto historické slepectví je pravý a vlastní hyenism, pravé a vlastní zneuctívání hrobů, které by nám měly býti svaté a nedotknutelné. Naopak, před každým navazováním na Sládka a na Vrchlického je třeba varovat mladé lidi. Byla by to zvrhlost a neřest; bylo by to v nejvyšší míře i nesládkovské i nevrchlickovské. Jejich díla jsou uzavřené výtvory historické; jejich síla v tom, jak vycítili svou dobu, jak zachytili její záchvěvy, jak vyslovili, co, tušené, se vlnilo a vlálo mezi lidmi a nad věcmi jako prchavé a, zdálo se, nenepostižitelné fluidum. Dnešek volá po zcela nových formách výrazových, které si musí básník ukout z tlaku chvíle a její nutnosti a stvořit tak novou funkční hodnotu; tomu se pak říká osvobodivý čin básnický; to zakládá novou vývojovou linii, aby, až se vyžije, ustoupilo linii nové. Všecko ostatní je duševní onanie a mělo by být stíháno zdravotní policií. A linie Vrchlického a Sládka je dnes vyžita a vystřebána do poslední molekuly, jak ukazují různí jejich napodobitelé a dědici, kteří mlátí již dvě nebo tři desetiletí prázdnou slámu v různých způsobných knihách, vázaných se zlatou ořízkou a odměňovaných cenami státními nebo akademickými.“ —

Velmi silná slova pronášel Šalda o Vrchlickém před lety, za jeho živobytí. Z těchto zde uvedených vyber si každý, co libo.

*

hd. — Obyvatelstvo zeměkoule.

Statistická ročenka společnosti národů v Ženevě na rok 1931/2 udává m. j. také počet obyvatelstva na celé zeměkouli. Když byla posud řeč o počtu obyvatelstva na celé zeměkouli, udávalo se zhruba, že naše země hostí na svém povrchu okrouhle tak asi dvě miliardy lidí. Ročenka udává, že veškerého lidstva jest přibližně dvě miliardy a třináct milionů.

Na jednotlivé díly světa připadá tento počet:

Asie	1,103.000.000	obyvatel
Evropa	506,000.000	
Amerika	252,000.000	
Afrika	142,000.000	
Australie	10,000.000	

Úplně přesný tento počet ovšem býti nemůže, ale pro obyčejnou potřebu stačí.

*

hd. — Hvězdná obloha v listopadu 1932.

Ohromný trojúhelník prvotřídních stálic Véga v souhvězdí Lýry, Deneb v souhvězdí Labutě, Atair v souhvězdí Orla, který jest význačnou ozdobou letní oblohy večerní, šine se pomalu z nadhlavníku k západu. Rovněž i Saturn, který dávno už překročil poledník, stěhuje se do západního kvadrantu nebeské báně, klesá pomalu k obzoru, pod nímž na konci listopadu zmizí úplně. Pak již nebude na večerní obloze žádné oběžnice. Když se schyluje Saturn k obzoru, vynořuje se v jihovýchodní části oblohy jasná, bílá hvězda nepatrně nad obzor, totiž Fomalhaut v Jižní rybě. Nad Fomalhautem rozprostírá se nenápadné souhvězdí ekliptikální, Vodnář, a nad Vodnářem, směrem k severní točně a ku Kassiopei je téměř pravidelný veliký čtverec, utvořený čtyřmi dosti jasnými hvězdami druhé velikosti, t. j. souhvězdí Pegasa. Onen veliký čtverec nazývá se Nebeským stolem, a v jeho nitru jest viděti pouhým okem pramálo hvězdiček. Pod jeho východní hranou, směřující od severu k jihu, neboli k obzoru dolů, je t. zv. jarní bod neboli bod jarní rovnodennosti, který jest se severní točnou nejdůležitějším bodem na nebeské báni.

14. listopadu bude Merkur v největší východní elongaci od slunce, která bude něco více než 22° a půl. Bude viditelný večer asi hodinku po západu slunce. Pohybuje se totiž v jižní části ekliptiky, a proto vystupuje málo nad obzor. — Venuše září dále jako jitřenka na ranní obloze, a to v souhvězdí Panny, k jejíž hlavní hvězdě, Spica čili Klas, nejvíce se přiblíží v noci 19/20 listopadu. — Jupiter měl s Venuší schůzku 20. října ráno, ale v listopadu prchá od ní, na začátku měsíce vychází hodinu před ní, na konci měsíce čtyry hodiny dříve než Venuše. — Uranus jest v souhvězdí Ryb, a bude míti konjunkci s přibývajícím měsíčkem 10. listopadu. Bude těžko nalézti jej v záři měsíce, jenž bude 13. listopadu v úplňku, ale můžeme sobě zapamatovat aspoň místo, kde Uranus jest. Později, až měsíc se vzdálí, můžeme se podívati po Uranovi dobrým kukátkem. — Neptun jest v souhvězdí Velkého Lva západně od Regulusa, lze jej viděti na ranní obloze. Srp ubývajícího měsíce půjde vedle něho 22. listopadu ráno.

Slunce vstoupí ze znamení Štíra do znamení Střelce, čili ze souhvězdí Váh do souhvězdí Štíra dne 22. listopadu t. r. Bude v listopadu a prosinci klesati na nejnižší bod své dráhy.

Vychovatelský.

Sport a práce.

O sportu a studiu psáno zde již častěji (srv. Hlídka 1931, 276 „Mens sana in corpore sano"). Mnoho sportu škodí studiu: ubírá času, rozptyluje pozornost, vadí soustředění. Vliv ten je tím nepříznivější, že se sport nejvíce pěstuje v letech, kdy na př. středoškolák své středoškolské vzdělání dokončuje, ve vyšších třídách.

Je pravda, že zvláště městská mládež tělocviku a sportu potřebuje. Ale mluvíti o velikém pokroku tělesné zdatnosti naproti době předválečné, kdy se tolik sportu nepěstovalo, jest mluviti nepravdu: přibylo sice tělocvičné obratnosti, ale to ještě není zdraví a odolnost, jaká byla před válkou!

Studenti nadaní snáze nahradí, co sport ve studiu pokazí. Méně nadaní již ne tak snadno, i je tedy pro ně na snadě důsledek: méně sportu, více studia!

Netřeba zvlášť podotýkati, že zdatnost tělesná a duševní nebývá vždy pohromadě. Juvenal sice napsal: mens sana in corpore sano, ale ne v tom smyslu, jak se obyčejně vykládá, že by totiž ve zdravém těle samozřejmě byl zdravý duch, nýbrž: orandum est, ut sit mens . . . Athleti a vynikající sportovci nebývají vždy nejduchaplnější, a naopak!

Ani dlouhého věku sport sám sebou nezaručuje. Naopak nejednomu jej zkrátil. A i tělesně slabí dožívají se bez něho vysokého věku. Rozhodují též jiné věci!

Že by pak pro slečinky byl sport tuze cenným věnem, nelze říci. Potřebují — opět máme na mysli město — pohybu, tělocviku atd., svobodné i vdané, zajisté, nemají-li jinak vhodné příležitosti. I pokud je sport pouze hrou, jest jako u žactva docela oprávněn a doporučení hoden, z městských her nejužitečnější. Vyniká vlastně nad hru, jsa vedle pouhé zábavy, rozptýlení duševného také užitečný pro tělo, byť to byl i jen pohyb k vůli „štíhlé linii". Osobně škodlivým se stává, jakmile ohrožuje zdraví, osobně i společensky škodlivým, jakmile ubírá příliš mnoho času práci, práci pro povolání osobní neb rodinné.

Nejlepší ovšem jest, možno-li provozovati zdravou práci tělesnou. Ale k tomu se v městě naskytne málo příležitosti, a kde by byla, tam se mnohdy neprovozuje — nejednou právě pro sháňku po sportu: týž, neb obyčejněji táž, která se sportovní hrou třebas denně upachtí až do úpadu, štítí se práce tělesné, ze známých příčin. Následky jsou nedobré, mravně i hmotně: nevážnost k práci a nehospodárnost. A jelikož tu jsme v rozhledu vychovatelském, jest na místě zvlášť poznamenati, jak neblaze působí na výchov dětí, honí-li se matka příliš za sportem. Je to vůbec známo.

*

České školství na Volyni

domáhá se, podle „Čechoslováka“ (č. 7) státní školy české v každé české osadě a podpory škol soukromých vydržovaných „Č. maticí školskou“, aby z Varšavy se české školství podporovalo stejnou měrou jako školství polské v ČS; výnosem šk. kuratoria v Rovně (12/5 1932) zakázány však ve volyňských školách i české učebnice.

Zákonodárství polské ani čp. smlouva z r. 1925 nezaručuje práv menšiny, asi 40.000 č. obyvatel. V „Čechosl.“ tedy se navrhuje, aby soukromé č. školství tam bylo zajištěno podporami „Č. mat. šk.“ vyplácenými v Lucku na účet podpor, jichž požívá polské soukromé školství v ČS.

Zákon o školské reformě v Polsku (z 11/3 1932 s platností od 1. čce t. r.) zavádí 7třídní obecnou školu, která podle „Čechosl.“ má býti také působivou zbraní proti školství menšinovému.

S hlediska náboženského budiž dodáno, že českých katolíků jest na Volyňsku jen asi pětina naproti pravoslavným a j. odštěpencům. Školské české řízení v Lucku je ducha protestantského.

*

Z vysokého školství.

Kde jsou jím „nad své poměry“ obdařeni, mají s ním známé potíže: jednak přiměřené vydržování, jednak zaopatření vystudovavších.

V Maďarsku nedávno zemřelý min. hr. Klebelsberg, muž jinak výtečný, ve své osvětné podnikavosti se domýšlel, že i nynější Maďarsko potřebuje třetí a čtvrté university a nákladných kollejí v cizině.

V Rakousích uvažují o zrušení některých fakult na té či oné ze tří universit, ve Vídni dokonce obojí theologické, katolické a protestantské!

U nás se před časem mluvilo, že bude zrušena zdejší fakulta filosofická ve prospěch bratislavské. To sice zamezeno, ale Slováci žádají do Bratislavy techniku. —

Římská Gregoriana má novou budovu s 18 posluchárnami, z nich dvě se 750 sedadly, s dvoranou o 2000 sedadel, s knihovnou o 130.000 svazků. Professorův od r. 1919 přibylo ze 30 na 60, posluchačův od r. 1914 z 1000 na 1700. Ráz jest v duchu jesuitského školství převážně theoreticko-spekulativní. Theologická fakulta má 24 proff. pro hlavní předměty a 36 pomocných, filosofická jen 10, za to fakulta pro církevní právo 6; u nás bývá po jednom a má se za to, že to v církvi také stačí; z filosofické by ovšem bylo zajímavo znáti výkazy oborův a přednášek, což by nám mohli povědětí Čechové v Římě.

Hospodářsko-socialní.

L u m p á r n a.

Slovo neakademické, asi demokraticky vzniklé, ale vžilo se a jest velice oblíbeno, zvláště v hovorech o nynějších věcech českých, jejichž vláda se vrátila k národu. Bezpochyby je dosti příčin k němu i — látky. Podle obdoby (kovárna, kavárna atd.) znamenalo by především provozovací m í s t a, a těch je podle řečí tolik a takových, že jste na rozpacích, máte-li je jmenovati — ne že byste jich neznali nebo nebyli svým úsudkem jisti.

Na rozdíl od bojů a předhůzek mezi stranami, které by ten název házely na hlavu jedna druhé, vyskytuje se on zhusta i v hovorech o samých strannících.

Jsou to věci veřejné, o něž tu chodívá, tedy nejenom ne soukromé, ale ani ne tajné. Smutný jest už ten příznak, že zlo tak rozšířené má tolik účastníků, mezi nimiž takto ruka ruku myje. Ubylo tolikou měrou citu pro osobní čestnost? Vždyť prý mravnost nynějším vzděláváním roste! A žárlivosti na osobní čest tolik přibylo, jak nám praví zprávy ze soudní síně!

Na jednotlivcích spočívá společnost, jejíž ráz se řídí podle nich. A i společnost bývá žárliva na svou čest! Není tedy zase příznivým příznakem, že společnost tak málo dbá o to, aby její čest se skutečně zakládala na cti a čestnosti členů. Či mravní otrlost pokročila tolik, že se o nečestných činech již jen humorně mluví jako o šikovných kouscích, třeba s přídavkem: lumpárna?

Mimoděk se tu člověku připlétá otázka o s n í ž e n í ú ř e d n i c k ý c h p l a t ů. Podle naší křesťanské zásady o zajištění přiměřeného živobytí nemůže býti sporu o tom, že mnoho úřednictva, ani ministrů nevyjímaje, má plat nadbytečný, životním i stavovským potřebám nepřiměřený. Ale sporné jest, od jaké platební stupnice se má začíti, tedy kolik komu ubrati. Šablona je tu nemístná.

Rozdíl jest ovšem mezi úřednictvem veřejným (státním atd.), jež jedině má býti postiženo, a soukromým, které teprve pobírá ve vyšších třídách platy přemrštěné (banky atd.), které namnoze jest odpovědno a vinno tím, že se ústavy ty staly lumpárnami a které proto více, než se stalo a stává, má býti pohnáno k náhradě.

Snížení platů bude míti m. j. za následek, že se dotčení budou shánětí po vedlejším výdělku, po tantiémách ve výdělečných závodech atd.

Reforma veřejné správy jest velenutna, ale nezdá se, že by se na ni pomýšlelo.

Politický.

U n á s.

Počet našich ministrů konečně bez hluku aspoň o jedno číslo zmenšen, ačkoli těch docela zbytečných jest ještě několik. Pozdě sice, ale přece se tedy uznalo, že ministerstvo zásobování nezásobovalo nikoho leda sebe. Pohříchu jest právě doba taková, a budoucnost hrozí, že zásobování obyvatelstva jest nedostatečné, a to nejenom na Podkarpatské Rusi.

Těžko se koncem října hledal nástupce churavého min. př. Udržala. Obtíže jsou kromě osobních nároků hlavně v nedostatku peněz a nechuti některých stran, snížiti platy úřednictvu; socialisté prý jsou také proti tomu, ale jak obyčejně přes to dobře pochodí.

Nechvalné jest, že se ministerstva od začátku obsazují ne podle osobní schopnosti, nýbrž podle klíče politického, t. j. jako sinekury, že tedy jednotlivci přecházejí z ministerstva do ministerstva, jakoby rozuměli všemu, ačkoli snad nerozumějí ničemu.

Takto se úcta k státní autoritě, po níž se stále volá, jistě nevštípí.

Není docela neoprávněna výtka, že mnoho z naší mizerie zavinila vedoucí strana agrární. Avšak ostatní jsou spoluvinny!

*

J u g o s l a v i e.

Ostrá vládní opatření zamezují nepříznivé zprávy o tamních poměrech, a české noviny by jich ani neuveřejnily — přátelství trochu jednostranné, jelikož Chorvati i Slovinci jsou nebo mají býti nám stejně blízcí jako Srbové, a nad „Velkosrbskem“ jsou přece jeho složky. Pravda jest, že v Chorvatsku nabývají převahy touhy po autonomii. Slabí Slovinci arciť se ještě tak hlasitě neozývají, ale nespokojenost jejich s nadvládou srbskou jest nemenší. „Malá Dohoda“ kromě jiných příčin i vinou Srbska pozbývá sympathií států.

*

N ě m e c k o.

Říšská vláda Papenova prohrála před říšským soudem v Lipsku téměř nadobro spor s Pruskem, jemuž byla ustanovila svého komisaře, tak že suspendovaná vláda pruská může úřadovati dál. Ostatně blízké volby (6. listopadu) rozhodnou jak o tom, tak též o vlivu strany Hitlerovy, jejíž odpor proti socialní demokracii by každé vládě mohl býti vhod, kdyby nepřinášela jiných nebezpečí, jak domácích tak mezinárodních.

Naproti svazu národů zůstává německá vláda pevna v rozhodnutí, neplatiti dále válečných náhrad a žádati pro Německo poměrně stejnou brannou sílu, jako mají jiné státy, po př. stejné odzbrojení, k čemuž arciť Francie nemá nejmenší chuti.

*

Francie.

Když ve svazu národů mluvila poprvé žena (jméno její bylo v novinách: Malaterra-Sellier), a to o rovnoprávnosti žen, poukazovalo se na to, že právě v zemi galantnosti k ženám ony mají volební právo jen do zastupitelstev obecních, nikoli do sněmu. Kterýsi francouzský politik k tomuto požadavku odpověděl, že dáti ženám volební právo do sněmovny znamenalo by odtamtud vyhnati poslance!

*

Japonsko

rozhodně odpírá podrobiti se svazu národů co do nově zřízené říše mandžuské, jíž mu vyslaná komise (zpráva Lyttonova) neschválila, a jest odhodláno, jinak i ze svazu vystoupiti. S Ruskem zatím hledí v té věci zachovati klid, snad k pozdějšímu vyúčtování; brání se toliko proti vnikání bolševictví, které se za to v Číně stále vzmáhá.

*

Indie.

Hladovka Gandhi-ho prý měla podivuhodný výsledek v domácím obyvatelstvu, zvítězivši nad záměry Angličanů. Ti těží hlavně z rozporu jednak mezi Indy a Moslimy, jednak mezi kastami vyššími a kastou nejnižší, těch „nedotknutelných“ (pariů). Tyto si chtěli získati proti oněm, nabízejíce jim zvláštní volební sbor s přiměřeným zastoupením v obvodních radách. Tím by ovšem propast mezi obojími kastami se byla v anglický prospěch prohloubila. Toto ještě větší rozštěpení národu prý Gandhi svou hladovkou zamezil: zástupci obojí strany se dohodli, že pariové dostanou 148 míst v obvodních (provinčních) sněmech (Anglie nabízela jen 71) a 18% míst na sněmě ústředním. Z obavy, že by samovolná smrt Gandhi-ho vyvolala revoluci Indů, Anglie prý povoluje.

*

Mírové jednání v létě 1917.

Naproti rozšířené doměnce, že německý kancléř Michaelis z konfessijních důvodův odmítal pokusy Benedikta XV (kard. Gasparri-ho) o zprostředkování míru (míru „z rukou antichrista“) a mír takto zmařil, zjišťuje bav. hr. M. Montgelas podle nových dokladů, že Michaelis 24. září listem ke kard. G. sice odmítl bezvýhradné vyjádření o Belgii (vrácení a náhradě), ale že tento dopis Dohodě ani neoznámen, nemohl tedy na její rozhodnutí působiti, a že franc. min. Ribot 26. srpna byl si pro vždy zakázal „každou officiosní kardinálovu intervenci mezi válčícími“; i Lloyd George kardinálovi 13. října jen telegraficky oznámil přijetí jeho zásilky, ale nic více, a Italie byla si smluvní podmínkou zakázala každý papežský zákrok. Dohoda stála rozhodně na zničení Německa, a Německo rozhodně odpíralo žádané ústupky.

HLÍDKA.

Katolické jednoty na Moravě.

Dr. Josef Jančík. (Č. d.)

C) Podniky Ústřední katol. jednoty.

1. Hlas jednoty katolické. — Večerní škola sv. Vincence a Paulo pro chudé děti. — 3. Nedělní škola řemeslnická. — 4. Nedělní škola dívčí. — 5. Katolická hovorna a čítárna. — 6. Ústav sv. Ludmily. — 7. Tovaryšský spolek.

Katol. jednota brněnská neměla však pouze místní význam; byla Ústřední jednotou pro filialní jednoty venkovské a proto její činnost týkala se celé Moravy. Byly mnohé podniky, které se mohly zdařiti jen prácí všech.

1. Hlas jednoty katolické.

Matěj Procházka zakládaje katolickou jednotu v Brně, věděl, že k rozšíření zásad a ideí, jež byly základem jednot, je potřeba tisku. Nepřátelé využili tiskové svobody a útočili proti církvi a jejím zřízením. Tu nestačilo jen ústní poučování, zvláště když také brněnské „Moravské Noviny“ a pražský „Českobratrský hlasatel“ nejednou katolíky napadly. Mimo to utěšeně zkvétající katolické jednoty potřebovaly nějakého pojítka, které by nejen povzbuzovalo k jednotné činnosti, nýbrž které by také bylo odhlasem blahodárné jejich působnosti.

Z těchto důvodů odhodlal se Matěj Procházka vydávati vlastní časopis. Dne 6. ledna 1849 vyšlo v tiskárně vdovy Rudolfa Rohrera první číslo o 4 stranách, které neslo název: „Hlas jednoty katolické

pro víru, svobodu a mravní ušlechtilost", a bylo ozdobeno znakem jednoty. Vycházel týdně. Tištěn byl švabachem, jen církevní zprávy byly tištěny latinkou, aby lid ponenáhlu i tomuto písmu se přiučoval a přivykal.

Redaktorem a hlavním přispívatelem byl Matěj Procházka. Spolupracovali v I. ročníku: Sušil, Bílý, Tomáš a Jakub Procházka, Neuwirth. V II. ročníku pomáhal Procházkovi v redaktorství kooperator u sv. Maří Magdaleny Josef Těšík, později zemský školní inspektor a farář v Telči, který psal hlavně povídky a historická vypravování. Když se stal M. Procházka professorem na něm. gymnasiu brněnském, přibral si na pomoc od 15. října 1850 koop. u sv. Tomáše Frant. Poimona. Na něho přešlo pak III. ročníkem redaktorství zcela; vedl je 8 let 3 měsíce a to v letech 1851—1858. Když odešel r. 1859 jako duchovní správce do Mašůvek, ujal se Hlasu professor Karel Šmídek (1859—1869) a po něm prefekt chlapeckého semináře Jos. Klíma. Za něho přeměnil se Hlas v časopis politicko-církevní, stal se orgánem katolicko-politických jednot, od r. 1885 vycházel dvakrát týdně, až 15. října 1885 počal vycházeti denně.[1])

Hlas hned od začátku dobyl si obliby u lidu. Kněžstvo jej podporovalo, takže měl přes 1000 odběratel. (M. Procházka udává 1700, což je pravděnepodobné, protože ke konci r. 1850 měl jen 1200 odběratel.) Katolické jednoty se přičinily o jeho rozšíření. V některých vesnicích se ho odbíralo na 50 výtisků (Obřany 65, Mělčany 40, Slatina 25). Ale narážel na obtíže, o nichž se na I. sjezdě zmiňuje Poimon[2]):

„. . . u mnohých z našeho národu hrubé předsudky proti své vlastní mateřské řeči hluboce zakořeněny jsou, a oni v zpozdilé domněnce, že budou za vzdělanější a učenější platiti, za vlastní řeč hanebně se stydíce, byť sebe špatnější a ku posměchu, přece jen němčinu drmolí a lámou, jen do německých škol chodíce moravsky čísti se ani nenaučili, a jiní opět ač pro tělo přepečlivě se starají, na vzdělání ducha i sebe menší vydání za zbytečné pokládají, a jiní konečně pilně čtou sice, ale nic takového, co o náboženství a mravopočestnosti jedná. Jakkoli půlarchový tento časopis nepatrným býti se zdá, přece jest nejen velmi prospěšný, nébrž i potřebný."

Nejvíce odběratel měl Hlas na Moravě a to v brněnské diecesi.

[1]) M. Procházka, Vzpomínky na první ročník „Hlasu" r. 1849, Hlas XL (1888) č. 4, 5 a 6.

[2]) Zpráva o I. sjezdě, str. 30 n.

Redaktor častěji si stěžoval do nevšímavosti vůči Hlasu v Čechách a na Olomoucku. Tak na př. r. 1851 měl Hlas na Olomoucku jen 89 předplatitelů, z toho v olomouckém alumnátě jediného, kdežto v brněnském 34.[1]) R. 1859 pak měl v celých Čechách jen 76 odběratel a v počtu tom byly započteny i povinné výtisky redakční.[2])

Hlas musel prodělat i doby krise. Počet odběratel značně poklesl, r. 1859 bylo jich jen 500, r. 1860 700. M. Procházka dává vinu tomu, že redaktor Poimon „proti výstrahám sobě daným se odvážil Hlas úplně latinským písmem vydávati (od r. 1853), ač lid pospolitý do té doby ještě latince se nebyl přiučil.“[3]) Změna ta nebyla asi jedinou příčinou poklesu čtenářstva. V té době ochabovala činnost jednot na venkově a důsledek toho pocítil i Hlas. — Redaktor se snažil list zpestřiti. Proto na návrh kaplana Fr. Bystřického uveřejňovány byly v Hlase dopisy z kraje. Podle jeho plánu měl býti v každém děkanství ustanoven kněz, který by podával pravidelné zprávy do Hlasu a Mor. Novin.[4]) — V té době také zakladatel Matěj Procházka (r. 1859 č. 4) znovu kněžstvu připomínal důležitost časopisu a povinnost do něho přispívati. „Nerozumějíť zajisté času, kteří katolické časopisectví za zbytečné pokládají skoro se radujíce, když nějaký časopis církevní zanikne.“

Hlas byl v těch dobách časopisem církevním, do politiky se nepouštěl. Psal celkem umírněně; to Blahověst byl ostřejší. Svůj úkol za tehdejších stísněných poměrů plnil dobře. Finančně byl odkázán jen na odběratele, mecenášů neměl. — Zanikl po válce r. 1919.

2. Večerní škola sv. Vincence a Paulo pro chudé děti.

Hned v provisorních stanovách jako účel jednoty katol. bylo prohlášeno, že jednota se bude starati o vzdělání a mravné ušlechtění mládeže a sirotků zanedbaných. Brzy naskytla se v Brně příležitost tento bod stanov provésti.

Biskup brněnský hr. Schaffgotsche v přípise z 1. února 1849, kterým jednotu schvaloval, upozornil ji na žebravé děti, které se potulují po ulicích brněnských. „Takových dítek měla by se jednota ujímat a o to usilovat, by buď do učení vstoupily, aneb by se jim potřebného cvičení dostalo, nechať již se to stává přímluvou spolu-

[1]) Hlas III. (1851) 16. Všech bohoslovců bylo r. 1851 v Brně 47.
[2]) Hlas XI. (1859) 15.
[3]) Hlas XL. (1888) 6.
[4]) Hlas XII. (1860) 1.

oudů svých u lidí křesťansky smýšlejících, jimž Bůh v časných věcech hojně požehnal, aneb kterýmž možnost k tomu stačí, čili blahodějným působením na rodiče zanedbaných dítek těch, a vesměs cestami či prostředkami, v jakých pravá láska vždy vynalezavou se býti osvědčuje.“[1]) V německé katol. jednotě již 7. ledna 1849 navrhoval kaplan u sv. Tomáše Ed. Kröll zříditi večerní školu pro tyto děti a pro děti pracující v továrnách. Záležitost znova se projednávala 4. února 1849. Brněnští studenti se přihlásili k spolupráci.[2]) Z katolických jednot německé i české sestavil se zvláštní výbor, který měl vše připravit. Jednání se neprotahovalo, a tak mohlo se na svátek sv. Cyrila a Methoděje 9. března 1849 začít s vyučováním, které se dálo v bytě člena výboru Aloisa Kludáka. Dětí bylo 12. Za měsíc potom v úterý velikonoční 10. dubna 1849 byla škola slavnostně zahájena v nových místnostech, a to ve farní škole u sv. Tomáše na Nové ulici. Dětí přibývalo. Při zahájení jich bylo 30, 12. dubna 40, 26. dubna 102, 28. dubna 129, 3. května 154.

V provisorních stanovách této školy bylo stanoveno, že budou přijímány takové děti, a) které nejsou povinny docházkou školní, t. j. mají přes 12 let, a pod tou podmínkou, že pilně navštěvují předepsané nedělní školy a křesťanská cvičení; b) opravdu chudobné — osiřelé nebo opuštěné, c) zanedbané, ale ne úplně zkažené, protože takové patří do polepšovny.

Výjimečně mohou býti přijaty děti: a) školou ještě povinné, které však pro dokázanou chudobu svých rodičů musí jim pomáhati vydělávat buď v továrnách nebo nádenickou prací, a proto nemohou navštěvovati pravidelné školní vyučování; b) děti, které musí opatrovat nemocné rodiče nebo malé sourozence, a proto rovněž nechodí do školy; c) děti, které navštěvují týdenní školu, mohou i tu si opakovati látku.[3])

Vyučovalo se: náboženství, čtení, psaní, počítání, české a německé řeči, a to v pondělí, ve středu a v pátek. Dívky mívaly od 4 hod. do 6 ruční práce, pak od 6 hod. do 8 učilo se ostatním předmětům. Náboženství učívali kaplani u sv. Tomáše, ručním prácím členky spolku sv. Josefa, ostatním předmětům členové katol. jednot a učitelstvo z farní školy u sv. Tomáše. Škola byla rozdělena ve dvě třídy; protože však dětí bývalo pravidelně přes 100, někdy až 150, bývala

[1]) Hlas I. (1849) 7.
[2]) Weckstimme I. (1849) 6.
[3]) Weckstimme I. (1849) 17.

druhá třída rozdělena v oddělení dívčí a chlapecké. Děvčat bývalo obyčejně víc než chlapců. Za prvních deset let navštěvovalo školu 1260 dítek.

O materielní zajištění školy staraly se výbory obou jednot, které sbíraly příspěvky na opatřování učebných pomůcek, šatstva atd. Úkol ten obstarávali t. zv. sběrači v jednotách volení.[1]) Později přispívala městská rada a mor. zemský výbor. Spolek paní sv. Josefa, který byl z popudu katol. jednoty založen podle spolků sv. Vincence v Německu, se staral o šatstvo pro děti a uspořádal pravidelně vánoční nadílku.

Škola vznikla v době, kdy obě jednoty — německá i česká — byly vlastně spolkem jediným. Obě měly na škole stejný zájem a proto také vyučování bylo české i německé. Ale vliv jednoty německé byl silnější, protože z ní vlastně vyšel popud k založení školy. Když na I. sjezdě podával mistr tkalcovský Václav Řezáč o ní zprávu, dodal: „K přání by však jen ještě bylo, aby se v této škole větší ohled bral na naši a těchto dítek řeč moravskou, aby se jim vyučování, a to zvláště v sv. náboženství tím prospěšnějším stalo.“[2]) Poměry se v tomto ohledu zlepšily, takže v Hlasu VII. (1855) 51 pisatel doznává, že se „slušný ohled béře na dítek řeč mateřskou a ony se tudíž v náboženství a ve čtení nejen německy, ale i také moravsky vyučují, aby se napotom moravci aspoň ve svých modlitebných knížkách, kterým rozumějí, modliti mohli.“ Časem však se škola úplně osamostatnila, česká jednota neměla v ní vlivu, a tak i z této školy, tak jako z ostatních škol brněnských, jazyk český byl úplně vyhoštěn, takže v některých třídách dobrá polovice žáků učiteli nerozuměla.[3])

Po vydání nových školských zákonů škola zanikla.

3. Nedělní škola řemeslnická.

Katolická jednota neměla ve svém programu pouze vzdělání náboženské, chtěla přispěti také ku zlepšení postavení těch, kterých si málokdo všímal a kteří proto tím více potřebovali pomocné ruky. O mládež, které socialní poměry nedovolovaly bráti podíl na pravidelném vyučování školním, bylo postaráno večerní školou. Členové

[1]) Mezi dárci čteme: „Ke cti ss. apoštolů Cyrilla a Methoda od bohoslovců brněnských 4 zl. 7 kr. stř.“ Hlas II. (1850) 11.

[2]) Zpráva o I. sjezdě, str. 46.

[3]) Hlas XXII. (1870) 1.

jednoty brněnské, z nichž bylo mnoho řemeslníků, věděli z vlastní zkušenosti, že péče, která se věnovala až dosud tovaryšům a učeníkům, je nedostatečná, a že tito jsou málo školeni pro svou práci. Jednota také „těžce nesla, že mnohý chasník často zlou společností zvláště nedělní a sváteční dni, ne-li vždycky hříšně, přece často marně a nedobře trávívá . . . Celý týden sedí při práci ve své dílně, v neděli uprázdní se od práce a nezřídka se stává, že sveden svými spolutovaryši zachází do hospody a na jiná místa, která nejsou kostelem, kde nezaznívají slova náboženství, slova dobrých mravů, slova poučná. Mnohý pobyv několik let v hlavním městě, navrací se domů na těle i na duši mrzák.“ Aby tomu tak i nadále nebylo, proto založila katolická jednota brněnská nedělní řemeslnickou školu.[1])

Kněžstvo již před tím po venkově snažilo se povznésti stav řemeslnický. Tak na př. v Ivančicích tamní rodák a kaplan Tomáš Procházka pořádal od 19. dubna 1846 až do 18. března 1848 nedělní zábavy k povznesení průmyslu. Účel, kterého chtěl dosíci, byl: Naučit mladé řemeslníky, jak by „svá řemesla s větším rozmyslem provodili a tudy výrobky rukou svých správněji, vkusněji a snad i laciněji hotoviti mohli, druhá příčina ta jest, aby jimi mladý lid se bavil a tudy vzdaloval se schůzek méně užitečných v krčmách a bohužel i v palírnách.“ Při zábavách přednášíval učitel Jan Václav Homolá, František Zelníček a Tomáš Procházka sám. Revoluce učinila i tomuto podnikání konec.[2])

Něco podobného bylo i v Židlochovicích. Tamní jednota katolická v listopadu 1849 založila školu řemeslnickou. „Vytknula pak sobě školka tato dvojí účel: I. dokonalejší zvedení náboženské. II. Docílení vyššího vzdělání 1. ponaučováním o řemeslích a průmyslu, 2. přednášením země- a dějepisu.“ Úvodní řeč měl kaplan Jan Bílý.[3])

V té době také pražská katol. jednota zřídila nedělní školu pro řemeslníky a dělníky. Když o tom došla do Brna zpráva, zalíbila se ta věc Ústřední jednotě, a Matěj Procházka hned vybízel členy, zda by též v Brně nemohli zříditi podobnou školu. Ve schůzi 2. prosince 1849 znova na věc upozornili měšťan Jos. Indra a hodinář Fr. Svoboda. Jednáno dále s dobrým výsledkem, takže 20. ledna 1850 začalo se vyučovati. Žáků se přihlásilo 35. Ředitelství školy přijal provinciál minoritský Bonaventura Zdura.

---

[1]) Jos. Indra v řeči na I. sjezdě, str. 22.

[2]) B. M. Kulda, Životopis Tomáše Procházky, „Moravan“ 1864, str. 175.

[3]) Hlas I. (1849) 49.

Vyučovalo se česky i německy v neděli odpoledne od 1 hod. do 4 hodin, a to: Náboženství, čtení, psaní, kreslení, počtům, zeměpisu a dějepisu a písemnostem. Jednu neděli se přednášelo česky, druhou německy. Žáci zůstávali na obou. Na škole učili náboženství Sušil a provinc. Zdura, počtům, písemnostem, zeměpisu v německém oddělení prof. Rotter, učitel Winkler a úředník Lindner, v českém Findeys, Indra a Minařík. Zeměpisu a dějepisu učíval také augustinián Dr. Bratranek, rysování Gebhardt. Většina z učitelů přednášela zadarmo. Žáků přibývalo. Do konce r. 1851 dalo se zapsat 560 tovaryšů. Jednou ročně bývala veřejná zkouška. R. 1852 súčastnil se jí i místodržitel hr. Lažanský.

Na vydržování školy přispívala městská rada brněnská a dobrodinci. Tovaryši a učeníci připláceli toliko po 6 krejcařích měsíčně. Od dobrodinců se sešlo po dobu trvání školy 361 zl. 14 kr., od tovaryšů 198 zl. 6 kr. Protože škola vznikla z popudu české katolické jednoty, bylo v ní dbáno na rovnoprávnost jazykovou k nemalému prospěchu žáků. Také veřejné zkoušky byly české.

Vzmáhající se průmysl a řemesla v Brně vyžadovaly však rozšíření a prohloubení školského vzdělání. A na tento úkol jednota se svými skrovnými prostředky nestačila. Proto hlavně přičiněním ředitele realních škol Josefa Auspitze pomýšlela městská rada a obchodní komora na zřízení průmyslové školy. Škola ta došla schválení úřadův, a r. 1852 začalo se tam vyučovati. Katolická jednota proto svou školu řemeslnickou zrušila, ale při jednání s ředitelem Auspitzem důrazně žádala, aby budoucí škola, má-li svému poslání zadost učiniti a skutečně prospěšnou se státi, byla oživena rozhodným směrem náboženským a aby se všichni předmětové přednášeli netoliko jazykem německým, ale také slovansko-moravským v obzvláštním oddělení. Sama také navrhla řediteli českého učitele Valníčka.

Na tyto dvě podmínky kladl veliký důraz B. M. Kulda a odůvodňoval jejich oprávněnost, když na II. sjezdě katol. jednot podával zprávu o zrušení školy řemeslnické. Několik let opravdu bylo dbáno přání jednoty. Na škole byl ustanoven zvláštní katecheta Jan Czeppl. Pro české žáky bylo zřízeno zvláštní oddělení. Také při slavnostních zkouškách byli žáci zkoušeni z čtení a psaní v české řeči. Dokud žil J. Auspitz, byla jazyková rovnoprávnost dodržována. Pak se však škola úplně poněmčila a „zapomenuvši původu svého

spanštěla, neberouc slušného ohledu na veliký počet řemeslníkův slovanských v Brně.“ [1])

4. Nedělní škola dívčí.

Řemeslnickou školou bylo postaráno o učeníky a tovaryše. Katol. jednota však chtěla i služkám opatřiti možnost dalšího vzdělání. Úlohu tu svěřila brněnské panenské jednotě, která se dost utěšeně rozvíjela a čítala tehdy 65 členek. Plán se zdařil. V květnu r. 1850 zřízena byla v klášteře uršulinek nedělní škola pro služebná děvčata. Náboženství učil prof. theologie Jakub Sušický, ostatním předmětům: čtení, psaní, počítání učili členové Ústř. jednoty. Snahou jednoty bylo získati pro školu vzdělanou učitelku, která by na se vzala vyučování o domácím hospodářství.

Zakladatelé školy chtěli dosíci toho, aby dívky, vychovatelkyně to budoucího pokolení, osvojily si vzdělanost jadrnější, zvláště pak dokonalou znalost náboženství. Měly být poučovány o domácím hospodářství a o vychovatelství. Šlo jim zejména o služky, které z venkova přicházely do města a které mnohdy doma ani vůbec školy nenavštěvovaly.

Škola prospívala, ale ne tak, jak by si členové Ústřední jednoty byli přáli. Proto na velikonoce r. 1852 Kulda zvláštním přípisem vybízel panenskou jednotu, aby známost o škole více rozšiřovala. Píše: „Vám možno jest často scházeti a seznámiti se s děvami zde sloužícími aneb z venku do města přicházejícími; tudyž snažně odporoučíme Vaší sesterské lásce a ochotnosti tyto dcerky národu našeho, by jste zřetel svůj horlivě k nim obracely, jich k návštěvování školy jmenované povzbuzovaly a tak jim příležitost otvíraly, aby mohly věci ve škole národní pochopené opakovati, zanedbané věci nahraditi, novým věcem se naučiti, špatných společností se chrániti a hlavně v samospasitelné víře Christově se utvrzovati.“ [2]) Novými zákony školními z r. 1869 stala se škola ta méně důležitou a zanikla.

5. Katol. hovorna a čítárna.

Katolická jednota vykonala v Brně také to, co bylo v původních stanovách „Jednoty Moravské“, z níž později vznikla Moravská Národní Jednota. Účelem bylo[3]): „Vzdělávati se v jazyku českém

[1]) B. M. Kulda, Životopis T. Procházky, Moravan 1864, str. 176.

[2]) Pamětnice, str. 173.

[3]) H. Traub, Dějiny Matice Moravské, ČMM 1910, str. 202.

čtením a rozmluvou a napomáhati národnosti slovanské i vzdělanosti vůbec. 2. Bděti nad provedením úplné rovnosti práv obou jazyků vlastenských v Moravě.

Základní pravidla „Jednoty Moravské", uveřejněná dne 21. srpna 1848 zněla takto: „K docílení účelu vytknutého přispívá:

1. Čtenárna, opatřená výtečnějšími časopisy v jazyku slovanském a jiných jazycích, v mocnářství Rakouském obvyklých.

2. Hovorna ustanovená k rozmlouvání, čtení prací literárních a jiným zábavám.

3. Vydávání spisů poučných pro lid."

Jednota Moravská měla své sídlo v bytě hr. Sylva-Taroucy na Zelném trhu č. 318. Byly mu tedy jistě dobře známy cíle Jednoty. Když však poměry v Mor. Národní Jednotě přiměly kněžstvo, že z ní vystoupilo a přestalo v ní pracovat, pracovalo dále v katolické jednotě, kde mohlo uplatnit a uplatnilo obojí směr: náboženský i národní. Co zamýšlela vykonati Jednota Moravská, to z popudu a přičiněním Sylva-Taroucy vykonala katol. jednota.

„Dne 3. července 1852 svolána byla do bytu hr. Sylvy-Taroucy poradní schůzka. Přítomni byli: Ambrož, Svoboda, Valníček, Poimon, Těšík a Kulda. Na poradě té sestaveny byly stanovy (katol. hovorny a čítárny), kteréž již druhého dne podány byly ústřední jednotě katolické ku prozkoumání, aby se pak zakročiti mohlo za úřední schválení. Dne 10. července o polednách sešli se ještě jednou u hraběte Sylvy-Taroucy: Valníček, Svoboda a Šanca; jednalo se ještě o stanovách a zároveň byl hr. Sylva-Tarouca požádán, zda by ochoten byl volbu přijati za prvního dozorce čítárny a hovorny katolické."[1] Kulda hned 12. července 1852 napsal žádost na městskou radu o schválení hovorny a čítárny. Místodržitelství schválilo ji 9. září 1852, č. 5637/2-33, ale s tím připomenutím, že katolická jednota ani tu nepřekročí mezí stanovami vytčených a hlavně že se zdrží veškeré politické činnosti.[2]

Stanovy římsko-katolické čítárny a hovorny zněly:

§ 1. Účel katolické čítárny a hovorny.

Katolickou čítárnou a hovornou docilovati se má vzájemné mravní vzdělávání spoluúdův v duchu Církve římsko-katolické s vymezezením všech politických záměrů a snah.

Účel tento docilovati se má: a) hovorem, b) čtením a c) zpěvem.

---

[1]) J. Halouzka, Bedřich hr. de Sylva-Tarouca, str. 24 n.

[2]) Pamětnice, str. 187, 198. Hlas IV. (1852) 41.

§ 2. Představenstvo.

K zachování slušného pořádku, dle stanov jakož i pro odpovědnost úřadům zákonem stanoveným a výboru ústřední jednoty katolické zvolí se tři dozorcové, z nichžto nejméně jeden musí býti údem výboru ústřední jednoty katolické.

§ 3. Spoluúdové čítárny a hovorny.

Spoluúdové čítárny a hovorny katolické jsou řádní údové a účastníci.

§ 4. Řádní údové.

Řádným údem čítárny a hovorny katolické stává se každý dospělý katolík, složí-li na začátku nejméně 1 zl. stř. a platí-li měsíčně 10 kr. ve stř.

§ 5. Účastníci.

Účastníkem čítárny a hovorny katolické stává se dospělý katolík, dá-li se do seznamu zapsati a platí-li měsíčně dobrovolný příspěvek.

§ 6. Práva spoluúdův.

Dozorce voliti může každý spoluúd, řádný úd i účastník. Za dozorce mohou však toliko údové řádní voleni býti. O časopisech, knihách a písních, jenž se pro čítárnu kupovati mají, hlasovati budou údové řádní. Ostatní práva, jako navštěvování čítárny a hovorny a používání nakoupených spisů má každý spoluúd od 8. ranní až do 10. večerní hodiny.

§ 7. Vystoupení ze spolku.

Spoluúdem čítárny a hovorny přestává býti: a) kdo dobrovolně vystupuje, b) kdo dozorcem napomenut byv ve dvou měsících příspěvek svůj nezapraví; c) kdo většinou údův řádných za vyloučeného se prohlásí a z knihy vymaže.

§ 8. Pokladnice.

Vklady i příspěvky u sebe chová jeden z dozorců. Kdyby měla katolická hovorna a čítárna přestati, připadne její jmění ústřední jednotě katolické k volnému naložení; nemělo-li by ale této více stávati, rozhodnou spoluúdové čítárny a hovorny sami, k jakému účelu by se dotčené jmění vynaložiti mělo, přece však s tou výminkou, že jen k nějakému dobročinnému účelu, jako n. p. k podpoře večerní školy sv. Vincence, aneb ochranitelny pro zanedbalou mládež, a t. p. dáti se má.

§ 9. Oprava aneb změna stanov.

Oprava neb změna stanov těchto státi se může toliko přivolením dvou třetin shromážděných k tomu konci řádných údův.

Když přišlo úřední schválení, hned byly konány přípravy ke zřízení. Čítárna byla umístěna na Kapucínském náměstí č. 311 v II. poschodí. Pro čítárnu zakoupen klavír, opatřeno nářadí a knihy. Dne 10. října 1852 byla čítárna otevřena za účasti asi 150 osob. Kulda mistrně pojednal o účelu čítárny, jakýž dosažen býti má hovorem, četbou a zpěvem.

Čeho chtěla katolická jednota čítárnou dosíci a proč ji založila, vyložil na II. sjezdě jednot úředník Leopold Valníček.[1]) Pravil: „Velikou potřebou četných slovanských katolíků v našem městě Brně byla místnost, kdeby společnými pěknými, mravnými a zbožnými písněmi na těle i na duchu slušně se zotaviti a pookřáti mohli po svých prácích celodenních. Takové místnosti se nám až posud v Brně nedostávalo. V obyčejných hospodách a hostincích, kde se lidé všeho druhu bez rozdílu scházívají, přání tomuto nedá se vyhověti; jiné stávající společnosti podobné jsou buď německé, a tudyž Slovanům nepřístupné, anebo nejsou proniknuty a oživeny duchem a přesvědčením katolickým tak, aby upovědomělý a svědomitý katolík v nich bez zardění a k spokojenosti své podílu míti mohl.“

V čítárně měl se bráti ohled na potřeby praktického života, a proto byly v ní časopisy hospodářské i politické, ale byly v ní i časopisy náboženské, na něž jinde nebrán zřetel. Účelem čítárny bylo, „aby mohl každý spoluúd všestranného poučení nabývati.“

V čítárně měl se pěstovati i zpěv. Neboť, že „lid náš slovanský zpěvu na mnoze odříká se, jest špatným znamením, že se odcizuje buď národnosti, buď nábožnosti předkův svých, aneb vlastně oběma stránkám úzce spojeným najednou; a lid odcizovaný nábožnosti a národnosti jest nad míru politování hodný. Slovan při každé příležitosti zpívá, což divu tedy, že i v naší katolické čítárně a hovorně zpěv se pěstovati bude? . . . Zpívati se bude proto, aby spoluúdové pěkným národním písněm se přiučovali, a jich v domácnosti své vštěpovati a šířiti mohli jednak proto, aby zpěv v lidu našem nehynul, a jednak proto, aby písně krásné a slušné konečně vytiskovaly novější kramářské písně, jenž obyčejně bývají svým obsahem i svou řečí bídné nestvůry, všeliký pěkný vkus zpěvného našeho lidu kazící.“

Čítárna byla i pro členy venkovské, kteří přišli do Brna. Proto členy stávaly se i venkovské jednoty. Většinu knih koupil a dal vázati do kůže hr. Bedřich Sylva-Tarouca. Tak si vysvětlíme, že z celého příjmu 508 zl. 58½ kr. bylo věnováno na knihy a časopisy pouze 46 zl. 58 kr., kdežto ostatní připadlo na pořízení inventáře a nájemné.[2])

Katolická čítárna plnila dobře svůj účel, ale poměry překazily její další trvání. Podle cís. patentu ze 26. listopadu 1852 musela žádat

[1]) Zpráva o II. sjezdě str. 72—77.

[2]) Příspěvků od členů se sešlo 341 zl. 2 kr., od dobrodinců 151 zl.

za schválení nových, opravených stanov, které byly částí stanov Ústřední jednoty. Na přípis místodržitelství z 21. srpna 1859, v jakém vztahu je katolická čítárna k Ústřední jednotě, sděleno bylo, že jest uskutečněním programu Ústř. jednoty, ale protože má i členy, kteří nepatří k Ústř. jednotě, proto podává nyní stanovy samostatně.

Zatím však poměry se změnily. Místnosti nevyhovovaly, v Brně tou dobou Kulda vedl jednání o zřízení spolku katolických tovaryšů, který v § 2. b) měl vytknutý téměř týž cíl, jako měla katol. hovorna a čítárna, a proto katol. jednota vypověděla dosavadní místnosti na Kapucínském náměstí a čekala na schválení stanov spolku tovaryšského, aby mohla katol. hovorna a čítárna býti obnovena. Ale nepříznivou shodou okolností s ustavení spolku tovaryšského v této době sešlo a tím také padla myšlenka na obnovu čítárny a hovorny. Knihy, mapy a jiné potřebné věci daly se dílem do jednoty katolické, dílem školám. Zbytečné věci prodaly se za 56 zl. 35 kr.

To vše stalo se koncem r. 1854.[1])

6. Ústav sv. Ludmily.

Zřízením večerní školy pro chudé děti, řemeslnické školy, dívčí školy a katol. hovorny a čítárny jistě vykonala katolická jednota mnoho pro vzdělání právě těch nejpotřebnějších tříd města Brna. Měla při tom na mysli i hmotné povznesení chudého lidu brněnského. Jednota ujímala se nejvíce těch, kteří byli bez pomoci a sami nebyli s to postavení své zlepšiti. Dílem, kterým měla tato péče vyvrcholiti, měl být ústav sv. Ludmily čili útočiště pro chudé a opuštěné děvy.

Na I. sjezdě katol. jednot r. 1851 přednesl návrh na jeho zřízení hr. Bedřich Sylva-Tarouca. Líčil, jak bědné jest postavení dívek přicházejících do Brna za prací, jak se mnohé nadělají ve špatných bytech, při špatném světle a při tom při všem nevydělají ani tolik, aby mohly být slušně živy. A konec bývá přesmutný. „Kdož by chtěl po takové nešťastnici kámen zdvihati? Nemusí-liž každý hlubokou útrpnost s ní míti? Avšak potom již přichází útrpnost pozdě! Pokud čas byl, mělo se pomoci!“

Proto navrhoval, aby se prozatím v Brně najal nějaký dům, kde by postaráno bylo o byt a stravu takových dívek na nějaký čas. Tam by mohly také pracovati a z výtěžku práce by se živily a uhra-

[1]) Pamětnice, str. 371. — Účty jednoty za r. 1851—1855.

zoval by se také částečně náklad na dům. Mimo to v jistém směru dům ten podobal by se hospodám cechovním, čili t. zv. herberkům, dnešním zprostředkovatelnám práce. Tam by se také dívky dále vzdělávaly. „Slušno bylo by tento ústav, toto útočiště pro děvy chudé a opuštěné postaviti pod ochranu zemské patronky naší sv. Ludmily. Činné podporování tohoto ústavu pro děvy opuštěné musí býti také částkou úlohy pro jednoty katolické na Moravě a hlavní úlohou jednot panenských.“[1])

Návrh vyvolal živou účast. Ukázalo se to nejlépe v jednání ústředního výboru. Zvláště rajhradský benediktin Gunther Kalivoda ubezpečoval, že se tímto ústavem vyhoví všeobecnému přání a že ve všech vrstvách obyvatelstva brněnského najde hojnost šlechetných podporovatelů. Návrh byl již dlouhou dobu připravován. Uskuteční-li se, pak dívky budou vyrvány z rukou dohazovaček, které je začasté okrádají o všechen takořka majetek a nezřídka v záhubu uvozují. — Celý ústřední výbor s radostí a provoláváním slávy přijal návrh hr. Bedřicha Sylva-Taroucy. Lulečský kaplan Antonín Šubert byl pro to, aby jednota vydala ve prospěch budoucího ústavu obraz sv. Ludmily. Hr. Sylva-Tarouca s radostí přivolil, a bylo usneseno, aby vypracováním pověřen byl Hellich.

Ústřední jednota hned přikročila k provedení návrhu. Stanovy ústavu byly již celkem hotovy, a proto je předložila 16. listopadu 1851 radě obce brněnské, aby vymohla úřední schválení. Dne 9. prosince 1851 pak prosila o schválení biskupské.[2]) U konsistoře vyřizoval podání jednoty kanovník Ferd. Panschab, který vlastně byl příčinou, že myšlenka zřízení ústavu sv. Ludmily padla.

Hlavní obsah přípisu konsistorního čís. 3311 z 18. prosince 1851 je tento: Katolická jednota předložila stanovy ústavu sv. Ludmily a prosí, aby biskup je vzal na vědomí a katol. jednotě udělil k tomuto podniku své vrchnopastýřské požehnání. Povinností biskupovou jest podporovati vše dobré. Proto s radostí r. 1849 schválil stanovy spolku paní sv. Josefa. Rád by udělil i potvrzení ústavu sv. Ludmily, kdyby byl vhodným pro zamýšlený účel, a zvláště kdyby stanovy jeho byly praktické, duchem katolickým prodchnuté. Bohužel katolická jednota napřed zažádala o uznání státní a pak teprve o církevní. (V podání odůvodnila to katol. jednota tím, že tehdy biskup

[1]) Zpráva o I. sjezdě, str. 35—37.

[2]) Pamětnice, str. 161. — Archiv brněnské konsistoře B 460. Stanovy otištěny v Blahověstu 1852, čís. 1.

nebyl v Brně.) I když se to stalo v dobrém úmyslu, přece kněží ve výboru jednoty měli věděti, že podle zákonů církevních nepřísluší biskupovi náboženské spolky a ústavy, jakým má být i ústav sv. Ludmily, pouze vzíti na vědomí, ale že má právo jejich stanovy zkoumati. Kdyby býval výbor jednoty biskupa o svých chvalitebných úmyslech uvědomil, byl by býval i jemu i sobě ušetřil ostudu (Bloßstellung) u politických úřadů.

Než ústav sv. Ludmily není vhodným pro zamýšlený účel. V době, ve které je třeba odpomáhati tolikeré bídě, nutno všech dobrých sil využíti, a ne soustřediti je na jediný účel, který není v poměru k výsledku, jenž se dá očekávati. Podle stanov má se prozatím najmouti a pak koupiti dům se zahradou, v němž mají býti dvě ředitelky (§§ 9—11), a bude-li ústav prospívati, má být ustanoven zvláštní kněz (§ 12). — Pro začátek má být přijato jen 10 osob (§ 25). To je cíl, který není v poměru s nákladem potřebným na nájem domu a vydržování dvou ředitelek. Vytýká se světským dobročinným ústavům, že jsou zřízeny hlavně pro zaopatření správního personálu. Totéž mohlo by se říci i o ústavě sv. Ludmily.

Výbor jednoty počítá s tím, že část nákladu se uhradí z výtěžku ručních prací dívek v ústavě (§ 18a). Právě tato okolnost ukazuje na to, že výbor jasně neuvážil postavení ústavu. Hlavním úkolem jeho má býti, aby byl útočištěm služebných přicházejících do města a služebných postavených v bídě. Ale takové dívky umějí jen obyčejné ruční práce a hledají také službu, kde by se po nich nevyžadovala větší zručnost. Za pobytu v ústavě do velké práce se dáti nemohou, a také jisto, že mnohé věci se nepodaří, takže ještě vznikne škoda. Připouští-li § 44 c) pobyt v domě i přes rok, pak právě tato možnost odporuje poslání ústavu, který má být útočištěm pro služebné, než si najdou práci. Ženské ruční práce platí se také špatně, takže výtěžek byl by pranepatrný.

Pokud se týče vyučování v ústavě (§ 28) nelze počítati s úspěchem, protože dívky se neustále budou měniti a mimo to jejich předběžné vzdělání je různé. Kde pak vzíti učitele? Zdárná výchova byla by také ohrožena tím, že do ústavu mají býti přijímány dívky bez rozdílu náboženství. To by vedlo k indiferentismu, a pravá tolerance nespočívá v šíření indiferentismu, ale v tom, že každému náboženství se dovoluje zřizovati si své školy, ochranovny a útočiště. Ustanovení o vycházkách a návštěvách v ústavě nevedla by k dobrému.

Konečně nutno podotknouti, že stávající již spolek paní sv. Josefa

má podobný účel a proto katol. jednota může prostřednictvím jeho umístiti své chráněnky v křesťanských rodinách po tu dobu, než si najdou přiměřenou službu. Tím 1. ušetří se výlohy s nájmem domu, 2. dívky poznají spořádaný život rodinný, 3. naučí se věcem, které ve službě budou jim k užitku a 4. nenastane zbytečné tříštění sil.

Nelze upřít, že konsistorní referent měl v mnohém pravdu, zvláště pokud vytýkal nepraktičnost některých ustanovení. Plán byl velkorysý, ale bez značných darů dobrodinců katol. jednoty by na jeho provedení nebyly bývaly stačily. Snad v menším měřítku by se býval provedl. Po tomto rozkladu biskupské konsistoře výbor od úmyslu zříditi ústav sv. Ludmily upustil. Příspěvky, které se sešly, celkem 60 zl. stř., byly odevzdány pro chlapecký seminář, který se tehdy v Brně budoval.

Že se zřízení ústavu sv. Ludmily sešlo, stalo se asi také proto, aby věřící lid nebyl přetěžován sbírkami. „Zřizování ústavu bylo by snad semináři pro pacholíky poněkud v cestě stálo.“ Tak aspoň odůvodňoval Kulda rozhodnutí katol. jednoty na II. sjezdě. Jediné, co bylo provedeno a připomínalo na ústav sv. Ludmily, byl obraz sv. Ludmily, který namaloval Hellich a který vydalo r. 1852 Dědictví sv. Cyrila a Methoděje.

7. Tovaryšský spolek.

Po zrušení řemeslnické školy nespustila katol. jednota brněnská se zřetele tovaryšů a učeníků a bedlivě všímala si i dále jejich postavení. Tou dobou šířily se v Německu přičiněním dóm. vikáře Kolpinga tovaryšské spolky. Kolping sám cestoval a budil o ně zájem. R. 1853 navštívil také Brno. Po jeho přednášce jednalo se v obou katol. jednotách, jak české tak i německé, zda by nebylo možno i v Brně založiti tovaryšský spolek. Dne 5. prosince 1853 měly obě jednoty společnou schůzi, byl zvolen zvláštní výbor z obou jednot, který se měl o zřízení tovaryšského spolku starat.[1]) Hlavní úkol připadl Kuldovi, který byl jednatelem přípravného výboru. Hned sestavil provolání, v němž odůvodňuje nutnost nového spolku. Nestačí, aby tovaryši dostali za práci svou mzdu, musí jim býti dána příležitost přátelsky si pohovořit, pobavit se slušně a dál se vzdělávat.

Provolání posláno bylo některým zástupcům cechů, továrníkům a těm, kteří znali poměry mezi tovaryši. Biskup jmenoval hned dóm. kaplana Jos. Scheraka „otcem tovaryšů“. Na schůzích 12. prosince,

[1]) Pamětnice. str. 287, 292, 330.

18. prosince 1853 a 6. ledna 1854 jednáno o stanovách. Předloženy byly ke schválení, jehož se jim dostalo 28. dubna 1854, č. 3308. Policejní ředitelství naléhalo na svolání ustavující valné hromady. Vyskytly se však obtíže, které založení spolku zdržovaly. Ve schůzi katol. jednoty 26. listopadu 1854 Kulda sice oznamoval, že tovaryšský spolek v Brně ve dnech co nejspíše příštích do života vstoupí, ale nestalo se tak. Ani ohlášení v Hlasu VII. (1855) 16, že „první neděli v květnu bude tovaryšský spolek slavně otevřen", se nesplnilo. Z jakých důvodů, neznámo.

Teprve koncem r. 1868 opět se začalo v katol. jednotě o tovaryšském spolku jednat, a to se zdarem, takže 7. března 1869 mohla být ustavující valná hromada.

*

Kromě těchto větších podniků účastnilo se členstvo jednoty též jiných, které sloužily jeho dobru. Tak na př. bylo to Bratrstvo ku vzájemnému podporování onemocnělých a ku vzájemnému zapravování pohřebních útrat, jehož členy byli většinou členové jednoty a jemuž stanovy vypracoval Kulda. Zmínky zaslouží Spořivý spolek, v němž dělníci a tovaryši měli v měsících výdělku spořiti, za uspořené peníze se na podzim nakoupilo obilí a palivo za lacinější peníze a pak v zimě se rozdělovalo podle úspor.

Z tohoto nástinu činnosti Ústřední jednoty katolické vidět, že byla to organisace, která v dobách pro spolkovou práci tak obtížných vykonala pro své členstvo tolik, jako málokterý jiný spolek. Měla porozumění pro potřeby svého členstva a starala se o ně. Žila s lidem a pro lid.

(O. p.)

K dějinám věku poděbradského.

Dr. Augustin Neumann.

Podávaje v „Hlídce“ r. 1917 zprávu o I. díle Urbánkových dějin věku poděbradského byl jsem nucen poukázati na to, že nejsou psány venkoncem nestranně, pokud jde o osoby a věci katolické. Chyba ta se v dalších svazcích opakuje. V této stati tedy chci poopraviti některé úsudky Urbánkovy, jež se vztahují na českou misii Kapistránovu, na jednání husitů s Cařihradem a na volbu i korunování Jiříka z Poděbrad.

Kapistránova česká misie.

Urbánek předvádí Kapistrána (II, 555) jako kazatele působícího spíše citově, takže dojmy z jeho kázání (prý) brzy vyprchaly. Proto „nevznikalo tu ve stopách myšlenek kazatelových přesvědčení, jež ... mění člověka.“ Srovnává jej co do účinků kázání se sv. Bernardinem a Savonarolou. Po jeho kázáních odkládali lidé kostky, šachovnice, i přepychové šaty (558). Tedy nepůsobil Kapistrán na duše věřících jen povrchně. Ale ještě více se jeví účinek jeho promluv po stránce konfessijní. I podle výroků autorových „utrakvisté byli si vědomi nebezpečí, jež jim přinášel tento mnich“ (564). Proto moravská šlechta husitská obrací se proti jeho katolickým protektorům a konečně svolává dokonce i sněm do Uničova k 25. září 1451. Zvláště důležito jest, že i Rokycana se súčastnil uničovského sněmování, a U. neváhá o tom říci (566), že Rokycanova cesta „na Moravu ukazovala, jakou váhu přikládá agitaci Kapistránově.“ I v Čechách se sešli husitští pánové a radili se proti Kapistránovi na únorovém sněmě v Praze, 1452. Před tím (1451) Rokycana vymohl na Jiříkovi, aby zakázal Kapistránovi Prahu (571). Když ale se podle U. Kapistrán „nemohl měřiti s velikými kazateli země, do níž přicházel“ (555), proč právě největší z nich Rokycana měl tolik strachu z jeho příchodu do Prahy?

Uvážíme-li, že pro obnovu katolictví u nás vykonal Kapistrán více než tisícové voje křižáků, pak rádi uvěříme chlubnému výroku Kapistránovu, dle něhož prý je z něho v Čechách více strachu, nežli kdyby před Prahou stálo 30 tisíc jezdců. U. cituje tento výrok (562 p. 1), dodávaje k němu, že i Rokycana se podobně vyslovil.

Prý by raději chtěl, „aby táhlo proti Čechám 100.00 ozbrojenců.“ U. slovo „prý“ naznačuje jakousi pochybnost. Poukazuji však na slova východočeského odpůrce Kapistránova Borotína, jenž v listě ku Kapistránovi píše, že slyšel o něm na Králové-Hradecku mnoho vyprávět od lidí vážných a viděl i listy plné hořkosti, protože již mnoho lidí odvedl od přijímání pod obojí způsobou.[1]) Tedy: Mnoho lidí získal katolictví a úspěch tento byl v Čechách přetřásán slovem i písmem, vyvolávaje rozhořčení u husitů. U. tohoto Borotínova výroku neuvádí.

Druhým důležitým bodem jest poměr Kapistránův ku kompaktátům. Ve zmíněném již únorovém usnesení sněmovním se mluví i o této smlouvě s církví, kde se pánové ohražují proti kaceřování laického kalicha dokonce i samými papeži, u nichž prý přece nelze mysleti na rušení smluv (Urb. 577/8). Při této věci se mluví i o Kapistránovi hlásajícím nezávaznost slibu kacířům. Abychom si mohli učiniti správný pojem o poměru církve a Kapistrána ku kompaktátům, jest přihlédnouti k dvěma věcem: K jejich znění a k jejich provádění, čili jak vypadala kompaktáta v theorii a v praxi.

Co do nezávaznosti smluv s kacíři má čtenář podle onoho podání dojem, že Kapistrán prohlašoval všechny pod obojí způsobou přijímající za kacíře. Tak tomu ale není, neboť v odpovědi Borotínovi[2]) se proti tomu ohražuje. Poprvé prohlašuje za vyložené utrhačství, pravil-li někdo o něm, že by býval on, Kapistrán, prohlásil, že všichni pod obojí způsobou přijímající budou zavrženi. Tak to nikdy neřekl, a proto něco podobného jest lež! Jak tedy pohlížel Kapistrán na kalich a kompaktáta? Neprohlašoval přijímání pod obojí jako takové za kacířské, ale zavrhoval učení o jeho nezbytnosti pro spasení. Proto k druhému svému výroku o lživé výtce hned připojil, že nelze nikterak něco podobného dokázati, a proto učení církve o nezávaznosti pod obojí je správné, učení husitů o jeho závaznosti nesprávné. I podle kompaktat zcela v duchu církevního učení a praxe mělo býti přijímání z kalicha pouze fakultativní, nikoli závazné. Toho však husité nezachovávali a tím oni rušili smlouvu.

---

[1]) Valouch, Životopis sv. Jana Kapistrána (Brno 1858), str. 790). „Cum nuper venissem in districtum Grecensem, multa de te a viris etiam gravibus audivi et scripta vidi plena dolore“ . . . 791 . . . quod plures iam ab illa sacratissima communione abduxisti“ . . .

[2]) Valouch, str. 795 a 804.

Proto správně Kapistrán prohlašoval, že když obapolné toto ujednání ruší husité, pak že ani církev není povinna ho zachovávati.

Tak to tedy jest s oním nedodržováním smluv, jež dle pražského únorového sněmu vázalo sv. Stolici, zatím co o závaznosti pro husity se nemluvilo!

Podobně tomu jest i s těmi pravými syny církve, za něž kompaktáta husity prohlásila. Učinila tak po slibu, dle něhož husité budou zachovávati katolickou nauku „realiter et cum affectu", ve skutečnosti však slibu nesplnili. Měl je Kapistrán a sv. Stolice prohlásiti za věrné syny, když slíbené podmínky nedodrželi?

Tak tedy se jeví celá věc, neomezuje-li se historik pouze na otisk usnesení husitské šlechty, jak činí právě U.

Sám U. prozrazuje, že husité skutečně svých závazků v kompaktátech daných nezachovávali, jak vidno z těchto míst: Sněm svatojirský „nařizoval zachovávati řády bohoslužebné ve způsobě, jak již dříve bylo svolováno, avšak jak až dosud v praxi se namnoze nedálo" (580). O kus dále (583) uvádí U., že Jiřík v listě Kapistránovi poslaném toto nezachovávání přiznal!

Máme však mnohem výmluvnější svědectví o porušování kompaktat praxí husitů, o nichž U. mlčí a jež právě jsou důležita pro poznání poměru Kapistránova k nim.

Přesvědčivým a u U. neuvedeným dokladem je list samého Rokycany k plebánu třebíčskému. Kapistrán jej uvádí doslovně v listě k Rokycanovi.[1]) Tři jeho body jsou vyloženým rušením kompaktat, neboť zatím co husité se v těchto zavázali, že každému dopřejí svobody, aby přijímal dle svého přání, a že při každém podávání pod obojí způsobou prohlásí, že tímto přijímáním se nezískává o nic více milosti nežli přijímáním pod jednou způsobou, Rokycana radil třebíčskému plebánovi právě naopak, totiž: 1. Ať se nikdo neopováží kázati, že přijímáním pod jednou se uděluje právě tolik milostí jako pod obojí. 2. Nikdo ať se neopováží tajně či veřejně podávati pod jednou způsobou. 3. Všichni faráři ať podávají pod obojí. Při tom však nařídil Rokycana, ať se nikdo neopovažuje mluviti proti husitům, poněvadž jsou věrnými syny církve! . . . Když takto přidržel Kapistrán Rokycanovi zrcadlo před tvář, položil mu tuto břitkou otázku: „Předložil jste řečené články kardinálu sv. Anděla (Karvajalovi), aby vám je schválil?"[2]) Na to pak cituje passus

[1]) Valouch 749.

[2]) Tamže 750.

z ratifikace kompaktat, jímž zástupcové husitů se zavázali zachovávati všechny církevní řády, a radí pak husitům, aby si zodpověděli sami, jak tomuto závazku dostáli.[1])

Jak tedy vidno, husité si z kompaktat ponechali pouze článek, dle něhož jsou věrnými syny církve, kdežto závazků, pod nimiž byli za ně vyhlášeni, nedodržovali. Kapistrán tedy husitům nijak nekřivdil, řekl-li jim pravdu do očí. Jisto jest, že by to s jeho domnělým kaceřováním husitů a přijímání pod obojí vypadalo v očích čtenářových zcela jinak, kdyby býval U. citoval tento důležitý list Rokycanův. Jest možno, aby nejlepší znalec doby poděbradské o tak důležitém dokladě nevěděl?

Jinde [2]) cituje Kapistrán začátek Rokycanova listu k třebíčskému plebánovi, kde mu odpovídá na jeho dotaz, má-li dále podávati nemluvňatům či od toho upustiti. Rokycana mu odpovídá, že on bude i nadále podávati dítkám jako před tím, a při tom rozhodně setrvá. To je druhý doklad o porušování kompaktat aspoň nepřímém, neboť přijímání nemluvňat bylo v nich vůbec pominuto, a když později husité snažili se vymoci si tuto koncessi, byli basilejským koncilem odmítnuti. Ani o tomto důležitém dokladě U. nemluví.

Konečně jest záhodno uvésti ještě jednu důležitou věc, o níž U. rovněž mlčí, ačkoliv Nejedlý ve své studii o Kapistránově české misii ji aspoň nadhazuje. Ačkoli Kapistrán byl tak horlivým průkopníkem katolictví, přece olomoucký biskup Jan XII (Ház) nedodal jeho traktát ani kroměřížským kněžím ani Borotínovi. Teprve nový olomoucký biskup Bohuš ze Zvole vrátil Kapistránovi jeho list ke kroměřížským husitům. To jest jeden fakt. Druhý pak jest výčitka Kapistránova učiněná českým katolíkům: Tančí prý dle husitské noty, i beneficia nechávají husitským uchvatitelům „a na to vše najdou frázi, že to jest vše na obranu vlasti.“[3]) Z těchto dvou fakt vysvítá, že onen olomoucký biskup a katoličtí šlechtici neměli mnoho sympatií ke Kapistránově akci z obavy, že se jí rozvíří znovu sotva aspoň trochu uklidněná hladina náboženského zápasu a že tímto novým bojem by znovu trpěla vlast. Tedy zajisté nikoli nedostatek vlastenectví u českých katolíků!

[1]) Tamže 751.

[2]) Tamže 747.

[3]) Česká misie Jana Kapistrána ČMM 1900, 240.

Jednání husitů s Cařihradem.

Husité se jinak tvářili vůči oficielní církvi a jinak vystupovali na schismatickém dvoře cařihradském. Prof. Urbánek, který v prvním svazku svých Dějin psal o šalebných tůčkách konciliárních diplomatů, této dvojakosti husitů v Cařihradě neodsuzuje. Husité, počavše vyjednávati právě v době Kapistránově o unii s Cařihradem, t. j. s rozkolnou církví řeckou, vyslali do Cařihradu prostředníka Konstantina Angelika, jenž tam přestoupil ke schismatikům a složil vyznání víry, jež bylo jistou informací pro Řeky ohledně husitů. Toto vyznání jakož i list, jejž Angelik po svém návratě do Prahy na své druhé cestě do Cařihradu donesl Řekům od husitů, zase potvrzuje Kapistránovo svědectví o „věrném synovství“ husitů vůči církvi římsko-katolické.

Angelik ve svém vyznání řekl: Církev římská klade nálezky lidské nad přikázání Boží. Papeže nazývá „zdrojem pohoršení, vlkem církve“, a proto „lze jen věřiti v Boha, nikoli však v papeže, jenž je svatokrádce a tudíž jeden z největších kacířů“ atd. (U. str. 604). V nauce o svátostech zamítnul Angelik křestní obřad latinský a o Eucharistii prohlásil, že „pod způsobou chleba se nepije tělo ani krev Kristova.“ (605).

Onen list husitské strany dostali Řekové v nové stylisaci ze 14. listopadu 1452. U. o něm praví, že husité zásadně přistoupili v něm na unii s Řeky (610) a považuje za nemožno, že by toto jednání se bývalo mohlo konati bez souhlasu Jiříkova a Rokycanova. Pak jest ovšem tím důležitější poznati, co husité psali do Cařihradu za nepochybného souhlasu svých vůdců. Proti církvi souvěké, za jejíž věrné syny se doma prohlašovali, kladli církev prvotní. Její praxi při přijímání z kalicha chtěli oni obnoviti. Mluví rovněž o církevních řádech jako o nálezcích antikristových. Za antikrista pak prohlašují papeže, nazývajíce ho člověkem hříchu (601).

Tím se konečně osvětluje také zachovávání závazků na sebe vzatých. Jak již podotčeno, zdůrazňovali husité, že církev nemůže přece porušiti závazky dané jim v kompaktátech. Ale kromě toho, co právě uvedeno, mluví tu velmi jasně, co víme o tehdejším jednání řeckého císaře Konstantina s Římem i s husity. 12. pros. 1452 ujednal císař unii s Římem. Třebas jí nemohl provésti, „cítě se jí vázán, byl ještě dosti mocen, aby nedopustil vejíti v život unii s Čechy.“ (U. 611). Tedy: smlouva o spojení s církví jej zavazovala odmítnouti vše proticírkevní, jakým byly právě hu-

sitské námluvy, naproti tomu dávno uzavřená smlouva husitů s církví husitům nijak nepřekážela, aby se smlouvali s rozkolníky a při tom se (jako věrní synové církve) utrhačně dotýkali církevního učení, zřízení i její nejvyšší hlavy.

Císař Konstantin se však nespokojil odmítnutím husitských námluv, nýbrž byl tak dalece charakterní, že poslal opis pražského listu — papeži! Nelze se proto dosti vynadiviti mínění U—ovu, dle něhož „vývoj jednání o unii v Cařihradě mohl působiti na dobrý výsledek — v Římě“ (614). Snad proto, že tam poznali „synovskou oddanost“ vůči církvi a papeži, jak byla tlumočena utrhačným dopisem o církvi a papežství z Prahy, schváleným od Jiříka i Rokycany! (O. p.)

Posudky.

Th. Dr. Bohumil Spáčil T. J., Život Krista Pána podle čtyř evangelií. Náčrty rozjímání pro kněze. Svazek 1—5. Nakl. G. Francl, Praha 1930—1932. C. 70 K.

Život Krista Pána vždy tvořil a má tvořiti podklad soustavnýeh rozjímání ať pro kněze, ať pro ostatní věřící. A poněvadž podle známého výroku Lagrangeova naše čtyry kanonická Evangelia jsou „jediným životem Kristovým, který může býti napsán", proto autor těchto rozjímání učinil zcela správně, že svoje meditace navazuje na text našich Evangelií, a to dle historického postupu života Kristova: počíná jeho narozením a skrytým životem a končí jeho utrpením a nanebevstoupením.

Autor, nyní professor Východního Ústavu v Římě, je členem Tovaryšstva Ježíšova, patří tedy k řádu, jehož příslušníci podali tolik výborných, ba klassických příruček k rozjímáním. Třeba tedy neměl nouze o dobré vzory, a to takové vzory, jež by nebylo snadno překonat, přece podává nám ve svých náčrtech rozjímání dílo svérázné, a to dílo tím vzácnější, čím je v naší české asketické literatuře méně opravdu dobrých návodů k rozjímání. Spis Spáčilův prokáže našemu kněžstvu výborné služby nejen pro jeho vlastní vniterní život, ale i pro kázání, hlavně pro kázání homiletická, bude zdrojem, odkudž budou naši kněží moci s užitkem čerpati.

Spisovatel postupuje tím způsobem, že nejprve podává tučnějším tiskem úryvek z textu evangelického. K textu připojuje krátké vysvětlivky a poznámky, načež následuje látka pro jedno neb více rozjímání. Látku tuto, jež se opírá o předchozí text, rozděluje dle obvyklého způsobu na tři body, u každého bodu pak podává řadu myšlenek, jež mají býti předmětem rozjímání. Myšlenky podává stručně, jadrně, bez zbytečné mnohomluvnosti nebo náboženské sentimentality. Jsou to opravdu rozjímání pocházející od muže a pro muže určená. Že má při tom zvláštní zřetel na potřeby a poměry, v nichž dnešní kněz žije, rozumí se samo sebou. Rozjímání Spáčilova zasluhují si v plném toho slova smyslu názvu „praktická".

Text Evangelií je podán dle harmonie Lohmanna-Cathreina, kterou překládá dle našeho běžného textu Sýkorova. A tu nevím, bylo-li šťastnou myšlenkou voliti znění Evangelií ne tak, jak jsou v našem kanonickém textu, ale v textu harmonisovaném. Pravda, je v tom pro praxi nemalá nesnáz, že životopis našeho Vykupitele je roztříštěn na čtyry Evangelia. Obtíže tyto pociťovali už ve starověku, a proto Tatian první ve svém Diatessaru zpracoval je v jedinou harmonii, která došla v církvi syrské takové obliby, že hrozila odtud vytlačiti naše Evangelia kanonická. Ale zdánlivé výhody harmonie Evangelií nemohou vyvážiti stinných stránek, jež jsou s každou harmonisací textů evangelických spojeny. Tam, kde synoptici po-

jednávají o stejné látce, často mají jiný časový postup, mají rozdílné podání, ba rozdíly ony se leckdy tak stupňují, že vznikají zdánlivé rozpory. Kdo chce texty harmonicky sloučit v text jediný, je nucen lišící se texty spojit a zdánlivé rozpory za každou cenu překlenout, což ale zřídka jde bez textového násilí, nehledě na to, že tu bývá rozhodujícím čistě subjektivní stanovisko takového harmonisatora. Při tom je nejpovážlivějším, že je nutno text měnit a násilně upravovat, kdežto přece text našich inspirovaných Evangelií má býti pro nás posvátným a nedotknutelným! — To platí o každé harmonii, a platí i o harmonii, jíž p. spis. ve svém díle použil. Uvádím jen jediný příklad, kam takové harmonisování vede. Matouš 8, 28—34 vypravuje o dvou posedlých gerasenských, které Ježíš uzdravil, kdežto Marek 5, 1—20 a Lukáš 8, 26—39 mluví o jediném posedlém. V harmonii užité Spáčilem zní dotyčné místo takto: „A jak vyšel z lodi a vystoupil na zem, potkali se s ním dva posedlí, vycházející z hrobů, zuřiví náramně, takže nikdo nemohl projíti onou cestou. A jeden měl ducha zlého již po mnoho časů“ ... atd. Tedy na počátku se dle Matouše mluví o posedlých dvou, v dalším však dle Marka a Lukáše o posedlém jediném. Tak se přece s textem našich Evangelií zacházet nesmí! Biskupové syrští, Theodoret Cyrský a Rabulas z Edessy dobře cítili tyto stíny Diatessara a proto jeho užívání zakázali. A jednali zcela správně.

P. spis. byl by lépe učinil, kdyby byl použil některé dobré synopsa, na př. Lagrangeovy, a přidržel se prostého textu našich Evangelií. Tam, kde dva nebo tři synoptici podávají tutéž událost, nepotřeboval otiskovati trojího textu, ale stačilo by podati znění onoho evangelisty, který líčí věc nejpodrobněji nebo způsobem nejvíce charakteristickým. Význačnější odchylky ostatních synoptiků mohly býti uvedeny v poznámce. Tím by tak cenné knize Spáčilově přibylo také ceny vědecké.

Poznámky text provázející, i když jsou někdy příliš stručné a mnoho předpokládají, jsou celkem správné. S některými nebudou ovšem všichni souhlasit. Píše-li se (1, 46), že anděl se zjevil Panně Marii jako „překrásný jinoch“, tu vnáší do textu Evangelia, čeho tam není. — Dobu 15 let Tiberiovy vlády je pravděpodobně třeba čítat teprve od smrti Augustovy (1, 140). Modius byla nádoba, jíž se v domácnosti užívalo k měření a jiným účelům, ale nikoli na přikrývání světla (2, 126). Kristus chce právě poukázati na to, jak by bylo protimyslné dávati světlo pod kbelec! — Perikopa o ženě cizoložné se neshoduje „slohem a řečí“ s ostatním Evangeliem sv. Jana (3, 100). To připouští i sám Knabenbauer. — Při vysvětlivce o víně smíšeném s myrhou mělo býti podotknuto, že se myrhy užívalo jako anesthesujícího prostředku ke zmírnění bolestí, a že tedy bylo dílem soucitu, když tato směs byla před ukřižováním Kristu podána (5, 90). — Slova Kristova „dokud nepřijdu“ mají asi přece smysl eschatologický (5, 169). — Peníze, jejichž názvy se v Evangeliích vyskytují, spisovatel opětovně a důsledně převádí na fran-

couzské předválečné franky. Proč právě na franky a k tomu předválečné? Vždyť většina dnešních mladých kněží nemá jasné představy o ceně předválečného franku. Měl tedy převést ony peníze na naše československé koruny, nebo ještě lépe, udat prostě množství stříbra v těchto penězích obsaženého, což jest v každém biblickém slovníku udáno.

Čeština spisovatelova je správná. Chyb tiskových není, až snad 4, 59, kde je vytištěno T i n e ů v místo T i m e ů v, a na řecká slova 5, 169. Tisk je úhledný, škoda však, že kniha, která má býti denním průvodcem našich kněží, není vytisknuta na lepším papíře.

Za vzácný dar, který spisovatel svým dílem našemu kněžstvu podal, zasluhuje si upřímného díku všech. *Tom. Hudec.*

* * *

A l o i s H a v e l, N a b l u d n ý c h c e s t á c h. Historická hra o 3 jednáních. — T ý ž, N a d p r o p a s t í. Historická hra o 4 jednáních. Nákl. vlastním. Přerov 1932.

Obě historické hry tvoří vlastně jeden celek. V první pokusil se autor, katecheta v Přerově, vystihnouti ovzduší doby předbělohorské, kdy ve víře odštěpená část národa zašla již úplně na bludné cesty, nechávajíc se ovládati protestantskou šlechtou a dobrodružnými cizinci. Proti nim staví skupinu uvědoměle katolických i národně cítících šlechticů a občanů. Boj obou směrů vyvrcholuje dramaticky v den stavovské vzpoury. Následky porážky katolické strany líčí druhá hra: „Nad propastí" se octnul národ, mravně rozvrácený a poněmčovaný ničivým protestantismem; dokonalé vítězství tohoto bylo by znamenalo záhubu národa. Toto nebezpečí odvráceno porážkou vojska Fridrichova na Bílé hoře.

Boj na Bílé hoře je středem této druhé hry, dramaticky mnohem působivější než byla první. Autor dobře tu zachytil náladu vojska, smýšlení občanstva i bouřících se sedláků, stejně tak jako lehkomyslnost cizáckého krále a jeho družiny, jakož i ponurou náladu prvních chvil pobělohorských, prosvětlenou konečně nadějí, že přestálým utrpením jest národ zachráněn z hrozící zkázy.

Celé zpracování obou her ukazuje, že autor důkladně prostudoval dobu bělohorskou a že ji dovede také představiti několika scénami plnými ruchu a životní pravdivosti. Bohužel neplatí to o všech, naopak mnohde se jen a jen mluví, a to řečí příliš knižní, slohem nepřirozeným, jakoby latině odkoukaným. Také tendence, jistě dobrá, je stavěna většinou až příliš do popředí, a diváka by asi spíše odpudila než přesvědčila. Platí ro zejména také o závěrečných scénách obou her, kde znenadání vystupuje „Vlast" v podobě ženy a pronáší dlouhé řeči a proroctví. Scenickému provedení bude asi také na překážku velký počet osob — v každé hodně přes 30. *M.*

Hubert Havránek, Za lepším chlebem. Studentská idyla. Nákl. Československ. akc. tiskárny, Praha 1932. S. 272. „Raná setba“, knihovna pro mládež, sv. 36.

Student z Chropyně chodí napřed na měšťanku do Kojetína, pak je přijat do arcibiskupského semináře v Kroměříži; je to v letech, kdy seminární gymnasium nemělo ještě práva veřejnosti, pročež jeho žáci 7. a 8. třídy chodili na německé státní gymnasium, kdysi piaristické, a tam také maturovali, kdy také seminární budova z části byla jinačí, než je dnes. Student náš jest už něco starší než ostatní primáni, při tom na venkovského hocha, jemuž město není zcela cizí, připadá čtenáři trochu rozmazleným, kterýž dojem p. spis. na nejednom místě sentimentalitami ještě zesiluje. Student s vyznamenáním maturuje, ale na konec se o něm praví, že nedostudoval a zůstal věčným studentem, což jest ovšem dvojsmyslné a vzhledem k nadpisu „za lepším chlebem“ ne právě povzbudivé, rozumí-li se v obvyklém smyslu.

Psáti idylu ze studentského celogymnasijního života jest opravdu kumšt, a dvojnásobný jest psáti ji ze života konviktního, zvláště v konviktě s takovou kázní, jako byla v kroměřížském semináři. P. spis. se přičinil, seč byl, aby ji trochu zpestřil a zábavnou učinil. Odchovancům semináře, zvláště z oné doby, jimž se dostane do rukou, bude jistě milou vzpomínkou. K belletrické hodnotě ovšem by přispělo, kdyby se leccos vynechalo (na př. obvyklé chlapecké hry, výčty jmen a j.) a za to drobnokresebné plastiky přidalo.

P. spis. použil té vhodné příležitosti ku vděčným vzpomínkám na některé učitele („studijní prefekty“), zvláště Polzera († v německém semináři bruntálském), Hrbáčka, Zohnera, a ze státního gymnasia Nábělka. Ty jmenuje jejich jmény, jiné, pokud vím, jen vymyšlenými, ač není zřejmo, proč.

Perokresebné pohledky na město a v příběhu zmiňované budovy (kreslil Pavel Šneberger) velmi pěkně doplňují vypravování.

Rozhled

Náboženský.

P. Maria v jerusalemském chrámě.

Legenda, že P. Maria své dětství (3.—14. rok) prožila v chrámě na Sionu, je z t. z. Protoevangelia Jakobova (hl. 7); svátek „Praesentatio B. M. V.“ (21. list.), ačkoli přímo o tom nemluví, mnohým se zdá tomu nasvědčovati.

Zpráva ona prozrazuje předně neznalost zařízení chrámového, když praví, že P. Maria vystoupila na oltářní stupně a tam tančila. Oltář zápalů neměl stupňů, jen šikmý výstup, a žádná žena nesměla překročiti přes ohradu ženského nádvoří.

Samuel, Simeon, Zachariáš nebyli velekněžími, jak se praví v Protoev.

SZákonní knihy se nezmiňují o tom, že by v jerusalémském chrámě byl nějaký dívčí ústav býval nebo co podobného. Místa, kde o ženských při chrámě je řeč (Ex 38, 8; 1 Sam 2, 22; 2 Makk 3, 18), týkají se jednak žen vůbec, které tam přišly vykonat svou pobožnost, jednak snad žen, které opatřovaly chrámové potřeby, nebo konečně dívek, které bydlely v domech blízko chrámu a v nebezpečí chrámového pokladu hrozícím od Heliodora sběhly se u domovních výhledů, nesmějíce na ulici.

Prorokyně Anna (Lk 2, 37), která nevycházela z chrámu sloužíc Bohu dnem i nocí, byla také jen z oněch zbožných žen, které rády prodlévaly v předsíních chrámu na modlitbách; že tam nemohla býti bez přestávek, rozumí se samo sebou.

Ostatně klademe-li narození P. Marie do let 25—22 př. K a považíme-li, že v letech 20—28 chrám od Heroda nákladně přestavován, nelze si představiti, jak by tam byla možna bývala nějaká výchovna děvčat, o níž ani židovské zprávy ani vůbec starověk nic neví.

Ačkoli někteří židovští učitelé odrazovali od vyučování děvčat v „zákoně“, tento sám (Dt 17, 18) nařizuje, aby v š i c h n i během 7 let v něm byli vyučováni, a Pentateuch byl v synagogách častěji, konečně ročně předčítán. „Magnificat“, třebas nepotřebuje býti přičítáno P. Marii jako autorce, věrně vyjadřuje ohlasy biblické, jež jí nebyly cizí.

Slavnost „Praesentatio B. M. V.“ zavedena byla na východě 1166 Emanuelem Komnenem, na západě poprvé slavena v Avignonu 1371. Za Sixta IV a V zobecněla. Na půdě chrámové vystavěl Justinian I kostel zvaný Sta Maria Nova, později ecclesia Praesentationis.

Sebeobětování P. Marie stalo se tedy soukromě, nikoli snad po způsobu řeholním veřejně v chrámě.

*

Redemptoristé

slavili 9. t. m. 200letou památku dne, kdy se jejich zakladatel sv. Alfons z Liguori spojil v městečku Scala u Amalfi se čtyrmi kněžími ve volné sdružení pro náboženské vzdělávání zanedbaných obyvatel (pastýřů, rolníků a p.) v neapolské Campagni. V žádosti k Benediktu XIV o církevní schválení tohoto sdružení (30. bř. 1748, tedy po několika letech práce) poznamenal zakladatel, že onino lidé nemívají ani bohoslužby ani náboženského poučování a umírají bez náboženských vědomostí i bez svátostí. Nemají docela žádné duchovní správy, jelikož kněží se štítí práce nebo výloh s ní spojených; nebyl tu nedostatek kněží, naopak nadbytek, ale zůstávali namnoze u svých příbuzných.

R. 1740 složili společně pod jedním představeným (Alf.) žijící druhové slib stálosti v sdružení, na prvé generalní kapitole 1743 přidány tři obvyklé řeholní sliby a slib odebrati se na rozkaz papeže nebo generála (rector maior) do pohanských missií; se slibem chudoby spojena resignace na církevní obročí a úřady, jež ovšem podrobena pravomoci papežské.

25. února 1749 schválil Benedikt XIV tuto „Congregatio ssmi Redemptoris" (odtud redemptoristé, jinak liguoriáni). Za tehdejších poměrů měli mnoho nepřátel. V Rakousích podepsal František I státní uznání kongregace a přidělení kostela na nábřeží právě v úmrtní den sv. Klementa Hofbauera (15. bř. 1820), jemuž jednou po trapném výslechu u vídenské konsistoře byl uklouzl povzdech: „Hier ists nicht gut sein!"

Dnes má kongregace asi 350 klášterů s asi 6000 členů ve všech dílech světa. Úkol a působení jejich jest katolíkům známo; nově jim přibyly úkoly u n i j n í, hlavně mezi Rusíny (biskup Čarnecký).

*

jv. — Theismus a fenomenolog Husserl.

Hlavní hlasatel fenomenologie Edmund Husserl, rodák z Prostějova, nazývá Boha „idealním representantem absolutního poznání". R. 1926 řekl Husserl ústně: „Jsem monadou, které dal milý Bůh vědomí a úlohu. Mé náboženství, má bohoslužba záleží v tom, že konám, co mně uložil, t. j. že kladu základy pro vědeckou práci filosofickou. Až budu s tím u konce, až mne odvolá, budu též vědět, co chce se mnou dále začít. Že rozluštění teleologického problemu může být jenom pojmem theologickým nalezeno, věřím též. Ale bude to ještě sto let trvat, až má škola bude moci provésti exaktní důkaz jsoucnosti boží." (Philosoph. Jahrbuch 1932, 213.)

Již před víc než desíti roky prohlásil jeden německý profesor filosofie, že se filosofie Německa kloní zase k theismu. Byl by už čas, — sice se německé filosofii povede jako německé politice.

*

Rusko si kromě (nezdařené) pětiletky hospodářské stanovilo 15. kv. 1932 také bezbožnickou. V prvém, tedy nynějším roce má se zrušiti všecko náboženské vyučování, a všem, kdo jsou ve službách nějaké náboženské společnosti, odníti lístky na životní potřeby. V druhém roce přestanou se tisknouti a šířiti náboženské spisy a j. náb. předměty. Náboženství z rodin se vymýtí, 150 protináb. filmů se rozšíří. V třetím se násilím odstraní všichni bohoslužebníci. Ve 4. všechny kostely (a synagogy) se stanou místnostmi zábavními. V 5. roce se všechny ty a takové vymoženosti zpevní a zajistí. 1. kv. 1934 ve větších městech a 1. kv. 1937 v ostatní zemi se kostely a náboženské společnosti zruší.

Velkých slov nenásledují sice vždy velké činy, ale páni v Rusku již dokázali, že jsou schopni všeho. Pětiletka protináboženská má jistě daleko větší naději v úspěch než hospodářská.

Psychologické pravidlo nevěry jest, že tato nadchází teprve s pohrdáním a lhostejností. Výbuchy vzteku a zuřivosti proti náboženství ještě neznamenají úplné nevěry: je to ještě obava a odpor proti čemusi kladnému, co se nejen zevně pozoruje, ale i vniterně cítí.

Pronásledování katolíků na Rusi jest od staletí endemické, a skoro nikdo v politice se nad ním nepozastavoval. Pravoslaví až dosud panovavší nemá nyní ve světě rovněž mocných přátel. Ale že synagoga, která nad každým sebemenším i od židů zaviněným „pogromem“ dovedla pobouřiti svět, nyní je taktéž potichu, znamená mnoho!

Naříkati ovšem nepomůže; jen upřímné činné náboženství pomůže. Všecko do času, Pán Bůh na věky!

Vědecký a umělecký.

jv. — **Sv. Albert V. jako filosof a přírodozpytec.** Mnichovský prof. Martin Grabmann, jeden z nejlepších znalců středověké filosofie, vydal nedávno svou přednášku o sv. Albertu V. Autorita sv. Alberta V. od konce minulého století stoupala. O velikém významu světce jako přírodozpytce mluvili již v minulém století francouzští přírodozpytci F. A. Pouchet, M. Berthelot, J. A. Bormans a M. H. de Blainville. V Německu mluvili o něm velmi uznale zeměpisci O. Peschel a K. Kretschmer. A. Humboldt nazval jej „vznešenou postavou ve středověku". I botanikové, kteří nestojí na stanovisku církve katolické, jako na př. E. Meyer a C. Jessen, mluví o něm s nadšením. Význam Albertův pro filosofii byl dlouho podceňován. Ještě r. 1866 mluvil C. Prantl o něm ve svých „Dějinách logiky na Západě" jako o „nejasné hlavě", která prý nebyla schopna promyslit věc až do základů. B. Hauréau, francouzský dějepisec filosofie, známý svým racionalistickým stanoviskem, které všude v jeho díle proniká, končí své pojednání o filosofii světcově slovy plnými chvály. Latinskému světu prý vrátil Aristotela a tím otevřel vědě cestu, která byla zatarasena neplodnými spekulacemi. „Tento výkon by sám stačil, aby jeho jménu připravil nesmrtelnou slávu, kdyby si universalitou svého vědění a silou svého genia nebyl získal nesmrtelného jména. Zkoumali jsme jenom filosofa Alberta, propracovali jsme jenom tři nebo čtyři svazky z jednadvaceti foliantů jeho téměř nadlidského literárního díla životního. Čemu bychom se byli teprv naučili, kdybychom byli v Albertu pozorovali bohoslovce, který byl vycvičen ve škole Otců, zcela exaktního pozorovatele tajemství přírodních, bystrozrakého chemika, odvážného astronoma a dovedného interpreta theoremů Euklidových." Jako vůdčí hvězda tanula Albertovi při vědecké práci zásada filosofa ze Stagíry, že každá věda má svou zvláštní methodu a jakousi autonomii. Ze spisů Albertových dal by se sestavit nástin vědecké methodologie. Mnohokráte zdůrazňoval ve svých spisech, že jak filosofie tak i přírodověda mají ve svém oboru samostatné pracovní cíle a samostatné methody. Pravda byla jediným cílem Albertovým při jeho rozvětvené vědecké práci. „Když se zabývám přírodovědou," píše na jednom místě, „nemám se zázraky co činit." Velmi bedlivě rozlišoval mezi theologickými a čistě filosofickými otázkami. Cesta syllogismu není pro přírodovědecké zkoumání, v němž rozhoduje jenom zkušenost. Nikdy nerozhodoval světec důležité vědecké otázky dovoláváním se autorit. I největším autoritám vytkl chyby, když je shledal v jejich spisech. Aristoteles nebyl bohem, proto se mohl zmýliti, pravil. Tomuto mysliteli dal Albert přednost před Platonem, protože klade důraz na empirické pozorování, zatím co Plato sleduje cíl, z patření ideí odvodit principy realního světa.

Dle Jindřicha Balsse, vrchního konservatora státních sbírek zoologických v Mnichově, předběhl Albert V. svými obdivuhodnými výzkumy svou dobu. Právem prý jej nazval Zaunich praerenaesančním zoologem. Velikou chybou bylo, dí jiní učenci, že se v době pozdější nepokračovalo na cestách jím vytknutých. Dle Fr. Strunze jsou spisy Albertovy pádným dokladem, že je psal „opravdu veliký filosof". Toť neklamný výsledek vědecké práce těch, kteří se vážně těmito spisy zabývali. „Je to pravá středověká učená hlava," dí Strunz, „jeho oči září touhou po vědění, energií, radostí z víry a genialitou . . . Byl prvním, který přinesl Západu energickou rukou vědění antické přírodovědy . . . Jako mechanik, geograf, biolog, embryolog . . . je historicky významný, jeho zoologické a botanické záznamy . . . překvapují stále ještě detailní znalostí a přesností a obsahují veškerou středoevropskou faunu a floru."

*

jv. — Spinozovo jubileum.

K jubileu Sp. — od jeho narození uplynulo 300 let, — uveřejnil P. Stanislav Dunin-Borkowski T. J., jeden z nejlepších znalců spinozismu, spis: „Spinoza nach dreihundert Jahren". Po krátkém životopise líčí jeho nauku a připomíná, jak mnozí učenci různě tento system chápou. Známé rčení Spinozovo — deus sive natura, nesmí se prý brát doslovně, jakoby hmotná příroda byla částí božstva. Intuice hraje u Sp. důležitou úlohu, a právě neobmezená důvěra v intuici zatarasila mysliteli cestu k důležitým pravdám. Bylo také velikou škodou pro Spinozu, že opovrhoval antickou filosofií. V 56. listě nazývá nauku Sokratovu, Platonovu a Aristotelovu nugae (fraškami). V první kapitole známého „Traktátu theol. politického" píše o žvanění Aristotelově a v 13. kapitole téhož spisu píše o bláznovství (commenta) u Aristotela a Platona. Učil, že pravda jeví se sama mocí neodolatelnou a neklamně. Divná však věc, že nevysvětlil, proč se pravda tak často mnohým učencům různě jeví. Sami spinozisté nauku svého mistra různě vysvětlují.

Na kongrese, který se nedávno konal v Haagu, posledním bydlišti Spinozově, byli učenci z celého světa. Dr. Gebhardt, hlava hnutí spinozistického, nastínil v první přednášce hlavní body nauky Spinozovy slovy, která zní takořka biblicky, — Deus sive amor, Deus sive virtus, Deus sive veritas. Další přednášky pojednávaly o náboženství a metafysice, fysice a metafysice a o návodu, jak lze dle nauky Spinozovy nejlépe bojovati proti vášním.

R. 1656. vyřkli nad Spinozou rabíni velikou klatbu. Některé věty z této klatby: „Dle rozhodnutí andělů a výroku svatých, se souhlasem Svatého Boha a celé této obce dáváme do klatby, zavrhujeme, zlořečíme a proklínáme Barucha de Espinoza." — „Budiž proklet ve dne a proklet i v noci, proklet, kdy se klade na lože a proklet, když vstává, proklet, když vychází z domu, a proklet, když vchází.

Ať mu Bůh nikdy neodpustí.“ — „Nařizujeme, aby nikdo s ním neobcoval, ani ústně ani písemně, aby nikdo jemu neprokázal dobrodiní, nikdo nebyl s ním pod jednou střechou nebo čtyry sáhy u něho, aby nikdo nečetl jeho tištěného nebo psaného spisu.“ Žid Jonáš Cohn, profesor filosofie, praví, že podle všeho zdání od té doby nestýkal se žádný israelita se Spinozou. Filosof musil opustit na nátlak židů Amsterdam.

Nadšeným ctitelem filosofovým byl protestantský theolog Schleiermacher. „Obětujte svatému Spinozovi!“ volá nadšeně. Na onom oslavném sjezdě však protestantských theologů nebylo, katoličtí ano. Bayle nazval spinozism „gallimatthias pitoyable“, Herbart pansatanismem.

*

m. — Boj za očistu dnešní německé literatury zahájil známý lit. kritik Otto Forst de Battaglia knihou, jejíž ráz označuje již titul: „Der Kampf mit dem Drachen. Eine Abrechnung mit den falschen Größen der Zeit.“ (Verlag für Zeitkritik, Berlin 1931. Str. VIII a 293.) Názory jeho jsou často velmi ostré, odporují většinou ustáleným míněním, ale nemožno jim upříti váhy, poněvadž autor je také vždy podrobně odůvodňuje, užívaje vědecké methody a projevuje při tom dokonalou znalost starší i nové kultury. Jako vůdčí cíl své práce označuje obranu ohrožené kultury křesťanské. Některé z jeho úsudků jsou zajímavé i pro nás, kde se v posledních letech překládá tak hojně z německé literatury a navazují se i osobní přátelské styky s německými spisovateli.

Z belletrické prósy nejvíce úspěchu má v Německu, jako asi všude jinde, román současný, z války a z poválečných let. Nejoblíbenější themata jsou: boj dvou generací a boj autority se svobodou, období pohlavního dospívání a sexuální anarchie, náboženské city všech odstínů včetně s kultem stroje, otázka ženská, židovská, národní i hospodářská, hledání nového člověka, boj proti zdánlivě přežilým zákonům, politická vražda. Značnému zájmu se těší bajka a náměty zvířecí signalisující návrat k přírodě, který prý nastoupí po blížící se katastrofě technické civilisace.

Dnešní německá prosa ukazuje velký úpadek formy, což je dle kritika výsledkem „hromadné produkce“ pro tak vydatně rozšířený reservoir čtenářů. A je to i důsledkem snahy hověti širokým čtenářským kruhům, snahy, na niž působí často tlak koncernů vydavatelských a tiskových.

Autor věří, že dnešní „koryfeové“, jejichž dílům se dostává cen i vysokých nákladů, zmizí většinou beze stopy. Platí to i o Henryku Mannovi, kterého jmenuje patriarchou současné německé prosy. Uznává jeho počáteční lit. činnost, odsuzuje však ostře jeho pozdější díla, jež působí neblahým vlivem na mladé pokolení.

Svou dobu snad přetrvají dnes také již hojně čtení belletristé: Werfel, Wassermann, Renn, A. Zweig, Fritz v. Unruh.

Zvítězí pak a nikdy nepominou právě ti, kteří jsou dnes namnoze odsouváni do stínu: Döblin, George, Dehmel, Arno Holz, Dauthendey, Rilke, Hoffmansthal, Schaukal. — Remarquea nebere kritik vůbec vážně, Gläserovi a Feuchtwangerovi upírá jakýkoli talent. Stejně tak našemu Haškovi, jehož Švejka odmítá zvláště přísně.

Ostře odsuzuje kritik také dnešní modu „životopisných románů" a jejich autory: E. Ludwiga (Kohna) a St. Zweiga. Vytýká jim nedostatek úcty k minulosti, omyly historické, povídavý diletantismus, jenž nezná vůbec slohu, bezduchost a honbu za sensací. Romány obou spisovatelů označuje jako „portraits charge", o zvětšených hlavách, srdcích a jistých diskretních částech těla. — Podobně odsuzuje nejmódnějšího dnes „filosofického" spisovatele Herrm. Keyserlinga: vytýká mu falešný spiritualismus, plytké pozorování, povrchní zevšeobecňování atd. Jemu na roveň staví práce druhého „vysokorozeného" umělce Coudenhouve-Calergiho, jenž hlásá úpadek křesťanství a jakési volné, „nespoutané" náboženství.

Při charakteristice poesie praví autor, že období expressionismu minulo a budoucnost náleží neoromantismu, jenž bude lyrikou citu, ujařmeného nyní rozumem uměleckým.

V lyrice panuje rozkvět, za to v divadle hledá autor marně nějakého dramatického díla, jemuž by bylo souzeno přetrvati epochy. Divadlo stalo se „ústavem nemorálním". Musa dramatická má tři otce: Wedekinda, Sternheima a Kaisera. Vytváří se pod heslem „In tyrannos", t. j. proti vládnoucím ještě řádům, proti státu, manželství a rodině, proti křesťanskému světovému názoru, proti tradici náboženské i národní. Tak na př. vidíme na scéně skoro stále společnost skládající se ze dvou prvků: z buržoasie, t. j. vyssavačů a zároveň idiotů, a z proletariátu, t. j. padlých andělů. Nový život lidstva začíná se teprve na prahu káznice nebo veřejného domu.

Střediskem mravní nákazy v literatuře i v divadle jest ovšem Berlin, kosmopolitické mraveniště, zmechanisované v honbě za ziskem, tvořící proletářskou literaturu, o které ostatně proletariát nechce slyšet. Autor charakterisuje hlavní město říše: černošská hudba, indická moudrost, anglické zvyky, americkánský spěch, ruská hesla, mravy z Babylonu a z Německa — jen slova, slova . . . . Berlin dává dnešní německé literatuře onen radikální, židovský, protikřesťanský ráz, jak je znám u širokých mass čtenářstva i za hranicemi, kdežto v menších střediscích na provincii vyrůstá literatura rázu konservativního a domácího. Tuto pokládá za pravou tvář Německa a volá do boje proti literatuře, jež činí z Němců národ zbolševisovaný, nekřesťanský, zralý k úpadku a zkáze.

*

Velká huba česká

podle Šaldova Zápisníku (říjen 1932, str. 432) otevřela se zase jednou dokořán jako Postojenská jeskyně. V Hronově postavili si divadlo, které nazvali divadlem Jiráskovým — je snad pěkné, snad účelné, nevím, neviděl jsem ho; a do toho divadla pozvali si ochotníky z Báňské Bystřice, aby jim zahráli „Bačovu ženu" Dra Iv. Stodoly; a po nich hráli tam jiní ochotníci jiné neškodné hry. To je všecko velmi hezké, ale nepřesahuje to rámce události krajinské. Ale co neudělala z toho česká žurnalistika? Žvaní hned o českém Bayreutě! Prosím: Bayreut se Stodolovou „Bačovou ženou". Tedy: Bayreut by tu byl, ale bude-li p. Dr. Stodola jeho Wagnerem, o tom mají rozumní lidé své pochyby.

*

Pěvecký sbor moravských učitelů

jest prý v peněžních nesnázích. Dosud doplatilo členstvo přes 1,300.000 K, schodek jest ještě 633.000 K. Koncert o sokolské slavnosti v Praze stál čistých 14.000 K. Prvá zkouška v Brně stává 6000 K, v Přerově 5500 K. Stát dává 20.000 K ročně.

Všecka čest jejich uměleckým výkonům, doma i ve světě (zde ovšem bylo někdy nutno úspěch řádně „připraviti"), ale není už jenom klerikální stížnost, že při tom zpěv a hudba u žactva a v lidu vinou učitelstva a jeho reforem velice poklesla.

*

hd. — Největší a nejtěžší elektromagnet

na světě má elektrotechnická laboratoř francouzské akademie věd. Elektromagnet stál milion franků a váží 1200 metráků, to je tolik asi jako těžká lokomotiva, vypravená do služby. Bylo k němu užito 105 tun železa, 9 tun mědi a šest tun jiných přísad. Největší elektromagnety, jakých se posud užívalo, vážily nanejvýše půldruhé tuny čili 15 metráků. Přístroje, kterými byly konány první pokusy elektromagnetické, byly přímo hračkami proti tomuto obru. První vědec, který konal pokusy v tomto oboru, byl danský fysik Oersted. Vypozoroval čirou náhodou, že elektrický proud působí jaksi rušivě na magnetickou střelku, přiváděje ji z rovnováhy. Původně myslil, že se mýlí. Ale opětovnými pokusy se přesvědčil, že je tomu skutečně tak, a že objevil nový přírodní zákon. Nebyl sobě ani zdaleka vědom, jaký dalekosáhlý význam tento objev bude míti pro další pokrok přírodních věd. Teprve Angličan Faraday sestavil první elektromagnet na základě objevu Oerstedova. Nebyl sobě v prvním okamžiku sám vědom dalekosáhlosti tohoto objevu. Teprve pozdější pokrok fysiky dokázal, že zde učiněn objev, bez něhož by nebylo moderní techniky. I telegraf i telefon byl by nemožný bez elektromagnetu.

*

hd. — Hvězdná obloha v prosinci 1932.

Když na začátku prosince slunce po čtvrté hodině odpolední zapadlo, objeví se nám na západní obloze jako první kvězdy Véga v souhvězdí Lýry, blíže k nám Déneb v souhvězdí Labutě, pod nimi směrem ku obzoru Attair v souhvězdí Orla, a pod Attairem ještě dále ku obzoru Saturn mezi souhvězdími Střelce a Kozoroha. Slávy Saturnovy na večerní obloze jest už namále. Na začátku prosince zapadá okolo osmé hodiny večerní, na konci prosince už okolo hodiny šesté. Jakmile zmizí z večerní západní oblohy Saturn, pak bude po západu slunce obloha večerní bez oběžnic, leč by se nám podařilo shlukem šťastných okolností vyslíditi za večerního soumraku Merkura. Tento byl totiž 14. listopadu v největší východní eloganci od slunce, tedy nalevo od slunce, po západu slunce. Ovšem že byl při tom, a jest i nadále v prosinci v jižní části své dráhy mezi souhvězdími Štíra a Hadonoše, ale přece by mohl za jasné oblohy na konci listopadu, před 1. prosincem, býti viděn po západu slunce. Pak spěchá ku slunci, před nímž proběhne 4. prosince v dolní konjunkci, vzdaluje se co nejdále od slunce na sever, v rychlém běhu přestěhuje se z levé strany slunce na pravou, z večerní oblohy na oblohu ranní, z večernice stává se zase jitřenkou, a 23. prosince dosahuje své největší západní elogance od slunce. V druhé polovici prosince bude vycházeti více nežli půldruhé hodiny před sluncem, a proto jej bude možno v druhé polovině prosince lehko a pohodlně nalézti na ranní východní obloze před východem slunce. Také jeho jasnost bude v této době stoupat, takže bude zářiti jasněji než Véga v souhvězdí Lýry.

Nestojí vlastně žádné práce a námahy hledati ráno Merkura. Vždyť na ranní obloze září jasným světlem Venuše jako jitřenka, a k ní se přidruží v druhé polovici prosince Merkur, který bude vycházeti půl hodiny po Venuši. Venuše sice už není tak vysoko na obloze jako minulé měsíce, ale přece září posud velmi jasně, a poněkud šikmo pod ní nalevo bude 21. prosince zářiti Merkur. Toto sousedstvo dvou oběžnic, slunci nejbližších, totiž Venuše a Merkur, nám poskytne pěknou podívanou. Když popatříme od Venuše na pravo, šikmo nahoru, spatříme další dva členy dvořanstva slunečního, totiž Jupitera, s nímž byla Venuše v konjunkci 20. října t. r., a ještě výše nad Jupiterem jest červený Mars. Pouhým okem můžeme změřiti vzdálenost mezi Jupiterem a Venuší, kteří měli 20. října konjunkci, při níž procházeli těsně vedle sebe, a nyní se zase rozcházejí. Máme zde makavý obraz pohybů v soustavě sluneční. Nyní se přibližují k sobě zase Jupiter a Mars. Oba stojí nebo vlastně pohybují se na rozhraní mezi souhvězdími Velkého Lva a Panny. Na konci t. r. budou od sebe vzdáleni asi 4 stupně, to bude přibližně asi osm průměrů úplňkových. Budou státi asi uprostřed mezi Regulusem ve Velkém Lvovi, a mezi Spikou-Klasem v souhvězdí Panny, kteréžto dvě jmenované hvězdy leží téměř na ekliptice. Mars bude zároveň 5. prosince procházeti nad Neptunem, Neptun bude pod Marsem něco přes půl druhého stupně, čili asi tři průměry úplňkové.

Kdo máš dobré kukátko, podívej se tam, mohl bys tam spatřit Neptuna. Mars ti bude pomocníkem.

Na konci listopadu procházelo slunce v ekliptice zrovna nad červeným Antáresem v souhvězdí Štíra. Pak v prvních třech týdnech prosince sestupuje ku nejnižší části své roční dráhy na rozhraní souhvězdí Štíra a Střelce. Dne 22. prosince t. r. vstoupí slunce ze znamení Střelce do znamení Kozoroha, ale vlastně ze souhvězdí Štíra do souhvězdí Střelce. V tom okamžiku, po druhé hodině po půlnoci, dosáhne slunce nejnižšího bodu své dráhy, nastane zimní slunovrat, u nás začátek zimy. Jest nejkratší den, osm hodin, a nejdelší noc, šestnáct hodin. Na severní točně jest půlnoc tamější noci, která tam trvá půl roku, totiž od 23. září až do 22. března. Na jižní polokouli v tom okamžiku slunce dosahuje svého nejvyššího bodu nad obzorem, tam nastane léto. Na jižní točně pak jest poledne dne, jenž tam trvá také půl roku, a to od 23. září do 21. března.

Když na začátku prosince slunce po čtvrté hodině zapadá, už vystupuje na východní části oblohy na jeviště nejkrásnější část hvězdné oblohy, tak zvaná zimní souhvězdí, z nichž první jest souhvězdí Býka, v němž Kuřátka-Plejady, pak Hyady s červenavým Aldebaranem už jsou nad Obzorem. Nad nimi směrem k Polárce rozprostírá se souhvězdí Vozky-Auriga, jehož první hvězda Capella-Kozička velmi nepokojně a neposedně se třepetá svým bílým světlem. Okolo osmé hodiny večer vyhoupne se nad obzor Orion, nápadný svým velikým obdelníkem, v jehož středu leží poněkud šikmo k obzoru tři stálice ve stejné vzdálenosti od sebe, zvané Jakobova hůl. Pod těmito třemi stálicemi spatří každý, kdo má dobrý zrak, něco jako světlý mráček, to jest velká mlhavina v Orionovi, která poskytuje pěkný pohled v každém, i v obyčejném kukátku. Z význačných stálic jest v Orionovi nahoře, na východní straně červenavý Beteigeuze, a dole, na západní straně bílo-modrý Rigel.

Když spojíme Rigela a Beteigeuze přímou čárou, a tuto přímku prodloužíme přes Beteigeuze dále, o její délku, vrazíme do souhvězdí Blíženců-Gemini, a to hodně blízko v ta místa, kde slunce při letním slunovratu, okolo 21. června, dosahuje svého nejvyššího bodu v ekliptice. — Okolo desáté hodiny večer vystoupil nad obzor také už Velký Pes-Canis maior, ležící od Oriona dále k východu, a níže k Obzoru. V něm září nepokojným a jiskřícím světlem bílý Sirius, nejjasnější stálice celé oblohy. Stojí za námahu podívati se na Siria jenom obyčejným kukátkem. Pohled jest velmi pěkný. Bude se vám zdáti, že Sirius hraje všemi duhovými barvami, a že z něho jiskry přímo srší. Od Siria ku severovýchodu, oddělen Mléčnou drahou, jest Malý Pes-Canis minor, jehož první hvězda jest Prokyon, sice také první velikosti, ale přece mnohem slabší nežli Sirius. Okolo Vánoc bude tato nejkrásnější část oblohy nad obzorem už okolo osmé hodiny, a po novém roce ještě dříve.

Vychovatelský.

Duševní schopnosti a rodný původ.

Že by každý byl strůjcem svého „osudu“, jest pravda jen v určitém smyslu, tak jako — podle jiného latinského pořekadla — možno svůj „osud“ osobním přičiněním opraviti. Celkem nutno dáti za pravdu statistikám, jež ukazují, že velkoměsta duševnímu rozmachu příznivá nejsou, a že nadprůměrné duševní schopnosti ve všech oborech daří se hlavně na venkově, ovšem nevyjímajíc menších měst.

Příčiny nejsou jen somatologické, an venkov už dlouho není tím zdravým venkovem, jímž býval jmín. Jsou spolu psychologické.

U nás sice nemožno ještě mluviti o velkoměstech. Ale vyskytovaly se hlasy, které naší slovesnosti, zvláště umělecké, přičítaly za nedostatek, že skoro všechno naše vzdělanstvo pochází z venkova, že tedy jest ve své práci jaksi hrubší a méně jemné, než by bylo třeba. Jisto jest, že dítě městské má před venkovským nejednu výhodu co do vzdělání, uhlazenosti atd. Avšak nenecháme-li se klamati jen líbivou uhlazeností, v níž na př. vynikají zvláště židé, přesvědčíme se sami, že ony statistiky mají pravdu, a proč. Konečně rozhoduje a po efemerkách zůstává přece jen jádro.

Pro vychovatele pokyn nikoli zbytečný.

*

Vychovatelské náklady.

Ke zmínce v článku Dra Jančíka o nákladě spojeném s vychovatelnami a pod. ústavy (str. 366, 2. odst. shora) možno nyní, po tolikaletých zkušenostech jen podotknouti, že ve vychovatelnách veřejných (státních, okresních atd.) bývají to náklady nepoměrně vysoké, a to ovšem tím vyšší, čím většími a modernějšími vymoženostmi oplývají. Statistika vypočetla, že v takových ústavech stává jeden chovanec (chovanka) asi tolik, kolik mívá příjmu trojčlenná rodina vyučeného nebo nevyučeného dělníka, ba něco nad to.

Připnouti na to lze všelijaké úvahy, hospodářské, ale i vychovatelské. „Vše pro dítě!“ jest zásada jistě pěkná, ale nečiní zbytečnou otázku, zdali všechno, co se takto na dítě vydává, mnohdy skoro vyhazuje, je skutečně pro dítě, v jeho prospěch. Již přemíra výdajů na jedné straně přináší, jak právě nyní vidíme, nedostatek na jiné straně, čili co se jedněm (zbytečně) přidává, jiným se ubírá, a dobrodiní rodinného výchovu se takto stává pochybným, zcela nesprávně. Vychovatelská otázka pak jest: pro jaký život se děti takto vychovávají? Dotazy u zaměstnavatelů takových ústavních odchovanců nebývají zodpovídány tuze příznivě!

Stejné otázky se ovšem naskytují v úvahách o nesmyslně nákladných stavbách škol, polepšoven atd. Modla modernosti, sportu atd.

popletla již i mnoho jinak moudrých hlav tak, že jinak počítají doma pro sebe a jinak pro veřejnost, nepamatujíce na důsledky, pokud se jich samých přímo makavě nedotknou — ba často ani v tom případě nechtějí se ke zdravému úsudku hlásiti, aby se nezdáli zaostalými. Tak ovšem k nápravě nedochází.

*

Dětský — dětinný — dětinský.

Rozdíl ve významu těchto tří slov měl by každému Čechu býti zřejmý. V novinách však se nejednou zaměňují. Aby se nezaměňovaly v životě, je snahou vážných vychovatelů.

Teď právě nastává měsíc dítěte.

V životě dětském města mnoho kazí. Pokrok se uráží pohádkami a legendami, ale nerozpakuje se pěstovati u dětí dětinství, piplavé, slabošské mazlení, které přechází v život. Tento někoho vyléčí někoho zklame a vede k zoufalství.

I v náboženství (hagiografii atd.) zdravá askese si stěžuje na jednostranné dětinství, infantilismu. Spasitel sice dětskou, dětinnou mysl nám postavil za vzor, avšak nejenom tu: celý člověk, jakého doba žádá, potřebuje víc.

Povzdech, ostatně nikoli dnešní: „není už dětí!“ nechce zaváděti dětinství!

*

Filatelie

jest jisté pěknou zábavou, jež může býti i poučná, a proto zcela právem se šíří i mezi mládeží, třebas nyní snad už méně se poukazuje na to, že se za známky „vykupují otroci“. (Pokud chce filatelie býti také vědou, náleží jinam.) Neškodí konečně ani, když si hoši se známkami také trochu zaobchodují; dějeť se tak i při jiných zábavách a hrách.

Avšak i filatelismus se může státi náruživostí, buď soběúčelnou neb i výdělečnou, která se neštítí ani podvodů ani zhoubné marnotratnosti. I nemůže škoditi, když vychovatel ať v osobním styku ať v časopiseckém tohoto nebezpečí nebude nedbati. (Slovo filatelie barbarsky utvořené z řec. filos, přítel a pod., a ateles, bezplatný, nezdaněný a pod., zobecnělo.)

Hospodářsko-socialní.

Chyby, které se staly.

Letoší oslavy 14leté čs svobody byly trochu zachmuřeny nevlídným ovzduším hospodářským a z něho vyvozenými úsudky o zítřku. Hledají a nalezají se chyby 14letého včerejška. Vůbec cítěná, ale u nás dosud jen potichu vyslovovaná chyba, která zaměstnává i světové státníky, t. j. roztříštění střední Evropy, budiž tu již jen zmíněna, jelikož se vztahuje na vyšší politiku.

Staly se však, podle úsudku znalců, nad to chyby, bez nichž by nynější hospodářská „krise“ — název tento pohodlně vyjadřuje všecko nebo nic — nebyla u nás snad nastala tak brzy, snad vůbec ne, dokud by kolkolem, u sousedů méně šťastných, nebyla přešla.

Nyní znalci poukazují na př. na velikášství, které posedlo národ po převratě. Chtěl míti všeho co nejvíc, a to co nejspíš. Z veliké části to dostal, a mluvilo i psalo se, jak nám sousedi závidějí a svět se nám obdivuje. Kdyby závist nebyla sama již bledá, mohlo by se říci, že teď již velmi vybledla; však ostatně mají ti druzí sami se sebou práce dosť, aby se tolik mohli starati o nás, o naše zklamání!

Hledají a nalezají se viníci.

Kdo chyboval?

Národ, jemuž se vláda jeho věcí vrátila do rukou?

Podle demokratických zásad, v nichžto žijeme, nutno přisvědčiti. Avšak ne nadarmo se odjakživa říká: Quidquid delirant reges, plectuntur Archivi, t. j. že za chyby předáků pyká národ. Že si je národ volil a volí? Ale tu bychom se zase octli u otázky politické, která zní: vláda národu či vláda jeho stran? Někdo řekne, že je to totéž, jiný, že není. A v této motanici těžko se vyznati!

Formálně se vláda u nás přičítá od začátků straně agrární, t. ř. republikánské. Byl čas, kdy se zdálo, že stojí na své podstati a že se brání vývoji na levo. Neubránila se mu: obratnější strany socialistické provedly přece vždycky svou — v oboru čistě hospodářském i v oboru kulturním, v němž ovšem měly silnou podporu od pokroku stran ostatních; v hospodářském t. z. pozemková reforma již dávno souzena i odsouzena jako jedna z chyb největších.

Méně snad padlo na váhy, jak se vyřídily válečné půjčky (Kramář, Rašín); bez váhy to jistě nebylo, jako se vymstil povel, dělati všecko jinak, než bylo za Rakouska. Projděme si na př. řadu našich bývalých ministrů, nehledě k jich prazbytečnému počtu: to že byli vesměs lidé, kteří měli budovati stát? Francouzi říkají: regner c'est prévoir. Prozíravost ovšem může býti také jen osobní!

Vzpomenuto také genialního snad opatření, jak min. Rašín po poradě s velkopeněžníky zachránil českou měnu okolkováním papírových peněz. Jeden znalec ještě teď vytýká, že tímto primitivním opatřením poškodil státní pokladnu o 700 milionů K, pokud za vleklého kolkování mnozí si opatřili svá razítka a tak se vyhnuli nucené dávce z majetku. Číslici tuto by ovšem sotva bylo možno dokázati, a konečně by to ani nebyl úbytek nesnesitelný.

Politický.

U nás.

Proces býv. min. J. Stříbrného před delegovaným soudem jihlavským pro křivou výpověď o poměru k hodináři Sichrovskému při objednávce železničních vozů z Německa jest sensací, která však svou vleklostí unavuje, aspoň našince. Cizích prý ne.

Říká se, že směšnost zabíjí. — Ve Vídni bylo 26. t. m. přelíčení o žalobě Kristiny Schrammové proti jejímu zaměstnavateli Weinerovi pro odepřené odškodnění. V přelíčení se ukázalo: Čistírna Weinerova má společníka v důstojníku gen. štábu a vyzvědače „sousedního státu". Schrammová dostává od úřadu tohoto „sousedního státu" měsíční služné. Weiner totiž byl důvěrníkem onoho důstojníka, jenž mu dal peníze na čistírnu za jeho vyzvědačské zprávy, zvláště z Maďarska, a k přání důstojníkovu zaměstnával Schrammovou. Když vláda „sousedního státu" zastavila bohatý proud úplatků, Weiner hrozí m. j. odhalením, že jeho zprávy o zradě Tukově byly vylhané. NB důstojníkovy výpovědi jsou ve výslechu, jemuž podroben byl ve hlavním městě „sousedního státu" a jenž od vídenského soudu byl vyžádán.

Třetí přelíčení bude v prosinci.

*

U S A

mají nového presidenta, Roosevelta z t. ř. demokratické strany, příbuzného stejnojmenného presidenta dřívějšího. Ohromná většina hlasů, které dostal, vyzývá nás, kteří nejsme ani „zelení", k otázce, co asi dosavadní president Hoover zavinil, že za těch několik let se skoro docela připravil o „důvěru" svého voličstva. Jediná správná odpověď jest asi ve zvycích „amerikanských", jichž nechápeme; co se veřejně uvádí, jest, že demokratická strana chce naproti republikánské uvolnění styků hospodářských. Že se novému presidentu gratulovalo také „ze z Plzně", dává tušiti konec „sucha" v USA. (Roosevelt prý jest ochromený na nohy a nemůže se bez pomoci pohybovati.)

*

Rusko

přese vše nepříjemnosti s jinými státy na poli hospodářském dodělává se úspěchů smlouvami o neutočení, na př. s Polskem a Francií. Kdyby to byla cesta k odzbrojení vůbec, bylo by nutno ji vítati: takto však jest zabezpečování nynějšího Ruska podezřelé a na pováženou.

*

Japonsko

nehodlá se vzdáti mandžuské říše, namítajíc Svazu národů, že v sebeobraně jest nuceno potírati čínské nepořádky a loupežné tlupy. Z Číny arciť se odpovídá, že ty nepořádky, vojenské odboje atd. jsou živeny právě ze zahraničí!

Zajímavo jest, že k čínskému tomu rozkladu, podanému vyšetřovací komisi Svazu národů (Lytton), připojilo se 13 čínských biskupů.

HLÍDKA.

Katolické jednoty na Moravě.

Dr. Josef Jančík. (O.)

D) Působení katol. jednot venkovských.

Náboženské uvědomování. — Sociální práce. — Knihovny.

Činnost brněnské jednoty byla vzorem jednotám venkovským. Z referátů v Hlasu dovídaly se, o čem se v Brně jednalo, a podle sil svých a poměrů snažily se doma o totéž. Na všeobecných sjezdech podávaly pak zprávy. Ale i v roce uvědomovaly Ústřední jednotu o postupu práce. Takové přípisy byly zaznamenávány v Pamětnici, do knih spolkových pak zapisovala se odpověď, která obyčejně udávala nové možnosti, jak dále pracovat.

Jednoty přispěly na venkově k oživení náboženskému. Členové častěji přistupovali k svátostem (Tuřany, Konice, Jalubí), a to společně, a tak dávali dobrý příklad druhým. Starali se, aby důstojně byl vyzdoben chrám, udržovali v dobrém stavu polní kříže, boží muky (Komín, Rosice, Jimramov, Vranov). Aby do chrámů nebyly pořizovány věci ledajaké, ale opravdu umělecké, o to se starala Ústřední jednota, která práce zadávalá skutečným umělcům. Zvláště dlužno připomenouti, že přičiněním katol. jednoty ivančické znovu postavena byla kaple sv. Jakuba nad Ivančicemi. V Kloboukách pak postarala se tamní jednota o znovuvybudování kostelíka sv. Barbory. V Olešnici starala se o úpravu hřbitova. V krajích nábožensky smí-

šených katol. jednoty upevňovaly sebevědomí katolíků a snažily se, aby křesťanské zvyky pronikly i ve veřejnosti. Na schůzkách probírány a vysvětlovány byly pravdy od protestantů napadané (Jimramov, Olešnice, Nové Město). V Drnovicích působením jednoty byla hojně rozšiřována Bible.

Jednoty však působily i sociálně. Ujímaly se slabých a neštěstím stižených. Přičiněním Kuldovým na sjezdech byla pořádána sbírka na ochranitelnu pro zanedbanou mládež. Při II. sjezdě sebralo se 22 zl. stř., při III. 63 zl. 40 kr. Ale jednoty učinily ještě víc! Svým nákladem vydržovaly některého hocha v ochranitelně (Tuřany, Sloup, Blansko). Nejvíce však vykonaly pro místní chudé (Podivín, Rosice, Blansko, Ivančice), podporovaly vyhořelé (Rousínovec, Bystřice), chudákům vystrojovaly pohřeb. V Jalubí ve výročí založení jednoty vystrojili 12 chudákům oběd.

Sem spadá i boj jednot proti pití kořalky. Na sjezdech častěji bylo mluveno o škodlivosti tohoto neblahého zvyku. Zvláště na IV. sjezdě duch. správce v Mašůvkách Ed. Stuchlý nabádal k boji. Apoštolem abstinentismu byl Š. Kubínek. Na jeho popud celé Blažovice nechaly pití pálenky, takže hospoda musila být zavřena. V Jiříkovicích, co jindy se při obecních hromadách propilo, ukládalo se na kapitál k zaopatření domácích chudých. Po venkově zakládána byla Bratrstva střídmosti pod ochranou P. Marie (Tvarožná, Sloup, Rohatec, Milotice). — Je samozřejmo, že všude v horlivosti nevytrvali, ale i to, co bylo vykonáno, zasluhuje uznání.

Snahou jednot bylo, aby měly svou knihovnu. Na venkově zvláště za zimních večerů rádi čítávali, a jednoty měly opatřit knihy. Ze zpráv můžeme vyčísti, s jakou radostí ohlašovali zřízení kniháren. V Tuřanech měli přes 100 svazků, v Komíně 200, k nim družily se jednoty v Kuřimi, Vranovicích, Morkůvkách, v Přibyslavicích. Zvlášť zajímavá je zpráva jednoty blanenské[1]): „Založila se knihárna, aby se čtení dobrých kněh ve farnosti naší podporovalo. Též částka dobrovolných darů z pokladnice vynaložila se k zakoupení školních kněh pro chudé dítky; i modlitební knížky od zvláštního dárce mezi chudé se rozdělovaly. Někteří spoluúdové, a mnozí zámožnější farníci, značnější sumy peněz obětovali k zakoupení takových kněh, které ve školách venkovských velmi užitečné, prospěšné ano i potřebné jsou. Tímto způsobem zaopatřily se pro školy fárnosti naší: Mluvnice a dobropísemnost, navedení k písemnostem, výkladové svatých Evan-

[1]) Zpráva o II. sjezdě str. 19.

gelií, zeměpis, dějepis naší milé vlasti, přírodopis, štěpařství i zpěvníky a jiné knihy, jichžto pro mládež sepsáno jest, a které zajisté s užitkem malé venkovské školní knihárny ozdobují.“ Ústřední jednota podle § 42. nových stanov měla pak vydati seznam příhodných knih. Kde knihoven neměli, tam zasílala Ústřední jednota knihy v bednách. Když byly přečteny, byly odeslány dál. Značnou část nákladu nesl hr. Sylva-Tarouca.[1]) Vydatně pomáhalo také Dědictví sv. Cyrila a Methoděje.

Skoro většina jednot vstoupila do Dědictví sv. Cyrila a Methoděje a do pražského Dědictví sv. Jana a dala do nich zapsat i školy farnosti. Pro školy udělaly jednoty mnoho. Mívaly své schůzky obyčejně ve školách a proto chtěly se také odvděčit. Členové dbali na řádnou docházku školní (Morkůvky). Byli si vědomi důležitosti školního vzdělání. Stávalo se totiž, že v některé obci málokdo uměl číst a tak ve schůzkách nemohli si ani předčítat články z Hlasu nebo z Blahověsta.

O národním uvědomování byla řeč již dříve.[2])

*

Toť krátký nástin působnosti katol. jednot na Moravě. Jak nespravedlivě až dosud se o jednotách soudilo, vysvítá ze slov. J. Kabelíka: „Většina konservativního kněžstva moravského, bojíc se škod z novot r. 1848 pro víru katolickou, jala se zakládati Jednoty katolické, kde pečováno téměř výhradně o věci nábožensko-církevní, kdežto zřetel k denním potřebám života praktického a ke stránce národní necháván stranou . . . Naproti tomu laikové v Mor. Nár. Jednotě spolu se skrovnou menšinou liberálního kněžstva toužili zvyšovati povšechné vzdělání lidu a tím zabezpečovati hmotný i národní jeho pokrok.“[3]) Srovnáme-li působení Mor. Národní jednoty s působením katol. jednot, pak nemusíme se bát závěru, že katol. jednoty vykonaly právě v dobách pro práci mezi lidem nejtěžších pro povšechné vzdělání lidu a tím pro zabezpečení hmotného a národního jeho pokroku mnohem víc než Mor. Nár. Jednota.

[1]) J. Halouzka, Životopis B. M. Kuldy, str. 117.

[2]) Na schůzích častěji byly probírány naše dějiny, hlavně církevní. V Komíně postupovali v přednáškách soustavně podle Dějin Palackého.

[3]) J. Kabelík, Korrespondence a zápisky Jana Helceleta, str. LI.

Katol. jednoty měly styk s nejširšími vrstvami lidovými a proto jejich činnost byla pronikavější a připravovala tak úplné probuzení lidu moravského. Že to činily na podkladě náboženském, má cenu ještě větší.

VI. Reorganisace katol. jednot.

Jednání o nové stanovy. Sbírka na kapli v Ochranitelně. — Změna názvu. — Osamostatnění panen. jednot. — Nový rozkvět. — Otázka dělnická. — Katolicko-politické jednoty. — Zánik.

Katolické jednoty nepotřebovaly podle spolkového zákona ze 17. března 1849 státního schválení. Jejich zřízení bylo vzato pouze na vědomí. Když však cís. nařízením z 26. listopadu 1852 změněny byly podmínky pro povolování spolků, musela se jim podříditi také katol. jednota. Podala 14. února 1853 žádost o potvrzení stanov, kterých až dosud jednoty užívaly. Ke stanovám byl připojen jednací řád, stanovy katol. hovorny a čítárny a panenských jednot. Policejní ředitelství v Brně doporučilo stanovy ke schválení přípisem č. 409/pr ze 26. března 1853, v němž zároveň pochvalně se vyjádřilo o dosavadní činnosti brněnské jednoty.[1])

Stanovy však na dobrozdání finanční prokuratury musily býti několikrát doplněny tak, aby vyhovovaly požadavkům nového zákona. Doplňky týkaly se ustanovení o zastoupení jednoty na venek, o porovnání sporů, o rozchodu jednoty a o poměru k vládn. nařízení.

Protože však § 12. stanov jednal o filiálních jednotách, nemohlo místodržitelství samo stanovy schváliti. Tak mohl podle znění cís. patentu učiniti císař, resp. ministerstvo. Místodržitelství napřed konalo šetření, kolik vlastně je filiálních jednot na Moravě. Ze zprávy krajského presidenta brněnského č. 6305/K. P. z 22. května 1853 se dovídáme, že v jeho obvodu bylo zjištěno pouze 26 filiálních jednot, a to v hejtmanství:

brněnském: Babice, Komín,
jihlavském: Třešť,
novoměstském: Německé, Nové Město, Krásné, Jimramov, Stražek,
boskovickém: Letovice, Olešnice,
vyškovském: Vyškov, Luleč, Ruprechtov, Pozořice, Nížkovice, Pratec,
hustopečském: Klobouky, Rajhrad, Podivín, Újezd, Přibice, Vranovice, Křepice, Kounice, Mělčany, Něm. Bránice.

Z olomouckého kraje byla hlášena jediná jednota v Lidečku.

[3]) Registratura presidia zem. úřadu v Brně: Central Cathol. Verein.

Při této příležitosti podávali hejtmani také své dobrozdání o působení jednot. Nejostřeji o nich soudil vyškovský hejtman Winkler, který jim připisoval snahy o sjednocení spisovného jazyka a který radil, aby v čele jednot stáli faráři a starostové a ne kdokoliv. Hustopečský hejtman pak byl toho náhledu, že bylo by nejlépe jednoty zrušit, protože cíl, pro který byly založeny, již minul.

Ze seznamu jednot je vidno, že se nepřihlásily všechny. Vždyť na III. sjezdě na podzim r. 1853 bylo zastoupeno 46 jednot a r. 1854 pak 45 jednot. Mezi nepřihlášenými jsou i takové, které vyvíjely značnou činnost. Snad se chtěly vyhnouti zbytečnému jednání s úřady.

Za vylednávání byl upraven § o členství tak, aby umožňoval i členství žen a panenské jednoty aby tak mohly býti považovány za skutečné filiální spolky. Část o katol. hovorně a čítárně byla ze stanov úplně vypuštěna, protože katol. hovorna a čítárna zatím byla zrušena.

Když byly stanovy tak upraveny, že se strany státu nebylo proti nim námitek, dotázalo se místodržitelství 2. srpna 1855 biskupského ordinariátu brněnského na jeho mínění, protože se jednalo o spolek náboženský. Na návrh referenta kanovníka Ferd. Panschaba bylo místodržitelství 16. srpna 1855 sděleno, že bisk. ordinariát nemůže stanov tak, jak byly předloženy, schváliti. R. 1849 schválil sice biskup katol. jednoty, protože osoby stojící v čele byly zárukou, že jednoty nepodniknou ničeho proti zákonům církevním a státním. Má-li však nyní stanovy schváliti, musí katol. jednota napřed je předložiti k prozkoumání. Teprve 16. dubna 1856 oznámilo místodržitelství tuto podmínku katol. jednotě.[1])

Zatím však Ústřední jednota katolická činila přípravy k důstojné oslavě tisícleté památky příchodu sv. Cyrila a Methoděje na Moravu. Z návodu Kuldova vydáno bylo provolání ke sbírce na kostelík u Ochranitelny pro zanedbanou mládež. Kostelík měl být projevem vděčnosti Moravanů-katolíků ke sv. věrozvěstům. Provolání bylo rozesláno jako příloha Hlasu VIII. čís. 15 z 11. dubna 1856 a polic. ředitelství bylo požádáno o svolení, aby mohlo býti toto provolání uveřejněno ve veřejných listech a aby sbírka se mohla konati po celé Moravě. Místodržitelství poslalo 19. května 1856 tuto žádost bisk. ordinariátu k vyjádření. Bisk. ordinariát se vyjádřil opět zamítavě. Provolání ke katolíkům jako takovým má právo činiti jen biskup. V Ochranitelně je třeba pro 15—20 chovanců pouze kaple a ne kostela. Má-li být uctěna památka sv. apoštolů stavbou kostela,

[1]) Archiv brněnské konsistoře K 508. — Akta Ústř. jednoty.

pak je ho v jiných částech Brna nebo na jistých místech diecese více potřeba. Pokud se týká oslav, již po delší dobu obírá se biskup plány, jak nejlépe je zařídíti.

Tentokrát biskup oznámil také katol. jednotě své námitky dopisem z 5. června 1856. Vytkl jí předně, že o schválení stanov žádala pouze politické úřady a jako katolický spolek neuznala za potřebno předložiti je také církevním úřadům, a to i tehdy, když věděla, že tyto nesouhlasí s některými paragrafy. V dalším pak vytýkal, že provoláním ke sbírce dala najevo nevážnost k církevní vrchnosti. „Katolická jednota nemá autoritativního postavení v církvi. Nepřísluší jí obraceti se na katolický lid zvláštním provoláním a navrhovati program církevních oslav vzpomínkových. Bylo-li jejím přáním oslaviti památku velkých moravských apoštolů založením kaple nebo kostela u zdejší Ochranitelny, pak měla svůj úmysl oznámiti Nám jako biskupu diecese, ve které kostel má býti postaven, a stran sbírky v provincii měla požádati o dovolení nejdůst. metropolitu.“ Kdyby měl být stavěn kostel, pak muselo by to být dílo umělecké ceny a monumentální. Na postavení kapličky není třeba takového provolání a proto má býti v nejbližším čísle Hlasu sbírka odvolána.

Jednota se bránila uctivě sice, ale rozhodně. Obšírným přípisem ze 14. června 1856 poukázal Kulda na to, že jde o nedorozumění. Pokud se týče stanov, měly být pouze upraveny podle nařízení vládních. Katol. jednota nepomýšlela na stavbu kostela u Ochranitelny, nýbrž pouze na stavbu kaple, ke kterémuž účelu bude stačit asi 500—1000 zl. stř. Že se nestaví mimo církevní autoritu, dokázala svou působností. Bisk. ordinariát uznal tyto důvody a sbírku na kapli povolil. V Hlasu z 8. srpna 1856 jednota vysvětlila, že se jedná pouze o kapli a prohlásila, že „kdyby se nákladný kostel co památník dotčené slavnosti stavěti měl, tu že by o tom jenom sám nejdůst. úřad biskupský rozhodnouti mohl; jakož vlastně jenom jemu přísluší ustanoviti, jakým způsobem tisícletá památka požehnaného příchodu našich svatých patronů zemských na Moravu důstojně se slaviti má, a spoluvěřící v dioecesi k tomu vybídnouti.“ — Do konce r. 1858 sešlo se příspěvků 1206 zl. 45 kr., začátkem r. 1868 pak činil „Fond pro vystavení kostelíčka“ u Ochranitelny i s úroky 2010 zl. 85 kr.[1])

O stanovách jednalo se dál. Referent konsistorní žádal přesnější formulaci paragrafů: Význam a účel katol. jednoty, Volba přednostenstva, Školství. Zvláště odmítl § 17., ve kterém se dávala úřadům

[1]) Hlas XIII. (1861) 3. — XXI. (1869) 4.

možnost ve sporech zasahovati do jednání spolku. Také jméno měl spolek změniti. Jako vzor nových stanov doporučoval stanovy spolku sv. Severina ve Vídni.

Právě tehdy 28. června 1856 vyšel na základě ustanovení konkordátu výnos ministerstva vnitra, podle něhož „spolky katolíků, stojící pod duchovním vedením a mající za účel skutky zbožnosti a lásky k bližnímu, jsou ze zákona o spolčování vyňaty, pokud členům svým právních závazků neukládají. Spolky ty podléhají dozoru a vedení diecesního biskupa, kterýž o nich přednostovi zemskému zprávu podá.“[1])

Výbor katol. jednoty ve svých nových stanovách bral zřetel k tomuto ustanovení. Od 23. listopadu 1856, svátku to sv. Klementa, začala katol. jednota přidávati ke svému názvu „pod ochranou sv. Klementa“. Volila tohoto světce, protože sv. Cyril a Methoděj nalezli jeho ostatky a protože v našich krajích byly mu zasvěceny některé kaple, na př. u Osvětiman a u Lipůvky.

Stanovy, které upravoval kanovník Ferd. Panschab, dávají více než dřívější najevo, že katolická jednota je spolkem náboženským. Uvedeme aspoň některá ustanovení:

„Katolická jednota jazyka slovanského na Moravě ctí za obzvláštní patrony své nejblahoslavenější a vezdy neposkvrněnou Pannu Marii, svaté patrony zemské, Cyrilla a Methodia a svatého papeže Klémenta, jemuž ke cti jednota přijímá jméno „jednoty Svato-Klémentské.“ — Jednota tato vyžaduje sobě arcipastýře obou diecesí Moravských, nejdůstojnějšího arcibiskupa Olomouckého a biskupa Brněnského za ochránce své.

§ 1. Účel jednoty. — Účelem jednoty jest probouzení a sílení velkověrného katolického smýšlení a zvelebování katolicko-církevního a mravního obcování slovem, písmem a příkladem.

§ 2. Prostředkové k účelu. — K dosažení účelu toho sloužiti má: a) Modlitba. b) Provozování činné lásky k bližnímu . . . c) Ústní přednášky ve schůzkách. d) Vydávání a šíření příhodných spisův tiskových. — Touto cestou mají se o působnosti katolických pravd v obecném životě, a o dobrém řádě v křesťanských rodinách pravé náhledy, známost katolické minulosti a přítomnosti, láska k vlasti šířiti, a katolické náuky i ústavy proti úkorům hájiti. — e) Knihárny. — f) Zvelebování a pěstování umění ve službě církevní.

§ 4. Objem a rozřadění. — Jednota Svato-Klémentská rozprostírá se s povolením arcipastýřův obou dioecésí po celé Moravě, pokud československá řeč panuje. Ku provedení účelův svých různí se jednota, možno-li dle farností, v jednotlivé oddíly, ježto však jako částky celé jednoty ústřednímu řízení podléhají.

[1]) Kurrenda 1856, č. 9.

§ 9. Starosta. — Starosta jest hlavou veškeré jednoty a jest úřadům odpovědný. Volí se na rok, a potvrzuje se oběma nejdůstojnějšími arcipastýři Moravských dioecesí. —

V těchto paragrafech se jednota sv. Klementa podstatně odlišila od dřívější katol. jednoty. Episkopátu byl přiznán rozhodující vliv, kdežto podle dřívějších stanov zdálo se kanovníkovi Panschabovi, že jednota je příliš „zeměpanská".[1]) Proto také musila si vyžádati schválení stanov od arcibiskupa olomouckého lanthr. Bedřicha Fürstenberga. Ten byl toho mínění, že by bylo nejlépe změniti jednotu v náboženské bratrstvo a vymeziti jí přesně účel. Měl obavy, aby směr její činnosti se nezvrhl. Biskup brněnský na návrh referenta Panschaba odpověděl, že nelze provésti změny arcibiskupem navrhované, protože papež častěji katol. jednotám udělil své požehnání, pozdravil je svými nuncii a častěji jim projevil svou přízeň, a episkopát v jiných zemích bere je v ochranu.

Arcibiskup přípisem ze 17. prosince 1857 čís. 1373 stanovy jednoty sv. Klementa schválil, ale zároveň projevil přání, 1. aby jednota nesdružovala pouze katolíky české národnosti, ale také německé, 2. aby přijala formu bratrstva, 3. aby při zakládání filiálek byl vždy vyžádán souhlas s volbou starosty, zvláště jest-li to laik.

Jednota sv. Klementa však nerada by bývala ještě prováděla změny navrhované arcibiskupem, zvláště když brněnský ordinariát je nepovažoval za nutné. Hrabě Sylva-Tarouca sám o tom jednal s biskupským sekretářem Kiovským. V úředním schválení stanov biskupem brněnským, které se stalo přípisem č. 3584 z 28. prosince 1857, doporučuje se spolku k úvaze bod druhý, k plnění bod třetí přípisu arcibiskupova, ale o prvním neděje se vůbec zmínky.

Po pětiletém jednání měla konečně katol. jednota schváleny stanovy. Církevní vrchnost s jakousi nedůvěrou hleděla na působení jednoty v této době. Táž nedůvěra začala se jeviti po schválení stanov jednoty k ústavu, který měl v ní počátek, k Dědictví sv. Cyrila a Methoděje.[2])

---

[1]) V přípise arcibiskupovi olomouckému 26. listopadu 1857: „Derselbe mißkannte zum Theil die Bedingungen eines kirchlichen Vereins und hätte eher für einen »landesfürstlichen« Katholikenverein gelten müssen."

[2]) E. Masák, Dějiny Dědictví sv. Cyrila a Metoděje, str. 63—67.

Katol. jednotám nedůvěřoval hlavně kanovník Ferd. Panschab. Nedůvěřoval Čechům. Z dopisu Dra. Fr. Hoška, prof. pastorálky v Brně, (Hlídka 1937, str. 94), vysvítá, že na něho zanevřel pro články, které psal do „Mor. Orlice" na obranu konkordátu. Orgán ten se mu zdál asi liberálním. To bylo v r. 1856. V témž roce

Při vyjednávání o nové stanovy změnil se také poměr panenských jednot ke katol. jednotě. Až dosud byly pokládány za filiální jednoty, než v nových stanovách všechny paragrafy jich se týkající byly vynechány. Panenské jednoty staly se spolky samostatnými. Biskupský ordinariát brněnský je schválil dopisem z 18. listopadu 1858 a slíbil, že vypracuje pro ně nové stanovy.

V úvahu tu přicházela hlavně panen. jednota brněnská, které se ujala katol. jednota a zachránila ji r. 1854 před zánikem. Kulda sám v ní řečníval, Sušil cvičíval v ní písně. Po odchodu Kuldově působil v panen. jednotě Jakub Procházka, po něm Al. Ježek. Teprve r. 1872 dostala panenská jednota brněnská nové stanovy, dle nichž se řídí až podnes.

Za vyjednávání o nové stanovy mnoho se změnilo v organisační a vnitřní práci jednoty. Po zdařilém sjezdu v r. 1854 nastala v jednotách jakási ochablost. Příčinou byla jednak cholera řádící na Moravě, ale snad podstatnější závadou byl absolutismus Bachův, který dusil spolkovou činnost i jinde, na př. v Matici Moravské i České.[1]) Z filiálních jednot jen sem tam některá udržela se v činnosti a podávala o sobě zprávu Ústřední jednotě. Snad sjezdy byly by bývaly rozproudily nový život v jednotách, ale na ty nebylo pomyšlení.

Velkou ztrátou nejen pro katol. jednotu, ale pro celou Moravu, byl odchod B. M. Kuldy na faru na Chlumu v Čechách r. 1859. S ním zmizel z jednoty čilejší ruch, zvláště když téhož roku odešel z Brna také starosta jednoty a její záštita hrabě Bedřich Sylva-Tarouca. Spolková činnost se udržovala jen schůzemi.

Sušil a Matěj Procházka však jednoty neopustili a častěji v ní řečnili. Hlavní pozornost tehdy byla obrácena na důstojnou oslavu r. 1863.

Obrat k lepšímu nastal v letech 1865—66. Do Brna dostaly

---

vedlo se jednání o schválení stanov katol. jednoty. Podle dopisu Hoškova kan. Panschab „na p. Sušila se neodvážil; mnohdy zjevně mířil v tu stranu . . .“ Snad měl Hošek zde na mysli právě jednání o stanovy katol. jednoty, jejímž ochráncem byl Sušil. — Po skončeném jednání začal r. 1858 ostřejší postup proti Dědictví sv. Cyrila a Methoděje. „Panschab, jinak učeností a osobní dobrotou vzácný muž, byl německy předpojatý a snad jako jiní nemohl pochopiti, že katolictví není nezbytně spjato s němectvím, a že české, obrodné snahy nejsou ani samy sebou ani u všech zástupců protikatolické, buřičské, jak se podle některých mohlo zdáti.“ (Hlídka 1927, 94.)

[1]) H. Traub, Dějiny Matice Moravské, ČMM 1910, str. 329.

se nové síly, které se daly do práce mezi lidem. Byli to Vl. Šťastný, proff. theol. Vojtěch a Zeibert, prof. Fr. Vidlák, prefekt Jos. Klíma, regens alumnátu Jos. Schrefl, kapucinský kvardian Al. Ježek, benediktin M. Halabala. Schůze jednoty sv. Klementa bývaly tak četně navštěvovány, že místnosti nestačily. Jak v přednáškách tak i v Hlasu byla častěji probírána otázka dělnická. Vše, co bylo ve prospěch dělnictva, bylo s radostí zaznamenáno a doporučováno. Již v r. 1864 značně rozšířily se v Brně a v okolních obcích konsumní spolky, které byly dělníkům doporučovány.[1]) Z Mor. Ostravy docházely zprávy, že z popudu děkana Šroma, znalce v oboru dělnicko-chudobenské otázky, zakládají se ve všech farách záložny, spořitelny, potravné spolky a katol. besedy, aby s blahobytem mezi dělnictvem ruka v ruce kráčela pravá křesťanská osvěta.[2]) Poněvadž mezi členstvem jednoty sv. Klementa převládalo dělnictvo, bylo ve schůzkách častěji mluveno o jeho postavení. Tak 4. neděli adventní 1869 pojednával J. Klíma o otázce sociální, Vl. Šťastný již v Hlasu 1867 uveřejnil článek „Práce", kde pronesl zásadu: „Práce má dělníkovi opatřiti toli, čeho pro obživu, pro šat i byt potřebuje. Prací má a může sobě vydobýti majetku i blahobytu pozemského."[3])

Pro hlásání těchto myšlenek nestačila jediná jednota brněnská. Proto častěji začalo se ozývati volání po obnově filiálních jednot. Měla tím způsobem také býti oslavena tisícletá památka smrti sv. Cyrila r. 1869. Návrh došel ohlasu a některé obce začaly se přihlašovat.

Spolkový zákon z 15. listopadu 1867 přiměl jednotu brněnskou ke změně stanov. Hlavní ustanovení zůstala v podstatě stejná, jen přizpůsobila se době. V § 1. o účelu jednoty „postavené pod ochranou sv. apoštolů moravských a sv. Klimenta" nově přidán bod 4.: „Pojednávati o společenských a živnostenských poměrech jakož i o prostředcích, jimiž by hmotný blahobyt údů povznésti se dal. Značně rozšířen § 2. o prostředcích. Kromě dobrého příkladu a přednášek uvádí se v něm: 3. Podporování katol. tisku, případně vydávání spisů účelům jednoty sloužících, 4. poskytování příhodného čtení z knihovny spolkové, 5. zakládání a podporování škol řemeslnických a škol pro mládež chudobnou a nevycvičenou, 9. zřizování spolků dobročinných, jakožto odvětví jednoty katol., na př. Spolku

[1]) Hlas XVI. (1864) 32. — XVIII. (1866) 17.
[2]) Hlas XXI. (1869) 34.
[3]) Hlas XIX. (1867) 5.

sv. Ludmily, sv. Vincentia, ústav zahříváren pro pracující lid atd., 7. zvelebování veřejných služeb Božích horlivým při nich se zúčastněním, ušlechtění zpěvu kostelního, zakládání bratrstev literáckých.[1]) Místodržitelství vzalo stanovy na vědomí 2. února 1870, čís. 335.

Podle těchto schválených stanov byl sestaven vzor pro jednoty Cyrillo-Methodějské a uveřejněn v Hlasu XXII. (1870) 9. — Než doba tehdejší žádala, aby katolíci začali si všímat i otázek politických, a na to katol. jednoty nestačily a podle stanov ani nemohly. Proto již v 11. čísle Hlasu 1870 uveřejněny stanovy katolicko-politické jednoty v Brně, jejímž účelem bylo: 1. pravé náhledy a vědomosti o politických právech a svobodách rozšiřovati a ku zákonitému jich užívání žádoucí návod dávati; 2. ku povznešení hmotného blahobytu lidu napomáhati; 3. učení a zásadám katol. církve ve veřejném a soukromém životě ke slušnému uznání a platnosti dopomáhati, ohrožené hájiti; 4. údům slušné zábavy poskytovati.

Členstvo katol. jednoty brněnské vstoupilo do nově utvořené katol.-polit. jednoty, která si na valné hromadě 29. června 1870 zvolila za předsedu hr. Egb. Belcrediho. Katol.-politická jednota měla se čile k životu, šířila se i na venkov a uvědomovala lid i politicky, čehož katol. jednoty konati nemohly. Ty připravily půdu. Protože vlastně katol.-politická jednota brněnská byla jen zreorganisovanou katolickou jednotou, bylo samozřejmým, že tato nevyvíjela žádné činnosti. Na konec neměla ani členů ani představenstva. Proto ji místodržitelství výnosem č. 41.413 z 9. prosince 1890 zaslaným bisk. brněnskému zrušilo.[2])

* * *

Činnost katol. jednot na Moravě ukazuje, že bylo to působení Sušilovo a jeho družiny, které přivodilo na Moravě naše obrození. Katol. jednoty byly ratolestmi, které rozváděly mízu nového života mezi lid. Družina Sušilova neomezila se pouze na literaturu, nýbrž pracovala též o socialním zvelebení moravského lidu. Bylo to hnutí dobře promyšlené a sorganisované. Bohužel musíme litovati, že nebylo pochopeno a podporováno právě tam, kde podpory očekávati mohlo.

[1]) Archiv brněnské konsistoře B 689.

[2]) Tamtéž.

Sušil a jeho spolupracovníci vyšli z lidu, znali jeho potřeby a dovedli nalézti vhodný lék na jeho bolesti. A právě proto měli také vliv na lid, který viděl, že co se podniká, podniká se v jeho prospěch. Dobře praví Dr. Ant. Stára: „Jest to zjev prapodivný: muž, který »praktické politice« pramálo rozuměl, předepsal lidu moravskému politický směr, kterým se tak dlouho bráti bude, dokud kněžstvo samo při lidu vytrvá a nebude se mu odcizovati. A vzájemná důvěra kněžstva i lidu na Moravě bohdá ještě dlouho potrvá. Či nedovedlo by kněžstvo mladší pochopiti těchto ideí?“ [1])

Příklad družiny Sušilovy zavazuje nejen kněžstvo, ale i naši laickou inteligenci. Sunt non solum admirandi, sed etiam imitandi!

[1]) Obzor 1889, str. 309.

K dějinám věku poděbradského.

Dr. Augustin Neumann. (O.)

Volba Jiříka z Poděbrad králem.

Prof. Urbánek píše (298), kterak ještě před svým zvolením odeslal Jiřík k papeži Kalixtovi III vlasteneckého premonstráta českého Václava Hládka „spolu s novým ujištěním o ochotě stavů českých k smíru s církví.“ Sáhneme-li však k původnímu znění listu Kalixtova, z něhož tato zpráva jest vyňata, shledáme, že Kalixt v ní mluví zřetelně i o stanovisku Jiříkově k církvi, o němž U. vůbec nepíše. Papež konstatuje nejprve s radostí ochotu č. pánů spojiti se s církví a potom napomíná Jiříka, by je v tom ještě utvrdil. To tedy znamená, že Kalixt považoval Jiříka za vůdce sjednocovací akce.[1]) Proto také český farář (u sv. Pavla) v Římě, Václav, psal o měsíc později Jiříkovi bez obalu, aby se smířil s církví, prý si tím dobude velikých zásluh. V Římě byli o blízké konversi Poděbradově tak přesvědčeni, že již měli proň uchystánu posvěcenou zlatou růži a meč — pro zásluhy o víru. Považíme-li, že U. vynechal zmíněný passus Kalixtova listu a stejně se nezmínil o pobídce římského faráře k přestoupení na katolictví, pak ovšem pochopíme, kterak při gratulaci Karvajalově k zvolení králem může U. psáti, že prý to bylo poprvé, kdy Jiříkovi se naznačilo spojení s církví. Ale i když důležitá tato místa U. pominul, jistě se každý soudný čtenář táže, jak mohl Kalixt napsati tak nadšený list Jiříkovi právě po slyšení jeho posla Hládka. Byl tomu asi přiměřený obsah Hládkova poselství, neboť papež výslovně praví, že s radostí vyslechl posla. Při tom jest ovšem těžko si mysleti, že by se obyčejný řeholník býval opovážil mystifikovati papeže a proč.

Než katolíci zvolili Jiříka králem, chtěli míti od něho určité záruky. Stalo se tak články předloženými jemu po pražských poradách počátkem května 1458. Katolíci v nich zdůrazňují svá dvojí práva: Historická, jichž prý se Čechům dostalo „za jejich věrnost a poslušnost“ (348), a práva aktuelní odpovídající současné situaci katolictví v zemi. Urbánek o tom praví, že „katolíci při svém důrazu na stará práva církve katolické . . . zacházeli příliš daleko do minulosti a odtud si odvozovali více nároků, než bylo ve shodě s novými poměry“ (348), a na druhé straně mluví o zvratu v dobu předhu-

[1]) FRA, XX, 128 . . . „hortamur itaque nobilitatem tuam, ut eos in tam laudabili sententia confirmare studeas, desque operam, ut sine ulteriori dilatione oratores dicti regni . . . ad nos veniant“ . . .

sitskou. Jak tomu ale má čtenář rozuměti, když hned o kousek dále U. tvrdí, že „východiskem k zamýšlené restauraci byl stav vytvořený za krále Ladislava, jenž neměl býti měněn.“ Podle toho onen stav za Ladislava Pohr., jenž neměl býti měněn, byl asi totožný se stavem doby předhusitské? Podle textu katolických požadavků nalezáme v žádosti o integritě katolického území slova „bis auf diese zeit“, z nichž vysvítá, že katolíci se ve svých aktuelních požadavcích stavěli (jak U. správně praví) na stav za Ladislava Pohr. vytvořený. U. tedy zbytečně mate čtenáře, mluví-li o návratu k době předhusitské a zároveň o snaze udržeti dosavadní stav vytvořený do smrti Ladislavovy.

Pohleďme nyní, jak U. vykládá katolické požadavky. Prý to byla zakrytá ofensiva, neboť katolíci žádali, aby měli po celé zemi svobodu svědomí a kultu, naproti tomu však aby v místech až do té doby katolických nebyl šířen utrakvismus. U. se při tom dovolává zápisů Zikmundových daných Pražanům, dle nichž nebyli husité povinni přijímati katolíky za měšťany, dovolovati jim zakupovati domy a provozovati řemesla. Celkem prý katolíci zdůrazňovali zásadu personality v kompaktním území kališnickém, ačkoli zásada teritoriality byla základem náboženské situace Čech.

K tomu dlužno poznamenati, že zásada personality i teritoriality platila (dle kompaktát) pro obě strany stejně. V kompaktním území té či oné strany mělo býti kněžstvo jí odpovídající, pro příslušníky druhé strany v onom území v menšině či ojediněle usazené platila zásada personality, t. j. osobní svobody. Katolíci však pozorovali, že se jim tu a tam závazky tyto nedodržují, a proto žádali, by do končin katolických nebyli posíláni kněží utrakvističtí, nýbrž aby tam zůstali kněží katoličtí, čili aby tam byla svoboda kultu i svědomí, a v místech kališnických aby měli katolíci aspoň svobodu svědomí, přijímajíce od utrakvistických kněží pod jednou zcela dle kompaktát. Domáhali se tedy katolíci jen toho, co jim patřilo. U. prozradil své stanovisko k těmto požadavkům při bodu o zákazu tupení katolictví. Prý „jako by se nic takového se strany katolické utrakvistům nedálo“ (349).

U. se obšírněji nezmiňuje o usazování katolíků v městech po kompaktátech, čímž se náboženská situace proti dřívější dosti změnila, a proto i nevyhnutelně žádali katolíci Jiříka o novou úpravu konfesijních poměrů, jak se vyvinuly za Ladislava Pohr. Nezmiňuje, jak některá města prostě z hospodářských důvodů byla nucena zváti katolické řemeslníky do svých zdí, a je to právě Jiřík, jemuž Židek ve své Spravovně radil, „aby povolal po Prahy nové řemeslníky,

neboť ustanovení o nepřijímání německých nebo katolických řemeslníků jest k velkému úštipku královské jasnosti, protože zmenšuje panství, slávy i bohatství královského“ ... Klik[1]) sice prohlašuje tuto radu za nepřímý pokus uváděti katolíky do cechů, ale nechť se má věc jakkoliv, jisto jest, že z vážných důvodů hospodářských bylo nutno zavolati do husitských měst výborné řemeslníky katolické. A nyní nastává otázka: když kompaktáta zaručovala menšině v kompaktním území náboženském náboženskou svobodu, neměli míti oni měšťané katoličtí jako menšina právo na svobodu svědomí? Nemělo býti dopřáno náboženské svobody těm katolíkům, kteří měli pomáhati k hospodářskému povznesení husitských měst?

Jinde píše U., že katoličtí kněží „neměli býti do měst a městeček voláni ani v jiných věcech církevních ... patrně si takto města chtěla zachovati svou církevní autonomii z bázně před pravomocí utrakvistického arcibiskupa“ (334—335). Z dějin kompaktát je přece známo, že olomoucký biskup měl dosazovati netoliko kněze pod jednou, nýbrž i pod obojí. To znamená, že i kališný klérus podléhal jurisdikci jeho a nikoli Rokycanově. Za druhé: Jak se mohli moravští katolíci báti jurisdikce husitského „arcibiskupa“, když tento nebyl církví ani uznán, proto ani nekonsekrován a tedy vůbec žádné jurisdikce neměl? Byl přece zvolen za arcibiskupa husitskými pány, a ti přece žádné duchovní jurisdikce neměli a proto jí Rokycanovi ani dáti nemohli. Kolik měl Rokycana arcibiskupské pravomoci, vysvítá nejlépe z 1. svazku U—ova díla (796), kde čteme: „Byla v tom jistá ironie, jestliže Táborští činili podmínkou svého uznání autority Rokycanovy jeho potvrzení, jež mu mohla dáti jen církev“ ...

Jak se zachoval Jiřík ke katolickým požadavkům? U. o tom praví (352): ... „Jiřík ... nemohl podepsati ... sice asi vydal katolíkům nějaké potvrzení, avšak jen v povšechné formě, vyhýbaje se všem podrobnostem.“ K tomu ještě nutno dodati, že mezi požadavky též bylo, aby se stal katolíkem ...

Chceme-li si učiniti představu o Jiříkově politice v březnu až v květnu 1458, čili od zvolení po tajnou přísahu před korunovací, tedy vytkněme tyto dva její podstatné rysy: V Římě, odkud mělo přijíti svolení ke korunovaci dle katolického obřadu, tlumočí bezpochyby jeho posel, premonstrát Hládek Kalixtovi III ochotu č. panstva ke smíru s církví, pročež papež považoval Jiříka za vůdce sjednocovací akce. Jiřík však potom žádal za odložení rozhodujícího, v Římě

[1]) Národnostní poměry, atd. (Zvl. otisk ČČH, XVII—XVIII) str. 19 n.

žádaného poselstva k provedení unie. U. (298) praví, že papež vykládal si Jiříkův list „po svém úmyslu“, ale nepraví, že i Jiřík měl při odkládacím návrhu asi také jistý úmysl. Taková byla tedy Jiříkova politika u sv. Stolce, jenž mu měl dáti vstaviti královskou korunu.

Doma, kde ho měla zvoliti husitská většina králem, postupoval Jiřík poněkud jinak: Dle U. postavil se rozhodně na stranu husitskou a katolíky odbyl „nějakým potvrzením, avšak jen v povšechné formě.“ Dvojaká tato politika napovídá již sama o sobě mnoho pro nastávající tajnou Jiříkovu přísahu. — —

Prof. Urbánek naznačuje, že základním bodem jednání s uherskými biskupy byla kompaktáta. Byly při něm dva protichůdné názory: Biskupové sdílející názor kard. Karvajala o vypršení kompaktát, a Jiřík uznávající dále jejich platnost. Proto je také považoval za základ své vlády, a U. vyslovuje při tom s ním souhlas, an označuje Jiříkův názor za správný (III, 353). Prý papež Eugen IV kompaktáta potvrdil. Avšak sám U. v I. svazku svého díla (str. 667, p. 2) byl napsal pravý opak: „Právě z roku 1440 známe list Eugenův, v němž 16. září dovoloval Konrádovi, biskupu vratislavskému, absolvovati všecky ty osoby, que in dampnatam heresim perfidorum hussitarum et wiclefistarum quoquomodo inciderunt; výrok ten je zajímavým svědectvím, jak se tehdy o husitech smýšlelo u kurie ve Florencii, tak jakoby nebylo kompaktát.“ A to má svědčiti o uznání kompaktat Eugenem IV.?

Přicházíme nyní k tajné přísaze. Zprávu o tomto důležitém jednání podal kard. Karvajal Kalixtovi III v listě ze dne 9. srpna 1458. Jest opravdu poučno poznati, jak U. ji „zpracoval“. U. opakuje výrok Jiříkův (354), dle něhož on nebyl sice žádným theologem, ale přece nemohl upustiti od víry, v níž se zrodil a byl vychován. Na základě tohoto lpění na rodinné náboženské tradici prohlašuje U. za mylné, tvrdí-li i moderní historikové, že se Jiřík odpřisáhnul kalicha. Avšak z relace Karvajalovy vidíme jasně: V první části výslovně praví, že Jiřík skutečně odpřisáhnul. V druhé části se prozrazuje předmět přísahy: Zřeknutí se kacířství. Zároveň se dovídáme i o příčině, proč nechtěl, aby se ona přísaha sepsala: Považoval si za ujmu své královské cti, aby veřejně sám sebe usvědčil z herese. U. sice uvádí tento výrok (356), ale po své tendenci: prý není slušné v zápise o přísaze ho proto viniti z kacířství, ale úplně zamlčuje větu: . . . „dixit rex, quod satis erat, quod faceret eam praesentibus illis.“ Vyčítá-li U. při tom historikům tvrdícím, že Jiřík

odpřisáhl heresi, přehlížení pravé skutečnosti, pak z toho zamlčeného místa jest viděti, že něco přehlédnul U.

U. dále uvádí (355), proč asi byl v přísežné písemné formuli vynechán passus o kompaktátech. Vysvětluje to nemožností vzájemné dohody, neboť uherští biskupové nemohli jich uznati, a Jiřík nemohl od nich upustiti. U. při tom pomíjí psychických okolností, při jejichž uvážení lze těžko přisvědčiti právě naznačeným jeho důvodům. Když (podle U.) Jiřík nikdy v soukromé rozmluvě kalicha neodpřisáhnul, proč s tím činil tolik a takových tajností, že rozhovor se konal v jeho bytě a s vyloučením husitů? Vždyť pevným trváním při kalichu by se býval jistě svým souvěrcům zavděčil! Stejně zůstává nepochopitelno, proč by byl nemohl Jiřík písemně osvědčiti svou neochvějnou věrnost ke kalichu a ke kompaktátům? Každému myslícímu člověku tedy jistě napadne, že zde běželo o něco zcela jiného, jak ostatně prozrazuje U. sám (354), řka, že „politické ohledy jej (Jiříka) leckdy nutily k tomu, že své projevy opatrně vyjadřoval . . . takže se zdálo, jako by slibovaly více, než opravdu podávaly.“ Ale když Jiřík byl tak opatrným politikem, nač byl biskupům podával více, než na něm skutečně žádali? Nezřekl-li se kalicha, nač sepsal tak tajemně stylisovaný akt, když přece biskupům ho nebylo potřebí, poněvadž by jistě bývali vycítili, že Jiřík neodpřisáhnul. Nezřekl-li se kalicha, jest myslitelno, že by při korunovaci ho bývali biskupové prohlásili za hodna býti pomazánu na krále dle přísně katolického obřadu? A nebylo by tak tajemného instrumentu potřebí ani husitům, jelikož před nimi se nemusel s uznáváním kalicha skrývati.

Proto ani nemůže obstáti důvod U., jakoby vynechání místa o kompaktátech bylo způsobeno neústupností Jiříkovou i uherských biskupů. Vždyť stanovisko církve ku kompaktátům v oné době bylo husitům známo a stejně jim bylo známo i stanovisko Poděbradovo. Nebylo tedy žádné příčiny vypouštěti ono místo z písemné a veřejné přísahy. Nebylo-li tedy žádného vážného důvodu k utajení nedohody, pak nezbývá nic jiného, nežli že šlo o zatajení dohody. Tertium non datur.

Proto si také vysvětlujeme, proč hned po tajemné ústní přísaze s naprostým vyloučením husitů složené proslýchalo se v diplomatických kruzích pražských, že Jiřík přestoupil tajně ke katolictví. Dokladem toho je zpráva braniborského zástupce psaná v Praze hned 9. května 1458. Taktéž píše později i kard. Karvajal a M. Korvin jako Eschenloer, tedy vesměs lidé informovaní co nejlépe. Proto na základě jejich svědectví mohl napsati Bachmann[1]) o tajné přísaze

[1]) Ein Jahr Böhm. Geschichte, AOG, 54, 134.

toto: Když Jiřík nechtěl povoliti žádosti biskupů, tedy se konečně spokojili pouze jeho ústním odpřisáhnutím, jež do pozdější korunovační přísahy vloženo nebylo. U. však se proti Bachmannovi utíká o pomoc k politice, poukazuje na stanovisko historiků německých. Kdo však pozorně prostudoval Bachmannovu studii, poznal, že co do objektivnosti stojí nepoměrně výše nad knihou U—ovou a že nic mu není tak daleko jako právě politika.

Přejděme nyní k veřejné přísaze korunovační. U. zastává se názoru Gollova,[1]) dle něhož Jiřík později „káraje Bratří činil . . . zadost své korunovační přísaze, kterou se byl církvi zavázal, že v zemích svých žádných sekt a kacířství trpěti nebude, stoje při tom vždy také na stanovisku kompaktát“ . . .

Srovnejme předmět obou přísah. I U. (354) vypisuje bez námitek předmět první, tajné přísahy dle Karvajalova dopisu takto: . . . „zachovává víru, v níž byl narozen podle naučení svých kněží.“ Pravil-li při tom, že dosti je na jeho ústním prohlášení, nač by sebe sama ještě písemně usvědčoval z kacířství, pak pochopíme, proč se s touto přísahou tolik tajil, a stejně i pochopíme, proč ve veřejné korunovační přísaze mluvil jenom o bludařstvech.

Jaký byl dle toho předmět přísahy veřejné? Dle U. i Golla byla jím kompaktáta. Ta však byla předmětem i první přísahy. Byl-li tedy předmět obou přísah stejný, jak jest možno, aby Jiřík předmět první přísahy označoval za víru po otci zděděnou, kdežto v druhém předmětě aby Goll-Urbánek za týž předmět prohlašovali něco zcela jiného, totiž české sektářstvo? V kladném případě by to znamenalo, že víra po rodičích zděděná (o níž řeč v první přísaze) bylo by ono sektářství, které však v době narození Jiříkova nebylo ještě skoro ani na světě. I je tedy nasnadě, že předmět obou přísah Jiříkových byl týž, a pak nezbývá nic jiného, nežli připustiti, že Jiřík nechtěl veřejně kalicha odpřisáhnouti a proto volil ve veřejné přísaze obojaký termin o pouhém bludařství.

Poukaz na I. pronásledování Jednoty Jiříkem zde nestačí. Kdyby býval Jiří po přísaze prohlásil, že slovem „haeresis“ rozumí drobné sekty a nikoli kalich, mělo by to svou váhu. Ale Jiřík učinil tak až v r. 1460, kdy se jeho poměr ke Kurii počínal již kaliti a kdy se mu persekuce Bratří hodila za zástěrku orthodoxie a plnění korunovační přísahy.

[1]) Vyd. Krofta, Chelčický a Jednota v XV. století. Praha 1916, str. 98.

Nesmíme při korunovační přísaze zapomenout ještě na uherské biskupy. U. sám (353) o nich píše, kterak „svým postavením i instrukcemi legátovými byli vůči husitskému králi vedeni k přísně církevnímu stanovisku.“ Je vůbec myslitelno, že by mu bývali vstavili tito biskupové královskou korunu na hlavu, kdyby bývali jen tušili, že pod slovem bludařství není rozuměti laický závazný kalich, nýbrž jakési maličké sekty, o nichž při vyjednávání se vůbec nemluvilo? A je se stanoviska Jiříkova myslitelno, že co v první přísaze označil za víru předků, by býval v druhé, veřejné přísaze prohlásil za drobné sektářství? Tomu nevěří ani U. sám, a proto nezbývá nic jiného, nežli se vrátiti k mínění Bachmannovu, dle něhož Jiří se „stal katolíkem, třebaže svých slibů vůči církvi upřímně nemyslil.“ Jak tedy viděti, neodpovídá Gollova theorie ani jednání biskupův ani jednání Jiříkovu, a proto jest ji co nejrozhodněji odmítnouti.

Goll při svém mínění měl asi na zřeteli výrok Jiříkův učiněný na sněmu svatovavřinském r. 1462: „Slyšeli jste, že jsme přísahali vyhladiti všeliké bludy, sekty a kacířství v království svém.“ Tento z kontextu vytržený výrok však nestačí, neboť čteme-li celý text a srovnáme-li celý výrok z r. 1462 s výrokem v tajné rozmluvě z r. 1458, pak se slova Jiříkova na sněmě svatovavřinském pronesená jeví ve světle velmi podivném, jak poznáme z následující juxtaposice:

1458.[1])	1462.[2])
Abiuratio erroris non est scripta in juramento, quia dixit rex, quod satis erat, quod faceret eam praesentibus illis, quia non erat honestum, cum ipse erat laicus litterarum ignarus, non pertinax, sed educatus in illa nacione secundum institutionem presbyterorum, quos audiverat, quod juramentum, quod faciebant ad honorem Dei, in publico instrumento argueret eum de heresi. Et satis fuit laboratum, quod poneretur abiuratio heresis in instrumento, sed non potuerunt isti episcopi hoc efficere.	Slyšeli jste, že jsme přísahali vyhladiti všeliké bludy, sekty a kacířství ve království svém... ale nikdy netanulo nám na mysli, že by přijímání pod obojí a kompaktáta naše měla jmína býti za kacířství... My zrodili se při užívání pod obojí, a od vyznání víry, kteréž od rodičův do nás vštípeno ve věku dětinském, neuchýlili se nikdy, přijímání takového drželi jsme se věrně nejen co pán, ale i co gubernátor, s ním vystoupili jsme i na trůn královský: kterak bychom je za blud a za kacířství uznávati, o jeho potlačení se starati a sebe samých pronásledovati mohli?

[1]) FRRSS, VIII, 8.

[2]) Palacký-Rieger, Dějiny, IV, 933.

Z toho bijí do očí zvláště tyto věci: Před přísahou charakterisoval Jiřík svou víru takto: Je to víra po rodičích zděděná, v níž byl kněžími vychován. On ale nemá žádného hlubšího theologického vzdělání, nijak není zatvrzelý, nýbrž jen při kalichu stojí, jelikož je v té víře vychován kněžími. Slovy . . . „laicus litterarum ignarus, non pertinax, sed educatus in illa natione“ přímo projevuje, že nijak na své zděděné víře nelpí. Tak charakterisoval Jiřík své náboženské smýšlení před korunovací. Po korunovaci však učinil to takto: „My zrodili se při užívání pod obojí, a od vyznání víry, kteréž od rodičův do nás vštípeno ve věku dětinském, neuchýlili se nikdy.“ Jinak řečeno: Před korunovací prohlásil, že on nijak na kalichu netrvá, za to po ní prohlásil svou neochvějnou věrnost k němu, od které prý nikdy neustoupil a neustoupí . . .

Před korunovací, mluvě o své rodné víře, mluvil o heresi, ze které přece nemohl sebe sama písemně usvědčiti, a proto bylo dosti na jeho ústním prohlášení daném biskupům. Po korunovaci, když mluvil o též víře, pravil, že nikdy mu nenapadlo, že by víra po rodičích zděděná mohla býti kacířstvím, jinak by býval odsoudil sama sebe: Co přiznával před korunovací, o tom nechtěl slyšeti po ní. Nejpovedenější pak jest, že o onom ústním jednání s uherskými biskupy se nezmiňuje, ačkoli ze závěru zápisu z r. 1458 jasně vysvítá, že biskupům nešlo o nic jiného než o písemné odpřisáhnutí kalicha: „Satis fuit laboratum, quod poneretur abiuratio heresis in instrumento, sed non potuerunt hoc efficere.“

I můžeme tedy učiniti z příměru obou zápisů závěr: Jiřík v r. 1458 prohlásil, že nijak na zděděné víře netrvá, týž Jiřík však v r. 1462 prohlásil, že vždy stál při ní neochvějně. Mluvě o víře po rodičích v r. 1458, mluvil o heresi, ze které nemohl sebe sama písemně usvědčiti, zatím co v r. 1462, když o téže víře mluvil, prohlásil, že nikdy mu nenapadlo, aby zděděnou víru považoval za bludnou. Nezbývá tedy nic, než buď Jiřík nemluvil pravdu před korunovací nebo po ní. Kdy to bylo, vysvítá nejlépe z výroku Pia II v roce 1464: „Fuit enim dolose et electus et coronatus . . . statim presumebatur, quod fide jurata negare proponebat.“ Tak to tedy je s Jiříkovým výrokem z r. 1462 o korunovačních závazcích.

Při tak důležité otázce jest historik povinen i pátrati, mohl-li Jiřík něčeho podobného vskutku se dopustiti. Stačí při této otázce poukázati, jak pohlížel na závazky vůči katolické církvi za svého gubernátorství. Již při jednání o unii husitů s řeckými rozkolníky

jsme poukázali, kterak (dle U.) husité odeslali za souhlasu Poděbradova a Rokycanova císaři Konstantinovi do Cařihradu pamětní spis o spojení husitů se schismatiky. Císař, který právě se písemnou smlouvou smířil s církví, odmítnul pražské námluvy, neboť se považoval vázaným k dodržení slova sv. Stolci teprve nedávno daného. Husité měli naproti tomu již od r. 1436 smlouvu s katolickou církví, t. z. kompaktáta, na níž všichni, i Jiřík, tolik lpěli, ale přes to Jiřík se nepovažoval za vázána tuto smlouvu dodržeti pevným setrváním v jednotě církevní, nýbrž souhlasil s pokusy o nové schisma. I může si zde každý myslící člověk položiti otázku: Nepovažoval-li se Jiřík jako gubernátor za povinna zachovávati smlouvu s církví sjednanou, pak ani jako král nemusel smlouvy s církví sjednané zachovávati.

K o r u n o v a c i Jiříkovu bylo těžko provésti, neboť arcibiskupa pražského tehdy vlastně nebylo (Rokycana nebyl církevně uznán, proto ani nekonsekrován), olomoucký Tas z Boskovic byl teprve zvolen, ale ještě nevysvěcen, vratislavský Jošt z Rožmberka se rozpakoval Jiříka korunovati, jednak že k tomu neměl svolení papežova,[1]) jednak pro nepřátelský poměr vratislavských k Jiříkovi.[2]) I obrátil se Jiřík na uherského krále, jenž ad captandam benevolentiam mu poslal biskupa rábského Augustina a vacovského Vincence. Jak jsme ukázali, měli tito biskupové od legáta Karvajala přísně církevní rozkazy a proto králi při korunovaci předložili ještě otázky, chce-li držeti sv. víru, ji zachovávati a království spravovati — dle příkladu (katolických) předků. Jiřík odvětil vždy kladně a svůj slib — odpřisáhnul ... Zde se znovu naskytuje otázka, mohl-li Jiřik považovati husitství za orthodoxní katolictví, když sliboval vládnouti jako jeho katoličtí předchůdci a za jejich příkladem zachovávati sv. víru, t. j. katolickou. Myslil-li při tom na husitství, pak jeho slib o následování příkladu jeho katolických předchůdců se vyjímá velmi divně.

Považíme-li, že Jiřík poslal pro biskupy až do Uher, když za pomoci domácích nedala se korunovace provésti, tedy si můžeme utvořiti představu, jak mu na korunovaci provedené církevním obřadem záleželo. U. (361) však tvrdí, že korunovaci provedli č. pánové sami, což prý se stalo proto, aby se nemohlo v budoucnosti Jiříkovi nějak vyčítati, „že korunu dostal od církve“. Pod čarou uvádí o tom

[1]) Tempelfeldův traktát u Jordana 376—77.

[2]) Korvin Kalixtovi (7. 8. 1458), n. d. 368.

doklady, z nichž některé (braniborská relace a list Hilariův k Jiříkovi) dokazují, že ho korunovali b i s k u p o v é. U. se však odvolává na druhou zprávu braniborskou, dle níž pánové vsadili Jiříkovi korunu na hlavu, a utíká se o pomoc i k Starým letopisům, při čemž opět můžeme se názorně přesvědčiti, jak cituje prameny. U. píše (360, p. 1): Alespoň výraz (po předchozí zprávě o příjezdu pánů i biskupů uherských a všech pánů českých): „i korunovali sú krále Jiřího českú korunú . . . s velikú radostí a slavností", jakoby nasvědčoval, že tu jde o č. pány, neboť Uhři a zvláště biskupové neměli k radosti důvodu; dále však letopisec v tomto tónu nepokračuje, řka o Johaně, že byla korunována „za královú českú od týchž biskupuov". Kdo pročte pozorně onen passus, pozná, že letopisec nejprve vypočítává, kdo všechno ke korunovaci přijel. Proto následující věta o korunovačním aktu začíná jako věta samostatná. I nelze ji vztahovati na pány, nýbrž na biskupy, jak také dokazuje následující část o korunovaci královny korunované později „od týchž biskupuov". To přece znamená, že tíž biskupové korunovali i Jiříka. Není také dobře možno, aby přísně církevní obřad při své nejdůležitější části upustil ode všech dotavadních předpisů (dle řádu Karlova směl korunovati jen arcibiskup) a nahradil církevního hodnostáře panstvem, nad to ještě husitským! Mohlo to odpovídati přísným informacím, jakých se biskupům dostalo od papežského legáta? Býval by se za těch okolností chlubil Korvin v listě papeži poslaném, že on své biskupy přiměl ke korunovaci?

Má-li snad přece U. pravdu, že Jiříka korunovali páni a ne biskupové, pak to zase divně charakterisuje Jiříka, který se utekl pro biskupy až do Uher a při tom zároveň chtěl ukázati — že si nepřál dostati korunu od církve . . . Mimo to U. nemluví o velmi závažné okolnosti, totiž že Jiříkovi byla vstavena koruna teprve tehdy, až zástupcové katol. církve prohlásili, že je té cti hoden.

*

K tomuto celkovému vylíčení rozporů v jednání o korunovaci Jiříkovu připojuji několik podrobností k objasnění.

J i ř í k o v a p o v a h a. Dle U. prý se „i v novém historickém podání Jiříkovi upírá všecko hlubší přesvědčení mravní a že se věří, jako by on bez větších rozpaků již při jednání s biskupy uherskými přestoupil ke katolictví" (354). U. označuje podobné psaní za přehlížení skutečnosti. Po tom, co tu již řečeno, jest viděti, že pře-

hlížel skutečnost U. sám. Jenom chci ještě dodati, že při citování důležité braniborské relace o tajné přísaze Jiříkově přehlédl asi U. důležitý passus, dle něhož Jiřík slíbil, „was ym unser heyl. vater pyet und rath, das wil (er) thuen.“ Jak i tomuto slibu dostál? Jsem pevně přesvědčen na základě zde nashromážděného materiálu, že bude nutno náležitě opraviti Jiříkův povahopis, jako již byl důkladně opraven povahopis Žižkův. —

K traktátu Valečovského. Důležitý tento pramen úsudkův o úpadku kněžského (zvl. husitského) života po r. 1452 není U—ovi právě příjemný, neboť je to nepříznivý úsudek rozhodného husity o jeho vlastním kléru. I když připustíme, že z něho mluví nenávist, přece má traktát svůj určitý význam. Zajímavo je sledovati poměr U. k tomuto traktátu. Nejprve pozorujeme povšechnou výtku vztahující se i na Valečovského. Prý to jest přehnaná a násilná generalisace soupeřské nepřízně (838). Je sice pravda, že Valečovský píše všeobecně, ale z textu jeho jest jasno, že měl na zřeteli určité případy, jaké zjistil (jako podkomoří) při zjednávání pořádku v král. městech. Když ale naproti tomu před lety Janov skutečně generalisoval, a to tak, že jeho vývody neodpovídaly skutečnému stavu věcí, tu U—ův učitel Novotný (Nábož. hnutí č. atd., 164) netoliko neupozornil, že běží o přehnané generalisování, nýbrž naopak ještě Janova pochválil, jak prý velmi dobře ukázal na jistý nezdravý zjev. (Mluví totiž o biskupech hledajících přízeň světských osobností, ač právě krvavý konflikt Jenštejnův s králem svědčil o skutečném opaku!) Jak tedy vidno, někdy se Novotného škole generalisování dobře hodilo, jindy zase nikoli! Hodilo se při katolickém kněžstvu, nehodilo se při husitském . . .

Velmi zajímavo jest, jak U. omlouvá na jednom místě zlořády husitského kněžstva. Prý „leccos se sice ze starých zvyklostí katolických do utrakvismu vracelo.“ Z traktátu Valečovského (Vyd. Čelakovský, VSN, 1881) však vysvítá, že úpadek kališnického kněžstva byl daleko horší nežli před hnutím husitským u katolického. Tak na př. praví (u. d., 336), že při pohřbech dříve (třebaže onu praxi neschvaluje) se kněží s personálem najedli a napili a vzali po groši, zanechavše ostatní majetek rodině. Ale kališní kněží dovedou tak znamenitě „ždímati“, že pohřeb bývá příčinou ochuzení rodiny! Tedy tento husitský zlořád nebyl původu katolického! Jinde zase vzpomíná, jak dříve arcibiskup nebo jeho zástupce jmenovali konšele, nechavše je svobodně spravovati město. Husitští kněží však nejraději

sami v městech rozkazují! (337). Tedy zase zlořád, jenž není původu katolického, nýbrž „reformně“ husitského. Mimo to nám zapomněl U. říci, v čem husitská reforma spočívala, když právě špatné kněžstvo přijímala za své bojovníky. Na jednom místě (840) sám prozrazuje, že špatní kněží husitští nebyli původu katolického, nýbrž že je Rokycana sám kněžími učinil. Prý z nouze byli přijímáni Rokycanou „i živlové dosti pochybní“, zvláště pak Poláci. U těchto špatných kněží, jichž nemůže přičísti katolictví, prozrazuje opět svou „vědeckou nestrannost“, neboť omlouvá je takto: „I když mravní kvalita některých těchto polských proselytů nebyla valná, přece nelze popírati, že se leckteří Poláci přidali k č. reformě z plného přesvědčení a že mezi nimi byli muži vynikající“... Jindy zase omlouvá mravní pokleslost husitského kněžstva takto: „Běží o menší poklesky bez obecně pohoršlivého rázu, výtka nemravnosti by byla jedna z nejhorších, kdyby byla správná“ (875). Hned na to na základě několika málo dokladů (kolik se jich dochovalo?) dokazuje, že „ve skutečnosti postřehneme jen slabý zákmit toho, co dle Valečovského bylo věcí běžnou“ (876). Zde nutno zase ukázati na divné chování historiků. Když jsem srovnáním výpisů Loserthových a Tomkových s originálem dokázal (Prameny k děj. duchovenstva atd. ST, V, 176—178), že autoři překroutili texty tak, aby kněžstvo visitované r. 1379 se jevilo ve světle daleko horším než bylo, tu U. i jiní historikové jemu blízcí mlčeli, kdežto mravně pokleslému kněžstvu kališnickému přichází na pomoc omluvou, že jde jen o velmi řídké případy . . . —

Tragika č. katolictví. Při misii Kapistránově bylo poukázáno na výtku činěnou kompromisní politice č. katolíků s husity, která (dle katolíků) byla v zájmu vlasti. K tomu lze upozorniti na jiný případ. Je to poselství premonstráta Hládka u Kalixta III. Když přibyl do Říma, shledal tam, kterak Němci intrikují proti Jiříkovi šířením pomluv o otrávení Ladislava Pohr., a tu právě Hládek „ob zelum et amorem, quem nostrae patriae gerit, Bohemicaeque nationi murum se ipsum posuit, clypeumque ac scutum defensionis contra plurimos Germanos“ obhájil Jiříka (FRA, XX, 141). A při tom doma nebylo možno Jiříkovi přiznati katolíkům právo usazovati se v městech a nabývati všech měšťanských práv. —

Sektářstvo. U. mi vytýká, že si vedu při Luciferiánech stejně lehkovážně jako při Runkariích a vidím „hned doklady o nich ve zprávách, kde o nějaké souvislosti s Čechami není“ (618, p. 1). Kdo si přečetl příslušnou kapitolu mého spisu „Č. sekty ve stol.

XIV. a XV.“, pozná, že nejprve jsem uvedl všechny doklady dokazující existenci těchto sekt na české půdě a pak (abych seznámil čtenáře s jejich názory) uvedl jsem jejich nauku dle Petra z Klatov. U. asi tedy pominul prvních dokladů a vzal hned zřetel na články Petrovy, ač ani o těch nemohl říci, že by nebyly beze vztahů k Čechám, neboť v nadpise čteme výslovně „Sequitur error . . . qui est in regno Bohemie et Moravie“ . . . Považíme-li, že existence jejich dosvědčena i svědectvími první skupiny (sen arcibiskupa Jenštejna, články Michala de Causis, jakož i jedním článkem z pražské inkvisice z r. 1389), pak opravdu nelze prostě chápati, jak mohl U. popříti vztahy těchto heresí k č. životu náboženskému.

Do tajů těchto kombinací nás zasvěcuje U—ův názor na Vespertilionisty. O této sektě mluví opět Petr z Klatov, jehož neurčitý údaj o původu sekty (Aliquibus eciam videtur, quod hec secta processit ab Anglicis et demum declinavit ad Franciam atque inde pervenit ad Boemiam) jsem doplnil nálezy francouzskými. Dokázal jsem dokumentárně, že v severní Francii byla sekta nesoucí jméno Vespertilionistů a ideově totožná se stejnojmennou českou sektou. Dokázal jsem, že její příslušníci se utekli k nám právě tehdy, kdy i Vavřinec z Březové svědčí o příchodu Pikartů do Prahy. Takto tedy časově, ideově a pojmenováním byl dokázán vliv této sekty na český život duchovní, tak že i U. sám (619) přiznává, že „je velmi pravděpodobno, že dotčení již Pikardi, kteří r. 1418 přišli do Prahy, byli uprchlíky z okolí města Lille.“ K největšímu překvapení však o něco dále (620) odmítá toto historicky doložené faktum a prohlašuje, že vlastně běží o táborské učení, jemuž (pro myšlenkovou podobnost) dal Petr z Klatov (asi franc. inkvisičních akt znalý) jméno franc. sekty Vespertilionistů. Protože však zde místo historických dokladů dodává materiál U—ova obrazivost, mluví autor irreálně, samé: by, snad . . . Argumentace jeho je vskutku velmi podařená, neboť: poukazuje, že Petr z Klatov dal sektě a s i jméno „Vespertilionistů“, protože č. sektáři zamítající transsubstanciaci nazývali rouhavě Eucharistii netopýrem. S n a d ho k tomu svedla bulla z r. 1418 proti severofrancouzským sektářům,[1]) kterou a s i znal a v níž mluví se o Vespertilionistech. Znal-li tuto bullu, pak jest otázka, jak mohl (dle U—ovy kombinace) nazvati tuto sektu k vůli jejímu rouhavému názvu dávanému Eucharistii českými sektáři, když přece v bulle

[1]) Fréderick, Corpus documentorum inquisitionis Neerlandicae. Gent, 1896 II, 207.

stojí výslovně „et ultimate c u i u s d a m Vespertilionis“. Z těchto slov docela jasně vysvítá, že běží o pojmenování sekty dle určité fysické osoby severofrancouzské a nikoliv dle přezdívky dávané Eucharistii! Tak tedy padá U—ův dohad o jménu sekty. Při nauce Vespertilionistův U. přiznává (620), že některé „se opravdu nevyznačují žádným rysem zřejmě českým.“ Tak tedy sám popírá své ztotožňování Vespertilionistů s Tábory i po stránce ideové. Tím pak úplně padá jeho ničím nedoložené mínění o pouhém „zdání sekty francouzské na č. půdě.“ (Tamže.)

M e n d i k a n t i. U. na škodu svého díla snad zapomněl na cennou práci Minaříkovu ve SHK od r. 1914 o kapistránských observantech uveřejňovanou. Tak se stalo, že místo určitých dokladů všeobecně opovržlivě opakuje znějící zprávy protivníků. Na důkaz toho, jak U. mendikantům křivdí, uvádím U—ův výrok a vedle něho záznam františkánského kronikáře z r. 1457. U. (860) píše: „Je povážlivo, že i se strany katolické zaznívají výtky o ziskuchtivosti mendikantů, a zvláště v té příčině, jako kdysi, pozornost k sobě obraceli mniši žebraví, takže předválečný úpadkový typ mnicha-kuklíka nacházel zde své pokračování.“ Proti této všeobecné výtce stojí záznam o řádové visitaci z r. 1457, dle něhož visitátor „zašel však v chudobě tak daleko, že vyloučil z používání malované obrazy i krásné chorální knihy. Z kobek a ze sakristií vymýtil všeliký, domněle přebytečný a cenný nábytek.“[1]) Je to typ úpadku řeholí? Stejně jest litovati, že nepíše ani o národní stránce Kapistránových observantů, neboť české vědomí bylo u nich tak silné, že po delších sporech s Italy, Poláky a Němci konečné požádali o osamostatnění českých klášterů.[2])

Připojíme-li tyto zprávy k naznačeným již dokladům o vlastenectví č. katolíků dle výroku Kapistránova, jakož i získání Kurie Jiříkovi pomocí č. premonstráta Hládka, pak poznáme snadno, jak jednostrannou chválou vzdávanou husitismu jest výrok autorův o úzké souvislosti utrakvismu s češstvím (16) a o katolickém němectví stojícím proti č. utrakvismu (202). Za to ovšem U. neopomenul se zmíniti o jakýchsi sympathiích observantů k přijímání pod obojí.

[1]) Minařík, Vikáři č. františkánské provincie od r. 1451—1517. SHK 1914, 206.
[2]) U. d., 217.

Posudky.

Rudolf Vrba, Nad propastí. Časové úvahy. Nákl. vlastním, Praha 1932. S. 116, 15 K.

V dlouhé a pestré řadě drobných statí, namnoze novinových, předvádí p. spis. obrázky, slovní i číselné, z nynější bídy evropského lidstva, u nás i v zahraničí, z toho hlavně v Rusku. Stanovisko p. spis. jest, jak známo, antisemitské i protikapitalistické, ač ne vždy kritické ani tvořivé. Úmyslem hlavním jest mu: burcovati a varovati. Zabývá se otázkami nejen hospodářskými, ale i vůbec osvětnými a také náboženskými. O našich domácích poměrech a neplechách jedná na četných místech, ale vesměs jen tak zhruba, nechtěje se asi pouštěti do choulostivých podrobností, jež mu jistě neznámy nejsou. I tam, kde by již jednou mělo býti řečeno pravdivé a rozhodné slovo, na př. o čs legiích na Rusi, položen zas jen otazník. — Že by v Německu nebyl hlad, jak p. spis. soudí (45) jsa proti Němcům zaujatý, sotva lze důvodně popírati; čí to vina, jest arciť jiná, ale odpověď nemůže býti tak prostá, jak se obyčejně dává. — Jednota katolického duchovenstva je také v brněnské diecesi, ne jen v olomoucké (43).

Dr. B. Spáčil, Život Krista Pána podle čtyř Evangelií. K věcné a odborné Hudcově recensi těchto Rozjímání (Hlídka 1932, čís. 11, str. 375—377) dovoluji si podati toto vysvětlení.

Účel spisu jest podati kněžím rozjímání na základě celého života Krista Pána, a proto musila býti rozjímáním předeslána nějakým způsobem všecka čtyři Evangelia. Byl trojí způsob možný: buď předeslati parafrasi Evangelií nebo použíti některé synopse, anebo konečně sáhnouti k evangelijní harmonii. Dáti výstižnou parafrasi je velmi nesnadno a nezdálo se vhodným pro rozjímání určená kněžím, kteří jsou už dobře obeznámeni s Písmem sv. samým; synopsí, měla-li býti přehlednou, by se býval objem svazků zvětšil a bývalo by třeba též formát pozměniti. Proto jsem přece zvolil na konec evangelijní harmonii. I ta má své nevýhody, a míní-li Dr. Hudec, že by pro tyto nevýhody bývalo přece lépe použíti synopse, nelze proti tomuto osobnímu mínění nic namítati.

Ale rozhodně upřilišuje H., když píše, jakoby každá harmonie nutně musila činiti násilí textu; neprávem tvrdí dále, že některými textovými změnami v harmoniích činěnými se mění text inspirovaného Písma sv., který má býti přece posvátný a nedotknutelný; konečně neudává též správně vlastní důvod, proč byla Tatianova harmonie zakázána.

Ve skutečnosti nebylo v harmonii ode mne přeložené nikde třeba měniti smysl textu, nikde není slovo vynecháno, přidaných slov je celkem málo a jsou téměř vždy dány do závorky; násilně se text nemění nikde. Šel jsem v té příčině ještě dále než moje latinská předloha, snaže se často zachovati původní text i tam, kde Lohmann-

Cathrein něco změnili, takže se následkem toho v překladu harmonie sloh stal trochu kostrbatým, což mi bylo zase s jiné strany, a právem, vytčeno. Na důkaz, jak málo bylo třeba měniti, uvádím právě týž příklad, na nějž poukazuje Hudec. Matouš vypravuje o dvou posedlých, Marek a Lukáš o jednom. Podle zásady už sv. Augustinem rozvedené, ve způsobu východní mluvy v době sepsání Evangelií obvyklé oporu mající, a katolickými exegety všeobecně přijímané, není třeba slova Evangelisty píšícího o jednom tam, kde jiný Evangelista mluví o dvou nebo více, vykládati ve smyslu exklusivním, nýbrž možno je bráti ve smyslu precisivním, jinými slovy: Evangelista uváděje jednoho, netvrdí tím, že byl jenom jeden. To už stačí, aby byl zdánlivý rozpor vysvětlen. Vykladač Písma jde ovšem ještě dále a táže se, co asi bylo příčinou, že dotyčný Evangelista se zmiňuje pouze o jednom. V našem případě není odpověď nesnadná, neboť ze slov, která mají Lukáš a Marek na víc nad Matouše („měl ducha zlého již po mnoho časů", „neodíval se rouchem", „již ani řetězy nikdo nemohl svázati jej", „přetrhal řetězy a rozlámal okovy" atd.) je dosti zřejmo, že se činí zmínka proto o tomto jednom, že jsa už delší dobu posedlý a zuřivější, byl známější, a podle všeho též jménem obou mluvil. Smysl Písma sv. tedy v harmonii změněn nebyl, v textu pak vlastně nebyla přidána než dvě slova: (jeden) z nich, a Matoušovo „zkřikli řkouce" bylo vyjádřeno Markovým a Lukášovým „vzkřiknuv pravil". O násilné změně textu by mohla býti řeč pouze, jestliže by někdo s Hudcem Markovo „člověk" a Lukášovo „jeden muž" vykládal sensu exclusivo jako „jediný člověk", „jediný muž". Ale tento výklad nemá v textu nijaké opory; ba podle něho by rozpor Evangelií byl nejenom zdánlivý, nýbrž skutečný. Podobně dají se i jiné zdánlivé rozpory vyrovnati, aniž by bylo třeba měniti smysl nebo činiti nějakou podstatnou změnu v textu.

Někde ovšem bylo třeba nějaké slovo přidati, ale to bylo pak, jak už řečeno, pravidelně dáno do závorky, aby bylo zřejmo, že nepatří k původnímu textu Evangelia. Ostatně však se neprávem tvrdí, že těmito textovými přídavky se mění text samého inspirovaného Písma svatého, který má býti přece posvátným a nedotknutelným. Harmonie je Písmem, jen pokud doslovně podává text některého Evangelia; ale harmonie jako taková, to jest pokud události v jednotlivých Evangeliích vypravované chronologicky seřazuje a zdánlivé rozpory vyrovnává, nemá větší autority než jakýkoli komentář Evangelií. Neníť vlastně harmonie ničím jiným než chronologickým uspořádáním vypravování evangelických na základě jistých nebo pravdě podobných resultátů evangelických.

Právě proto ovšem se z harmonie jako takové nemohou vésti dogmatické důkazy, a nelze jí též užívati při církevní liturgii. A tu je jedna z hlavních příčin, proč byla Tatianova evangelijní harmonie syrskými biskupy zakázána. Jeho Diatessaron totiž časem v syrských církvích tak zdomácnělo, že téměř zcela vy-

tlačilo, i ve školách a liturgii jednotlivá inspirovaná Evangelia. Dále se nesmí zapomínati, že Tatian byl kacíř, a že církev zakazovala i spisy jinak nezávadné kacíři pořízené; nad to pak není Diatessaron harmonií přesnou a úplnou. Od té doby byly od autorů katolických upraveny harmonie mnohem úplnější a dokonalejší, a církevní úřady je bez obtíží schválily; ačkoli některé z nich text mnohem více mění než harmonie mnou použitá. *Boh. Spáčil.*

K vývodům těmto podotýkám jen stručně:

1. Harmonisace textů Evangelií není možná beze změn v textu: třeba některá slova pozměnit, vynechat, nebo z úryvků různých Evangelií upravit vypravování v takovou formu, v jaké se dotyčná perikopa u žádného Evangelisty nevyskytuje. Nazval jsem to násilím na textu, jsa toho názoru, že v textu našich kanonických Evangelií se nemá měniti vůbec nic.

2. Původní znění Tatianova Diatessara se nám nedochovalo. Ač Tatian po smrti sv. Justina odpadl ke gnostikům, zdá se býti jisto, že Diatessaron neobsahovalo nic bludařského, neboť sám svatý Efrem napsal k Diatessaru komentář. Biskupové syrští, Rabbulas z Edessy a jiní, Diatessaron odstranili, jelikož hrozilo v církvi syrské zatlačiti naše Evangelia kanonická, jichž chtělo a mělo býti náhradou. Ani novější harmonie nemají účelu čistě vědeckého, ale konec konců chtějí čtenářům ušetřiti námahu spojenou se čtením a srovnáváním kanonických Evangelií, tedy, aspoň v praxi, podati za ně jakousi náhradu. A v tom vidím ono tertium comparationis mezi Diatessarem a novými harmoniemi. Kolik čtenářů takové harmonie si jasně uvědomí, že nemají před sebou původní text Evangelií, ale pouze exegetickou konstrukci! A exegese patří dle mého mínění do komentáře. *Hudec.*

* * *

St. K. Neumann, Zlatý oblak. Román. Praha 1932. S. 294.

Těžko si představiti tendenčnější román, než je tato první část připravované románové trilogie básníka-bouřliváka z let devadesátých, vydavatele tehdejšího „Nového kultu“, apoštola „nového žití“ a v poslední době vydavatele všelijakých pochybných „dějin“ ženy, lásky a revolucí. Své znalosti z tohoto oboru uplatnil plnou měrou i v románě, jehož chudičký děj vložil do prostředí vytvořeného nejnovější modou — do osady trampů v českých lesích někde blízko Konopiště. Starší malíř, umělecky modernista, smýšlením komunista, zamiluje se do mladé pražské dívky téhož polit. smýšlení. Líčení toho, jak oba prožívají dojmy krásné přírody, připomíná nejlepší básně autora Knihy lesů, vod a strání, ale všechno ostatní jsou jen hovory, úvahy a traktáty, jež by se snesly snad v článcích a podčárnících komunistických listů, ale v románě jsou únavnou přítěží. Čtenář, nemá-li zrovna zalíbení v takových věcech, je nucen přeskakovati celé strany i kapitoly, kde se vždy znovu a znovu mluví o osvobození ženy a lásky novými zákony a řády v budoucím sovětském

státě, horuje se o lidech, kteří se již dnes zbavili úplně náboženských předsudků, a hlavně nadává se buržoasním moralistům, apoštolům pokory a odříkání a zejména „padourům“. To je dnes asi nejoblíbenější slovo — bývalého básníka a „apoštola »Nového žití«“. *M.*

Ivan Klicpera, Jindra. Illustr. Karel Schönborn. Nakl. A. Neubert, Praha 1932. S. 289.

Povídka Jindra, vytištěná po prvé r. 1876, byla poté vydána několikrát, letos ve velkém formátě a velmi vkusné úpravě s kresbami v textě a s barevnými obrázkovými přílohami. O spisovateli, jenž od let studentských trápen plicní chorobou přece pilně psal a předčasně zemřel (1845—1881), na konci knihy stručně, ale případně poučuje B. Foit.

Dvě dcery zámožného statkáře na českém venkově vrátily se z Vídně, kde byly na vychování, a zastanou doma vychovatele mladších bratří, kandidáta professury, k němuž mladší z děvčat, Jindra, hned při setkání pocítí jakýsi odpor a dává jej stále na jevo, až se ukáže, že to vlastně odstín lásky. Tato však nevede k sňatku, neboť otec byl si při volbách odrazil německé vlivné uchazeče o jeho hlas, octnul se v majetkových nesnázích, v nichž Jindra bez jeho vědomí se o pomoc uteče ke známému hraběti v sousedství a po trapném zdráhání uvolí se státi jeho manželkou. Dostavši dítě churaví, v nemoci píše dopisy pro prvého milovníka, zatím universitního professora, jehož ochraně poroučí svého sirotka.

Příběh dobře zobrazuje rodinný život české zámožné domácnosti hlavně po stránce vlastenecké v době nedávno minulé: vychovatel se stane vychovatelem i oběma dcerkám ku vzdělání národnímu, hovory doma i na návštěvách se otáčejí kolem vlasteneckých bojů, nadějí a obav po roce sedumdesátém minulého století, ještě s nádechem sentimentálního romantismu, jejž náhle přeruší drsná skutečnost hrozící pohromy majetkové. Obliby čtenářův a především asi čtenářek dobyla si však povídka hlavně jako příběh šťastné i nešťastné lásky, vypisované cituplně a velmi jemně. V obojí stránce mile působí idealismus pojetí i líčení, který přenáší přes nějaká přání co do propracování hlubšího, jež tehdy u nás ještě nevábilo.

Rozhled

Náboženský.

Katolictví v budoucnu.

Jeden docent zdejší university, prý ne-žid, ale cosi jako komunista, velmi důrazně ujišťuje studentstvo i jiné obecenstvo ve schůzi i v radiu, že katolictví náleží už jen minulosti (přítomnosti snad ještě také), budoucnosti však že nemá.

Vzhledem ke známým slibům Spasitelovým, na př. o tom, že bude se svými učeníky až do skonání světa, tedy nejen s oněmi 11, ke kterým mluvil, a o tom, že slova jeho nepominou, i když pomine obloha i země, jest pochopitelno, že katolictví se zařídilo a vždycky znova zařizovalo pro budoucnost. I v eschatologických projevech o blízké parusii počítáno s ní, jakož byla víra — podle slov apoštolských k židům (11, 1) — podstatou doufaných (elpizomenon, sperandarum) věcí, a jest nám jí pořád: přijď království Tvé! Nejde však u něho konečně o to, oč chodívá v rozmanitých organisacích lidských, třebas až nahoru, pro stát: rozpadnou-li se, jest po nich jako takových. Katolictví jest především věcí nitra jednotlivcova: i když by jeho zevní organisace byla rozbita, jak o to nejeden „bludný věk" nečekaje na brněnského professora usiloval, nebude tím rozbito katolictví, jež pozůstávalo a mohlo by ještě někdy pozůstávati v docela „maličkém stádci".

Tato zlověstná budoucnost, ač nikoli nemožná, je však zatím málo pravdě podobná. Vzdávali bychom onomu učiteli naší katolické universitní mládeže příliš mnoho cti, kdybychom se jeho předpovědí, že katolictví už nebude, obšírněji obírali. Stačí poukázati na dějiny posledních dvou století. Nutno ovšem v nich uměti čísti: podle toho, jak v nich čtou lepší znalci, než on asi jest, může se katolictví těšiti na dobrou budoucnost, vykoná-li, co na něm jest. K tomuto pak mimovolně pudí všecek nápor, podobný tomu páně docentovu, věru hodný lepší věci. Ale konečně i ideály jsou všelijaké, a tedy také idealismy, na př. bolševický. Idealismus vůbec rád pracuje velikými slovy, zvláště demagogický, jako je tento. Nemyslící toto velkohubství nalézá nyní úrodnou půdu i u nás. Kde není dost uvědomění a tedy ani sebevědomí na naší straně, tam nutno se báti škod i z těch prázdných, omezených a nevěcných tlachů, kterým zdárně může čeliti jen katolická skutečnost, mluva činů, nikoli jen stejná velkohubost mluvčích bez poctivého přesvědčení, placené papírové nadšení. U mluvčích protivného tábora můžeme obyčejně předpokládati, že mluví z přesvědčení, třebas nevěcně a nesprávně: u našich třeba ještě mnoho dohánětí, aby také mluvili z víry, kterou hájí a která jedině takto může přesvědčovati, „překonávati svět".

Ovšem, toť úkolem katolictví stále, včera, dnes i zítra. Pokud byl úkol ten svědomitě vykonáván, stoupenci katolictví aspoň někteří tedy činili, co na nich záleželo, zakladatel a věčný pastýř církevního stádce vždycky svým dílem se postaral, aby z neutěšené snad minulosti a přítomnosti vzešla lepší budoucnost. A toť za toho předpokladu i nyní naše bezpečná vyhlídka do budoucna. Příklad odpůrců naznačuje cestu.

*

V Anglii

t. ř. oxfordské hnutí připomíná jedno století svých dějin. R. 1833 vznikla v tomto sídle staré university strana klonící se k někdejšímu vyznání země, lstí a násilím tam téměř potlačenému, ke katolictví (ritualismus, traktarianismus — Newman, Pusey a j.) Z tohoto časem rozšířeného anglokatolicismu mnozí vykonali nejednou velmi obtížný návrat k naší mateřské církvi, jiní zevně zůstali v církvi státní, zastupujíce tam směr konservativní, positivní. Nyní podávají zástupcové s bisk. Seynourem a 2 anglik. benediktiny v čele anglikánským biskupům rozklad o svých záměrech a snahách, od nichž se prý i oxfordský směr z části odchýlil. Jádro jejich směrnic jest: návrat k obecné církvi; spojení se stolcem apoštolským; vyloučení státního vlivu na věci náboženské a církevní. Ze samého anglikanismu ozývají se hlasy přesvědčení, že příštím rokem přibude návratů k Římu. Jde totiž pořád o návrat hromadný, organisovaný, spojený s úpravou hierarchickou, jíž, jak známo, Řím v anglikanismu neuznává; jednotlivých přestupů stále přibývá, tak že nyní Anglie se Skotskem má přes 2 miliony katolíků, ale nepoměrně vysoký počet žáků (asi 450.000) ve svých školách.

V Irsku, jehož státoprávní poměr k Anglii ještě není přesně určen, rozmach katolictví dublinským eucharistickým sjezdem velmi posílen; teprve 1869 byla tam státní anglikánská církev zrušena, ještě 1908 na dublinské universitě nesměli katoličtí professoři míti většiny atd. 1922 prohlášený svobodný irský stát má ovšem ráz úplně katolický; severovýchodní část, asi $^1/_5$ ostrova (Ulster), zůstala při Anglii a jest většinou protestantská. Jakmile budou státní poměry uklidněny a vládní forma Irska konečně ustanovena, jsou nejlepší naděje, že odtud — jako v ranném středověku — katolictví dále bude šířeno.

*

Berlinské biskupství

přičleněné vratislavskému, jež povýšeno na arcibiskupství, má celkem asi 440.000 katolíků. Mír westfalský byl katolickým kněžím zakázal vstup do Brandenburska, které, jak známo, odpadem a podvodem bylo katolickému řádu odňato. Teprve 13. čce 1747 položen v Berlíně základní kámen kostela sv. Hedviky, tento 1766 posvěcen, 1785 dostali dominikáni duchovní správu asi 1000 katolických obyvatel, jimiž byli členové cizích vyslanectev, vojáci, cizí dělníci, někteří

zbylí šlechtici a tajní konvertité. (Mimoděk tu napadá, což by vůbec stálo za podrobnější vyšetření: jak málo katolické mocnosti svými vyslanectvy asi dbaly o zájmy katolické v těch kterých sídlech! Srv. Turecko, Rusko, Skandinavii atd.) 1821 bullou „De salute animarum“ podřízen B. Vratislavi. Letoší berlinký průvod o Božím Těle měl oltáře u vchodu drážďanské banky (z oken prý padaly hämische Bemerkungen), před universitní aulou, naproti universitě a u státní opery.

*

Biblická společnost rozšířila podle své zprávy minulého roku 10,552.284 výtisků Bible buď celé nebo částí jejích, NZákona 968.864. Tištěna Bible v 11 nových jazycích, z nich v 8 pro Afriku; celkem tedy vydána Bible již v 655 jazycích.

Radost z úctyhodných těchto číslic jest poněkud kalena tím, že to nejsou Bible katolicky úplné, a pak, že jsou bez výkladů, jak je naše církev předpisuje. Již proto a pro mechanické rozhazování výtisků mezi lidi, kteří nevědí, co s nimi, jest užitek těch ohromných nákladů daleko menší, než by mohl a měl býti. Společnost min. roku přijala 37,069.200 liber st., vydala však 37,132.900 l.

*

Modus vivendi.

Vleklé jednání mezi Kurií a čs vládou o jakýsi konkordát zatím uvázlo docela. V neurčitých zprávách novin se mluví — kromě samozřejmého požadavku, aby biskupy jmenoval papež — o tom, že čs vláda žádá 50 mil. Kč za uvolnění církevních statků. Znalci věcí asi vědí, kolik by stát vlastně měl doplácetí; zvláště na Slovensku. Ale, jak praveno, zprávy jsou zatím nejasné.

Vědecký a umělecký.

nl. — Pinacoteca Vaticana otevřena 27. října za účasti svatého Otce, kardinálův a zástupců 20 národů. Již od r. 1925 při misijní výstavě se rozhodl papež pro novou obrazárnu. Po 2 léta zkoumal návrhy slyše hlasy pro i contra. R. 1927 nakreslil sám hlavní obrysy a pověřil senatora Luca Beltrami vypracováním plánu. Nebylo snadno vybudovati obrazárnu ve slohu přiléhajícím k nádhernému okolí a účelně ji upraviti. Nová obrazárna má 15 sálů. K obrazům staré pinakoteky připojeno 155 jiných obrazů z paláců papežských. Středem obrazárny je sál Raffaelův obsahující tři veledíla: Proměnění Páně, Korunování Panny Marie a Madonnu z Foligna, a gobelíny. Na průčelí je nápis složený Piem XI: „Veni hospes mirare — divinas quas Raphael reperit imagines — vel pennicillo depictas — vel arte textoris expressas".

Při otevření obrazárny přednesl případná slova ředitel papežských sbírek komthur Bartolomeo Nogara. V odpovědi papež dotknul se způsobu výstavby a uspořádání obrazárny. Odsoudil moderní snahy při stavbě a výzdobě kostelů, které z touhy po novotě „posvátného nepřipomínají nic, jen že posvátné umění znetvořují až ke pravé a skutečné karikatuře". A rovněž při výzdobě chrámův a domů modlitby třeba dbáti předpisů církevních. Stává se, že tato výzdoba není ani posvátná ani rozumná. Vítán je dobrý a postupný pokrok ctihodných tradic křesťanského umění; nesmí však „takové umění osobovati si jméno umění, které uráží posvátnost kostelův a oltářů a ruší zbožnost věřících".

Název pinakotheka je z řec. pinax = deska, tabulka, obraz. Glyptotheka, z řec. glyfein = hloubiti, vytesávati a pod. (glyptos, glypter) je sbírka děl sochařských.

*

Sv. Cecilie a hudba.

Světice, jejíž umučení se klade do r. 177. nebo 230., stala se patronkou církevního zpěvu a hudby, aniž se zachovala jaká vzpomínka o souvislosti jejího života neb umučení s tímto uměním, kromě zmínky v legendě, že při její svatební slavnosti zaznívaly andělské zvuky. Teprve v 15. století se vyskytují její obrazy s různými hudebními nástroji, varhanami, Davidovou harfou (Dolci), harfou (Migniard), ačkoli v její době u Římanů byla známa jen lyra a kithara. D. Zampieri (Domeniohino) ji zobrazil s cellem: naháček jí drží knihu s notami, ona však se nedívá do ní, nýbrž nahoru. Obnova církevního zpěvu v 19. století, ačkoliv m. j. hlásala také návrat ke zpěvu gregorianskému, dála se pode jménem sv. Cecilie: jejím jménem se označovaly obnovné spolky — u nás (F. Lehner) nastoupil za ni záhy sv. Cyrill —,

k její poctě skládána hudební díla, mše atd., mezi nimiž v širší veřejnosti proniklo zvláště Lisztovo oratorium.

*

hd. — Hvězdná obloha v lednu 1933.

Na začátku ledna po západu slunce objevují se na západní obloze jako první hvězdy Véga v souhvězdí Lýry, Deneb v souhvězdí Labutě, a Attair v souhvězdí Orla, tvořící onen veliký nebeský trojúhelník, jenž je znakem letní oblohy. Hrot tohoto trojúhelníka míří dolů, k obzoru, a tam lze spatřiti při dosti malé pozornosti Saturna, jenž i s oněmi třemi jmenovanými stálicemi už se chýlí k západu, aby učinil místo skvělejším souhvězdím zimním, která na východní obloze už vystupují nad obzor. V prvních dnech lednových zmizí Saturn v souhvězdí Kozoroha úplně pod obzorem, a bude se sluncem v konjunkci 27. ledna 1933, totiž bude státi směrem od nás v přímé čáře za sluncem. Utopí se úplně v paprscích slunečních, ale na začátku měsíce března už zase se objeví, ale pak před východem slunce na východní obloze.

Prodloužíme-li obloukovitou oj Malého Vozu přes polárku dále k obzoru, vrazíme na skvělou, mihotající se a nepokojně poskakující Capellu-Kozičku v souhvězdí Vozky-Auriga. A prodloužíme-li tuto čáru ještě dále k obzoru, dojdeme k Orionovi, k nejpěknějšímu souhvězdí celé oblohy. Orion, velký lovec řeckého bájesloví, uvádí pak na nebeské jeviště skvělá souhvězdí zimní, k nimž patří on sám, a zdobí zimní oblohu červenavou stálicí Beteigeuze ve své horní části, bílemodrou stálicí Rigel ve své dolní části, a pak velikou a skvělou mlhovinou, jež se rozprostírá pod jeho třemi prostředními hvězdami, zvanými Holí Jakobovou. Tato mlhovina Orionova jest viditelna i pouhému oku, ale pěkný obraz skýtá v každém i malém kukátku. Dále patří k těmto zimním souhvězdím skupina Býka, v němž jest význačná hvězdokupa Kuřátek-Plejád, a pak Hyady s červenavým Aldebaranem. Od Oriona k severovýchodu rozprostírá se přímo na ekliptice v podobě velkého obdélníku souhvězdí Blížence, v němž slunce dosahuje okolo 21. června, při letním slunovratu, své nejvyšší polohy na obloze. Dvě nejjasnější hvězdy Blíženců nazývají se Kastor a Pollux. Jihovýchodně od Oriona, směrem dolů k obzoru, je souhvězdí Velkého psa, v němž nade všechny hvězdy září bílý Sirius, nejjasnější stálice celé oblohy. Velmi pěkný pohled poskytuje Sirius v každém, i sebe menším kukátku. A když kukátkem zvolna pohybujeme, zdá se nám, že Sirius hraje ve všech duhových barvách, a že z něho přímo jiskry srší. — Nad Siriem k severovýchodu jest malé souhvězdí Malého psa, jehož jasná hvězda, ovšem mnohem slabší nežli Sirius, nazývá se Prokyon. Mezi Siriem a Prokyonem prochází tajemný pás mléčné dráhy, která za bezměsíčných nocí zimních je dosti jasná. Prochází mezi Velkým a Malým psem, mezi Blíženci a Orionem, přes souhvězdí Vozky-Auriga, přes Persea a

Kassiopeju k souhvězdí Labutě, u jehož hlavní hvězdy Deneb se dělí ve dvě ramena.

Z oběžnic vidíme v lednu na ranní obloze před východem slunce zářící Venuši jako jitřenku. Avšak její jasnost upadá, poněvadž se blíží ke slunci, s nímž bude 21. dubna v horní konjunkci. V první polovině ledna 1933 přidruží se k Venuši Merkur, jenž bude státi od Venuše poněkud šikmo k levé straně, směrem dolů k obzoru.

Později večer objeví se na obloze souhvězdí Velkého lva, v němž putují blízko sebe červený Mars a bílý Jupiter.

Slunce vstoupí 20. ledna 1933 ze znamení Kozoroha do znamení Vodnáře, ale vlastně ze souhvězdí Střelce do souhvězdí Kozoroha. Postupuje pozvolna z nejnižší své polohy v ekliptice směrem k jarní rovnodennosti, čili k jarnímu bodu, jehož dosáhne 21. března. V přísluní se ocitne země 3. ledna 1933, o 20. hod. středoevropského času. V tom okamžiku bude země slunci nejblíže, a to asi 147 milionů km. Ale proto přece nepocítíme příjemného tepla slunečního, poněvadž sluneční paprsky dopadají šikmo na naši zemi, a tím pozbývají účinnosti.

Vychovatelský.

m. — Zločinnost a soudnictví mládeže. V pražských „Pedag. Rozhl." (1932, č. 9—10) dokoncil Vil. Nový podrobnou, na základě úředních statistik sestavenou a četnými přehlednými tabulkami opatřenou úvahu o tom, jak se jeví zločinnost mládeže ve světle našeho soudnictví. Vybírám z ní aspoň několik všeobecně zajímavých výsledků.

Statistika dotvrzuje především známou zkušenost, že nejčastějšími zločiny u mládeže (od 14—18 let) jsou zločiny proti majetku. Nápadné je při tom, že v letech válečných 1914—18 počet těchto zločinů u mladistvých sice stále vzrůstal, ale maxima dosáhl až v letech poválečných 1920 a 1921. Pro zločiny proti majetku bylo v těchto letech odsouzeno až 94 % všech hochů toho roku odsouzených a dívek docela plných 98 %. Teprve r. 1922 nastává pokles. Převaha zločinů proti majetku nad ostatními skupinami zločinů je však stále tak veliká, že ostatní zdají se míti mizivý význam. Plyne z toho poučení pro praktické působení vychovatelů mládeže vůbec a vychovatelů mládeže mravně ohrožené zvláště, jakým směrem hlavně má se brátí jejich preventivní činnost, chtějí-li čeliti zločinnosti mládeže! Ze zločinů proti majetku, jichž se mladiství dopustili, má nade všemi ostatními ohromnou převahu krádež a účastenství v krádeži, počtem daleko menším vyskytuje se tu podvod, zpronevěra, zlomyslné poškození cizího majetku; žhářství a ostatní zločiny této skupiny vyskytují se počtem poměrně nepatrným.

Druhá nejpočetnější skupina zločinů jsou zločiny proti státu a konání spravedlnosti. Z nich dopustili se mladiství nejvíce veřejného násilí a podvodu křivou přísahou a křivým svědectvím. Také memento pro vychovatele!

Třetí skupina, počtem zločinů nejvíce zastoupená, jsou zločiny proti manželství a mravnosti pohlavní. Mladiství dopustili se tu nejvíce zločinu zprznění, dále smilstva proti přirozenosti a zprznění krve a nejméně násilného smilstva.

Skoro stejně na počet je zastoupena skupina zločinů proti životu a tělu, kde se mladiství dopustili nejčastěji zločinu těžkého ublížení na těle. Skupina zločinů proti svobodě je nejvíce zastoupena zločinem vydírání. Proti obecnému míru a pořádku se mladiství nejvíce provinili násilným vpádem do cizího statku nemovitého a nebezpečným vyhrožováním. Zločin rušení náboženství je zastoupen nejméně.

Některých zločinů dopustily se dívky mnohem častěji než hoši: tak zvláště zločinů proti majetku, křivé přísahy a křivého svědectví. U hochů jsou zase silněji zastoupeny zločiny proti mravnosti pohlavní (průměrně 34 % u hochů proti 1 % u dívek), proti svobodě a proti obecnému míru o pořádku.

Za velmi povážlivý zjev právem pokládá autor, že od r. 1922 náhle vzrostl počet zpětivých mladistvých zločinců, t. j. těch, kteří byli již dříve trestáni a opět se dopustili zločinu. Počet jejich dosahuje až 39·6 %. U dívek je zpětivost poněkud menší než u chlapců, ale přece je jen dosti veliká a r. 1922 shodovala se již téměř se zpětivostí u hochů. Kdyby se podařilo řádně organisovanou péčí a výchovou mladistvých provinilců zabrániti, aby se znovu trestných činů nedopouštěli, ubyla by celá třetina mladistvých zločinců, což by mělo jistě veliký sociální význam, neboť právě tito zpětiví zločinci působí nejzhoubněji na své soudruhy. Je to jeden z nejdůležitějších problemů v péči o mládež provinilou vůbec, jenž by zasluhoval zvláštní pozornosti zúčastněných činitelů . . .

Zajímavé je také zjištění prostředí, v němž bývají páchány zločiny mladistvých provinilců. Statistika ukazuje, že není správné — aspoň v této věci — vůbec rozšířené mínění, jako by semeništěm zločinů byla nejvíce velkoměsta: polovina všech mladistvých odsouzenců měla svůj poslední pobyt v obcích do 5000 obyvatelů, kdežto v obcích přes 50.000 obyvatelů měla svůj pobyt jenom necelá dvě procenta provinilé mládeže.

Velmi povážlivým zjevem je veliký přírostek odsouzených nedospělých, t. j. školních dětí ve věku od 10 do 14 let: proti roku 1913 zvětšil se počet až o 450·5 %. Tato školní mládež je trestána sice pro přestupky, ve skutečnosti však jsou to zločiny, které jen vzhledem k nízkému věku pachatelů jsou kvalifikovány jako přestupky.

Zde ani autor článku neodvažuje se už tvrditi, že by tento zjev byl jen následkem světové války! A přiznává, že by bylo chybou zakrývati zločinnost mládeže a zavírat oči před rostoucím zlem. Lék proti němu vidí ovšem jen v náležitém vybudování péče o mládež soudně stihanou: základními pilíři jejími prý musí býti náležitá úprava trestního práva mládeže, hmotného i procesního, správný výběr soudců z povolání i laiků a účelné vybudování instituce pomocnictví při soudech mládeže.

Je to jistě pěkné a dobré, ale nesmí se při tom zapomněti, že především je třeba jíti ke kořenům choroby a ji spíše předcházeti než teprv léčiti! — —

Pedagogické Rozhledy, z nichž tyto poznámky vyňaty, oznamují v posledním čísle, že pro stále klesající počet předplatitelů a trvalou pasivní bilancí, budou na čas zastaveny. Dosáhly 42. ročníku. Hlavním jejich redaktorem byl Otakar Kádner, vyd. „Dědictví Komenského“. My a i jiní měli bychom se vlastně položiti s nimi do hrobu, ze stejných příčin!

Hospodářsko-socialní.

Náš státní rozpočet jakž takž sestaven a jakž takž projednán — poslední chvíli před přiražením staroroční brány. Rozpočtové jednání ve sněmovnách bývá přehlídkou politických a hospodářských poměrů vůbec, kde možno mluviti o všem a také o ničem. Nyní však, právě kdy tolik palčivých otázek na svět doráží, kdy by tedy bylo třeba mluviti a jasně mluviti, jest u nás jaksi ticho. Arciť je sněmovníků, kteří by v té snad osudové době věděli co chytrého říci, právě u nás pramálo; vláda, pokud její členové nynější mizerií jsou spoluvinni, moudře mlčí, a ti, kteří by co rozumného měli říci, snad si myslí: darmo mluvit!

Snad světové unicum je v našem rozpočtu (tuším 80 mil. K) položka pokut za daňové přestupky! —

Nedopracovali to dobře ti páni, co měli moc v rukou. Neplatí už ani: „kde brát, a nekrást?“, neboť ani krást už není kde, leda po kasařsku.

A není ani tuze nabádavé, když se právě tam, na vysokých místech, vyčítá lidem nedostatek berní morálky, neboť právě nahoře málo šetřeno morálky co do nakládání s cizím, jejich správě svěřeným majetkem.

*

Italie vede nyní doma usilovně svoji battaglia del grano. R. 1919—24 spotřeba asi 80 mil. dvojcentů obilí bývala doma hrazena jen asi 45 miliony dvojc., nyní už jest jich kolem 70 mil.

Dílo to, jež ještě postupuje výš a výš, provádějí jednak meliorace půdy, jednak větší, dobrovolná i nucená přičinlivost obyvatelstva.

Meliorace, při nichž prý zaměstnány 3000 inženýrů příslušných oborů, pozůstávají jednak ve vysoušení, kde je vody mnoho, jednak v zavodňování, kde jí málo. Staleté, ale jaksi loudavé a proto málo účinné práce v bažinách římské Campagne, v močálech Pontinských, nyní zesíleny a urychleny, čímž se nabývá nejen užitných pozemků, nýbrž i zdravějšího ovzduší proti zlopověstné římské malarii. Palčivá teplota, která z tolika jižních krajin učinila holé pouště, má býti mírněna zalesňováním, jež Italii časem bude pomáhati též od nedostatku dříví.

Cestovatelé přinášejí nyní z Italie docela jinaké zprávy nežli dříve. Podnikavost, promyšlenou práci opravnou viděti prý všude. Pořádek, osobní jistota, přesnost vzrostla v úřadování i mezi obyvatelstvem. Diktatura jest bezohledná sice, ale — třebas nelze předpokládati, že se stále udrží — jistě mnoho přispěje k vychování obyvatelstva, jež i pod tím nátlakem je pyšné na svého Mussoliniho. Otázkou, odkud na takové náklady bere peníze, si Vlaši hlav asi tuze nelámou. Dělají-li se dluhy, byly by to aspoň dluhy výnosné, produktivní. —

O národnostní politice, již duce provádí proti Slovanům (i Němcům), nemůžeme my arci souditi už tak příznivě, třebas jeho pracovní methody hospodářsky slouží také jim. I liberální svět žádá teď pomoci papežské proti odnárodňování, týž svět, který jinak každou papežskou intervenci zakřikoval. Zapomíná tu, co jindy tak zdůrazňuje, že úkoly papežství jsou náboženské, nikoli přímo politické.

Politický.

Starý rok odevzdává novému několik velmi těžkých úkolů nedodělaných, o nichž tedy se bude dále psáti, aby se — psalo. Či snad i dodělalo?

Odzbrojení to jistě nebude. Nikde neviděti ani známečky pokusu o ně. Vymůže-li si pak Německo, jak pravděpodobno, via iuris či facti poměrně s jinými státy stejné vyzbrojení, bude to novým podnětem pro ostatní, zbrojiti ještě víc.

Jest-li u nás více či méně vojska než právě podle poměrů potřebujeme, mohli by říci jen velmi dobří znalci. Dlouhé hranice území místy nešírokého, probíhající podél hranic států nikoli přátelských, vyžadují — ovšem zase: podle daných poměrů, přiměřená opatření, nebýti ani povelu francouzského.

Malá Dohoda měla nedávno schůzku v Bělehradě, kde prý se kromě počasí mluviło též o věcech vojenských. Důležité a ve Francii velmi příjemně „překvapivší“ usnesení se stalo stran svazu států Malé Dohody, jenž by pracoval po boku svazu ženevského. Všecky ty tři státy (Jugosl., Rum. a my) mají peněz nazbyt, proč by si také nepopřály takového společného generálního sekretáře s příslušenstvím?

Pravda, je to maloměšťácké stanovisko, vysoké politice takto odpočítávati mezdní halíře. Avšak —

Čínsko-japonský spor hrozí nejspíš uvésti Svaz národův ad absurdum čili poslati jej k č.... Válka je tam v proudě, třebas ne pravidelně inscenovaná. Čína se chce tomuto oklešťování svého ohromného tělesa (Mandžukao) brániti. Japonci, kteří neslavně odtáhli od Šanghaje, nepopouštějí a sotva popustí. Věci dalného východu jsou na začátku změn snad dalekosáhlých.

Více naděje než odzbrojení má na úspěch smírné vyrovnání válečných dluhů, čímž by aspoň jeden balvan s cesty mezi národy byl odvalen. Byla by to spolu částečná revise t. z. mírových smluv. Revise co do rozdělení střední Evropy se některé státy ještě bojí.

Mimochodem budiž tu zaznamenáno, co jeden z vyjednavačů o mír francouzsko-německý, soc. dem. Scheidemann, uvádí mezi důvody, proč podepsali tak kruté podmínky: obávali se, že Francie obsadí celé jižní Německo a tím říši rozpůlí. (O Vilému II praví, že by mu nikdo nebyl vlasu na hlavě zkřivil, kdyby byl zůstal v Německu. Pěkné vysvědčení pro Vídeň atd.) —

Zápisy o politice před-, válečné a poválečné i v dosavadních úryvcích o velikých jménech, ať jsou německá či francouzská či ruská či anglická, ukazují soudnému čtenáři, jak lidstvo co do politiky dosud se klaní tolika — telatům, a to ani ne zlatým, jen trochu pozlaceným.

*

V prodejní nabídce jednoho vídenského deníku (prý N. W. Journal) se praví, že ročně i za krise vynáší 400.000—500.000 zlatých marek.

ČESKÁ A UNIVERSITNÍ KNIHOVNA V BRNĚ